PVBLII

OVIDII NASONIS

OPERA OMNIA

EX RECENSIONE

PETRI BVRMANNI

TOMVS SECVNDVS

AVGVSTAE TAVRINORVM
EX TYPIS VIDVAE POMBA ET FILIORVM
ANNO MDCCCXXII.

PVBLII
OVIDII NASONIS
AMORVM
LIBRI TRES

EPIGRAMMA

P. OVIDII NASONIS

IN SVOS AMORES

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli;
  Tres sumus: hoc illi praetulit auctor opus.
Vt iam nulla tibi nos sit legisse voluptas,
  At levior demtis poena duobus erit.

1. *Qui modo* etc. Praemonet lectorem Ovidius priores *quinque* quos de amoribus suis libellos luserat, in *tres* nuper ab auctore redactos nunc prodire; et veterum more, qui in istius modi inscriptionibus res ipsas aut personas loquentes inducunt, ipsis libellis de se loquendi curam committit.

3. *Vt iam nulla tibi nos sit legisse voluptas* etc. Sensus est: si sors velit ut minus te nos legere iuverit, *poena* saltem *levior erit*, quum *tres* tantum, pro *quinque*, legendi nunc tibi sint. Quod parum videntur intellexisse, qui *nulla* tibi *non* sit legisse scripserant.

4. *Poena*. Modestius sane poëta *poenam* hoc vocat, quod voluptatem lector quisque, et maximam quidem, viginti fere abhinc saeculis, constanter praedicavit.

P. OVIDII NASONIS

AMORVM

LIBER PRIMVS

ELEGIA PRIMA

CVR POETA AB HEROICIS AD EROTICA TRANSIERIT

Arma gravi numero violentaque bella parabam
Edere, materia conveniente modis.
Par erat inferior versus: risisse Cupido
Dicitur, atque unum subripuisse pedem.
Quis tibi, saeve puer, dedit hoc in carmina iuris?
Pieridum vates, non tua turba, sumus.

1. *Arma* etc. Carmen innuit, quod de *Gigantomachia* inchoaverat, et de quo fusius libro subsequenti, Eleg. 1, 11:

Ausus eram, memini, coelestia dicere bella,
Centimanumque Gygen, etc.

— *Gravi numero.* Heroico scilicet; Homerico, ut ait Hor. Art. poët. 73:

Res gestae regumque ducumque, et tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.

2. *Edere.* Optimus Francofurtens. *prodere.* Vide Heroid. XI, vs. 94.

3. *Par erat inferior versus.* Senarius quippe, ut prior.

4. *Atque unum subripuisse pedem.* Suaviter admodum, et figura ingeniosissime ad rem accommodata, hexametrum designat, in pentametrum elegiaco ritu conversum.

5. *Dedit hoc in carmina iuris*) *In carmina*, optime fragmentum regium: ut I Fast. 17, dixit, *dederis in carmina vires*, ut ibi legendum. *Habere ius in aliquem* dicimus; *in aliquo*, minus latinum est. Heins.

6. *Tua turba sumus.* Cod. regius.

Quid? si praeripiat flavae Venus arma Minervae,
Ventilet accensas flava Minerva faces?
Quis probet in silvis Cererem regnare iugosis?
Lege pharetratae Virginis arva coli?
Crinibus insignem quis acuta cuspide Phoebum
Instruat, Aoniam Marte movente lyram?
Sunt tibi magna, puer, nimiumque potentia regna,
Cur opus adfectas, ambitiose, novum?
An, quod ubique, tuum? tua sunt Heliconia Tempe?
Vix etiam Phoebo iam lyra tuta sua est?
Quum bene surrexit versu nova pagina primo;

turma; unus Palatinus et Vaticanus *membra*: etiam probe.

7. *Quid? si praeripiat flavae Venus arma Minervae.* Nec ita bene ipsi vertit, quam Diomedes, postquam manu vulneravit, sic increpat fugientem, Il. E, 348:

Εἶκε, Διὸς θύγατερ, πολέμου καὶ δηϊοτῆτος·
Ἦ οὐχ ἅλις, ὅττι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις;

— *Praeripiat.* In Palatino tertio est, *praecipiat*: et id probavit Gebhardus lib. I Crepund. cap. 1; sed inconsiderate. *Praecipere* est enim rem ante alium capere; ut Ep. XVII, 107: *Praecepta gaudia. Praeripere* vero rem, in quam alius ius habet, auferre per vim, ut passim Latini scriptores. Burm.

8. *Ventilet.* Moveat, ut ventum faciat, quo magis accendantur. Propert. IV, 3, 50:

Hanc Venus, ut vivat, ventilat ipsa facem.

— *Accensas.* Id est, ut accendantur. Sic Iuno ad Aeolum, Aen. I, vs. 73: *Submersasquè* obrue puppes. Pro puppes obrue, ut *submergantur.*

9. *Regnare*) *Pugnare* Neapolitanus unus: non ineleganter.

11. *Crinibus insignem* etc. Conspicuum capillorum pulchritudine; quod decoris genus Apollini et Baccho apud poëtas peculiare. Testis Tibullus I, El. 4, 33:

Solis aeterna est Phoebo, Bacchoque iuventas,
Et decet intonsus crinis uterque Deum.

De Phoebi Bacchique aeterna pueritia passim meminerunt poëtae. In laude quoque et gloria formae, hi duo fere coniungi solent. Noster, Metam. III, 420:

Spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus,
Et dignos Baccho, dignos et Apolline crines.

Et hoc ipso libro Eleg. 14, 31:

Formosae periere comae, quas vellet Apollo,
Quas vellet capiti Bacchus inesse suo.

14. *Cur opus adfectas* etc. Cur in aliena regna, Musarum scilicet, tua iura extendis ambitiosus?

17. *Quum bene surrexit* etc. Quum prospere mihi cessisset versus prior, nec vires animique in proxime subsequuturum deficerent, *nervos* ita Cupido *adtenuat*, imminuit, ut ad prioris numeros producere inferiorem non possim. Haec iam fere 3 et 4; sed aliis verbis, suo more, Noster expresserat.

Adtenuat nervos protinus ille meos.
Nec mihi materia est numeris levioribus apta,
Aut puer, aut longas comta puella comas.
Questus eram; pharetra quum protinus ille soluta,
Legit in exitium spicula facta meum:
Lunavitque genu sinuosum fortiter arcum:
Quodque canas, Vates, accipe, dixit, opus.
Me miserum! certas habuit puer ille sagittas.
Vror; et in vacuo pectore regnat Amor.
Sex mihi surgat opus numeris; in quinque residat.
Ferrea cum vestris bella valete modis.
Cingere litorea flaventia tempora myrto,
Musa, per undenos emodulanda pedes.

18. *Adtenuat nervos protinus ille meos*) *Proximus ille* fragmentum regium cum Scaligeri, et Puteani excerptis, ac altero codice regio. Forte, *proximus inde* pentam. designat.

19. *Nec mihi.* Variant codices, *nunc*, *haec.* Forte:

Det mihi materiem numeris levioribus aptam.

Vel, *sint mihi materies.* H. Franc. quoque volebat, *nec mihi materies.*

21. *Pharetra quum protinus ille* etc. Vere hoc Anacreonticum, et e festivo sene depromptum facile crediderim; quem adeas, Od. I et III.

22. *In exitium spicula facta meum.* Sic Propert. II, 18, 4:

Omnia *in exitium* nota theatra *meum.*

23. *Lunavitque genu* etc. Suaviter *lunavit*, pro fortiter incurvavit, ut intenderet. Rem porro Noster dicit; describit vero Virg. Aen. XI, 859:

... Cornuque infensa tetendit,
Et duxit longe, donec curvata coirent
Inter se capita, et manibus iam tangeret aequis,
Laeva aciem ferri, dextra nervoque papillam.

— *Lunavitque.* Vnus Maffeian. *Curvavitque*: quod fortassis glossema.

26. *Vror.* Moreti unus, *Vicit, et in*; forte melius: non enim de *facibus*, sed de *sagittis* est sermo. BVRM. — *In vacuo pectore.* Quod nullus adhuc amor occupaverat.

29. *Cingere litorea* etc. Missis argumentis grandioribus, et, quae ipsorum merces, lauro, Amori cedit, qui *certas* nimium *habuit sagittas*; et totum se tradit eroticis. — *Litorea.* Quia, ut ait Virgil. Georg. lib. IV, vs. 124, et post Maronem Martialis lib. IV, Epigr. 13: *Litora* myrtus *amat.*

ELEGIA II *

TRIVMPHVS AMORIS DESCRIBITVR

Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
  Strata, neque in lecto pallia nostra sedent?
Et vacuus somno noctem, quam longa, peregi;
  Lassaque versati corporis ossa dolent?
Nam, puto, sentirem, si quo tentarer amore:
  An subit, et tacita callidus arte nocet?
Sic erat: haeserunt tenues in corde sagittae,
  Et possessa ferus pectora versat Amor.
Cedimus? an subitum luctando accendimus ignem?

* Hanc chartaceus Scriverii, Sarravii (et Francof.) codices Elegiam superiori adnectunt, ut et veterrimum fragmentum Regiae Bibliothecae; neque ulla inscriptio, aut novae Elegiae signum ullum apparet: in margine quoque Sarraviani scriptum erat, *potest continuari:* in Regio autem praefigebatur titulus, *Ad Cupidinem.* H. — Rudis adhuc et inscius amandi, quid esse causae quaerit, cur, quae mollia ante *strata*, tam *dura* videantur; cur *somno vacuus* noctem peragat etc. — Amorem mox agnoscit, et victum se ab eo fatetur.

2. *Pallia nostra sedent.* Intelligit illa, quibus et in toris tricliniaribus, et nocturnis tegi solebant. Pro *sedent* vero, *iacent*, vel *manent* est in Francof. et aliis quibusdam. BVRM.

3. *Et vacuus somno*) *Vacuam*, primus Mediceus: parum refert. HEINS. Sed quia *longa* sequitur, praestat vulgata. *Longamque peregi*, etiam unus Palatinus: sed frustra, ut recte Domin. Marius, ex illis Virgilii adstruxit, Aeneid. IV, 193:

Nunc hiemem inter se luxu, *quam longa*,
  fovere.

Eleganter hoc Propert. II, 13, 60:

... Quoties desertus amaras
Explevi noctes, fractus utroque toro!

5. *Nam, puto, sentirem* etc. Poëtae candorem mireris, qui certis adeo signis amorem vix agnoscat! — *Tentarer.* In Palatino et Francofurtensi erat *tractarer;* forte pro *iactarer* librarius id supposuit; quamvis ego *tentarer* non esse sollicitandum arbitrer: est enim verbum in amore proprium. BVRM.

6. *An subit, et tacita* etc. *Tecta arte*, maior librorum pars: quod perperam Ciofano probatur. Fragmentum Regium, *secta.* Forsitan pro *caeca arte.* Sic *caecum vulnus*, et eiusmodi plura, ubique obvia. HEINS.

9. *Cedimus? an subitum* etc. Secum ipse deliberat, utrum praestet amori *cedere*, an *luctando* magis ac magis

Cedamus: leve fit, quod bene fertur, onus.
Vidi ego iactatas mota face crescere flammas:
Et vidi, nullo concutiente, mori.
Verbera plura ferunt, quam quos iuvat usus aratri,
Detrectant pressi dum iuga prima boves.
Asper equus duris contunditur ora lupatis;
Frena minus sentit, quisquis ad arma facit.
Acrius invitos, multoque ferocius urguet,
Quam qui servitium ferre fatentur, Amor.
En ego confiteor; tua sum nova praeda, Cupido!
Porrigimus victas ad tua iura manus:
Nil opus est bello; pacem veniamque rogamus:
Nec tibi laus, armis victus inermis, ero.
Necte comam myrto; maternas iunge columbas;

accendere; nec illi, cur *cedat*, causae mox deerunt.

11. *Vidi ego iactatas mota face crescere flammas*) *Motu flavescere*, unus Palatinus et Vaticanus, quod Gebhardo in Crepundiis arrisit. Glaserianus, *motu concrescere*. Fruterius lib. I Veris. cap. 2, ex Prisc. *motu flammescere:* quomodo et unus Moreti, cum excerptis Dousae. Nonnulli, *mota face surgere*. At vulgata scriptura bene se habet. Heins.

12. *Et vidi, nullo concutiente, mori*. Pro *exstingui:* opponitur *vivere*, pro *lucere*, *ardere*. Sic Propert. III, ut supra, ad vs. 8 Eleg. 1.

13. *Quos iuvat usus*. Nunquam puto *iuvare*, id est delectare, usum rei gravis et molestae. Forte *levat:* nisi *iuvat* capias pro levat, id est, facit levius aratrum. Burm.

14. *Dum iuga prima*) *Dum sua colla* tertius Palatin. *Dum iuga curva* tres alii libri. *Fessi* etiam Palatin. unus, cum duobus aliis.

16. *Quisquis ad arma facit*. Quo quis pugnae melior equus, eo minus *frena sentit*, quia non recusat; nec unde excitetur, virtus indiget.

17. *Acrius invitos, multoque ferocius urguet*) *Urit* mallem: ut Epist. IX, 15:

... Vel si minus acriter *urar*. H.

Et *urit*, et *urguet* amor; sed quia hic praecessit comparatio a *iugis* et *frenis* desumta, malo *urguet*. Tibul. II, Eleg. 1, 79, de Amore:

Ah miseri, quos hic graviter Deus
urguet. B.

20. *Porrigimus victas ad tua iura manus*) *Ad tua iura*, scripti plerique: quatuor, *ad tua iussa:* minus bene. Propert. I, Eleg. 9, 3:

Ecce iaces, supplexque venis *ad iura*
puellae.

21. *Nil opus est bello* etc. Quid enim in illum, qui *praedam* se Cupidinis *confessus* est, et *vinctas* ad illius *iura manus* porrexit? Nil restat, nisi ut de victo triumphus agatur.

23. *Necte comam myrto* etc. Pompa triumphalis propriis adeo et vividis coloribus describitur, ut rem

Qui deceat, currum Vitricus ipse dabit.
Inque dato curru, populo clamante triumphum,
Stabis; et adiunctas arte movebis aves.
Ducentur iuvenes capti, captaeque puellae:
Haec tibi magnificus pompa triumphus erit.
Ipse ego, praeda recens, factum modo vulnus habebo,
Et nova captiva vincula mente feram.
Mens Bona ducetur, manibus post terga retortis,
Et Pudor, et castris quidquid Amoris obest.
Omnia te metuent: ad te sua brachia tendens
Vulgus, Io, magna voce, Triumphe! canet.

ipsam cernere, non descriptam legere lector crediderit. Haec de summa: videas nunc quam apte, quam exquisite, pars quaeque in totius tabellae finem conspiret disposita! Materna myrto comam cinctus Amor curru insidet, quem Mars ipse tradidit, cuique maternas aves (columbas) adiunxit. Hinc et inde *capti* ducuntur iuvenes et puellae, quos inter, *praeda recens*, Noster incedit, *factum modo vulnus* habens. Sequuntur *Bona mens*, et *Pudor*, et quidquid *obest* Amori, dum circumvolitant *Blanditiae* comites, *Errorque*, *Furorque*. Plaudit interea mater *de summo Olympo;* et ne quis victorem natum possit effugere,

... Adpositas spargit in ora rosas.

Vnde fit, ut non pulcher modo et formosus, sed *aureus* (ut vocat Anacreon χρυσοχαίτης) *auratis* eat *in rotis*. Quid mirum igitur, si, vel *praeteriens*, *vulnera multa* dederit, et *vicino vapore* noceat?

24. *Qui deceat currus*) *Qui deceat*, *currum*, scripti. Heins.

25. *Populo clamante triumphum*. Francius malebat, *spectante triumphum*, ut est in uno Heinsii; et defendi posset ex IV Trist. 2, 19:

Ergo omnis populus poterit *spectare* triumphum.

Alius, *clamante triumphe*; ut sit pro *Io triumphe*, quod mox vers. 34 sequitur. Et ita Horat. lib. IV, Od. 2.

26. *Adiunctas*) *Admotas* quidam scripti: male. Epist. XII, 152:

... *Adiunctos* aureus urget equos.

Vide lib. I Art. Am. 550:

Tigribus *adiunctis* aurea lora dabat. H.

30. *Captiva mente.* Quia ultro me tibi et volens submisi; eoque sensu *vincula nova* fero. Novum quippe et inauditum, durum adeo servitium sponte quemquam subiisse.

31. *Mens Bona ducetur* etc. Recte quidem; nec immerito Mythographorum apud nos princeps, *La Fontaine* lib. IV, Fab. 1:

Amour, Amour, quand tu nous tiens,
On peut bien dire, adieu Prudence!

— *Manibus post terga retortis.* Alii *ligatis:* at fragm. Regium, cum nonnullis scriptis editisque, *retortis.*

33. *Ad te sua brachia tendent.* Fragmentum Regium, *ad te sua brachia tendens Vulgus:* quod sequor. Bene etiam unus Moreti, *Vulgus canent.*

Blanditiae comites tibi erunt, Errorque Furorque,
  Adsidue partes turba secuta tuas.
His tu militibus superas hominesque Deosque:
  Haec tibi si demas commoda, nudus eris.
Laeta triumphanti de summo Mater Olympo
  Plaudet; et adpositas sparget in ora rosas.
Tu, pennas gemma, gemma variante capillos,
  Ibis in auratis aureus ipse rotis.
Tum quoque non paucos, si te bene novimus, ures:
  Tum quoque praeteriens vulnera multa dabis.
Non possunt, licet ipse velis, cessare sagittae:
  Fervida vicino flamma vapore nocet.

Est autem Tibulli pentameter: apud quem habes, libro II, El. 5, vs. 118: Miles, Io, magna voce, Triumphe, canet.

35. *Blanditiae comites* etc. Sunt qui velint Nostrum hic ad cingulum Veneris adlusisse; longius quidem repetitum crediderim; sed ita lepidus et suavis Homeri locus, ut translatum huc nemo sane exturbaverit.

Ἦ, καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα,
Ποικίλον· ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο·
Ἔνθ' ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς,
Πάρφασις, ἥτ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων. Il. Ξ. 214.

Hinc Plautus, mulierem adsignans, omnibus quae iuvenes capiant artibus instructam, *praeligatum pectus* vocat, Bacchid. Act. I, Sc. 2, 28. — *Terrorque furorque.* Scribe, *errorque*, cum prima editione: *error* enim et *furor* pro *amore* passim apud poëtas. Heins.

38. *Commoda.* Francius conjecerat *agmina*, quod si MSS. addicerent, multo aptius esset; sed forte ironice intelligendum, ut in castris Cupidinis militantes, pro commodis, errorem et furorem consequantur. Idem Francius adscripserat etiam male alios legere, *nullus eris.* Idem.

41. *Gemma.* Omnino *gemina*, id est *duplici* legendum, ut est in correctioribus codicibus: hic autem error in latinis auctoribus frequentissime reperitur, ut *gemmis*, pro *geminis* legatur, et *gemmata* pro *geminata*.

44. *Praeteriens.* Adludit ad praecipuam istorum ducum gloriam, qui in agmine et itinere, non instructa acie, debellant hostes: qua laude ornare suos Heroas, Panegyricos egregiis exemplis docuit diligentissimus Barthius, ad Claud. IV Cons. Honor. v. 460. Burm.

46. *Vicino.* Tanaq. Faber, notis ad Lucretii lib. I, pag. 419, vult propter illud *ipse velis*, debuisse Nasonem dicere, nativum est flammae, ut semper urat; et ideo legit:

Fervida nativa flamma vapore necat.

Sed haud video, quis hinc commode sensus oriatur, quum ex vulgatis sit optimus. Burm.

Talis erat domita Bacchus Gangetide terra:
  Tu gravis alitibus: tigribus ille fuit.
Ergo, ego quum possim sacri pars esse triumphi,
  Parce tuas in me perdere victor opes.
Adspice cognati felicia Caesaris arma;
  Qua vincit, victos protegit ille, manu.

48. *Tu gravis alitibus* etc. Hoc uno a Baccho dissimilis, quod ille tigribus invectus; tu vero columbis.

49. *Ergo, quum possim*, alii quidam.

50. *Parce tuas in me perdere* etc. Ne velis, qua polles, in me potestate uti; *perdas* quippe; iam enim dixi:

> Nil opus est bello; pacem veniamque rogamus.

51. *Cognati Caesaris.* Propter Venerem, matrem tuam, a qua Romani originem duxerunt. Cior.

52. *Qua vincit, victos protegit ille manu.* Vtrum hoc de C. Iulio Caesare, an de Octavio dicatur, non immerito aliquis dubitare possit. Vtriusque in hostibus ignoscendo magna clementia fuit. Ego tamen de Octavio potius intelligi arbitror. Idem.

ELEGIA III

APVD AMICAM SE COMMENDAT A LAVDIBVS POESEOS, MORIBVS INTEGRIS, ET PVRA QVAM PROMITTIT FIDE

Iusta precor: quae me nuper praedata puella est,
  Aut amet, aut faciat, cur ego semper amem.
Ah nimium volui! tantum patiatur amari;

1. *Quae me nuper praedata puella est.* Sic Propert. El. 1, 1:

> Cynthia prima suis miserum me *cepit* ocellis,
> Contactum nullis ante cupidinibus.

Plus tamen in *praedari* inesse vis, quam in *capere* videtur. Qui enim *capit*, potest et dimittere: qui vero *praedatur*, raro quidquam sui in *praedam* iuris remittit.

3. *Ah nimium volui*) *Vovi* putabam. II Am. 15, 27: *Irrita quid voveo.* Art. Am. II, 327: *Multa vove, sed cuncta palam*: et Art. I, 110: *Et tacito pectore multa vovent:* ut quidam ibi codices. Vid. ad Ep. VII, 4. Sic Pont. I, 8, 71:

> Ah nimium est quod, amice, petis! etc.

Nihil tamen temere mutandum. H. — *Tantum patiatur.* Francio clarius paulo videbatur, si legeretur, *modo se patiatur amari*, et mox volebat, *Audiat ah! nostras.*

Audierit nostras tot Cytherea preces.
Accipe per longos tibi qui deserviat annos;
Accipe, qui pura norit amare fide.
Si me non veterum commendant magna parentum
Nomina; si nostri sanguinis auctor eques;
Nec meus innumeris renovatur campus aratris;
Temperat et sumtus parcus uterque parens;
At Phoebus, comitesque novem, vitisque repertor,
Hoc faciant; et, me qui tibi donat, Amor;
Et nulli cessura fides; sine crimine mores;

8. *Si nostri sanguinis auctor eques.* Fuit enim ex equestri loco natus, ut ipse testatur Fast. II, 127:

Sancte pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit: hoc dedimus nos tibi nomen *eques*.

Et expresse magis, de Pont. IV, El. 8, 17:

Seu genus excutias; *equites* ab origine primo,
Usque per innumeros inveniemur avos.

Quae vero fuerit illa, quae natalium splendore ita ferociebat, ut ipsi in *Orchestra* senatori adsidendum foret, nec constat satis, nec in tempus vacat exquirere. Sufficit hoc unum in Ovidii laudem, foeminas eum semper ambiisse, quae priores Romae obtinerent. — *Si nostri.* Rectius alii, *Nec nostri.* HEINS. Imo vulgata proba est, et retinenda. Quis enim ignorat Ovidii stirpem equestrem, atque a proavis usque auctorem sanguinis equitem fuisse? Sed sordida haec amicae eius videbatur conditio, quae fastidiebat equites, et non nisi in Orchestra sedere volebat: subintellige ergo *tantum:* si tantum eques, non senator sit *auctor nostri sanguinis.* BVRM.

9. *Nec meus innumeris* etc. Si non ita sum dives agris, ut etc.

10. *Temperat et sumtus.* Malim, si per scriptos codices liceat, *sumtu:* ut *sumtu* pro *sumtui* dicatur ἀρχαϊκῶς, aut praepositio subintelligatur. H.

11. *Iurisque repertor.* Sic quidem in impressis exemplaribus legitur; sed nullus decens sensus elici potest. Hinc ego olim errorem (ut erat) existimans, sine ullius exemplaris auctoritate, loco *iuris*, *vitis* legendum esse arbitratus sum. Et haec mea correctio, sicut et aliae complures in hoc opere, vel doctissimis viris placuit. MARIVS. Et recepta ad nos usque invaluit.

12. *Hoc faciant* etc. Mihi te concilient (deficientibus avis, fundis etc.) Amor, Fides, Phoebus et Musae comites, et Bacchus.

13. *Et nulli cessura.* In Palatino, *Et non cessuri, non Dis...* Fortasse, *Et concessuri non Dis, sine crimine mores:* vel *nec Dis.* DAN. HEINS. Puteaneus:

Et nulli censura et Dis sine crimine mores.

Neapolitanus et alii quinque:

Et nulli cessura fides, sine crimine mores.

Quod admittendum reor. HEINS. — *Sine crimine mores.* Vitiis caruit, quae, qua vivebat, aetati facile condonaveris; vinum quippe, ipso teste,

Nudaque simplicitas; purpureusque pudor.
Non mihi mille placent: non sum desultor Amoris.
Tu mihi, si qua fides, cura perennis eris.
Tecum, quos dederint annos mihi fila Sororum,
Vivere contingat; teque dolente, mori!
Te mihi materiem felicem in carmina praebe;
Provenient causa carmina digna sua.
Carmine nomen habent, exterrita cornibus Io,
Et quam fluminea lusit adulter ave;
Quaeque, super pontum simulato vecta iuvenco,
Virginea tenuit cornua vara manu.

aqua multa diluebat, et a puerorum commercio longe semper abhorruit alienus. Sic ipse de Pont. II, Eleg. 7, 49:

Vita prior vitio caret, et sine labe peracta est;
Auxilii misero nil tulit illa mihi.

15. *Non sum desultor Amoris.* Optime Puteaneus et Arondelianus, cum eiusdem Puteani, Iureti ac Scaligeri excerptis. Atque ita Carrio in emendationibus, libro II, cap. 10, restituendum monuit. Sex alii, *delusor.* Neapolitanus, *simulator*: frustra. *Desertor* autem *amoris* est, qui non amat; *desultor*, qui amat inconstanter, nunc hanc, nunc illam secutus. Heins.

18. *Teque dolente, mori.* Codex Regius, *te moriente, mori*, argute. Scripserat, ut puto, Noster, *teque obeunte, mori.* Heins. Nihil mutem; *te dolente*, scilicet, si *desultor* fiam, et aliam amem: nullam ergo dolendi materiem se levitate sua praebiturum amicae pollicetur. Solemne eo sensu *dolere.* Burm.

20. *Provenient causa carmina digna sua*) *Provenient*: producentur. Translatio est sumpta ab arboribus, a quibus boni aut mali fructus *provenire* dicuntur. — *Causa tua* Bersm. et alii; *causae tuae* Gryph. et in margine Bersmann. *Proveniant* quoque Iunii et duo alii, cum Dousae codice, et ita edidit Gryphius.

21. *Carmine nomen habent.* Puteaneus mendose, *Carmina numen habent*: quod et alios codices occupavit. Heins. — *Exterrita cornibus Io.* Metamorph. libro primo, vs. 639:

Venit et ad ripas, ubi ludere saepe solebat,
Inachidas ripas: novaque ut conspexit in unda
Cornua, pertimuit, seque exterrita refugit.

22. *Et quam fluminea* etc. Ledam designat. Epist. XVII, 56:

Quae falsam gremio credula fovit avem.

Vbi miranda semper poëtae versatilitas, quae res easdem quoties renarrat, toties novis adumbrat coloribus. Quidquam vix illo versu lepidius excogites,

Et quam fluminea lusit adulter ave.

23. *Quaeque, super pontum simulato vecta iuvenco.* Europa, ex adiunctis.

24. *Virginea tenuit cornua falsa manu*) *Cornua vara*, Carrio in emendationibus: quomodo Puteaneus et Neapolitanus ex nostris. Arondelianus, *vera*: duo alii, *curva.* Excerpta Dousae, *pressa*: perperam. *Vara*

Nos quoque per totum pariter cantabimur orbem:
 Iunctaque semper erunt nomina nostra tuis.

cornua et *patula*, eadem. Patulis *camura* opponebantur. Heins.

25. *Nos quoque.* Francius malebat, *Tu quoque per totum pariter cantaberis orbem.* — Sed hic *quoque*, pro *una*, *simul* cantabimur.

26. *Iunctaque semper erunt* etc. Immortalitatis spe animum tangit muliebrem; sed ita ut non vates amicae, sed vati amica perennem famam videatur assertura. Laudes intelligit, quae totum orbem olim personabunt.

ELEGIA IV

CVM AMICA COENATVRVS, MONET QVA ARTE VEL PRAESENTEM VIRVM CONSCIA AMORIS MVTVI SIGNA POSSINT FALLERE

Vir tuus est epulas nobis aditurus easdem:
 Vltima coena tuo sit, precor, illa viro!
Ergo ego dilectam tantum conviva puellam
 Adspiciam? tangi quem iuvet, alter erit?
Alteriusque sinus apte subiecta fovebis?
 Iniiciet collo, quum volet, ille manum?
Desine mirari, posito quod candida vino
 Atracis ambiguos traxit in arma viros.

1. *Epulas nobis aditurus easdem.* Pro *easdem*, quas nos adituri. Simili graecismo Lucretius III, 1051:

... Quorum unus Homerus
Sceptra potitus *eadem aliis* sopitu' quiete est.

Id est, *eadem*, qua alii etc.; et noster Metamorph. libro XIII, 50:

Et nunc ille, *eadem nobis* iuratus in arma.

3. *Tantum conviva, puellam adspiciam!* Quibus eam velit oculis *adspicere* satis indicat; et eo plus dicit *tantum conviva*, quo plura reticet.

5. *Apte subiecta fovebis*) *Subiecta* est *infra cubans:* ut Caligula sorores suos infra se collocabat, Suet. c. 24. Hinc ille iocus apud eumdem, cap. seq. *Noli uxorem meam premere*, quia nimis prope se ei admovebat.

7. *Desine.* Dousa edebat *desino.*

8. *Ambiguos viros.* Centauros intelligit, qui *ambigui* ideo dicebantur, quod incertum erat aspectu primo, et *ambiguum*, hominesne an feri. — *Atracis.* Hippodame Atracis fluvii filia, quum, quum Pirithoo iam nupsisset, rapuit Centaurorum saevissimus Eurytus; raptam vero Theseus sustulit furentibus. Inde pugna, quam

Nec mihi silva domus, nec equo mea membra cohaerent:
  Vix a te videor posse tenere manus.
Quae tibi sint facienda tamen, cognosce; nec Euris
  Da mea, nec tepidis verba ferenda Notis.
Ante veni, quam vir; nec quid, si veneris ante,
  Possit agi video: sed tamen ante veni.
Quum premit ille torum, vultu comes ipsa modesto
  Ibis, ut adcumbas; clam mihi tange pedem.
Me specta, nutusque meos, vultumque loquacem:
  Excipe furtivas, et refer ipsa, notas.
Verba superciliis sine voce loquentia dicam:
  Verba leges digitis, verba notata mero.

vid. apud Nostrum Met. libro XII, vs. 235 seqq.

9. *Nec mihi silva domus* etc. Non ego Centaurus, silvarum incola; nec quae hominem mei pars refert, in equum desinit: cave tamen ne ferinum quid ausim; *vix enim a te manus* possum *tenere*.

12. *Tepidis.* Duo Vaticani, *trepidis.* Dousa et Francius malebant *rapidis;* sed nihil mutandum. Duo etiam Vaticani, *Nec mea da tepidis.*

15. *Quum premet ille torum*) *Premit* Puteaneus, et *succurrit* mox, pro *succurret*, et *verba teges*, pro *leges*; quomodo et Neapolitanus et optimus Palatinus. Forte, *tegens:* caeterum sub iis quae sequuntur, *Ibis ut adcumbas*, mendum latet: putabat legendum I. Roverius:

Quum premet ille torum, vultu comes ipsa modesto
  Ibis, ut adcumbes, clam mihi tange pedem.

Ego mallem, *Ibis, et accumbens clam mihi tange pedem;* vel *ut accumbens:* et mox, *me spectans* etc., *excipe.*

17. *Vultumque loquacem.* Malim legere:

Me specta vultusque meos, nutusque loquaces,

quantumvis invitis membranis. Moreti tamen tertius habet, *specta vultusque meos, vultumque loquacem;* Ciofan. in uno Maffeiano, *vultumque fugacem:* perperam. Heins. Sic et apud Tibull. reperias *oculos loquaces*, quos *argutos* Cic. vocat, de Leg. I, 9. Sic et manum *argutam* dixit, de Orat. III, 59, quae verba scenicorum more exprimeret.

19. *Verba superciliis sine voce loquentia dicam*) *Ducam* opinor Nasonem scripsisse, etsi pro vulgata scriptura membranae omnes stant: *suspiria, gemitum, fletum ducere*, passim obvium. Sic *longas in fletum ducere voces*, Virgil. IV Aen. 463. Et ego hic *ducam* praeferrem cum Heinsio, si ullus codex addiceret: sed quidquid prima fronte blandiantur haec, accuratius perpendenti verba, suspectus est locus: quid enim sunt *verba loquentia*, vel *loquacia*? — Sic Burmann. quidem: dolendus vero, qui non senserit quam ingeniose hic Noster *verba* indueat *sine voce* quidem, sed solis *superciliis* loquentia.

20. *Verba leges digitis.* Tibull. quoque III, El. 4, 41:

Quum tibi succurrit Veneris lascivia nostrae,
Purpureas tenero pollice tange genas.
Si quid erit, de me tacita quod mente queraris,
Pendeat extrema mollis ab aure manus:
Quum tibi, quae faciam, mea lux, dicamve, placebunt,
Versetur digitis annulus usque tuis.
Tange manu mensam, quo tangunt more precantes,
Optabis merito quum mala multa viro.
Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse, iubeto:
Tu puerum leviter posce, quod ipsa velis.
Quae tu reddideris, ego primus pocula sumam;
Et qua tu biberis, hac ego parte bibam.
Si tibi forte dabit, quos praegustaverit ipse,
Reiice libatos illius ore cibos.
Nec premat indignis sinito tua colla lacertis;
Mite nec in rigido pectore pone caput;
Nec sinus admittat digitos, habilesve papillae:

Sed postquam fuerant *digiti* cum voce *locuti*.

Sed ad gestum exprimendum Dei Citharaedi.

27. *Tange manu mensam, quo tangunt more precantes.* De quo ritu complura erudite observat Macrob. Saturn. III, cap. 3. Mensa enim epulantibus pro ara fuit: hinc et vina in mensam libabantur: idem Macrob. lib. III, cap. 11. Sequenti versu lege *Optaris*, cum uno Vaticano.

29. *Sapias.* Pro *si sapias*: ut recte Priscianus illud Horatianum interpretatur, *Sapias, vina liques*: lib. I, Od. 2; et Pers. Sat. V, v. 167:

Euge, puer, sapias, Dis depellentibus agnam
Percute. H.

30. *Ipsa voles*) *Velis* octo libri. H.

33. *Si tibi forte.* Sic legendum est omnino, non *sorte*, ut quidam. — *Quos praegustaverit. Quod* Puleaneus cum aliis nonnullis. Heins. Et ita Francofurtensis.

35. *Nec premat indignis sinito tua colla lacertis.* Non moverem controversiam huic lectioni, nisi variarent codices, quorum pars magna, *Nec premat ille suis*: meliores tamen, *Nec premat impositis*: recte. Infra lib. II, Eleg. 16, vs. 29:

Tu nostris niveos humeris *impone* lacertos.

Sic Fast. libro II, 803:

... *Positis* urgetur pectora palmis. H.

Apud Statium tamen Theb. V, 216, de Helimo, ab uxore Gorge inter complexus occiso:

... Per murmura Gorgen
Quaerit, et *indigno* non solvit brachia collo.

Et passim Noster hac voce, pro *turpi* et *deformi*, *non conveniente*, utitur.

Oscula praecipue nulla dedisse velis.
Oscula si dederis, fiam manifestus amator;
Et dicam, mea sunt; iniiciamque manus.
Haec tamen aspiciam: sed quae bene pallia celant,
Illa mihi caeci causa timoris erunt.
Nec femori committe femur, nec crure cohaere;
Nec tenerum duro cum pede iunge pedem.
Multa miser timeo, quia feci multa proterve;
Exemplique metu torqueor ipse mei.
Saepe mihi, dominaeque meae properata voluptas
Veste sub iniecta dulce peregit opus.
Hoc tu non facies: sed, ne fecisse puteris,
Conscia de gremio pallia deme tuo.
Vir bibat usque roga: precibus tamen oscula desint;
Dumque bibit, furtim, si potes, adde merum.
Si bene compositus somno vinoque iacebit;

38. *Dedisse velis*) *Velim*, Neapolitanus et Sarravianus; quod placet: mox *manum*, Puteaneus et Arondelianus, pro *manus*. Heins. Sed *manus* alibi dixit Ep. VIII, 16:

Iniice non timidas in tua iura *manus*.

Horat. libro I, Od. 17, vers. 25:

... Ne male dispari
Incontinentes iniiciat *manus*.

Praeterea, an *velis* sit mutandum dubito, quia sequitur *dederis*, et elegans illa et consueta locutio, *velis dedisse*, pro dederis. Burm.

41. *Haec tamen* etc. Haec ego, quantumvis molesta, perferam tamen, modo ne quid pallium transeat, hoc enim causa mihi timoris, qui praecipitem et *obcaecatum* in furorem me adigeret. Quae quidem iam supra minitatus:

Oscula si dederis, fiam manifestus amator;
Et dicam, mea sunt; iniiciamque manus.

43. *Nec crure cohaere*) *Crura*, quatuor libri; ut sit graecismus, quo plures alii adludunt, in quibus *crura coërce*. Heins.

46. *Torqueor ipse mei*) *Esse mei*, Puteaneus. Scribe *ecce*. Heins.

50. *De tergo*. Malim *gremio*, cum quinque scriptis. Heins.

53. *Si bene compositus*. Marius exponit, *bene et laute curatus*: rectius, vino et somno *sepultus*, ut alibi Noster, Virgilius et alii loquuntur. *Componere* enim funereum esse verbum iam pueri norunt. Sic de ebriis Noster libro III Art. Am. 765:

Turpe iacens mulier multo madefacta
Lyaeo.

Familiare vero hoc feminis adulteris, ut, viris vino depositis, sui copiam aliis darent. Infra Eleg. 9, 25:

Saepe maritorum somnis utuntur amantes.

Horat. lib. III, Od. 6, vs. 25:

Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina; neque eligit

Consilium nobis resque locusque dabunt.
Quum surges abitura domum, surgemus et omnes;
In medium turbae fac memor agmen eas.
Agmine me invenies, aut invenieris in illo.
Quidquid ibi poteris tangere, tange mei.
Me miserum! paucas monui quod prosit in horas!
Separor a domina, nocte iubente, mea.
Nocte vir includet: lacrymis ego moestus obortis,
Qua licet, ad saevas prosequar usque fores.
Oscula iam sumet: iam non tantum oscula sumet.
Quod mihi das furtim, iure coacta dabis.
Verum invita dato, potes hoc, similisque coactae:
Blanditiae taceant; sitque maligna Venus.
Si mea vota valent, illum quoque nil iuvet, opto:
Sin minus, at certe te iuvet inde nihil.
Sed quaecumque tamen noctem fortuna sequatur,
Cras mihi constanti voce dedisse nega.

Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.

Vbi illa, *gaudia raptim donata*, est, *properata* Nostri *voluptas*. BVRM.

59. *Paucas quod prosit in horas*) *Paucas quoque prosit in horas*, Puleaneus. Lege, *quo prosit*. HEINS. *Paucis in horis* Francofurt., Iunii et septem alii.

61. *Nocte vir includet.* Veluti *feram*, inquit Marius. Et *recte*, exclamat Burmann.; et locum affert e Donat. ad Terentium, qui Marii sententiam corroboret. Locus autem e Phor. Act. V, Sc. 1, vs. 17, sic se habet:

Conclusam hic habeo uxorem *saevam*.

Ad haec vero Donatus: « Illaturus *saevam*, bene *conclusam* praelulit; ut si diceret *feram*. » Sed quo rectius hic, eo minus ad Ovid. facere locum hunc iudicabunt, qui rem attente paulo perpenderint.

62. *Persequar usque fores*) *Prosequar*, meliores: pro *ad saevas fores*, Arondelianus *ad versas*. Forte, *ad surdas*: de qua paulo post Eleg. 6, 62. HEINS. — *Prosequar* recte: honoris enim et officii verbum est, quum comitamur aliquem.

63. *Iam non.* Francius, *nec iam*.

66. *Sitque maligna Venus.* Difficilis. Contra Catull. ad Manlium, c. LXI, 203: *Bona* te Venus iuverit.

70. *Dedisse nega.* Delicatius, quam quod istius modi mores deceat.

ELEGIA V

LAETATVR, AMICA POTITVS

Aestus erat, mediamque dies exegerat horam:
Adposui medio membra levanda toro.
Pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestrae;
Quale fere silvae lumen habere solent;
Qualia sublucent fugiente crepuscula Phoebo;
Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.

1. *Aestus erat*) *Festus*; sic quidem in exemplaribus hucusque lectum est: sed non nisi ineptus sensus elici potest. Legendum igitur, ut in correctiori codice vidimus, *Aestus*; ut et aestatis tempus, quo propter noctes breviores solent homines meridiari, ostenderet; et mirum non sit, quod Corinna in tunica, vel tenuissima, processerit. MAR. — *Exegerat*. Legitur et *excesserat*; recte. NAVG. Idem Marius reperit in suo codice; sed *exegerat* rectum. Auctor Moreti:

Iam nox hibernas bis quinque *exegerat* horas. B.

— *Horam*. Duo quoque Moreti libri *umbram*; quae scriptura probari posset ex similibus poetarum locis: ut Manil. libro II, 796:

Declinatque diem, mediasque examinat *umbras*.

Et Noster libro III Art. Amat. 723:

Iamque dies medius tenues contraxerat *umbras*.

Sed vulgata recte se habet: *media hora*, est medium tempus diei: ut in fine Eleg. *Proveniant medii sic mihi saepe dies*. HEINS. Recte. Sic et libro IV Metam. 199:

Spectandique mora brumales porrigit *horas*.

Vbi etiam MSS. *umbras*. BVRM.

2. *Medio toro*. Offendere certe delicatas aures debet haec vox, bis eodem disticho repetita. In duobus Vaticanis erat, *Imposui tenero toro*: quod non placet: *medii* tamen *tori* frequentissime mentio, ubi de secubantibus agitur: sed quia haec vox saepe cum *viduo*, vel *vacuo* commutatur, ut sup. ad Epist. XIX, 158, vidimus, alterutra hic recipi posset: nihil tamen contra codices audemus movere, nisi quod *imposui* magis placet, quam *adposui*. BVRM. — *Levanda*. Recreanda et reficienda. CIOFAN. In uno Moreti, *novanda*: vide ad Epist. IV, vs. 90. *Lavanda*, Gryphii editio: vitiose.

4. *Quale fere silvae* etc. *Qualia sublucent* etc. *Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies*. Haec est, quam in Ovidio esse ait Quintilianus, *lascivia*. Satis erat dicere, *Qualia sublucent* etc., vel unum ex iis exemplis ponere. CIOF. In Sarraviano erat pro diversa lectione: *Quale ferae silvis lumen habere solent*. Inepte.

6. *Aut ubi nox abiit* etc. Affirmare

Illa verecundis lux est praebenda puellis,
  Qua timidus latebras speret habere pudor.
Ecce Corinna venit, tunica velata recincta,
  Candida dividua colla tegente coma:
Qualiter in thalamos formosa Semiramis isse
  Dicitur, et multis Laïs amata viris.
Deripui tunicam; nec multum rara nocebat:

vix dubitem melius quemquam, vel poetice magis, dubium hoc lucis et umbrae quasi certamen, quam nostratem *La Fontaine*, post Ovidium expressisse; qui sic lib. X, Fab. 15:

> *... Soit lorsque la lumière*
> *Précipite ses traits dans l'humide séjour;*
> *Soit lorsque le Soleil rentre dans sa carrière,*
> *Et que* n'étant plus nuit, il n'est pas encor jour.

Quod verbatim ex Ovidio: *aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.* Vnde facile coniicias non tam illaboratos illi versus obvenisse.

8. *Qua timidus latebras speret habere pudor.* Quis hic poëtam non agnoscat omnium maxime verecundum, et *quid deceat*, religiosissime colentem! Sed quam brevi sui omnino dissimilis; quas servat pudori, *latebras* subripiet!

9. *Ecce Corinna venit.* Adest improvisa. Narrat Apuleius, Apolog., *Lesbiam* Catullum, pro *Clodia*, nominasse; Propertium *Cynthia Hostiam* dissimulasse; Tibullum vero, *Delia*, *Planiam*. Quam vero Ovid. *Corinnae* ficto sub nomine decantarit, non constat. Sed illa arte, ingenio et corporis dotibus celebris, cui feminae nomen indiderit, quae vel ipsi olim Pindaro non impar aemula. — *Recincta.* Discincta tunica. *Re* enim praepositio quandoque eius verbi, cum quo componitur, significatum contrarium facit; ut *revelo*, *resero*, *recludo*, *retego*, et similia. MAR.

10. *Dividua.* Id est sparsa, non in nodum collecta; sed in utrumque humerum reiecta. Videtur imitatus Noster Apollonium Rhod. III, 45:

> Λευκοῖσι δ' ἑκάτερθε κόμας ἐπιειμένη ὤμοις.

Ita et Stat. Theb. lib. VIII, vs. 489:

> ... *Dividuique* cadunt in brachia crines.

Francius notaverat in margine, *diffusa:* sed magis aptum vaticinantibus. BVRM.

11. *In thalamos formosa Semiramis isse.* Scribo, *famosa Semiramis.* HEINS. *In thalamum*, Ald. Gryph. et marg. Bersmanni.

12. *Amata viris.* In quodam codice legimus, *Laïs amata procis.* Vtraque lectio probatur. MAR. *Viris* est in veteribus. CIOF. Repone *viris*, ex fide optimorum codicum. *Proci* enim secundum Festum, *qui poscunt aliquam in matrimonium:* hinc Penelopes *proci*. Nusquam *procorum* mentio apud latinos scriptores occurrit, quoties de meretricibus agitur; *virorum*, passim. Sic Propert. libro II, Eleg. 5, vers. 6:

> Phryne tam multis facta beata *viris*.

Pro *Laïs*, codices nonnulli, *Thais:* sed nil necesse. Laidis Propertius etiam meminit II, Eleg. 5, 1. HEINS.

13. *Diripui*) *Derepui* Puteaneus et Neapolitanus cum Regio: recte. Sic

Pugnabat tunica sed tamen illa tegi.
Quumque ita pugnaret, tanquam quae vincere nollet,
Victa est non aegre proditione sua.
Vt stetit ante oculos posito velamine nostros,
In toto nusquam corpore menda fuit.
Quos humeros, quales vidi tetigique lacertos!
Forma papillarum quam fuit apta premi!
Quam castigato planus sub pectore venter!
Quantum et quale latus! quam iuvenile femur!
Singula quid referam? nil non laudabile vidi;
Et nudam pressi corpus ad usque meum.
Cetera quis nescit? lassi requievimus ambo.

et *detrahere* et *deducere vestem.* — *Nec multum rara nocebat*, hoc est, tunica *rara* tenuique filo, ex Corinnae omni corpore non *multum* subducebat oculis meis: tenuissimam vult fuisse vestem, tunicam bombycinam, nempe Coam, aut sericam: ut apud Horat. *Cois tibi paene videre est, ut nudam.* Plin. lib. VI, cap. 17, de serico: *Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico Matrona traluceat.* Quibus similia apud eundem habes de veste Assyria lib. XI, cap. 2. Perperam autem quidam interpres, *multum* cum *rara* construit, quum cum *nocebat*, debeat. *Rara* autem tunica est eadem, ni fallor, quam *Rallam tunicam* vocat Plautus, Epid. Act. II, Sc. 2, vers. 45: ubi opponitur *spissae tunicae.* Heins.

14. *Pugnabat tunica* etc. Propert. lib. II, Eleg. 12, vers. 4:

Interdum tunica duxit operta moram.

— *Se tamen illa tegi.* *Sed tamen*, meliores. Sic et Art. Amat. 1, 666:

Pugnando vinci sed tamen illa volet.

Vt et ibi libri nonnulli: quomodo idem mox:

Sed voluit vinci viribus illa tamen. H.

15. *Quae quum ita pugnaret*) *Quumque ita*, rectius sex libri. Idem. — *Quae vincere nollet.* *Se vincere* Francofurt. credo, pro *si vincere.*

19. *Quos humeros, quales* etc. Recte et eleganter Propert. Eleg. cit. 12:

... Oculi sunt in amore duces.

21. *Quam castigato.* Caesar II de Bell. Gall. *Et in fronte leviter castigatus*, ut legit Faernus. Bersm. Non accurate satis, ut nec recte aliquantulum dimisso, interpretatur Marius: melius dixerat antea, *emendato*, *correcto*, nimirum per fasciam, qua tumescentes et exuberantes nimis papillas solebant coërcere.

23. *Nil non laudabile vidi*) *Nihil illaudabile* codex Neapolitanus et Iunianus. Heins.

25. *Cetera quis nescit?* Reticet pudenter ulteriora, quae tamen satis indicat, quum addit, *lassi requievimus ambo.* Sed in hoc eo laudandus magis, quo sibi facilius in talibus enarrandis veteres indulgebant. — Conferendus cum Nostro Propert. qui libro II, Eleg. 11 et 12, idem hoc argumentum prior tractaverat, et Ovi-

Proveniant medii sic mihi saepe dies!

dio forte *recitaverat;* nam, ut ait ipse Trist. IV, Eleg. 10, 45:

Saepe suos solitus recitare Propertius ignes;

ubi notanda saue egregia verbi acceptio, quae *ignes* vocet carmina, quibus fideliter adeo *commissi* spirant *calores* poëtae, in quem *tota Venus irruit.*

26. *Proveniant sic mihi* etc. Simili fere voto Propert. Eleg. cit. 37:

Quod mihi si secum tales concedere noctes
Illa velit, vitae longus et annus erit
Si dabit haec multas, fiam immortalis in illis.

Adeundum quoque luculentissimum Catulli carmen V:

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus, etc.

ELEGIA VI

DIRAE IN IANITOREM, QVI FORES ORANTI ADAPERIRE RECVSABAT

Ianitor, indignum! dura religate catena,
Difficilem moto cardine pande forem.
Quod precor, exiguum est: aditu fac ianua parvo
Obliquum capiat semiadaperta latus.
Longus amor tales corpus tenuavit in usus;

1. *Ianitor... dura religate catena* etc. De *catenato ianitore* vid. Lips. ad Sen. lib. III de Ira, cap. 37. Columell. Praefat. *An putem fortunatius a catenato repulsum ianitore, saepe nocte sera, foribus ingratis adiacere.* — *Religate.* Hoc verbum pro simplici *ligare* vel *alligari* poni solere, docuit Torrent. ad Horat. I, Od. 32. — *Ianitor* (*indignum!*) Sortem illius fingit se dolere, quo certius eum sibi devinciat. Ostiarius autem, vel *ianitor*, quem *Claustritum* appellat Lanius (ap. Gell. XII, 10), *puerum ab ianua* Corn. Nep. (in Hannibale), aditum obsidebat, ut eos admitteret vel dimitteret, qui dominum conveniebant. Comes illi plerumque canis alligatus. — *Dura religate catena.* Sed et ipsum ianitorem *catenatum* fuisse, testis Suetonius de Claris Rhet. ubi: « L. Votacilius Pilutus servisse dicitur, atque etiam *ostiarius* veteri more *in catena* fuisse. » Quae verba quidem *veteri more*, indicant *morem* hunc, tempore quo scribebat, abolevisse; et *catenas* iam a ianitore in ianuam translatas fuisse.

2. *Difficilem.* Contra *facilis cardo* apud Horat. lib. I, Od. 25, vs. 5:

Quae prius multum *faciles* movebat
Cardines.

3. *Aditu fac ianua parvo*) Primo Neapolitanus: forte pro *privo.*

4. *Obliquum capiat semiadaperta latus.* Non ut tota pateat, poscit, sed quod satis, ut, qui *obliquum* se et quasi furtim immittat, possit excipere.

5. *Longus amor* etc. Id est: qui me

Aptaque subducto pondere membra dedit.
Ille per excubias custodum leniter ire
Monstrat; inoffensos dirigit ille pedes.
At quondam noctem, simulacraque vana timebam:
Mirabar, tenebris si quis iturus erat.
Risit, ut audirem, tenera cum matre Cupido;
Et leviter: fies tu quoque fortis, ait.
Nec mora, venit Amor: non umbras nocte volantes,
Non timeo strictas in mea fata manus.
Te nimium lentum timeo; tibi blandior uni:
Tu, me quo possis perdere, fulmen habes.
Adspice, et, ut videas, immitia claustra relaxa,

amor iamdudum peredit (*longus*) macilentum adeo corpus effecit (*tenuavit*), ut nullus fere aditus sit tam angustus, per quem non (quae corporis gracilitas!) facile ingrediar. Sic et Simaethe, apud Theocriti Idyll. B, 87, clamat amore confecta:

Καί μευ χρὼς μὲν ὁμοῖος ἐγίνετο πολλάκι θάψῳ.

Et in sequente versu ardentior:

αὐτὰ δὲ λοιπὰ
Ὀστέ' ἔτ' ἦς καὶ δέρμα.

6. *Subducto corpore*) *Subtili corpore* Excerpta Scaligeri et Puteani, quomodo et Arondelianus pro diversa lectione. Martial. lib. XI, Epigr. 101:

Habere amicam nolo, Flacce, *subtilem*,
Cuius lacertos annuli mei cingant.

Regius et Moreli unus, *subducto pondere*. Sic Amorum lib. II, Eleg. 10, vs. 24:

Pondere, non nervis, corpora nostra carent. H.

11. *Risit, ut audirem*. Sententia huic similis est illa Tibul. I, El. 2:

En ego quum tenebris tota vagor anxius urbe,
Securum in tenebris me facit esse Venus. C.

Vt audirem meliores: Scriverio placebat, *iussit ut auderem*: in uno enim Moreti, *iussit ut audivit*; perperam. Martial. lib. II, 44, vs. 6:

Et sacem, sed ut audiam, susurrat. H.

12. *Fies tu quoque fortis*. Sic et Tibullus ad Deliam I, El. 2, 16:

Audendum est: *fortes* adiuvat ipsa Venus.

13. *Nocte volantes*) *Silentes*, Regius: male. Vide Petron. cap. 63.

14. *Strictas in mea fata manus*. Ex Propertio adumbratum libro III, El. 14, vs. 5:

Quid faciam? obductis committam mene tenebris,
Vt timeam *audaces* in mea membra *manus*!

Notandum vero ait Marius, *strictas manus* dici, ut *strictum ensem*. Sic et Epist. XII, 100;... fratres

Inter se *strictas* conseruere *manus*.

Plura exempla reperies apud eruditissimum Bentleium, qui felicissime Horatio I, Od. 6, *Strictos ungues* restituit. BVRM.

16. *Tu me quo possis perdere fulmen habes*. Potestatem intelligit ad amicam introducendi, vel foras excludendi, quae tota penes ianitorem.

17. *Aspice, et ut videas* (non *invideas*), *immitia claustra relaxa*, ex

Vda sit ut lacrymis ianua facta meis.
Certe ego, quum posita stares ad verbera veste,
Ad dominam pro te verba tremente tuli.
Ergo, quae valuit pro te quoque gratia quondam,
Heu facinus! pro me nunc valet illa parum?
Redde vicem meritis; grato licet esse, quod optas.
Tempora noctis eunt; excute poste seram:
Excute; sic unquam longa relevere catena,

optimis libris est reponendam: quomodo iam in Observationibus lib. II, cap. 21, emendavit noster Gronovius. Theod. Marcilius ad Persii Sat. V, male, ut *invideas*, interpretatur *inspectes*. Heins. — *Immitia claustra.* Elegantia sua non caret regii codicis lectio, *non mitia.* Sic libro secundo Art. Amat. 187:

Saepe suos casus, *nec mitia* facta puellae,
Flesse sub arboribus Milaniona ferunt.

Vbi etiam *immitia* nonnulli scripti. Sic *venti non aequi*, pro *iniquis*, II Am. 16, 22: Met. V, 171, *Non circumspectis*, pro *incircumspectis*: et passim talia. Bvrm. — *Immitia claustra.* Nihil apud eroticos obvium magis, quam istae amantium dirae in ianuas et ianitores, qui faciles minus illis se praebebant. Tib. I, El. 2, 7:

Ianua difficilis domini, te verberet imber,
Te Iovis imperio fulmina missa petant!

19. *Quum posita stares ad verbera veste.* De modo quo servos haberent Romani, quibusve servas, si quid deliquerint, dominae torquerent cruciatibus, vidend. Pignorivs *de servis*; Bvrigny *Mém. de l'Acad. des Inscript.* tom. XXXV, pag. 328; et Propert. IV, Eleg. 7, 39 seqq. ubi Cynthiam sic loquentem inducit:

Nostraque quod Petale tulit ad monumenta coronas,
Codicis immundi vincula sentit anus.
Caeditur et Lalage, tortis suspensa capillis,
Per nomen quoniam est ausa rogare meum.

21. *Ergo.* Mallem *ergone*: deinde, *pro te mea gratia*, vellet Francius.

22. *Illa parum*) *Nihil* Duusae excerpta.

23. *Redde vicem meritis; grato licet esse* etc. Quidquid effutiant Micyl. Heins. et Burmann. qui *summi quidem, sed homines tamen* (Quintil.) ut suam quisque sententiam tueatur, locum sic velim interpungas:

... Grato licet esse, quod optas.

Sensus quippe: iamdudum *exoptas* profecto, ut quod tibi praestiti, rependas officium; ea sese praebet occasio, quam tu arripias *licet*, *gratum* te praestandi. Non enim satis video cur *optet* ianitor, ut *tempora noctis eant*; et versus hic *intercalaris* omnino distrahendus praeeuntibus, vel pone subeuntibus.

24. *Excute poste seram.* Multis haec illustrat Salmasius Exerc. Plin. pag. 649 et seqq. Aliquid etiam attulerunt Turneb. XIX, adv. 7; et Lips. de Cruce III, cap. 6.

25. *Sic.* Optantis est. Virg. Ecl. IX, vers. 30 et 31; et praesertim X, 4:

Sic tibi, quum fluctus subterlabere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.

Et Tibullus lib. I, Eleg. 4, 1:

Sic umbrosa tibi contingant tecta, Priape.

— *Longa relevere catena.* Primae edd.

Nec tibi perpetuq serva bibatur aqua.
Ferreus orantem nequicquam, ianitor, audis:
  Roboribus duris ianua fulta riget.
Vrbibus obsessis clausae munimina portae
  Prosint; in media pace quid arma times?
Quid facias hosti, qui sic excludis amantem?
  Tempora noctis eunt; excute poste seram.
Non ego militibus venio comitatus et armis:
  Solus eram, si non saevus adesset Amor.
Hunc ego, si cupiam, nusquam dimittere possim:
  Ante vel a membris dividar ipse meis.
Ergo Amor, et modicum circa mea tempora vinum

et codd. nonnulli, *sic unquam dura relevere catena*. Puteaneus cum Regio, et Iureti excerptis, et Arondeliano: *sic unquam longa* etc., *longa* etiam est in excerpt. Scalig. et Puteani; hoc est, quae diu, *longumque* te ligavit; recte. Vox enim *longa* significantiorem vim habet, quam vulgus existimat. Sic *longus luctus* apud Virg. XI, 214; ita enim cum veterrimo romano codice, vel contra auctoritatem Servii, lego. *Longus pontus*, Valer. Flac. I, 127; ex MSS. Vulgata lectio, tota quanta est, consarcinata fuit ab audaculis librariis, qui, quia superius legebatur *dura religate catena*, nefas existimarunt, si id ibi tantum legeretur, ut et infra, *durae transite catenae*. Heins. Egregia restitutio, et verum est, quod de voce *longus* observat Heinsius: idem enim saepe, quod *perpetuus*, notat. Sic Horat. II, Od. 7, 17:

> Ergo obligatam redde Iovi dapem,
> *Longaque* fessam militia latus
> Depone sub lauru mea...

Et idem libro eodem, Od. 14, 19:

> ... Damnatusque *longi*
> Sisyphus Aeolides laboris. B.

26. *Serva*) *Servis congruens et apta.* Servi enim apud maiores aquam tantum bibebant. Vide ad Petron. cap. 71: *Cito aquam liberam gustabunt.*

27. *Orantem nequicquam, ianitor, audis.* Scribendum opinor, *audi:* ut sit vociferantis; nam *audit* est in uno Moreti. Heins. Nihil mutandum. *Ferreus audis*, id est immotus, nihil curans preces meas; audis quidem, sed quasi e ferro esses, non moveris.

31. *Quid facias hosti*) *Facias* pro *facies*, bene optimus Palatinus: tres alii, *faceres: hostis* etiam Puteaneus. Catullus LXII, 23:

> Quid *faciant* hostes capta crudelius urbe!

35. *Nunquam dimittere possum*) *Nusquam dimittere possum*, meliores. Lege *possim*. Heins. *Demittere* etiam nonnulli.

37. *Modicum circa mea tempora vinum.* Quasi dicat; *modice* vino sum usus: ne me igitur repellas, ut qui ebrietatis notas *fronte* praeferret. — *Circum mea tempora vinum. Circa*, Puteaneus. Tibull. I, Eleg. 2, 3: *Multo perfusus tempora Baccho.* Heins.

Mecum est, et madidis lapsa corona comis.
Arma quis haec timeat? quis non eat obvius illis?
Tempora noctis eunt; excute poste seram.
Lentus es? an somnus, qui se male praebet amanti,
Verba dat in ventos aure repulsa tua?
At, memini, primo, quum te celare volebam,
Pervigil in mediae sidera noctis eras.
Forsitan et tecum tua nunc requiescit amica:
Heu! melior quanto sors tua sorte mea!
Dummodo sic, in me durae transite catenae.
Tempora noctis eunt; excute poste seram.
Fallimur? an verso sonuerunt cardine postes?
Raucaque concussae signa dedere fores?
Fallimur; impulsa est animoso ianua vento.

38. *Mecum est.* Ita Livius lib. IV, 32: *Secum triumphos, secum spolia, secum victoriam esse; cum hostibus scelus* etc.; et lib. XXX, 33: *Victoria est cum Poenis.* — *Et madidis lapsa corona comis.* Haud scio an non legendum potuit, *nec madidis* etc., ut iudicet se non eo convivium protulisse, quo *coronae* fluerent, *laberentur* e capite convivarum: quod ut facilius fieret, coronae unguentis irrorabantur. Si vero sponte non *defluerent*, scindebantur aut detrahebantur; ac proinde, velut signo dato, convivarum quisque effundebatur in amplexus eius, quae proxima ei assidebat. Insignis, et ad rem nostram plurimum faciens, Tullii locus, Tuscul. Quaest. V: « Itaque nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat ad mensam. Iam ipsae *defluebant coronae.* »

41. *Lentus es? an somnus qui te male praebet amanti.* Scribe, *qui se male praebet amanti*: atque ita codex Dousae, et Sarravii, et Arondelianus. Heins. Recte addit *male*, quia, teste Servio ad Virg. X Aen. 321, *praeberi* bona dicuntur. — *An somnus, qui se male praebet amanti.* Nihil amanti peius, quam illum invenire dormientem, qui possit ad amicam introducere. Quod ita planum, expresse adeo ex ipsis poetae verbis elucet, ut interpretandum libens omiserim, nisi in interpretando alii oberraverint.

43. (*Quum te celare volebam*) *Me celare volebam*, septem codices: quatuor, *te solebam*: recte. Canace, *id te celavimus unum*. Fast. IV, 149: *Vt tegat hoc celetque viros Fortuna virilis Praestat.* Heins.

47. *In me durae transite catenae.* Vere igitur *catena*, et *dura* quidem, ianitor erat impeditus, quum exoptet Ovidius ut in ipsum ianitoris *catenae transeant*, modo, ut ille, *cum amica requiescat.*

49. *Fallimur? an.* Codex Dousae, *fallimus? aut.*

51. *Fallimur.* Male in Aldinis co-

Hei mihi! quam longe spem tulit aura meam!
Si satis es raptae, Borea, memor Orithyae,
Huc ades, et surdas flamine tunde fores.
Vrbe silent tota: vitreoque madentia rore
Tempora noctis eunt; excute poste seram.
Aut ego iam ferroque ignique paratior ipse,
Quam face sustineo, tecta superba petam.
Nox et Amor vinumque nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat; Liber Amorque metu.
Omnia consumsi: nec te precibusve minisve
Movimus, o foribus surdior ipse tuis!

dicibus interrogative legitur: supra enim interrogat; hic autem affirmat: unde et causam reddit, dicens *impulsa* etc. MAR. — *Animoso.* *Adverso* Neapolitanus: quod apte quidem explicari potest, et olim etiam Heinsio placuisse ex adscriptis orae libri eius notis video: sed longe elegantius est *animoso.* Et Virgilius II Georg. 441, *animosos Euros* dixit. Et ita Apuleius lib. I Metam. *exanimes ventos* quoque dixit. Sic et *animosum fluvium* Stat. VII Theb. 325; et *animosum* idem est, quod vehemens, violentus. Pro *impulsa*, malebat etiam Heinsius *en pulsa*, quod in uno codice exstabat; sed vehementius, et *animoso vento* convenientius *impulsa.* BVRM.

58. *Quam face sustineo*) *Quem*, Puteaneus et Arondelianus, cum editionibus nonnullis. *Ignem* subintellige: pro *paratior*, primae editiones et Scriverianus, *potentior.* Mihi distichon hoc suspectum est. HEINS. Non tam facile damnare audeo: sed ex vestigiis codicum legerem:

Aut ego iam ferroque ignique paratior, ista
Quem face sustineo, tecta superba petam.

Hoc sensu; ego iam instructior (*paruti* milites, armati) ista *face*, *quam sustineo*, *petam* tecta. Si *quem* retinendum est, lege cum Francio:

... Ignique paratior illo, *vel* ipso,
Quem face sustineo.

Vt ignem a face distinguat; gerit enim ignem in face, ut alii in lucerna: ut Epist. II, 120: *Sepulcrali lumina mota face*; et supr. 2, 11: *Vidi ego iactatas mota face crescere flammas*; et Varro apud Non. in *fax*: *Ignis in face adfertur.* In quibusdam erat *paratior omni*; in uno, *ferocior omni.* BVRM.

60. *Pudore vacat.* Solent plerumque cuiusvis ordinis homines nocte, quam die, esse licentiosiores, et ad facinora perpetranda (quoniam ab aliis non adspiciuntur) paratiores. Idcirco Caesar, quum nocte posset Corfinium, quod milites, qui ibi praesidio erant, ipsi se iam dedidissent, ingredi, noluit. Eius verba sunt lib. I de bello Civili: « Tamen veritus, ne militum introitu, et nocturni temporis licentia, oppidum diriperent, eos, qui venerant, collaudat etc. »

62. *Surdior*) *Durior*, in omnibus libris scriptis. CIOF. *Surdior* Neapolitanus, pro diversa lectione; elegan-

Non te formosae decuit servare puellae
  Limina: sollicito carcere dignus eras.
Iamque pruinosos molitur Lucifer axes;
  Inque suum miseros excitat ales opus.
At tu, non laetis detracta corona capillis,
  Dura super tota limina nocte iace.
Tu dominae, quum te proiectam mane videbit,
  Temporis absumti tam male testis eris.
Qualiscumque vale, sentique abeuntis amorem;
  Lente, nec admisso turpis amante; vale.
Vos quoque, crudeles rigido cum limine postes,
  Duraque conservae ligna valete fores.

ter: quomodo et Scriverianus codex. Paulo ante, vers. 54, dixit:

Huc ades, et surdas flumine tunde fores.

Infra Eleg. 8, vers. 77:

Surda sit oranti tua ianua, laxa ferenti.

Sic supra Elegia 4, 62, *surdas* puto similiter scribendum: *Qua licet ad surdas prosequar usque fores:* nam veterrimus Puteaneus, *suevas*. Vulgati *saevas: duras* tamen fores dicit mox, versu ultimo. Heins.

63. *Non te formosae decuit* etc. Non dignus sane, cui *formosae puellae* mandaretur custodia; sed qui potius vigil et *sollicitus* tetro carceri custos adsideres.

64. *Sollicito*. Francius, *perpetuo*.

69. *Quum te proiectam*. Variant codices admodum. Putean. *prolectam*; *deiectam* Mentelianus et Neapolit.: sed nihil muto. II Fast. 537:

Tegula *proiectis* satis est velata coronis.

Noster Epist. XXI, 165, de Hymen.:

Proiicit ipse sua deductas fronte coronas. B.

71. *Sentique abeuntis amorem*) *Honorem*, meliores; et pro *Lente*, *Lenta*, ut ad dominam haec referantur; sed initio Elegiae similiter, *Te nimium lentum timeo*. Heins. Crispinus etiam explicat *percipe*, *cognosce*: sed sensus vulgatae lectionis satis planus illis, qui latine sciunt: tu *lente*, qui me non audis, vicissim *senti* gravem amorem, quo ego abiens torqueor; nec potiaris, etiamsi maxime cupias, etiam tua, quam amas: haec est vis vocis *sentire*. Burm.

74. *Duraque consertae*. Scripti plerique, ac in his meliores, *conservae*. Ianitoris *conservas* vocat *fores*. Sic ille Libanus apud Plautum, *Asinaria* Act. II, Sc. 3, vers. 6:

Nolo ego fores *conservas* meas a te verberarier.

Apud Apuleium sub finem libri VII Metam. Asinus et Equiso *conservi* appellantur. Sic et apud iurisconsultos *aedes servae*, *arca serva*, *fundus servus* et similia occurrunt. Sic Rutilius in elegante Itinerario, I, 215:

Leges restituit, libertatemque reducit,
Et *servas* famulis non sinit esse suis. H.

— Ab indignatione in ianitorem, ad ianuam ipsam transit; et *conservas fores* vocat, quae tali *servo* obedire se paterentur; et *valere* iubet, quia non amantem admittunt.

ELEGIA VII

IN SE IPSVM, QVOD AMICAM MANV LAESERIT

Adde manus in vincla meas, meruere catenas,
 Dum furor omnis abit, si quis amicus ades.
Nam furor in dominam temeraria brachia movit.
 Flet mea vesana laesa puella manu!
Tunc ego vel caros potui violare parentes;
 Saeva vel in sanctos verbera ferre Deos.
Quid? non et clypei dominus septemplicis Aiax
 Stravit deprensos lata per arva greges?

2. *Omnis abit.* Vel *abit* pro *abiit* legendum cum Dousae codice; vel *abest* rectum est: quia si rediret furor, periculum erat, ne iterum in puellam irrueret. Infr. El. 10, 9: *Nunc timor omnis abest:* ubi etiam *abit*, codices. Burm. — *Si quis amicus ades.* Sic omnino legendum (ut in correctiore codice vidimus); non *adest.* Est autem ordo: O tu amice, si quis amicus *ades*, dum omnis furor abeat, *adde manus* etc. Mar. *Si quis amicus adest*, frustra multi codices: ita Horat. III, Od. 27, 51:

... O Deorum,
Si quis haec audis. B.

5. *Tunc ego vel caros* etc. Nullum est tam immane facinus, quod non ille possit admittere, qui

In dominam temeraria brachia movit.

Sic impietas in parentes vel carissimos, et in Deos sacrilegium, crimina vix dicit, si furori illius comparaveris, quem in imbellem feminam, et eam amantem, non pudeat debacchari. — *Potui violare.* Neapolitanus, *laniare:* forte recte; versu enim 11, *violare* repetitur, ubi eadem varietas: hic vero malim *iugulare.* Heins. *Penates* etiam Puteaneus; sed nihil muta: gravissimum enim hoc crimen, de quo vid. Abraham, ad Ciceron. in Vatin. cap. 6. Deinde, *in sanctos arma movere Deos*, Farnesianus et Dousae codex: rectius vero *parentes*, quam *penates* (qui et ipsi Dii sunt), Diis quasi opponuntur. B.

7. *Quid? non et clypei* etc. Exemplis, ut mos est, tentat lenire, quod non possit purgare; et qui causam tueantur, Aiacem advocat et Oresten: vid. Sophocl. *Aiax* flagellif. et Euripidis Orest. — *Quid non.* Lege *Quid? nonne.* Sic infr. II, 10, 12:

Nonne erat in curas una puella satis?

Et Amorum lib. III, Eleg. 6, vs. 29:

Quid! nonne Alpheon diversis currere terris
Virginis Arcadiae certus adegit amor?

Et, vindex in matre patris, malus ultor Orestes,
  Ausus in arcanas poscere tela Deas?
Ergo ego digestos potui violare capillos!
  Nec dominam motae dedecuere comae?
Sic formosa fuit; talem Schoeneida dicunt
  Maenalias arcu sollicitasse feras.
Talis periuri promissaque velaque Thesei
  Flevit praecipites Cressa tulisse Notos.
Sic, nisi vittatis quod erat Cassandra capillis,

9. *Malus ultor Orestes.* Recte *malus ultor*, qui, ut patrem a matre sua mactatum ulcisceretur, ipsam interfecit. Vid. Iuv. Sat. VIII, vs. 214.

10. *Ausus in arcanas poscere tela Deas.* In Furias, quas facibus et pugione armatas instantes ubique sibi, in parricidii poenam, videre Orestes arbitrabatur. Furiae quippe « Deae speculatrices et vindices facinorum et scelerum. » Cic. de N. D. III, 18: Erant autem in terris *Furiae:* in coelo *Dirae;* apud Inferos *Eumenides;* et tres quidem numero, Tisiphone, Alecto, Megaera.

11. *Digestos potui violare capillos*) *Laniare* scripti, recte; nam *violare* iam praecesserat paulo ante. Ita et in illa Epist. Medeae, vers. 157:

Vix me continui, quin sic laniata capillos
  Clamarem.

Et saepe alibi. HEINS. — *Digestos capillos.* Ornate, et ad artem compositos. Melius *violare*, quam *laniare:* crimen enim amicam verberantis, sacrilegium, ut videtur, nominat; et *violamus* quidquid *sacrum* nobis esse debuit.

13. *Sic formosa fuit*) *Sic mihi pulchra fuit*, Sarravianus. Forte, *sic quoque pulchra fuit.* Pro *dicam*, recte idem Sarravianus, *dicas:* nisi cum Neapolitano et tribus aliis malis *dicunt:* duo Vaticani, *fama est.* HEINS. Si vel unus codex adduceret, Heinsii coniecturam reciperem; elegans enim est, et hoc vellet: licet *comae* essent *motae* ex statione, et ita deberet deformior videri, tamen *sic quoque pulchra fuit;* tanta erat vis formae, ut his non extingueretur! Franc. legebat *Et formosa fuit.* BVRM. — *Talem Schoeneida dicunt Maenalias arcu sollicitasse feras.* Duae apud poëtas memorantur Atalantae: altera venatrix Arcadica, Iasii filia: altera Boeotica, cursu celebris, filia Schoenei. Sed Ovidius hoc loco confudit nomina, id quod et alibi facit: eamque, quae Iasii, *Schoeneida* vocat. MAR. — *Schoeneida.* Atalantam, Schoenei filiam, de qua non ad Heroid. XVI, 263, sed ad Met. X, 560 seqq. dicemus.

17. *Sic, nisi vittatis quod erat Cassandra capillis* etc. Mirandum hunc Virgil. locum in memoriam revocat ex Aeneid. libro II, vers. 403:

Ecce trahebatur passis Priameia virgo
Crinibus a templo Cassandra, adytisque
  Minervae,
Ad coelum tendens ardentia lumina frustra;
Lumina! nam teneras arcebant vincula palmas.

Vitta autem erat fascia quaedam, qua circum caput crines religabant veteres, et quae matronas praecipue a vir-

Procubuit templo, casta Minerva, tuo.
Quis mihi non, Demens, quis non mihi, Barbare, dixit?
Ipsa nihil: pavido lingua retenta metu.
Sed taciti fecere tamen convicia vultus;
Egit me lacrymis, ore silente, reum.
Ante meos humeris vellem cecidisse lacertos;
Vtilius potui parte carere mei.
In mea vesanas habui dispendia vires;
Et valui poenam fortis in ipse meam.
Quid mihi vobiscum, caedis scelerumque ministrae?
Debita sacrilegae vincla subite manus.
An, si pulsassem minimum de plebe Quiritem,

ginibus discernebat. Nec matronae solum *vittatae*, sed et sacerdotes, vates, Deorum statuae, arae, supplices et victimae. Aen. II, 156:

... *Vittaeque* Deûm, quas *hostia* gessi.

19. *Barbare, dixit*) *Dicat* alter Mentelii, nisi *dixet* antique, pro *dixisset*. Heins.

22. *Egit me lacrymis* etc. Prioris versus sensum evolvit: lacrymae illius, *silente* etiam *ore*, *reum* me arguerunt.

26. *Et valui poenam fortis inire meam.* Sic septem scripti; male. Francius volebat, *In poenam valui fortis et ipse meam:* elegans vero usus verbi *valere:* ita *valere in scelus* Propert. IV, Eleg. 7, 68; *dirae in aliquem valent* Vellei. Paterc. II, 46. *Ne quid esset in literis quod valere contra caput atque existimationem posset*, Cicer. II Verr. 71. Burm.

29. *An, si pulsassem* etc. Quid enim de illo, si *verberasset*, quum vel *pulsantem*, et *minimum* quidem *de plebe*, *plecti* lex voluerit? — *Quirites* proprie, qui *Cures* incolebant, Sabinorum oppidum; ut *Romani*, qui *Romam*. *Quirites* etiam appellabantur cives urbani, pagani, non milites. Militum nomen erat honorificentius, quam *Quiritum*; quum plebeii etiam ignobiles, qui nullam reipublicae operam navaverant, possent *Quirites* esse. — *Minimum de plebe Quiritem.* Regius et Neapolitanus, *minima de plebe:* quod non spernendum, nisi quis malit *media de plebe.* Heins. Verisimilis Heinsii coniectura, et ita citavit hunc versum olim Salmasius, observ. ad Ius Atticum, pag. 267; ubi de hac iniuria, quae per verbera infertur, et Graecis αἰκία dicitur, disputat: ego tamen nihil temere contra codices mutandum esse puto; *de plebe* enim simpliciter etiam notat abiectam sortem. Notandum vero Marius monuit, *Quiritem* hic in singulari poni, quum pluraliter tantum veteribus usurpatum fuisse *Quirites*, notet Schol. Hor. ad illa lib. II, Od. 7:

Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis.

Sed et Noster III Am. El. 14, 9:

Ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti.

Et passim ille et alii. Colerus vero Parerg. cap. 36, docuit differentiam inter *pulsare* et *verberare*, quorum hoc gravius, et ideo a Cicerone, *Ci-*

Plecterer? in dominam ius mihi maius erit?
Pessima Tydides scelerum monumenta reliquit.
Ille Deam primus perculit; alter ego.
Sed minus ille nocens: mihi, quam profitebar amari,
Laesa est: Tydides saevus in hoste fuit.
I nunc, magnificos victor molire triumphos!
Cinge comam lauro; votaque redde Iovi:
Quaeque tuos currus comitatus turba sequetur,
Clamet: Io! forti victa puella viro!
Ante eat effuso tristis captiva capillo,
Si sinerent laesae, candida tota, genae.
Aptius impressis erat os livere labellis,
Et collo blandi dentis habere notam.
Denique, si tumidi ritu torrentis agebar,
Caecaque me praedam fecerat ira suam;

vem verberare scelus esse dicit; quod Noster ad *pulsationem* per exaggerationem transtulit, quum manus suas *caedis scelerisque ministras* vocet. B.

31. *Scelerum monumenta.* Francius malebat *documenta:* nihil opus; amat Noster illam vocem *monumenta:* in fine Elegiae *signa* vocat. BVRM.

33. *Et minus ille nocens: me quam profitebar amare, Laesi.* Lege, *At minus*, aut cum Sarraviano, *Sed.* Deinde Puteaneus, *mihi, quam profitebar amari, Laesa sit.* Lege *Laesa est:* nam Farnesianus et Dousae liber, *me quam profitebar amare Laesa est.* Arondelianus:

... Mihi, quam profitebar amare,
Laesa est. H.

35. *I nunc, magnificos* etc. Ironice; non erat enim unde tantum superbiret, quia, ut ait Virg. Aen. II:

... Nemque etsi nullum memorabile nomen
Foeminea in poena est, nec habet victoria laudem

— *Victor molire.* Rectius codex Dousae, *molite.* HEINS. Sed sequentia *cinge* et *redde*, aptius esse *molire*, docent. BVRM.

37. *Comitantum turba sequetur*) *Comitatus* Puteaneus, per appositionem. Malim tamen *comitatrix turba;* nam optimus Palatinus, *comitatur:* Neapolitanus et duo alii, *comitetur.* Iunian. *comitantia.* Arondelianus *comitatur turba sequentum:* alii aliter. HEINS. Ego mallem:

Quaeque tuos currus comitatur turba, frequenter
Clamet: Io etc.

Vel *comitantur turba, frequentes.* B.

42. *Et collum blandi*) *Collo* dant scripti meliores. HEINS.

43. *Si tumidi ritu torrentis agebar, caecaque me.* etc. Apte minus inter se figurae videntur hic cohaerere; et celerius poëta a metaphora *torrentis*, ad feram transcurrit, cui, praedam voranti *iram* iure adsimilat.

Nonne satis fuerat timidae inclamasse puellae,
  Nec nimium rigidas intonuisse minas ?
Aut tunicam summa deducere turpiter ora
  Ad mediam? mediae zona tulisset opem.
At nunc sustinui, raptis a fronte capillis,
  Ferreus ingenuas ungue notare genas.
Adstitit illa amens, albo et sine sanguine vultu,
  Caeduntur Pariis qualia saxa iugis.
Exanimes artus, et membra trementia vidi;
  Vt quum populeas ventilat aura comas;
Vt leni Zephyro gracilis vibratur arundo;
  Summave quum tepido stringitur unda Noto.
Suspensaeque diu lacrymae fluxere per ora,

46. *Intonuisse minas*) *Manus* Neapolitanus et Iunianus: sed nihil mutandum; nisi reponi placeret:

Nec minimam rigidas intonuisse minas.

Nec minimum, subintellige *fuerat*.

47. *Ora*. Recte est *ora*, tam hic, quam in Metam.; et decipitur, mea quidem sententia, Ciofanus, qui Regium deceptum censet in huius scripturae vindicatione: nam quanti, obsecro, est altera illa, quam ipsus nobis substituere ausus hoc loco *ore*, pro *ora!* DOVSA.

48. *Vt medinm*. Scribe cum Puteaneo et tertio Palatino, eodemque optimo, tum et prima editione:

Aut tunicam summa deducere turpiter ore
  Ad mediam; mediae zona tulisset opem.
HEINS.

49. *Raptis*. Et hic duo Vaticani *ruptis* habent. Francius, forte tamen *prensis*, scripsisse Ovid. coniicit. Ita certe Noster Met. II, 476:

Dixit; et adversa *prensis* a fronte capillis.

Nihil tamen sine libris muto. BVRM.

51. *Adstitit illa amens* etc. Pro *amens*, multi veteres, *gemens*: duo, *demens*. Lego *tremens pavido* et *sine sanguine vultu*. Nisi pro *amens*, malis *pavens*. Met. VI, 527, de Philomela:

Illa tremit, velut agna pavens, quae saucia cani
Ore excussa lupi.

— *Albo* non movendum, quod comparatio a marmore desumta requirit: candidissimum enim *Parium*. Neque etiam *amens* est movendum; id est *non sua*, ut alibi dicit: quum mens abiisset, et consternata esset impetu meo; et mox *membra trementia* sequuntur. BVRM.

56. *Summave quum tepido stringitur unda Noto*. Ipsam rem mirifice exponit verbum hoc *stringere*. Vndam enim, quum levioris ventum afflatu *impellitur*, crispari dicas, et quasi in rugas contrahi. Quod feliciter admodum expressit, antiqua vir apud recentiores indole, nec satis unquam laudandus nostras *La Fontaine*:

Le moindre vent qui d'aventure
Fait rider la face de l'eau.

— *Summave quum*. Elegantius unus

Qualiter abiecta de nive manat aqua.
Tunc ego me primum coepi sentire nocentem:
Sanguis erant lacrymae, quas dabat illa, meus.
Ter tamen ante pedes volui procumbere supplex:
Ter formidatas reppulit illa manus.
At tu ne dubita, minuet vindicta dolorem,
Protinus in vultus unguibus ire meos;
Nec nostris oculis, nec nostris parce capillis:
Quamlibet infirmas adiuvet ira manus:
Neve mei sceleris tam tristia signa supersint,
Pone recompositas in statione comas.

Moreti et Dousae codex, *summa velut tepido*; si separatim legas, *summa vel ut tepido*.

58. *Abiecta de nive*. Ex coelo in terram *iacta*: ut *iactae nives* Nostro lib. II Art. Am. 232. Vide infr. ad Eleg. 9, 12. *abiicere* vero est in terram proiicere. *Obiecta* edidit Bersmannus. BVRM.

62. *Ter formidatas* etc. Excerpta scilicet, et recenter quidem, quam essent *formidandae*. — *Reppulit*, reiecit. Notandum autem est, *repulit* natura corripere primam syllabam: ut Medea Ovidiana, in Epistola ad Iasonem vers. 165:

Quaeque feros *repuli* doctis medicatibus ignes.

Sed quandoque, immo et saepius, poëtae addunt alterum *p*, et positione longam faciunt. Idem fit etiam in praeterito *retuli* et *reperi*. MAX. Ita olim persuasum Grammaticis; sed nunc sine metu reprehensionis talia audemus simplici *p* edere: syllaba illa enim *re*, utrumque modum recipit, etiam non duplicata consonante: ita *recidi* non *reccidi*. B.

66. *Quamlibet infirmas adiuvet ira manus*) *Quamlibet*, id est, quamvis. Lege sic cum melioribus quibusdam scriptis. HEINS.

67. *Tristia signa*. Heinsius notavit in prima editione legi *rustica signa*.

68. *Pone recompositas* etc. In statu, quo prius, capilli fac reponantur; ne quod supersit *sceleris* mei indicium.

ELEGIA VIII

LENAM EXSECRATVR, QVAE AMICAM ARTIBVS MERETRICIIS CONABATVR INSTRVERE *

Est quaedam, quicumque volet cognoscere lenam,
  Audiat, est quaedam, nomine Dipsas, anus.
Ex re nomen habet: nigri non illa parentem
  Memnonis in roseis sobria vidit equis.
Illa magas artes, Aeæaque carmina novit,
  Inque caput rapidas arte recurvat aquas.
Scit bene quid gramen, quid torto concita rhombo

* Vt Noster Propertium, qui IV, Eleg. 5, argumentum hoc tractavit; sic Elegiam hanc imitatus est, nec uno in loco fideliter, et ad verbum expressit satiricus noster *Regnier*, Sat. XIII. Nonnulla etiam *Moliere*, in illo Dramate eximio, cui titulus *l' École des femmes*, Act. II, Sc. 6.

2. *Dipsas anus.* Quae *Dipsas* in Nasone, MACETTE eadem apud nostratem. *Dipsas* autem a διψάω, *sitio*, propter sitim perpetuam, quam isti obiicit. Sic quoque vocatur serpentum quoddam genus, qui, quos morsu laeserit, siti enecat, siti ipse combustus inexplebili: *in mediis sitiebant Dipsades undis* Luc. IX, 610.

3. *Nigri non illa parentem Memnonis* etc. Periphrasis admodum elegans, ut dicat: siccam anum istam aurora nunquam deprehendit.

5. *Illa magas artes, Aeaeaque carmina novit.* Αἶα, inquit Stephanus, πόλις Κόλχων, θαλάσσης ἀπέχουσα στάδια τριακόσια, ἣν περιῤῥέουσι ποταμοὶ, Ἵππος καὶ Κυάνεος, ποιοῦντες αὐτὴν χεῤῥόνησον, etc. Hinc igitur *Aeaeus, a, um.* Quare *Aeaea carmina*, non solum Circes, quae et ipsa ex Colchis profecta, in Italiam venit: sed et Medeae incantationes hoc loco accipi possunt. Fuit et altera *Aea*, Thessalis, cuius Sophocles alibi meminit his verbis: Ἐστι τὶς Αἶα Θετταλῶν παγκλήροις, etc. auctor idem Stephanus. MICYL. *Circeaque carmina*, prima editio, excerpta Puteani et sex scripti. — *Illa magas artes* etc. Confer Propert. lib. IV, El. 5 a v. 5 ad 20.

6. *Liquidas*) *Rapidas* unus Mediceus cum excerptis Politiani; quod magis ad rem. HEINS. Certe maiorem magae potentiam exprimit. B.

7. *Scit bene...... quid torto concita rhombo licia.* Instrumentum quoddam magicum *rhombus*, quo utebantur mulieres maleficae. Theocrit. Idyll. B, 30:

Χὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος, ὁ χάλκεος, ἐξ
  Ἀφροδίτας,
Ὣς κεῖνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύρῃσιν.

Et Propert. II, Eleg. 21, 35:

Licia, quid valeat virus amantis equae.
Quum voluit, toto glomerantur nubila coelo;
Quum voluit, puro fulget in orbe dies.
Sanguine, si qua fides, stillantia sidera vidi:
Purpureus Lunae sanguine vultus erat.
Hanc ego nocturnas vivam volitare per umbras
Suspicor, et pluma corpus anile tegi;
Suspicor; et fama est: oculis quoque pupula duplex
Fulminat, et gemino lumen ab orbe venit.
Evocat antiquis proavos atavosque sepulcris,
Et solidam longo carmine findit humum.
Haec sibi proposuit thalamos temerare pudicos;

Deficiunt magico *torti* sub carmine *rhombi*.

Torti, ob *licia* quibus circumdabantur inter incantandum. *Turbinem* vocat Horat. Epod. XVII, 6:

Canidia parce tandem vocibus sacris;
Citumque retro solve, solve *turbinem*.

8. *Virus amantis equae.* Agitur hic de *hippomane*, quod lente distillat ab inguine *amantis equae*, Georg. III, 281; vel quod extrahitur e caruncula, quam pulli nascentis fronti adhaerescentem *praeripit* mater: Aen. IV, 516. Plura et saniora apud *Buffon*, Hist. Nat. tom. IV, 214 et 329.

13. *Hanc ego nocturnas vivam volitare per umbras suspicor.* Multi, *visam*, quos inter Iureti et Puteani excerpta: duo *vetulam*. Puteaneus, *vetsam*, sed postea *t* in *r* mutato, hoc est *versam*. Opinor *suetam* scribendum. Mutari autem huiusmodi veneficae in Striges credebantur: id Noster hoc loco innuit; de Strigibus in Fast. VI, 141:

Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt;
Naeniaque in volucres Marsa figurat anus.

Strigas, *mulieres volaticas* Festus et Isidorus in Glossis interpretantur.

15. *Suspicor, et fama est.* Imitatio Virgiliana. Eclog. IX, 11:

Audieras, et fama fuit.

— *Pupula duplex.* Vid. Gell. IX, 4, et Plin. VII, 11; et ita forte Fabula Metam. VII, 365 de Telchinibus intelligenda. Vid. Brodaeum I Var. Lect. cap. 37. HEINS. *Pupulam* pro *pupilla* dici, docuit Salmasius ad Capitol. Pertin. cap. 14.

16. *Gemino lumen ab orbe venit.* Putean. *micat*, pro diversa lectione:

Tunc... quum frons... lumenque corusco
Igne *micat*, tunc illa viri, quae vertice fundit,
Fulmina pertaleris. SIL. ITAL. XI, 359.

Sed quum illic agat de oculis generaliter, plane assentior Putean. membranis et tredecim aliis, *gemino orbe* legentibus. Lactant. de Phoenice:

Ingentes oculi: credas *geminos* hyacinthos,
Quorum de medio lucida flamma *micat*. HEINS.

18. *Longo*) *Primo* est in Palatino; recte forte: id est, simul ac cantare incipit; nisi *privo* reponendum; id est, sibi proprio. BVRM.

19. *Thalamos violare pudicos*) *Temerare* Puteaneus, aliique meliores, et recte. Epistola Oenones 101:

Nec tamen eloquio lingua nocente caret.
Fors me sermoni testem dedit: illa monebat
Talia; me duplices occuluere fores.
« Scis, hera, te, mea lux, iuveni placuisse beato.
Haesit, et in vultu constitit usque tuo.
Et cui non placeas? nulli tua forma secunda est.
Me miseram! dignus corpore cultus abest.
Tam felix esses, quam formosissima, vellem!
Non ego, te facta divite, pauper ero.
Stella tibi oppositi nocuit contraria Martis:
Mars abiit; signo nunc Venus apta suo.

Vt minor Atrides *temerati* fodera lecti
Clemet.

Et in libro Metam. II, 591:

An, quae per totam res est natissima Lesbon,
Ignorata tibi est, patrium *temerasse* cubile
Nyctimenen! HEINS.

22. *Duplices fores.* Quae duplici tabula constabant, dupliciterque aperiebantur. Graecis pari modo δικλίδες. HEINS. — *Occuluere*. *Detinuere* Menteliauus.

23. *Hera.* O domina. *Heram* adpellat ipsam puellam, ut ei blandiatur, ac benevolentiam captet. Sic etiam incipit Elegia ad Demophoontem, apud Propert. libro secundo:

Scis, here mi, multas pariter placuisse puellas.

In quodam tamen MS. exemplari scriptum legi, *here* per *e*, non per *a*: quae lectio mihi non displicet, ut κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligamus, pridie quam ad tentandam puellam accessisset lena haec, eam visam fuisse a quodam iuvene, qui statim illius amore correptus sit, pro quo nunc haec verba faciat Dipsas. *Here* igitur adverbium est, pro *heri*; ut staret versus. MAR. Recte quidem Marius: sed non opus est per *here*, *pridie* intelligere, quum et longius tempus notet, et pro *nuper* utatur Tertull. Apol. 4. Sic *cras* etiam de *futuro*, ut notum. BURM. — *Iuveni placuisse beato.* Id est, quem donis omnibus instruxit fortuna: Tibullo denique cuidam de quo Horat. I, Ep. 4, 6:

.... Di tibi formam,
Di tibi divitias dederunt artemque fruendi.

24. *Haesit, et in vultu constitit usque tuo.* Simile hoc illustris Dousa esse notat illis Petronii cap. XXVI: *Et quia considerantium haeserant vultus.* Quae tamen ego diversa esse puto: ibi enim *haeserant*, est pro cohaeserant, vicini erant, et per eamdem rimam iunctim speculantes: hic agitur de iuveni, qui obviam factus puellae, et eius formam stupens *constiterat*; et, ut laqueo captus, *haeserat*.

29. *Stella tibi oppositi* etc. Cur male res in amando cederent, quibus sub *Martis* sidere nasci accideret, non est ita facile coniiciendum, quum amorem Deus ille facilem adeo, totiesque expertus fuerit.

30. *Venus apta tuo*) *Tuum* signum Venus est; hoc est, tibi propitium: alii codices *suo*. HEINS.

Prosit ut adveniens, en adspice: dives amator
Te cupit, et curae, quid tibi desit, habet.
Est etiam facies, quae se tibi comparet, illi:
Si te non emtam vellet, emendus erat. »
Erubuit. « Decet alba quidem pudor ora: sed iste,
Si simules, prodest: verus obesse solet.
Quum bene deiectis gremium spectaris ocellis,
Quantum quisque ferat, respiciendus erit.
Forsitan immundae, Tatio regnante, Sabinae
Noluerint habiles pluribus esse viris.
Nunc Mars externis animos exercet in armis:
At Venus Aeneae regnat in urbe sui.
Ludite, formosae: casta est, quam nemo rogavit;

31. *Prosit ut adveniens.* Vt sit ordo at sensus: O puella, *en*, id est, ecce. *Vt*, id est, quemadmodum: supple, Venus adveniens prosit tibi. *Adveniens.* Dixerat enim supra: *Mars abiit.* Quum igitur *Mars*, adversum sidus, *abiisset*, beneficium *Veneris adveniens* iam prodesse incipit: quod ostendens, ait: *Dives amator te cupit*, te deperit: cui curae est id quod tibi deest; id est, dignus corpore cultus. Mar.

35. *Erubuit.* His scilicet auditis, puella, cuius voces huiusce modi, *emendam*, *emendus*, aures haud immerito laeserant. Statim itaque anus: *decet alba quidem pudor ora*, puellae formam simul laudans et animi candorem: quod hic perfidiae summum.

37. *Spectabis.* Si *spectaris* pro spectaveris per syncopen subiunctive legeretur, mihi magis placeret: sed nullibi id reperimus: non igitur est temere immutandum. *Spectare* autem *gremium*, *deiectis oculis*, modestiae est et pudoris. Hanc vero modestiam et pudorem conatur lena summa ope a corde puellae removere, ut facilius quod intendit, ei possit persuadere. Mar.

38. *Quantum quisque ferat.* Tantum, inquit, unusquisque *respiciendus* est, aestimandus tanti, quantum *afferat* nummorum et emolumenti.

39. *Forsitan immundae.* Rectius multo, quam *incultae*, quod merum glossema. Immundus enim, ἄκοσμος; unde Lucret. IV, 1155:

Nigra, μελίχροος est; immunda ac foetida, ἄκοσμος.

40. *Habiles.* Haberi a pluribus viris. Terent. Andr. I, 1: *Quis heri habuit Chrysidem?* Cicer. IX Epist. ult. *Habere cum Laida.* Graeci similiter τὸ ἔχειν usurpant. Bersm. — Nimis hoc subtile. *Habilis viris* dictum, ut infr. El. 9, 3: *Aetas bello habilis*, et ita passim. Burm.

43. *Ludunt formosae*) *Ludite, formosae* Sarravianus cum uno Moreti et Scriveriano; placet. Art. II, 389:

Ludite; sed furto celetur culpa modesto.

Aut, si rusticitas non vetat, ipsa rogat.
Has quoque, quas frontis rugas in vertice portas,
Excute: de rugis crimina multa cadent.
Penelope iuvenum vires tentabat in arcu:
Qui latus argueret, corneus arcus erat.
Labitur occulte, fallitque volubilis aetas;
Vt celer admissis labitur amnis aquis.
Aera nitent usu: vestis bona quaerit haberi:
Canescunt turpi tecta relicta situ.

44. *Aut si rusticitas non vetat.* Vrbanitati *rusticitatem* opponit Quint. VI, 3: sed eo sensu hic accipienda, quo iam vidimus Epist. XVII, 186: *Rusticitas excutienda est*; pro imperitia elegantiarum, negligentia vel etiam odio voluptatum.

45. *Has quoque quas.* Quid, si, minima mutatione, legamus:

Has quoque, quae frontis rugas in vertice portant,
Excute, de rugis crimina multa cadent!

Hoc sensu: examina, quaeso, has tetricas et rugosa fronte matronas, quae castitatem ficta severitate prae se ferunt; videbis ex illis ipsis rugis, sub quibus nunc latent, prodire crimina multa. *Excutere* enim est examinare; et hunc puto esse Poëtae sensum; nam lena iam praecepta sua exemplis Penelopes, castissimae scilicet matronae, illustrabit.

48. *Qui latus argueret* etc. Non ea mente Penelope Vlixeum arcum procis tendendum proposuit, Odyss. Φ, 68, ut quantum *lateribus* valerent, experiretur; sed rem ita perfide lena suo consilio accommodat.

49. *Labitur occulte, fallitque volatilis aetas, Vt celer admissis labitur amnis aquis.* In Regio et duobus aliis, *volubilis:* quae eadem diversitas observatur lib. X Metam. 519, ubi idem versus a Nostro refertur: neque certe male: ut maneat in comparatione ab aqua et flumine, quae familiaris Nostro et aliis.

51. *Aera nitent usu.* Haec quatuor carmina nullum habent ordinem in sensu dignum Nasonis ingenio. Hinc ego facile crediderim transposita esse; qui error late increbuit in antiquorum libris: saepenumero enim videmus, carmina quae sequi debeant, librariorum inscitia esse praeposita. Hoc igitur ordine ab Ovidio relicta haec carmina existimaverim:

Forma, nisi admittas, nullo exercente, senescit:
Canescunt turpi tecta relicta situ.
Aera nitent usu: vestis bona quaerit haberi:
Nec satis effectus unus et alter habent.

MAR.

— Mihi omnia bene se habere videntur, et satis cohaerere: primo enim ea coniungit, cum quibus comparat *formam*, ut *aera*, *vestem* et *domum*; deinde formam etiam sponte *senescere*, si non *exerceatur*; neque ad eam exercendam *unum* aut *alterum* sufficere, sed plures esse *admittendos*. BVRM. — *Vestis bona quaerit haberi.* Sensus est: quod nisi *veste bona* utaris, a tineis et mottis corrodetur: quemadmodum *aes* rubigine, et *do-*

Forma, nisi admittas, nullo exercente, senescit:
  Nec satis effectus unus et alter habent.
Certior e multis, nec tamen invidiosa rapina est:
  Plena venit canis de grege praeda lupis.
Ecce, quid iste tuus, praeter nova carmina, vates
  Donat? amatoris millia multa leges.
Ipse Deus vatum, palla spectabilis aurea,
  Tractat inauratae consona fila lyrae.
Qui dabit, ille tibi magno sit maior Homero.
  Crede mihi: res est ingeniosa, dare.
Nec tu, si quis erit capitis mercede redemtus,
  Despice, gypsati crimen inane pedis.

mus situ pereunt; est enim hic *haberi*, in usu esse, tractari etc.

53. *Nullo exercente.* Imitatus est Stat. I Silv. 2, 165:

... Veniet iam tristior aetas;
Exerce formam, et fugientibus utere donis.

Et uterque celebre dictum Catonis ante oculos habuit, quod servavit Gellius XI, cap. 2: « Vita humana prope uti ferrum est; si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit: item homines exercendo videmus conteri; si nihil exerceas, inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitio. »

57. *Iste tuus.* Per contemtum: vid. ad Petron. cap. 9. Claud. I, contra Ruf. 371:

Iam poenas *tuus iste* dabit. Bvrm.

58. *Amatoris millia multa leges.* Non capio sensum horum verborum: nam durum est *carminum* subintelligere, ut Marius facit: *Amatorum*, Iunius; et ita coniecerat Francius. *Carmina multa* prima editio et Palatinus: si liceret, vellem refingere:

... Amatores millia multa ferant.

Quid, quaeso, *iste tuus vates* donat praeter carmina? Sed quid inde tibi lucri? Amatores non ferent carmina, sed multa millia nummorum. B.

59. *Ipse Deus vatum.* In Palatino erat, *Deus vates*: nec invenuste; passim enim *vates* dicitur Apollo. *Delius vates*, Virgilio Aeneid. VI, 12: ἱεροφῆτης Graecis. Bvrm.

61. *Qui dabit.* In huius pessimae lenae sententiam multa scribit Philematium Eumuso amatori suo, apud Aristaenetum I, Ep. 14.

63. *Nec tu, si quis erit mercede redemtus* etc. Propert. Eleg. cit. 49:

Nec tibi displiceat miles non factus amori,
  Nauta nec, attrita si ferat aera manu.

— *Capitis mercede.* Intelligit sane servum, qui suis nummis se in libertatem vindicavit, et domino solvit tantum pretium, quanti ille valeret, si venditus fuisset. Bvrm.

64. *Gypsati.* Venalium enim trans mare advectorum pedes creta notabant, seu gypso. Plin. XXXV, 17 et 18; Tibull. II, Eleg. 6, 42:

... Regnum ipse tenet, quem saepe coëgit
Barbara *gypsatos* ferre catasta pedes.

Sensus autem: ne respicias, si vel servus fuerit, qui te ambiat, modo dives et aeris non parcus.

Nec te decipiant veteris quinquatria cerae.
  Tolle tuos tecum, pauper amator, avos.
Quid? quia pulcher erit, poscet sine munere noctem?
  Quod det, amatorem flagitet ante suum.
Parcius exigito pretium, dum retia tendis,
  Ne fugiant: captos legibus ure tuis.
Nec nocuit simulatus amor: sine credat amari:

65. *Nec te decipiant veteris quinquatria cerae.* Ita quidem in omnibus editionibus, quae exstant, legitur: ac sensus quidem planus est. Nec te, inquit, *decipiant* nobiles, qui veteres *ceras*, hoc est, maiorum imagines ostentant et iactant etc. Id enim hoc loco *cerae* significant; ut et apud Iuvenalem Sat. VIII, 18:

Tota licet veteres exornent undique *cerae*
Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.

— Assentior et Paganino, qui recte legendum putavit, *Quinque atria*; immo vero eam ipsam lectionem se in quibusdam lib. vidisse ait. Igitur, quin ita prorsus legendum sit, dubitari non oportet. Addit haec, ut maxime nobilis significetur is, cuius maiorum imagines vel *quinque* compleant *atria*. Cuius quidem Paganini iudicium comprobat hic Noster lib. I Fastorum, v. 591:

Perlege dispositas generosa per *atria ceras*.

Et Propertius lib. I, Eleg. 5, v. 23:

Nec tibi nobilitas poterit succurrere amanti;
Nescit amor *priscis* cedere *imaginibus*. C.

— *Veteris quinquatria cerae* constanter scripti: nisi quod *veteres cerae* in Putean.; unde minima mutatione scribebam, *quin atria:* quin nec te decipiant *atria veteris cerae*: vel *veteris sinito atria cerae*. Possis etiam:

Nec te decipiant veteres circum *atria cerae*;

ut a Puteaneo libro non abeamus. H. — Omnia haec frustra, et quasi de nihilo. *Quinquatria* enim est *porticus quinque ambulacrorum*. Glossae Fausti Romani.

67. *Quid? Quia.* — *Quin*, Putean. cum duobus aliis. Ego cum regio codice:

Quid! quia pulcher erit, poscet sine munere noctem!

Quamvis et vulgata potest stare: transit enim ad aliud amatorum genus; antea de nobilibus egerat; nunc ad eos, qui forma sibi placent, et ideo se *sine munere* admitti debere contendunt. De illo *Quid?* quod millies occurrit, vid. ad Petron. 26.

69. *Dum retia tendis*) *Tendas*, edit. 1470.

70. *Ne fugiant; captos legibus ure tuis.* Videtur rescribendum:

Ne fugiat, captum legibus ure suis.

Superiora agunt de pulchro amatore; quo etiam haec sunt referenda. *Suis legibus*, ut Ep. V, 134:

Et poteras falli legibus ipse tuis. H.

Quum constans sit lectio *tuis*, retinui: *ure* pro arbitrio tuo, *legibus*, quas *ipsa* dices rapacitati tuae; ut leno apud Terent. Phorm. III, 2: *Mea lege utar.* — *Ignibus ure tuis*, duo Moreti et unus Palatinus.

71. *Nec nocuit simulatus amor* etc. Propert. Eleg. dict. 29:

Et simulare virum, pretium facit; utere causis:
Maior, dilata nocte, recurrit amor.

Sed cave, ne gratis hic tibi constet amor!
Saepe nega noctes: capitis modo finge dolorem:
Et modo quae causas praebeat, Isis erit.
Mox recipe: ut nullum patiendi colligat usum,
Neve relentescat saepe repulsus amor.
Surda sit oranti tua ianua, laxa ferenti.
Audiat exclusi verba receptus amans.
Et, quasi laesa prior, nonnunquam irascere laeso:
Vanescat culpa culpa repensa tua.
Sed nunquam dederis spatiosum tempus in iram;
Saepe simultates ira morata facit.
Quin etiam discant oculi lacrymare coacti,
Et faciant udas illa vel illa genas;
Nec, si quem falles, tu periurare timeto:
Commodat illusis numina surda Venus.

— *Sine credat amari.* In nonnullis, *se credat amari*; minus bene, ut mihi videtur.

72. *Et cave*) *Sed cave*, recte prima editio. Neapolitanus, *sed fuge:* quod iam praecesserat. Heins.

74. *Et modo quae causas praebeat, Isis erit.* Propert. quoque 34:

Fac similes puros Isidis esse dies.

In illis enim *diebus*, qui numero decem, secubabant feminae, et maritorum consuetudine abstinebant; unde Propert. II, Eleg. 24, 1:

Tristia iam redeunt iterum solemnia nobis etc.

79. *Laesa prius*) *Prior* meliores. H. Recte; ita apud Terent. Prolog. Eunuch. *Quia laesit prior:* ut in Bembino et Vaticano reperit Faernus. Posset et legi, mutata distinctione, forsan subtiliore sensu:

Et, quasi laesa, prior nonnunquam irascere laeso. Burm.

80. *Vanescat culpa culpa repulsa,* Puteaneus et Arondelianus:

Vanescat culpa culpa repensa tua.

Recte, nisi quod *sua* legendum: multum esse Nasonem in ea locutione iam alibi monuimus: nisi *culpa nova* cum Sarraviano malis. Codex Iureti, *repressa;* sed *repensa* bene habet. Artis Amat. II, 677:

Illae munditiis annorum damna rependunt. H.

82. *Morata facit*) *Dedit* Neapolitan., idem mox, *lacrimare decenter.*

85. *Si quem fallas*) *Falles* meliores: et pro *tu periurare*, forte *huic.* H. *Periurare* antique et Plautino modo, pro *peierare* dictum, notavit Dousa. — *Nec ..... tu periurare timeto.* Acrius etiam Propert. IV, Eleg. 5, 27:

Sperne fidem, provolve Deos, mendacia vincant.

86. *Commodat illusis*) *In lusus* quidam. Neapolitanus, *in ludos.* *Commodat*, pro *accommodat.* Heins.

Servus, et ad partes solers ancilla parentur;
Qui doceant, apte quid tibi possit emi;
Et sibi pauca rogent: multos si pauca rogabunt,
Postmodo de stipula grandis acervus erit.
Et soror, et mater, nutrix quoque carpat amantem.
Fit cito per multas praeda petita manus.
Quum te deficient poscendi munera causae,
Natalem libo testificare tuum.
Ne securus amet, nullo rivale, caveto.
Non bene, si tollas proelia, durat amor.
Ille viri toto videat vestigia lecto;
Factaque lascivis livida colla notis:
Munera praecipue videat, quae miserit alter.
Si tibi nil dederit, Sacra roganda via est.
Quum multa abstuleris, ut non tamen omnia donet;

87. *Servus et ad partes solers ancilla parentur*) *Ad partes solers*, id est, qui apte *partes* suas agat, ut histrio sibi in scena datas partes docte et solerter agit; et hoc sequentia suadent, *qui doceant*. B.

89. *Multos si pauca rogabunt*. Legitur etiam, *multi si pauca rogabunt*, quae fortasse verior lectio. NAVGER. In MS. codice *multi* legitur, et sic ab Ovidio relictum existimaverim: dicit enim inferius, *Et soror et mater, nutrix quoque* etc. MAR.

93. *Quum tibi deficient*) *Te deficient* recte; sic enim optimo illo saeculo loquebantur. Met. II, 382:

... Qualis, quum deficit orbem,
Esse solet.

— Cicero, Divin. cap. 16: *Verum, ut ad te, Coeli, redeam, quam multa te deficiant, vides.* HEINS.

94. *Testificare tuum*) *Testificare diem*, Moreti et Neapol. forte recte.

95. *Ne securus*) *Nec securus*, Francofurt. et quatuor alii, et ita Bersmannus edidit: idem quoque Francofurt. *duret amor.*

97. *Ille viri toto*) *Alterius videat toto*, tres libri. *Certo lecto*, Iunian.

98. *Factaque lascivis livida colla notis*. Propert. IV, El. 5, v. 39, 40:

Semper habe morsus circum tua colla recentes,
Litibus alternis quos putet esse datos.

100. *Si tibi nil dederit, Sacra roganda via est.* Interrogandus nimirum amator, si nihil dederit, an non venale quid novi in via Sacra exponatur. « *Sacram* autem quidam appellatam esse existimant, quod in ea foedus ictum sit inter Romulum ac Tatium: quidam, quod eo itinere utantur sacerdotes, Idulium sacrorum conficiendorum causa. » Festus ad verbum VIA.

101. *Vt non tamen*. Forte, *ne non tamen*. Metam. IX, 734:

... Ne non tamen omnia Crete
Monstra ferat.

Quo adludit Puteaneus, qui a manu

Quod nunquam reddas, commodet usque roga.
Lingua iuvet, mentemque tegat; blandire, noceque:
  Impia sub dulci melle venena latent.
Haec si praestiteris, usu mihi cognita longo;
  Nec tulerint voces ventus et aura meas;
Saepe mihi dices, vivas bene: saepe rogabis,
  Vt mea defunctae molliter ossa cubent. »
Vox erat in cursu, quum me mea prodidit umbra.
  At nostrae vix se continuere manus,
Quin albam raramque comam, lacrymosaque vino
  Lumina, rugosas distraheremque genas.
Dî tibi dent nullosque lares, inopemque senectam;
  Et longas hiemes, perpetuamque sitim!

secunda habebat, *nemo ut tamen.* Francius volebat, ut *ne tamen.*

102. *Commodet ille, roga*) *Ipsa*, constanter meliores: quidam *ipse:* duo *usque;* quod arridet. HEINSIVS.

103. *Blandire noceque*) *Nocentem* Palatinus: *nocenti* duo alii: *necesse est* unus: forte, *blandire nocendo.* H.

104. *Impia.* Dira, saeva, quibus impii homines utuntur in veneficiis. Possumus hic de melle arte venenato intelligere: quod magis placet. MAR. Francius malebat *improba* vel *noxia.*

107. *Saepe mihi dices, vivas bene*) *Vive bene* Puteaneus, et a manu prima Sarravianus: recte. Trist. V, Eleg. 9, v. 9:

Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector.
HEINS.

109. *Vox erat in cursu.* Si *Nox* legatur, ut est passim in exemplaribus, nullus conveniens sensus elici poterit: omnino igitur, ut in correcto codice scriptum est, *vox* legendum arbitror; ut sit sensus: Adhuc loquebatur Dipsas, quum mei corporis umbra me prodente, sensit me post bifores latuisse. MAR.

112. *Distraheremque genas*) *Distraherentque*, Puteaneus cum aliis quibusdam: de manibus suis loquitus. HEINS. *Destrueremque* Mentelii; quod elegans, et omnibus, quae praecedunt, accommodari potest; sed *destruerentque* legerem. B.

113. *Di tibi dent nudosque lares* etc. Inchoant Propertianam, quae Ovidianam claudunt dirae in lenam. Sic enim prior, libro IV, Eleg. 5, v. 1:

Terra tuum spinis obducat, lena, sepulcrum,
  Et tua, quod non vis, sentiat umbra sitim;
Nec sedeant cineri manes, et Cerberus ultor
  Turpia ieiuno terreat ossa sono!

— *Di tibi dent nullosque lares*) *Nudosque* quinque scripti. HEINS. *Nullos lares*, quod omnes ante Heinsium editi tuentur, et optimi codices habent, revocavi: *nudi* enim *lares* an recte dicantur, valde dubito: voces vero illae facile commutantur. BVRM.

114. *Et longas*) *Per* ; Farnesia-

ELEGIA IX

MILITAREM ARTEM AMATORIAE VENVSTISSIME COMPARAT

Militat omnis amans, et habet sua castra Cupido:
  Attice, crede mihi; militat omnis amans.
Quae bello est habilis, Veneri quoque convenit aetas.
  Turpe senex miles, turpe senilis amor.
Quos petiere duces annos in milite forti,
  Hos petit in socio bella puella toro.
Pervigilant ambo; terra requiescit uterque.
  Ille fores dominae servat; at ille ducis.

nus puto, *fer*. Heins. *Continuas hyemes*, codex Dousae: sed illud *per* elegans mihi videtur, ut errorem (*nullos lares*) *per longas hiemes*, quibus intolerabiliores sunt, et *inopem senectam*, *per* perpetuam sitim imprecetur, quo anui multibibae nullum gravius tormentum excogitari possit.

ELEGIA IX

2. *Attice*. Hunc eumdem esse, ad quem Ovidius Epistolas ex Ponto II, 4 et 7 misit, censet Marius, neque habeo, quo id impugnem, licet mihi de hoc Attico parum constet. Fateri nos igitur non pudet, hunc Atticum, quis qualisve fuerit, ignorare. Nam Pomponium reliquisse sibi cognominem filium non legi, cuius filia unica Attica a Nepote memoratur. Burm.

3. *Habilis*. Vellei. Paterc. II, 110: *Ducenta peditum armis habilia*. Pro *convenit*, Scriverii *congruit:* quod placet; et hanc quoque lectionem in suis codicibus Marius invenit. B.

4. *Turpe senex miles* etc. Hinc fortasse unus e lyricis nostris, *Malherbe*, in carmine celeberrimo ad Regem Ludov. XIII rebellantem Rupellam armis debellaturum:

Mars est comme l'Amour, ses travaux et ses peines
Veulent des ieunes gens.

6. *In socio bella puella viro*) *Toro* lege cum melioribus libris. Nam infra in libro Am. III, Eleg. 6, v. 82:

Dicitur et socii iura dedisse tori. Heins.

Bersmannus ex suis notat legi, *in socio tori*, quod etiam defendi posset: sed *socio toro* tamen magis arridet. In hoc quoque versu offendit me concursus ille eiusdem soni, *bella puella:* nam Ovidius tota hac operum suorum parte, qua de amoribus et puellis agit, nunquam, saltem quod sciam, hoc epitheto utitur. Quare praeferrem, quod in duobus libris exstat, *pulchra puella*; ut illa opponatur *militi forti*. Apud Tibull. tamen lib. III, Eleg. 4, 52, *bella puella* est; et Martial. I, 65 et II, 86. Deinde eleganter *hos petis* codex Francofurt. Burm.

8. *At ille*) *At iste*, Rectius non-

Militis officium longa est via: mitte puellam,
Strenuus, exemto fine, sequetur amans.
Ibit in adversos montes, duplicataque nimbo
Flumina: congestas exteret ille nives.
Nec freta pressurus tumidos causabitur Euros;
Aptaque verrendis sidera quaeret aquis.

nulli. Heins. Immo rectius editiones priores, et Putean. cod. alter, *ille*. B.

9. *Mitte puellam, strenuus* etc. Quocumque amatam puellam iusseris exulare, sequetur indefessus amans, ut miles ire iussus a duce suo; nec ullum, quin fuerit assecutus, labori suo *finem* imponet.

11. *Ibit in adversos.* Dubitaverat aliquando Heinsius, an *aversos* praeferret: sed auctoritatem codicum secutus vulgatam mutare non ausus est. Vide Cl. Graevii notas ad Flor. II, 12, et recte: millies enim poëtae montes, flumina et alia loca *adversa* vocant, ad quae iter intenditur, quae quasi nobis obvia veniunt. B. — *Duplicataque nimbo flumina.* Hic fluvios et torrentes intelligit,

... Imbres
Quos super notas aluere ripas.
Hor. IV, Od. 2.

12. *Congestas conteret ille nives*) *Exteret*, meliores: ut apud Statium Thebaidos libro X, 473:

... Gravis *exterit* artus Vngula.

Phaedrus I, Fab. 21:

... Asinus ut vidit ferum
Impune laedi, calcibus frontem *exterit*,

ubi male scripti, *extudit*. Plinius XVIII, cap. 7: *In area exteruntur triticum, et siligo et hordeum.* Et cap. 30: *Messis alibi in area gressibus equarum* exteritur. Apuleius Met. IV: *Iam claudus et titubans ungulis* extritis *rivulum prope insisto.* Heins. De voce *exterere* vide Barth. ad Stat. X Theb. loc. cit., et Gronov. ad Senec. de brevit. vitae cap. 13. *Coniectus* vero et *congestus* passim permutantur a librariis, ut docuit iam olim Giphan. Indic. Lucret. in *geminus*: et verba, quae ille ibi laudat, Virgilii in Ecloga I, v. 69, leguntur apud Priscianum hoc modo:

Pauperis et tuguri *coniectum* cespite culmen:

quum sit legendum, ut recte indicat, *congestum*: idque apparet ex imitatione Lucani IX, 945:

Surgere *congesto* non culta mapalia culme.

Confertas hic habet Palatinus unus; sed *congestas* mallem, id est densas, constipatas, altas, in quibus exterendis maximus labor. Burm.

13. *Pressurus*) *Pressuras* quis legerit, aut quis codex exhibuerit nescio; credo fuisse *pressuros*, ut ad *Euros* referatur. An vero *premere freta* pro navigare, aeque recta dicatur atque *tellurem premere*, II Am. 9, 31; et *Alpes premere*, ut II, 16 19; et *viam* Claud. Bel. Get. 341, dubito: in uno Moreti erat *pulsurus*, quod de remis recte dici notum est, et τῷ *verrendis* apte satis responderet. Francius coniecerat *fissurus*: ego mallem, si quid novandum videatur, *passurus*, quod ipsum verbum pericula et difficultatem navigationis exprimit. Burm. — *Tumidos causabitur Euros.* *Tumidas causabitur undas*, tres libri.

14. *Aptaque vertendis sidera quaeret aquis*) *Verrendis* probe Sarra-

Quis, nisi vel miles, vel amans, et frigora noctis,
Et denso mixtas perferet imbre nives?
Mittitur infestos alter speculator in hostes:
In rivale oculos alter, ut hoste, tenet.
Ille graves urbes, hic durae limen amicae
Obsidet: hic portas frangit, at ille fores.
Saepe soporatos invadere profuit hostes;
Caedere et armata vulgus inerme manu.
Sic fera Threïcii ceciderunt agmina Rhesi;
Et dominum capti deseruistis, equi.
Saepe maritorum somnis utuntur amantes;
Et sua sopitis hostibus arma movent.
Custodum transire manus vigilumque catervas,

vianus, cum duobus sliis. Malim etism cnm Bersm., *Aptave*. Heins.

17. *Mittitur .... speculator.* Speculstor, Graecis σκοπτὴρ, et ἀλλάγγελος, carnificis officium peragebat, in reis capite damnatis decollandis. Dicebatur qnoqne custos corporis imperatorii; et in re navali, de illo, qui qnomodo flectenda navis in locis periculosis, gubernatorem admouebat. Pro *exploratore* hic accipiendus.

... Vt fama fidem missique reportant
Exploratores. Virg. VI, 511.

19. *Graves urbes.* Male hic Marius explicat, in quibus expugnandis multum laborant milites; vel in quorum obsidione msior inest *gravitas*, quam in amstoris. Sed *graves* sunt vicinis noxiae et imminentes: ut Flor. I, 3, *Albanos gravem populum* dicit: et ita Iustinus et alii centies: mox Regius, *dirae*. Burm.

20. *Hic portas frangit; at ille fores.* Qunm urbem novam Romani conderent, aratro urbis futurae spatium designabant; ubi vero introitus et exitus futurus erst, aratrum a designstore *portabatur*. Calo in Fragmentis: « Qui urbem novam condit, tauro et vacca aret: ubi araverit, murum faciat; ubi *portam* vult esse, sratrum sustollat, et *portam* vocet. » *Fores* vero, domorum propriae, et quae suspensae in cardine versabantur, ferebantur.

23. *Sic fera Threicii* etc. De Rheso et Dolone vidimus ad Epist. I, 41 sqq.

24. *Capti.* Codex Donsae, *rapti.*

25. *Nempe*) *Saepe* pro diversa lectione Sarravianus: quod arridet. H.

26. *Et sua* etc., *movent.* Vnus Heinsii liber, *Saevaque sopitis. Et sua sopitis hostibus arma nocent*, Sarravii et Moreti, quod multo planiorem facit sensum: hostes nempe sopitos suis srmis occidi. Admodum sudat Marius in explicandis illis *suis armis*: sed intelligas velim *arma* quae ipsi *mariti* contrs *se* praebent, dum *sopiti* tempus et locum invadendi *hostibus* permittunt.

27. *Transire.* Proprium in hac re verbum. Tacit. XIV Ann. 44: *Nunc*

Militis, et miseri semper amantis opus.
Mars dubius, nec certa Venus; victique resurgunt;
Quosque neges unquam posse iacere, cadunt.
Ergo desidiam quicumque vocavit amorem,
Desinat: ingenii est experientis amor.
Ardet in abducta Briseïde magnus Achilles:
Dum licet, Argolicas frangite, Troës, opes.
Hector ab Andromaches complexibus ibat in arma;
Et, galeam capiti quae daret, uxor erat.
Summa ducum Atrides, visa Priameïde, fertur
Maenadis effusi obstupuisse comis.
Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit:
Notior in coelo fabula nulla fuit.

excubias transiret, *cubiculi fores recluderet; lumen inferret* etc., *omnibus nesciis? — Transire oculos* habebat Francofurt.: non invenuste..

29. *Mars dubius, nec certa Venus.* Anceps utrinque exitus: utrinque enim obsidiones, vigiliae, strategemata, proelia nonnunquam; nec certum satis ubi victoria steterit.

30. *Posse iacere, cadunt*) *Iacent*, non invenusta repetitione. Heins.

32. *Desinat.* Marius refert ad aliquem, qui vocaverat amorem desidiam; sed acutius vidisse Marium credimus. Haec enim Elegis scripta videtur ideo ad Atticum, quia ille, auctore quodam, magno forte et laudabili viro, amorem calumniatus erat: ab hac sententis Atticum deducere conatur Poëta, et ideo initio dixit, *crede mihi*, non illi, cuius tu auctoritatem sequeris.

33. *Magnus*) *Moestus*, Puteaneus aliique multi: quidam *fortis*, etiam bene. Heins. Epist. III, 137:

Respice sollicitam Briseida, *fortis* Achille.

Quem *fortissimum* vocat eadem epistola vers. 3. Sic lib. II Amor Eleg. 8, v. 13, quidam codices:

Nec eum Tantalide, nec *forti* maior Achille.

34. *Dum licet, Argolicas*) *Argoas* Puteaneus et quatuor alii cum Ioreti excerptis: quod est *Argolicas*, quomodo Neapolitanus ac Sarravianus cum tribus aliis. Heins.

35. *Hector ab Andromaches* etc. Iliad: Z, 407 sqq. Qui locus, licet toties adductus, nova semper cum voluptate revocatur. — *Ibat in arma. Ad arma* Puteaneus, Dousae et octo alii: male.

37. *Summa ducum Atrides.* Agamemnon, qui prior inter primos duces Argivorum, *obstupuit*, forma Cassandrae captus, licet *comis effusis*, et inordinato vultu, vaticinantium more. — *Maenas* quoque dicta Cassandra a Propert. III, El. 11; et a Seneca Agam. 715. — *Summa ducum.* Tan. Fab. ad Lucret. I, 87, dictum vult imitatione Lucretii, cui Agamemnon est *prima virorum:* ut Sophocles etiam in Philoct. dixit πρῶτα Αἰ-

Ipse ego segnis eram, discinctaque in otia natus:
  Mollierant animos lectus et umbra meos.
Impulit ignavum formosae cura puellae;
  Iussit et in castris aera merere suis.
Inde vides agilem, nocturnaque bella gerentem.
  Qui non vult fieri desidiosus, amet.

νείων, pro principe Atheniensium. Burm.

41. *Discinctaque in otia natus.* Ad vitam molliorem. *Discincti* enim, qui tunicam, prae desidia et mollitie, non *cingebant*; dum contra *accincti* et *praecincti*, qui fortes ad agendum et strenui. — *In otia natus. Ad otia*, Moreti: parum differt; et utroque modo frequenter locuti veteres. Cicer. IV Fam. Epist. 13: *Natus ad agendum aliquid semper dignum viro.* Flor. I, 13: *Gens nata ad interitum hominum.* Noster II Met. 223: *Natusque ad sacra Cithaeron.* Sed Horat. I, Od. 27: *Natis in usum laetitiae scyphis pugnare*: et ita alii. Hic quoque mollius est *in* ob praecedens *discinctaque.*

42. *Lectus et umbra*) *Somnus et umbra*, Sarravii et duo alii libri; sed perperam. III Art. 542:

Contemto colitur *lectus* et *umbra* foro.

Iuvenalis in Satyra VII, 105:

Sed genus ignavum, quod *lecto* gaudet et *umbra*.

Vbi male *tecto*, quidam codices. Intelligit vero lectum lucubratorium, ut ibi recte Gangraeus; male hic Marius. Burm.

45. *Vides vigilem*) *Agilem* Puteaneus et quatuor alii, cum prima editione. Heins. Recte: ne offendat sonus similis in *vides vigilem*; et ita *agilis Dea*, Diana, Epist. IV, 166. *Bella moventem*, quoque Neapolitanus. Burm.

46. *Qui non vult*) *Nolet* meliores, quo et alii alludunt, in quibus *nolit* et *nollet*. Heins.

ELEGIA X

AD PVELLAM, NE PROSTET VENALIS

Qualis ab Eurota Phrygiis avecta carinis,
  Coniugibusque belli causa duobus erat:
Qualis erat Lede, quam plumis abditus albis
  Callidus in falsa lusit adulter ave:
Qualis Amymone siccis errabat in Argis,
  Quum premeret summi verticis urna comam:
Talis eras; aquilamque in te taurumque timebam,

1. *Qualis ab Eurota* etc. Eadem forma, ter quoque repetita, utitur Propert. I, Eleg. 3:

Qualis Thesea iacuit cedente carina etc.

— *Advecta*, vel *transvecta* Sarravii codex, et priores editi fere omnes; *advecta*, quod defendi posset, ut eandem saepe *adductam* et *abductam* diversa ratione dici posse ostendit Munker. ad Hygin. Fab. VIII.

2. *Coniugibus duobus.* Menelao scilicet qui coniux erat legitimus; et Paridi, qui Helenam rapuerat, uxorem ducturus.

4. *Callidus.* Multi libri, *candidus;* ut olor saepe *albus* et *candidus* dicitur. Retinui tamen *callidus*, quia τῷ *lusit* magis congruit, et praecessit *plumis albis.* Bvrm.

5. *Qualis Amymone* etc. Amymone una ex quinquaginta Danaï filiabus, aquam inquirens, in cervum telum iecit, ac Satyrum dormitantem offendit. Quare ille somno expergefactus puellae miro desiderio capitur. At, Neptuno superveniente, Satyrus se in fugam dedit. Amymone autem praepotenti Deo succubuit, eique Neptunus fontes Lernaeos indicavit. Haec ex Apollodoro II; meminit et Apollonius Argon. I, 137:

... Ποσειδάωνι δὲ κούρη
Πρίν ποτ' Ἀμυμώνη Δαναὶς τέκεν εὐνηθεῖσα
Ναύπλιον. Ciofan.

Crediderim scripsisse Ovidium, *siccis errabat in Argis;* nam et Passeratius ad Prop. lib. II, Eleg. 26 similem lectionis varietatem deprehendit; et in ipso Ovidio, in hac voce saepe librarios aberrasse Heinsius notavit. Nulli vero loco convenientior haec lectio, quam huic; fuisse enim siccissimam regionem, et fontibus raris irrigatam, multis docuit fons ipse inexhaustae lectionis Ezech. Spanhemius ad Call. Hym. in Pallad. 46 et seq. Amymones quoque fabulam tangit Stat. Theb. VI, 288. Bvrm.

6. *Vrna comam*) *Vrna caput*, duo libri.

7. *Aquilamque in te taurumque timebam.* Iovem scil. qui modo *aquilae*, ut Ganymeden; *tauri* modo, ut Europam raperet, formam induerat.

Et quidquid magno de Iove fecit Amor.
Nunc timor omnis abest, animique resanuit error:
Nec facies oculos iam capit ista meos.
Cur sim mutatus, quaeris? quia munera poscis.
Haec te non patitur causa placere mihi.
Donec eras simplex, animum cum corpore amavi:
Nunc mentis vitio laesa figura tua est.
Et puer est, et nudus Amor: sine sordibus annos,
Et nullas vestes, ut sit apertus, habet.
Quid puerum Veneris pretio prostare iubetis?
Quo pretium condat, non habet ille sinum.
Nec Venus apta feris, Veneris nec filius, armis:
Non decet imbelles aera merere Deos.
Stat meretrix certo cuivis mercabilis aere;

8. *Fecit.* Ita Flor. II, 6: *Fecerant de servitute Ramanos.* Iust. XXXIV, 2: *De spectatoribus captivi facti.* Et infr. Amor. III, Eleg. 12, 31:

De Niobe silicem, de virgine fecimus ursam. B.

9. *Abest.* Regius codex *abit.* Recte, si *abit* pro *abiit* capias. Id. — *Animique evanuit ardor. Revanuit error*, excerpta Puteani et Sarravianus cum aliis nonnullis. Quidam, *revanuit ardor.* Puteaneus et Arondelianus, *resanuit error*: recte. *Errorem*, pro amare, passim ponit Noster. Metam. X, 342:

... Retinet malus *error* amantem.

Exemplo Virgiliana Ecl. VIII, 41:

... Vt me *malus* abstulit *error*! H.

11. *Munera poscis*) *Praemia*, prima editio: cuius glossema *munera* esse puto. *Praemia* enim saepe praeda et spolia vocantur, de quibus hic verbo odioso agit, ut mox v. 29 *spolia* vocat et v. 53. In multis et optimis codicibus est, *a divite praemia posci.* Burm.

13. *Cum corpore.* Haec duriora visa Francio, qui corrigebat, *animum seu corpus amavi.*

14. *Tua est.* Malim *tuae.* Heins. Et ita Francius.

15. *Et puer est, et nudus Amor* etc. Ideo *nudus* Amor, et *pueri* sub imagine repraesentatur, ut vel aspectu primo, omnibus innotescat *apertum* hunc esse, id est sine fraude et dolo. Recte igitur Cicero distinxit, *aperte palamque* dicere; nam desunt enim qui *palam*, nec *aperte* tamen, quod *candide*, *simpliciter*, loquantur. — Male Heinsius legendum suadebat cum Arondeliano: nullas vestes, *quis sit opertus*, habet: hoc ineptum τοῦ *nudus* glossema.

20. *Aera merere.* Stipendium mereri, aes militare.

21. *Certo*) *Circo* erat in Glaseriana, unde quis de Circensibus prostibulis posset somniare; sed frustra. *Certum* est, quia inscripta erat cellulae unicuique merces, quam captabat meretrix. *Quovis mercabilis aere*,

Et miseras iusso corpore quaerit opes.
Devovet imperium tamen haec lenonis avari;
Et, quod vos facitis sponte, coacta facit.
Sumite in exemplum pecudes ratione carentes:
Turpe erit ingenium mitius esse feris.
Non equa munus equum, non taurum vacca poposcit;
Non aries placitam munere captat ovem.
Sola viro mulier spoliis exsultat ademtis:
Sola locat noctes; sola locanda venit:
Et vendit, quod utrumque iuvat, quod uterque petebat;
Et pretium, quanti gaudeat ipsa, facit.
Quae Venus ex aequo ventura est grata duobus,
Altera cur illam vendit, et alter emit?
Cur mihi sit damno, tibi sit lucrosa voluptas,
Quam socio motu femina virque ferunt?
Non bene conducti vendunt periuria testes:
Non bene selecti iudicis arca patet.
Turpe, reos emta miseros defendere lingua:
Quod faciat magnas, turpe, tribunal opes:

multi ex scriptis; quod male arripuit Marius. Bvrm.

22. *Et miseras.....quaerit opes.* Notanda vocis huius *miseras* proprietas vere singularis. Quem enim, vel dum detestatur, sortis non misereat istius modi mulierum, quae *iusso corpore* tales opes quaerunt! Alio sensu Horat. *divitias miseras!* exclamat, ut ridendam fatui cuiusdam ostentationem satirico more perstringat. II Sat. 8, v. 18.

30. *Locanda.* Francio placebat *locata.*

31. *Et vendit*) *Et venit*, Gryphius. Rectius alii: ita Propert. I, 11, 4:

Teque peregrinis *vendere* muneribus.

Plaut. Mil. II, 3, 41: *Non ego possum, quae ipsa se* venditat, *tutarier.* Bvrm.

32. *Et pretium.* Forte, *se pretium facit.*

33. *Quae Venus ex aequo* etc. Quae voluptas utrique communis erit, cur venalis alterutri?

38. *Non bene selecti iudicis* etc. «Decuriae quinque (iudicum) ipsae pluribus discretae nominibus fuere; tribunorum aeris, *selectorum*, et iudicum.» Ita Plinius XXXIII, 2. Verum non fuit hoc statim ordinis nomen, sed sortis: nam e iudicibus praetores Vrbani, sub sortitione facta, optimum quemque in *selectos* indices referebant, ut testatur Cicero pro Cluentio. — *Non bene patet.* Turpe est *arcam* patere iudicis, excipiendo venalis sententiae, vel etiam iudicii, pretio.

Turpe, tori reditu census augere paternos,
  Et faciem lucro prostituisse suam.
Gratia pro rebus merito debetur inemptis:
  Pro male conducto gratia nulla toro.
Omnia conductor solvit: mercede soluta
  Non manet officio debitor ille tuo.
Parcite, formosae, pretium pro nocte pacisci!
  Non habet eventus sordida praeda bonos.
Non fuit armillas tanti pepigisse Sabinas,
  Vt premerent sacrae virginis arma caput.
E quibus exierat, traiecit viscera ferro
  Filius; et poenae causa monile fuit.
Nec tamen indignum est, a divite munera posci:
  Munera poscenti quod dare possit, habet.
Carpite de plenis pendentes vitibus uvas:

46. *Non manet.* Forte, *num manet?* HEINS.

49. *Armillas ... Sabinas.* Quas gestabant Sabini. Tarpeiae fabulam tangit, quam sic narrat Liv. I, 11: « Huius (Sp. Tarpeii, qui romanae praeerat arci) filiam virginem auro corrumpit Tatius, ut armatos in arcem accipiat..... accepti obrutam armis necavere. — Additur *fabula*, quod vulgo Sabini aureas *armillas* magni ponderis brachio laevo, gemmatosque magna specie annulos habuerint, *pepigisse* eam, quod in sinistris manibus haberent; eo scuta illi, pro aureis donis, congesta. » — *Tetigisse.* In omnibus, quae mihi videre contigit, manuscriptis exemplaribus, non *tetigisse*, sed *pepigisse* legitur: quae lectio verior mihi videtur, nam et Livius inquit: *Pepigisse eam, quod in sinistris manibus haberent.* MAR.

50. *Sacrae virginis.* Tarpeiae, quae Vestae sacerdos.

51. *Ex quibus*) *E quibus* meliores. Et ita Dousa legebat. *Traiecit viscera telo*, etiam alter Mediceus.

52. *Poenae causa monile fuit.* Quod de venali proditione iam dixit, exemplo confirmat Eriphyles, quae, quum, accepto ab Adrasto fratre torque fatali, quem Hermionae Venus dono dederat, invitum coniugem Amphiaraum in bellum Thebanum immisit, ubi oppressus periit. Sed antequam proficisceretur, Alcmaeonem filium iussit, accepta vix patris clade, matrem interficere, iubentique paruit Alcmaeon. Vid. Hygin. 73; Apollod. I, 9; III, 6 et 7; Parthen. Erot. 29; Stat. Theb. VII, VIII.

53. *Munera posci*) *Praemia*, Puteaneus et plures alii: mihi repetitio magis arridet. Sequenti versu idem optimus codex cum uno Moreti, *quod dare possit:* non *quae.* H.

55. *Pendentes.* Iunianus *splendentes*, non male: quae oculos feriunt,

Praebeat Alcinoi poma benignus ager.
Officium pauper numeret, studiumque fidemque:
Quod quis habet, dominae conferat omne suae.
Est quoque carminibus meritas celebrare puellas
Dos mea: quam volui, nota fit arte mea.
Scindentur vestes, gemmae frangentur et aurum:
Carmina quam tribuent, fama perennis erit.
Nec dare, sed pretium posci dedignor et odi:
Quod nego poscenti, desine velle; dabo.

ELEGIA XI

A NAPE, VT TABELLAS AD CORINNAM PERFERAT, POSCIT

Colligere incertos, et in ordine ponere crines
Docta, neque ancillas inter habenda, Nape;

ut divitiae beatorum, quae *conspicuae* invitant rapaces meretricum manus. Sic XIII Metam. 813:

Sunt *auro similes* longis in vitibus uvae;
Sunt et *purpureae*. BVRM.

56. *Benignus ager.* Fertilis, et qui fructus fert uberrimos. CIOF.

57. *Numeret.* Puteaneus et Arondelianus, *numerat*: forte, *numera*, quomodo et alibi peccatum. HEINS. Male Art. Am. II, 166: *Pauper amet caute.*

61. *Scindentur vestes, gemmae frangentur.* Manuscripta exemplaria fere omnia habent, *scinduntur* et *franguntur*. MAR. *Scindentur* et *frangentur*, meliores cum Puteaneo. HEINS.

62. *Quam tribuent*) *Facient*, primus Moreti.

63. *Nec dare.* Non ideo *negat*, quia avarus, sed quod *posci* indignetur.

ELEGIA XI

1-2. *Colligere incertos ..... crines docta* etc. Notato graecismo, ad maiora transeundum. Ac primo quidem sciendum, gravissimum *aedificandi capitis* munus non unius ancillae apud Romanos fuisse; sed plures (quae *cosmetae* et *ornatrices* dicebantur) sibi vindicasse. Quarum uni cura primum demandabatur crispandi et vibrandi capillos, calido ferro, quod *calamistrum* vocabant; *ciniflones* vero, qui partem hanc cultus muliebris adimplebant. Subibat mox, quae vibratos capillos largis unguenti cuiuslibet imbribus irrigaret; et ab ipso officio *Psecas* (a ψακάζω, *stillo, irrigo*) dicebatur. Tandem accedebat (et hoc quasi quaedam erat praefectura capillorum) *ornatrix*, quae pectinis vel *discerniculi* ope, *collectos*

Inque ministeriis furtivae cognita noctis
  Vtilis, et dandis ingeniosa notis;
Saepe venire ad me dubitantem hortata Corinnam;
  Saepe laboranti fida reperta mihi;
Accipe, et ad dominam peraratas mane tabellas
  Perfer, et obstantes sedula pelle moras.
Nec silicum venae, nec durum in pectore ferrum,
  Nec tibi simplicitas ordine maior inest.
Credibile est et te sensisse Cupidinis arcus:

crines *in ordine* poneret, et docilis ad arbitrium dominae flecteret. Hoc *Napes*, ut videtur, officium; quapropter plurimum illi apud dominam gratiae, nec *inter ancillas habenda*. Cur vero *Nape* dicta fuerit, non video, nisi deduxeris a νάπος, saltus, locus quilibet arborum densitate subobscurus; unde ναπαῖαι, nymphae, istius modi locorum praesides. Quod eo libentius admittam, quod ipsa Nape *cognita* in ministeriis *furtivae noctis*. — *Incertos crines*: quem in ordinem ponerentur.

5. *Saepe venire ad me.* Numeri duriores. Puto scribendum, *saepe venire mihi*. Heins. Nihil muto contra libros. Sic II, Eleg. 1, 34:

Ad vatem, pretium carminis, ipse venit.
Bvrm.

7. *Accipe, et ad dominam peraratas mane tabellas Perfer.* Dum enim conveniret dominam, Epistolam reddere debebat. Ita praecipit Ovidius ipse Art. I, 367:

Hanc matutinos pectens ancilla capillos
  Incitet: et velo remigis addat opus.

— *Peraratas.* Editio prima, *properatas*, solemni confusione horum verborum. Bvrm. — *Accipe, et ad dominam tabellas Perfer.* Tabellae cera illitae, in quibus pungendo *stylo* impresso scribebatur. Forma fuit oblonga, quadrata; eminenti quodam margine circumclusa: materia vulgaris, buxus et acer; pretiosior, citrum, ebur. Calami vicem in his gerit *graphium*, sive *stylus*, tum e ferro, tum ex aere; qui enim ex auro, veluti chrystallina et onychina pugillaria, extra ordinem fuerunt. Altera pars erat ad scribendum acuta; obtusa altera, ad delendum; qua veluti transverso calamo, inducebant, eradebantque, si quae minus ex sententia videbantur. Inde *stylum* vertere, est inducere, delere, expungere. Sic de se ipso *graphium*, apud Sympos. in aenigmate:

De summo planus, sed non ego planus in imo,
  Versor utrimque manu, diverso et munere fungor:
  Altera pars revocat, quidquid pars altera fecit.

— Graphia cum pugillaribus circumferebant Romani; unde si quis furor repentinus, ad arma confugiebant, quae erant in promptu. Narrat Seneca de Clem. I, 14, Erixonem quemdam, equitem romanum, quia filium suum flagellis occiderat, populum in foro *graphiis* confodisse. Et ipse Iulius Caesar Cassii brachium arreptum *graphio* traiecit. Vide Suet. 82.

In me militiae signa tuere tuae.
Si quaeret, quid agam; Spe noctis vivere, dices.
Cetera fert blanda cera notata manu.
Dum loquor, hora fugit: vacuae bene redde tabellas;
Verum continuo fac tamen illa legat.
Adspicias oculos mando, frontemque legentis:
E tacito vultu scire futura licet.
Nec mora: perlectis rescribat multa iubeto:
Odi, quum late splendida cera vacat.
Comprimat ordinibus versus, oculosque moretur
Margine in extremo litera rasa meos.
Quid digitos opus est graphio lassare tenendo?
Hoc habeat scriptum tota tabella: veni!
Non ego victrices lauro redimire tabellas,

15. *Dum loquor, hora fugit*) *Hora fuit*, Puteaneus. Forte, *hora ruit*, ut apud Virgil. VI Aen. 539: *Nox ruit, Aenea: et ruit irrevocabile tempus* Iuvenali; sed tamen Persius Sat. V: *Vive memor leti: fugit hora.* Posset alioquin et legi, *hora fluit:* ut apud Senec. Epist. 73: *Fluunt dies, et irreparabilis vita decurrit.* H. Sed nihil mutandum recte Marius vidit, ex Horat. I, Od. 11:

Dum loquimur, fugerit invida Aetas.

— *Vacuae bene redde tabellas.* Occasionem occupet praecipit reddendi Corinnae tabellas, quum nihil eam a legendis et rescribendis poterit distrahere.

18. *Ex tacito vultu*) *Et*, scripti. Lege *E tacito.* Heins.

19. *Iubeto.* Putem *videto:* nam alterum in ancilla nimis imperiosum. H. Franc. legebat *moneto.*

20. *Odi ....quum cera vacat.* Quum redeunt *vacuae* tabellae.

21. *Comprimat ordinibus versus.* Locutio est e re militari, sive acie quae ordinibus instruitur, desumpta. Sic Liv. VIII, 8: *Triarii consurgentes, ubi in intervalla ordinum suorum principes et hastatos recepissent, extemplo* compressis ordinibus, *velut claudebant vias, unoque continente agmine, in hostem incidebant.* Burm. — *Comprimat ordinibus* etc. Lineam ita premat linea, ut fere nihil intervalli intercedat; et, vel *extremo* tabellae *margine*, litera *rasa*, insculpta, exarata, legentis oculos detineat. *Rasa* autem, a *radere*, quod agriculturae proprium; hinc *sulcos ducere*, pro *lineas*, nonnunquam usurpatur.

24. *Hoc habeat*) *Fac habeat* puto retinendum. Heins.

25. *Non ego victrices lauro redimire tabellas* etc. Alludit ad morem romanum: solebant enim literae, quae ab imperatoribus, parta alicubi victoria, Romam super ea victoria mittebantur, lauro redimiri, atque ita consulibus reddi: unde et *laureatae* dicebantur.

Nec Veneris media ponere in aede morer.
Subscribam: Veneri, fidas sibi Naso ministras
Dedicat; at nuper vile fuistis acer.

ELEGIA XII

IN TABELLAS IMPRECATVR, QVAE EFFLAGITATAM AB AMICA NOCTEM NEGANTES REDIERANT

Flete meos casus; tristes rediere tabellae:
Infelix hodie litera posse negat.
Omina sunt aliquid: modo quum discedere vellet,
Ad limen digitos restitit icta Nape.
Missa foras iterum limen transire memento

27. *Veneri fidas tibi.* In manuscripto codice non *tibi*, sed *sibi* legitur: et sic omnino legendum, ut elegantior sit sensus. Erit autem ordo: Naso *dedicat* Veneri tabellas *fidas sibi.* Quin in vetustissimo exemplari non *tabellas* legitor, sed *ministras:* quae lectio quam maxime mihi placet, ut Poëta *ministras* suas adpellet tabellas, quibus amores suos ad amicam miserit. Mar. Sic Trist. III, 7, 2:

Litera, sermonis fida *ministra* mei.

Et Epistola XXI, 114:

Lumine propositi facta *ministra* tui.

28. *Acer.* Atqui *acer* dicunt post citrum maximo iu pretio haberi, teste Plin. XVI, 15; sed addendo vocem *vilis*, ostendit has tabellas ex vulgari et *vili acere*, non illo pretioso, confectas fuisse. Burm.

ELEGIA XII

4. *Ad limen digitos restitit icta Nape.* Sinistri quippe ominis istae pedum in limine offensiones, domo praesertim exeuntibus. Tibull. I, 3, 19:

O quoties ingressus iter mihi tristia dixi
Offensum in porta signa dedisse pedem!

« Quae singula, ait Plin. II, 7, improvidam mortalitatem involvunt, solum ut inter ista certum sit, nihil esse certi, nec miserius quidquam homine, aut superbius. » — *Restitit. Retulit* V. C.: hinc suspicor rescribendum *rettudit.* Duysa. *Truserat illa*, Francofurtensis.

5. *Missa foras.* Totum hoc distichon abesse vellet Francius, quia ipsi videtur sensum turbare. — *Limen transire memento Cautius.* Cavebant inprimis novae nuptae, ne sponsi, domum quum primum intrarent, pede limen offenderent; non tangebant igitur, sed, pedibus suspensis, quasi inferebantur. Vide Stalino, apud Plant. Casin. 817, ad novam nuptam:

Sensim super attolle limen pedes, nova sponsa, sospes
Iter incipe hoc, ut viro tuo semper sis superstes!

Cautius; atque alte sobria ferre pedem.
Ite hinc, difficiles, funebria ligna, tabellae;
Tuque negaturis cera referta notis;
Quam, puto, de longae collectam flore cicutae,
Melle sub infami Corsica misit apis;
At, tanquam minio, penitus medicata rubebas:
Ille color vere sanguinolentus erat.
Proiectae triviis iaceatis, inutile lignum;
Vosque rotae frangat praetereuntis onus.
Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in usum,
Convincam puras non habuisse manus.
Praebuit illa arbor misero suspendia collo:
Carnifici diras praebuit illa cruces.
Illa dedit turpes raucis bubonibus umbras:

10. *Melle sub infami Corsica misit apis.* Infame, seu male famosum propter amaritudinem, mel quod mittebat insula Corsica, utpote quae taxis ut plurimum consita, unde mel amarum apes colligebant. Non abs re igitur apud Virgil. *Lycidas* optat ex animo, ut *Maeris* amici examina *Cyrnaeas* (Corsicas) *taxos fugiant;* monetque alibi poëta, Georg. IV, 47, *Neu propius tectis* apum *taxum sinas.* — Recte *sub;* cera enim infundendo melli supponitur ab apibus.

11. *Minio penitus medicata.* Minium, cuius repertorem fuisse tradit Theophrastus, (περὶ λίθων), Calliam Atheniensem, cerae nonnunquam immiscebatur, qua tabellas veteres illinebant. Sed plus aequo *rubebant* illae de quibus hic agitur, et erant quasi *sanguinolentae*, quod poëta in malum omen vertit. — *Rubebas.* Fortasse a ligno hunc colorem ducebat cera: erant enim hae tabellae (ut supra dixit Naso) acernae. Et Plin. XVI, dum aceris genera multa ponit: *Tertium genus*, inquit, *Zygiam rubentem fissili ligno, cortice livido et scabro.* Mar.

12. *Ille color vere sanguinolentus erat.* Hoc est, tristis et feralis, qualia sunt, quae sanguine inficiuntur. Micyl. *Ille color certe*, Glaserii cod.

16. *Puras.* A sanguine scilicet, ut plerumque sumitur: licet de immunibus ab aliis sceleribus possit intelligi. Recte Marius componit cum his Horatiana lib. II, Od. 13, ubi *sacrilegam manum* dicit.

17. *Praebuit illa arbor* etc. Dirae in arborem ipsam quae tabellarum materiem suppeditaverat. Sic Horatius II, Od. 13, in illam invehitur, cuius casu pene oppressus fuerat.

18. *Praebuit illa cruces.* Notum nimis apud Romanos supplicii genus, quod merito Tull. in Verr. V, 64, *crudelissimum teterrimumque* adpellat. Recte igitur Noster *diras*, non *duras*, ut volunt quidam, *cruces* dixit.

19. *Raucis bubonibus*) *Rasis*, Puteaneus. Arondelianus *raris.* Scri-

Vulturis in ramis et strigis ova tulit.
His ego commisi nostros insanus amores,
Molliaque ad dominam verba ferenda dedi?
Aptius hae capiant vadimonia garrula cerae,
Quas aliquis duro cognitor ore legat.
Inter ephemeridas melius, tabulasque iacerent,
In quibus absumtas fleret avarus opes.
Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi?

bo *ravis*; *ravum* enim, quod obtusum: sive de voce accipias, sive de colore; hinc *ravis* pro *raucitate*: unde *rabulam* vult dictam Verrius: de qua voce videatur Festus.

20. *Vulturis.* Poëtae nostro, forte nimis luxurianti, obiici posset, quod mirum videri possit, vulturem, avem faustam, et ex augurio Romuli et Remi felicissimi ominis habitam, hic iungi cum bubone et strige. An vulturem occupasse alterius inauspicatae avis locum, vitio librariorum, censebimus? An poëtae luxuriae et inconsiderantiae tribuemus? An vero ex uno aut altero loco, quem adducunt, qui de auguriis ex professo egerunt, etiam inter infelices aves iure referri posse vulturem, efficiemus? BVRM.

21. *His ego.* Forte, *Hisne ego.*

23. *Aptius hae capiant* etc. Melius, convenientius. *Vadimonia*; ab *vadari*, vel *convadari*, quod est in ius citare, die dicta: hinc *vas*, ille qui pro altero spondet, *vadimonium* promittit. Vt autem *vadis* nomen duo denotat, eum cui dies dicta sit, et illum qui pro illo fide iussit; sic et *vadimonium* duas quoque res significat: ipsam ἐμφάνειαν, exhibitionem; et ἐμφανείας ἐγγύην, exhibitionis sponsionem. *Garrula.* Forensium loquacitatem videtur perstringere.

24. *Quas aliquis duro cognitor ore legat.* Late Gronov. l. IV, *de Pecun. veter.*, cap. 3 de *cognitoribus*, quos pro defensoribus capit, disputat: sed quin *duro ore* additur, ego hic potius cum Micyllo de *iudice*, vel magistratu, qui proprie *cognoscere* dicitur, capiendum censeo: *duro* autem *ore*, hic non, ut alias, pro impudenti, sed pro *tristi*, *severo* capiendum. B. — *Duro cognitor ore legat.* Pro iudice *cognitor* hic intelligendus; sed propria verbi acceptione *cognitor* dicebatur, qui alium defendebat, sicque causam *noscebat*, quam ut suam tuebatur: a reo eligebatur. Sic *defensorem* calamitatum suarum, *ultorem* iniuriarum, et *cognitorem* iuris sui Ciceronem Siculi esse voluerunt. Divinat. in Verr. IV.

25. *Inter ephemeridas.* Ἐφημερὶς, latine *diarium*: gall. *iournal*; liber est in quo *dierum* singulorum acta adnotantur. Gell. V, 18.

26. *In quibus absumtas fleret avarus opes.* Prop. III, El. 22, 20:

Me miserum, his aliquis rationem scribit avarus,
Et ponit duras inter *Ephemeridas*.

27. *Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi*) *Duplices* a duobus foliis sic dicti, ut *triplices* a tribus, qui etiam rebus amatoriis et levioribus inserviebant. Testatur Martialis libro XIV, Epig. 6:

Auspicii numerus non erat ipse boni.
Quid precer iratus? nisi vos cariosa senectus
Rodat, et immundo cera sit alba situ!

ELEGIA XIII

AD AVRORAM, NE NIMIVM PROPERET

Iam super Oceanum venit a seniore marito,
Flava pruinoso quae vehit axe diem.

Tunc triplices nostros non vilia dona putabis,
Quum se venturam scribet amica tibi.

Diptycha Graecis dicta, ἀπὸ δὶς καὶ πτύσσειν, *bis plicare*. Erant autem libelli duarum tabellarum seu paginarum. *Diptychi* vox occurrit apud Symmachum in Epistolis non semel; eorumque formam exhibuit doctissimus Sirmundus, *Animadversionibus* ad Sidonium Apollinarem; eorum dico, quae a novis magistratibus sportulae loco ad amicos munus mittebantur. Liquet etiam ex hoc Nasonis loco, *Diptycha* non tantum *eburnea* fuisse, qualia inter sportulas iam a nobis recensita: sed lignea quoque, et quidem *acerna*. Petr. Scriver. ad Veget. II, 19, sic Nasonem corrigit:

Ergo ego vos re, vos duplices pro nomine sensi.

Quod merito sane improbavit in observationibus Gron. III, 6. — *Duplices*. Quia scilicet numero *duplices*, duplices quoque sum expertus; id est mente poëtae, *dolosas*, *fallaces!* Quis non cum Persio, *turpe et miserabile*, nisi ignoscendum in re ludicra!

ELEGIA XII

1. *Iam super Oceanum venit a seniore marito.* Numeri in hoc versu parum sunt Nasoniani: metuo ne sciolus interpolarit; quare scribendum censeo:

Iam super Oceanum venit seniore *relicto*.

Sic in Fastis VI, 473:

Iam Phryx a nupta quereris Tithone *relinqui*.

Et I, 461:

Proxima prospiciet Tithono nupta *relicto*.
Parrhasiae sacrum pontificale deae.

Et IV, 943:

Cum Phrygis Assaraci Tithonia fratre *relicto*
Sustulit immenso ter iubar orbe suum.

Apud Maronem quoque Aen. IV, v. 585, et IX, 460:

Tithoni croceum *linquens* Aurora cubile. H.

Communem viris in arte philologica vel celeberrimis errorem, non possum quin hic paucis refellam, qui totus in hoc versatur scilicet, quod verbum semel a scriptore usurpatum, idem semper debeat recursare, modo sensus postulet et ordo sententiae. Qua ex lege, si exstaret, Ovidius praesertim esset eximendus.

Quo properas, Aurora? mane: sic Memnonis umbris
  Annua solemni caede parentet avis.
Nunc iuvat in teneris dominae iacuisse lacertis,
  Si quando, lateri nunc bene iuncta meo est.
Nunc etiam somni pingues, nunc frigidus humor;
  Et liquidum tenui gutture cantat avis.
Quo properas, ingrata viris, ingrata puellis?
  Roscida purpurea supprime lora manu.
Ante tuos ortus melius sua sidera servat
  Navita; nec media nescius errat aqua.
Te surgit, quamvis lassus, veniente viator;
  Miles et armiferas aptat ad arma manus.
Prima bidente vides oneratos arva colentes:

3. *Sic Memnonis umbras* etc. Sic quidem in omnibus fere editionibus legitur, quas vidi. At mihi videtur *umbris* legendum esse, dativo casu: ut sit ordo: sic *annua avis parentet umbris* Memnonis *solemni caede* etc. Nam et Cicero hoc verbum cum dativo iunxit: ut pro Flacco 38: *Litemus ergo Lentulo*, parentemus *Cethego*. Et in Antonium XIII, 17: *Dolabella imperatori suo* parentavit. Micyl. — Memnonis fabulam narrat Noster Metam. XIII, 578. De caeteris quae fabulose, vel ab historicis narrantur, vidend. Plin. X, 26; Solin. 40; Aelian. H. A. VI; Strab. XIII, XVII.

6. *Si quando.* Si aliquando, si unquam, supple, bene iuncta fuit, nunc est. Est autem loquendi modus, quo nunc quoque materna lingua loquentes utimur. Mar.

7. *Nunc frigidus humor*) *Frigidus aër*, omnes fere olim editi; multi etiam, *et frigidus aër*; sed optimi codices, *nunc frigidus humor*.

8. *Et liquidum tenui*) *Tereti* Regius. Heins. Oppositio aptior inter *tenue guttur* et *liquidum*: mirabile enim est, aviculas tam *tenui gutture* vocem tam *liquidam* emittere: quare ego *tenui*, id est exili, retineo. Est autem *liquidum*, idem quod clarum, sonorum. Burm.

10. *Supprime lora manu.* Preme, subtrahendo, adtrahendo: qui motus frenum *premens sub* ore equi, cursum moderatur.

11. *Melius sua sidera servat.* Proprie de illis dicitur, qui coelum observant. Virg. Georg. I, 335: «Coeli menses et sidera *serva*.» Ibid. 402: «*Servans* occasum solis.» Apud Graecos est φυλάσσειν. Apollon. III, 1029:

Δὴ τότε μέσσην νύκτα διαμπερὲς φυλάξας.

12. *Nec media nescit an erret.* Bene Puteaneus, *nescius errat*. Ne enim *nescius* erret, sideribus refert acceptum, quae navem regunt. H.

15. *Prima bidente vides oneratos arva colentes.* Sic scripti cum primis editionibus fere omnes: et recte qui-

Prima vocas tardos sub iuga panda boves.
Tu pueros somno fraudas, tradisque magistris,
Vt subeant tenerae verbera saeva manus:
Atque eadem sponsum consulti ante atria mittis,
Vnius ut verbi grandia damna ferat.
Nec tu causidico, nec tu iucunda diserto:
Cogitur ad lites surgere uterque novas.
Tu, quum foeminei possint cessare labores,
Lanificam revocas ad sua pensa manum.
Omnia perpeterer: sed surgere mane puellas
Quis, nisi cui non est ulla puella, ferat?
Optavi quoties, ne nox tibi cedere vellet;

dem; sic et ed. ann. 1470. Nec male Iunianus:

Prima bidente vides oneratos colla colonos.

Bidens enim rastrum, instrumentum rusticum; aut *raster*, quod *bidenti* subintelligitur; apud Maronem, *rastra bidentia*: sic *tridens*, quum de Neptuni fuscina agitur; *bidentes* etiam pro ovibus.

16. *Tardos*) *Prima vides duros* Barberin. et Francof. *Vocas duros* duo alii codices: frustra. Ep. XVI, 56:

Nec patulo *tardae* carpitur ore bovis.

Iuga panda etiam bene se habent; non *curva*, ut multi codices. BVRM.

17. *Magistris*) *Magistro*, Vaticanus. *Verbera dura*, duo codices.

19. *Atque eadem sponsum* etc. Iubes surgere, qui *sponsum*, id est, sponsurus vocatur, ut *ante atria iuris consulti* sedeat, dum surgat ad respondendum. Ridiculi, qui, per *sponsum*, hic *maritum* intellexerunt: sensus enim lucidus; et ex eo quod sequitur, etiam clarior. *Grandia* quippe *damna ferat* necesse est, vel *unius verbi*, qui *sponsum* evocatus, non praesens adsit responsurus adpellanti iurisconsulto.

21. *Nec tu consulto*. Offendit haec vox Heinsium, et praecipue hunc adduxit, ut distichon praecedens iudicaret; sed salva res est: succurrit codex Barberinus, qui diserte habet:

Nec tu causidico, nec tu iocunda diserto.

Vt ita diversos faciat *causidicos* a *consultis*, patronis et oratoribus; et dicitur hic uterque *ad novas lites surgere*, quia quotidie alias et novas clientium causas agunt. Maxime huc facit Martial. I, Epigram. 98:

Quum clament omnes, loqueris tu, Naevole, semper,
Et te patronum causidicumque putas;

ubi distinguit patronum et causidicum. BVRM.

23. *Tu ne foeminei possint cessare lacerti*. Puteaneus et tres alii:

Tunc quum foeminei possint cessare labores.

Ali plures, *Tu quum: labores* etiam est in Arondeliano. Tibull. II, Eleg. 1, 63:

Hinc et foemineus labor est; hinc pensa, colusque.

Ego quoque aptius *labores*, quam *lacertos*, dici puto. BVRM.

Neu fugerent vultus sidera mota tuos!
Optavi quoties, aut ventus frangeret axem,
Aut caderet spissa nube retentus equus!
Invida, quo properas? quod erat tibi filius ater,
Materni fuerat pectoris ille color.
Quid? si non Cephali quondam flagrasset amore;
An putat ignotam nequitiam esse suam?
Tithono vellem de te narrare liceret:
Fabula non coelo turpior ulla foret.
Illum dum refugis, longo quia frigidus aevo,

28. *Neu fugerent vultus sidera mota tuos.* Pro *sidera mota*, quidam *iussa*: forte pro *pulsa*; ut ea verba vidimus permutata Ep. XII, 135: alius *nota*. Moreti *tacta*: sed omnes frustra. Huius et praecedentis versus color ductus a re militari est, in qua *cedere*, *fugere*, *moveri loco*, dicitur exercitus. BVRM. — *Sidera mota.* Statione sua, scilicet.

31. *Quod erat tibi filius ater, materni* etc. Nigrum Memnona fuisse inde colligit, quod Aurorae matri *pectus* atrum, id est, invido felle imbutum.

33. *Quid? si non Cephali* etc. Numeri huic disticho duriores sunt, quam quos pro suis Ovidius admittat; et sane in optimo Puteaneo margini adscriptum erat, idque manu recentiori, *Quid si Cephalo.* Certe de Cephalo quum mox sit acturus, otiosa est hoc loco eius mentio. Micyllo etiam ac Grutero suspectum habebatur hoc distichon. H.

35. *Tithono vellem* etc. Maligne tangit Aurorae cum Cephalo et Orione amores, qui si Tithono *narrati*, ipsam toti *coelo* turpiter *fabulandam* traderent. — *De te narrare liceret. Liberet* puto: in Fastis VI, 325:

Nec *libet*, et longum est epulas *narrare* deorum.

Vbi pari modo peccabatur. HEINS.

36. *Fabula non coelo turpior ulla foret.* *Fabula* Puteaneus alter, cum excerptis Vossianis: recte. Noster supra lib. X, Eleg. 9:

Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit,
Notior in coelo *fabula* nulla fuit.

Artis Amat. lib. II, 561:

Fabula narratur toto notissima coelo,
Mulciberis capti Marsque Venusque dolis.

Et lib. IV Met. 189, de eadem re:

... Diuque
Haec fuit in toto notissima *fabula* coelo. H.

37. *Longo quia frigidus aevo*) *Longo quia grandior aevo* Puteaneus et complures alii. Trist. IV, 10:

Saepe suas volucres legit mihi *grandior* aevo.

De *macro*, certe mox denuo sequitur: *si vir tibi marcet ab annis*: hinc *grandaevus*. H. Mihi arridet maxime Herculani codicis scriptura, *longo quia frigidus aevo*: frigus enim senis vera causa, cur refugeret maritum Aurora; et mox *sene* sequitur, quod idem est quod *grandior aevo*. II Amor. 7, 9:

... In te quoque *frigidus* esse.

Sic passim, *frigidae puellae*, et *tepidi viri*. BVRM.

Surgis ad invisas a sene mane rotas.
At si quem manibus Cephalum complexa teneres,
Clamares: Lente currite noctis equi.
Cur ego plectar amans, si vir tibi marcet ab annis?
Num me nupsisti conciliante seni?
Adspice, quos somnos iuveni donarit amato
Luna; nec illius forma secunda tuae.
Ipse Deûm genitor, ne te tam saepe videret,
Commisit noctes in sua vota duas.
Iurgia finieram: scires audisse; rubebat;
Nec tamen adsueto tardior orta dies.

39. *At si quem Cephalum manibus. Quod malles Cephalum*, Iureti excerpta. Scribe, *quem malles, Cephalum*. HEINS. Mihi vulgata lectio elegantissima videtur. *Si quem Cephalum*, dictum pro quemcumque iuvenem *Cephalo* similem, quemadmodum recte explicat Marius. B.

41. *Plectar.* Legitur etiam *plector* in exemplaribus. MAR. *Plectar* meliores. HEINS.

43. *Adspice quos somnos.* Lege *quot*, ex scriptis; sed male quidem; et mox cum iisdem, *neque illius forma secunda tuae*: non *tua est*. Propert. I, Eleg. 2, 9, ut scribendum:

Adspice quot submittat humus formosa colores.

44. *Neque illius forma secunda tua est.* Ita legitur vulgo, et exponit ita Commentator, *Nec tua* (scilicet Aurorae) *forma est secunda illius*: hoc est, tu aeque polchra es atque illa. Quae expositio non videtur respondere expostnlationi: nam quum poëta in Auroram invehatur, magis conveniebat illam vituperari ab illo, quam laudari. Legere itaque malim, *Nec illius forma secunda tuae est*, ut poëta videatur Aurorae ubiicere exemplum Lunae, quae, quum non forma vincatur, tamen patiatur *iuvenes* et *amantes dormire*.

46. *Commisit noctes duas.* E duabus unam effecit. — *In sua vota.* Quo longius cum Alcmene commoraretur. Iure igitur Sosiae videbatur ea nox, *en longueur sans pareille!*

47. *Rubebat.* Pro more Noster, aut lascivia potius ingenii ad istius modi lusus proclivioris, Auroram dicit *rubere*, quasi conviciorum quae audiverat, eam puderet; dum *rubet* tantum quia «*rutilo* patefecit *ab ortu* Purpureas fores.» Virg. — *Nec tamen.* Quamquam *rubuerit*, non ideo *tamen* solito *tardius orta dies*.

ELEGIA XIV

AD PUELLAM REPENTE CALVAM

Dicebam, desiste tuos medicare capillos:
  Tingere quam possis, iam tibi nulla coma est.
At, si passa fores, quid erat speciosius illis?
  Contigerant imum, qua patet usque, latus.
Quid? quod erant tenues, et quos ornare timeres;
  Vela colorati qualia Seres habent:

1. *Desiste tuos medicare capillos.* Cynthiam quoque increpat Propert. II, Eleg. 14, 25 sqq. quod externo caput nitore tingeret, et *ora romana* turpiter colore *belgico* inficeret. Nam supra fidem libido romanas matronas invaserat crines *medicandi*, ut rutilum colorem referrent, qui nativus Belgis, Britannis, et iis omnibus populis, qui septentrionem versus agunt. Sed morem hunc tingendi capillos multo ante apud Romanas viguisse, quam de Belgis vel Britannis audissent, testis Cato in Originibus. « Mulieres, inquit, nostrae capillum *cinere* iuungitabant, ut *rutilus* esset crinis. » *Cinis* autem quo infucabatur capillitium, ut rutilaret, non is qui e focis, consumto ligno, colligitur; sed qui ex expresso desiccatoque herbarum quarumdam succo conficiebatur, eo fere quo apud nos modo, *le pastel*, pastellum. *Cinerarii* dicebantur ii, qui *cinerem* hunc parandum curarent, paratumque capillis infunderent, et qui calamistris in *cinere* calefactis caput adornabant. Egregie Tertullianus (*de Cultu femin.*) invehitur in morem hunc capillos, ad instar externarum gentium, pingendi. « Video quasdam, inquit, et capillum *croco* vertere. Pudet eas etiam nationis suae, quod non *Germanae* aut *Gallae* sint procreatae: ita patriam capillo transferunt! »

2. *Tingere quam possis.* Puto rectius *fingere*, ne bis idem dicat; iam enim *medicare capillos* praecessit. Medicam. Faciei:

Rure sedent, *finguntque* comas.

Art. Am. libro primo, 306:

Quid toties positas *fingis* inepta comas! H.

— Recte quidem *fingere*, in locis adlatis; sed rectius multo hic *tingere*.

3. *Quid erat speciosius illis*) *Spatiosius*, Puteaneus cum duobus aliis, et Iureti excerptis: recte. H. Sine dubio vera lectio; et ita coniecerat Dousa. *Pretiosius*, tertius Palatin. *Formosius*, Moreti primus. BURM.

5. *Tenues.* Summa in capillis commendatio: infr. III, Eleg. 10, 3:

Flava Ceres, *tenues* spicis redimita *capillos*.

Vid. Bronkh. ad Tib. I, El. 10, 68. — *Quos ornare timeres.* Codex Moreti, pro diversa lectione, *spectare deceret*: forte *pexare*. HEINS.

6. *Vela colorati qualia Seres habent*) *Vela* pro vestibus sericis dici

Vel pede quod gracili deducit aranea filum,
  Quum leve deserta sub trabe nectit opus?
Nec tamen ater erat, nec erat tamen aureus illis:
  Sed, quamvis neuter, mixtus uterque color.
Qualem clivosae madidis in vallibus Idae
  Ardua derepta cortice cedrus habet.
Adde, quod et dociles, et centum flexibus apti,

eleganter posse non puto, licet illae fluxae essent et laxae. Quare putem hic repetendam vocem ex sequenti versu *fila*, quae passim a poëtis Seribus adscribuntur. BVRM. — *Vela* hic pro vellera ponuntur, seu *lana mollis*, qua *canere* Aethiopum nemora canit Virg. Georg. II, 120; et quam ipse *vellera* proxime subsequenti versu nominat. Hanc vero quasi lanugiuem, arborum foliis inhaerentem, populorum primi Seres in fila duxerunt, intexeruntque in pannos, unde vestes illae tenuissimae, « quibus, ut ait Solinus, ostentare potius corpora, quam vestire, foeminis persuasit luxuriae libido. » *Coloroti* autem *Seres*, quia Indis finitimi, qui nimia solis vicinitate combusti nigrescentem inde colorem traxerunt.

7. *Vel pede quod gracili deducit aranea filum*) *Fragili*, in altero Mediceo; unde *facili* coniiciebat Heinsius. *Producit*, Sarravii; frustra; nam *gracilis* et *deducere* propria in hac re verba, ut et in lanificio puellarum. Propert. IV, Eleg. 3, 33:

Et Tyria in radios vellera *ducta* suos.

Et ad haec adducta illa Virgilii in *Culice* comparatio:

Lusimus, Octavi, *gracili* modulante Thalia,
Atque *araneoli tenuem* formavimus *orsum*.

Vt enim aranea *tenuem orsum*, id est *filum*, quod orditur, *tenue* format *pede gracili*, ita nos gracili Musa lusimus; nam et *deducere carmen*, quo Noster I Metam. 4, et alibi saepe utitur, deducta hinc metaphora, dictum. BVRM.

8. *Nectit opus*) *Texit* vel *nevit* malebat olim Heinsius: deinde quum in Ambrosiano reperisset *fingit*, illud praetulit; et ita codex Dousae.

9. *Nec tamen ater erat* etc. Ita Bathylli comas Anacreon pingi vult Od. 29:

Λιπαρὰς κόμας ποίησον,
Τὰ μὲν ἔνδοθεν, μελαίνας,
Τὰ δ' ἐς ἄκρον, ἡλιώσας.

— *Nec erat color aureus ille.* Puteaneus et quidam alii, *neque erat tamen aureus ille:* nonnulli, *nec erat tamen aureus illis:* utrumque bene.

10. *Illis mixtus uterque color.* Qui medius nigrum inter et fulvum, quasi et rutilo nigrescit: colorem nostri *chataoin* nominant.

12. *Direpto cortice*) *Derepto* Puteaneus. Sed optim. Palat. *directa cortice.* Lego igitur *derepta* etc. nam Nostro ea vox utplurimum foeminini est generis, de qua ad Metamorph. IV, 375, dicetur. H. — *Cedrus.* Cedrum in Ida nasci nusquam alibi legi. Marius de Ida Cretensi videtur hic suspicari, quia Plinius Cedrum in Creta nasci ait: sed per Idam, simpliciter positam, fere semper Phrygium montem poëtae intelligunt. B.

13. *Et dociles.* Tres libri, *faciles*; duo, *fragiles:* sed nihil muta. Claud.

Et tibi nullius causa doloris erant.
Non acus abrupit, non vallus pectinis illos:
Ornatrix tuto corpore semper erat.
Ante meos oculos saepe est ornata; nec unquam
Brachia derepta saucia fecit acu.
Saepe etiam, nondum digestis mane capillis,
Purpureo iacuit semisupina toro:
Tum quoque erat neglecta decens: ut Thracia Bacche,

de Rapt. II, 30: *Indociles errare comas:* id est passas, sparsas, quae in cincinnos flecti non erant adsuetae. Idem.

15. *Non vallus pectinis.* Suavis et elegans *periphrasis*, pro *pecten* ipsum. Vt enim in *vallo* palus palum, sic in pectinis ordine dentem dens subsequitur. — *Non vallum pectinis. Vallus* legit ex codice Arondelian. qui Pirckemeri olim fuit, in Observationibus Gronovius; ut et Metam. VIII, 286: *Stantque velut vallus setae.*

16. *Ornatrix tuto corpore semper erat.* Notatu hoc dignum sane in puellae laudem. Non enim raro accidebat, ut si quid peccaret cincinnus vel annulus, flecti indocilis, in miseram ornatricem furens domina debacchar etur; et, derepta quam tenebat acu, ipsius mammas et brachia perpungeret. Rem amare, ut solet, Iuv. describit Sat. VI, 490:

Disponit crinem, laceratis ipsa capillis,
Nuda humeros Psecas infelix, nudisque mamillis.
Altior hic quare cincinnus! Taurea punit
Continuo flexi crimen facinusque capilli.
Quid Psecas admisit! quaenam est hic culpa puellae,
Si tibi displicuit nasus! etc.

17 *Ante meos oculos saepe est ornata.* Etiam hic fit subita transitio a persona in personam. Itaque ut in superiore Elegia versus quosdam abundare diximus, ita hic reliquos desiderare possis: nam alias Ovidianum non est, tam subito et quasi ex abrupto figuram orationis convertere. Adde quod et nominativus substantivi, sive suppositi, desideratur, quum inquit: *Ante meos oculos saepe est ornata* etc., ut possis de alia, quam ad quam hactenus sermo factus est, verbum *ornari*, et quae sequuntur, intelligere. Micyl.

18. *Brachia direpta saucia fecit acu.* Iam supra monuimus *derepta* legi in optimo Puteaneo; sed quia paulo ante *derepta cortice* habuimus, minus hoc loco id verbi nunc placet. Nonnulli, *directa acu.* Puto, *correpta acu.* Sed et *brachia fixit*, pro *fecit*, scribendum, vel invitis membranis:

Brachia correpta saucia fixit acu.

Ecce locum prorsus similem lib. III Artis Amatoriae 239:

Tuta sit ornatrix: odi, quae sauciat ora
Vnguibus, et rapta brachia figit acu. H.

19. *Nondum digestis.* Id est sparsis et passis. Martial. III, Ep. 63, 3:

Bellus homo est, flexos qui *digerit* ordine crines.

21. *Vt Thracia Bacche*) *Threcia* Puteaneus; recte: proxime verum duo Vaticani, in quibus *tetrica* et *territa.* Heins.

Quum temere in viridi gramine lassa iacet.
Quum graciles essent tamen, et lanuginis instar;
Heu mala vexatae quanta tulere comae!
Quam se praebuerunt ferro patienter et igni;
Vt fieret torto nexilis orbe sinus!
Clamabam: Scelus est, istos scelus urere crines!
Sponte decent: capiti ferrea parce tuo.
Vim procul hinc remove; non est qui debeat uri;
Erudit admotas ipse capillus acus.
Formosae periere comae, quas vellet Apollo,
Quas vellet capiti Bacchus inesse suo.
Illis contulerim, quas quondam nuda Dione

22. *Temere.* Horat. II, Od. 2, 3:

Cur non sub alta vel Platano vel hac
Pinu iacentes sic *temere*. DOVSA.

23. *Quum graciles essent tamen.* Non satisfaciunt numeri. Sarravianus et Vaticanus unus, *tanquam lanuginis.* Mentelianus *tantum*, cum uno Mediceo: unus meus, *cum et lanuginis.* Excerpta Iureti, *tamen et sunt luminis instar.* Puto scribendum:

Tum graciles levesque tamen lanuginis instar.

An *teretesque tamen*, ut apud Nonium in *iactare?* HEINS. *Teretes* digitos, aures, collum, pedes, dici patior: sed crines quis *teretes* vocavit unquam, qui *tenuitate* sua ita dici vix merentur? BVRM.

24. *Heu male*) *Mala* omnino legendum est, ut in MSS. ut sit, *quanta mala.* MAR.

26. *Nexilis orbe sinus*) *Flexilis*, multi ex scriptis: quod rectius videtur. Valer. Flaccus V, 589:

Cui chlamys et multa spirat coma *flexilis* aura.

Martial. X, Epigr. 65, 6:

Tu *flexa* nitidus coma vagaris.

29. *Non est.* Non is capillus, qui *debeat uri.*

30. *Erudit admotas ipse capillus acus.* Adeo flexibilis, ut admota tantum acu, in orbem se docilis inflecteret; unde nihil ferro vel igne opus erat, qui erudirent, quum ipse, ut ita dicam, *erudiret.*

31. *Formosae periere comae, quas vellet Apollo* etc. *Quas portet*, optimus Palatinus. Lego *quas optet.*

33. *Contulerim.* Comparaverim; ut apud Iuvenalem Sat. I, 105:

... Sed quinque tabernae
Quadringinta parant: quid *confert* purpura maior
Optandum! si etc.

— *Quas quondam nuda Dione pingitur* etc. Insigoem Veneris e mari emergentis tabulam ab Apelle depictam indicat, de qua Plin. XXXV, 10. Exstant ea de re in Anthol. Planud. IV, cap. 12, Epigrammata quinque, quorum lepidissimum, quod est Aotipatri Sidonii, ultro hic sese offert:

Τὰν ἀναδυομέναν ἀπὸ ματέρος ἄρτι θαλάσσας
Κύπριν, Ἀπελλείου μόχθον ὅρα γραφίδος,

Pingitur humenti sustinuisse manu.
Quid male compositos quereris periisse capillos?
Quid speculum moesta ponis inepta manu?
Non bene consuetis a te spectaris ocellis:
Vt placeas, debes immemor esse tui.
Non te cantatae laeserunt pellicis herbae;
Non anus Haemonia perfida lavit aqua.
Nec tibi vis morbi nocuit; procul omen abesto,
Nec minuit densas invida lingua comas.
Facta manu culpaque tua dispendia sentis:
Ipsa dabas capiti mixta venena tuo.
Nunc tibi captivos mittet Germania crines:
Culta triumphatae munere gentis eris.

Ὡς χερὶ συμμάρψασα διάβροχον ὕδατι χαίταν,
Ἐκθλίβει νοτίαν ἀφρὸν ἀπὸ πλοκάμων.
Αὗται νῦν ἐρέουσιν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη,
Οὐκ ἔτι σοι μορφᾶς εἰς ἔριν ἐρχόμεθα.

35. *Quid male compositos.* Non damno hanc lectionem: libri tamen meliores cum Puteaneo, *dispositos capillos*. Pont. III, Eleg. 3, 16:

Nec bene *dispositas* comtus, ut ante, comas.

Tibul. I, Eleg. 10, 10:

Saepeque mutatas *disposuisse* comas.

Et Eleg. 9, 67:

Tune putas illam pro te *disponere* crines!
HEINS.

36. *Quid speculum moesta* etc. Non frangit morosa speculum, sed moesta ponit; *neo apta* longius sese in illo inspicere, ut quae damnum crederet irreparabile.

40. *Non anus Haemonia perfida lavit aqua.* Capiendum de aqua magica sive avernali, vel stygia, ut passim poëtae vocant, qua utebantur magae in nefariis suis sacris, et qua res aspergere, quibus nocere volebant, passim dicuntur.

45. *Captivos mittet Germania crines.* Metonymice, pro *crines* e Germanis recens domitis detonsos. Vulgare poëtis quae personarum sunt, ad res ipsas transferre. Vel in Epistola Horatius II, 1, 193:

Captivum portatur ebur, *captiva* Corinthus.

46. *Culta triumphatae.* Male Puteaneus aliique complures. *Tuta*: hae duae voces frequenter in libris antiquis confunduntur. Sic apud Martial. scribendum lib. IX, Epigram. 18, de coma Earini:

Addidit et nitidum sacratis crinibus orbem,
Quo felix facies iudice *culta* fuit.

Quum in optimo Thuaneo codice *tuta* legatur: vulgati *tota:* frigide. Sic *colere* pro ornare, Art. Amat. III, 225:

Tu quoque dum *coleris*, nos te dormire putemus.

Idem Martialis XIV, Ep. 26:

Captivis poteris *cultior* esse comis. H.

Pulchra, Sarravii codex. De crinibus Germanorum vide nostram editionem ad Tacit. Germ. cap. 4.

O quam saepe, comas aliquo mirante, rubebis;
  Et dices: Emta nunc ego merce probor!
Nescio quam pro me laudat nunc iste Sygambram;
  Fama tamen, memini, quum fuit ista mei.
Me miserum! lacrymas male continet; oraque dextra
  Protegit, ingenuas picta rubore genas!
Sustinet antiquos gremio spectare capillos,

47. *O quam saepe, comas aliquo miranta, rubebis!* Comas intelligit fictitias, quas pro nativis quae deciderant, coacta fuerat substitoere. — *Rubebis!* quia scilicet capillamentis vel comis adposititiis nti quidem solebant mulieres romanae, et postea ipsi viri, sed clanculnm, et qnnm ab obviis nollent agnosci. Sic de Messalina Iuven. Sat. VI, 120: *nigrum flavo* crinem abscondente *galero.* Et Suet. de Caligula c. 11, qui «ganeas atque adulteria *capillamento celatus*, et veste longe, noctibus obiret.» Sed illud ornamenti, vel potius *personamenti* genus, meretricibus a matronis derelinquebatur; nec quid contra probant statuae mediatae, quarum comae, marmoreae licet, tolli poterant, et ad arbitrium reponi. — *O quam saepe, comas aliquo* etc. *O quam saepe aliquo crinem*, codex Dousae, Vaticanus et duo Moreti. *Aliqua* Palatinus. *Aliquo vultum mirante*, alter Moreti.

48. *Emta merce probor.* Faciunt ut lauder externi capilli; sicqoe laudatam pudet laudis alienae.

49. *Nunc ipsa.* Vetus et melior lectio est, *nunc iste.* Mar. — *Sicambram.* Sarravianus *Sycambram.* Puteaneus *Sygambram*, quae vera scriptura. Sic et in Claudiani vetarrimo codice scribebatur. Ptolemaeo Σύγαμβροι, Σίγαμβροι Straboni sunt. Sic et *Consolatione ad Liviam* legendum 17; ubi vid. quae ex Cluverio adduximus.

50. *Ista mea*) *Mei*, rectius tres scripti. Neapolitanus *Forma*, ut et Regius. Forte:

Forma tamen memini quum fuit ista meis.

Nimirum comis: quod praecesserat.

51. *Me miserum! lacrymas male continet.* Se ipsum incusat, quod durior sermo puellae lacrymas elicuerit; et flentem solari festinat, oblata spe damni facile reparabilis, et comae *nativae*, fictitiam quae mox excipiat. Nec mirum certe quod tantopere doleat puella, quae capillos amiserit; nam ut Apul. verbis utar: «Si cuilibet eximiae pulcherrimaeque foeminae caput capillo spoliaveris, et faciem nativa specie nudaveris, licet illa coelo deiecta, mari edita, fluctibus educata; licet, inquam, Venus ipsa fuerit, licet omni Gratiarum choro stipata, et tota Cupidinum populo comitata, et balteo suo cincta, placere non poterit, ne Vulcano suo.»

52. *Picta rubore*) *Tincta*, Moreti.

53. *Spectare capillos.* Legitur in qnibusdam quoque, *spectatque capillos*; recte ntrumque. Mar. *Spectare* sex scripti cum Excerptis Iureti; ea scriptura placet. Sic *sustinet ire* Metam. IV, 446; et VI, 563:

Sustinet ad Procnen post talia facta reverti.
Heins.

Hei mihi! non illo munera digna loco!
Collige cum vultu mentem; reparabile damnum est:
Postmodo nativa conspiciere coma.

ELEGIA XV

IN ILLOS QVI POETICAE ARTIS LAVDEM ET STVDIVM DETRECTABANT

uid mihi, Livor edax, ignavos obiicis annos,
Ingeniique vocas carmen inertis opus?
Non me more patrum, dum strenua sustinet aetas,
Praemia militiae pulverulenta sequi?
Nec me verbosas leges ediscere? nec me
Ingrato vocem prostituisse foro?
Mortale est, quod quaeris, opus: mihi fama perennis
Quaeritur, in toto semper ut orbe canar.

54. *Non illo munera digna loco!* Et recte quidem; non enim is erat locus, quem capilli occuparent.

55. *Collige*) *Corrige*, Barber. et Palat. tertius.

56. *Conspiciere*. Mallem *conspiciare*, ut sit monentis; damnum ait esse reparabile, si modo postea a tingendis comis abstineat, et velit conspici *nativa coma*. Verum, *solatia luctus exigua ingentis*!

Elegia XV

1. *Livor edax*. Imitatus Seneca in Hippolyto 493: *Edaxque livor dente degeneri petit*. Et Mart. XI, 34: *I nunc livor edax*. Burm.

3. *Non me more patrum* etc. *Verbosas leges*. Sic Cicero pro Muraena 14, ubi Iurisconsultorum disciplinam exagitat: *Pellitur e medio non solum ista vestra* verbosa *simulatia prudentiae*.

5. *Ediscere*) *Addiscere*, alter Politiani: male, Respicit ad disciplinam Romanorum, quae exigebat, ut ingenui pueri leges 12 tabularum, ut *carmen necessarium*, ediscerent. Vid. Cicer. II de legib. 23. Hoc vero semper, ut negotium ingratum et molestiarum plenum, deprecabantur, clementem vitam et otium secuti. Burm.

6. *Ingrato vocem prostituisse foro*. Quantum ipsi, vel a puero, studium forense displicuerit, candide non semel Ovidius, sed in primis Trist. IV, Eleg. 10, testatus est. Hinc voces illae *ingratum forum* et *prostituisse*, quod meretricum est, quae, mercede pacta, sui copiam obvio cuilibet faciunt.

7. *Mortale est, quod quaeris, opus*. Perennem, quam sibi promittit e literis famam, periturae laudi comparat, quae militiae et fori labores compensat.

Vivet Maeonides, Tenedos dum stabit et Ide,
Dum rapidas Simoïs in mare volvet aquas.
Vivet et Ascraeus, dum mustis uva tumebit,
Dum cadet incurva falce resecta Ceres.
Battiades semper toto cantabitur orbe;
Quamvis ingenio non valet, arte valet.
Nulla Sophocleo veniet iactura cothurno.
Cum Sole et Luna semper Aratus erit.

9. *Vivet Maeonides* etc. « Vt Aratus *ab Iove* (ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα) *incipiendum* putat, ita nos rite coepturi ab Homero videmur. Hic enim (quemadmodum ex Oceano dicit ipse amnium vim fontiumque cursus initium capere) omnibus eloquentiae partibus exemplum et ortum dedit. Hunc nemo in magnis sublimitate, in parvis proprietate superaverit. Idem laetus ac pressus, iucundus et gravis; tum copia, tum brevitate mirabilis; nec poëtica modo, sed oratoria virtute eminentissimus. » Quint. Inst. Orat. X, 1.

11. *Vivet et Ascraeus.* Hesiodus, sic dictus, non quod ex Ascraea, Boeotiae oppido, natus, nam Cumaeus fuit, sed quod ibi educatus: Homero fere coaequalis. Multa scripsisse testantur veteres, quae nobis tempus invidit; pepercit tamen carminibus, quae inscribuntur, *Opera et Dies*, *Theogonia* et *Scutum Herculis*. Raro Hesiodum *assurgere* ait Quintil. l. c. sed ei palmam dat *in illo medio dicendi genere*. — *Mustis.* Servius ad Virg. II Georg. 7: « *Mustum* tantum singulari dicimus, sicut et vinum, licet Ovidius abusive *musta* dixerit: sed hoc ille plus fecit, quod et *mustis* dicit: quum (ut diximus) de his nominibus tres tantum casus usurpari consueverint. » Vsus et Tibullus, et alii.

12. *Ceres*) *Seges*, Puteaneus et alii plurimi: male. Catal. Pith. pag. 35:

Hic gaudet curva falce resecta Ceres.

Senec. Theb. 371:

Et tertia iam falce decubuit Ceres.

Farra resecta dixit Fast. II, 520. H.

13. *Battiades semper* etc. Callimachus, Batti filius. Elegos scripserat, qui perierunt: supersunt *Hymni*, in quibus habilem se potius carminis artificem, quam poëtam ingeniosum praestitit. Merito igitur noster:

Quamvis *ingenio* non valet, *arte* valet.

Quod verius forsan de Elegis, quos inprimis spectat hic Ovidius. — *Battiades.* Non Batti filius, sed Cyrenaicus, ab Aristaeo, sive Batto, conditore Cyrenarum. Alii ex alio Batto, ex posteris forte prioris Batti, natum Callimachum volunt. Vid. illustrem Spanhem. ad Callimach. Hymn. Apol. 65. Bvrm.

16. *Cum Sole et Luna.* Haec non tantum apte Arato, quia Astronomica scripsit, accommodantur; sed etiam quia erant symbola aeternitatis; ut ita in nummis conspici docuit Tristanus tom. I Comm. Hist. pag. 381. Id. —*Semper Aratus erit.* Graece scripsit de Astronomia carmen, quod magno in pretio apud veteres fuit, quamvis de eo Quintil. l. c.: « Arati materia motu caret, ut in qua nulla varietas,

Dum fallax servus, durus pater, improba lena
Vivent, dum meretrix blanda, Menandros erit.
Ennius arte carens, animosique Accius oris,
Casurum nullo tempore nomen habent.
Varronem primamque ratem quae nesciat aetas,
Aureaque Aesonio terga petita duci?
Carmina sublimis tunc sunt peritura Lucretî,
Exitio terras quum dabit una dies.

nullus affectus, nulla persona, nulla cuiusquam sit oratio: sufficit tamen operi, cui se parem credidit. » Neque hoc certe laus ultima! Φαινόμενα (hic enim operis titulus) latinitate et metrico sermone donarunt Cicero, Germanicus-Caesar et Festus Avienus: Gallico autem Al. G. Pingré.

17. *Dum fallax servus, durus pater* etc. *Menandros erit.* « Qui vel unus, ait Quint., meo quidem iudicio, diligenter lectus, ad cuncta quae praecipimus, effingenda, sufficiat: ita omnem vitae imaginem expressit; tanta in eo inveniendi copia, et eloquendi facultas; ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus! »

18. *Blanda.* Ita Thaïda Menand. describit Plutarch. in Excerp. apud Stobaeum Grotianis pag. 16. Burm.

19. *Ennius arte carens.* Stylo pene poëtico de illo poëta loquitur toties iam nobis citatus, nec satis unquam, Rhetor celeberrimus. « Ennium, inquit, sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia et antiqua robora iam non tantam habent speciem, quantam religionem. » De Ennio iam Lucretius:

> ... Primus amoeno
> Detulit ex Helicone perenni fronde coronam
> Per gentes Italas.

Laudis hoc summum; est tamen quiddam quod eum apud posteros multo magis commendet: gemmas *e stercore Ennii* legere Virgilius non dedignatus est. — *Animosi Accius oris.* Vel propter sublimitatem carminis, vel propter fiduciam sui, de qua sic Val. Max. III, c. 7, 11: « Is Sext. Iulio Caesari amplissimo et florentissimo viro in collegium poëtarum venienti nunquam assurrexit: non maiestatis eius immemor, sed quod in comparatione communium studiorum aliquanto superiorem se esse confideret. Quapropter insolentiae crimine caruit: quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur. » *Animosum os* est violentum; vid. infr. ad lib. II, Eleg. 17, 7. Hinc *atrocem* vocat lib. II Trist. 359.

21. *Varronem primamque ratem.* Apollonii Rhodii *Argonautica* designat, quae latinis versibus Varro Atacinus converterat, « interpres operis alieni non spernendus », iudice Quintiliano.

23. *Sublimis.* An *sublimis* dici possit Lucretius, qui minime sublimi carmine, sed populari fere sermone Epicuri scita tradidit, dubito: nisi ad materiae a vulgo remotae sublimitatem respexerit; ut ita ardui quid in Lucretio Statium agnoscere notavit Barth. ad lib. II Silv. 7, 76: et ut a Quintil. X, 1, *difficilis* dicitur. B.

24. *Exitio terras quum dabit una dies*) *Ima dies* Scaliger, sed frustra.

Tityrus; et fruges, Aeneïaque arma legentur,
  Roma triumphati dum caput orbis erit.
Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,
  Discentur numeri, culte Tibulle, tui.
Gallus et Hesperiis, et Gallus notus Eoïs,
  Et sua cum Gallo nota Lycoris erit.
Ergo, quum silices, quum dens patientis aratri
  Depereant aevo, carmina morte carent.
Cedant carminibus reges, regumque triumphi:
  Cedat et auriferi ripa beata Tagi.
Vilia miretur vulgus: mihi flavus Apollo

Illa Lucretii respexit Noster lib. V, 93:

Principio maria ac terras coelumque tuere
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres species tam dissimiles, tria talia texta,
Vna dies dabit exitio,

Idem, eodem libro, vers. 997:

At non multa virum sub signis millia ducta
Vna dies dabat exitio. HEINS.

25. *Tityrus*. Virgilii Bucolica significat. — *Et fruges*, meliores libri: et hoc rectius haud dubie, quo omne Georgicon argumentum est complexus; *fruges* enim et ad arborum foetus referebantur. Qui *segetes* reposuit, respiciebat initium Georgicon: *Quid faciat laetas segetes*, non recordatus illis solis materiem carminis georgici totam non esse complexum, sed alia subiunxisse ad rem requisita. HEINS.

26. *Orbis erit*) *Eris*, optimus Palatinus, et unus Moreti, pro diversa lectione. IDEM.

28. *Discentur*. Ita legendum, quidquid codices obturbent, quorum multi *dicentur*: nam pueri et puellae his carminibus imbuebantur. Sic puellis commend. Tib. III Art. 333:

Et teneri possis carmen legisse *Properti*;
Sive aliquid *Galli*, sive, *Tibulle*, tuum.

29. *Notus Eois*. Ita I Art. 537:

Vesper et Eoae novere Lycorida terrae.

Credo propter praefecturam, quam in Aegypto gesserat, quae ad Orientem. DOVSA.

34. *Auriferi ripa beata Tagi*) *Benigna*, Puteaneus atque alii complures non contemnendae notae: quod arripuit Salmasius ad Historiam Augustam: at mihi vulgata lectio magis probatur. *Benignum* enim pro fertili, *beatum* pro divite apud optimos auctores passim sumitur: quamquam et *benignum* sic sumi possit. HEINS. — *Benignam ripam*, iam Salmasius ex optimo codice restituit ad Capitol. Pertin. cap. 12: ita contra Senec. Hippol. 14:

... Super aequales
Labitur agros piger, et steriles
Amne *maligno* radit arenas.

Et ita *benignus* ager Alcinoi supra El. 10, 56. Retineo tamen *beata*; nam non de fertilitate, sed de divitiis, quas aurum subministrat, agitur: ut *dives Tagus* Martial. X, 16: *aurifer* eidem XII, 3 et aliis. BVRM.

Pocula Castaliae plena ministret aquae;
Sustineamque coma metuentem frigora myrtum;
Atque a sollicito multus amante legar.
Pascitur in vivis Livor: post fata quiescit,
Quum suus ex merito quemque tuetur honos.
Ergo etiam, quum me supremus adederit ignis,
Vivam; parsque mei inulta superstes erit.

36. *Castaliae aquae.* Ita scripsimus cum altero Politiani, quia fere semper Ovidius *plenum* cum genitivo construit. Fast. I, 474:

Ore dabat vero carmina plena Dei. HEINS.

Vid. quoque Art. Amat. II, 316.

40. *Tunc suus ex merito quemque tuetur honor.* Meliores:

Quum suus ex merito quemque tuetur honos.

Sed τὸ *quum* mox denuo sequitur. H.

41. *Supremus adusserit ignis*) *Adederit* optime Putean. Prop. IV, Eleg. 7, 9:

Et solitum digito beryllon adederat ignis.

Virgil. Georg. IV, 243:

... Saepe favos ignotus *adedit* Stellio.

Hinc et *ignis edax* passim poëtis. *Adedendi* verbum et Columellae reddendum, ex optimis membranis, lib. II, cap. 10: *Vermes gignit, qui simul atque oscilla lupinorum adederunt, reliqua pars enasci non potest:* vulgo *ederunt.* HEINS.

42. *Parsque mei multa superstes erit.* Lege ex utroque exempl. Maffeian.: *parsque mei magna* etc. CIOF. Ego certe libentius reciperem *pars multa*, quam *magna:* sed modo praecesserat *multus legar;* nisi ibi cum quibusdam codicibus *cultus* legas. *Multa pars*, ut Hor. III, Od. 30:

Non omnis moriar; multaque pars mei
Vitabit Libitinam.

P. OVIDII NASONIS

AMORVM

LIBER SECVNDVS

ELEGIA PRIMA

QVOD PRO GIGANTOMACHIA, QVAM INCHOAVERAT, AMORES SCRIBAT

Hoc quoque composui, Pelignis natus aquosis,
  Ille ego nequitiae Naso poëta meae.
Hoc quoque iussit Amor: procul hinc, procul este severae:
  Non estis teneris apta theatra modis.

1. *Hoc quoque.* Secundum hunc *Amorum* librum proprio signo notandum curat, ne quis illum sibi deinceps arrogaret, quod non inauditum, quo tempore ars nondum existeret, quae innumera eiusdem operis exemplaria simul ederet, et in perpetuum posset renovare. Inde mos fuit antiquis scriptoribus, tum Graecis, tum Latinis, ut in ipsa cuiusque operis fronte notam praefigerent, quae proprium ipsis vindicaret. — *Pelignis natus.* Medii Peligni Marsos inter et Marucinos; a Samnitibus quidem oriundi, sed origine, ut putabant, Illyrica.

2. *Ille ego nequitiae Naso poëta meae.* Forte *tuae*, inquit Heinsius, ut lectorem adloquatur. Quod non ita temere coniectum putaverim: nam paulo post, 9 et 10, ipsum lectorem inducit poëta quaerentem,

... Quo ab indice doctus
Composuit casus iste poëta *meos*!

3. *Hoc quoque iussit Amor.* Adludens ad ea quae Amor ipsi, lib. I, Eleg. 1, 24, dictitarat:

Quodque canas, vates, accipe, dixit, opus.

— *Procul este severae.* De puellis agit; malim etiam *procul ite*, quod *estis* sequatur versu proximo. HEINS. *Severae* etiam Francof. habet.

4. *Non estis teneris apta theatra*

Me legat in sponsi facie non frigida virgo,
Et rudis ignoto tactus amore puer.
Atque aliquis iuvenum, quo nunc ego, saucius arcu,
Agnoscat flammae conscia signa suae;
Miratusque diu, quo, dicat, ab indice doctus
Composuit casus iste poëta meos?
Ausus eram, memini, coelestia dicere bella,
Centimanumque Gygen; et satis oris erat:
Quum male se Tellus ulta est, ingestaque Olympo
Ardua devexum Pelion Ossa tulit.
In manibus nimbos, et cum Iove fulmen habebam,

modis. Metonymice *theatra*, pro spectatoribus ipsis posuit. Monet igitur puellas, ne, quos describit, ludis assideant spectatrices, utpote qui molliores et lasciviores: simplicius, ne versos legant amatorios.

5. *In sponsi facie*) *Faciem*, duo Moreti, ut dictum sit, quomodo apud Terent. Adelph. II, Sc. 6, 5.

12. *Centimanumque Gygen.* Certe unus Palatinus *Gian:* alii plures, *Gygam.* Rottendorph. *Gian.* Apollodorus initio Bibliothecae: Οὐρανὸς πρῶτος τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου. γήμας δὲ Γῆν, ἐτέκνωσε πρώτους τοὺς Ἑκατόγχειρας προσαγορευθέντας, Βριάρεων, Γύην, Κόττον. Sed quum caeteri auctores, Hesiodus nempe in Theogonia, eiusque ac Apollonii Rhodii Scholiastes, Palaephatus, auctor Etymologici in Τριτοπάτορες, et alii, Γύγην appellent, Hyginus etiam *Gyges* ait, Apollodorum potius ex his emendandum, quam hos ex Apollodoro, parum abest quin censeam. — *Et satis oris erat.* Non imparem se heroici carminis sustinendae moli fatetur; et probavit quidem multis in locis exquisitissimum Metamorph. opus,

... ingenium atque os
Magna sonaturum, (Hor.)

Ovidio non defuisse; probarat et *Medea*, indice Quintiliano.

13-14. *Ingestaque Olympo ardua devexum* etc. Dicuntur iidem Metamorph. I, 153:

Altaque congestos struxisse ad sidera montes.

Sed quanto felicius et ore grandiori Virgil. Georg. I, 281:

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossae frondosum involvere
Olympum.

— Libri quatuor. et prima editio, *congestaque*, sed *ingesta* recte se habet. Met. V, 346:

Vasta Giganteis *ingesta* est insula membris.

Et XIV Metam. 1 ex MSS.:

Iamque Giganteis *ingestam* faucibus Aetnen,

ubi *iniectam* alii, ut hic quoque Moreti unus. BURM.

15. *In manibus nimbos et cum Iove fulmen habebam.* Recte. Neque aliter Puteaneus, nisi quod in illo vox *nimbos* desideratur, unde natus error. Caeteri codices, *Iupiter in manibus:* quod multo quidem dulcius sonat: duo praeterea *habebat:* unus Moreti, *habenti:* optime, refer ad sequentia:

Quod bene pro coelo mitteret ille suo;
Clausit amica fores: ego cum Iove fulmen omisi.
Excidit ingenio Iupiter ipse meo.
Iupiter, ignoscas: nil me tua tela iuvabant.
Clausa tuo maius ianua fulmen erat.
Blanditias elegosque leves, mea tela, resumsi;
Mollierunt duras lenia verba fores.
Carmina sanguineae deducunt cornua Lunae;
Et revocant niveos Solis euntis equos.
Carmine dissiliunt, abruptis faucibus, angues,
Inque suos fontes versa recurrit aqua.

In manibus nimbos et cum Iove fulmen habenti
Clausit amica fores.

Ita *nimbiferum ignem* vocat fulmen Pont. IV, 8, 60: ut recte meliores scripti:

Sic affectantes coelestia regna Gigantae
Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.

Nam vulgati, *nubifero igne:* perperam. Heins. Recte Heinsius: *nimbos* enim cum fulmine saepe poëtae coniungunt, quia ex nimbis Iupiter torquare solet. Virgil. I Georg. 238:

Ipse pater media *nimborum* in nocte corusca
Fulmina molitur dextra.

Et Lucret. VI, 399, nunquam *puro coelo* iacere *fulmen* dicit. Burm.

16. *Quod bene pro coelo mitteret ille suo.* Pro *coelo suo*, quod ipsi in potestatem cesserat. Sic quoque Met. I, 274:

Nec *coelo* contenta *suo* est Iovis ira...

17. *Clausit amica fores.* Terrebat quippe puellam vates qui *nimbos in manibus*, et ipsum Iovem *cum fulmine* habebat: uno fere quoque versu esset nobis sistendum, si quidquid leporis, veneris quidquid in venustissimo poëta occurrit, notandum susciperemus. Quem vero fallant e lectoribus nostris? — *Fulmen omisi.* *Fulmen amisi*, Puteaneus a manu primo; sed emendatum *fulmina misi*, quomodo multi ex nostris, *mittere* pro *omittere:* libri sex, *et cum.* Forte, *en cum Iove.* H. — Ego codicem Ciofani, et Aldinae, Micyllianae et Bersmannianoe Editionum fidem sequor, *fulmen omisi:* quum quia praecedenti versu *fulmen* est, quod hic non recte in *fulmina* transire videtur; tum praecipue, ut ambiguitas vitetur, quia *fulmina mittere* solemnis est locutio pro iacere, ex coelo demittere, et hoc poëtae menti repugnat: *omittere* vero proprie est de manibus demittere. Senec. Agamemn. 241:

Proinde *omisi* regimen e manibus meis. B.

19. *Nil me tua tela iuvabant*) *Verba*, Puteaneus, Palatinus optimus, Neapol. Arondel. et quinque alii: reliqui *bella.* Heins. *Tua facta*, codex Dousae.

23. *Carmina sanguineae..... Lunae.* Quae scilicet *sanguineum* hunc colorem vi carminum magica contraxerat.

24. *Niveos.* Francius malebat *nitidos:* duo libri Heinsii, *niveos carmina Solis equos.*

Carminibus cessere fores; insertaque posti,
  Quamvis robur erat, carmine victa sera est.
Quid mihi profuerit velox cantatus Achilles?
  Quid pro me Atrides alter et alter agant?
Quique tot errando, quot bello, perdidit annos?
  Raptus et Haemoniis flebilis Hector equis?
At, facie tenerae laudata saepe puellae,
  Ad vatem, pretium carminis, ipsa venit.
Magna datur merces: heroum clara valete
  Nomina: non apta est gratia vestra mihi.
Ad mea formosae vultus adhibete puellae
  Carmina, purpureus quae mihi dictat Amor.

28. *Quamvis robur erat*) *Quamvis robuerat* Neapolitanus. Puto scribendum, *Quamvis roboreo*, nimirum *posti*. *Iniunctaque posti* ex vestigiis veterum librorum ad haec malebat Gebhardus, cui ego adsensum praebere non possum, quum nostri meliores stent pro recepta lectione.

31. *Quique tot errando, quot bello.* Vlixes, qui postquam decem annos ante Troiam consumserit, decem quoque *errando perdidit*, priusquam lares paternos reviseret.

33. *At facies tenerae ut laudata est saepe puellae.* Versus duriter habitus a librariis: *ut* et *est* absunt a prima editione et melioribus scriptis. Quantilli negotii erat veram inde lectionem nobis reddidisse, hoc modo:

At facie tenerae laudata saepe puellae.

Certe Neapolitanus et Arondelianus, *tenerae laudatae saepe puellae*: alii nonnulli, *laudataque*. HEINS.

35. *Heroum clara valete nomina.* Respicit illa Anacreont. Ode I:

Χαίροιτε λοιπὸν ἡμῖν
Ηρωες· ἁ λύρη γὰρ
Μόνους ἔρωτας ᾄδει.

ELEGIA II

AD BAGOEN QVEMDAM, EVNVCHVM, VT ADITVM AD DOMINAM QVAM SERVABAT, PRAEBEAT OVIDIO FACILEM

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoë,
  Dum perago tecum pauca, sed apta, vaca.
Hesterna vidi spatiantem luce puellam,
  Illa, quae Danaï porticus agmen habet.
Protinus, ut placuit, misi, scriptoque rogavi.
  Rescripsit trepida, *non licet*, illa manu.
Et, cur *non liceat*, quaerenti reddita causa est;
  Quod nimium dominae cura molesta tua est.
Si sapis, o custos, odium, mihi crede, mereri
  Desine: quem metuit quisque, perîsse cupit.

1. *Bagoe.* In Barberino codice erat glossa, *lingua Persica dicitur Spada:* et ita apud Curtium saepe occurrit. *Bagous* vero a Latinis etiam dicitur pro *Bagoas. Baguas* dicitur a Sulpic. Sever. II Hist. 14 et 16; Plin XIII, 4: « De palmis clarissimae omnium, quas regias appellavere ab honore, quoniam regibus tantum Persidis servabantur, Babylone natae uno in horto *Bagoi*, ita enim vocant Spadones, qui apud eos etiam regnavere. » BVRM. — Recte quidem *regnavere:* Eunuchis enim gravissimarum rerum tractatio credebatur. Apud Pharaones praepositus pincernis et pistorum magister Eunuchi fuerunt: Hermotimus apud Xersem in summo honore est habitus; et nihil non potuit et Bagoas apud Alexandrum, teste Curt. X. Quis vero nescit quanta et quam insolenti gratia usus et abusus Narcissus fuerit, Claudio et Nerone imperantibus, qui et Eunuchus, ut constat e veteri Iuvenalis scholiaste, ad Sat. XIV sub finem? Nec minus etiam nunc in aulis Asiaticis valet, qui dux Eunuchorum.

4. *Illa, quae Danai porticus agmen habet.* Porticum Apollinis Palatini intelligit, ubi stabant quinquaginta Danaïdum imagines.

5. *Scriptoque rogavi.* Sic Puteaneus et alii ex melioribus: nonnulli tamen, *missa scriptoque.* HEINS.

8. *Quod nimium dominae cura molesta tua est.* Censeo scribendum, *tuae es.* Tò *est* enim inconcinne duriterque geminatur hoc disticho. H.

10. *Quem metuit quisque, perisse cupit.* Legitur et *perire* in quodam exemplari: sed mihi probabilior est prima lectio, tum quia vetustior, et maior praeterito tempore exprimitur affectus metuentis, qui iam *periisse* cupit, *quem metuit:* tum quia hoc

Vir quoque non sapiens: quid enim servare laboret,
  Vnde nihil, quamvis non tueare, perit?
Sed gerat ille suo morem furiosus amori;
  Et castum, multis quod placet, esse putet.
Huic furtiva tuo libertas munere detur;
  Quam dederis illi, reddat ut illa tibi.
Conscius esse velis: domina est obnoxia servo.
  Conscius esse times: dissimulare licet.
Scripta leget secum: matrem misisse putato.
  Venerit ignotus: postmodo notus eat.
Ibit ad adfectam, quae non languebit, amicam
  Visere: iudiciis aegra sit illa tuis.
Si faciet tarde, ne te mora longa fatiget,
  Imposita gremio stertere fronte potes.
Nec tu, linigeram fieri quid possit ad Isin,

accepisse videtur Naso ex Ennii tragoedia, unde Cicero illud carmen adfert, Offic. II, 7:

Quem *metuunt*, oderunt: quem quisque odit, *periisse* expetit. MARIVS.

12. *Vnde nihil perit.* Quae integra ipsi, licet non serves, servetur.

13. *Sed gerat ille suo morem furiosus amori.* De sponso semper agitur, quem *furere* dicit, seu amore, seu zelotypia: utrinque enim *furor* idem.

14. *Castum, multis quod placet,* meliores. H. Ita et Dousae codex. — *Esse putet.* Vetus et verior lectio, *ipse putet*: habet enim emphasin *ipse*, quasi diceret, stultus et insipiens: nam alii hoc non putarent. MAR. Innuit pudicam esse non posse, quae, quia formosissima est, multis placeat. Hinc illud Iuvenalis:

.... Rara est adeo concordia formae,
Atque pudicitiae! Sat. X, 293.

15. *Furtiva libertas.* Quam tibi, quum minime speraveris, et quasi *furtim* donabit. *Tuo munere.* In officii vicem quod illi praestiteris, si quid de tua vigilantia remiseris.

21. *Ibit ut defectam, quae non languebit, amicam Visat; iudiciis aegra sit illa tuis.* Haec valde sunt mendosa. Scripti plerique, *Ibit ad adflictam*, vel *ad adfectam*, et postea *Visat et indiciis.* Alter Puteaneus, *Viset et indiciis.* Sarravianus cum quatuor aliis, *Visaque iudiciis.* Scribe, ut admisimus:

Ibit ad adfectam, quae non languebit, amicam
Visere! iudiciis aegra sit illa tuis.

Ibit visere, est graecismus poëtis, maxime Propertio, familiaris. H.

23. *Si faciet tarde.* Pro *Sacrificabit* explicabant Dousa et Bersmannus, nota verbi significatione. Et fusius explicat, quod sequitur:

Nec tu... *fieri* quid possit ad Isin,
Quaesieris.

25. *Linigeram.* Quia eius sacerdotes lineis vestibus induti celebrabant: unde Mart. XII, Ep. 29, 19:

Quaesieris: nec tu curva theatra time.
Conscius assiduos commissi tollet honores.
Quis minor est autem, quam tacuisse, labor?
Ille placet, versatque domum, neque verbera sentit:
Ille potens: alii, sordida turba, iacent.

Linigeri fugiânt calvi, sistrataque turba.

Tranquillus etiam de Othone: « Sacra, *inquit*, etiam Isidis saepe in *linea* religiosaque veste propalam celebravit. » In quodam tamen codice legitur *Niligenam:* quae lectio mihi non displicet: nam licet Io, quae postea *Isis* dea facta est, Inachi fluvii Achaiae filia fuerit, tamen et quia in Aegypto apud Nilum pristinam formam recepit, ibique ab Aegyptis colebatur, inde genita creditur. Quamquam et ad hoc faciat eorum opinio, qui dixerunt Isidem Iovis Aegypti regis filiam fuisse, eandemque cum Cerere esse, ut Diodorus scribit. Mar. Codex Dousae, *lanigeram*, cum hoc glossemate: « Lanigeram dicit, quia Sacerdotes Isidis deferebant flosculum lunae supra caput suum, in honorem eius deae. — *Fieri quid possit ad Isin.* Cuius sacris ideo se Romanae addicebant, quo licentius omni stuprorum generi, obtento religionis velo, indulgerent. De Casto Isidis omnia iam vulgata: Templum autem in Campo Martio, iuxta Ovile.

27. *Assiduos.* Perpetuos; ita omnino legendum est, non *assiduus:* inferius dicet etiam, *sic tibi semper honos.* Mar. Recte, licet priscae editiones, *assiduus. Conscius commissi*, id est *criminis*, tollet assiduos honores: est vero locutio non obvia, *tollere honores*, pro capere, ferre; desumta a frugibus, quas ex agris tollimus. B.

28. *Quis minor est autem*) *Est cauto* malim. Sic lib. II Art. Amat. 196:

Artis erunt cauto mollia iussa meae.

At prima editio cum scriptis quibusdam, *unquam* pro *autem*. Heins. *Est homini*, Moreti a manu prima. Vid. ad II Art. Amat. 603.

29. *Ille placet* etc. Enumerat, quos iam praedixit, *honores assiduos* admissi *conscio*, si tacuerit. — *Versatque domum.* Pro arbitrio totam familiam regit; agitat reliquos servos, et iis imperat. Sunt qui pro arbitrio *volvit* interpretentur. Singularis admodum verbi huius *versare* efficacitas. Cic. pro Cluent. 26: « Quum domi suae miserrimus et inanissimus tantum numorum positum videret, ad omnem malitiam et fraudem *versare* mentem suam coepit. » Virgil. Aen. IV, 630:

Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia *versat.*

Idem Aeneid. VIII, 617:

Ille Deae donis et tanto laetus honore
Expleri nequit, etc. . . . . .
Miraturque, interque manus et brachia *versat.*

Vnde Propert. III, Eleg. 9, 1:

Quid mirare, meam si *versat* femina vitam!

Cicer. pro Muraen. 12, id aliis verbis *excutere*, et *in manibus iactare*, vocavit.

30. *Ille placet dominae; sordida turba, iacent.* Ita in quodam codice legitur: sed mihi magis placet vetusta lectio, *Ille potens dominae*, scilicet *est:* id est, qui apud dominam

Huic, verae ut lateant causae, finguntur inanes:
  Atque ambo domini, quod probat una, probant.
Quum bene vir traxit vultum, rugasque coëgit,
  Quod voluit fieri blanda puella, facit.
Sed tamen interdum tecum quoque iurgia nectat;
  Et simulet lacrymas, carnificemque vocet.
Tu contra obiiciens, quae tuto diluat illa,
  In verum falso crimine deme fidem.
Sic tibi semper honos, sic alta pecunia crescet:

maxima *potentia* valet, ut quidquid voluerit, cogat ipsam facere. MAR. — Puteaneus, Mentelianus, et Arondel., *Ille potens*; alii, *sordida turba*, *iacent*. Quod eo sequitur Heins., quia *placet* iam praecesserat. — *Caetera turba*, quod vulgo legitur, ex obvia locutione apud Nostrum, a scribis repetitum est. Sed *sordida* opponitur melius *potenti*: cui recte etiam opponitur *iacere*, quod de homine, qui negligitur, et non potest consequi dignitatem, eleganter dixit Cic. III, de Off. 20: « C. Marius quum a spe consulatus longe abesset, et iam septimum annum *iaceret*. » BURM.

31. *Huic, verae ut lateant, causae.* Causas *inanes*, id est falsas, *fingit* apud maritum servus, ne veras suspicetur, quamobrem uxor hoc vel illud egerit; huc iverit aut illuc: ita ut ambobus aeque probetur, quod uni tantum fecisse placuit. Hinc quanta Bagoae bonorum seges! Quae vero apud inferos maneut supplicia, si commissam sibi dominam prodiderit! Sicque modo spe, terrore modo, dubitantem, quo velit, tentat adducere astutus nequitiae magister.

33. *Ambo domini.* Nihil hic variant codices. Marius explicat, puella et custos conscius; sed qua ratione eunuchus titulo *domini* communi cum amica Ovidii insigniri possit, non video. Lego itaque:

Atque ambo domino, quod probat una, probant.

Coniuncta opera et ex compacto, marito uxor adultera et conscius eunuchus persuadent illud, quod puella voluerit. *Probare alicui* elegans locutio. Cicer. I Verrin. 6: « Quum isti sermones huius modi dissipassent, tametsi *probabatur nemini* etc. » BURM.

38. *In vero, falso crimine deme fidem*) *In verum* Puteaneus: recte, si *obiiciens* superiori versu reponas, pro *obiicies*, levi mutatione. *Et veri* Sarravianus: non male. Posset quoque refingi:

Tu contra obiiciens, quae tuto diluat illa,
  I, veris falso crimine deme fidem.

Vel *I*, *veram*. HEINS. Quae ultima Heinsii coniectura posset ex Francofurt. codice firmari, qui habet, *I*, *verum*.

39. *Sic alta pecunia crescet*) *Sic alta peculia crescent*, optime Puteaneus, cum eiusdem excerptis, et quinque alii codices; nisi quod Iureti excerpta, *sic orta peculia crescent*. Lego: *sic curta peculia crescent*: quomodo *curtae res* apud Horatium III, Od. 24:

Curtae nescio quid semper abest rei;

Haec face, et exiguo tempore liber eris.
Adspicis indicibus nexas per colla catenas:
  Squalidus orba fide pectora carcer habet.
Quaerit aquas in aquis, et poma fugacia captat
  Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.
Dum nimium servat custos Iunonius Io,
  Ante suos annos occidit; illa Dea est.
Vidi ego compedibus liventia crura gerentem,
  Vnde vir incestum scire coactus erat.
Poena minor merito: nocuit mala lingua duobus.
  Vir doluit; famae damna puella tulit.
Crede mihi; nulli sunt crimina grata marito;
  Nec quemquam, quamvis audiat illa, iuvant.
Seu tepet, indicium securas perdis ad aures;
  Sive amat, officio fit miser ille tuo.
Culpa nec ex facili, quamvis manifesta, probatur.
  Iudicis illa sui tuta favore venit.

et *curtare rem*, *curta tabella*, pro parva, in Fast. lib. II, 408:

Heu quantum fati curta tabelle fuit!

Peculia proprie servorum sunt, teste Festo: notum illud principis poëtarum, Eclog. I, 33:

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. HEINS.

Ex vestigiis Puteanei et Iureti, cum quo facit Francofurtensis, melius legeretur, *arta peculia*, ut veteres scripsisse, non *arcta*, docet Broukh. ad Tibull. lib. I, Eleg. 5, 53. *Altus* autem et *artus* passim a librariis confusa. BVRM.

40. *Haec face.* etc. Sana lectio est. *Face* pro *fac*, ut staret versus, posuit. Sicut in Epistola Phyllidis:

Phylli, face exspectes Demophoonte tuum.

41. *Adspicis indicibus* etc. Tentat nunc custodem illorum exemplo deterrere, qui non servati silentii poenas, et gravissimas quidem dederunt. Quos inter Tantalum et Argum praecipuos adducit.

49. *Minor merito.* Heinsius edidit *merita*, ut prima editio habet; sed scripti stant pro *merito:* ita apud Claudian. II in Eutrop. 340: *Fama prius falso similis*, ubi etiam Heinsius, *falsae:* ego nihil muto: ut nec apud Liv. I, 3: « Quis rem tam veterem pro certo adfirmet? » non *pro certa*. BVRM.

53. *Seu tepet* etc. *Securus* quippe quia frigidus, nec ita curat, quae uxor deliquerit. Si vero *amet*, coniugalis furti *indicium* avide excipiet, et persequetur, exactor studiosus; sed quod illi praestabis *officium*, in te ipsum mox vertet, ut patet e sequentibus.

56. *Venit*) *Manet*, Mentelii codex,

Viderit ipse licet, credet tamen ipse neganti;
  Damnabitque oculos, et sibi verba dabit.
Adspiciat dominae lacrymas; plorabit et ipse;
  Et dicet, poenas garrulus iste dabit.
Quam dispar certamen inis! tibi verbera victo
  Adsunt: in gremio iudicis illa sedet.
Non scelus adgredimur: non admiscenda coïmus
  Toxica: non stricto fulminat ense manus.
Quaerimus, ut tuto per te possimus amare.
  Quid precibus nostris mollius esse potest?

57. *Ille neganti*) *Ipse* quatuor libri, non inconcinna repetitione; nisi malis *illa neganti*. Heins.

58. *Damnabitque oculos; et sibi verba dabit.* Se ipsum fallere conabitur; et quae *viderit*, non vidisse, ipse sibi persuadere. Vsque adeo, vel in maritis, caecus amor et incredulus! Vnde sequitur, ut totius irae aestus in miserum, qui crimen detulit, defervescat:

... Poenas *garrulus iste* dabit.

61. *Quam dispar certamen inis* etc. Simili omnino argumentatione utitur Palaestrio, apud Plauti Militem Glor. Act. II, Sc. 3, 22, ut ab insimulando *Philocomasio* Sceledrum deterreat:

Verum enim tu istam, si te Dii ament,
  tamere haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus, capitique fraudem capitalam hinc creas.
Nam tibi iam, ut pereas, paratum est dupliciter, nisi apprimis
Tuum stultiloquium. . . . Primum etc.

Et pergit probare. — *Quid dispar. Quam dispar*, excerpta Iureti et Politiani cum uno Mediceo et Farnesiano. *Cur*, tres libri, et Editio Gryphii et margo Bersmanni. *Verbera iusto*, etiam Francofurtensis.

62. *Verbera victo adsunt.* Imminent, iam sunt parata; sed egregius multo *adsunt*. — *In gremio iudicis illa sedet.* Mira, qua praestat, arte contraria contrariis illustrandi, scite hic Noster opponit Bagoum garrulitatis poenas dantem, non praesenti modo, quam ille prodidit, dominae, sed in ipso *iudicis*, id est mariti, *gremio* sedenti. Quod summum est ex una parte credulitatis; impudentiae vero ex altera.

64. *Non stricto fulminat ense manus.* Dixerat iam lib. I, El. 6, 33:

Non ego militibus venio comitatus et armis.

Sed poëtice magis, quia figurate, ipsam hic manum nobis ostendit *ense fulminantem*. Certior nunquam victoriae Ovidius, quam quum ipsum se tentat superare: inferior vero saepius e certamine discedit, si cum Virgilio, Propert. aut Tibullo forte commiserit.

ELEGIA III

AD EVMDEM, QVI PRECIBVS DVRIOR OBSTITERAT

Hei mihi, quod dominam, nec vir nec femina, servas;
  Mutua nec Veneris gaudia nosse potes!
Qui primus pueris genitalia membra recidit,
  Vulnera, quae fecit, debuit ipse pati.
Mollis in obsequium, facilisque rogantibus esses,
  Si tuus in quavis praetepuisset amor.
Non tu natus equo, non fortibus utilis armis:
  Bellica non dextrae convenit hasta tuae.
Ista mares tractent; tu spes depone viriles:
  Sint tibi cum domina signa ferenda tua.
Hanc imple meritis: huius tibi gratia prosit;
  Si careas illa, quis tuus usus erit?
Est etiam facies, sunt apti lusibus anni.

1. *Hei mihi* etc. Elegiam hanc superiori Scaliger censebat adnectendam: frustra; patet enim e contextu novis Bagoën precibus poëtam urgere, apud quem priores cesserant inutiles. — *Nec vir nec foemina.* Verbatim ex Euripide expressum, qui in Oreste, 1528:

Οὔτε γὰρ γυνὴ πέφυκας, οὔτ' ἐν ἀνδράσιν σύγ' εἶ.

2. *Gaudia nosse*) *Ferre*, Neapolitanus et Dousae excerpta. *Scire* in Palatino erat; sed ego nihil muto: respexit enim illa Lucr. IV, 1200:

Quod facerent nunquam, nisi *mutua gaudia nossent.*

3. *Qui primus pueris genitalia membra recidit.* Semiramis.

5. *In obsequium.* Meliores *officium*, et iidem cum Dousae codice, *placidusque rogantibus*: *precantibus* duo libri.

6. *Praetepuisset*) *Parte fuisset*, Puteaneus alter, Francofurt. cum tribus aliis.

7. *Non tu natus equo* etc. Demonstrat nihil ipsi melius convenire, quam si dominae sibi gratiam conciliet, *mollem* se praebens *in obsequium*, et *rogantibus facilem*. Quum enim *nec equo natus* sit, *nec armis*, decet *spes* eum *deponere*, quae *virorum* sunt.

9. *Tractant*) *Tractent*, meliores.

13. *Est etiam facies* etc. Quasi dicat: utere momentis, dum *facies* dominae et aetas aptae *etiam* amoribus. Tuam enim curam, quantumvis *molestam*, *fallere potuit*, quia non *effectu caret*, quod *voluere duo*, qui in

Indigna est pigro forma perire situ.
Fallere te potuit, quamvis habeare molestus:
Non caret effectu, quod voluere duo.
Aptius ut fuerit precibus tentasse, rogamus;
Dum bene ponendi munera tempus habes.

ELEGIA IV

QVOD AMET, ET PVELLAE OMNES, QVAECVMQVE FORMA SIT, IPSI PLACEANT

Non ego mendosos ausim defendere mores;
Falsaque pro vitiis arma movere meis.
Confiteor, si quid prodest delicta fateri:
In mea nunc demens crimina fassus eo.
Odi: nec possum cupiens non esse, quod odi.
Heu quam, quae studeas ponere, ferre grave est!

vicem sese amant. *Aptius* igitur cedere te rogantium precibus: et bene, dum *tempus habes*, *munera*, id est, officia collocare.

17. *Vt fieret*) *Fuerit* omnino legendum ex antiquo codice. MAR. Liber Maffeianus, *Aptius ut fuerit*. C. Forte, *Aptius at fuerit*. HEINS. — *Tentasse*. *Tentare*, codex Dousae, et prima editio.

18. *Bene ponendi*) *Bene praestandi*, Scriverianus, quod glossatoris est: locutio enim haec a foeneratoribus est desumta, qui *ponunt pecuniam*; ut Hor. Epod. II, vs. ult. et Terent. Adelph. II, 2, *foenerare* dixit. B.

ELEGIA IV

2. *Falsaque pro vitiis arma* etc. Eo sensu *falsa*, quod contra verum et ipsius scribentis sententiam repugnent.

3. *Confiteor* etc. In simili re, et eiusdem criminis *reum* confitentem habemus Propert. II, Eleg. 18, 17, ubi de se ipso:

Vnicuique dedit vitium natura creato:
Mi natura aliquid semper amare dedit.

— *Si quid*. *Sed quid*, duo libri et ed. prima.

5. *Odi: nec possum cupiens non esse, quod odi*. Vitium scilicet, quo ad amandum, vel invitus, impellor; nec possum, quamvis ego cupiam, efficere, ut non existat vitium istud; id est, ut non amem. Sic Medea apud eumdem Met. VII, 20, sed gravioribus ut decebat numeris: *Video meliora, proboque; Deteriora sequor*. — *Non esse quod odi*. *Odisse quod odi*, plures scripti: alii, *non nosse*.

6. *Quod studeas*) *Quae*, Putean. cum prima editione et uno Vaticano. *Quamquam*, Arondel. HEINS.

Nam desunt vires ad me mihi iusque regendum:
  Auferor, ut rapida concita puppis aqua.
Non est certa meos quae forma irritet amores:
  Centum sunt causae, cur ego semper amem.
Sive aliqua est oculos in se deiecta modestos;
  Vror, et insidiae sunt pudor ille meae.
Sive procax aliqua est; capior, quia rustica non est,
  Spemque dat in molli mobilis esse toro.
Aspera si visa est, rigidasque imitata Sabinas;
  Velle, sed ex alto dissimulare, puto.
Sive es docta; places raras dotata per artes:
  Sive rudis; placita es simplicitate tua.
Est, quae Callimachi prae nostris rustica dicat
  Carmina: cui placeo, protinus ipsa placet.
Est etiam, quae me vatem, et mea carmina culpet:
  Culpantis cupiam sustinuisse femur.
Molliter incedit; motu capit: altera dura est;

7. *Ad me*) *In me*, Iunianus; rectius.

9. *Invitet amores*) *Irritet*, quatuor libri. Metam. I, 462: *Tu face nescio quos esto contentus amores Irritare tua.* — *Irritat* etiam codex Dousae: dubito tamen num mutari debeat plurimorum scriptorum et editorum lectio, *invitet*. BVRM.

12. *Insidiae sunt... meae.* Quibus capior.

15. *Rigidasque imitata Sabinas.* Iuven. Sat. X, 298:

... Sanctos licet horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

Ita scribe ex veterrimo codice. Vulgati, *Sabinos*. Apud Propert. quoque II, El. 23, 103, male legitur:

Qui quaerit Tatios veteres durosque *Sabinos*.

pro *durasque Sabinas*: agit enim de puellarum moribus; et mox subiungit ipse:

Quod seu tu Grajas, seu sis imitata *Sabinas*.

Sic Noster, *incultas Tatio regnante Sabinas*. BVRM.

16. *Velle, sed ex alto dissimulare, puto*) *Ex alto* Micyllus hic interpretatur, *fastidiose*, *superbe*, quasi *altis* superciliis; et *procaci* consulte opponitur. Burmann. vero, cui raro admodum placet, quod non ex suo, intelligi velit *profunde simulans*; *ex alto* scilicet *pectore*; firmatque sententiam Virgiliano hoc: *manet alta mente repostum*. Congruum quidem cum τὸ *dissimulare*.

20. *Ipsa placet.* Legitur etiam *illa*. MAR. *Ipsa* scripti. HEINS.

23. *Molliter incedit; motu capit: altera dura est*) *Incessit*, Puteaneus et alii plures: deinde scribo, *altera dure*, scilicet incedit; et sequenti

At poterit tacto mollior esse viro.
Haec quia dulce canit, flectitque facillima vocem,
Oscula cantanti rapta dedisse velim.
Haec querulas agili percurrit pollice chordas;
Tam doctas quis non possit amare manus?
Illa placet gestu, numerosaque brachia ducit,
Et tenerum molli torquet ab arte latus:
Vt taceam de me, qui causa tangor ab omni;
Illic Hippolytum pone; Priapus erit.
Tu, quia tam longa es, veteres Heroïdas aequas;
Et potes in toto multa iacere toro:
Haec habilis brevitate sua; corrumpor utraque;
Conveniunt voto longa brevisque meo.

versu, *poterat mollius isse*, pro *mollior esse*. Heins. — *Altera dura est.* Ingeniose quidem Heins. *dure*, pro *dura est*, legendum proposuit. Praesumsit enim exquisitissimi vir iudicii, poëtae mentem esse, puellas omnes sibi placere, seu *molliter* incedant, sive dure; et unum sic alteri opponendum. Sed quid tum de sequenti versu:

... Poterit tacto mollior esse viro!

Vnde patet, non hic agi de incessu *duro*, sed de motuum corporis rigiditate. Quis sui non, in coniiciendo, diffidat, quum usque adeo errare ipsum Heinsium deprehenderit?

24. *At poterit tacto* etc. Non rectius, qui, ut quem volebant sensum elicerent, *isse* pro *esse*, scripserunt.

25. *Haec quia dulce canit.* Scribe *Huic:* pro *flectitque facillima vocem*, unus Mediceus *flectique*, eleganti graecismo. Heins.

27. *Haec querulas agili* etc. Sic Mart. III, Epigr. 82:

Percurrit *agili* corpus arte tractatrix.

Alii *habili;* quae quidem verba a librariis saepe confundi saepius animadvertimus. *Percurrit* etiam *agili* melius convenit, quam *praetentat*, quod quidam habent. *Praetentare* enim segnior et lentior potest: notum illud Homeri Iliad. A, 71: ἱςὸν ἐποιχομένην.

29. *Illa placet gestu, numerosaque brachia ducit.* Ad numeros componit. Quod Cic. et Quint. ab oratore petunt, id laudat Ovidius in puella. Propert. quoque lib. II, El. 18, 5, sed non eodem modo:

Sive aliquis molli deducit candida gestu
Brachia; seu varios incinit ore modos.

30. *Et tenerum molli torquet ab arte latus.* Edocta scilicet, qua arte molliter a latere brachia deduci possint, ipsorumque motus latus ipsum numerose consequi debeat.

34. *Multa iacere toro*) *Sola*, codex Dousae: inepte.

35. *Haec habilis brevitate sua* etc. Aeque ad placendum mihi idonea, informata, quamquam *brevis*. — *Corrumpor utraque.* Haec satis: exuberat quod sequitur:

Conveniunt voto longa brevisque meo.

Non est culta; subit quid cultae accedere possit.
  Ornata est; dotes exhibet illa suas.
Candida me capiet, capiet me flava puella:
  Est etiam fusco grata colore Venus.
Seu pendent nivea pulli cervice capilli;
  Leda fuit nigra conspicienda coma:
Seu flavent; placuit croceis Aurora capillis:
  Omnibus historiis se meus aptat amor.
Me nova sollicitat, me tangit serior aetas:
  Haec melior specie corporis: illa sapit.
Denique quas tota quisquam probet urbe puellas,
  Noster in has omnes ambitiosus amor.

37. *Subit quid cultae accedere possit.* Vix mentem *subit*, capio vix quid illi *cultus* possit addere, vel ornatissimus, quum formosa adeo mihi videatur, licet *non culta.*

40. *In fusco.* Tollunt *in* unus Moreti et Barberinianus. HEINS.

41. *Pulli*) *Nigri* in uno Maffeian. In uno Moreti, *mori*, forte pro *Mauri;* quod recentiori librario tribuendum.

45. *Me nova sollicitat, me tangit* etc. Aptissimus hic, ut passim, ne dicam ubique apud Nostrum, verborum delectus. *Sollicitat* quippe *novum* quidquid: *tangit* vero, id est, altius impressum descendit, quidquid aetate maturius.

46. *Haec melior specie; moribus illa placet.* In vetustissimo exemplari ita scriptum legimus:

Haec melior specie corporis; illa sapit.

Quae lectio magis placet. MAR. — *Sapit* hic explicari debet ex illis Art. Amat. II, 675:

Adde, quod est illis *operum prudentia maior.*

Non recte vero hic Naso pulchritudinem opponere *moribus* videtur, quia illi pro pudicitia saepius sumuntur, ut Epist. XVII, 172 et alibi: neque poëta noster hic iterum poterat dicere se amare pudicam et *asperam*, de qua iam versu 15 egerat; sed lasciviorem. Quare ego non alienus essem ab hac lectione, quae nobis ita exhiberet:

Haec melior specie, motibus illa placet.

Vt eadem hic sit diversitas inter duas puellas, quae inter Phlogida et Chionen, apud Mart. XI, Epigr. 61.

47. *Quisquam probat.* Rectius alii, *probet:* at optimus Palatinus, *quas laudet in urbe:* pro, *Denique quas tota quis laudet in urbe puellas.* HEINS.

48. *Ambitiosus amor.* Qui omnes *ambit*, nec ullam sinit ambitum effugere.

ELEGIA V

IN AMICAM INVEHITVR, QVAE, IPSO PRAESENTE, ET SOMNVM SIMVLANTE, AMORIS NON DVBII SIGNA CONVIVAE CVIDAM CONCESSERAT

Nullus amor tanti est; abeas, pharetrate Cupido;
  Vt mihi sint toties maxima vota mori.
Vota mori mea sunt, quum te peccasse recordor.
  Hei mihi, perpetuum nata puella malum!
Non mihi deletae nudant tua facta tabellae:
  Non data furtive munera crimen habent.
O utinam arguerem sic, ut non vincere possem!
  Me miserum! quare tam bona causa mea est?
Felix, qui, quod amat, defendere fortiter audet:
  Cui sua, *non feci*, dicere amica potest!
Ferreus est, nimiumque suo favet ille dolori,
  Cui petitur victa palma cruenta rea.
Ipse miser vidi, quum me dormire putares,
  Sobrius adposito crimina vestra mero.

2. *Vt mihi sint toties maxima vota mori.* Egregie Propert. I, Eleg. 6, 23, mortem *ultima* miserorum *vota* dicit:

Et tibi non unquam nostros puer iste labores
Adferet, et lacrymis *ultima vota* meis.

5. *Non mihi deceptae nudant tua facta tabellae.* Scribe, *Non interceptae*, vel, *Non mi interceptae. Intercipere literas* usitatus optimis auctoribus loquendi modus. Met. IX, 122: *Ne res intercipe nostras.* In optimo Palatino, *deletae:* etiam probe. Malim tamen, *Non male deletae.* HEINS. Incertae admodum hae coniecturae: *deceptae* Marius explicuit *interceptae*: vellem auctoritatem adtulisset: in codice Sarraviano erat, *Non mihi decepto*: quod quum sensum faciat commodum, prae coniecturis merito placet. BVRM.

12. *Cui petitur* etc. Victum se velit, et praeoptat, in illa quam infentat lite; et palmam repudiat *cruentam*, quia non sine acerbissimo doloris sensu victor discederet. Nudi, simplices et omni fuco prorsus alieni poëtae sensus. Quis enim cum Nasone non conclamet? Felix,

Cui sua, *non feci*, dicere amica potest!

14. *Sobrius adposito* etc. Parcius scilicet vino fuerat usus, ut sui compotem nihil falleret e sequentibus. — *Adposito mero.* In excerptis Puteani erat *apposita manu:* forte pro *oppo-*

Multa supercilio vidi vibrante loquentes:
  Nutibus in vestris pars bona vocis erat.
Non oculi tacuere tui, conscriptaque vino
  Mensa; nec in digitis litera nulla fuit.
Sermonem agnovi, quod non videatur, agentem;
  Verbaque pro certis iussa valere notis.
Iamque frequens ierat mensa conviva remota:
  Compositi iuvenes unus et alter erant.

sita: ut status dormientis in triclinio, manu ad os et oculos opposita, indicetur. BVRM.

16. *Pars bona*) *Pars quota* coniecerat et hic Heins. ut alibi; sed *pars bona* usitatissimum est pro *magna*.

17. *Conscriptaque vino mensa*. Non erat unde poëta vehementer adeo conquereretur. An non ipse dolis puellam instruxerat (lib. I, Eleg. 4), quibus nunc capitur? dixerat quippe,

Verba leges digitis, verba notata mero.

Dolet nunc *conscriptam vino mensam*. Monuerat ut ipsum spectaret,

... Nutusque *suos*, vultumque loquacem;

Nil mirum igitur, quod *vocis partem bonam* in puellae *nutibus* deprehendat, sicque propria arte plectatur; et merito eum Tibullo exclamet: *Nunc premor arte mea!* I, Eleg. 7, 10.

19. *Quod non videatur agentem*. In quibusdam exemplaribus ita legitur per parenthesin et interrogationem: *Quid non videatur amanti?* Id est, quid esse potest, quod amans non videat? Et est similis sensus in illis apud eundem Metam. IV, 68: *Quid non sentit amans?* Ita quidem in plerisque legitur; et plana est sententia, amantes omnia suspicari et animadvertere. In quibusdam autem idem versus etiam hoc modo legitur:

Sermonem agnovi, quod non videatur, agentem,

absque parenthesi; cuius sensus est talis: agnovi vos loquentes, quod non videatur, id est, quod nolebatis id videri, quod reipsa erat, sive dicebatur, videlicet sub alienis et externis exemplis res praesentes designantes. MICYL. Ego vulgatam non repudiarem, tot scriptis codicibus firmatam: *Agnovi sermonem*, *agentem* aliud, *quam videbatur* prae se ferre: verba enim dubia et ambigua me non fallebant. Verbum *videri* de omnibus sensibus, per quos aliquid percipimus, dici docet Donat. ad illa Ter. Eun. Act. III, Sc. 2, vs. 1: *Audire visa vocem*. BVRM.

20. *Verbaque pro certis visa valere notis*. Sic habet alter Maffeian. ast alter, *visa fuere notis*. Vterque Vatic. *Iussa valere notis*: placet. CIOF.

22. *Compositi iuvenes* etc. Vino sepulti et somno iacebant. Ovidium hic Ovidius interpretatur, qui libro superiori:

Si bene compositus somno vinoque iacebit.

Et Horat. Serm. I, Sat. 9, 28: Omnes composui. — *Vnus et alter*. In Iuniano erat, *alter et alter*; sed tamen praefero, *unus et alter*: *alter et alter* enim de duobus tantum dicitur; *unus et alter* de pluribus: quamquam Donat. ad Ter. Andr. I, 1, *Amans unus et item alter*, de tribus explicat, quia

Improba tum vero iungentes oscula vidi;
  Illa mihi lingua nexa fuisse liquet;
Qualia nec fratri tulerit germana severo;
  Sed tulerit cupido mollis amica viro;
Qualia credibile est, nec Phoebum ferre Dianae;
  Sed Venerem Marti saepe tulisse suo.
Quid facis? exclamo; quo nunc mea gaudia defers?
  Iniiciam dominas in mea iura manus.
Haec tibi sint mecum, mihi sint communia tecum:
  In bona cur quisquam tertius ista venit?
Hoc ego; quaeque dolor linguae dictavit: at illi
  Conscia purpureus venit in ora pudor.
Quale coloratum Tithoni coniuge coelum
  Subrubet, aut sponso visa puella novo:
Quale rosae fulgent inter sua lilia mixtae;
  Aut ubi cantatis Luna laborat equis:
Aut quod, ne longis flavescere possit ab annis,
  Maeonis Assyrium femina tinxit ebur:
Hic erat, aut aliquis color ille simillimus horum;
  Et nunquam casu pulchrior illa fuit.

sequitur, *hi tres tum simul amabant*; sed male: est enim indefinita locutio. Cicer. pro Cluent. 26: *Vnus et alter dies intervenit*. Horat. I, Epist. 10, vs. 4:

Quidquid negat alter et alter. BURM.

26. *Cupido mollis amica viro.* Optimus Palatinus et Neapolitanus, *cupido suo*. Epist. XX, 70:

Vtraque victorem semper secuta suum. H.

Sic enim libri nonnulli veteres.

29. *Quo nunc mea gaudia differs?* Neapolitanus et quatuor alii, *defers*, cum Scaligeri excerptis et Puteani: recte *quo iam* excerpta Puteani. Forte, *quonam?* Atque ita Arondelianus. IDEM.

34. *Venit in ora pudor*) *Rubor* quidam scripti: et placet. Catull. Epigram. LXV, *Conscius ore rubor.*

37. *Quale rosae fulgent* etc. Solemni poetis more, lilia rosis in ore subrubescentis puellae immiscet, ut purpureus ille color exprimatur, qui genas sensim occupat, nativo candori suffusus. — Credibile vix quantum ea de re Marius ineptierit.

41. *Hic erat, aut aliquis.* Rectius in veteri codice:

His erat, aut alicui color ille simillimus horum.

42. *Et nunquam*) *Et nusquam* Vatican: recte. HEINS. — *Casu*, forte fortuna. Metam. VII, 84:

Et casu solito formosior Aesone natus.

Spectabat terram; terram spectare decebat:
  Moesta erat in vultu; moesta decenter erat.
Sicut erant, et erant culti, laniare capillos,
  Et fuit in teneras impetus ire genas.
Vt faciem vidi, fortes cecidere lacerti:
  Defensa est armis nostra puella suis.
Qui modo saevus eram, supplex ultroque rogavi,
  Oscula ne nobis deteriora daret.
Risit, et ex animo dedit optima; qualia possent
  Excutere irato tela trisulca Iovi.
Torqueor infelix, ne tam bona sumserit alter;
  Et volo non ex hac illa fuisse nota.
Haec quoque, quam docui, multo meliora fuerunt:
  Et quiddam visa est addidicisse novi.
Quod nimium placuere, malum est: quod tota labellis
  Lingua tua est nostris, nostra recepta tuis.

44. *Moesta decenter erat.* Eodem hic sensu *decenter* accipiendum, quo *decebat* in versu praecedenti.

45. *Sicut erant... culti*) *Comti*, nonnulli; sed *culti* meliores omnes. Sic passim *inculti capilli*, et *incultae comae*.

46. *Et fuit in teneras*) *Laniare capillos Mens fuit*, quinque scripti cum prima editione. Heins.

47. *Fortes cecidere lacerti.* Emphatice. Non modo enim *lacertos* dicit, sed et *fortes* addit, quo melius innotescat quis fuerit *impetus ire* in puellam; et quo tantus brevi fragor reciderit: *Qui modo saevus eram* etc.

51. *Risit, et ex animo dedit optima.* Rogarat primum *supplex* Ovidius, ne *deteriora* sibi, quam rivali, daret *oscula*; quippe quae *optima* diiudicarat. Illa vero, non modo non *deteriora* dat, sed quae priora longe superarent; et *ex animo* quidem, quod in tali re non nullius pretii.

53. *Senserit alter.* Excerpta Scaligeri et Puteani cum Sarraviano et uno Palatino, *sumserit:* recte Art. Am. I, 669:

Oscula qui sumsit, si non cetera sumet.

54. *Et volo non ex hac illa.* Vel, *vellem* unus Moreti. Lege:

Et vellem ex hac non illa fuisse nota.

Vel, *Deque velim non hac illa fuisse nota.* Heins. *Ex nota* mutandum non est; ita Petronius et alii locuti. Quare rectius rescripsisset Heinsius, *Eque nota non hac illa fuisse velim*, ut Francius volebat.

55. *Haec quoque, quam docui, multo meliora fuerunt.* Sensus exquisitus et vere amantis est, qui dolet amicam se doctiorem, quam reliquit, reperire; et suum illi *pretium* invidet, qui *meliora* docuit, quam ipse docuerat, *oscula*.

Nec tamen hoc unum doleo: non oscula tantum
  Iuncta queror; quamvis haec quoque iuncta queror:
Illa, nisi in lecto, nusquam potuere doceri.
  Nescio quis pretium grande magister habet.

ELEGIA VI

PSITTACVM, QVEM AMICAE DONAVERAT, LVGET INTEREMTVM

Psittacus, Eois imitatrix ales ab Indis,
  Occidit! Exsequias ite frequenter, aves.
Ite, piae volucres, et plangite pectora pennis;
  Et rigido teneras ungue notate genas.
Horrida pro moestis lanietur pluma capillis:

60. *Quamvis haec ego iuncta queror.* Alter Maffeian. *nunc quoque*: alter vero, *haec quoque*: placet. Ciof.

61. *Numquam.* In quodam manuscripto exemplari legitur *nusquam*, ut sit loci, non temporis: quod sensui aptissimum videtur. Mar. *Nusquam* Puteaneus et alii nonnulli: recte. Heins.

62. *Pretium grande magister habet.* E versu praecedenti coniicias licet quale et quantum.

Elegia VI

1. *Psittacus*, *Eois* etc. Edd. vett. *Mihi missus ab Indis.* Exemplar vetustiss. *Transmissus*, omisso pronom. *mihi*; et Maffeian. *Eois mihi missus ab oris*: denique Farnesian. *Eois nuper mihi missus ab Indis.* Quae omnia vulgata. *Eois imitatrix ales ab Indis*, longe praeferenda duxerim. *Missum* quippe sibi Psittacum dono Corinnae Ovidius dederat; quae res non nullius hic momenti. Addas licet, quod vocem hanc *imitatrix* aliquid sequatur necesse est, unde pleniorem sensum elicias. Rectius igitur Statius, in eodem argumento, Sylv. II, carm. 4, 2:

Humanae solers imitator, Psittace, *linguae*.

— *Ales ab Indis.* Pro *ales indica.* Sic apud Virg. Georg. III, 2: *Pastor ab Amphryso*, pro *Amphrysius.* Graece dicas, ὄρνις ἠῶθεν, ut νομεὺς ἀμφρύσηθεν.

2. *Exsequias ite*, *frequenter*, *aves.* Recte; non *ferte*, quod minus latinum, Heinsio iudice.

3. *Plangite*) *Et passis plangite pennis* Arondelianus; sic *passae comae* frequenter apud Nostrum; *passae palmae* apud Germanicum Arateis: *passis victoria pennis*, Nostro infra lib. III, Eleg. 2; et hinc *pandere velorum alas* Maroni. Heins.

5. *Horrida pro moestis* etc. Qua fi-

Pro longa resonent carmina vestra tuba.
Quid scelus Ismarii quereris, Philomela, tyranni?
Expleta est annis ista querela suis.
Alitis in rarae miserum devertite funus.
Magna, sed antiqui, causa doloris Itys.
Omnes, quae liquido libratis in aëre cursus;
Tu tamen ante alias, turtur amice, dole.
Plena fuit vobis omni concordia vita,
Et stetit ad finem longa tenaxque fides.

gura *moesti* capilli possint hic dici, *vix videt* Burmann. et *culti* malit, « qui eleganter, inquit, *horridae plumae* opponerentur. » Figura poëtis usitatissima *moesti* dicuntur capilli, quia, quum incomti, praesertimque *laniati*, haud dubia *moestitiae* signa praeferunt.

6. *Pro longa resonent carmina vestra tuba*) *Longa*; aut prolixe sonanti, aut (quod magis placet) directa. Nam et cornicines in funeribus adhibebantur. Horat. Serm. libro I, Satyr. 6, 42:

... At hic, si plaustra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit
Cornua quod vincatque *tubas*. Marivs.

— Mallem: *Pro longa resonent carmina rostra tuba*; rostra *loco tubae* resonent lugubria carmina: *resonare* enim cum accusativo casu construit Virgil. Eclog. I, 5:

Formosam *resonare* doces Amaryllida silvam.

9. *Miserum devertere funus*) *Devertite*, scripti. Lege *devertere*: ad Philomelam enim sermo est; quod ex versu proxime sequenti satis adparet. Malim quoque *alitis in carae*, quam *rarae*, quia mox sequitur *rari forma coloris*. Heins.

10. *Magna, sed antiqua est causa doloris Itys*) *Sed antiqui causa doloris*, bene Sarravianus: *antique est*, Neapolitanus; corrupte. Heins.

11. *Libratis in aëre*. Legitur etiam in exemplaribus aliquot, *vibratis*; quae lectio forte melior. Mar. *Librare volatum*, Silius XV, 427:

Aurata puerum rapiebat ad aethera penna,
Per nubes Aquila, intento librata volatu.

Sic enim ex optimis membranis scribendum. Heins.

12. *Turtur amice, dole.* Est enim naturalis quaedam inter Turtures et Psittacos amicitia. Plinius lib. X, cap. 74. Noster Epist. XV, 38:

Et niger a viridi Turtur amatur ava. Burm.

Turtur amica, unus Vaticanus, et Regius a manu secunda: quomodo dici posse notant ad Virgilium veteres grammatici. Heins.

13. *Plena fuit.* Imitatus Claudian. Bell. Gild. 4: *Concordia fratrum Plena redit.*

14. *Longa tenaxque fides.* Fragmentum Patavinum, et editio prima, *firma*, ut in Pont. I, 4, 17:

Firma tenaxque licet, solvetur in aequore navis.

Sed ibi legitur, *firma sit illa licet.* Plautus vero *firmam fidem* dixit, Capt. Act. V, Scen. 1, vs. 6.

Quod fuit Argolico iuvenis Phoceus Orestae;
  Hoc tibi, dum licuit, Psittace, turtur erat.
Quid tamen ista fides? quid rari forma coloris?
  Quid vox mutandis ingeniosa sonis?
Quid iuvat, ut datus es, nostrae placuisse puellae?
  Infelix avium gloria, nempe iaces!
Tu poteras virides pennis hebetare smaragdos,
  Tincta gerens rubro Punica rostra croco.
Non fuit in terris vocum simulantior ales:
  Reddebas blaeso tam bene verba sono.
Raptus es invidia; non tu fera bella movebas:
  Garrulus, et placidae pacis amator eras.
Ecce, coturnices inter sua proelia vivunt;

15. *Quod fuit Argolico* etc. Tenuitatem rei comparatione nobilitat amicitiae, quae Pyladen inter et Oresten viguit, cum concordia quae Psittaco et Turturi, omni vita *plena fuit.* Sic unus e nostris (*Gresset*), qui non parum poëticae laudis meruit, in celebrandis Psittaci cuiusdam infortuniis, heroëm suum ipsi Aeneae non dubitat comparare, casus enarrando, (VERT-VERT cap. 1):

D'un perroquet non moins brillant qu'Énée,
Non moins devot, plus malheureux que lui.

— *Argolico Oresti. Orestae* Puteaneus et Neapolitanus; bene: dictum Epist. VIII, vs. 9. HEINS. *Phoceus* legendum, ut videbimus ad lib. I Trist. 4, 21.

18. *Quid vox mutandis ingeniosa sonis?* Libentius *notis* legam, id est *verbis* et dictionibus articulatis. *Notas* enim pro literis sumi, vulgatum, et superiori Eleg. vs. 20, recens confirmatum:

Verbaque pro certis iussa valere *notis*.

Soni vero spectant magis cantus dulcedinem et vocis modulamina; quae dos Psittaco prorsus denegata. — *Mutandis notis.* Id est, dictionibus articulatis; verum antiquior lectio mihi magis probatur, quae est, non *notis*, sed *sonis*, id est modulis. MAR.

19. *Vt datus es.* Statim ut *datus es*: vel aspectu primo placuisti.

20. *Infelix avium gloria* etc. Statius loc. cit. 24:

Occidit, aeriae celeberrima gloria gentis,
Psittacus ille plagae viridis regnator Eoae:
Quem non gemmata volucris Iunonia cauda
Vinceret, aspectu gelidi non Phasidis ales.

21. *Virides pennis hebetare smaragdos.* Smaragdi proprie virides. Scripti tamen meliores magna ex parte, et in his Puteaneus, *fragiles.* HEINS. Licet *fragiles* recte dici possint smaragdi, et a Plinio quoque dicantur, propter adiunctum tamen verbum, *hebetare*, requiritur hic vox, quae colorem lucidum notet; et ita *virides* retinuimus. BURM.

24. *Reddebas blaeso*) *Blando*, Palat. tertius; et ita conieceral Franc.

27. *Ecce, coturnices* etc. Velit celeber. Markland. (ad Stat. Silv. II, carm. 4, 35) distichon hoc loco moveri, ita ut sequatur: *Pellebatque si-*

Forsitan et fiunt inde frequenter anus.
Plenus eras minimo: nec, prae sermonis amore,
In multos poteras ora vacare cibos.
Nux erat esca tibi, causaeque papavera somni;
Pellebatque sitim simplicis humor aquae.
Vivit edax vultur, ducensque per aëra gyros
Milüus, et pluviae graculus auctor aquae.
Vivit et armiferae cornix invisa Minervae;
Illa quidem seclix vix moritura novem.
Occidit ille loquax, humanae vocis imago,
Psittacus, extremo munus ab orbe datum!
Optima prima fere manibus rapiuntur avaris;

tim etc. Quod si fiat, arctior reipsa sententiarum inter se connexio. *Ecce coturnices* etc. *Vivit edax vultur* etc. — *Inter sua.* In exemplaribus legitur etiam *fera*: quod epitheton Naso dat frequenter proeliis, ut in Epistolis Heroidum: *Iamque aliquis posita monstrat fera proelia mensa.* Atque alibi saepissime. Vetus tamen lectio, et quam magis adprobo, est *sua*. Perdicum autem et coturnicum pugnas inter se describit Aristoteles, *de Animalibus*, IX, 8. Mar. Recte: nam *fera bella* paullo ante praecesserant.

28. *Fiunt*) *Fiunt*, Puteaneus et unus Moreti: in nonnullis aliis, *fient*: proxime verum. Heins.

29. *Plenus eras minimo.* Francof. *Parcus eras potu*; et certe sequens distichon indicat praecedere debuisse cibum et potum: legi posset, *parcus eras potus*: ut *parcus somni*, *vini*, et similia. Burm.

30. *Nec, prae sermonis amore, In multas poteras* etc. Totus adeo in sermonibus amatoriis, ut vix tempus vacaret edendi. Sic passer ille Catullianus, cuius fatum carmine tam suavi, tam mellito defletum est,

Ad solam dominam usque pipilabat.

31. *Causaeque papavera somni*) *Somnis*, Neapolitanus. Fast. IV, 547:

... *Somnique* papavera *causas*
Dat tibi, cum tepido lacte bibenda puer. H.

32. *Simplicis humor aquae.* Virgilium imitatur, qui non eleganter minus, quam egregie, Georg. III, 528:

Frondibus et victu pascuntur *simplicis herbae.*

34. *Pluviae graculus auctor aquae*) *Augur aquae* scribendum existimo, pro *auctor*. Horat. lib. III, Od. 17: *Aquae nisi fallit augur Annosa cornix.* Posset et legi, *garrulus augur*, ut de corvo intelligatur, quae avis imbrium praesaga habetur. Certe *garrulus auctor* est in multis scriptis. Pro vulgato tamen *auctor*, sunt illa Propert. IV, Eleg. 3, 31:

Tum queror in toto non sidere pallia lecto,
Lucis et auctores non dare carmen aves.
Heins.

Vbi Broukhusius *auctor* etiam praefert, nec videt cur *augur* Heinsius maluerit.

35. *Cornix invisa Minervae.* Caussam habes Metam. II, 547.

39. *Optima prima*) *Optima quae-*

Implentur numeris deteriora suis.
Tristia Phyllacidae Thersites funera vidit;
Iamque cinis, vivis fratribus, Hector erat.
Quid referam timidae pro te pia vota puellae,
Vota, procelloso per mare rapta Noto?
Septima lux aderat, non exhibitura sequentem;
Et stabat vacua iam tibi Parca colo.
Nec tamen ignavo stupuerunt verba palato;
Clamavit moriens lingua: Corinna, vale!
Colle sub Elysio nigra nemus ilice frondens,
Vdaque perpetuo gramine terra viret.
Si qua fides dubiis, volucrum locus ille piarum

que, alter Puteaneus, Palat. et duo alii: est imitatio Virgilii Georg. III, 66: *Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi Prima fugit. — Manibus rapiuntur avaris.* Forte, *avernis*, ita in Drus. 355: *Fata manent omnes, omnes exspectat Avernus Portitor.* Vbi etiam *avarus*. Heins.

41. *Tristia Phyllacidae* etc. Protesilaï scilicet, qui e *Phylace* Thessaliae oppido oriundus.

42. *Iamque cinis, vivis fratribus* etc. Quos quidem dolore amens Priamus sic obiurgat, Il. Ω, 253 et seqq.: Σπεύσατέ μοι κακὰ τέκνα, κατηφόνες. etc. Et paulo post: Τοὺς μὲν (Troilum scil. Mestora et Hectora) ἀπώλεσ᾽, Ἄρης. τὰ δ᾽ ἐλέγχεα πάντα λέλειπται, Ψεῦσταί τ᾽ ὀρχησταί τε etc. — *Iamque cinis* etc. Senec. de Hercule in Oeta, 1756:

... Tam parvus *cinis*
Herculeus est! huc huc ille decrevit gigas.
O quanta, Titan, in nihil moles abit!

44. *Per mare*) *Trans mare*, Palatinus; nihil muta: infr. El. 8, 19:

... Te iubeas animi periuria puri
Carpathium tepidos *per mare* ferre Notos.

Et passim. Burm.

45. *Non exhibitura sequentem.* Francius etiam malebat, non *adiectura*: et certe insolens videtur locutio, *lux exhibitura lucem*: sed recte Parca diceretur *exhibere* sequentem: quare ego distinguerem post *aderat*, et legerem:

Septima lux aderat. Non exhibitura sequentem
En stabat vacua iam tibi Parca colo.

Vel *instabat*, ut *instans nex*, et similia. Burm.

46. *Iam tibi Parca*) *Iam tua Parca* Francof. qui et mox, *non tamen*, ut et Bersmannus in suis invenit, et Gryphius aliique ediderunt.

48. *Clamavit moriens lingua: Corinna, vale.* Ingeniose admodum Psittaco suo affingit hic Ovid., quae de Orpheo Virgilius Georg. IV, 525:

... Eurydicen vox ipsa et frigida lingua,
Ah! miseram Eurydicen *anima fugiente* vocabat.

49. *Colle sub Elysio* etc. Nihil amoenius, quam brevis haec descriptio loci, in campis Elysiis piis avibus a poëta nostro adsignati. It vero Lesbiae passer, laudato Carm. II:

... Per iter tenebricosum,
Illuc unde negant redire quemquam.

Dicitur, obscoenae quo prohibentur aves.
Illic innocui late pascuntur olores;
Et vivax Phoenix, unica semper avis.
Explicat ipsa suas ales Iunonia pennas:
Oscula dat cupido blanda columba mari.
Psittacus has inter, nemorali sede receptus,
Convertit volucres in sua verba pias.
Ossa tegit tumulus; tumulus pro corpore parvus,
Quo lapis exiguus par sibi carmen habet:
« Colligor ex ipso dominae placuisse sepulcro.
Ora fuere mihi plus ave docta loqui. »

At vobis male sit, malae tenebrae
Orci, quae omnia bella devoratis.

— *Nigra nemus ilice frondet.* Excerpta Politiani, et unus Mediceus, *frondens*, ut ad τῷ *viret* referatur: nisi sequenti versu *Vvida* malis, pro *Vdaque:* nam unus Vaticanus, *Vivida*. HEINS.

52. *Obscoenae...aves.* Ominosae, mala portendentes; ut apud Virgil. Georg. I, 470:

Obscoenique canes, importunaeque volucres.

55. *Explicat ipsa suas ales Iunonia pennas*) *Atque suas*, alii multi: forte legendum:

Explicat hic pictas ales Iunonia pennas.

Vel, *Explicat et passas pennas;* ut de pavone Horatius Serm. II, Sat. 2, 26: *Picta pandat spectacula cauda;* tale quid latere existimo. HEINS. Illud *atque* ex ultima syllaba τοῦ *explicat* repetitum fuit: legerem, *Explicat usque suas.* Francius malebat *Explicat ecce suas. Spectat et ipsa suas*, Micyll. et Bersm. ediderunt.

56. *Dat cupido*) *Oscula datque suo*, libri sex; quod non invitus retinerem.

58. *Convertit volucres in sua verba pias.* Male, ne dicam ridicule admodum, qui *in sua vota.* Sensus enim est: Psittacum in admirationem sui aves, post mortem, *convertere*, ut homines vivus alliciebat, humanam vocem tam solerter imitando. Nam, ut ait Virg. Aen. VI, 655, quod studium vel cura fuit vivis,

... Eadem sequitur tellure repostos.

59. *Ossa tegit tumulus; tumulus* etc. Est venusti nescio quid et vere *elegiaci*, non in repetitione modo verbi, sed quia verbum verbo, nullo mediante, instat proximum. — *Pro corpore parvus.* Non is qui avem deceat, tot titulis commendandam.

60. *Par sibi carmen habet.* Recte *carmen*, non *nomen:* sed nihil ad rem Propertii locus, lib. II, Eleg. 1, 82; sic enim legendus:

Et breve in exiguo marmore *nomen ero.*

Non autem, ut vult Heinsius, *carmen erit;* qui sensus a mente auctoris omnino alienus. Hic autem vox ipsa *carmen* indicat versus qui tumulo inscripti leguntur. Praeiverat et Virgil. Ecl. V, 42:

Et tumulum facite, et tumulo super addite *carmen:*
« Daphnis ego in sylvis, etc.

Par vero *carmen* est inscriptio brevis, *exigua* ut *lapis* ipse tumuli.

62. *Colligor ex ipso* etc. Id est, ex

ELEGIA VII

AD CORINNAM: NEGAT VLLAM SIBI CVM CYPASSI FVISSE CONSVETVDINEM

Ergo ego sufficiam reus in nova crimina semper?
  Vt vincam, toties dimicuisse piget.
Sive ego marmorei respexi summa theatri;
  Eligis e multis, unde dolere velis:
Candida seu tacito me vidit femina vultu;
  In vultu tacitas arguis esse notas.
Si quam laudavi, miseros petis ungue capillos;
  Si culpo, crimen dissimulare putas.

hoc ipso, quem mihi dicavit, tumulo *colligas*, coniicias quantum dominae placuerim. — *Ora plus ave docta loqui:* quae sonos edere didicerant hominis potius, quam avis. Postremum hoc distichon ab aliena manu Heinsio videbatur intrusum; et habet quidem, unde firmet doctissimi viri coniecturam.

Elegia VII

1. *Ergo ego* etc. Exordium *ab irato*, ut reum decebat, qui innocentem haberi se cupiebat. — *Sufficiam*. Solusne ego novam semper amicae criminanti materiem praebebo, renascentibus poenis male foecundam? Ea enim vis, eo sensu, verbi *sufficere*. Servius ad Georg. lib. III, 4, Eurysthea *durum* appellavit, qui potuit ad complendum novercae odium *sufficere*.

2. *Vt vincam* etc. Interpretatur Micyllus, et recte quidem: etiamsi *vincam* et obtineam, tamen me pudet toties contendere ac dimicare.

3. *Sive ego marmorei* etc. Mos est ut, qui culpae sibi ipsi conscius est, culpam in alios tentet transmittere; sicque Ovidius zelotypiae Corinnam arguit, cuius amplam certe, nec honestam satis, causam illi suppeteret. — *Summa theatri*. Hic enim sedebant mulieres scenicos ludos spectaturae.

5. *Tacito me vidit foemina vultu*. Referenda haec *tacito vultu* ad Ovidium. Si forte, inquit, *candida* me, formosa mulier respexit, (quod invito potest evenire) etsi *taceat* vultus, in hoc ipso silentio *notas*, signa deprehendis, quae mutuum amorem cum hac foemina arguant.

7. *Si quam laudavi*. Francius numerosius putabat, *Si quam ego laudavi*. Francof. et tres alii, *seu quam*: et mox idem Francof. et Palatin. *seu culpo;* non male. Burm. — *Miseros petis ungue capillos*. Gallice *miseros capillos* vertas, *tes cheveux qui n'en peuvent mais*. Sic noster La Fontaine: *Bat l'air qui n'en peut mais.*

8. *Si culpo*. In quibusdam vetustissimis exemplaribus hoc carmen ita legitur:

Sive bonus color est, in te quoque frigidus esse;
  Seu malus, alterius dicor amore mori.
Atque ego peccati vellem mihi conscius essem!
  Aequo animo poenam, qui meruere, ferunt.
Nunc temere insimulas; credendoque omnia frustra,
  Ipsa vetas iram pondus habere tuam.
Adspice, ut auritus miserandae sortis asellus
  Adsiduo domitus verbere lentus eat.
Ecce, novum crimen, solers ornare Cypassis,

Si cui do crimen, dissimulare putas.

Idem est sensus: *do crimen*, id est mendum. MAR.

9. *In te quoque*) *Quoque* hic vim illam habet, ut non tantum *frigidus* videar in aliis puellis, sed etiam in te, cuius amore ardere vehementissime debebam. BVRM.

10. *Dicor amore mori*. Fuerunt quorum aures delicatulas offenderet hoc κακόφατον; ideoqoe e Vaticano et Palat. primo *amore frui*, e Puteaneo *capi*, supponendum censuerunt, immemores hoc idem apud Propert. II, 1, 47, occurrere: « Laus in *amore mori*. »

11. *Atque ego peccati vellem mihi conscius esse*. Rectius legitur in exemplaribus quibusdam, *modo*, id est nunc: quasi quod antea noluisset, nunc insolentia Corinnae coactum se velle dicat: ut posthac eam a querelis et reprehensionibus removeat. M.

12. *Qui meruere, ferunt*) *Fera*, Primus Palat. pro *ferant*: et tunc *modo conscius* legendum esset.

13. *Nunc temere insimulas*. Fingis crimina, quae non probes; quod est proprie *insimulare temere*, *au hasard*; nam, ut ait Festus, INSIMVLARE, *crimen in aliquem confingere*.

15. *Adspice, ut auritus* etc. Quo tenderet haec aselli cum Corinna comparatio, Marius sic exposuit: Quemadmodum asellus, dum nimium et *assidue* verberatur, ut celerius eat, it tamen lentius: sic Ovidius *assiduis* Corinnae querelis et obiurgationibus vexatus, fit in dies frigidior, et in amore *lentior*. Micyllus vero ad ipsam Corinnam refert, et interpretatur de nimia qua delationes excipiebat facilitate; unde multo minus ipsius irae *pondus*. Quin pro priori standum sit, nihil dubito.

17. *Ecce, novum crimen!* Ironice, Tulliano more, in Ligario: *Novum crimen, C. Caesar* etc. Quod quia non senserunt, qui Ovidium olim exscripserunt, versum hunc mille modis, cruciatibus mille vexarunt. Alii enim: *Ecce tuum solers caput exornare* etc. Alii vero: *Ecce tuum crinem solers ornare* etc. Quae tamen lectiones utrumque mendosae, eo usque obtinuerunt, donec genuinam Heinsius e codd. vetust. feliciter eruerit. — *Ornare*. De *cosmetis* et *ornatricibus* iam ad lib. Am. I, Eleg. 14. — *Cypassis*. Vulgare ancillis *a tutulis* nomen, κύπασσις, quod est *pallium*, *vestis talaris* quaedam, quam delicatiores tum viri, tum foeminae gestabant. Reisk. Anthol. p. 22.

Obiicitur dominae contemerasse torum.
Dî melius, quam me, si sit peccasse libido,
Sordida contemtae sortis amica iuvet!
Quis Veneris famulae connubia liber inire,
Tergaque complecti verbere secta velit?
Adde, quod ornandis illa est operata capillis,
Et tibi per doctas grata ministra manus.
Scilicet ancillam, quae tam tibi fida, rogarem?
Quid, nisi ut indicio iuncta repulsa foret?
Per Venerem iuro, puerique volatilis arcus,
Me non admissi criminis esse reum.

20. *Sordida contemtae* etc. Quo certius suspicionem amoveat, ancillae conditionem deprimit. Quis enim, modo liber et ingenuus, *famulae Veneris* connubia inire, et *terga* complecti velit, *secta verbere?* Supplicia designat, quibus in servas, vel dominae carissimas, animadvertebatur.

23. *Adde, quod ornandis* etc. Novam eluendae suspicionis causam petit ab ipso, quo fungitur apud Corinnam officio Cypassis. Non eo devenit audaciae, ut *ministram* dominae suae adeo *gratam*, sollicitaret. Nemo enim ignorat quanto in pretio apud Romanas essent *manus doctae*, quibus *ornandi* capilli committerentur.

26. *Quid, nisi* etc. Non modo *rogantem* repulisset, sed et (quae sua est in te fides!) rem omnem ad te detulisset.

27. *Per Venerem iuro!* Habuit sane ob oculos quae in tali re Tibullus praecipit I, 4, 17:

Nec iurare time: Veneris periuria venti
Irrita per terras et freta longa ferunt.

Longe vero aliter, et gravius multo Propert. II, 13, 47:

Non semper placidus periuros ridet amantes
Iupiter, et surda negligit aure preces.
Vidistin' moto sonitus procurrere coelo!
Fulminaque aetheria desiluisse domo!
Non haec Pleiades faciunt, neque aquosus Orion:
Nec sic de nihilo fulminis ira cadit.
Periuras tunc ille solet punire puellas etc.

28. *Me non admissi criminis esse reum.* Quod quidem quam verum sit, quam candidum, sequenti mox Elegia comprobabit, huiusmodi criminum dissimulator egregius.

ELEGIA VIII

AD CYPASSIN: QVAERIT ANXIVS VNDE FVRTIVOS ILLORVM AMORES CORINNA DEPREHENDERIT

Ponendis in mille modos perfecta capillis,
  Comere sed solas digna, Cypassi, Deas:
Et mihi iucundo non rustica cognita furto;
  Apta quidem dominae, sed magis apta mihi;
Quis fuit inter nos sociati corporis index?
  Sensit concubitus unde Corinna tuos?
Num tamen erubui, num, verbo lapsus in ullo,
  Furtivae Veneris conscia signa dedi?
Quid, quod in ancilla si quis delinquere posset,

1. *Ponendis in mille modos* etc. Pexis rite crinibus, et omni unguentorum genere irrigatis, ultima tanto operi manus addenda supererat: quod ministerium, pro gravitate, ancillarum peritissimae demandabatur. Non enim idem *ornatricum*, quod *cosmetarum* munus. Ornatricis erat capillos ex omni capitis parte in *nodum* colligere, (quem Graeci *κόρυμβον* vel *κρώβυλον* vocabant); et *mille modis* variare: hoc enim summum artis ornatoriae, *ne bis in idem*; et plus minusve apud dominam gratia valebat ornatrix, quo plus minusve novitatis amans, et novorum inventrix ingeniosa. — *Perfecta capillis.* In quodam codice *praefecta* scriptum est, quod non omnino displicet: ancillarum enim quaedam epulis praefectae sunt, quas coquas adpellant; aliae pensis; nonnullae ornandis dominae capillis. *Praeficere* enim, unde *praefectus*, est alicui rei administrandae praeponere.

5. *Sociati corporis*) *Foederis*, unus Heinsii; *criminis* alter: mox *concubitos novos* Scriverii: *meos*, Moreti.

7. *Non tamen*) *Nam non* alter Mentelii. *Nunc tamen* Puteaneus: lege *Num tamen*: nam idem codex mox, *num verbo* cum Neapolitano: sex alii, *non verbo*: vulgati, *nec*. Heins.

9. *Quid quod in ancillam*) *Ancilla* rectius Puteaneus, cum quatuor aliis: duo, *ancillas*: *delinquere in ancilla*, ut *uri in aliqua* et *ardere in aliqua*; cuiusmodi locutiones passim apud Nostrum, ut I Art. 732:

Pallidus *in lenta Naide* Daphnis erat.

Et III Amor. 6, 25:

Inachus *in Melia* Bithynide pallidus isse
  Dicitur, et gelidis incaluisse vadis. H.

— Recte Heinsius: longe enim diversum sensum habent, *peccare in ancillam*, et *in ancilla*: illud enim est ali-

Illum ego contendi mente carere bona?
Thessalus ancillae facie Briseïdos arsit:
  Serva Mycenaeo Phoebas amata duci.
Non ego Tantalide maior, nec maior Achille:
  Quod decuit reges, cur mihi turpe putem?
Vt tamen iratos in te defixit ocellos,
  Vidi te totis erubuisse genis.
At quanto, si forte refers, praesentior ipse,
  Per Veneris feci numina magna fidem!
Tu, Dea, tu iubeas animi periuria puri

quid committere, quod ancillae ipsi noceat: adversus eam ipsam delinquere; ut Terent. Phor. V, 3, 10: *Vide ne in cognatam pecces.* Et Adelph. IV, 7, 7: *Hoc peccatum in virginem civem est.* Sed *in ancilla peccare*, est amorem, quem decebat ingenuae impendere, praeter decorum *in ancillam* transferre, et ita peccare, amando genus vile mulierum, quod non oportebat.

11. *Thessalus ancillae* etc. Achillem et Briseïden significat. Respexisse crediderim ad haec Horatii II, Od. 4, 2, 7: .... *Prius insolentem Serva Briseis niveo colore Movit Achillem. Movit Aiacem Telamone natum Forma captivae dominum Tecmessae. Arsit Atreides medio in triumpho Virgine rapta.*

12. *Serva Mycenaeo Phoebas amata duci.* Cassandram designat, quae a Phoebo divinandi artem acceperat; quae quum Agamemnonem Argos sequuta esset, causa fuit cur in coniugem Clytemnestra, Aegystho instigante, conspiraret. Vnde Aeschyl. in Agamemn. 1383:

Ἥ τ' αἰχμάλωτος ἥδε καὶ τερασκόπος,
Καὶ κοινόλεκτρος τοῦδε, θεσφατηλόγος,
Πιστὴ ξύνευνος.

14. *Turpe putem.* Barberinianus *vile*: non male: nihil tamen muto. Vid. lib. II Art. Amat. 215:

Nec tibi *turpe puta*, quamvis sit turpe, placebit,
  Ingenua speculum sustinuisse manu. B.

15. *Defixit*) *Demisit* Moreti. *Deflexit* alius, et Dousae codex.

16. *Sensit te totis erubuisse genis*) *Vidi* scribendum cum nonnullis scriptis, nisi malis *sensi*. Nam duo codices *sensit*. Superiori etiam versu concinnius legas *in me defixit*, quam *in te*. Heins.

17. *Si forte refers*) *Si mente refers*, Francius volebat; sed ut Heinsius correxit, iam Dousa adnotaverat legendum, et explicabat per *meministi*, *recolis*. — *Praesentior.* Dousa malebat *praesentius*, sive *constantius*.

19. *Tu, Dea, tu iubeas* etc. Sermonem subito ad Venerem convertit, et ignoscat Dea rogat, quod illius numen iurare et fallere non timuerit; petitque ne male sibi vertant *animi periuria puri*. Sic enim ... et Arondelianus; optim... -*rum* et religiosum ...: *purum* et insonte...

Carpathium tepidos per mare ferre Notos.
Pro quibus officiis pretium mihi dulce repende
Concubitus hodie, fusca Cypassi, tuos.
Quid renuis, fingisque novos, ingrata, timores?
Vnum est e dominis emeruisse satis.
Quod si stulta negas, index anteacta fatebor;
Et veniam culpae proditor ipse meae.
Quoque loco tecum fuerim, quotiesque, Cypassi,
Narrabo dominae, quotque quibusve modis.

20. *Tepidos*) *Rapidos*, Regius et Sarravii: etiam non male.

21. *Pro quibus officiis*) *Officium*, Innianus. Ego si per scriptos liceret, mallem *Pro quibus*, *officii pretium mihi dulce*, *repende Concubitus*. Ita I Art. Amat. 155:

Protinus, officii pretium, patiente puella,
Contingent oculis crura videnda tuis. B.

22. *Fusca Cypassi*) *Afra* scilicet. Mos enim romanis mulieribus, quibus et status et res, ut ancillas ex Africa peterent, quae non peritae minus in exornando capite, quam in rebus amatoriis solerter tractandis. Qui mos diu apud recentiores Europae populos convaluit.

23. *Quid renuis*) *Quid refugis*, Regius, et quatuor alii.

24. *Vnum est e dominis emeruisse satis.* Quum duos habeat Cypassis, qui sibi imperent, Corinnam scilicet et Ovidium, *satis* illi sit *unum* e duobus (Ovidium dicit) sibi conciliasse. — *Promeruisse*, Francofurt. cui accedunt Moreti et Dousae codices, et lectionem tuentur Macrob. Saturn. II, 7, et Suet. in Aug. 3.

28. *Quotque quibusve modis.* Ex Tibullo II, 7, 33:

Tunc morior curis, tunc mens mihi perdita fingit
Quisve meam teneat, *quot teneatve modis*.

Quae si Corinna resciverit, quis te Deus ab irata servaverit?

ELEGIA IX

AD CVPIDINEM: HORTATVR VT IN ALIOS QVOQVE SVA TELA DEFIGAT

O nunquam pro me satis indignate Cupido,
O in corde meo desidiose puer!
Quid me, qui miles nunquam tua signa reliqui,
Laedis? et in castris vulneror ipse meis?
Cur tua fax urit, figit tuus arcus amicos?
Gloria pugnantes vincere maior erat.
Quid? non Haemonius, quem cuspide perculit, heros
Confossum medica postmodo iuvit ope?

1. *O nunquam pro me satis* etc. Si attentius paulo quo tota spectat Elegia Burmannus et alii considerassent, non ab ipso limine haesissent dubii quid sibi velit istud *pro me;* nec postquam perperam interpretati, *in meam utilitatem*, *ex meo usu* etc. legendum proposuissent *pro re*, nescio cuius codicis, quem non nominant, auctoritate freti. Invehitur in Cupidinem poeta, qui unum se telis suis petendum prae caeteris selegerit: summa haec totius carminis. Iure igitur nunquam satis *indignatum in se* dicit, et unius *in corde desidiosum*, id est cessantem. Restat nunc excutiendum, an locutio haec *pro me*, quo diximus sensu, latina sonet legitime. Ego sic accipiendam indico: nunquam *satis indignate*, ubi *de me agitur*, quem unicam tibi praedam videris vindicasse; vel *pro me*, id est *pro illa*, quae ad amandum propellit me, indole. Quae sequuntur fuse satis explicant.

4. *Ipse meis.* In quibusdam *tuis.* Heinsius edidit *ipse meis*, secutus codices tam suos, quam Naugerii, Marii et Bersmanni.

7. *Quid? non Haemonius, quem cuspide perculit* etc. Agitur de certamine Achillis cum Telepho. Hasta autem *Haemonii herois*, qua arte, quod inflixerat, vulnus sanaret, sic Plinius docet XXXIV, 15: « Est et rubigo ipsa in remediis; et sic Telephum proditur sanasse Achilles, sive id aerea, sive ferrea cuspide fecit: ita certe eam decutiens gladio. » Vbi vid. Harduin. et Hygin. Fab. CI.

8. *Confossum medica* etc. *Confossum*, plurimi codices: sed gravius hoc verbum, quo fere semper de illis, qui ita vulnerantur, ut inde mors sequatur, utuntur veteres: quare ego non alienus essem a *confessum*, ut duo codices habent, et Passerat. ad Propertium, pag. 638, legit. Ita *confessi* hostes, Claud. VI Cons. Honor. 249. BVRM.

Venator sequitur fugientia, capta relinquit,
  Semper et inventis ulteriora petit.
Nos tua sentimus, populus tibi deditus, arma:
  Pigra reluctanti cessat in hoste manus.
Quid iuvat in nudis hamata retundere tela
  Ossibus? ossa mihi nuda relinquit amor.
Tot sine amore viri, tot sunt sine amore puellae:
  Hinc tibi cum magna laude triumphus eat.
Roma, nisi immensum vires promosset in orbem,
  Stramineis esset nunc quoque densa casis.
Fessus in acceptos miles deducitur agros:
  Mittitur in saltus carcere liber equus;
Longaque subductam celant navalia pinum;

10. *Vlteriora.* In tribus libris erat *utiliora*; sed in Palatino uno, *uberiora*, quod minime spernendum puto: sic Epistola XVII, 223:

Donaque promissis *uberiora* feres. B.

— Non sensisse miror virum doctissimum nihil hic ad sensum *uberiora*, quod recte *promissis* poëta opponit, in loco adlsto. *Vlteriora* vero dicit iam *inventis* petere semper *venatorem*, quo melius nunquam cessantem in se Amorem insectetur.

11. *Populus tibi deditus*) *Subditus* Iureti excerpta, et tres alii ex melioribus. Heins.

12. *Cessat in hoste*) *Ab hoste* octo codices; male: *cessare in re*, est tardum esse in re facienda: *cessare in rem*, tardum ad faciendam rem. Ita distinguit Servius ad Virgil. VI Aen. 51: *in hoste* ergo est, in eo vexando, exercendo. Bvrm.

13. *Hamata retundere tela.* Hoc est obtusa reddere, *hebetare.* Lucanus lib. VI, 160:

... Confringite tela
Pectoris incursu, iugulisque *retundite* ferrum.

18. *Stramineis esset nunc quoque.* Insignis est Propertii locus, quem non possum quin huc adducam: lib. IV, 1, 1:

Hoc quodcumque vides, hospes, qua maxima Roma est,
  Ante Phrygem Aenean collis et herba fuit.
Atque ubi navali stant sacra palatia Phoebo,
  Evandri profugae procubuere boves.
Fictilibus crevere Deis haec aurea templa:
  Nec fuit opprobrio facta sine arte casa,

Adeundus quoque Virgil. Aeneid. VIII, 347 et seqq.

19. *Fessus in acceptos.* Alio hos versus ordine Scaliger disponebat; hoc nimirum:

Fessus in acceptos miles deducitur agros:
  Tutaque deposito poscitur ense rudis:
Longaque subductam celant navalia pinum:
  Mittitur in saltus carcere liber equus.
D. H.

— *Acceptos miles deducitur agros.* In *agros*, qui fesso militi ideo *accepti*, quia laborum ibi requiem simul et praemium inventurum se sibi gratulatur. Nec minus apte *deducitur*: veterani enim, quibus ad septena iugera adsignabantur, in colonias *deducebantur*.

Tutaque deposito poscitur ense rudis.
Me quoque, qui toties merui sub amore puellae,
Defunctum placide vivere tempus erat.
Vive, deus posito si quis mihi dicat amore;
Deprecer: usque adeo dulce puella malum est!
Quum bene pertaesum est, animoque relanguit ardor,
Nescio quo miserae turbine mentis agor.
Vt rapit in praeceps dominum, spumantia frustra
Frena retentantem, durior oris equus:
Vt subitus, prope iam prensa tellure, carinam
Tangentem portus ventus in alta rapit:

22. *Tutaque deposito* etc. De *rude* agitur, qua donabantur gladiatores, ubi artem caestumque deponebant; et *tutam* dicit, quia nullum ipsis postea vitae periculum. Sic metaphorice Horat. Epist. lib. I, 1, 2, *donatum se iam rude* dicit. Caeterum haec omnia e Propert. desumta, II, 19, 41, nemo non animadvertet:

Miles depositis annosus secubat armis,
Grandaevique negent ducere aratra boves.
Putris et in vacua requiescit navis arena,
Et vetus in templa bellica parma vacet.

Parma enim militis erat, et gladiatoris.

23. *Me quoque* etc. *Mereri sub amore puellae* mihi non placet. *Sub aliquo mereri* passim apud Livium et alios occurrit. Suet. Caes. 3: *Meruit et sub Servilio Isaurico:* quare legerem:

Me quoque, qui toties merui *sub Amore*, puella
Defunctum placida vivere tempus erat.

Sub Amore, sive Cupidine, meruerat miles noster, ut centies dicit. *Defunctum puella* iam vivere tempus erat, id est, iam liberum et deposita eius cupiditate et amore immunem et quasi emeritum vivere. Francius volebat *Emeritum;* sed ita omnia licet deformare: non reticenda quoque lectio Francofurt. Regii, Moreti et Palatini unius, *qui toties morior sub amore*, ut dictum sit eodem sensu, quo *perire* millies amantes dicuntur. Bvrm.

27. *Animique revanuit ardor*) *Animoque relanguit ardor*, Puteaneus a manu prima; sed emendatum *resanuit*, neque aliter Arondelianus: quomodo et lib. I Am., Eleg. 10: quamquam hoc loco id verbi minus aptum videtur: alii codices *evanuit*. Heins.

29. *Spumantia.* Francius malebat *stringentia*, nimis audacter. Palatinus *pugnantia*.

31. *Iam prensa tellure.* Editiones priscae et plurimi scripti *pressa* habent; *prensa* probant Marius et Ciofanus: utrumque quidem recte dicitur, sed diversa significatione: *pressa* enim tellus est, cui iam insistitur; sed *prehenditur* ab adpellentibus nautis, quum prope tangunt manibus, et funem religandae navi possunt iniicere. *Prope comprensa*, codex Dousae. Bvrm.

32. *Tangentem portus ventus in alta rapit*) *Ventus et aura*, unus Moreti.

Sic me saepe refert incerta Cupidinis aura,
Notaque purpureus tela resumit Amor.
Fige, puer; positis nudus tibi praebeor armis.
Hic tibi sint vires, hic tua dextra facit.
Huc, tanquam iussae, veniunt iam sponte sagittae:
Vix illis, prae me, nota pharetra sua est.
Infelix, tota quicumque quiescere nocte
Sustinet, et somnos praemia magna vocat!
Stulte, quid est somnus, gelidae nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.
Me modo decipiant voces fallacis amicae:
Sperando certe gaudia magna feram.
Et modo blanditias dicat, modo iurgia quaerat,

Ventus et unda, alter eiusdem; et videtur haec lectio firmari ex Ep. XXI, 41: sed non apte huic loco convenit: nam quod sequitur verbum *refert*, opponitur illis, *in alta rapit*. *Referri* enim navigantes dicuntur, quum in altum provecti, adversante vento, vel alio casu redire coguntur eo, unde solverunt. IDEM.

34. *Notaque.* Francius malebat:

Lapsaque continuus tela resumit Amor.

Quid non opus totum refingat?

36. *Hic tua dextra facit.* Vterque Maffeian. *dextra valet*: vere. CIOF. Malim *huc facit*, et *sint vires*; quod posterius in prima editione et duobus scriptis exstat exemplaribus.

38. *Vix illis* etc. Dousa malebat, *Vix ulli prae me nota pharetra tua est.* Nec etiam caret sua venere lectio Scriveriani codicis, qui habet, *Vix illis* post me *nota pharetra sua est*: postquam in me tua tela coniicere coepisti, *sponte* et *iussa* in me *veniunt*; nec noscunt pharetram suam, sed quotiescumque tu sumis novas sagittas, ut pharetrae includas, evolant e manibus, quasi *iussae*, in me. Quare *huc* retinendum; et eleganter *venire in aliquem*, ut laedatur, dici ostendit Burm. ad Phaedrum I, Fab. 21.

41. *Mortis imago*) *Noctis* perperam duo libri. Cic. Tusc. Quaest. I: « Habes somnum, *imaginem mortis*, eamque quotidie induis, et dubitas, quin sensus in morte nullus sit, quum in eius simulacro videas esse nullum sensum? » Valerius Flaccus VIII, 74, ad Somnum:

Nunc, age, maior ades, *fratrique simillime leto.*

Egregie Petron.: « Hic graves alios mero obtruncat, et continuat in mortem ultimam. »

44. *Gaudia magna feram.* In antiquis *praemia*, non *gaudia*. Francius hunc pentametrum parenthesi includebat: non male.

45. *Iurgia nectat.* Quin recte hoc et latine dicatur, nihil dubii, at sic alibi Noster, et alii; sed quia obvia et frequens est locutio, suspicionem movet a librario esse suppositam pro minus vulgari, quam servavit in Puteaneo secunda manus, et in Moreti et Francofurt., prima, *Iurgia quae-*

Saepe fruar domina; saepe repulsus eam.
Quod dubius Mars est, per te, privigne Cupido, est:
Et movet exemplo vitricus arma tuo.
Tu levis es, multoque tuis ventosior alis;
Gaudiaque ambigua dasque negasque fide.
Si tamen exaudis, pulchra cum matre, rogantem,
Indeserta meo pectore regna tene.
Accedant regno, nimium vaga turba, puellae!
Ambobus populis sic venerandus eris.

ELEGIA X

AD GRAECINVM: * QVOD, PRAETER ILLIVS OPINIONEM, DVAE SIMVL POSSINT AMARI

Tu mihi, tu certe, memini, Graecine, negabas,
Vno posse aliquem tempore amare duas.
Per te ego decipior; per te deprensus inermis,
Ecce duas uno tempore turpis amo.

rat, quae multo elegantior, et ad rem accommodatior. Ita Terentius et alii, *quaerere causam*, et similia. Bvrm.

51. *Pulchra cum matre* etc. *Rogantem*, pro diversa lectione Puteaneus. Heins. Sed *audire rogantem* magis latinum puto, quam *exaudire*; et ab Ovidii manu fuisse:

Si tamen haec audis, pulchra cum matre, Cupido.

Elegia X

* Graecinum hunc eundem esse opinatur Ciofanus, ad quem tres exstant e Ponto Epistolae (lib. I, 7; II, 6; IV, 9). Vir fuit literarum et militiae, ut adparet, laude clarus; et, quod multo maius est, quia rarius, infractae in amicum et sodalem fidei; unde meruit Pyladen inter et Pirithoum ab Ovidio adnumerari:

Tu quoque per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.

Ad consulatum pervenit, eo ipso tempor, quo Naso in Scythia exsulabat; et quantum potuit et fas erat, pro reditu amici apud Caesarem videtur intercessisse.

3. *Deprensus inermis.* A Cupidine scilicet; et *inermis*, quia quum mihi tu persuasisses duas simul amari non posse, inopinantem invasit alterius amor puellae, qui Corinnae iam, vel Cypasseos, detinebar.

Vtraque formosa est; operosae cultibus ambae:
  Artibus, in dubio est, haec sit, an illa, prior.
Pulchrior hac illa est; haec est quoque pulchrior illa:
  Et magis haec nobis, et magis illa placet.
Errant, ut ventis discordibus acta faselos,
  Dividuumque tenent alter et alter amor.
Quid geminas, Erycina, meos sine fine dolores?
  Nonne erat in curas una puella satis?
Quid folia arboribus, quid pleno sidera coelo,
  In freta collectas alta quid addis aquas?
Sed tamen hoc melius, quam si sine amore iacerem:
  Hostibus eveniat vita severa meis!
Hostibus eveniat viduo dormire cubili,
  Et medio laxe ponere membra toro!

5. *Operosae cultibus ambae*) *Operosis*, Regius: *operosae in cultibus*, Scriv. — Puellarum hinc conditionem licet coniicere; quum enim de Cypassi iam El. 7, 23 dixerit, quod *ornandis operosa est illa capillis*, dubito nullus quin hic quoque agatur de istius modi ancillis; et dubitantem firmaret, quod sequitur, *artibus in dubio est* etc. quod ad alias referri vix possit. Excusare se apud amicum crediderim quod *turpis* amet ancillas, et *duas* quidem, ab eo ipsas commendando, quod in illis unice commendandum, scilicet ab *artis* laude.

7. *Pulchrior hac illa est* etc. Vtra sit *pulchrior*, ita in ambiguo est, ut modo una, altera modo palmam ferat. — Quis vero credat, nisi totidem literis impressum legeretur, qui sequitur, versum,

Et magis haec nobis, et magis illa placet;

interpretem nactum esse, qui verteret, *aegre mihi ambae placent*? O quam iratis Musis et *invita Minerva* natum hunc esse dixeris, quem fugerit quidquid lateat hic venustatis, seu ad sententiam, seu ad ipsa verba respexeris! qui non senserit suavius exprimi non posse statum animi qui delectus incerti fluctuatione huc et illuc indesinenter propellitur!

9. *Errat, ut a ventis.* In veteribus *Errant, ut ventis.* Idque magis poeticum, et ad exemplum, quo utitur poëta, aptius. Ciof. — *Ventis discordibus acta faselos.* Cur non phaselos, graeco more, quum a φάσηλος? Navicula erat longior et simul angustior, mira inprimis velocitate nota. Dicta sic *Faselos*, a Phaselide, Pamphiliae urbe, ubi primum inventum hoc navigii genus traditur. Pro qualibet nave hic sumitur. Vid. Voss. ad Catull. carm. IV.

10. *Dividuumque tenent*) *Dimidiumque* editio prima et sex scripti: male. *Dividunt* quippe, non *dimidiant*, quae mentem *tenent*.

17. *Vacuo*) *Viduo*, meliores. H.

18. *Late ponere*) *Laxe*, Puteanens et quatuor alii; quod et in suis Nau-

At mihi saevus amor somnos abrumpat inertes;
  Simque mei lecti non ego solus onus.
Me mea disperdat, nullo prohibente, puella,
  Si satis una potest; si minus una, duae:
Sufficiant graciles, sed non sine viribus, artus;
  Pondere, non nervis, corpora nostra carent;
Et lateri dabit in vires alimenta voluptas:
  Decepta est opera nulla puella mea.
Saepe ego, lascivae consumto tempore noctis,
  Vtilis, et forti corpore mane fui.
Felix, quem Veneris certamina mutua perdunt!
  Dî faciant, leti causa sit ista mei!
Induat adversis contraria pectora telis
  Miles, et aeternum sanguine nomen emat.
Quaerat avarus opes; et quae lassarit arando

gerius invenerat: duo, *lassa*, quod ad veram scripturam adludit. HEINS.

23. *Sufficiant graciles* etc. *Sufficiam*, codex Puteaneus, recte: nisi quod Neapolitani libri lectio non minus arridet:

Sufficiant graciles, sed non sine viribus artus.

27. *Saepe ego lascivae* etc. Simili iactatione Propert. II, 18, 23:

... Saepe est experta puella
Officium tota nocte valere meum.

— *Consumto tempore noctis* etc. Sit in exemplum versus hic, quum mille possim adducere, inconsultae temeritatis qua ius sibi quisque poetam nostrum pro arbitrio emendandi, nonnunquam etiam refingendi, arrogaverit. Alii enim, lascivae *gaudia* noctis; alii *tempora*. Fuerunt qui, *consumsi tempora noctis*; qui vero, mutata interpunctione, *consumto tempore noctis*; ita ut nulla cum sequenti versu connexio. Maxime igitur laudandus Burmannus et Heinsius praesertim, qui e tanta lectionum caligine textum erueriut, qui, si non semper et ubique vere Ovidianus, proxime tamen ad ingeniosissimi poëtae dictionem liquidissimam et elegantias accedit.

28. *Fortis corpore.* Legitur et *forti corpore*, ut Virg. IV Aen. 2:

... Quem forti pectore et armis. M.

Potest utraque lectio defendi; nam est utrumque verbum in hac re proprium. BVRM.

29. *Certamina mutua perdunt*) *Rumpunt* Puteaneus a manu secunda, quod et in aliis multis invenire est: unus Vaticanus *produnt*. Nihil temere mutandum. — Sed *rumpunt* ab ipsa Ovidii manu profectum censet Burmannus.

33. *Et quae lassarit eundo*) *Arundo* Puteaneus: *irundo*, Arondelianus. Scribe *arando*. Trist. I, El. 11, 76:

Latum mutandis mercibus aequor aro.

Aequora, periuro naufragus ore bibat.
At mihi contingat Veneris languescere motu;
Quum moriar, medium solvar et inter opus!
Atque aliquis, nostro lacrymans in funere, dicat:
Conveniens vitae mors fuit ista suae.

ELEGIA XI

CORINNAM BAIAS NAVIGATVRAM A PROPOSITO TENTAT DETERRERE

Prima malas docuit, mirantibus aequoris undis,
Peliaco pinus vertice caesa vias;
Quae concurrentes inter temeraria cautes

Virgilius II Aeneidos, 780:

... Vastum maris aequor *arandum*. H.

35. *At mihi contingat Veneris languescere motu.* Quanto magis egregie Propert. II, Eleg. 7, 98:

Ille vir in medio *fiat* amore *lupis*!

36. *Solvar et inter opus.* Quod Cornelio Gallo Praetorio et T. Haterio equiti romano contigisse narrant Plin. VII, 53; et Val. Max. IX, 12, n. 8.

38. *Conveniens vitae* etc. Moreti unus habebat:

Conveniens *voto* mors fuit ista *tuo*.

Quam lectionem libens recipiam, ut quae praecedentibus melius respondeat: *At mihi contingat* etc.

Elegia XI

1. *Prima malas* etc. In navem Argo invehitur, quae, ut egregie Catullus Carm. LXIV, 11:

Rudem cursu prima imbuit Amphitritem

Sic Horatius, Virgilii discessu moestus, navem quae ipsum vehit, precatur primum servet *animae dimidium suae*; sed, voto vix emisso, metus subit periculorum tam caro capiti impendentium, subitusque erumpit in celeberrimam hanc imprecationem: *Illi robur et aes triplex* etc. quae nota nimis, quam ut hic adferamus. — *Mirantibus aequoris undis.* Idem Catullus, laudato iam carmine, 12 sqq. de navi,

Quae simul ac rostro ventosum proscidit aequor,
Tortaque remigio spumis incanduit unda,
Emersere feri candenti e gurgite vultus,
Aequoreae monstrum Nereides *admirantes*.

3. *Quae concurrentes inter temeraria cautes*) *Cyaneas*, quae et Planctae, vel Symplegades (a συμπλήσσω) dicebantur, rupes intelligit. Has autem poetae inter se *concurrere* commentiti sunt, quia parvo admodum intervallo discretae, coëuntium speciem procul visentibus praebent. De

Conspicuam fulvo vellere vexit ovem.
O utinam, remo ne quis freta longa moveret,
Argo funestas pressa bibisset aquas!
Ecce fugit notumque torum, sociosque Penates,
Fallacesque vias ire Corinna parat.
Quid tibi, me miserum! Zephyros Eurosque timebo,
Et gelidum Borean, egelidumque Notum?
Non illic urbes, non tu mirabere silvas:
Vna est iniusti caerula forma maris.
Nec medius tenues conchas, pictosve lapillos,

his Strabo I et II; Plin. IV, 12. Illas poëtice descripserunt Apollon. Rhod. II, 318; Valer. Flacc. IV, 561 sqq Homeri uterque vestigiis insistens Odyss. M, 59 sqq. quo ex loco, 74, colligere est cur *Cyaneae* dicerentur:

... Νεφέλη δέ μιν ἀμφιβέβηκε
Κυανέη. κ. τ. λ.

4. *Conspicuam fulvo vellere vexit ovem.* De aureo Phryxei arietis vellere in vulgus omnia nota. Vnde ortum fabula duxerit, varias et ridiculas causas afferunt interpretes. Totam vero rem, nobilitatam maxime instituto ordine equitum aurei velleris, excussit Rabener. Amoenit. Philolog. p. 193 sqq.

7. *Notumque torum*) *Notamque domum*, Moreti; et ita *domum* et *penates* iungi solere docet Burm. ad Val. Flacc. VII, 50. — *Patriosque.* Vterque lib. Maffeian. *sociosque penates.* Gtor. *Sociosque* scripti. Nupta enim Corinna, ut patet ex Eleg. 4 lib. I, et lib. II Élegia 2, tum et aliis locis. De *sociis penatibus* monui ad Epist. V, vers. 126. Heins.

10. *Et gelidum Borean, praecinitemque Notum. Borean et gelidumque Notum*, Puteaneus et Arondelianus. Scribe *egelidumque:* quomodo agnoscit Seneca lib. II Controvers. 10. Etiam in Epitome ab Andrea Schotto edita. *Non gelidumque*, Neapolitanus et tres alii: duo, *praetepidumque.* Heins. Vide Voss. Inst. Orat. lib. V, cap. 2, §. 2.

12. *Iniusti.* Iunianus, *incerti:* duo, *inviti:* alii duo, *invisi:* forte *infidi;* ut Trist. IV, Eleg. 4, 60:

Nec minus *infida* terra timetur aqua.

Virgil. I Georg. 254:

Et quando *infidum* remis impellere marmor
Conveniat.

Posset et *infesti*, ut I Trist. 10, 26:

Plus habet infesta terra timoris aqua. H.

— Sensus est: nihil tibi tum occurret, nisi facies *immensi*, *inmensurabilis* ponti, *maioris* nimirum, quam ut possit oculus complecti. Eo enim sensu accipienda vox *iniusti*; non ut inepte quidam, de maris iniquitate, quod *bonos et malos nullo discrimine obruit.* Facit ad hoc Virgilii locus Georg. I, 34:

... Tibi brachia porrigit ardens
Scorpius, et coeli *iusta* plus *parte* relinquit.

Id est, plus tibi loci in coelo *relinquit*, quam sis occupaturus.

13. *Pictosve lapillos*) *Viridesque* excerpta Puteani et septem libri. *Variosque* Francof. Videtur hic Ovi-

Pontus habet: bibuli litoris illa mora est
Litora marmoreis pedibus signanda puellae:
Hactenus est tutum; cetera caeca via est.
Et vobis alii ventorum proelia narrent;
Quas Scylla infestet, quasve Charybdis aquas:
Et quibus emineant violenta Ceraunia saxis:
Quo lateant Syrtes, quove Malea sinu.
Haec alii referant; at vos, quod quisque loquentur,
Credite: credenti nulla procella nocet.
Sero respicitur tellus, ubi, fune soluto,

dius ante oculos habuisse Lucretium, qui lib. II, 374, ita canit:

Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, que mollibus undis
Litoris incurvi bibulam pavit aequor arenam;

ubi *lavit* praeferrem. Sequens distichon expressit Nemes. Ecl. II, 21:

Et quae marmoreo pede, Naiades, nda secantes
Litora, purpureos alitis per gramina flores.

Quem locum Barthius, credo, non sollicitasset, si huius Ovidiani meminisset. BVRM.

15. *Litora.* Apostrophe est ad puellas omnes, si (ut in manuscriptis exemplaribus scriptum est) legatur *signate*, id est calcate: si *signanda* legeris, supplendum erit *sunt*, et *puellae*, pro puellarum, exponeudum. Sed longe melior est prior lectio. MAR. *Signata*, Puteaneus et tres alii: at complures, *signandn*. H.

18. *Qua Scylla infestet.* Omnino ex vetusti codicis auctoritate legendum est, *inflectit*, id est, incurvat. MAR. *Infestet* meliores: nonnulli, *infestat*. Metam. XII, 730: *Scylla latus dextrum, laevum irrequieta Charybdis Infestant.* HEINS. *Infestat quasque*, Dousae codex.

20. *Quo lateant Syrtes, quove Malea sinu.* Dubium est nullum, quin agatur de utraque Syrti, qui scopuli, ut nemo nescit, navigantibus adeo formidandi. Cur non igitur prior restituatur lectio,

Que lateant Syrtes, *magne minorve sinu*

et quid hic Maleum promontorium? Quod si Propert. III, Eleg. 17, 7 cum Syrtibus coniunxit, uon video cur Ovidius quoque. Sensit Burman. nec qnid tamen ausus est immutare, et vulgatam retinuit.

21. *Hoc ali.* Rectius in exemplaribus legitur *haec*, scilicet periculosa. MAR. — *Quod quisque loquatur.* Vetus et sana lectio est *loquetur*. ID. *Loquentur*, Barberinianus et uuus Moreti: recte; nec desunt apud Nostrum exempla.

22. *Credenti nulla procella nocet.* Mallent *quaerenti* Burm. et Heins. quod e Puteaneo. Sed nisi mea me fallit opinio, *credenti* longe anteferendum. Qui enim quae navigantibus immineant pericula narrantibus *credit*, portum tenet, neque committit, ut ipsi quondam *procella noceat*. *Quaerere* curiosi est; *credere* vero, timidi.

Currit in immensum panda carina salum.
Navita sollicitus qua ventos horret iniquos,
Et prope tam letum, quam prope cernit aquam.
Quid? si concussas Triton exasperat undas?
Quam tibi nunc toto nullus in ore color!
Tum generosa voces fecundae sidera Ledae:
Et, felix, dicas, quam sua terra tenet!

24. *Currit*) *Tendit*, duo scripti.

25. *Navita sollicitus qua ventos horret. Quia ventos*, Puteaneus, Arondelianus et tres alii. Lege *qua*; in salo nimirum: alii codices *iam*; vel *quoque*. H. Ego mallem:

Navita sollicitus, quam ventos horret iniquos,
Tam prope se letum quam prope cernit aquam.

Prope se, ut Epist. XIX, 59. *Quum ventos* vero est in Scriverii et Palatino altero. *Horret* autem est cum horrore audit. Quintil. Decl. VI, 11: *Legem istam quidni horream? — Quum ventis horret iniquis*, Francofurt. B.

28. *Quam tibi nunc toto.* Longe melior et vetustior lectio est illa vetustissimi codicis:

Quam tibi sit toto nullus in ore color.

Id est, ex timore tota expallesces. Mar. Alii, *Qui tibi nunc toto*, vel *toto est*: prima editio, *Quam tibi nunc toto est*: recte, si τὸ *est* tollas:

Quam tibi nunc toto nullus in ore color
Heins.

29. *Tum generosa voces fecundae sidera Ledae.* Non ipsos Pollucem et Castora, sed ignes intelligit, de quibus Plin. II, 32: « Vidi nocturnis militum vigiliis inhaerere pilis pro vallo fulgorem, effigie ea; et antennis navigantium, aliisque navium partibus, seu vocali quodam sono insistunt, ut volucres, sedem ex sede mutantes. Graves, quum solitariae venere, mergentesque navigia; et si in carinae ima deciderint, exurentes. Geminae autem salutares, et prosperi cursus nuntiae: quarum adventu fugari diram illam ac minacem, adpellatamque *Helenam*, ferunt. Et ob id *Polluci* et *Castori* id numen adsignant, eosque in mari Deos invocant. » Rem poëtice sic Horat. I, Od. 12, 27 ubi de pueris Ledae:

Quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor:
Concidunt venti, fugiuntque nubes;
Et minax (quod sic voluere) ponto
Unda recumbit.

Generosa vocat Ovidius, ob *generis* nobilitatem: e Iove enim illos Leda susceperat. — *Fecundae.* Francius mallet *formosae*.

30. *Quam sua terra tenet*) *Sua terra* potest de patria capi; sed magis placet intelligi de tellure, quae hominum mater credita, unde producti, et in qua educati homines. *Sua* ergo est hominibus propria, conveniens magis quam mare. Senec. *Medea*, 301:

Audax nimium, qui freta primus
Rate tam fragili perfida rupit,
Terrasque suas post terga videns,
Animam levibus credidit auris.

Infra Noster lib. III, Eleg. 2, 48:

Nil mihi cum pelago: me *mea terra* capit.

Sic eleganter quoque Florus III, cap.

Tutius est fovisse torum, legisse libellos;
  Threïciam digitis increpuisse lyram.
At, si vana ferunt volucres mea dicta procellae,
  Aequa tamen puppi sit Galatea tuae!
Vestrum crimen erit talis iactura puellae,
  Nereïdesque Deae, Nereïdumque pater.
Vade memor nostri, vento reditura secundo:
  Impleat illa tuos fortior aura sinus.
Tum mare in haec magnus proclinet litora Nereus;
  Huc venti spirent; huc agat aestus aquas.
Ipsa roges Zephyri veniant in lintea pleni:
  Ipsa tua moveas turgida vela manu.
Primus ego adspiciam notam de litore pinum;
  Et dicam: Nostros advehit illa Deos!
Excipiamque humeris, et multa sine ordine carpam

6: *Eodemque tempore et usum maris navibus recuperavit, et terrae homines suos reddidit.* BVRM.

31. *Libellos*) *Libellum*, Francofurt. et Moreti.

34. *Aequa tamen puppi* etc. Sic quoque Propertius I, Eleg. 8, 18, quum Cynthiam suam a navigando non potuerit deterrere, prosperam illi navigationem optat:

Sit Galatea tuae non aliena viae.

38. *Illa tuos.* Malim *suos.* H.

39. *Proclinet litora*) *Declinet*, primae editiones et scripti multi: sed in optimis *proclinet*, ut Aldus edidit. *Propellat* Francof. *procurvet* Palatinus tertius: *proclamet* secundus: ego *proclinet* retineo: ita *proclinis* III Fast. 793:

Stella Lycaonium vergit proclivis ad Arcton
  Miluos. BVRM.

40. *Huc venti spectent, huc agat aestus aquas*) *Huc venti spirent* legendum: atque ita inveni postea in excerptis Dousae. Sarravianus: *Huc ventus portet.* Pont. IV, Eleg. 10:

At Notus adverso tepidum qui spirat ab axe.
  HEINS.

In Dousae excerptis est: *hinc venti spirent, hinc agat Eurus aquas:* sed perperam *hanc venti spectent* edit. prima. — *Aestus.* Puteaneus et septem alii, *Eurus;* ut Ep. VIII, 42:

Aspice, ut eversas concitet Eurus aquas.

41. *Lintea pleni*) *Soli*, Puteaneus, cum quatuor aliis: sed nihil muta. Sic apud Lucan. II, 683, legendum:

Saepe Noto *pleno*, tensisque rudentibus actae
Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
Discussere salo.

42. *Ipsa tua moveas.* Recte *ipsa:* nam et vectores aliquando nautica tractabant arma. Vid. Passerat. ad Propert. III, Eleg. 6.

45. *Excipiamque humeris.* Melior lectio quibusdam in libris, *Excipiamque ulnis.* C. *Vlnis*, excerpta Iureti

Oscula: pro reditu victima vota cadet:
Inque tori formam molles sternentur arenae,
  Et tumulus mensae quilibet instar erit.
Illic adposito narrabis multa Lyaeo,
  Paene sit ut mediis obruta navis aquis:
Dumque ad me properas, nec iniquae tempora noctis,
  Nec te praecipites extimuisse Notos.
Omnia pro veris credam, sint ficta licebit.
  Cur ego non votis blandiar ipse meis?
Haec mihi quamprimum coelo nitidissimus alto
  Lucifer admisso tempora portet equo!

et Puteani cum codice Sarraviano, et sex aliis. Sed vulgata respicit ad ritum illum, quo e navi alienis humeris per primas undas deferebantur vectores in terram. Heins. — Laetitiae poëta impatiens, ob felicem amicae reditum, non sinit alium advenientem *excipere*; et ipse suis exceptam humeris portat ovans. — *Multa sine ordine carpam oscula. Carpere oscula* nusquam dixisse Ovidium affirmat Heins. ideoque *sumam* cum Sarraviano, duobus Palatinis, et quatuor aliis, legendum rectius proponit. Catullus tamen carm. LXVIII, 127, de Columbo, ait:

Oscula mordenti semper *decerpere* rostro.

46. *Victima vota.* Quam scilicet tuo pro reditu voveram.

48. *Pro mensa tumulus quilibet instar erit*) *Et cumulus mensae quilibet esse potest*, Puteaneus: tres, *Pro mensa cumulus:* prima edit. et scripti nonnulli, *Et cumulus mensae quilibet instar erit*, quomodo et Arondelianus: nec aliter Sarravianus, nisi quod in illo, *tumulus*, et recte. H.

53. *Omnia pro veris credam.* Totus hic spirat Ovidius. — *Licebit.* Quamvis, etiamsi. — Idem argum. Propert. tractavit I, 8.

ELEGIA XII

EXVLTAT, CORINNA TANDEM POTITVS

Ite triumphales circum mea tempora lauri;
Vicimus! in nostro est ecce Corinna sinu.
Quam vir, quam custos, quam ianua firma, tot hostes,
Servabant, ne qua posset ab arte capi.
Haec est praecipuo victoria digna triumpho,
In qua, quaecumque est, sanguine praeda caret.
Non humiles muri, non parvis oppida fossis
Cincta, sed est ductu capta puella meo.
Pergama quum caderent, bello superata bilustri,

1. *Ite triumphales* etc. Parto, quem tantopere exoptabat, triumpho, in voces erumpit victoriae simul et laetitiae indices. — *Lauri. Laurus*, Puteaneus.

3. *Quam vir, quam custos* etc. Quo victoriam magis nobilitet, quae vincenda occurrerint, non sine quadam ambitione enumerat. Sic Horat. III, 16, quo demonstret certius, nullum esse locum, quo aditus *auro* non pateat, Danaës exemplum adfert, quam

Turris ahenea
Robustaeque fores, et vigilum canum
Tristes excubiae, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium etc.

— *Tot hostes*) *Quot hostes!* Mediceus unus. Bene, inquit Heinsius: melius vero Burmannus, *tot hostes* non moverem; sed parum videtur intellexisse summae vir eruditionis, nec caeteris praebuit intelligendum, cur hanc illi lectionem praeponeret. Excidit quippe, vel invito poëtae, suam sibi victoriam gratulanti, exclamatio haec, *tot hostes*: quam si parenthesi incluseris (*quot hostes!*), nihil aliud est, quam puerilis et frigida admodum iactatio, et stolide sibi adstupescentis. Leve quidem esse discrimen non diffiteor; sed hoc ipso notandum magis, quo levius.

5. *Haec est praecipua* etc. Victoriam suam praecipue commendat, quod *praeda sanguine careat*; quae tamen non aspernanda. Non enim,

Non humiles muri, non parvis oppida fossis
Cincta; sed est ductu capta puella meo.

Duplex igitur poëtae laus, qui magna vicit, maioraque victor obtinuit, *puellam* suam.

6. *Praeda caret.* Francius malebat *pugna* vel *palma*: minime vero aliquid mutandum; est enim *praeda sine sanguine* eadem, quae *parata*; similiter fere apud Livium VIII, 38: *Caede inermes, cruentamque illis praedam redde.* Quasi dicat, ipsorum sanguine venalem.

Ex tot, in Atrida pars quota laudis erat?
At mea seposita est, et ab omni milite dissors
Gloria; nec titulum muneris alter habet.
Me duce, ad hanc voti finem, me milite, veni:
Ipse eques, ipse pedes, signifer ipse fui;
Nec casum fortuna meis immiscuit actis.
Huc ades, o cura parte Triumphe mea!
Nec belli nova causa mei: nisi rapta fuisset
Tyndaris, Europae pax Asiaeque foret.
Femina silvestres Lapithas, populumque biformem
Turpiter adposito vertit in arma mero.

10. *Ex tot*, in *Atrida* etc. Male qui *in Atridis*, vel cum ed. prim. *in Atridas*. Agitur enim de Agamemnone, cui communi Graecorum consensu rerum summa ad Troiam tradita est.

11. *At mea seposita est* etc. « Nam bellicas laudes soleut quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum multis, ne propriae sint imperatorum. — At vero huius gloriae, Caesar, quam es paulo ante adeptus, socium habes neminem. » Cic. pro Marcell. II, 6-7. — *Et ab omni milite dissors*. Vide de ea voce quae notamus ad Epistolam Sabini primam, 35. H.

13. *Ad hanc voti finem*. Legitur etiam *Ad hunc*: recte utrumque. Dicimus enim *hic et haec finis*. Sic Lucretius passim, ut et Virgilius, Horatius, et alii optimi aevi scriptores.

15. *Nec casum fortuna* etc. Cic. ibid. « Quinetiam illa ipsa rerum humanarum domina, fortuna, in istius se societatem gloriae non offert: tibi cedit; tuam se esse totam et propriam fatetur. » Quae loca Ovidianis ea mente opposui, ut videat lector quomodo scriptorum par nobile rem eamdem, poëtice unus, alter oratorie, exornandam susceperit.

17. *Nec belli nova causa mei*. Ita enim legendum, repudiata veteri lectione, *nec belli est nova cura mei*; sed ego utramque sensu carere puto: praecessit etiam modo *cura*: quare puto legendum transpositis vocibus, *Nec belli mea causa novi*. Nec puella, a me victa, et mihi dedita, nunc erit causa novi belli, ut Helene, et aliae fuerunt. I Fast. 520:

Hic quoque causa novi foemina Martis erit. B.

18. *Europae pax Asiaeque foret*. Troiam *Asia*, et *Europa* Graeciam indicat. Egregie ea de re Catull. carm. LXVIII, 89:

Troia nefas, commune sepulcrum Europae Asiaeque,
Troia virum et virtutum omnium acerba cinis.

19. *Femina* etc. Hippodamia, de qua vide Metamorph. lib. XII, 224. — *Populumque biformem* etc. *Bimembrem* excerpta Iureti, et Barberinianus pro diversa lectione.

20. *Turpiter adposito* etc. Malit Burm. *a posito*. Qua ratione ductus

Femina Troianos iterum fera bella movere
  Impulit in regno, iuste Latine, tuo.
Femina Romanis, etiam nunc urbe recenti,
  Immisit soceros, armaque saeva dedit.
Vidi ego pro nivea pugnantes coniuge tauros:
  Spectatrix animos ipsa iuvenca dabat.
Me quoque cum multis, sed me sine caede, Cupido
  Iussit militiae signa movere suae.

ignoro, quum ipse fateatur, Nostrum ita (*adposito*) passim loqui.

21. *Femina Troianos* etc. Lavinia, Latini regis filia, quae iam a matre promissa Turno in uxorem, causa fuit cur bellum atrox exsurgeret inter Latinum et Aeneam. — *Impulit*, invitum coëgit Troianorum ducem, ut bellum socero inferret. — *Nova bella. Fera*, Sarravianus et duo alii: rectius: nam *nova causa* praecesserat. HEINS.

23. *Femina Romanis* etc. Bella intelligit quae Sabinarum raptum protinus sequuta.

25. *Vidi ego pro nivea* etc. Oblectant se in hoc argumento poetae; sed Virgilius ante omnes G. III, 217:

Dulcibus illa quidem illecebris et saepe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna silva formosa iuvenca:
Illi alternantes multa vi proelia miscent etc.

Non ita male Stat. Theb. VI, 861:

... Ductores gemini gregis horrida tauri
Bella movent: medio coniux stat candida prato,
Victorem exspectans etc.

Materiam utrique praebuerat Apollonius Rhod. Argonaut. II, 88:

Ἂψ δ' αὖτις συνόρουσαν ἐναντίοι ἠΰτε Ταύρω
Φορβάδος ἀμφὶ βοὸς κεκοτηότε δηριάασθον.

26. *Dabat*) *Facit* Scriverii: quae etiam diversitas in simili locutione occurrit Epist. X, 27, et XV, 84.

27. *Me quoque cum multis*. Legitur quoque in manuscriptis exemplaribus, *me quoque qui multos*; quae lectio pulchrior est: prior tamen non penitus displicet. MAR. *Cum multis*, scripti potiores.

ELEGIA XIII

AD ISIDEM: ORAT VT PRAEGNANTI CORINNAE SVBVENIAT PROPITIA

Dum labefactat onus gravidi temeraria ventris,
  In dubio vitae lassa Corinna iacet.
Illa quidem, clam me tantum molita pericli,
  Ira digna mea: sed cadit ira metu.
Sed tamen aut ex me conceperat; aut ego credo:
  Est mihi pro facto saepe, quod esse potest.
Isi, Paraetonium, genialiaque arva Canopi

1. *Dum labefactat onus* etc. Quum gravidam se Corinna intellexisset, nihil non medicaminis, inscio Nasone, tentavit, ut abortum faceret: unde in gravissimam mox aegritudinem incidit. Cognita causa, Ovidius in amicam primum irascitur; sed brevi *cadit ira metu*, et totum se convertit ad Isidem et Iunonem Ilithyiam, quae miserae succurrant.

2. *Lassa Corinna*) *Lapsa*, unus Regius, quod probare poterat Francius: sed *lassa* de aegra recte dicitur. Terent. Hecyr. II, 1, 41: *Enim lassam oppido tum esse aiebant.* Noster III Amor. 11, 8:

Saepe tulit lassis succus amarus opem,

ubi itidem *lapsis* volebat Francius.

3. *Tantum molita pericli.* Sui codicis in margine notaverat Dousa: *Tanto peritura periclo*; ubi sane solitam viri sagacitatem et peritiam, credo, desideres.

7. *Isi*, *Paraetonium* etc. Isidem invocat, ut quae rerum parens universa, praegnantes mulieres peculiari cura foveret, et parituris adesset propitia. — *Paraetonium.* Vrbs erat et portus Aegypti, ad ostium Canopicum, nunc *al-Barétoun*. Ammoniam olim vocatam fuisse narrat Strabo et Steph. Byzant. Memoratur autem ab omnibus geographicis; meminerunt et historici. Auct. de Bell. Alex. c. 8, Flor. IV, 11. Munimenta Iustinianus instauravit; Procop. de Aedif. VI, 2. — *Genialiaque arva Canopi.* Fossam Canopicam designat, per quam ab Alexandria ad Canopum naviculis deferebantur, qui ad solemnia Serapidis, cuius ibi templum, conveniebant. *Genialia* autem dicit, quia nullum erat, teste Strabone XVII, p. 801, voluptatis genus, cui non inter eundum pro *genio* indulgerent: *πᾶσα γὰρ*, inquit, *ἡμέρα καὶ πᾶσα νὺξ πληθύει τῶν ἐν τοῖς πλοιαρίοις καταυλουμένων καὶ κατορχουμένων ἀνέδην μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀκολασίας καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.* Rem quoque adtigit Iuvenal. Sat. VI, 84; et Sat. XV, 46. Ipsa urbs centum viginti stadiis aberat ab Alexandria, et ad mare sita, unde et ostium, quod

Quae colis, et Memphin, palmiferamque Pharon,
Quaque celer Nilus, lato dilapsus ab alveo,

postremum Nili ad occasum est, denominatum Κανωβικὸν στόμα. Originem Graeci a Troiano bello ducebant, et ipsum nomen a *Canopo*, Menelai gubernatore, qui ibi perierat. Sed Rhetor Aristides (Orat. Aegyptiaca) opinionem hanc omnino confutat, quum narret se a quodam sacerdote accepisse, urbem multum ante adventum Menelai, *Canopum* (quod lingua aegyptiaca *tellus aurea*) vocatam fuisse. Quae supersunt reliquiae, vastum terrae spatium, non ita procul ab *Aboukir*, occupant. Vid. Eustath. ad Dionys. Perieg. 12. — Iablonsk. Panth. V, 4.

8. *Et Memphim* etc. Vrbs quondam in Aegypto celeberrima, et Memphitis Nomi Metropolis. Conditorem habuit Menen, qui regnum primus apud Aegyptios obtinuit (Herodot. II, 99), et in eam brevi magnitudinem excrevit, quae Thebas ipsas prope superaret. Vrbs magna erat, vel ipsa Strabonis aetate, ac πολυάνθρωπος, et secunda ab Alexandria. Etiam perierunt ruinae; ita ut de loco ubi olim exstiterit, diu multumque inter doctos disputatum fuerit. Multi eam ibi floruisse crediderunt, ubi nunc *Fosthath*, vel *le Vieux Kaire*, spreto tamen veterum testimonio, qui ad ripam Nili occiduam, non orientalem, Memphim posuerunt. Constat vero e recentiorum viatorum curis diligentioribus, locum Memphim olim occupasse, qui nunc *Mokhnan* et *Moniéh-Rahinéh* vocatur (*Bruce*, tom. I in-4.° c. 3, p. 59). Nihil intentatum Galli reliquerunt, quos non literariae minus, quam bellicae laudis amor in regionem hanc deduxerat, ut, si quid ex opulentissimae quondam urbis ruinis posset erui, eruerent, descriptumque posteris traderent. Obstiterint licet multa quominus propositum hoc omnino adsequerentur, ex iis tamen quae collegerunt, exstat iam, et in dies exsurgit maius, monumentum (DESCRIPTION DE L'EGYPTE), quod amicam hanc et hactenus inauditam armorum et literarum, in commune patriae decus, conspirationem aetati vel remotissimae commendabit. — *Palmiferamque Pharon.* « Insula iuncta ponte Alexandriae, colonia Caesaris dictatoris, Pharus. — Nunc e turri nocturnis ignibus cursum navium regens. Namque fallacibus vadis Alexandria tribus omnino aditur alveis, Stegano, Posideo, Tauro. » Plin. V, 31. — Turrim Sostratus Cnidius aedificavit, et inscriptionem addidit, quam servavit Strabo XVII. Insulae autem portum accludunt castella duo, quae vocantur *les Farrillons*.

9. *Ab Alveo*) *In Alveo*, meliores. Ita quoque legendum censet celeberrimus Bentleius ad Horat. III, 29, 34: sed *dilapsus ab alveo* mihi praeferendum ideo videtur, quia supra Deltam Nilus uno alveo, et lato fluens, deinde in septem ora se scindens, vagus atque dispersus per omnem Aegyptum it; ut describit Mela I, 9. Dilabitur ergo a lato alveo in septem fluvios, et per septem portus in mare evolvitur: neque hic *septem portas*, quod in Regio et Francofurtensi exstat, cum eodem Bentleio, sed *portus* legerim: quia singula ostia portus opportunos faciunt. Vid. Epist. XIV, 107: immo omnia ostia fluviorum pro

Per septem portus in maris exit aquas;
Per tua sistra precor, per Anubidis ora verendi;
Sic tua sacra pius semper Osiris amet;
Pigraque labatur circa donaria serpens,
Et comes in pompa corniger Apis eat!
Huc adhibe vultus; et in una parce duobus;
Nam vitam dominae tu dabis; illa mihi.
Saepe tibi sedit certis operata diebus,

portubus sunt, quia tuti ibi creduntur navigantes, postquam iactati fuere undis et ventis. Burm.

10. *Per septem portus* etc. Septem fluminis ostia: *Canopicum* scil. quod et Heracleoticum Ptolemaeo; *Belbitinum*, ut Herodot. Diod. Plin. et Ptolem. adpellant; *Bolbiticum* vero, ut Scylax: *Sebennyticum*: Phatniticum, vel *Phatnicum*. *Mendesium*; *Taniticum*, ultimumque *Pelusiacum*. Plin. V, Strab. XVII.

11. *Per Anubidis ora verendi.* Aegyptiorum Deus fuit Anubis, et maximorum Deorum, Isidis et Osiridis, comes assiduus. *Ora verenda* dicit, quoniam deus ille mystice fingebatur ut canis, vel capite canino, quod humano corpori addebatur. In ruderibus antiquis templorum Aegypti figurae huiusce modi persaepe cernuntur; et supersunt etiam in principum thesauris, aut musaeis eruditorum, passim dei huius simulacra et signa, talem prae se formam ferentia. Vti vero *Isis* sua habebat *Isea*; *Serapis* pariter *Serapea*, et *Nemesis Nemesea*, ita in honorem quoque *Anubidis* constructa fuerunt *Anubidea*, templa nempe aut sacella. Habuit et sua sacra, quae sumtuosa fiebant et solemnia. Sed ne in ipsa quidem Aegypto cultus numinis huius canini substitit; testantur enim scriptores fide digni, Anubidis et notitiam et reverentiam, ex Aegypto in Graeciam transiisse. Filius autem fuit Osiridis, qui eum per adulterium, etsi ignorans et imprudens, ex sorore sua *Nephthy* susceperat. Cur vero canina forma Anubim Aegyptii repraesentare consueverint, colligere est e Diod. Sicul. et Plutarch. in libro quem conscripsit περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος; et Iablonsk. Panth. Aegypt. V, 1, passim.

12. *Sic tua sacra pius semper Osiris amet.* Quae ad Isidem spectant et Osiridem, scite Plutarchus in libro iam memorato, et Iablonsk. in Panth. Aegypt. II, 1, tractaverunt; quibus addas licet *Dupuis*, *Origine des Cultes*, in-4.° passim, II, 194; III, 65.

13. *Pigraque labatur* etc. De serpentibus Isidi sacris agitur, qui fauste ominabantur, quum *donaria* lamberent, et *pigri*, id est lente altare circum *laberentur*.

14. *Et comes in pompa* etc. Isiacam pompam intelligit, de qua fusius ipse Metam. IX, 685; et Apul. Metam. XI. — *Corniger Apis eat.* De Apide vid. Iablonsk. IV, 2; *Dupuis* tom. I in 4.° pag. 10, 370 sqq. Sit nobis satis indicasse.

17. *Saepe tibi sedit*) *Tibi dedit*, Puteaneus; scribe *sedit*: alter Mentelii, *dedit incertis*: unus meus, *cedit festis*. Art. Amat. III, 635;

Qua cingit lauros Gallica turma tuas:
Tuque laborantes utero miserata puellas;
Quarum tarda latens corpora tendit onus;
Lenis ades, precibusque meis fave, Ilithyia!

Quum *sedeat* Phoriee cistris operata iuvencae

Trist. II, 297:

Isidis aede *sedens* cur hanc Saturnia quaeret
Egerit Ionio Bosperioque meri.

De Pont. I, Eleg. 1, 52:

Vidi ego, linigerae numen peccasse fatentem
Isidis, Isiacos ante *sedere* focos.

Tibull. I, Elegia 3:

Vt mea votivae persolvens Delie noctes
Ante sacras lino tecta fores *sedeat*.

Atque haec de sacris Isidis. Sed et quibuscumque in templis *sedebant operatae*. Heins. — *Certis operata diebus*. Statuti dies quibus quotannis Isidis sacra a romanis mulieribus celebrabantur. — *Operata*. Proprie hoc de sacra facientibus. Virgil. Georg. I, 339:

Sacra refer Cereri, laetis *operatus* in herbis.

Et Tibull. II, Eleg. 1, 9:

Omnis eint *operata* Deo.

18. *Gallica turma*. Isidis sacerdotes designat, qui, ut Cybeles, *Galli* vel *Gallae* vocabantur. Isis enim Aegyptiaca, Cybele apud Graecos. — *Cingit lauros*. Sacra intelligas ab Iside instituta, quum duce et indagatore fidelissimo Anubide, Osiridem reperit, a fratre Typhone in area inclusum. Quae sacra quum celebrarent sacerdotes, circa octavam diei horam, moesti primum incedebant et flentes: redibant vero lauro coronati, et festos cantus, triumphantium more, ingeminantes.

19. *Tuque laborantes utero* etc. Horatius in Dianam III, 22, 1:

Montium custos, nemorumque virgo,
Quae *laborantes utero* puellas
Ter vocata audis.

Hinc quoque Ὠδινῶν Theocrito dicta, Idyl. XVII, 60.

21. *Lenis ades, precibusque meis fave, Ilithyia*. Edd. primariae, et quae ad Heinsium usque subsequuntur,

.. Precibusque *fave*, *Lucina*, *puellae*.

Quae lectio quomodo in recentiorem et vulgatam nunc conversa fuerit, planius velim fecisset nobis vir Cl. qui nullius, nisi Puteanei, auctoritatem adfert gravis adeo immutationis. — *Ilithyia*. Fuerunt qui eamdem esse Iunonem, Dianam, Ilithyiam, Lucinam, Genitalem, contenderint, ex eo quem adduximus Horatii loco, et sequentibus Catulli in carmine saeculari ad Dianam XXXIV, 13:

Tu, Lucina dolentibus
Iuno dicta puerperis:
Tu potens Trivia, et notho es
Dicta lumine Luna.

Tull. quoque de Nat. Deor. II. Sed Homer. Il. Λ, 270; Hesiod Theog. 922, et Pind. Nem. VII, 3, Iunonis filiam dicunt *Ilithyiam*. Quin etiam Latonae parturienti adfuisse narrat Pausan. in Attic. 18. Scriptores vero latini Iunonem Lucinam coniuncte, vel Lucinam tantum efferunt: « Facta a *iuvando* et *luce* Iuno Lucina; a quo parientes eam iuvocant. Luna enim nascentium dux etc. » Varr. de Ling. Lat. IV, *Ilithyis*, (non *Ilithyiae*) a Sibylla iniunctum fuit sacrificium, anno saeculari. Plures quo-

Digna est, quam iubeas muneris esse tui.
Ipse ego tura dabo fumosis candidus aris;
Ipse feram ante tuos munera vota pedes:
Adiiciam titulum: Servata Naso Corinna.
Tu modo fac titulo muneribusque locum.
Si tamen in tanto fas est monuisse timore,
Hac tibi sit pugna dimicuisse satis.

ELEGIA XIV

AD CORINNAM: RESANESCENTI GRAVITATEM REI QVAM PATRARE TENTAVERAT, EXPONIT LIBERIVS

Quid iuvat immunes belli cessare puellas,
Nec fera peltatas agmina velle sequi;
Si sine Marte suis patiuntur vulnera telis,
Et caecas armant in sua fata manus?

que Ilithyias esse aiunt Homer. Iliad. Λ, 270; et Phurnut. 34.

22. *Digna est* etc. Corinna scilicet, cui faveas; quae tibi vitae munus acceptum referat.

26. *Tu modo fac titulo* etc. Serves amicam, ut mihi sit locus dona ante pedes deferendi, quae titulo insignita, acceptum munus, et accipientis gratitudinem in perpetuum testabuntur.

27. *Si tamen in tanto* etc. Converso ad ipsam Corinnam sermone, timet ne, si de periculo in quod inciderat, moneret gravius, malus ingravescat periculum; vult tamen ne, quod illa semel tentavit, iterum velit tentare.

ELEGIA XIV

2. *Nec fera peltatas* etc. Pelta erat scutum parvum et leve, cetrae admodum simile. Tit. Liv. XXXI, 36: « Nocte cetratos, quod *peltastas* vocant, loco opportuno inter bina castra in insidiis abdiderat. » Lunam semiplenam referebat. Virg. I, 494:

Ducit Amazonidum *lunatis* agmina *peltis* Penthesilea furens etc.

Harum originem refert Nepos ad Iphicratem Atheniensem: « Ille *peltam* pro parma fecit, a quo postea *peltastae* pedites adpellantur.

4. *Caecas manus.* Ignaras, imprudentes periculi quod tractant, et mortem inde parari. Eodem sensu Fast. I, 623:

Quae prima instituit teneros convellere foetus,
  Militia fuerat digna perire sua.
Scilicet, ut careat rugarum crimine venter,

Neve daret partus, ictu temeraria caeco
  Visceribus crescens excutiebat onus.

5. *Quae prima instituit* etc. Iure in illam invehitur, quae prima hoc sceleris monstrum tentavit admittere, in quod leges gravissimae et merito saeviebant; nec minus mulieres, quae conceptum in utero infantem *abortivis* expellere tentabant, *homicidii* reae tenebantur, quam si editum interfecissent. Qui vero *abortionis* poculum dant: « *Etsi dolo non faciunt*, tamen, quia mali exempli res est, humiliores *in metallum*, honestiores in insulam, *amissa parte bonorum*, relegantur. Quod si eo mulier aut homo perierit, *summo supplicio* adficiuntur. » Paull. 38, 5. Exstat ea de re insignis Tertull. locus in Apolog. quem adductum hic nemo sane non mihi gratulabitur: « Etiam conceptum utero, dum sanguis in hominem deliberatur, dissolvere non licet. *Homicidii* festinatio est, prohibere nasci; nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem deturbet: homo est et qui futurus est, et fructus hominis in semine est. » Mos hic impius ortum inde cepisse fertur, quod carpentorum usus matribus romanis fuerat ereptus. Rem narrat Noster Fast. I, 619:

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
  Haec quoque ob Evandri dicta parente reor.
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
  Ingratos nulla prole novare viros.

— *Convellere foetus.* Sic in uno Maffeian. In altero *evellere*: non displicet. CIOF. *Convellere* scripti potiores: sic Epist. XVII, 3:

Desine molle, precor, verbis *convellere* pectus.

Metamorph. XI, 123:

Sive dapes avida *convellere* dente parabat.

HEINS

Duo scripti, *divellere*: quod magis placet; visceribus enim excutitur foetus et divellitur: ita XIV Met. 115: *Suo divellere trunco*, ut est in MSS. B.

7. *Scilicet, ut careat* etc. Servavit Gellius XII, 1, eximium Phavorini philosophi sermonem ad matrem puellae cuiusdam, quae filiam ab alendo puero conabatur deterrere: « Oro te, inquit philosophus, mulier, sine eam totam integram esse matrem filii sui. Quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, atque statim ab sese abiecisse? — An tu quoque putas naturam foeminis mammarum ubera, quasi quosdam naevulos venustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa, dedisse? Sic enim pleraeque istae prodigiosae mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem, arefacere et exstinguere cum periculo quoque aversi corruptique lactis laborant, tanquam pulchritudinis sibi insignia devenustet! Quod quidem faciunt eadem vecordia, qua quibusdam commentitiis fraudibus nituntur, ut foetus quoque ipsi in corpore suo concepti aboriantur; ne aequor illud ventris irrugetur, ac de gravitate oneris et labore partus fatiscat; quod quum sit publica detestatione, communique odio dignum etc. » Vix quidquam ea de re vehementius, vel apud vehementissim. *I. I. Rousseau*, invenias.

Sternatur pugnae tristis arena tuae?
Si mos antiquis placuisset matribus idem,
Gens hominum vitio deperitura fuit:
Quique iterum generis iaceret primordia nostri
In vacuo lapides orbe, parandus erat.
Quis Priami fregisset opes, si numen aquarum
Iusta recusasset pondera ferre Thetis?
Ilia si tumido geminos in ventre necasset,
Casurus dominae conditor urbis erat.
Si Venus Aenean gravida temerasset in alvo,
Caesaribus tellus orba futura fuit.
Tu quoque, quum posses nasci formosa, perisses,
Tentasset, quod tu, si tua mater opus.
Ipse ego, quum fuerim melius periturus amando,

8. *Sternatur pugnae* etc. *Pugnam* recte iam vocavit, Elegiae praeced. ultimo versu, sacrilegum hoc tentamen et contra naturam, quae tentanti *repugnat*, obnixa non cedere. Continuat metaphoram, et arenam addit, qua amphitheatrum conspergebatur, ne occisorum cruore pugnantes turparentur, aut cruor ipse horrorem spectantibus incuteret.

10. *Gens hominum vitio deperitura fuit.* Barth. Advers. X, 27: *Gens hominum vitae praeperitura foret:* argute, mehercules! dubito tamen an vere. Meus chartaceus, *vino deperitura:* alter Moreti, *non peritura foret:* latet aliquid: forte, *gens humana simul:* Heins. Barthius coniecturam illam suam adstruxit loco Aeneae Gazaei pag. 28, quem licet adeas: sed *deperire* rectum est; nam notat penitus perire. Lib. I, Eleg. ult.:

Ergo quum silices, quum dens patientis aratri
Depereant aevo, carmina morte carent.

11. *Quique iterum* etc. Deucalion alter. Nota fabula. *In vacuo orbe.* Sic Maro de eodem, Georg. I, 62:

... Quo tempore primum
Deucalion *vacuum* lapides *iactavit* in orbem.

13. *Quis Priami* etc. Iusto longius immoratur poeta in exemplorum coacervatione, ut probet quod tot argumentis certe non erat comprobandum. Quis enim dubitet periturum humanum genus, si uno eodemque consensu matres omnes foetus in utero necarent?

14. *Iusta pondera.* Quae tempus foetui destinatum implent; quae non intempestive excutiuntur, antequam partus sit maturus; et ita omnia *iusta* vocantur, quae numeros suos implent; ut *Iusti anni* X Metam. 36; *Iusta statura* Suet. Tiber. 68. Burm.

15. *Ilia si tumido geminos* etc. Romulum scilicet cum Remo fratre.

18. *Caesaribus tellus* etc. Regibus primum, deinde imperatoribus romanis, qui omnes genus ab Aenea ducebant; quod splendide admodum

Vidissem nullos, matre necante, dies.
Quid plenam fraudas vitem crescentibus uvis;
Pomaque crudeli vellis acerba manu?
Sponte fluant matura sua: sine crescere nata:
Est pretium parvae non leve vita morae.
Vestra quid effoditis subiectis viscera telis;
Et nondum natis dira venena datis?
Colchida respersam puerorum sanguine culpant,
Atque sua caesum matre queruntur Ityn.
Vtraque saeva parens; sed tristibus utraque causis
Iactura socii sanguinis ulta virum.
Dicite, quis Tereus, quis vos irritet Iason,
Figere sollicita corpora vestra manu?
Hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris:
Perdere nec foetus ausa leaena suos.
At tenerae faciunt, sed non impune, puellae.
Saepe, suos utero quae necat, ipsa perit.

Virgil. et aestu vere romano, Aeneid. I, 290:

Nascetur pulchra *Troianus* origine Caesar,
Imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Iulius a magno demissum nomen *Iulo*.

— *Futura fuit*) *Futura foret*, Sarravii et quindecim alii cum prima edit.

22. *Matre necante, dies*) *Negante*, quidam: sed male.

23. *Quid plenam fraudas vitem crescentibus uvis; Pomaque crudeli vellis acerba manu?* Hanc sententiam, paucis mutatis, Tibullo III, El. 5, 19, accepit; cuius verba sunt:

Quid *fraudare* iuvat vitem crescentibus uvis!
Et modo nata mala *vellere* poma manu!

25. *Sponte fluant matura sua.* Inepta est haec compositio; idcirco, ut est in antiquis codicibus, ita scribendum: *sponte sua matura fluent.* Mar. *Fluant matura sua*, Puteanens et unus Moreti: multi *fluent.* Heins.

28. *Nondum natis.* Francius malebat *nato:* offendebat scil. rhythmus ille *datis* et *natis:* sic Ep. VIII, 136:

Et *nondum nato* funeris auctor eris.

29. *Colchida respersam* etc. Argumento utitur, ut vocant, *a fortiori.* Si enim, inquit, Medea et Procne natorum caede infames, merito ab omnibus execrantur, licet ad tantum facinus iratas impulerit maritorum perfidia; quanto magis in se illa odii concitabit, quae tali de causa, *scilicet, ut careat* etc. proprio in utero infantem occidit!

31. *Saeva*) *Dira*, Palatinus primus et Vaticanus: ita *dira noverca* Epistola XII, 188.

35. *Hoc neque* etc. Neapolitanus, *hoc neque marmoreis.* Forte pro *Marmaricis.* Heins.

Ipsa perit, ferturque toro resoluta capillos:
Et clamant, merito! qui modo cumque vident.
Ista sed aethereas vanescant dicta per auras;
Et sint ominibus pondera nulla meis.
Dî faciles, peccasse semel concedite tuto;
Id satis est: poenam culpa secunda ferat.

39. *Ferturque toro.* Sic Sarravianus et unus ex meis; non *rogo*; bene: in *toro* enim mortui efferebantur; quod et ab aliis iam animadversum. Virgilius Aeneid. VI, vers. 220:

... Tum membra toro defleta reponunt.

40. *Et merito.* Scilicet, ista periit: est enim vox clamantium. In vetustissimis tamen codicibus ita scriptum est hoc carmen:

Et clamat, merito, qui modo cumque videt.

— *Qui modo cumque*, pro *quicumque:* carminis enim necessitate coactus interposuit *modo.* Marius. — *Qui modo. Quae modo*, cod. Dousae.

42. *Et sint ominibus.* Vnus Vaticanus *sint et in ominibus*; ut Epist. VI, 65: *Nullum sit in omine pondus.* Francof. *Et sint in verbis.*

43. *Peccasse semel concedite tuto.* Veniam hanc, ego precor, Corinnae *concedite*, ut impune (*tuto*) *semel* peccaverit. — *Tutae*, Puteaneus, a manu secunda. Duo scripti, *voto.* Quod fortasse recte, si ita distinguas:

Di faciles, peccasse semel concedite! *voto*
Id satis: at poenam culpa secunda ferat.

Haec Burmannus, et ingeniose quidem. Quis vero salvus et integer textus emerserit, si non in verba modo, sed in ipsam auctoris sententiam tantum sibi iuris emendatores arrogaverint?

44. *Et satis est.* Scribo, *Id satis est:* lib. III, Eleg. 2 sub finem:

Hoc satis hic: alio cetera redde loco.

quomodo et ibi est emendandum; et Trist. IV, 9, 91: *Manibus hoc satis est: ad vos studiosa revertor Pectora.* ut recte vetus liber. H.

ELEGIA XV

AD ANNVLVM, QVEM AMICAE DONO MISERAT

Annule, formosae digitum vincture puellae,
In quo censendum nil, nisi dantis amor;
Munus eas gratum: te laeta mente receptum
Protinus articulis induat illa suis.
Tam bene convenias, quam mecum convenit, illi;

1. *Annule.* Fuit annulorum usus antiquissimus: incerta origo; nam ea omitto quae de Prometheo poetae fabulose nimis mentiti sunt, qui postquam ab Hercule fuerit e Caucaso solutus, annulum ferreum digito gestavit, cui saxi fragmentum esset inclusum, in memoriam poenae praeteritae. Ab Aegyptiis, ut alia multa, usus annulorum ad Graecos manavit, et inde ad veteres Italiae populos; nam, vel ipsis Romuli temporibus, annulos gestasse Sabinos testatur Dionys. Halic. II. A Sabinis igitur hunc morem Romani videntur accepisse; qui quidem, etsi tarde apud illos invaluerit, eo sensim luxuriae devenit, ut suum articulus quisque annulum haberet; et dives homo quicumque quasi quaedam esset ambulatoria *Dactyliotheca.* Ferrei primum apud Romanos annuli, ut *virtutis bellicae insigne*, Plin. XXXIII, 4; aureum primus Tarquinius Priscus induit; deinde senatores, mox et ipsi equites, ut a populo secernerentur. Ferrei, qui *sponsalitii* vel *pronubi* dicebantur; ferreis quoque utebantur servi et ancillae, neque id ad ornamentum, sed in indicium servitutis. In annulis effigiem alicuius e maioribus aut amicis, etiam regum et principum imagines, vel eventus, si qui singulares, curabant insculpi veteres: propriam quandoque imaginem. Plaut. in Pseudol. 54:

Ea caussa miles hic reliquit *symbolum*,
Expressam in cera *ex annulo* suam imaginem.

Sed hoc potissimum ad *signatorios*, quos et *annulos custodiae* dicebant, quia clavium et serarum loco, loculos obsignabant, resignabantque, si quid vellent extrahere. Annulum, qui et *anellus* apud Romanos, Graeci a digitis δακτύλιον vocabant; prisci vero Latini, *ungulum*, quod gemino Pacuvii testimonio Festus comprobat. Vid. Kirchmann. *de Annulis*; Gorl. *Dactyliothec.*

2. *Censendum*, spectandum, faciendum.

4. *Induat.* Imponat. Sic Plinius XXXIII, 4: *Pessimum vitae scelus fecit, qui id primus induit digitis*; id est aurum, ex quo annulus. Ita idem scriptor XXXVII, 23: *Claudius Caesar Smaragdos induebat, et Sardonychas.*

5. *Convenit, illi*, Corinnae. *Illa* Puteaneus, et alii multi: sed *illi* scribendum; agit enim de domina. H.

Et digitum iusto commodus orbe teras.
Felix, a domina tractaberis, annule, nostra;
Invideo donis iam miser ipse meis.
O utinam fieri subito mea munera possim
Artibus Aeaeis, Carpathiive senis!
Tunc ego te dominae cupiam tetigisse papillas,
Et laevam tunicis inseruisse manum.
Elabar digito, quamvis angustus et haerens;
Inque sinum mira laxus ab arte cadam.
Idem ego, ut arcanas possim signare tabellas,
Neve tenax ceram siccave gemma trahat,
Humida formosae tangam prius ora puellae;
Tantum ne signem scripta dolenda mihi!
Si dabor, ut condar loculis, exire negabo,
Adstringens digitos orbe minore tuos.
Non ego dedecori tibi sim, mea vita, futurus,
Quodve tener digitus ferre recuset, onus.

6. *Iusto*) *Recto* codex Dousae. Vid. ad Eleg. praeced. vers. 14.

10. *Artibus Aeaeis.* Circes scilicet, quae postquam Sarmatum regem, coniugem suum, artibus magicis lusisset, in *Aeam* insulam confugit, ubi Vlixem et socios excepit. — *Carpathiive senis.* Protei de quo Homer. Od. Δ, 364-384 sqq. Virg. Georg. IV, 387, ubi vid. quae doctissime adnotavit clariss. Heyn. tom. I, p. 558.

11. *Tunc ego te dominae.* In Sarraviano *tunc ego me*: in Regio *tunc per te.* Forte:

Tunc per te dominae cupiam tetigisse papillas,
Quum laevam tunicis inserit illa manum.

Ego ter, duae editiones priscae. *Ego si cupiam* Francof. latet aliquid. B.

13. *Elabar digito* etc. Mente iam in ipsum annulum conversus, optat ut digito elapsus in sinum amicae *cadat* etc.

16. *Neve tenax ceram* etc. Annuli gemmam, qua sigillo utebantur, saliva prius humectabant veteres, quo cerae facilius impressa effigies referretur.

18. *Tantum.* Dummodo: solum hoc mihi dari velim, ne signem, etc. Modus hic est loquendi Nasoni praecipue familiaris: sic enim et in Remediis ait, vs. 714:

Tantum iudicio ne tuus obstet amor.

Et III Amorum, 8, 59:

Tantum ne nostros avidi lucrentur amores.
Man.

— *Signem. Signet* Moreti, Dousae et duo alii.

19. *Si dabor* etc. Ancillae, quae me *in loculis* (apud nos *l'écrin*) recondat.

Me gere, quum calidis perfunderis imbribus artus;
  Damnaque sub gemma perfer euntis aquae.
Sed puto, te nuda, mea membra libidine surgent,
  Et peragam partes annulus ille viri.
Irrita quid moneo? Parvum proficiscere munus;
  Illa datam tecum sentiat esse fidem.

23. *Perfundes imbribus artus*) *Perfundis* idem Puteaneus. Scribe *perfunderis*; obvio apud poëtas latinos graecismo. Sic I Metam. 484 ex antiquis codicibus:

Pulchra verecundo suffunditur ora rubore.
HEINS.

24. *Perfer euntis*. Lege transpositis syllabis, *fer pereuntis aquae*. Martial XII, 5:

Et pereuntis aquae fluctus ubique sonet. D.

Locus his obscurior, nec ab interpretibus satis explicatus; sed illa verba *sub gemma* nolim construi cum *aquae euntis*; quasi aqua sub gemma iret, et inde damnum inferret illi, ut obscurior fiat: sed *sub gemma* dicitur esse puella, quae gemmam digito gerit: ut *sub auro*, pro aurato, *sub armis*, pro armato. Si vero cum Dousa legamus *fer pereuntis*, capiendum de aqua, quam ancillae aquariae portabant, de qua ad lib. III, 7, 84; et quod egregie illustratur illis ex lib. III Art. Am. 96:

Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam!

Sed ego vulgatam servo, quia Ovidius perpetuo adhaerere puellae suae volebat; ideoque recte *perfer*, id est, nunquam depone, sive laveris in balneo, sive te flumine vivo prolueris. — Haec Burmannus, quem miror sane, priorem, qui sese offerebat, sensum non tenuisse; nec τὸ *perfer* ad *damna* retulisse, ex *aqua*, quae gemmam *subiret* in balneo: quae damna nullius sunt apud Ovidium, dummodo annulum Corinna non deponat.

25. *Sed puto te visa*) *Te nuda*. Puteaneus et duo alii cum Iureti excerptis. Quatuor scripti, *quod membra*: tres, *quia*: puto, *mihi membra*.

26. *Et peraget*) *Peragam* idem Puteaneus cum Barberiniano et uno Moreti: duo alii *perages*: deinde, *annulus ille*, pro *ipse*, meliores. H.

27. *Quid moneo*. Etsi referri posse videatur ad id, quod supra *monuit* puellam, ne timeat se lavare cum annulo, et damna illa aquae perferat: tamen vel magno pignore contenderim, poëtam scriptum reliquisse, *voveo*: ita enim sensus est apertior, et sic in horrendae vetustatis codice legitur. Expone igitur: *voveo*, id est, cupio: nam quae magnopere cupimus, ea a Diis immortalibus solemus votis petere. Hinc quandoque *vovere* significat desiderare; et *votum*, desiderium. M. — *Parvum*. Mentelianus *parcum*, bene: ita *parca crimina* SS. Art. Am. III, 32: *parcior libido*: ibid. 281: ex MSS. Epist. Cydipp. 80: *lintea parca*. *parcius pretium* Amor. 8, 69. *parcus succus* I Pont. ult. H. Sed *parvum* praefero: *parcum* enim avaritiam indicaret; *parvum* vero, bonam voluntatem, etsi desint divitiae. BURM.

28. *Sentiat*. Forte *censeat*. *Sentiet* Gryphius et Bersmannus.

ELEGIA XVI

AD AMICAM, VT SVLMONE RVSTICANTEM INVISAT

Pars me Sulmo tenet Peligni tertia ruris;
  Parva, sed irriguis ora salubris aquis.
Sol licet admoto tellurem sidere findat,
  Et micet Icarii stella proterva canis,
Arva pererrantur Peligna liquentibus undis;
  Et viret in tenero fertilis herba solo.
Terra ferax Cereris, multoque feracior uvae:

1. *Pars me Sulmo tenet* etc. Pelignos quoque Plinius in tres populos dividit: Corfinienses, super Aequanos, et Sulmonenses, III, 12. Iure igitur Naso *pars tertia*, quum tertium ordine locum teneat Sulmo.

2. *Parva, sed irriguis* etc. In Fastis quoque IV, 685:

Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam,
  Parva, sed assidue humida semper aquis.

— *Ora salubris*) *Obvia semper aquis*, Moreti.

3 *Sol licet admoto* etc. Simile quid habes apud Virgil. Georg. II, 353:

Hoc, ubi hiulca siti *findit* canis aestifer arva.

Sed magnificentius multo IV, 425:

Iam rapidus torrens sitientes Sirius Indos
Ardebat coelo, et medium sol igneus orbem
Hauserat, etc

4. *Icarii stella proterva canis.* «Nonnullis hunc canem Orionis esse dixerunt; et, quod studiosus venandi fuerit, cum eo *canem* quoque inter astra collocatum. Alii autem *Icarii*, de quo ante diximus: quae multa proposita suos habent auctores.» Hygin. *Poët. astronom.* XXXV. — Vocatur autem *Sirius*, (a *σείρω desicco*) quae *micat* praecipue stella in fronte *canis*.

5. *Liquentibus*) *Rigantibus* coniecerat Heinsius, et illustrare se hunc locum lib. III Adversarior. 13, notaverat, quae ingenti veterum scriptorum damno periere. *Liquantibus* hic habet Francofurtensis: forte *liquacibus*. Vid. ad Remed. 177. B.

6. *Herba solo.* Tertius Vaticanus, *herba toro*: venuste: sic saepe, *gramineus torus*. HEINS.

7. *Multoque feracior uvae.* Lege *multaeque feracior uvae*. Seneca, Hercule Furente, 696:

Estne aliqua tellus Cereris et Bacchi ferax?

Cornelius Severus in Aetna 260:

Fertilis haec segetisque feracior, altera vitis.

Ita apud Quint. Decl. XIII: *Agellus, non vitibus consitus, non frumenti ferax*: ex MS. vulgo *frumentis*. Gryphius edidit, *ferax Cerere*, quod Marius, et deinde Bersman. ex duobus libris probat, *e* produci censens, propter incisum. BVRM.

Dat quoque bacciferam Pallada rarus ager;
Perque resurgentes rivis labentibus herbas
  Gramineus madidam cespes obumbrat humum.
At meus ignis abest... verbo peccavimus uno:
  Quae movet ardores, est procul; ardor adest.
Non ego, si medius Polluce et Castore ponar,
  In coeli sine te parte fuisse velim.
Solliciti iaceant, terraque premantur iniqua,
  In longas orbem qui secuere vias;
Aut iuvenum comites iussissent ire puellas,
  Si fuit in longas terra secanda vias.

8. *Rarus ager*) *Gratus* optime Puteaneus. Martialis notum illud X, 47:

Non ingratus ager, focus perennis.

Vnus Vaticanus, *gratus ager*: duo, *parvus*: *uixus* est in Scriveriano; sed *rarus ager* spisso densoque, quem dicunt, opponi potest; atque is vini, ut plurimum, feracissimus.

9. *Resurgentes*) *Resurgentes* herbas intelligo, ante sectas et demessas, iterum aquae copia fecundante, *resurgentes* et crescentes; ut ita urbes excisae *resurgere* passim dicuntur; et quaecumque in veterem statum restituuntur. Apposite Plinius XVI, 32: *Est in exemplis multas arbores cecidisse, ac sua sponte* resurrexisse. Et cap. 36: *Arundo omnis ex una stirpe numerosa, atque etiam recisa, fecundius* resurgit. Bvrm.

11. *At meus ignis abest...... verbo peccavimus uno.* Emissum vix verbum festinat corrigere, veritus scilicet, ne amica, quae illius *ignis*, intelligat se iam non ab Ovidio amari; et *abesse* Sulmone *ignem*, quo illum Romae incenderat. Recte hactenus; quum vero addit,

Quae movet *ardores*, est procul; *ardor* adest;

non corrigit modo, sed depravat sententiam, inani verborum inter se collusione. Quare cum quatuor scriptis et Dousae codice reponendum censuit Burm. *ignis adest*. *Peccavit* enim poëta, quum dixit *abest*, qui *adest* dicere debuisset.

13. *Non ego, si medius Polluce et Castore ponar.* Pro medius inter Pollucem et Castorem. Est autem ἀντίπτωσις quaedam. Sed grammatici fortassis regula defendent, ea videlicet, qua ablativo casu dicuntur poni, in quibus praepositio desideratur. Sed haec puerilia, ac levia. M.

15. *Solliciti iaceant* etc. In illos invehitur, qui orbem primi *in vias*, et *longas* quidem *secuerunt*; et imprecatur, ut post ipsam mortem *solliciti iaceant*, et *terra iniqua premantur*; dum contra illis adprecamur, quos adamavimus, ut *molliter ossa quiescant*; ut sit illis *terra levis*!

18. *Si fuit.* Vetus lectio est, *sic fuit*: quam expone: hac lege, ut iuvenum comites puellae irent. — Recte vulgat. nec video quid melius *sic* in sensum conferat. Nugae haec omnia; nec quidem *difficiles*!

Tum mihi, si premerem ventosas horridus Alpes,
  Durum, cum domina molle fuisset iter:
Cum domina Libycas ausim perrumpere Syrtes,
  Et dare non aequis vela ferenda Notis.
Non, quae virgineo portenta sub inguine latrant;
  Nec timeam vestros, curva Malea, sinus:
Non qua, submersis ratibus saturata, Charybdis
  Fundit, et effusas ore resorbet aquas.
Quod si Neptuni ventosa potentia vincit,

19. *Tum mihi si premerem* etc. Horatius de sua Lalage I, Od. 22:

> Pone me pigris ubi nulla campis
> Arbor aestiva recreatur aura;
> Quod latus mundi nebulae, malusque
>   Iupiter urget:
> Pone sub curru nimium propinqui
> Solis, in terra domibus negata:
> Dulce ridentem Lalagen amabo,
>   Dulce loquentem.

Nec exquisite minus Tibul. IV, Eleg. 13, 12: *Tu, nocte vel atra, Lumen, et in solis tu mihi turba locis.* — *Ventosas horridus Alpes. Turbidus* prima editio: alii, *ventosi turbine Ponti*, vel *venti:* atqui *horridus* pro frigido ponitur. Mart. III, 36:

> *Horridus* ut primo semper te mane salutem.

Apud Persium Satira prima, 54:

> Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

Sic *horrifer Boreas: horrere* quoque pro frigere. HEINS.

20. *Durum cum domina.* Alioqui asperum et difficile. *Dummodo cum domina*, scripti: recte; I, 6, 47:

> *Dummodo* sic, in me durae transite catenae.

Fast. IV, 12:

> Parva bonae Cereri, *dummodo* casta, placent.

21. *Perrumpere;* id est, irrumpere. Horat. I, 3: *Perrupit Acheronta Herculeus labor.* Idem III, 16: *Aurum per medios ire satellites, Et perrumpere amat saxa.*

23. *Non, quae virgineo* etc. Scyllam scil. quam sic quoque describit Virg. Ecl. VI, 75: *Candida succinctam latrantibus inguina monstris.*

24. *Curva Malea.* Promontorium Peloponnesi, ad sinum Laconicum, quod quinque passuum millia in mare protenditur. Dicta autem est Malea (nunc *Cabo Malin*) a Maleo Argivorum rege, qui templum ibi magnificentissimum Apollini erexit, quod *Maleoticum* adpellavit.

25. *Saturata Charybdis*) *Superata*, Palatinus unus. *Furata* alter Mentelii: quod posset explicari non invenuste: forte tamen est pro *furiata:* sed *saturata* melius τῷ *fundit* convenit, ut metaphora desumatur ab illis, qui graves nimio potu et cibo, iterum evomunt. B.

26. *Ore receptat aquas*) *Resorbet*, bene excerpta Dousae et unus Mediceus: *reportet* Barberinianus: primus Palatinus, *reportat:* quod esset *repotat.*

27. *Quod si Neptuni ventosa potentia.* Ventorum vis, ut apud Hom. Odyss. I, 71, *ἰς ἀνέμοιο*, et alibi. — Plurimi, eique optimi, cum prima edit., *Neptunum:* quod non de nihilo; ut per *ventosam potentiam* intelligat

Et subventuros auferet unda Deos;
Tu nostris niveos humeris impone lacertos;
Corpore nos facili dulce feremus onus.
Saepe petens Hero iuvenis tranaverat undas;
Tunc quoque tranasset; sed via caeca fuit.
At sine te, quamvis operosi vitibus agri
Me teneant; quamvis amnibus arva natent,
Et vocet in rivos parentem rusticus undam,
Frigidaque arboreas mulceat aura comas;
Non ego Pelignos videor celebrare salubres,
Non ego natalem, rura paterna, locum:
Sed Scythiam, Cilicasque feros, viridesque Britannos,
Quaeque Prometheo saxa cruore rubent.
Vlmus amat vitem, vitis non deserit ulmum:
Separor a domina cur ego saepe mea?
At mihi te comitem iuraras usque futuram,
Per me, perque oculos, sidera nostra, tuos.

Aeolum, ventorum potentem, qui, invito saepe Neptuno, tempestates ciet.

33. *Operosi vitibus agri.* In quibus *operae* multum consumendum est, quia feraces admodum. Sic Horat. IV, 2, *operosa* vocat illa *carmina*, quae, ipso teste, *per laborem plurimum* fingebat, *circa nemus*, *uvidique Tiburis ripam*; et alio loco divitias *operosiores*. — Proprie *opus*, de agricultura et labore rustico.

35. *Et vocet in rivos parentem rusticus undam.* Malim *evocet*; edd. priscae, *currentem* rusticus *uvam*; aliae, *currentem.... undam*. Sed ex antiquissimi codicis auctoritate legendum censuit Marius *amnem*; aut, quod multo melius, *undam*, ut interpretetur poëta quod ipse supra dixerat, *amnibus arva natent*. — *Parentem undam* excerpta Puteani, Scal. etc. Venuste mehercules! exclamat Heinsius.

36. *Arboreas.... comas.* Poëtice et eleganter pro *frondes*, quae arborum *comae*.

39. *Viridesque Britannos.* Caesar, de Bell. Gall. V, 14: « Omnes vero *se* Britanni *vitro* inficiunt, quod caeruleum efficit colorem, atque hoc horridiore sunt in pugna adspectu. » Vbi vide quae adnotarunt nostri Caesaris Editores. — Vide Propert. II, 14, 25, *infectos*; Martialis *depictos* vocat Britannos.

40. *Cruore madent*) *Rubent* multi editi et Bersmanni libri, quod ille probat: *sanguine saxa rubent*, duo Heinsiani. Vid. IV Metam. 481.

41. *Vlmus amat vites.* Quaedam exemplaria scriptum habent, *vitem*, quae lectio magis placet; nam singulari numero sequitur, *vitis non deserit ulmum*.

44. *Perque oculos, sidera nostra, tuos.* Legebatur olim, *perque oculos*,

Verba puellarum, foliis leviora caducis,
  Irrita, quo visum est, ventus et unda ferunt.
Si qua mei tamen est in te pia cura relicti;
  Incipe pollicitis addere facta tuis;
Parvaque quamprimum rapientibus esseda mannis,
  Ipsa per admissas concute lora iubas.
At vos, qua veniet, tumidi subsidite montes;
  Et faciles curvis vallibus este viae!

qui rapuere, *tuos*, subintellecto pronom. *me*; quod ut duriusculum respuens Marius, e vetustissimi codicis auctoritate, qui nunc legitur, versum restituit.

46. *Irrita quo visum*) *Qua visum est* Puteaneus: recte; nisi quod *quo* malim: supra Elegia V: *Quo nunc mea gaudia defers?* Heins. *Quae ut visum*, codex Dousae. — *Ventus et unda*. Hic Naso Catullianam illam sententiam exprimit Carm. LXX, 3:

... Sed mulier cupido quod dicit amanti,
In vento et rapida scribere oportet aqua.

— Iunii et tredecim alii, *et aura*: et ita ediderunt Gryph. et Bersm. Amor. I, 8, 106:

Nec tulerint voces ventus et aura meas. B.

49. *Parvaque quamprimum rapientibus esseda mannis*. Fuit *essedum* quoddam vehiculi genus bellici, quod a Belgis primum, ut videtur, inventum. Usum Romani a Britannis petierunt; exstat tamen Cicer. ad Attic. Epistola (VI, 1) in qua de *essedis* mentio fit: «Hic Vedius venit mihi obviam cum duobus *essedis*.» Quae quidem Epist. scripta fuit ante Caesaris in Britanniam expeditionem: sed de iis intelligendum, quibus ad iter faciendum, vel onera deportanda utebantur, et nondum rei bellicae accommodatis.
— *Mannis*: «Mannus est equus brevior, quem vulgo *Burichum* vel *Burichium* vocant. Isid. XII, 1. Graecis est Βουρίχος. *Du Cange*, Gloss. Ducebantur quoque a mulabus *esseda*, ut docet Claud. Epigram. *de Mulabus Gallicis*, Carm. LI, Ep. 1:

Adspice morigeras Rhodani torrentis alumnas.

50. *Ipsa per admissas* etc. *Admissas iubas*, quo sensu vidimus *admissos equos* in Epist. I, 36.

51. *At vos, qua veniet, tumidi subsidite montes*. Prosopopoeia: describit autem optime Pelignorum situm, ad quos ex urbe discedentibus, nisi montibus ac vallibus peragratis, accedere non licet. Cim. — *Qua veniet*. Legitur etiam in exemplaribus *quum*; utrumque recte. *Qua* adverbium est significans per locum; *quum*, adverbium temporis est: utraque lectio congruit sensui. Mar. — *At vos*, etc. Apostrophe amoris et deliciarum plena!

ELEGIA XVII

DE CORINNA QVERITVR, NIMIVM OB FORMAE PRAESTANTIAM SVPERBIENTE

Si quis erit, qui turpe putet servire puellae,
Illo convincar iudice turpis ego.
Sim licet infamis, dum me moderatius urat,
Quae Paphon, et fluctu pulsa Cythera tenet.
Atque utinam dominae mitis quoque praeda fuissem,
Formosae quoniam praeda futurus eram!
Dat facies animos; facie violenta Corinna est;
Me miserum! cur est tam bene nota sibi?
Scilicet a speculi sumuntur imagine fastus;

3. *Sim licet infamis.* Male audire non recusat: *turpitudinis* notam a se non amovet, dummodo illum amor *urat* parcius, id est, *mitiorem* dominam efficiat. — *Infamis.* Interpretatur Robert. Stephan. quasi *sine fama*: rectius, meo quidem iudicio, si quemadmodum *famam* a *fando*, sic ab *infando* infamem derivatum dixisset. Non enim is *infamis*, de quo rumor omnino nullus; sed ille qui nec nominatur quidem, prae pudore. — *Dum me moderatius urat.* Sic cum melioribus scribendum. Perperam *moderantius* vulgati. H.

4. *Pulsa Cythera Cincta* unus Heinsii. *Fluctu culta*, septem alii *Fluctus culta* Francofurt. Moreti et quatuor alii. *E fluctu nata* Vaticanus et prima editio. *Et fluctus aequore nata*, Moreti tertius. *Cythera* autem plurali numero dixisse docet Servius ad lib. I Aeneid. 680; et X, 51. B.

5. *Atque utinam dominae mitis*) *Miti* elegantius unus Moreti et Sarravianus cum tribus aliis: ut Trist. II, 106:

Praeda fuit canibus num minus ille suis!

7. *Facie violenta Corinna est*) *Facies violenta Corinnae est*: optimus Palatinus, Puteaneus et tres alii: unus Med. τὸ *est* non habet. Scribe.

... Facies violenta Corinnae
(Me miserum!) cur est tam bene nota sibi!

Sed si ita legas, *sibi* pro *illi* est capiendum, quod fieri solere non nego; sed huic loco vix congruit. Respexit forte Heinsius ad illa Epist. XVII, 37:

Aut mea sit *facies* non *bene nota* mihi.

Sed ibi res est perspicua; hic vero dubito etiam an *facies violenta* recte dicatur: quare ego veterem omnium editorum lectionem reduxi, et pentametrum per parenthesin interiectum distinguendum puto. *Violenta est facie*, id est, propter formam est arrogans, impotens. BVRM.

9. *Scilicet a speculi* etc. De speculis, eorumque generibus, usu et ma-

Nec nisi compositam se prius illa videt.
Non tibi si facies nimium dat in omnia regni;
O facies oculos nata tenere meos!
Collatum idcirco tibi me contemnere debes;
Aptari magnis inferiora licet.
Creditur et Nymphe mortalis amore Calypso
Capta, reluctantem detinuisse virum.
Creditur aequoream Phthio Nereïda regi;
Egeriam iusto concubuisse Numae;

teria, consulend. Sextus Empir. Plin. XXXVI, 26, et Senec. Quaest. Nat. I, 17; ubi inter alia multa, quae sequuntur, notanda praecipue videbantur: «Quid sibi rerum natura voluit.. quorsus pertinuerit, hanc comparare materiam, excipiendarum imaginum potentem? ..... Inventa sunt specula, ut homo ipse se nosceret. Multa ex hoc consecuta: primo sui notitia, deinde et ad quaedam consilium. Formòsus, ut vitaret infamiam; deformis, ut sciret redimendum esse virtutibus, quidquid corpori deesset: iuvenis, ut flore aetatis admoneretur, illud tempus esse discendi, et fortia audendi: senex, ut indecora canis deponeret, et de morte aliquid cogitaret.» Eadem fere Socrates apud Plutarch. praecept. coniug. Pergit Seneca: «Postea rerum iam potiente luxuria, specula totis paria corporibus auro argentoque caelata sunt, denique gemmis adornata; et pluris unum ex his foeminae constitit, quam antiquarum dos fuit illa, quae publice dabatur imperatorum pauperum filiabus. An tu existimas, ex auro nitidum habuisse Scipionis filias speculum, quum illis dos fuisset aes grave? O paupertas felix, quae tanto titulo locum fecit! Iam libertinorum virgunculis in unum speculum non sufficit illa dos, quam dedit senatus pro Scipione.»

10. *Nec nisi compositam* etc. Nec se prius spectat, quam possit in spectando delectari et superbire.

11. *Nimium dat in omnia regni.* Venuste Puteaneus cum uno Vaticano et Barberinian. Silius lib. XIV, 670: *Ingemuit nimium iuris, tantumque licere horruit.* Ita enim scribendum: pessime vulgo *nimiumque viris*. Heins.

13. *Collatum idcirco tibi me* etc. Etsi forma vincas, si tibi me *comparaveris*, non est tamen unde contemnas, ac tantopere superbias. Sunt enim aliae quae Ovid. commendent virtutes; ingenium scilicet, et poetica laus, quae immortalitatem puellis quas adamarit, videtur polliceri.

15. *Creditur*) *Traditur* Putean. et duo alii. *Reluctantem* etiam Francof.

17. *Credimus*) *Creditur*, idem Puteaneus cum Neapolitano et uno Moreti ac Sarraviano. Heins.

18. *Egeriam iusto* etc. Specus Egeriae, quo Numa ad nocturnos cum Dea congressus, et sacerdotes ad sacrificandam Deae fidei ventitabant, spectatur adhuc in valle Egeria, non procul a Circo Caracallae. Borrich. Antiq. Vrb. c. III, sect. 4.

Vulcano Venerem; quamvis, incude relicta,
 Turpiter obliquo claudicet ille pede.
Carminis hoc ipsum genus impar: sed tamen apte
 Iungitur herous cum breviore modo.
Tu quoque me, mea lux, in quaslibet accipe leges;
 Te deceat medio iura dedisse toro.
Non tibi crimen ero, nec quo laedere remoto;
 Non erit hic nobis inficiandus amor.

19. *Quamvis, incude relicta, Turpiter claudicet* etc. Formae turpitudinem, et artis, quam exercebat Vulcanus, humilitatem aptissime coniungit poeta, quo melius a fortiori probet posse Ovidium a Corinna redamari, quum Deorum turpissimum, artificemque eumdem ignobilissimum, Dearum formosissima cubili dignata fuerit.

21. *Carminis hoc ipsum genus impar.* Pergit facetus artem suam Vulcanianae conferendo, et hoc ipsum, quo nunc utitur, carminis genus *claudicare* dicit, in quo distichon duobus constat versibus, quorum brevior longiorem subsequitur, ita ut pede in uno videatur subsistere. Quod non verbis tantum, sed re ipsa demonstrat, prioris scil. versus abrupta intermissione:

Carminis hoc ipsum genus impar.....

— *Sed tamen.* Francius malebat *Et tamen.*

22. *Iungitur herous*) *Heroum* Sarravianus, ut sit graecismus. *In versus*, Puteaneus. Heins. *Cum breviore pede*, Scriverianus. *Cum breviore, modus*, malebat Francius.

23. *Mea lux.* Solemnis haec apud eroticos poëtas formula *mea lux*, *mea vita* etc. quasi vita omnis illius qui vere amat, e dominae nutu pendeat et arbitriu; et quod vivit, illius sit.

— *Accipe leges. Accipe partes*, Iunii codex.

24. *Te deceat medio*; Puteaneus cum tribus aliis: idem *foro* pro *toro*; sed perperam. *Te decet e medio*, Farnesianus et Francof. ut sit *torus* ipsi quasi thronus, aut tribunal, e quo ius dicat. *Signa dedisse* duo libri: *iussa*, plurimi alii.

25. *Nec quo laedere remoto.* Huic sensui cohaerere videtur illud superius, *In quaslibet accipe leges.* Nam puellae quandoque veteres amatores excludunt ad tempus, ut potiorem admittant, id est largiorem: quod priores amantes non facile aequo animo ferunt, et saepe numero insolenter obstant: unde puellis et damnum et dedecus paritur. Se talem fore negat Naso, qui alibi etiam ait:

Saepe fruar domina, saepe repulsus eam.

In quodam tamen manuscripto codice legitur *Nec quo luctere remoto:* quae lectio valde mihi placet: sensus enim etsi diversus a superiore, apertior tamen est. Mar. In uno Malleian. *laetere:* superior lectio est probabilior: subdit enim, *Non erit hic nobis inficiandus amor.* In altero Malleian. *latere:* fortassis *latitare* in eo erat scribendum. Cior.

26. *Hic nobis.* Alias legitur *vobis*, id est, tibi et aliis puellis. Mar.

Sint tibi pro magno felicia carmina censu;
  Et multae per me nomen habere volunt.
Novi aliquam, quae se circumferat esse Corinnam:
  Vt fiat, quid non illa dedisse velit?
Sed neque diversi ripa labuntur eadem
  Frigidus Eurotas, populiferque Padus:
Nec, nisi tu, nostris cantabitur ulla libellis:
  Ingenio causas tu dabis una meo.

ELEGIA XVIII

AD MACRVM *: EXCVSAT SE QVOD TOTVS SIT IN SCRIBENDIS AMORIBVS

Carmen ad iratum dum tu perducis Achillem,

27. *Sint tibi.* Sic habent tres scripti, quod amplector: duo alii, *sunt tibi*, unus *sint mihi*. H. Praestat certe prior lectio, cuius sensus: Valeant apud te *carmina felicia*, loco magni census; haec tu pluris facias, quam munera et divitias, quibus alii amatores puellas suas faciunt.

31. *Sed neque diversi* etc. Non satis video quid hic ad rem comparatio Padi et Eurotae diverse labentium; nisi dicat poeta suam quemque libidinem trahere; et ad Corinnam Ovidium ferri cursu non voluntario. — *Labuntur.* Franc. legebat *labentur.*

32. *Eurotas*) *Eufrates* Francof. duo Moreti et octo alii.

34. *Ingenio causas* etc. Causam simul et materiam, cur faciam versus, mihi tu sola suppeditabis.

Elegia XVIII

* Macer Aemilius Veronensis, Virgilio, Tibullo et Ovidio coniunctissimus; non minus eruditionis, quam poeseos fama sua aetate clarus, nec sine laude a Quintiliano X, 1 memoratus. Carmen scripserat *De serpentibus*; alterumque *de rebus Troianis*, quorum exstat omnino nihil. Vid. Broukh. ad Tibull. II, Eleg. 6, 1. Diversum vero fuisse ab eo qui *Iliaca* scripsit, et male cum ipso confusum, contendit Wernsdorff P. L. M. tom. IV, p. 579.

1. *Carmen... dum tu perducis.* Male qui de conversa e graeco in latinum sermonem Iliade interpretati sunt; quum ex hoc ipso versu et sequenti *Primaque iuratis* etc. liqueat satis res poëtam altius repetiisse; et inchoatum carmen a iureiurando quo graecos principes Tyndareus obligaverat in illius defensionem, cui coniux Helena obtigisset, *ad iratum Achillem*, quo Ilias exorditur, *perduxisse.*

Primaque iuratis induis arma viris:
Nos, Macer, ignavae Veneris cessamus in umbra;
Et tener ausuros grandia frangit Amor.
Saepe meae, tandem, dixi, discede, puellae:
In gremio sedit protinus illa meo.
Saepe, pudet, dixi: lacrymis vix illa retentis,
Me miseram! iam te, dixit, amare pudet?
Implicuitque suos circum mea colla lacertos;
Et, quae me perdunt, oscula mille dedit.
Vincor; et ingenium sumtis revocatur ab armis;
Resque domi gestas, et mea bella, cano.
Sceptra tamen sumsi; curaque Tragoedia nostra
Crevit; et huic operi quamlibet aptus eram.
Risit Amor, pallamque meam, pictosque cothurnos,

3. *Ignavae Veneris.* Quidam codices *ignava* habent: mihi tamen mollius carmen currere videtur, si *ignavae* legatur; quae lectio etiam est vetustissima. MAR.

4. *Ausuros grandia.* Carminis heroici argumenta. *Frangit amor.* Infirmat, facit quo minus *audeam grandia.*

8. *Me miserum, cur te, dixit, amare pudet.* Gruterus e Palatino adscripserat, *Me miseram, iam te, dixit, amare pudet?* Etiam qui Scaligeri librum cum MSS. contulerat. Suavius et elegantius DAN. HEINS.

11. *Vincor.* Vnus Moreti *frangor:* ut Epist. Penelopes 85: *Ille tamen precibusque meis, lacrymisque pudicis Frangitur.* Et Propert. II, 14, 2: XXI, 4. Et sic saepe alibi. HEINS. Sed praecessit modo, *frangit amor:* quare retineo vulgatam. *Vror* erat in primo Moreti: in duobus aliis *positis revocatur ab armis:* quae eadem varietas est Epist. V, 55. BVRM. — *Ingenium sumtis revocatur ab armis.* A bello giganteo, quod tractare coeperat *gravi numero*, et modis materiae convenientibus, denuo *revocatus*, *res domi gestas*, amores nimirum, et *sua bella*, rixas, iurgia, quae saepius inter amantes exoriuntur, parat celebrare.

12. *Et mea bella*) *Mea facta*, Franc.

13. *Curaque Tragoedia nostra Crevit*) *Medea*, quae videbatur ostendere peritissimo istius modi rerum aestimatori Quintiliano X, 1, «quantum vir ille praestare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset.» Versus vix unus et alter ad nos usque pervenerunt, qui rhetoris iudicium confirment. Vnum servavit ipse Quint. VIII, 5:

Servare potui: perdere an possim rogas?

Et alterum Senec. Rhet. Suasor. III:

Feror huc, illuc, ut plena Deo.

Vtrum vero alias Tragoedias scripserit Ovidius, aut acta fuerit *Medea*, prorsus incertum.

15. *Risit Amor, pallamque meam.*

Sceptraque privata tam bene sumta manu.
Hinc quoque me dominae numen deduxit iniquae;
Deque cothurnato vate triumphat Amor.
Quod licet, aut artes teneri profitemur amoris;
Hei mihi! praeceptis urgeor ipse meis!
Aut, quod Penelopes verbis reddatur Vlixi,

Agitur hic de palla scenica, qua induebantur personae graves, nobiles, et honoratae, quae in scenam tragicam a poëtis inducebantur, et cuius repertor Aeschylus. — *Pictosque cothurnos.* Purpureos scilicet. Color enim purpureus tragicis admodum consentaneus theatris, in quibus regum, reginarumque conspicuo splendentis purpurae decore illustrium infortunati casus et luctuosa funera repraesentabantur. — Metonymice haec omnia: simpliciter, a tragicis ad erotica devolavi.

16. *Tam cito*) *Tam bene*. Francof. Sarravii, Scriverii et sex alii: non male. *Medeam* enim Ovidii omnes admirati fuere veteres, quibus eam legendi felicitas contigit; ita ut de se Ovidius potuisset dicere, quod sua Oenone Epist. V, 86:

> Sunt mihi, quas possint sceptra decere, manus.

— *Sceptraque privata.... sumta manu.* Adludit ad conditionem *privatam* vatis, qui ad reges usque assurgit, quum ipsos loquentes agentesque in tragicam scenam inducit. *Sceptra* pro tragoedia poni, vulgare apud poëtas.

17. *Numen.* Francius volebat *lumen*: perperam.

18. *Deque cothurnato vate* etc. Genus simul, et quo successu illud tractaverit, indicat. Non enim *cothurnatus* de tragico vate tantum hic accipiendus, sed de quocumque opere sublimi et splendido. Sic de Marone Martialis V, Epigr. 5:

> Grande *cothurnati* pone Maronis opus.

19. *Quod licet, aut artes*) *Et partes;* ita quidem in omnibus exemplaribus, tam impressis quam manuscriptis, quae plurima vidi, legitur: sed mihi valde placeret, si legeretur *Aut artes*. Item inferius: *Aut quod Penelopes* etc. Quum tamen nullius adsit exemplaris auctoritas, non ausim quidquam immutare, quorumdam exemplo, qui plerosque latinos libros depravaverunt. *Profitemur* proprie dixit; nam artium *professores* dicuntur, qui in eis eruditi sunt, aut eas publice docent: quemadmodum Naso amandi artem. Idcirco legendum existimarem *Artes*, non *Partes*. Intelligimus autem, tunc, quando haec componebat Ovidius, Amandi artem inchoatam, non absolutam fuisse; nam de his tribus Elegiarum libellis, tanquam editis, meminit libro tertio de Arte.

20. *Vrgeor ipse.* In quibusdam melius legitur *Torqueor;* id est, excrucior: quia exclusus fuerat ab amica; ut Elegia sequenti v. 34:

> Hei mihi, ne monitis torquear ipse meis!

Terreor, editio Micylli.

21. *Aut quod Penelopes* etc. Insigniores inter Heroidum epistolas recenset; et eas, crediderim, quae maiori apud eum in pretio.

Scribimus; aut lacrymas, Phylli relicta, tuas.
Quod Paris, et Macareus, et quod male gratus Iason,
Hippolytique parens, Hippolytusque legant:
Quodque tenens strictum Dido miserabilis ensem
Dicat, et Aeoliae Lesbis amica lyrae.
Quam celer e toto rediit meus orbe Sabinus,
Scriptaque diversis rettulit ille locis!
Candida Penelope signum cognovit Vlixis:
Legit ab Hippolyto scripta noverca suo.
Iam pius Aeneas miserae rescripsit Elissae:
Quodque legat Phyllis, si modo vivit, habet.
Tristis ad Hypsipylen ab Iasone litera venit:
Det votam Phoebo Lesbis amata lyram.
Nec tibi, qua tutum, vati, Macer, arma canenti,
Aureus in medio Marte tacetur Amor.
Et Paris est illic, et adultera nobile crimen;

26. *Dicat*) *Dictat* olim editi: sed Iunii, Palatin. Francof. et septem alii, *dicat*: unus vero, *mittat*. — *Aoniae Lesbis amica lyrae.* Alii, *Aonio Lesbis amata viro.* Puteaneus, *Aeoliae Lesbis amata lyrae*: et a manu secunda, *amica*: recte. Sic Sappho ipsa apud Nostrum: *Lesbides Aeolia nomina dicta lyra.* Inde et *Aeolia puella* Horatio IV, Ode 9, dicta: et apud eundem II, Od. 13, habes, *Aeoliis fidibus querentem Sappho.* HEINS.

29. *Candida Penelope* etc. Nullus sane dubitandi locus, quin Epistolas Sabinus conscripserit, quas hic notat Ovidius. Sed nulla fit mentio de responsione *Paridis ad Oenonen*, quae adhuc Sabini sub nomine circumfertur; dum contra quatuor recensentur, quae omnino perierunt, non ita prorsus desiderandae, si superstitibus non poliores. Quis vero credat poëtam omnium elegantissimum in laudis et famae partem venire voluisse cum auctore Epistol. quas lectoris iudicio permisimus? — Sed quid ea de re sentiamus, habet iam lector tom. I, pag. 121.

31. *Iam pius Aeneas*) *Impius* multi: unus Moreti *Et pius*: lege *En pius.*

32. *Si modo vivit*) *Vivat* Iunii et decem alii: nil muto. Epist. X, 75: *Si modo vivis, foemina.*

35. *Nec tibi, qua tutum vati* etc. De Macro iam Tibull. II, 6, 1:

Castra Macer sequitur: tenero quid fiet amori!

Vnde patet non ab eroticis alienum fuisse; quod et Noster hoc ipso loco confirmat, quum addit vs. 40:

... *A vestris in mea castra redis.*

37. *Et adultera nobile crimen.* Raptus Helenae, qui luctuosi quid in, sed poëtice *nobilis* belli causam praebuit et materiem.

Et comes extincto Laodamia viro.
Si bene te novi, non bella libentius istis
Dicis; et a vestris in mea castra redis.

ELEGIA XIX

AD QVEMDAM, CVIVS VXOREM AMABAT

Si tibi non opus est servata, stulte, puella;
At mihi fac serves, quo magis ipse velim.
Quod licet, ingratum est; quod non licet, acrius urit.
Ferreus est, si quis, quod sinit alter, amat.
Speremus pariter, pariter metuamus amantes,

38. *Et comes extincto Laodamia viro.* Hinc licet colligere, non tantum ea persecutum Macrum, quae post occisum Hectorem consecuta sunt: sed et illa, quae ab initio belli gesta fuerunt. Nam de Protesilao et Laodamia quae dicuntur, longe ante iram Achillis acciderunt. Etiam illud sciendum, non peculiari opere amorem sive Laodamiae, sive Paridis et Helenae tractasse Macrum: sed inter cetera scripta obiter, aut per digressionem, eoque pertinet, quod hic poëta dicit: *Nec tibi, qua tutum, vati, Macer* etc. *Tutum* enim hic intelligit, id quod est commodum et licitum per leges heroici carminis. MICYL.

40. *In mea castra redis.* Quaedam exemplaria habent, *Venis. Redis* prima editio, Sarravianus, et multi alii: recte: nam Macrum amatoria scripsisse iam ante, ex istis patet, quae supra ad versum 35, ubi Tibulli ad eumdem Elegiam retulimus.

Videtur Noster Elegiae huius argumentum e Propertio depromsisse, qui, I, 7, ad Ponticum, *Thebaïdis*, quae deperiit, auctorem:

Dum tibi Cadmeae dicuntur, Pontice, Thebae,
Armaque fraternae tristia militiae...
Nos, ut consuemus, nostros agitemus amores etc.

Pontici quoque meminit Naso, Tristium IV, 10, 47.

ELEGIA XIX

1. *Si tibi non opus est* etc. Totus hic poeta ad *εἰρωνικὸν* compositus; nec ullum fere hic verbum, quod non sale suo aspergatur, aut potius, *quidquid loquitur, sal est.* Afranius, apud Priscian. lib. V. Quod ubi lector primum senserit, vix ullus commentario locus; ex ipsa re enascitur. — *Servata puella. Servatae puellae*, Palatinus tertius.

4. *Amat*) *Amet.* Mentelii prior, Palat. tertius et Francof. *Quod sinat* etiam Scriv. *sinet* Palat. tertius.

5. *Speremus pariter.* Vide quae

Et faciat voto rara repulsa locum.
Quo mihi fortunam, quae nunquam fallere curet?
Nil ego, quod nullo tempore laedat, amo.
Viderat hoc in me vitium versuta Corinna:
Quaque capi possem, callida norat opem.
Ah! quoties sani capitis mentita dolores,
Cunctantem tardo iussit abire pede!
Ah! quoties finxit culpam, quantumque libebat,
Insontis speciem praebuit esse, nocens!
Sic ubi vexarat, tepidosque refoverat ignes,
Rursus erat votis comis et apta meis.

dixi in Epistola Deianirae ad Herculem IX, vs. 42:

Speque timor dubia, spesque timore cadit. C.

6. *Rara repulsa.* Sarravianus pro diversa lectione, Barberinianus et Arondelianus codices, *grata repulsa.* Potest et *cara repulsa* legi, quia *ingratum* paulo ante praecesserat. Sed nil mutandum. Heins.

7. *Quo mihi fortunam, quae nunquam fallere curet?* Libri Vaticani, et Mafficiani, *Quid mihi fortuna est, quae* etc. Ciof. Quidam codices, *Quid cum fortuna;* alii, *Quid fortuna mihi,* vel, *Quid mihi fortuna est.* Puteaneus cum excerptis Scaligeri, *Quo mihi fortunam*: eleganter et vere. De verbo *curare*, vide Broukh. ad Tibullum I, 1, 57.

9. *Viderat hoc in me vitium* etc. Meam hanc esse indolem Corinna intellexerat; seque agebat, ut inde sequebatur.

10. *Quaque capi possem.* Vnus Moreti et Dousae codex, *trahi*, quod a librario profectum esse vix credo. Vide I Art. Amat. 631:

Nec timide promitte; *trahunt* promissa puellas.

Et lib. III Art. Amat. 422:

Quem *trahat*, e multis forsitan unus erit. Bvrm.

Et hoc addita vox *callida* requirere videtur. Bvrm. — *Norat opem.* *Norat ope* Moreti tert. Iun. et sex alii. Sic variant saepe in his locutionibus codices. Vid. ad I Art. Amat. 50.

14. *Insontis speciem praebuit esse, nocens.* Hanc lectionem praetuli. Nam *esse* etiam optimus Palatin. et Neapolitanus et Arondelianus, cum Scaligeri excerptis. Quidam codices, *illa.* Latet aliquid. Forte:

Insontis speciem praetulit ore nocens. H.

— Iure vir cl. *latere aliquid* suspicatur; est certe quod desideres, ut plane quod voluerit poëta, et protinus intelligas. Malim igitur cum omnibus priscis edd. legere:

Insontis speciem praebuit, ipsa nocens.

ita ut sit sensus: ah! quoties *sontem me finxit*; et, licet *ipsa nocens*, *insontis speciem praebuit!* Quod pariter ex ingenio puellae et scribentis.

15. *Sic ubi vexarat.* Forte, *versarat*; vid. supr. Eleg. 2, 29. *Resolverat*, Palat. et Francofurt. *removerat* Sarravian. et undecim aliis *revocerat*

Quas mihi blanditias, quam dulcia verba parabat!
Oscula, Dî magni! qualia quotque dabat!
Tu quoque, quae nostros rapuisti nuper ocellos,
Saepe face insidias; saepe rogata, nega:
Et sine me, ante tuos proiectum in limine postes,
Longa pruinosa frigora nocte pati.
Sic mihi durat amor, longosque adolescit in usus:
Hoc iuvat; haec animi sunt alimenta mei.
Pinguis amor, nimiumque patens, in taedia nobis
Vertitur; et stomacho, dulcis ut esca, nocet.
Si nunquam Danaën habuisset ahenea turris,
Non esset Danaë de Iove facta parens.
Dum servat Iuno sinuatam cornibus Io,

Palitiani: *ignoverat*, et emendatum *renoverat*, Moreti unus.

17. *Quas mihi blanditias* etc. Subit Catull. carm. V, vs. 7, ad Lesbiam:

Da mi basia mille, deinde centum,
Dein mille altera, dein secunda centum.

Qua de re Martialis VI, 34, 7, non infacete:

Nolo quot arguto dedit exorata Catullo
Lesbia: pauca cupit, qui numerare potest.

— *Quam dulcia.* Francius malebat *quae dulcia*, ut erat in Moreti primo.

20. *Saepe face insidias*) *Time* Puteanens, et plures ex praestantioribus alii; recte: *time* me tibi insidiari, nec serio amare. Posset et *cave* pro *face* legi. Heins. Ego vero explicarem illud *time*, scilicet mariti, vel custodis tui insidias, ne te deprehendant: finge te id metuere. Burm.

22. *Frigora*) *Tempora*, Francof. et Moreti primus.

23. *Sic mihi durat.* Malo *duret* et *adolescat*: *iuvet* etiam et *sint*, sequenti versu. Certe *sint* exstat in Neapolitano codice: deinde, *longos in usus*, non *annos* optimus Palatinus et duo alii. Heins.

24. *Animi*) *Animo meo* Palatinus alter; et ita Francius correxerat.

25. *Pinguis amor.* Tardus, quem nihil e somno possit excitare; unde fit ut aditus ad eum undique pateant. Inepte igitur, qui *potens* aut *latens*, pro *patens*, hic reposuerant. Quo diximus sensu, Glis apud Martialem XIII, 58:

... Pinguior illo
Tempore sum, quo me nil, nisi somnus, alit.

— *Nimiumque patens. Latens* Puteaneus; et emendatum manu secunda, *patens*: quomodo et optimus Palatinus et quinque alii: ut *patens amor* sit expositus, ad quem aditus non intercluditur: sic *patens* campus, et quae similia: ita quoque de Amore Propert. I, 9, 29:

Qui non ante patet, donec manus attigit ossa.

29. *Dum servat Iuno mutatam cornibus Io*) *Decoratam* duo libri: unus *munitam*; quinque *sinuatam*, quod

Facta est, quam fuerat, gratior illa Iovi.
Quod licet et facile est, quisquis cupit, arbore frondes
Carpat, et e magno flumine sumat aquam.
Si qua volet regnare diu, deludat amantem.
Hei mihi, quod monitis torqueor ipse meis!
Cuilibet eveniat, nocet indulgentia nobis.
Quod sequitur, fugio; quod fugit, usque sequor.
At tu, formosae nimium secure puellae,
Incipe iam prima claudere nocte domum:
Incipe, quis toties furtim tua limina pulset,
Quaerere; quid latrent, nocte silente, canes;
Quo ferat aut referat sollers ancilla tabellas;
Cur toties viduo secubet ipsa toro.

arridet. Nec male unus Moreti pro diversa lectione:

Dum nimium servat custos Iunonius Io. H.

32. *E magno flumine sumat aquam.* In antiquissimis legitur, *potet*, id est bibat, quod magis placet. MAR. *E magno* scripti meliores: quidam etiam *sumat aquam*: de quo dicendum Art. Am. III, vs. 96. HEINS. Sed *aquam sumere* ibi aliud quid est: pro bibere posuit Plaut. Mil. II, 6, 71: *Nam ex uno puteo similior nunquam potest aqua aquae sumi.* Horat. III, Od. 8:

Sume, Maecenas, cyathos amici
Sospitis centum... BVRM.

34. *Quod monitis torqueor.* Vetus et melior lectio est, *ne monitis torquear.* MAR. *Torquear* Puteaneus et complures alii. Forte, *nae torqueor*: tres libri cum prima editione, *nam torqueor*: tres, *quod torqueor.* Sic supra: *Hei mihi, quod dominam nec vir nec foemina servas!* Arondelianus cum aliis compluribus, *nunc torqueor.* HEINS.

35. *Quodlibet eveniat*) *Quidlibet* Puteaneus et alii multi. Lege *Cuilibet*, cum uno Moreti. HEINS.

37. *At tu, formosae* etc. Converso, ut vidimus, ad ipsam puellam sermone, ad maritum redit, monitis instruendum festivissimis.

38. *Claudere nocte domum*) *Forem* meliores, ut saepe alibi Noster. Multi *fores.* HEINS. Nescio cur *domum*, quod est in editionibus antiquis et multis scriptis, eiiciendum sit. Sic infra Amor. III, 11, 12:

Excubui clausam, servus ut, ante domum.

Horat. III, Od. 7: *Prima nocte domum claude.* BVRM.

39. *Limina pulset.* Vett. edd. *lumina*; quae lectio si servanda esset, intelligendae, quae hodie *fenestrae* vocantur, quas furtim *pulsare* etiam nocturni amatores solent; et hoc forte cogitans librarius, ex sui seculi more, lectionem illam supposuit verae, quae est *limina.*

40. *Quid latrent, nocte silente, canes.* Forte, *cui latrent.* Trist. II, 459:

Scit cui latretur, cum solus obambulat ipse.

42. *Viduo.* Quia mox *vacuo litore* sequitur, hic malebat *viduo* Francius; nec immerito.

Mordeat ista tuas aliquando cura medullas;
  Daque locum nostris materiamque dolis.
Ille potest vacuo furari litore arenas,
  Vxorem stulti si quis amare potest.
Iamque ego praemoneo; nisi tu servare puellam
  Incipis, incipiet desinere esse mea.
Multa diuque tuli; speravi saepe futurum,
  Quum bene servasses, ut bene verba darem.
Lentus es, et pateris nulli patienda marito;
  At mihi concessi finis amoris erit.
Scilicet infelix nunquam prohibebor adire?
  Nox mihi sub nullo vindice semper erit?
Nil metuam? per nulla traham suspiria somnos?
  Nil facies, cur te iure perisse velim?
Quid mihi cum facili, quid cum lenone marito?
  Corrumpis vitio gaudia nostra tuo.
Quin alium, quem tanta iuvet patientia, quaeris?
  Me tibi rivalem si iuvat esse, veta.

46. *Vxorem stulti.* Malim *incauti.* Tibullus I, 7, 15:

At tu, fallacis coniux *incaute* puellae.

54. *Sub nullo vindice*) *Iudice*, tres libri: solemni errore.

55. *Per nulla traham suspiria somnos.* Propertius III, 6, 27:

Odi ego, quos nonquam pungunt suspiria, somnos.

56. *Nil facies, cur te iure perisse velim?* Non ultra datur miserum cavillari.

57. *Quid mihi.... cum lenone marito?* Turpissimum quoddam hominum genus *lenones*, qui qua hora ad meretrices euadum esset; tintinnabulo indicabant. Edicto Praetoris infamia notabantur; nec laudandus satis unquam Iustinianus, qui *perniciosas et communes pestes castitatis* (Novell. 14) urbe regia pelli, eosque, qui illecebris pellectas puellas ad quaestum alere comperti essent, acerbissimis poenis subiici voluit. Vid. Brisson. *de Iure Connub.*

P. OVIDII NASONIS

AMORVM

LIBER TERTIVS

ELEGIA PRIMA

CONTENDVNT INTER SE DE OVIDIO TRAGOEDIA ET ELEGIA, VTRA SVVM VINDICET *

Stat vetus, et multos incaedua silva per annos:
  Credibile est illi numen inesse loco.
Fons sacer in medio, speluncaque pumice pendens:
  Et latere ex omni dulce queruntur aves.
Hic ego dum spatior tectus nemoralibus umbris,
  Quod mea, quaerebam, Musa moveret opus.
Venit odoratos Elegeïa nexa capillos;

* Simile fere argumentum Propert. tractavit III, 2; sed ore pleniori, ut poëtam decebat, qui

Reges, Alba, tuos et regum facta tuorum

carmine tentaret celebrare; vel, ut ipse elegantius multo, *nervis suis hiscere.*

1. *Incaedua.* Quam ferrum nondum violaverat. Aricinum forte nemus describit poëta, de quo Fast. III, 263.

3. *Fons sacer in medio.* Egeriam intelligit Marius; sed cur ipsum non Permessum, ut apud Propertium? *Sacer* quippe, et poëtis praesertim fluvius,

Vnde pater sitiens Ennius ante bibit.

6. *Quod mea Musa moveret opus.* Solemnis verbi huius (*movere*) usus, ubi grande aliquid et solito maius poëta inchoat. Sic dicturus Maro, quae Aeneae et Troianis bella in Latio imminebant, *maius opus movere* se ait, VII, 45; quamvis Troiae excidium II; Didonis ignes IV; et Campos Elysios VI, ore tam grandi iam celebraverit.

7. *Venit odoratos* etc. Duplex quip-

Et, puto, pes illi longior alter erat.
Forma decens: vestis tenuissima, cultus amantis:
  In pedibus vitium causa decoris erat.
Venit et ingenti violenta Tragoedia passu;
  Fronte comae torva, palla iacebat humi.
Laeva manus sceptrum late regale tenebat:
  Lydius alta pedum vincla cothurnus erat.

pe Elegiacum genus: querulum unum; lepidum vero et petulans alterum, et utrumque rebus amatoriis aeque accommodatum. Unde Horatius in Arte Poet. 75:

> ... Querimonia primum,
> Post etiam inclusa est voti sententia compos.

Ita ut seu male res, sive prospere succederent, moerorem aut laetitiam elegiaco carmine exprimerent. Est enim querulum quiddam et flebile amantium genus, vel quum *voti* omnino *compos*. Nec tamen in amatoriis tantum, sed et in ethicis et heroicis etiam quondam versabatur Elegia: apud Graecos enim morum praecepta Theognis versibus elegiacis exposuit: *comam Berenices* eodem metro prius Callimachus, a quo Catullus deinde non argumentum modo, verum etiam metrum imitandum suscepit. In Fastis Noster usus est, qui nonnullis in locis ad heroica assurgunt; ita tamen ut nusquam opus materia superet. Neque aliam ob causam, credo, Propertius, quum Callimachi manes et Philetae invocaret III, 1, *tenuandi* verbum usurpat ibid. vs. 5; et *exiguos elegos* Horatius loco supra citato dixit.

9. *Cultus.* Edd. prim. *vultus.* Sed rectius Moreti codex *cultus*, ut ad *odoratos capillos*, et *vestem tenuissimam*, quae omnia *cultus amantis*, referatur.

10. *In pedibus vitium* etc. Nec eo indecora, quod claudicans incederet.

11. *Venit et ingenti violenta Tragoedia passu.* Opponitur Elegiae Tragoedia, suis quoque signis distincta. Venit una *odoratis capillis*, et gradu tardiori, quia pes illi alter longior, et cultu, licet amantis, studiose satis adparato: altera autem *ingenti passu*, ut quae grandiora solcat tractare; *violenta* vero, et *torva fronte*, quia Nasoni irata, qui *Elegiam* ipsi praeposuerit.

12. *Palla iacebat humi.* Verrebat humum scil. ad talos usque demissa, ut mos Tragicis et Citharoedis, qui soli e viris palla induebantur; vestis quippe muliebris, et quae tunicae vel stolae iniiciebatur. Peplum Graeci vocabant, et dictam tradit Varro ἀπὸ τοῦ πάλλειν, quia incedentis motu et ipsa movebatur: vel quod *palam* et foris gerebatur. De Ling. Lat. IV, 30. Male quidam pallam cum pallio confuderunt; Nonus enim XIV, 7: «Palla est honestae mulieris vestimentum, hoc est, *tunicae pallium.*» Pallium igitur pallae quoque superiniiciebant.

13. *Regale tenebat*) *Movebat* meliores libri magno numero, cum prima editione. HEINS. *Tenebat* retineo. Epist. XVI, 175: *Sceptra parens Asiae tenet:* et melius convenit τῷ *late.* Claud. Cons. Olybr. 59:

> ... Italiae *late* quum frena *teneret.* B.

14. *Lydius alta pedum vincla cothur-*

Et prior: « Ecquis erit, dixit, tibi finis amandi?
O argumenti lente poëta mei!
Nequitiam vinosa tuam convivia narrant:
Narrant in multas compita secta vias.
Saepe aliquis digito vatem designat euntem,
Atque ait: hic ille est, quem ferus urit Amor.
Fabula, nec sentis, tota iactaris in urbe;
Dum tua praeterito facta pudore refers.
Tempus erat thyrso pulsum graviore moveri:

nus erat. Notum satis hoc calceamenti genus, quod utrique pedi aeque aptum erat, et foeminis pariter virisque conveniens. Sic describit Sidon. Apollinaris, Carm. II, 400:

Perpetuo stat planta solo, sed fascia primos
Sistitur ad digitos, retinacula bina cothurnis
Mittit in adversum vineto de fomite pollex,
Quae stringant crepidas, et concurrentibus ansis
Vinclorum pandas texant per crura catenas.

Erant igitur *cothurni* crepidae, sive soleae, vinclis ad suras pertinentibus religatae; utebantur venatrices, et in scena Tragoedi, ut socco Comici. Hinc *Sophocleus cothurnus*, Virgil. Ecl. VIII, 10, pro ipsa Tragoedia; et dictus mox *cothurnatus*, si quis magniloquam in dicendo vim assequeretur. Quod iam observatum est lib. praecedenti, Eleg. 18, 18. Dictum hic autem Lydium, id est, Tyrrhenicum aut Tuscum, velint quidam ab Hetruscis, ut qui Tragoediam Graecis tradidisseut: Micyllus vero ab ipsis *Lydis*, ad quos quaecumque ad rem Indicram pertinent, referenda censet. Herodot. I. — *Alta pedum.* Legunt quidam MSS. *apta;* male: solemnis quippe vox, ubi de cothurnis agitur, Aen. I, 337:

Purpureoque *alte* suras vincire cothurno.

15. *Et prior: Ecquis erit* etc. Ed. princ. *Et prior haec dixit: quis erit* etc.

16. *O argumenti lente poëta mei.* Quasi dicat: quid tardas, quae tibi suppeditem *argumenta*, Tragoedias scil. tractare? Hinc paulo post, *cessatum satis est.* Alii legunt *tui.*

20. *Vrit amor.* Legitur et *urget:* sed rectius *urit.* Mar.

21. *Fabula*) *Fabula* est id, de quo omnes loquuntur, de quo apud omnes sermo est. Sic alibi apud Nostrum.

22. *Dum tua praeterito facta pudore refers*) *Furta* scribendum: quomodo et alibi non uno loco est peccatum: ut lib. II Trist. de Calvo 432:

Detexit variis qui sua *furta* modis.

Pro *praeterito pudore*, male codices nonnulli, *postposito*, *praetento*, *neglecto* et similia. Heins.

23. *Tempus erat thyrso* etc. Oestrum poëticum bacchico furore designari poëtis solemne; sed eo hic convenientius, quod agitur de Tragoedia, quae nata primum ex *Liberalibus*, in quibus Baccho caper caedebatur; unde vel ipsum nomen *Tragoedia* (τράγου ᾠδή) in perpetuum duxit. Sunt quoque qui deducant a τρύξ, τρυγός, vini foex, et ᾠδός, cantor. — *Graviore*

Cessatum satis est: incipe maius opus.
Materia premis ingenium; cane facta virorum:
Haec animo, dices, area digna meo est.
Quod tenerae cantent, lusit tua Musa, puellae;
Primaque per numeros acta iuventa suos.
Nunc habeam per te Romana Tragoedia nomen.
Implebit leges spiritus iste meas. »
Hactenus: et movit pictis innixa cothurnis
Densum caesarie terque quaterque caput.
Altera, si memini, limis subrisit ocellis.
Fallor, an in dextra myrtea virga fuit?
« Quid gravibus verbis, animosa Tragoedia, dixit,
Me premis? an nunquam non gravis esse potes?
Imparibus tamen es numeris dignata moveri.
In me pugnasti versibus usa meis.

autem, si compares argumento leviori, amatorio scil. quod noster adhuc tractaverat.

25. *Facta virorum.* Cur etiam non veteris aevi foeminarum, quae aeque Tragoediarum sunt argumenta, ac viri? Egregie ergo Barberinianus et Francofurtensis *priorum*. *Facta potentum* habebat Scriverianus. BURM.

26. *Haec animo, dices, area digna meo est.* Eadem metaphora lib. IV Fast.:

Nunc teritur nostris area maior equis.

Elegia ultima huius libri, 18:

Pulsanda est magnis area maior equis. C.

28. *Primaque per numeros.* Aequam aetati tuae materiam adhuc sumsisti, et quae annis iuvenilibus apprime conveniebat: tempus nunc ad grandiora assurgere, et *facta virorum* dicere, non quae *cantent puellae.*

29. *Nunc habeam per te* etc. Tragoedias quidem iam scripserant Ennius, Pacuvius, Accius, Varius et alii; sed non ausi *vestigia graeca deserere.* Iure igitur exoptat, ut Nasonis ope, *domestica facta* celebrantis, romanum *nomen*, propriam scil. laudem, comparet.

30. *Implebit.* Forte *implerit:* vel, *impleat et leges.* HEINS. Nil muta: spondet enim Tragoedia suffecturum Nasonis spiritum operi tam grandi. B.

31. *Innixa cothurnis.* Male qui *innexa.* Horat. de Aeschylo, Art. Poet. 280:

Et docuit magnumque loqui, *nitique* cothurno.

33. *Si memini*) *Nam memini*, editiones veteres, et Sarravii codex, cum duobus aliis: sed rectius meliores *si memini.*

35. *Gravibus*) *Trucibus verbis* Francius; sequitur enim *gravis.* *Me petis* etiam Barberin. non invenuste.

37. *Imparibus tamen es numeris* etc. Nec in praesenti hac contentione solum, verum etiam in tragicis nonnunquam argumentis. Testis Euripides,

Non ego contulerim sublimia carmina nostris;
  Obruit exiguas regia vestra fores.
Sum levis; et mecum levis est, mea cura, Cupido.
  Non sum materia fortior ipsa mea.
Rustica fit sine me lascivi mater Amoris;
  Huic ego proveni lena, comesque Deae.
Quam tu non poteris duro reserare cothurno,
  Haec est blanditiis ianua laxa meis.
Et tamen emerui plus quam tu posse, ferendo
  Multa supercilio non patienda tuo.
Per me decepto didicit custode Corinna
  Liminis adstricti sollicitare fidem;
Delabique toro tunica velata recincta;
  Atque impercussos nocte movere pedes.
Vel quoties foribus duris incisa pependi,

qui Andromachen, in dramate quod sic inscribitur, inducit (103 seqq.) infortunia sua versibus elegiacis lamentantem.

40. *Vestra*. Quemadmodum parvulae fores ingenti palatio suppositae, quasi *obruuntur* ab ipsius regiae magnitudine: ita si tragicis carminibus amatoriam materiam complecterer, carminis magnitudine levis materia obrueretur. MAR. Editiones etiam quaedam priscae, ut et Gryph. et Bersmanni, et Vaticanus codex, *Regia vasta:* eleganter ut opponatur, *exiguis* foribus. BVRM.

43. *Rustica fit*. Legitur etiam *sit*, pro esset.

44. *Huic ego proveni lena, comesque Deae*. Dum enim labantes adhuc animos puellae, carminis ope sensim ad amandum impellit elegia; dum iratam amanti tentat placare, reluctantemve verbis conciliat amatoriis, lenae officio, sed honestiori quidem nomine, vere fungitur.

49. *Per me decepto* etc. Quam apte, quam eleganter depromta haec omnia e Tibullo I, 2, 15; ubi sic ad Deliam:

Tu quoque ne timide custodes, Delia, falle:
  Audendum est: fortes adiuvat ipsa Venus.
Illa favet, seu quis iuvenis nova limina tentat,
  Seu reserat fixo dente puella fores.
Illa docet furtim molli descendere lecto:
  Illa pedem nullo ponere posse sono.

50. *Liminis obstricti sollicitare forem*. *Adstricti* meliores. Deinde et *fidem*, Puteaneus, optimus Palatinus et sex alii; verissime: *resignare fidem tabularum*, Cicero pro Arch. et *mutare tabularum fidem* Firmicus. Vidit et Gron. Observ. lib. II, cap. 11. Adposite Propert. de Tarpeia:

Prodiderat portaeque fidem, patriamque iacentem.

51. *Delabique toro tunica velata recincta*. Sic in uno Maffeian. In altero *soluta*.

53. *Vel quoties foribus duris incisa pependi!* Pro *incisa*, Sarravianus, e duo alii, *illisa*: optimus Palatinus,

Non verita a populo praetereunte legi!
Quin ego me memini, dum custos saevus abiret,
Ancillae missam delituisse sinu.
Quid? quum me munus natali mittis? at illa
Rumpit, et adposita barbara mersit aqua?
Prima tuae movi felicia semina mentis:
Munus habes, quod te iam petit ista, meum. »
Desierant; coepi: « per vos utramque rogamus,
In vacuas aures verba timentis eant.
Altera me sceptro decoras, altoque cothurno;
Iam nunc contracto magnus in ore sonor:

Neapolit. et alij tres, *concisa*, duo *illusa*. Male omnes: nec *incisa* mutandum, nisi forte legendum mulieris *irrisa pependi*. — Sic Heinsius; sed sine auctoritate.

55. (*Quin ego me memini*) *Quin etiam memini* codex Dousae.

56. *Ancillae missam* etc. In quibusdam scriptis et editis est, *miseram*; forte *mersam*. Heins. Nihil opus; et multo rectius *missam*.

57. (*Quid quum me munus natali misit*) *Mittis* scribe cum Putean. et meo chartaceo; et mox pro *Rupit* idem Puteaneus et unus Moreti, *Rumpit*.

58. *Mersit aqua*. Ita solitos fuisse veteres vel igne vel flamma abolere carmina, quae displicerent, docet etiam Horat. I, Od. 16:

Quem criminosis cumque voles modum
Pones iambis, sive flamma,
Sive mari libet Adriano.

Et eo refer illa Mart. lib. I, 6:

Do tibi Naumachiam: tu das Epigrammata nobis:
Vis, puto, cum libro, Marce, natare tuo.

Lib. IX, 59:

Nympharum templis quisquis sua carmina donat,
Quid fieri libris debeat, ipse monet. B.

59. *Prima tuae movi felicia semina mentis*. Tui te primum ego admonui; et sopitos diu forsan, si non amor excitasset, ingenii igniculos excepi, fecique, ut vivus per ora hominum volitares: denique meum est, quod suum te nunc tragoedia vindicat.

62. *In vacuas aures verba timentis eant.*) *Timentis*, metuentis scilicet, ne unam alteri praetulerit. *Vtramque* igitur poëta rogat, ut quae protulerant verba, in vacuas ipsius *aures* inciderint, vel *in auras* irrita effluant. Sunt enim qui *auras*, pro *aures* legant: sed utrumque recte, et sententiae, ut vides, aeque accommodatum.

64. *Iam nunc contracto magnus in ore sonor*. Refer ad versum praeced. qui revera grandius sonat elegiacis; unde miratur poëta, quod *os* adhuc *contractum*, *sonorem* iam emittat adeo *magnum*. Sic enim legendum cum Dan. Heins. non *contacto*, quae tamen Puteanea et Palatina lectio est: sed firmat nostram Propert. IV, 1, 58, quem totum hic expressit Noster:

Hei mihi! quod nostro parvus in ore sonus.

Recte *sonor* Ovid. non *sonus*, quasi

Altera das nostro victurum nomen amori.
  Ergo ades, et longis versibus adde breves.
Exiguum vati concede, Tragoedia, tempus.
  Tu labor aeternus: quod petit illa, breve est.
Mota dedit veniam: teneri properentur amores,
  Dum vacat; a tergo grandius urget opus.

ELEGIA II

LVDI CIRCENSES *

Non ego nobilium sedeo studiosus equorum:

repentinae huic grandiloquentioe ipse adstupeat.

66. *Longis versibus.* Hoc Ennii exemplo dicit, qui (Cicerone teste lib. II de Legihus) heroicos versus, *longos* adpellabat.

68. *Tu labor aeternus.* Tragoedias scilicet scribere, hoc opus, hic labor est! dum leve admodum, quod petit Elegia, et brevissimum.

69. *Mota dedit veniam*) *Exiguum* tempus concessit, quod ab illa Naso poposcerat, ad absolveodum tertium hunc Amorum librum. Festinat igitur: *teneri properentur amores; dum vacat*, duo mihi per Tragoediam licet Elegiae *vacare;* nam *grandius opus*, Medea scilicet, vel quodlibet aliud argumentum, *urget a tergo*, festioantem premit, ob *exiguitatem* concessi temporis.

ELEGIA II

* In Circo maximo celebrabantur onnui, *magnique* dicebantur, ait Asconius, *quod magnis impensis dati*; vel quod, ut ex Cicerone et Livio discimus, *magnis Diis*, Iovi, Iunoni et Minervae fierent. Instituti primum ab Evandro fuerant; deinde a Romulu instaurati, in hooorem Coosi, qui idem oc Neptunus; et quo suadente, Sabinas rapi iusserat. De quo autem agitur hic *Circus*, a Tarquinio Prisco designatus erat, inter Aventinum et Palatinum, in valle Murtia, a Myrteto, et Veneris Murtiae, seu Myrteae, sacello. Tit. Liv. I, 35. Quod opus, eo, annis procedentibus, amplitudinis et magnificentiae devenit, testibus Dionys. Halic. III, et Plin. XXXVI, 15, ut inter pulcherrima urbis monumenta adscriberetur. Conflagravit autem Neronis incendio, vide Tac. Ann. XV; et nemo, ante Traianom, restituit; sed ampliorem multo et elegantiorem ille, ot constat e Plinio in Panegyr. et ex Dione Cassio.

1. *Non ego nobilium* etc. Omnes editi, *sedeo spectator*, ante Heinsium, qui recte tamen ex Puteaneo utroque,

Cui tamen ipsa faves, vincat ut ille precor.
Vt loquerer tecum veni, tecumque sederem:
Ne tibi non notus, quem facis, esset amor.
Tu cursus spectas, ego te: spectemus uterque
Quod iuvat, atque oculos pascat uterque suos.
O, cuicumque faves, felix agitator equorum!
Ergo illi curae contigit esse tuae;
Hoc mihi contingat; sacro de carcere missis
Insistam forti mente vehendus equis.
Et modo lora dabo; modo verbere terga notabo:

Barberin. et quatuor aliis reposuit *studiosus;* quae vox propria in factionibus et *studiis* Circensibus. *Nobiles* vero equi sunt noti iam populo et spectatae celeritatis; qui palmas iamiam saepe retulerant. — *Venio spectator.* Ed. princeps, et quae sequuntur, ad ann. 1492.

5. *Tu cursum spectes.* Edd. vett.

6. *Atque oculos pascat uterque suos.* Recte *pascat:* fit enim quasi pabulum animi, quidquid oculos fortiter adtentos detinet. Sic Aeneas, quum descriptos in aede Iunonis Troiae labores miratur, oculos dicitur *pictura inani pascere.* Aen. lib. I, 464.

8. *Contigit esse tuae.* Nescio an latine, aut saltem perspicue satis dicatur, *Illi contigit esse tuae curae*, id est, ut de eo sis sollicita: in Moreti et quatuor aliis et prima editione est *esse meae:* rectius; illi contigit esse curae, amicae meae. Sic millies *mea* pro amica: *tuus*, *suus*, pro viro, coniuge, vel amatore. *Ergo illum* Iunii codex. BVRM.

9. *Sacro de carcere missis.* Plurali numero usitatum magis eo sensu vocabulum. Virg. Georg. I, 511:

Vt quum *carceribus* se se effudere quadrigae.

« Carceres dicti, inquit Varro de ling. latin. IV, 32, quod coercerentur equi, ne inde exeant, antequam magistratus misit. » *Oppidum* vocat idem, de Re Rust. II, 7, quod a muri parte pinnis turribusque *carceres* olim fuerunt. Picti olim, et turriti, et moenibus clausi; unde Ennius Annal. Fragm. 241:

... Spectant ad carceris oras,
Quae mox emittant *pictis* e faucibu' currus.

Stabant enim pro carceribus, quorum portae numero duodecim, *Hermuli* duo, quos inter *linea* creta vel calce signabatur, unde, signo dato, et aequis frontibus, in spatia equi irrumperent. Qui vero detinebant, *moratores* vocabantur. Qui lignei primum, *marmoreos* carceres fecit Claudius.

11. *Et modo lora dabo* etc. Expressa, ut videtur, e Marone Georg. III, 106; nec indigna, quae comparentur: *Illi instant verbere torto*, *Et proni dant lora.* Quis vero divinum vatem assequatur, quum addit eodem, quo ipsi cursores, impetu abreptus, *volat vi fervidus axis?* Ovidius quidem: *nunc stringam metas interiore rota;* et rem optime describit, singulari admodum usus verborum felicitate: ro-

Nunc stringam metas interiore rota.
Si mihi currenti fueris conspecta, morabor:
Deque meis manibus lora remissa fluent.
Ah! quam paene Pelops Pisaea concidit hasta,
Dum spectat vultus, Hippodamia, tuos!
Nempe favore suae vicit tamen ille puellae.
Vincamus dominae quisque favore suae.
Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi:
Haec in lege loci commoda Circus habet.
Tu tamen, a dextra quicumque es, parce puellae:

tae enim circulus eo metae propior, quo brevior, ideoque *interior* describitur.

14. *Fluent*) *Cadent* Palatinus unus et quidam alii: male. Infr. El. 7, 32: *Nullo poma movente fluunt.* BVRM. Vbi in scriptis eadem diversitas.

15. *Ah! quam paene Pelops Pisaea concidit hasta.* Ed. princ. *Pisaeo concidit axe.* Quomodo autem ex *axe Pisaeo* cecidisse Pelopem dicat, quum constet ex interpretibus Lycophronis et Pindari, item ex Apollonii carminibus I, 755, duos fuisse currus, in quorum altero Oenomaus; in altero, qui Pelopis proprius erat, ipse Pelops cum Hippodamia veherentur? Vnde alieno curru vectam Hippod. certatim poëtae dixere. HEINS.

19. *Quid frustrà refugis? cogit nos linea iungi.* Cum Salmasio ad Solin. p. 919, intelligendum perpetuum ordinem fuisse sedilium sive subselliorum, quem tamen viis intersectum fuisse non negarem, sed vias et semitas fuisse intermedias crediderim. Post tergum vero fuisse lignum aliquod, quod terga spectatorum tangebat, et prohibebat, ne retrocedere possent: unde dixit, *quid frustra refugis? cogit nos linea iungi.* Nam prona et studiose spectans, ubi Ovidius eam tangere volebat, reducebat corpus ad lineam, sed non ultra aut in alium poterat post se ordinem refugere, quia *linea* prohibebat. *Linea* nempe illa est, quae cogebat spectatores intra suum quemque ordinem manere; quod clare docet Quintiliani locus Inst. XI, 3: « Transire in diversa subsellia parum verecundum est; nam et Cassius Severus urbane adversus hoc facientem *lineam* poposcit. » Agit ibi de subselliis iudiciorum, quae erant nuda scamna, sine linea, cui inniti tergo possent insidentes: a Circo ergo peti Cassius volebat lineam, contra transilientem subselliorum ordinem. At illa linea non prohibebat, quo minus, qui post terga sedebat, genibus et cruribus posset esse molestus: ut ex vs. 23: et Art. Amat. I, 157, apparet; non enim erat septum aliquod ex solidis et continuis tabulis et asseribus; sed simplex lignum sive linea, quae interstitia quaedam aperta relinquebat, et cui humero et scapulis inniti poterant, ut in hodiernis sedilibus saepe videmus. BVRM.

20. *Haec in lege*) *Ex lege*, editi multi et tres scripti: sed mollior sonus, *haec in.* BVRM.

Contactu lateris laeditur ista tui.
Tu quoque, qui spectas post nos, tua contrahe crura,
Si pudor est, rigido ne preme terga genu.
Sed nimium demissa iacent tibi pallia terrae:
Collige; vel digitis en ego tollo meis.
Invida vestis eras, quae tam bona crura tegebas:
Quoque magis spectes, invida vestis eras.
Talia Milanion Atalantes crura fugacis
Optavit manibus sustinuisse suis;
Talia succinctae pinguntur crura Dianae,
Quum sequitur fortes, fortior ipsa, feras.
His ego non visis arsi: quid fiet ab istis?
In flammam flammas, in mare fundis aquas.
Suspicor ex istis et cetera posse placere,
Quae bene sub tenui condita veste latent.
Vis tamen interea faciles arcessere ventos;

24. *Ne preme.* Rectius in manuscriptis legitur *nec*, ut sit copula simul cum negatione. MAR. *Ne* edidit Gryphius et alii: vid. inf. eleg. 6, 63.

25. *Demissa iacent tua pallia terrae*) *Dimissa iacent tibi pallia terra*, meliores. Nec *demissa*, nec *terrae* mutem. Quomodo et Homerus Iliad. A, 245: Ποτὶ δὲ σκῆπτρον βάλε γαίῃ.

28. *Quoque magis spectes. Pecces*, in tribus libris; quod non invenustum Heins. notaverat. Sed *spectes* recte Marius, pro *aliquis spectaret*. *Spectare* vero hic est aestimare, reputare, examinare. Sic. Iust. II, 10: *Ceterum si regem spectes, divitias, non ducem laudes.* BURM.

29. *Talia Milanion* etc. Vel potius *Melanion*, idem qui Hippomene, Atalantes coniux: vid. Apollod. Bibl. III, 9, et quae in Obss. Clar. *Heyne*. Nihil ad rem nostram, quae de Melanione quodam, apud Aristoph. Lysistrat. 786, narratur: nostri vero meminit Propert. I, 1, 9:

Milanion nullos fugiendo, Tulle, labores,
Saevitiam durae contudit Iasidos.

Mira autem de ipsa Atalante inter mythographos perturbatio, dum Schoenei filiam alii; Iasi, vel Iasii alii contendunt; sicque ex utraque unam faciunt. Sed litem dirimit Apollonianus interpres, ad lib. I, 769, quem adeas, si placet.

31. *Pinguntur*) *Finguntur* Sarravianus: rectius, ut puto.

35. *Suspicor ex istis* etc. *Si qua latent, meliora putat;* de Phaebo, fugientem Daphnen insequente, Metamorph. II, 502.

37. *Vis tamen interea faciles arcessere ventos.* Sic libri meliores: probe. Sed durius est *faciles*: quia *faciat* sequitur; et rectius *faciles* venti dicuntur, quum de navigatione agitur. Quare ego cum Scriveriano codice,

Quos faciat nostra mota tabella manu?
An magis hic meus est animi, non aëris, aestus;
Captaque femineus pectora torret amor?
Dum loquor, alba nigro sparsa est tibi pulvere vestis.
Sordide de niveo corpore pulvis abi.
Sed iam pompa venit: linguis animisque favete.
Tempus adest plausus: aurea pompa venit.
Prima loco fertur passis Victoria pennis:
Huc ades; et meus hic fac, Dea, vincat amor.
Plaudite Neptuno, nimium qui creditis ûndis:

teneros praeferrem. Sic Lucret. I, 208, *teneras* auras dixit, et Noster III, Trist. 8, 7:

Vt *tenera* nostris cedente volatibus aura. B.

38. *Quos faciat nostra mota tabella manu.* Male quidam *flabella*, contra metri leges et sermonis: flabella enim, *tabellae* erant e ligno exili confectae, quas avium plumis, et rarissimarum quidem, induebant. Saepe etiam in hunc usum pavonum caudae adhibebantur; nec raro varii panni in unum fasciculum inter se colligati. Duplex autem flabellorum apud veteres usus, quae et *umbellas* adpellabant, seu aeris refrigerandi causa, seu ad abigendas a somniantibus muscas. Gerendis ac custodiendis flabellis peculiares ancillas habebant, quas a munere ipso *flabelliferas* vocari, e Plauto et Terentio colligimus.

41. *Sparsa est tibi pulvere vestis.* Sterni solebat Circus ramentis lapidis candidi; sed stratum minio a Caligula; et ab eodem et Nerone aurigaturo, *Chrysocolla*, id est, aurato pulvere, narrant Sueton. Calig. 18, et Plin. XXXIII, 5.

43. *Sed iam pompa venit.* Pompa haec solemnis, quam egregie describit Dionys. Halicarn. VII, 72, a Capitolio in Circum magno apparatu, eoque ordine per forum procedebat: Πρῶτον μὲν οἱ παῖδες αὐτῶν πρόσηβοί τε καὶ τοῦ πομπεύειν ἔχοντες ἡλικίαν, ἱππεῖς μὲν, ὧν οἱ πατέρες τιμήματα ἱππέων εἶχον· πεζοὶ δὲ, οἱ μέλλοντες ἐν τοῖς πεζοῖς στρατεύεσθαι. — Τούτοις ἠκολούθουν ἡνίοχοι τέθριππά τε καὶ συνωρίδας καὶ τοὺς ἀζεύκτους ἵππους ἐλαύνοντες· μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοὶ, τὰ δὲ περὶ τὴν αἰδῶ καλυπτόμενοι.

45. *Prima loco fertur* etc. Efferebantur Deorum simulacra in thensis et ferculis: erat autem *thensa*, vehiculum ipsum; *ferculum* vero, vehiculi pulpitum, cui Deorum simulacra imponebant. Vid. Fest. et Ascon. in Verrem III.

47. *Neptuno.* Scribit Suet. Octav. capite 16, Augustum die Circensium, quod pridie eius diei cum Pompeio navali certamine dimicans, mala tempestate usus sit, solenni pompae *simulacrum Neptuni detraxisse*: ex quo patet, inter reliquas Deorum imagines Circensibus Neptuni quoque simulacrum afferri solitum: quod nunc dicit Naso, adludit Iulian. in Caesaribus.

Nil mihi cum pelago; me mea terra capit.
Plaude tuo, miles, Marti; nos odimus arma:
  Pax iuvat, et media pace repertus Amor.
Auguribus Phoebus, Phoebe venantibus adsit:
  Artifices in te verte, Minerva, manus.
Ruricolae Cereri, teneroque adsurgite Baccho:
  Pollucem pugiles, Castora placet eques.
Nos tibi, blanda Venus, puerisque potentibus arcu
  Plaudimus: inceptis adnue, Diva, meis;
Daque novam mentem dominae, patiatur amari.
  Adnuit; et motu signa secunda dedit.
Quod Dea promisit, promittas ipsa rogamus.
  Pace loquar Veneris; tu Dea maior eris.
Per tibi tot iuro testes, pompamque Deorum,
  Te dominam nobis tempus in omne fore.
Sed pendent tibi crura: potes, si forte iuvabit,

52. *Artifices*) *Lanificas* volebat Francius: ex lib. I Amor. Eleg. 13, 24: sed non solis lanam facientibus, sed omnium artium studiosis praeerat *Dea mille operum*, ut Nostro lib. III Fast. 833, dicitur; nec solae lanificae spectabant Circenses, sed varii artifices, qui omnes Minervae plaudere iubentur. Burm.

53. *Teneroque.* Francius malebat *plenoque:* sed tenerum et formosum, non ventricosum fuisse et deformem Bacchum docuit Broukh. ad Tibull. II, 3, 30, ubi et *tener* dicitur. Idem.

55. *Puerisque potentibus arcu.* Forte melius esset, *potentibus arcus:* ut ita passim Deae Diique *potentes* illarum rerum, quibus valent et praesunt, dicuntur. Ita diva *potens frugum* inf. Eleg. 10, 35. Horat. III, Od. 25: *Naiadum potens:* et passim poëtae.

57. *Daque novam mentem dominae.* Rectius in MSS. codicibus legitur *novae*, id est, cui nuperrime servire coepi. Illud *ut* etiam est in MSS. licet impressi codices non habeant. Magna etiam pars codicum, *novam mentem: novam dominae mentem* excerpta Dousae. In Francof. erat, *Daque meam dominae mentem:* acute; ut aequa ipsi sit pars amoris mecum.

60. *Pace loquar Veneris.* Sic vetustiores: ut Epist. XVIII, v. 66:

> Vera loqui liceat: quam sequor, ipsa Dea est.

Malim etiam *maior eras.* Heins.

61. *Per tibi tot iuro testes*) *Iuro tibi*, eleganter. Sic lib. II Fast. 841:

> Per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem.

Propertius II, Eleg. 16, v. 15:

> Ossa tibi iuro per matris, et ossa parentis.

62. *Te dominam nobis tempus in omne fore.* In lib. De Ponto IV, 5, 40:

> Se fore mancipium tempus in omne tibi.

Cancellis primos inseruisse pedes.
Maxima iam vacuo Praetor spectacula Circo,
Quadriiuges aequo carcere misit equos.
Cui faveas video: vincet cuicumque favebis.
Quid cupias, ipsi scire videntur equi.
Me miserum! metam spatioso circuit orbe.
Quid facis? admoto proximus axe subit.
Quid facis, infelix! perdis bona vota puellae.

64. *Cancellis primos inseruisse pedes.* Ad cancellos podii refer, quibus proximi spectabant Naso et puella. Qui remotiores a podio sedebant scabellis imponebant pedem. Hinc Noster Artis Amat. I, v. 161, ubi agit de Circensibus:

Profuit et tenui vento movisse tabellam,
Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem,

Haec Heinsius ex Salmas. exerc. Plin. pag. 645; sed ego *cancellos* fuisse asseres puto inferiores, quibus sedili altiori insidentes poterant pedes imponere. — *Imposuisse pedes*, Putean. Moreti et tredecim alii.

65. *Maxima iam vacuo praetor spectacula Circo.* Insulse *praeco* in antiquioribus editis legebatur: agit enim de missione, cui signum dabat Praetor. Vid. Iuvenal Sat. X, 36. — *Vacuo.* A pompa scilicet Circensi, quae iam praeterierat. — *Maxima iam vacuo* etc. Spectacula, ludi ipsi, quibus *pompa* praeluserat, quam mox descripsit. — *Vacuo Circo;* antequam signum daret, qui ludis praesidebat, curabat per praeconem, ut omnes e Circo decederent, ne quid obstaret concurrentibus.

66. *Quadriiuges*) *Quadriiugos* Puteaneus, duo Moreti et alii multi.

67. *Cui faveas video*) *Studeas* multi ex praestantioribus, quod probum; et forte pro *favebis*, etiam *studebis* rescribendum. Hinc *studia partium* in Circensi certamine, apud optimae latinitatis auctores. Terent. Prologo Hecyrae altero 27:

Comitum conventus, *studium*, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.

Ita legit Donatus, et interpretatur, *certamen diversis faventium*; bene: nam in Terentio nunc *strepitus* pro *studio* circumfertur. Sed utrumque *favere* et *studere* in hac re aeque aptum. — De factionibus Circum exagitantibus, vid. Suet. Calig. 55; Nero. 22; Iuven. Sat. VI, 559; VII, 114; et inprimis Sidon. Apollin. Carm. XXIII.

68. *Quod cupias.* Immo *Quid* cum Puteaneo et sex aliis. HEINS. *Quae* codex Dousae.

70. *Quid facis?* Currus agitatorem ipsum adloquitur, qui metam *orbe spatiosiori* circuibat; monetque instare *proximum*, qui subsequitur, priori palmam, et *puellae vota* erepturum. — *Axe subi. Subit* recte meliores. HEINS. Si ita legatur, per proximum debemus alterum agitatorem intelligere, qui, flectente primo nimis ad dextram, subibat admoto curru metam. Sed et *subi*, recte, ut adhortantis sit, potest retineri. BVRM.

71. *Perdis.* Malebam *prodis.* H. Malc. Sic Ep. VII, 6, *Perdere verba.*

Tende precor valida lora sinistra manu.
Favimus ignavo: sed enim revocate, Quirites;
Et date iactatis undique signa togis.
En revocant: at, ne turbet toga mota capillos,
In nostros abdas te licet usque sinus.
Iamque patent, iterum reserato carcere, postes.
Evolat admissis discolor agmen equis.
Nunc saltem supera, spatioque insurge patenti.
Sint mea, sint dominae fac rata vota meae.
Sunt dominae rata vota meae: mea vota supersunt.
Ille tenet palmam: palma petenda mihi est.
Risit, et argutis quiddam promisit ocellis.
Hoc satis hic: alio cetera redde loco.

72. *Tende precor valida lora sinistra manu.* Clamat ergo poëta, ut ad sinistram, prope metam equos flecteret, qui, spatioso nimis orbe facto, a meta longius abibant.

73. *Sed enim.* Respicit morem, quo in Circensibus, si lenti et ignavi fuissent currus, alios poscebant. Sic hunc agitatorem revocatum fingit, sed, ut puto, novos equos agitaturum: primi enim et fessi, et ignaviores visi erant spectatoribus. Huius moris vestigium deprehendas apud Plutarch. in Sylla, ubi de proelio Sullae cum Archelao agens ait: *Καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων ἀργῶς ἐξελαυνόμενα ἐκκρούσαντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ἄλλα ᾔτουν, ὥσπερ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεατρικαῖς ἱπποδρομίαις.*

78. *Discolor agmen.* In greges quatuor aut factiones discernebantur aurigae, quem suus cuique color designabat, *albus* scilicet, *russatus*, *venetus* et *prasinus*; quibus auratum et purpureum addidit Domitianus; qui mos non diu praevaluit, nec a posterioribus repetitus fuit. — *Agmen.* Proprie: nam Quintus Curt. IV, 13, *In dextro*, inquit, *cornu locati sunt equites, quos agmina appellant.* Auctores tamen saepenumero confundunt. *Nunc saltem*, q. d. si antea ignavus fuisti. M.

82. *Petenda mea est*) *Mihi est* prima editio, Arondelianus et Sarravianus cum sex aliis. HEINS.

83. *Risit, et argutis* etc. Quid puella promiserit, ex *risu* facile et *argutis ocellis* coniicias. Pudice quidem Naso *quiddam*; sed mox *cetera* satis explicant.

84. *Hoc satis est.* Excerpta Donsae, *Hoc satis hic:* quod et Naugerius in suis invenerat: sequor. Duo alii ex nostris, *Haec satis hic:* etiam non male. HEINS.

ELEGIA III

IN AMICAM, QVAE PEIERAVERAT

Esse Deos credamne? fidem iurata fefellit:
Et facies illi, quae fuit ante, manet!
Quam longos habuit nondum iurata capillos,
Tam longos, postquam numina lusit, habet.
Candida candorem roseo suffusa rubore
Ante stetit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est artissima forma.
Longa decensque fuit: longa decensque manet.

1. *Esse Deos credamne?* Sic edit. princeps. Puteau. et optimus Palat. *Hic crede.* Vnde Heinsius *i, crede.* Qua locutione, ut iam vidimus, plurimum delectatur. — *Iurata:* quae iuravit.

2. *Et facies illi, quae fuit ante, manet.* Miratur poëta nihil illius formae deperiisse, quae datam fidem violaverat. Apparet enim veterum fuisse hanc superstitiosam opinionem, ut, si qui mentiti essent, vel creditum sibi depositum non reddidissent, vel denique fraudis aliquid admisissent, illis in naso aut lingua tuberculum excrescere repentinum, aut alia eiusmodi cutis vitia in aliqua corporis parte oriri. Testis amans ille Theocriteus Idyl. XII, 23:

Εγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
Ψεύδεα ῥινὸς ὕπερθεν ἀραιῆς οὐκ ἀναφύσω.

Sed Deos multo faciliores illis promittebant, qui in rebus amatoriis peierabant. Exstat ea de re lepidissimum apud Callim. Epigr. XXXI:

Ωμοσε Καλλίγνωτος Ιωνίδι, μήποτ' ἐκείνης
Εξειν μήτε φίλον κρέσσονα, μήτε φίλην.
Ωμοσεν· ἀλλὰ λέγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι
Ορκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων.

3. *Nondum periura capillos.* Sic Maffeian. Probat Ciofan. Antiquae editiones et multi scripti, *nondum iurata*, quod repudiatum nollem; ita enim, pro antequam iurasset, ponebant. Burm.

4. *Postquam numina lusit.* Rectius, quam *laesit.* Praefert tamen Broukh. ad Tibul. I, Eleg. 10, 6; et multus quidem in hac voce Tibullus.

6. *Ante stetit.* Ita primus edidit Heinsius; monere autem neglexit, se secutum auctoritatem codicis Politiani. Ante legebatur *fuit.*

7. *Aptissima*) *Artissima* meliores, ab edit. principe Frustra damnant Heins. et Burm. qui non senserunt nihil aliud hic poetam dixisse, nisi *pedem* amicae eum esse post periurium, qui ante fuerat, *exiguum; formae* igitur *artissimae.*

Argutos habuit, radiant ut sidus, ocellos;
Per quos mentita est perfida saepe mihi.
Scilicet aeterno falsum iurare puellis
Dî quoque concedunt; formaque numen habet.
Perque suos illam nuper iurasse recordor,
Perque meos oculos; et doluere mei.
Dicite, Dî! si vos impune fefellerit illa,
Alterius meritis cur ego damna tuli?
At non invidiae vobis Cepheïa virgo est,
Pro male formosa iussa parente mori.

9. *Radiant ut sidus* etc. Divini hoc aliquid esse credebant: vide Suet. Octav. cap. 79. *Ocelli*, multi editi et scripti. BURM.

11. *Scilicet aeterno* etc. *Aeterni*, prima edit.; aliae omnes, et melioris aevi MSS. *aeterno*, quod sit pro *aeternum*, ut habent duo. Ita *tacito* Epist. XIII, 69. In quibus omnibus *tempore*, vel simile quid subintelligendum. — Eodem fere modo in Barinen Hor. invehitur II, Od. 8:

Ulla si iuris tibi peierati
Poena, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem:

Et longius quidem Ovidio procedit; protinus enim addit:

... Sed tu simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo etc.

12. *Formaque numen habet*. Ius quoddam et potestatem in Deos ipsos habent, quae formosae. Hinc sane Tibull. I, Eleg. 10, 5:

Parcite, caelestes! aequum est impune licere
Numina formosis laedere vestra semel.

13. *Iurasse recordor*. Palatinus et sex alii *iurare*, quomodo veteres verbum *memini* semper construxisse tradunt grammatici.

14. *Et doluere mei*. Lacrymas intelligit, quas ipsi amicae periurium elicuit. Quapropter addit proxime: cur ego, quam meruit dare altera, poenam dedi? — *Et doluere mei*. Puteaneus alter cum decem aliis et prima editione, *en doluere mei*: venuste. BURM.

16. *Alterius meriti*) *Meritis* optimus Palatinus et unus Moreti. H.

17–18. *At non invidiae vobis* etc. Quasi dicat: an non satis, o Dii, invidiae in vos et odii concitastis, qui tam iniuste Andromedam superbiae maternae poenas dare iussistis? Metamorph. IV, 669:

... Immeritam maternae pendere linguae
Andromedam poenas iniustus iusserat Ammon.

— *Male formosa*. Formae pulchritudine nimium elata Calliopea, Andromedae mater, pulchriorem se Nereidibus iactitaverat: inde Nereidum irae. Nota satis fabula; sed noti minus, et digni sane qui innotescant, Manilii versus: quos lectorem adire non pigebit, Astronom. I, 350; V, 536 sqq. Scripserat Euripides *Andromed.* cuius fragmenta quaedam apud Barnes. p. 450.

Non satis est, quod vos habui sine pondere testes,
  Et mecum lusos ridet inulta Deos:
Vt sua per nostram redimat periuria poenam,
  Victima deceptus decipientis ero?
Aut sine re nomen Deus est, frustraque timetur;
  Et stulta populos credulitate movet:
Aut, si quis Deus est, teneras amat ille puellas;
  Et nimium solas omnia posse iubet.
Nobis fatifero Mavors adcingitur ense:
  Nos petit invicta Palladis hasta manu.
Nobis flexibiles curvantur Apollinis arcus:
  In nos alta Iovis dextera fulmen habet.
Formosas Superi metuunt offendere laesi;
  Atque ultro, quae se non timuere, timent.
Et quisquam pia tura focis imponere curat?
  Certe plus animi debet inesse viris.

19. *Quod vos habui sine pondere testes*. Quid me iuvat *testes* Deos in perfidiae poenas adhibuisse, quum impune patiantur mecum se a puella ludi? Male, qui *habuit* ad puellam referunt. — *Inulta*, passivo sensu, pro *impunita*. — Et *habui* cum castigatioribus scribendum.

20. *Lusos*. Et hic *laesos* editiones priscae et tres scripti; sed quia *risit* adiungitur, nihil muto. *Et mecum magnos* unus Palat.; *risit* Politian.

22. *Victima deceptus* etc. Contra ius et fas est insontem et *deceptum*, illius quae *decepit*, poenas ferre.

23. *Aut sine re nomen Deus est* etc. *Aut si quis Deus est* etc. Deos primum esse negat: aut, si qui sint, puellis ita favere fingit, ut *solae* quidquid lubet possint, et impune quidem facere. Amatorie delirantis animi est.

24. *Et stulta*) *Vana*, Moreti alter; ut Virgil. VIII, 187:

Vana superstitio veterumque ignara Deorum.

Sed infr. Am. III, Eleg. 14, 30:

Et liceat stulta credulitate frui. BVRM.

25. *Si quis Deus*) *Si qui*, prima et aliae quaedam veteres editiones.

30. *Fulmen habet*. Nihil quidem muto: dubito tamen, an non scripserit *agit* Naso; quae verba saepe confusa.

31. *Formosas Superi* etc. Vel *laesi* ab illis, Superi ipsi metuunt *formosas* offendere, dum in nos semper irati, si quid delinquarimus, gravius persequuntur.

33. *Curat?* Non incommode fortasse in subiunctivo legeretur *curet?* ut est in exemplo Virgil. Aen. I, 48:

... Et quisquam numen Iunonis adoret!
MAR.

Iupiter igne suo lucos iaculatur et arces;
  Missaque periuras tela ferire vetat.
Tot meruere peti: Semele miserabilis arsit:
  Officio est illi poena reperta suo.
At si venturo se subduxisset amanti,
  Non pater in Baccho matris haberet onus.
Quid queror, et toti facio convicia coelo?
  Dî quoque habent oculos; Dî quoque pectus habent.
Si Deus ipse forem, numen sine fraude liceret
  Femina mendaci falleret ore meum.
Ipse ego iurarem verum iurare puellas;
  Et non de tetricis dicerer esse Deus.
Tu tamen illorum moderatius utere dono:
  Aut oculis certe parce, puella, meis.

35. *Iupiter igne suo* etc. Ignem pro fulmine poni, poëtis usitatissimum. Virgil. Aen. I, 42:

Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem.

— *Lucos iaculatur et arces.* Vsitatum minus *iaculari arces*, pro arces fulmine petere, ferire; sed frequens apud Horat. I, 2: « Sacras *iaculatus* arces. » II, 16: « Quid brevi fortes *iaculamur* aevo multa? » III, 12: « Fugientes agitato grege cervos *iaculari.* »

37. *Tot meruere peti.* Fulminibus scil. Naso in Remed. 370:

Summa *petunt* dextra fulmina missa Iovis.

In nonnullis tamen exemplaribus legitur *pati*: quae lectio Mario valde placebat, et sic interpretatur Micyl. Quum tot aliae meruerint *pati*, sola Semele fulmine conflagravit. Male uterque, et contra prisc. edd. quae multo magis poëticam lectionem *peti* nobis transmiserunt.

40. *Non pater in Baccho* etc. Non coactus fuisset Iupiter ut exceptum femore Bacchum gestaret, donec iusti, quibus in lucem infans prodiret, exacti menses implerentur; et, quod matri Semele ferendum, *onus* ipse susciperet.

41. *Quid queror* etc. Corrigit quae mox in Deos, et fatetur ipsis ignoscendum, quia *oculos habent* et animum (*pectus*), qui facile a formosis puellis capiantur.

43. *Sine fraude.* Inoffenso scilicet meo numine. Eodem sensu Hor. II, 19, 19, ad Bacchum:

Nodo coërces viperino
Bistonidum, *sine fraude*, crines.

47. *Tu tamen illorum* etc. Puellam recte monet, ut Deorum *dono*, id est indulgentia, modeste utatur: nam, si Propertio fides,

Non semper placidus periuros ridet amantes
Iupiter. (II, Eleg. 15, 47).

ELEGIA IV

MARITVM PVELLAE MONET, NE EXCVBET CVSTOS DILIGENTIVS

Dure vir, imposito tenerae custode puellae,
  Nil agis: ingenio quaeque tuenda suo.
Si qua, metu demto, casta est, ea denique casta est:
  Quae, quia non liceat, non facit, illa facit.
Vt iam servaris bene corpus, adultera mens est;
  Nec custodiri, ni velit illa, potest.
Nec mentem servare potes, licet omnia claudas.
  Omnibus occlusis, intus adulter erit.
Cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas
  Semina nequitiae languidiora facit.
Desine, crede mihi, vitia irritare vetando:
  Obsequio vincas aptius illa tuo.

1. *Imposito custode*) *Adposito* volebat Francius; sed licet non obvia sit locutio, pro praeposito, praefecto regendae uxori; ita tamen verbum hoc sumi docet Barth. ad Stat. VI Theb. 321. BVRM.

2. *Ingenio quaeque tuenda suo est.* Permittenda scilicet quaeque ingenio suo, quod eam, si liberale et ingenuum, tutius a peccando servabit, quam vigiles excubiae, turris ahenea et fores robustissimae.

3. *Si qua, metu demto, casta est, ea denique casta est.* Eam tantum castam et pudicam praedicaveris, quae non peccat, licet possit impune peccare. Vnde Tibull. ad amicam, II, 7, 81:

Nec servo sis casta metu; sed mente fideli
  Mutuus absenti te mihi servet amor,

Et melius multo Propert. II, Eleg. 5, 2:

Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est.

8. *Omnibus exclusis.* Prima editio et duo scripti *occlusis*: venusta repetitione: nisi superiore versu legas *licet omnia serves*: quod est in quinque codicibus. HEINS.

9–10. *Ipsa potestas*, peccandi scilicet, *facit*, in causa est cur langueat sensim et emoriatur innata lascivia, quasi germina, quae ipso in semine suffocantur. Sensus est, quem iam extulit:

Quod licet, ingratum est: quod non licet acrius urget.

12. *Obsequio vincas aptius illa tuo.* Tibullus quoque I, 4, 40:

Cedas: *obsequio* plurima vincit amor.

Vidi ego nuper equum, contra sua vincla tenacem,
  Ore reluctanti fulminis ire modo:
Constitit, ut primum concessas sensit habenas,
  Frenaque in effusa laxa iacere iuba.
Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.
  Sic interdictis imminet aeger aquis.
Centum fronte oculos, centum cervice gerebat
  Argus, et hos unus saepe fefellit Amor.
In thalamum Danaë saxo ferroque perennem
  Quae fuerat virgo tradita, mater erat.
Penelope mansit, quamvis custode carebat,
  Inter tot iuvenes intemerata procos.

— *Obsequio vincas aptius illa tuo*) *Ipse*, editio prima: sed *illa* meliores, et ad *vitia* referendum.

13. *Vidi ego nuper equum* etc. Egregie ducta comparatio ab equo freni impatiente, qui tamen *constitit*, cursum, et quidem velocissimum, inhibuit, statim ut sensit *concessas* habenas etc. — *Contra sua frena tenacem*. Legitur etiam *sua vincla*. M. *Vincla* meliores omnes; recte: *frena* alterius interpretamentum est, quod et mox sequitur. Heins. Livius lib. XXXIX, 25: *Vt equum tenacem, non parentem, frenis asperioribus castigandum esse: ita et de hominibus.*

16. *In effusa laxa iacere iuba*. Mollius erit carmen, si, ut est in manuscriptis, *effusas iubas*, id est crinea, legerimus. Mar.

17-18. *Nitimur in vetitum semper*. Recte *nitimur*; non enim sine *nisu* quodam tendimus in *vetitum*, quia viribus animo saepe opus est, ut quae obstant vincamus. — *Sic aeger imminet*, instat iohians *aquis*, quas eo vehementius appetit, quo severe magis medicus *interdixit*.

20. *Et hos*) *Vt hos* Francius. *Et hos omnes* Politiani alter et Palatinus primus.

21. *In thalamo Danaë saxo ferroque perenni*) *In thalamum perennem* prima editio, et castigatiores scripti. Recte *perennem*.

22. *Quae fuerat virgo tradita, mater erat*. Legitur etiam in MSS. exemplaribus *credita*; recte utrumque.

23. *Penelope mansit* etc. Opponitur exemplum Penelopae, quae, licet sine custode, *tot inter procos* mansit *intemerata*, exemplo Danaës, quae, quum saxo ferroque invictam turrim *virgo* fuisset ingressa, *mater* inde exiit, in aurum converso Iove, quod

... Per medios ire satellites
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Hor. III, Od. 16, 9 sqq.

— *Quamvis custode careret*) *Carebat* meliores. Scriverianus *vacaret*. Sic II Metamorph. 422:

Iupiter ut vidit fessam, et custode vacantem.

24. *Inter tam multos*) *Inter tot iuvenes* Putean.; quod sequor, quomodo et Scaligeri excerpta et Aron-

Quidquid servatur, cupimus magis; ipsaque furem
Cura vocat: pauci, quod sinit alter, amant:
Nec facie placet illa sua, sed amore mariti.
. Nescio quid, quod te ceperit, esse putant.
Non proba sit, quam vir servat, sed adultera; cara est:
Ipse timor pretium corpore maius habet.
Indignere licet; iuvat inconcessa voluptas.
Sola placet, Timeo, dicere si qua potest.
Nec tamen ingenuam ius est servare puellam:
Hic metus externae corpora gentis agat.
Scilicet ut possit custos, ego, dicere, feci,

delian. Heins. Recte: *iuvenis* enim adiective saepe ponitur.

25. *Quidquid servatur, cupimus magis* etc. Ad satietatem usque sententiam hanc modis versat innumeris; nec aliud quidquam inde tamen elicit, nisi *cupere* nos quae *negantur, nitique* semper in *vetitum* etc. Quod certe, ut pateret omnibus, enuntiasse semel satis erat.

26. *Cura vocat*) *Praeda* multi editi et scripti. *Ipsa latronem praeda vocat*, Moreti unus. *Ament* Palatinus.

27–28. *Nec facie placet illa sua* etc. Non ideo placet, quod sit formosa; sed quia vigilantius a coniuge observata, qui eam impensius *amat*, vel amare se simulat. — *Amore mariti. Magistri* Francofurt. — *Nescio quid* etc. Putant quippe inesse quiddam, quod modum exsuperet, in puella quae te usque adeo *ceperit*.

29-30. *Non proba sit* etc. *Fit* ed. prima, Palatinus primus et septem alii. *Sic* Bersmann. Sensus autem: *Cara*, pretiosa est viro suo, quamvis *adultera*, quia *probam*, pudicam censet, utpote quae diligenter adeo servetur. — *Ipse timor* etc. Variant interpretes; censeam ego sic intelligendum: ipse *timor*, ne furtum custos sentiat, vel maritus, ipsi furto *pretium* addit, et pretium quidem *maius corpore*, id est, propter quod sui copiam amanti facere puella non dubitet.

31. *Indignere licet*. Legitur etiam *indulgere licet*, et sic *licet* erit verbum: inferius quoque ait, *si sapis, indulge dominae*: et supra, *obsequio vincas aptius illa tuo*. Mar. — *Iuvat inconcessa voluptas*. Rectius in manuscriptis legitur *iuvet*, ut varies; nam sequitur *sola placet*. Id. *Placet*, multi editi et scripti.

32. *Sola placet, Timeo, dicere si qua potest*. Eo sensu Propert. III, 10, 17:

Quid faciet nullo munita puella *timore*?

33. *Non tamen*. Rectius in manuscriptis legitur *nec tamen*, ut haec negativa sententiae sententiam copulet. Mar.

34. *Corpora*. Id est ancillas: vid. ad Epist. III, 30. — Sic agas, talem te praestes in externas mulieres.

35-36. *Scilicet ut possit custos, ego, dicere, feci*) *Feci* quidam interpretantur, *rem cum puella habui*; et *castitatis* laudem meruit, in meam uti-

In laudem servi casta sit illa tui.
Rusticus est nimium, quem laedit adultera coniux;
Et notos mores non satis Vrbis habet;
In qua Martigenae non sunt sine crimine nati
Romulus Iliades, Iliadesque Remus.
Quid tibi formosa, si non nisi casta placebat?
Non possunt ullis ista coire modis.
Si sapis, indulge dominae; vultusque severos
Exsue: nec rigidi iura tuere viri.
Et cole, quos dederit, multos dabit, uxor amicos.
Gratia sic minimo magna labore venit.
Sic poteris iuvenum convivia semper inire;
Et, quae non tuleris, multa videre domi.

litatem qui sum servus tuus. Alii vero: laudem hanc (castitatis scil.) custos tantum obtinebit, qui, puella ne peccaret, vetuit. — *Ego dicere. Tibi dicere* duo Heinsii, *per laudem* Iunii: *in laudes* Sarr. et alter Put.

37. *Rusticus est* etc. Durus nimium, difficilis et inurbanus. *Rusticitas* enim, de qua iam supra diximus, urbanitati recte opponitur.

40. *Romulus Iliades, Iliadesque Remus.* Iliae filii ex Marte.

41. *Quid tibi formosa.* Suppl. *opus erat.* — Alii, *quid formosa tibi:* prima editio et duo scripti, *Quid tibi formosam.* Lege cum Puteaneo et optimo Palatino, *Quo tibi formosam.* Arondelian. *Quo tibi formosa.* vidit iam ad Senec. Gronov. Heins. — *Si non tibi casta placebit?* Ita quidem, sed corrupte, in omnibus impressis exemplaribus legitur: ex hac enim lectione congruus sensus elici non potest: unde ex vetustissimi ac manuscripti codicis auctoritate legendum est, *Si non nisi casta placebat?* ut sit sensus: si *casta* uxor tibi placebat, quid *formosam* stultus duxisti? Mar.

42. *Non possunt ullis ista coire modis.* Nullo modo ista, forma nimirum et castitas, *coire* possunt, esse simul, conversari concordes. Vidimus iam in Epist. Paridis ad Helenam v. 288:

Lis est cum forma magna pudicitiae.

48. *Et quae non dederis* etc. Corruptissime ita legitur hoc carmen in impressis exemplaribus. Quaedam autem manuscripta habent:

Et quae non tuleris, multa videre domi.

Et sic omnino est legendum; ut sit sensus: praeter quod ad convivia semper invitaberis, domi quoque tua res crescet: nam adulteri multa munera uxori tuae dabunt. *Non tuleris*, domum tuam non adtuleris. *Videre:* subaudi a superioribus, *poteris*. *Domi*, scilicet tuae. Mar.

ELEGIA V*

SOMNIVM

Nox erat, et somnus lassos submisit ocellos.
  Terruerunt animum talia visa meum.
Colle sub aprico celeberrimus ilice lucus
  Stabat; et in ramis multa latebat avis.
Area gramineo suberat viridissima prato,
  Vvida de guttis lene sonantis aquae.
Ipse sub arboreis vitabam frondibus aestum:
  Fronde sub arborea sed tamen aestus erat.
Ecce, petens variis immixtas floribus herbas,
  Constitit ante oculos candida vacca meos.
Candidior nivibus, tunc quum cecidere recentes;
  In liquidas nondum quas mora vertit aquas.

* Elegiam hanc (ne quis miretur) in nullis adhuc impressis exemplaribus visam, nos ex vetustissimorum codicum auctoritate curavimus in suo hoc loco reponendam; nec nostra expositione indignam iudicavimus. Vt enim non sit in hac fortasse, quae in caeteris, limae perfectio; sic non defraudanda videtur earum consortio. MAR. — Gryphius et Bersmannus, ut fragmentum ex Epigrammatibus, ad calcem primi tomi reiecerunt: in prima editione est sexta libri secundi; in Iuniano codice legitur post Elegiam de Nuce, ubi et Aldus collocavit: in aliis, post Elegiam in mortem Tibulli; in Francofurt. post Ibin. BVRM.

1. *Lassos submisit ocellos*) *Lapsos* pro diversa lectione, Sarravianus: utrumque probum est. Sic Seneca Epist. VIII: *Oculos vigilia fatigatos cadentesque* dixit. — *Submisit*, *clausit*; scilicet mihi.

3. *Celeberrimus.* Puteaneus *Creberrimus.* Sic IV Metam. 89, Heinsius ex libris scriptis restituit:

... Arbor ibi, niveis *celeberrima* pomis. B.

5. *Viridissima.* Legitur in exemplaribus etiam *Nitidissima:* utrumque recte. MAR.

6. *Lene sonantis*) *Lene fluentis*, Palatinus secundus.

9. *Ecce petens variis immixtas floribus herbas.* In uno Maffeian. *innexas*, non *immixtas* legitur. CIOF.

12. *In liquidas nondum quas mora vertit aquas.* Terris enim aliquandiu *immoratae* sensim flavescunt, tandemque Zephyro putres, *canis de montibus liquuntur*, in gelidum humorem resolutae; in liquidas aquas conversae.

Candidior, quod adhuc spumis stridentibus albet,
Et modo siccatam, lacte, relinquit ovem.
Taurus erat comes huic, feliciter ille maritus;
Cumque sua teneram coniuge pressit humum.
Dum iacet, et lente revocatas ruminat herbas,
Atque iterum pasto pascitur ante cibo;
Visus erat, somno vires adimente, ferenti
Cornigerum terrae deposuisse caput.
Huc levibus cornix pennis delapsa per auras
Venit, et in viridi garrula sedit humo;
Terque bovis niveae petulanti pectora rostro
Fodit, et albentes abstulit ore iubas.

13. *Lacte .... quod adhuc spumis stridentibus albet.* Iuvencae candorem lacti comparat, quod recens emulsum, spumis stridet *albentibus*. — *Siccatam ovem*, emulctam, exhaustam. — *Stridentibus albet.* In eodem libro *candentibus. Stridentibus ardet*, Palatinus.

14. *Relinquit.* In ambobus libris antiquis *reliquit*, praeteriti temporis: placet. Ciof.

15. *Feliciter ille maritus.* Felix, cui talis coniux obtigerit.

17. *Dum iacet et lente revocatas ruminat herbas.* Nec eo contentus, mox addit: *atque iterum pasto pascitur ante cibo*; quod totum est *ruminationis* artificium. Sed quam ornate, quam poëtice omnia haec exponuntur! « *Ruminatio* autem, teste Servio ad Ecl. VI, 54, dicta est a *ruma*, eminente gutturis parte, per quam demissus cibus a certis *revocatur* animalibus. »

19. *Somno vires adimente ferendi*) *Ferenti* Puteaneus, Arondelianus et unus Moreli scilicet *terrae*. Sic Statius II Theb. 178: *Quantaque ferentem Fortunam virtute domas!* Ita et *errantes venti* poëtis: fuit quum *virenti terrae* scribendum censerem; quod confirmat Meutelianus. H.

20. *Cornigerum terrae*) *Terra*. Puteaneus et Arondelianus. Idem.

23. *Terque bovis.* In uno eorumdem, *atque bovis:* verius, ut puto. Ciof. — *Petulanti rostro.* Adludit fortasse ad linguam procacem, *petulantem* lenae, de qua paulo post in somnii interpretatione.

24. *Fodit et albentes*) *Caedit*, fragmentum Patavinum, quod placet. Scriverianus, *Rodit. Tundere* dixit Cicero Arateis 220:

Extremum nitens plumato corpore corvus
Rostro tundit, et hic etc. Burm.

— *Ore iubas.* In uno Vaticano, *comas:* mihi non liquet pronuntiare, qui legendum sit. Ciof. *Iubas* aut *comas* de tauro dici non memini; quare ego legerem cum vulgatis *notas*; et cum Francofurt. qui pro *ore* habeat *inde*, refingerem, *albentes abstulit inde notas*. Burm. — *Notas* ego quoque malim; *iubae* enim pili longiores, quam quos vellicando cornix potuerit *auferre*. Caeterum metaphorice haec omnia; et per nigrum *livorem*, qui maculas albentes *in vaccae pectore* oc-

Illa locum taurumque diu cunctata relinquit;
  Sed niger in vaccae pectore livor erat.
Vtque procul vidit carpentes pabula tauros;
  Carpebant tauri pabula laeta procul;
Illuc se rapuit, gregibusque immiscuit illis;
  Et petiit herbae fertilioris opem.
Dic, age, nocturnae quicumque es imaginis augur,
  Si quid habent veri, visa quid ista ferant.
Sic ego: nocturnae sic dixit imaginis augur,
  Expendens animo singula visa suo:
Quem tu mobilibus foliis vitare volebas,
  Sed male vitabas, aestus amoris erat.
Vacca, puella tua est; aptus color ille puellae.
  Tu vir, et in vacca compare taurus eras.
Pectora quod rostro cornix fodiebat acuto,
  Ingenium dominae lena movebit anus.

cupat, intelligit poëta candorem ingenuum meretriciis artibus ex animo puellae penitus sublatum. Vid. infr. 43, 44.

28. *Pabula laeta.* Legitur et *pabula lata*, quae lectio fortasse peior, quia inferius dicit, *et petiit herbae fertilioris opem. Lecta*, Lincoln. et Moreti tertius: ego *laeta* retineo. Lucret. II, 317:

Nam saepe in colli tondentes *pabula laeta*
Lanigerae reptant pecudes. BVRM.

30. *Et petiit herbae fertilioris opem. Humum* Puteaneus et Sarravianus cum prima editione, Iureti excerptis, ac quatuor aliis scriptis. HEINS.

32. *Ista ferant*) *Valent*, editio Micylli. *Velint* Iunii, et ita volebat Franeius. Anacreon. 44, 6: Τί θέλει τόδ' ὄναρ εἶναι; BVRM.

33. *Sic ego*) *Sic mihi nocturnae respondit imaginis augur*, Iunianus.

34. *Expendens animo singula visa suo.* Legitur et *Exponens* in exemplaribus. MAR. Quatuor *Exponens* totidem *Expediens.* Quomodo Fast. IV, 669 in re simili:

Expedit errantem nemori gratissima coniux.

Vnus *Adtendens* : duo *Extendens* : unus *Excedens*, unus Ambrosian. *Excutiens*, non male. Vulgati quidam, *Excudens:* quod fortasse sit *Excutiens*, ut lib. II Trist. 224:

Excutiasque oculis otia nostra tuis.

Excudere rarius poëtis est usitatum, licet ita locutus sit Virg. I Aen. 174:

Ac primum silicis scintillam excudit Achates.

Sed ibi, ut ex suis MSS. adnotat Pierius, legendum *excussit*, et pro *silicis*, *silici*. BVRM.

40. *Ingenium dominae lena movebit anus.* Sic in uno Maffeian. *lena movebat*. In altero *Perfida movit anus.* In Vatican. *prona movebat.* -- Scribe cum melioribus, ac prima editione,

Quod cunctata diu taurum sua vacca reliquit,
Frigidus in viduo destituere toro.
Livor, et adverso maculae sub pectore nigrae,
Pectus adulterii labe carere negant.
Dixerat interpres: gelido mihi sanguis ab ore
Fugit; et ante oculos nox stetit alta meos.

lena anus: septem alii *prona*. *Movebit* etiam rectius quatuor scripti. Heins. — *Movebit*. Immotum adhuc tui amorem paulatim *movebit*, ad alium amatorem distractura.

45. *Gelido mihi sanguis ab ore Fugit*. in uno Maffeian. *gelidus*.

46. *Et ante oculos nox stetit alta meos*. In eodem lib. *atra meos*. Perpetuo librarii *atram* noctem, pro *alta*, reposuere. Cior.

Non possum, perlecta hac Elegia, quin illis totus adsentiar, qui segregandam a caeteris censuerant, et poëtae ingeniosissimo vix tribuendam: quos ut sequerer impellebat non mediocriter ipsa, qua interpretem suum Ovidius admiratio devinxit. Quid enim hic deprehendas, quod Nasonem arguat? Res ipsa, propius si spectaveris, communis est, et nescio quid habet rusticitatis, ab urbanitate Ovidiana prorsus alienum. Quis enimvero scriptorem delicatissimum tulerit Corinnam suam, vel quamlibet amicam, cum *vacca*, et ipsum se cum *tauro* comparantem? Nec ingeniosa magis, quae tali e fonte effluunt: quae si Naso, invitis certe veneribus cupidinibusque scripsit. Habet quidem stylus, unde ipsum agnoscas, sed totum opus rerum inops, aut, quod peius est, abundans vitiose, nemo non indicabit.

ELEGIA VI

AD AMNEM, QVI REPENTE ET MIRVM IN MODVM AVCTVS, OBSTABAT QVO CELERITER MINVS POETA AD AMICAM PROPERARET

Amnis, arundinibus limosas obsite ripas,
Ad dominam propero: siste parumper aquas.
Nec tibi sunt pontes, nec quae sine remigis ictu
Concava traiecto cymba rudente vehat.
Parvus eras, memini; nec te transire refugi,
Summaque vix talos contigit unda meos.
Nunc ruis opposito nivibus de monte solutis,

1. *Amnis, arundinibus limosas obsite ripas* etc. Amnis, de quo hic agit poëta, is est, qui prope Sulmonis moenia labitur, quem nostro idiomate *Vellam* dicimus. Hic autem, adulto vere, liquefactis nivibus, et interdum, ineunte autumno, imbribus mirandum in modum augeri solet, et alicubi pristinum alveum relinquere, ita ut nemo hinc vel inde eum transire possit. Tale nactus impedimentum Ovidius, qui non longe ab Amoris fonte, ad Moroni montis radices, domum, cuius ingentia adhuc vestigia supersunt, quaeque *le botteghe d' Ovidio* vulgo vocantur, habuisse dicitur, Sulmonem ad amicam proficiscens, hanc pulcherrimam et venustissimam indignatus scripsit Elegiam. CIOF. — *Obsite ripas*. Frequentior apud latinos poëtas hellenismus, quam qui egeat interpretatione. Squalet vero amnis (*obsitus*) propter ripas, quae *limo* obducuntur.

2. *Propero*. Dubium videri potest, an non *propero* sit dativi casus, a *properus*: ut VII Metam. 647: *Ecce venit Telamon properus*. Virgil. XII, Aen. 85: *Circumstant properi aurigae*. *Aquam* etiam meliores, ut mox 44: *Cedere iussit aquam*. Virg. IV Aen. 489: *Sistere aquam fluviis*; inf. Eleg. 12, 34, eadem varietas et alibi. B.

3. *Nec tibi sunt pontes*. Vnus Vaticanus, *Nec tibi sunt lintres*.

4. *Concava... cymba*. Navigii quoddam genus, ad traiicienda flumina maxime idoneum. Est autem a graeco κύμβη, ut docet Festus; unde et *cymbium*, quod usurpatum a Virgilio vidimus Aen. III, 66:

Inferimus tepido spumantia *cymbia* lacte.

Sed hic vasa quaedam oblonga et angusta designat, in modum *cymbae* excavata. — *Traiecto rudente*. Funis ope, quem aliquis ex adversa ripa traiectum excipiebat, cymbam sic adducturus. *Rudens* autem, quia vento agitatus *rudere* quodammodo videtur.

7. *Opposito de monte*. Fortasse de Soracte intelligit, de quo Horat. I, Od. 9, 1, ait:

Vides, ut alta stet nive candidum Soracte.

Et turpi crassas gurgite volvis aquas.
Quid properasse iuvat? quid parca dedisse quieti
Tempora? quid nocti conseruisse diem?
Si tamen hic standum, si non datur artibus ullis
Vlterior nostro ripa premenda pedi?
Nunc ego, quas habuit pennas Danaeïus heros,
Terribili densum quum tulit angue caput;
Nunc opto currum, de quo Cerealia primum
Semina venerunt in rude missa solum.
Prodigiosa loquor veterum mendacia vatum;
Nec tulit haec unquam, nec feret ulla dies.
Tu potius, ripis effuse capacibus amnis,

Est autem hic mons (ut lib. V scribit Strabo) iuxta Flaminiam viam in Phaliscis, unde oriunda erat uxor Nasonis, ut ipse inferius ostendet. MAR. Hunc montem Ciofanus *Maiellam* vocat, qui nunc *monte di S. Silvestro* adpellatur: sed dubitandum an de Soracte intelligat.

8. *Turpi crassas.* Codex Moreti, *emissas*; forte *spissas*. HEINS.

9. *Quid parca dedisse quieti Tempora.* Alias legitur *pauca:* recte utrumque. MAR. *Parva* libri quatuor. *Parca* Puteaneus cum Iureti et Scaligeri excerptis. — Supra etiam vs. 5 in Scriver. erat *parcus eras*, unde apparet, non ubique id vocabulum, ubi librarii posuerunt, esse adprehendendum: hic tamen probo: nam et Francof. conspirat: *continuasse diem* etiam Palatinus secundus et Bernensis. BVRM.

10. *Quid nocti conseruisse diem?* Id est, tam *parca tempora quieti* dedisse, ut nullum fere intervallum a luce noctem discriminaret, et festinaret pariter Ovidius, nocturnus viator et diurnus.

13. *Nunc ego, quas habuit etc.* Exoptat sibi, ad tranandum fluvium, vel *pennas*, talaria scilicet, quae quondam Perseo Mercurius tradiderat, cuius ope fretus ille truncatum Medusae caput, quod quidem tot serpentes, quot capilli horrificabant, per aëra abstulit: vel *currum* Triptolemi, qui *rudes* adhuc agriculturae mortales primus edocuit.

15. *Opto.* Malo *optem.* Trist. III, 8, 1:

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currum. H.

16. *Venerunt*) *Creverunt*, Neapol. et quatuor alii.

18. *Nec tulit haec unquam*) *Nec tulit haec*, nec *fert* duo Moreti, cum Neapolitano, Menteliano, ac uno Palatino: placet. Sic Homerus de Calchante Il. A, 70:

Ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

19. *Effuse capacibus.* Hoc vix intelligo: si dixisset, *ripis superfuse*, id est, qui egressus es alveum, redi ad fines tuos, sensus constaret; sed neque *capacibus* placet coniungi cum *effuse:* si enim ripae caperent, vel capaces essent aquae, nihil esset quod

Sic aeternus eas, labere fine tuo.
Non eris invidiae torrens, mihi crede, ferendae,
Si dicar per te forte retentus amans.
Flumina deberent iuvenes in amore iuvare:
Flumina senserunt ipsa, quid esset amor.
Inachus in Melie Bithynide pallidus isse
Dicitur, et gelidis incaluisse vadis.
Nondum Troia fuit lustris obsessa duobus,
Quum rapuit vultus, Xanthe, Neaera tuos.
Quid? non Alpheon diversis currere terris
Virginis Arcadiae certus adegit amor?
Te quoque promissam Xantho, Penee, Creüsam

quereretur poëta transiisse aquam fines suos: ripis enim, qui continetur fluvius, *fine suo* labitur. In Francofurt. optimo codice erat *rapacibus*: forte scripserit, *rivis effuse rapacibus*. Sic *rapaces undae* VII Met. 550. Bvrm. — Nihil certe mutandum. Vertitur hic omnis difficultas (si qua tamen) in interpretanda voce hac *capacibus*, quam si de *ripis* quae flumen *prius* capiebant, intellexeris, nihil prorsus mirum *effundi* illud e ripis *suis*, quum nivibus solutis et pluvia repente adauctus.

20. *Labere fine tuo.* Solito alveo contentus. Nec immerito *labere*, quod proprium amnis placide fluentis; et opponitur hic exundanti, et ripas prae furore superanti.

21. *Non eris invidiae* etc. Non eris aptus, idoneus, *ferendae* quam in te excitabo *invidiae*, si per te retentus dicar, quum amicus ad amicam propero.

25. *Inachus in Melie Bithynide* etc. Meminit huius Nymphae, quae Amycum, Bebrycum regem, e Neptuno suscepit, Apoll. II, 2, ubi de Amyco,

Οὔ ποτε νύμφη
Τίκτε Ποσειδάωνι Γενεθλίῳ εὐνηθεῖσα,
Βιθυνὶς Μελίη, ὑπερφιαλέστατον ἀνδρῶν.

Meliam quoque dici posse patet ex ipso scholiaste ad locum cit. ἄδηλον γάρ, inquit, ποῖόν ἐστι τὸ κύριον. — *Pallidus isse dicitur.* Iners, *pallidus* ob frigus quo plerumque obstringebatur, fluxisse, *ivisse* dicitur; quin etiam *incaluisse*.

27. *Obsessa*) *Oppressa* Moreti, Scriverii, Palatinus, Francofurtensis et quatuor alii.

29. *Quid? non Alpheon* etc. Celebris, ex ipso Nasone Metam. V, Alphei et Arethusae fabula: sed notum forsan minus elegantissimum Moschi Idyll. VIII, cuius initium:

Ἀλφειὸς μετὰ Πῖσαν, κ. τ. λ.

31. *Promissam Xantho Creüsam.* Suspicabar aliquando scribendum esse, *promissam Xutho Creüsam*: et intelligebam de Creüsa, Erecthei Athenarum regis filia, quae Xutho Thessalo Hellenis filio nupsit. Rem narrat Pausanias, Achaicorum initio: et Auctor de origine Gentis Romanae, a Schotto editus cap. 11, tum et alii,

Phthiotum terris occuluisse ferunt.
Quid referam Asopon, quem cepit Martia Thebe,
Natarum Thebe quinque futura parens?
Cornua si tua nunc ubi sint, Acheloë, requiram,
Herculis irata fracta querere manu.
Nec tanti Calydon, nec tota Aetolia tanti;
Vna tamen tanti Deïanira fuit.
Ille fluens dives septena per ostia Nilus,
Qui patriam tantae tam bene celat aquae,
Fertur in Evadne collectam Asopide flammam

qui addunt ab Apolline compressam Ionem genuisse; atque hinc Apollinem πατρῷος ab Atheniensibus cultum. Sed quum Pindarus, Pythiorum Ode IX, 22, Creüsam Naidem Terrae filiam, non Atheniensem illam, a Peneo amatam innuat, nunc muto sententiam: de Xutho tamen placet coniectura, quod is Thessalus fuerit. Xanthus toto orbe a Thessalia remotus locum hic vix habet: praesertim quum eius amores paulo ante iam occurrerint. Nympham quoque Creüsam hanc facit Diodorus Siculus lib. IV Bibliothecae. *Phthiotum* autem *terris* reposuimus ex Puteaneo codice; in quo *Phiotum*, quum *Phtiiadum* ante legeretur. HEINS.

34. *Natarum Thebe quinque futura parens.* Has quinque recenset interpres Pindari Olymp. VI, 144; his nominibus: *Corcyra*, *Aegina*, *Salamis*, *Thebe*, et *Harpinna*: easque natas Metope dicit, quae filia Ladonis. Sed Ovidius alios secutus auctores videtur, qui matrem harum *Theben* facit, non *Metopen*: alii etiam plures Asopi filias annumerant: ut *Cleonem*, a qua Cleonae oppidum iuxta Nemeam: *Plataeam*, a qua Plateae oppidum Boeotiae: *Beroën*, a qua Beroë oppidum; item Eubojam, a qua insulae nomen: et *Comben*, quae et *Chalcis* dicta: de quibus partim Pausanias in Boeotia, partim Eustathius in Iliad. B. M. — Rittershusius notat ad Oppiani lib. I, 25, Herodotum duas nominare filias, *Theben* et *Aeginam*: quarum hanc, quum pater indicio Sisyphi cognovisset ab Iove raptam, persequens fulmine tactus est, ut habet Callimachus eiusque Scholiastes in Hymn. in Delum 78. Diodorus Siculus lib. IV, duodecim filias ei tribuit, quarum et nomina recenset. BURM.

37-38. *Nec tanti Calydon... una tamen tanti Deianira fuit.* Tam grave cum Acheloo certamen Hercules non commisisset, si de Calydonia tantum urbe, vel etiam de *tota* Aetolia fuisset dimicandum; sed *una* Deianira, dignum *tanti* praemium certaminis, in quo Acheloi cornua Herculis manu frangerentur.

40. *Tantae tam bene celat.* In Neapolitano et Palat. primo erat *tanta tam bene celat aqua*: forte pro *tacita aqua*. Ed. princ. *non bene celat*. Quod notatu non indignum.

41. *Fertur in Evadne* etc. — Nilus ipse, quantacumque sit aquarum copia, flammam non potuit *vincere*, exstinguere, qua ardebat *Evadnen*,

Vincere gurgitibus non potuisse suis.
Siccus ut amplecti Salmonida posset Enipeus,
Cedere iussit aquam: iussa recessit aqua.
Nec te praetereo, qui, per cava saxa volutans,
Tiburis Argei spumifer arva rigas:
Ilia cui placuit, quamvis erat horrida cultu,
Vngue notata comas, ungue notata genas.
Illa gemens patruique nefas delictaque Martis,

Asopi filiam, qui fluvius e Boeotia oriundus, iuxta Plataeam, postquam Thebas alluit, in Euripom praeceps immittitur. — *Evadne*, *Evanne* duo libri: utrumque recte. Bers.

43. *Siccus.* Forte *fictus.* Neptunus enim Enipei formam adsumserat. Propert. I, 13, 21:

Nos sic Aemonio Salmonida mixtus Enipeo
Taenarius facili pressit amore Deus.

— *Vt amplecti Salmonida posset Enipeus.* Neptunus nimirum, qui fluvii huius formam assumserat, ut Tyro, Salmonii filiam, *amplecteretur.* Inde nati Pelias et Neleus. Porro, sub hoc nomine duo occurrunt flumina, quorum unum Achaiam, Thessaliam alterum alluebat. *Siccus*, quia *cedere iussit aquam.*

45. *Nec te praetereo, qui per cava saxa volutas*) *Volutans* Sarravianus cum Menteliano. Nec tu, Anio, abibis indictus, qui *per saxa volutas* etc. Vnde *Aniena fluenta*, Virgil. Georg. IV, 369. Dictum putat Plin. III, 12, et dicit Pseudo-Plutarch. Parallel. 81, ab Anio Hetruscorum rege ibi sepulto. Sabinum olim agrum a Latio dividebat, ita ut quidquid ex dextra Anienis ripa, ad Sabinos; et quidquid a sinistra, ad Latium pertineret. Priscis temporibus Parensus, vel Parensius vocabatur; nunc *il Teverone.*

46. *Spumifer arva rigas*) *Pomifer* Puleaneus et alii magno numero: optime. Tibur enim copia et praestantia pomorum laudatissimum antiquis. Recte Noster *Argeum Tibur* nuncupat: quomodo apud Hor. II, Od. 6; Mart. IV, 57, de Tibure:

Tu colis *Argei* regnum, Faustine, coloni:
Quo te bis decimus ducit ab urbe lapis. H.

Conditum enim Tibur fuerat a Tiburto, Amphiaraï filio, qui colonus Argivus; et vocatum olim *πολυστέφανον*, tradit Steph. Byz. quia triplici muro in *coronae* formam, ut aliae quaedam urbes, cingebatur. Hodie *Tivoli.*

47. *Ilia cui placuit, quamvis* etc. Fabula sequitur pathetice admodum enarrata, de Ilia, seu, ut alii volunt, Rhea Sylvia, Numitoris filia, quae, ut vulgatum apud omnes a pueris, Romulum et Rhemum fratrem e supposititio cum Marte congressu edidit. De ea varii apud historicos rumores, ut par erat, in re omnium fabulosissima. — *Quamvis erat horrida vultu. Cultu* meliores, cum prima editione: et hoc verum est; nisi quod Moreti unus *horrida cultu*: ut sit graecismus; infra Tybris ad Iliam: *Quo cultus abiere tui?* Heins.

49. *Illa gemens patruique nefas delictaque Martis.* Existimo scribendum *patruumque nefas.* Sic et Noster Metamorph. XI, 328;

Errabat nudo per loca sola pede.
Hanc amnis rapidis animosus vidit ab undis,
Raucaque de mediis sustulit ora vadis;
Atque ita: « Quid nostras, dixit, teris anxia ripas,
Ilia, ab Idaeo Laomedonte genus?
Quo cultus abiere tui? quid sola vagaris?
Vitta nec evinctas impedit alba comas?
Quid fles, et madidos lacrymis corrumpis ocellos?
Pectoraque insana plangis aperta manu?
Ille habet et silices, et vivum in pectore ferrum,
Qui tenero lacrymas lentus in ore videt.
Ilia, pone metus; tibi regia nostra patebit:
Teque colent amnes; Ilia, pone metus.
Tu centum, aut plures, inter dominabere Nymphas:
Nam centum, aut plures, flumina nostra tenent.
Ne me sperne, precor, tantum, Troiana propago:

Quem [misera o pietas!] ego tum *patruoque* dolorem
Corde tuli, fratrique pio solatia dixi! Id.

Ego contra codices nihil moveo; nec talia, invitis membranis, puto intrudenda. Burm.

51. *Vidit ab undis*) *In undis* Puteaneus alter, Francof. duo Moreti, et tredecim alii.

56. *Evinctas*) *Incultas* Francofurt. Neapolit. Moreti duo et Vaticanus unus: alter Politiani, *impexas*, quod Heinsio non displicebat. Recte autem sine vitta inducit Iliam, quia vitiata erat, virginitatemque, cuius insigne vitta, perdiderat. Pro *alba*, multi scripti *ulla*; male: *albae* enim plerumque vittae, et praecipue sacerdotum. Burm.

57. *Madidos*) *Teneros* editi olim, et unus Moreti a secunda manu: sed mox ea vox repetitur, et ex lib. I Art. 129, effictam lectionem puto, et *madidos* probat etiam Marius. Id.

58. *Plangis*. Legitur et *Tundis*: utrumque bene. Mar. *Tundis acerba*: unus Maff. alter *Tundis aperta*: sequor. Ciof.

59. *Et durum in pectore ferrum*) *Vivum ferrum* Puteaneus, cum Scaligeri excerptis: optime; hoc est quod in Tristibus dixit I, 7, 42:

Et rigidum ferri semina pectus habet.

Saepe autem ea vox ad res non animatas transfertur. Sic *viva saxa* Ep. Hypsip. et lib. VII Metam. *Vivum gramen*. *Vivus cespes*, *vivi fontes*, *viva sulphura*, *viva flamma*: et similia passim apud Nostrum aliosque veteres. Heins.

60. *Qui tenero lacrymas lentus in ore videt*. Qui flentem puellam immotus potest sustinere, *ferus*, et vere *ferreus ille fuit*. Tibull. I, 11, 2.

63. *Dominabere*. Politiani liber *celebrabere*. Vide Met. lib. IV, vs. 46.

65. *Ne me sperne*) *Nec me* editio

Munera promissis uberiora feres. »
Dixerat: illa, oculos in humum deiecta modestos,
Spargebat tepidos flebilis imbre sinus.
Ter molita fugam: ter ad altas restitit undas,
Currendi vires eripiente metu.
Sera tamen scindens inimico pollice crinem,
Edidit indignos ore tremente sonos:
O utinam mea lecta forent, patrioque sepulcro
Condita, dum poterant virginis ossa legi!
Cur modo Vestalis taedas invitor ad ullas
Turpis, et Iliacis inficianda focis?
Quid moror? en digitis designor adultera vulgi.
Desit famosus, qui notet ora, pudor.

prima, Bersmanni et aliae. Bernens. codex et sex alii. — *Troiana propago.* Recte *Troiana*, non *Romana*. Supra iam dixit 54:

Ilia ab *Idaeo* Laomedonte genus.

Et genus ab Aenea Troiano duxisse quantum Romani gloriarentur, nemo ignorat. Virg. Aen. I, 290:

Nascetur pulchra *Troianus* origine Caesar.

66. *Vberiora*) *Vlteriora* Francof.: vid. ad lib. II, 9, 10.

67. *Deiecta*) *Defixa* alter Mentelii: vid. Epist. XXI, 113. *Deiecta parumper*, Bernensis.

68. *Flebilis.* Pro flente et moesta poni videtur: ita Hor. IV, Od. 2, 21: *Flebili sponsae iuvenem raptum*; licet idem passive pro *flendus* accipiat I, Od. 24: *Multis ille bonis* flebilis *occidit.*

70. *Currendi.* Francius malebat *currenti*. *Impediente metu*, etiam plurimi scripti cum prima editione.

71. *Sera tamen.* Tarda ad loquendum, quia scilicet diu tacuit: quaedam tamen exemplaria scriptum habent *saeva*: quae lectio valde placet, quia sequitur *scindens* inimico *pollice crinem*. Mar.

73. *Mea tecta forent.* Scribe *mea lecta forent*. Nam Putean. sequenti versu optime, *dum poterant virginis ossa legi*, non *tegi*. Vtrumque recte; sed *legenda* prius, quam sepulcro *condantur*. — *Patrioque sepulcro. Parvoque*, Neapolitanus.

75. *Cur modo Vestalis* etc. Amulius, qui Iliae patruus, eam inter Virgines Vestales adscripserat, ut spem illi partus praeriperet, veritus scilicet, ne paternae quondam iniuriae memores liberi, ipsum e solio deturbarent, ut Numitorem avum ibi reponerent: quod tamen ita evenit.

77. *Quid moror?* Recte Marius haec illustrat ex illis Virg. IV, 325: *Quid moror? an mea Pygmalion dum moenia frater Destruat?* — *Et digitis*. Rectius in manuscriptis exemplaribus legitur *En digitis*; id est, ecce.

78. *Desit famosus, qui notet ora, pudor*) *Desit*, mecum pereat *pudor*,

Hactenus; et vestem tumidis praetendit ocellis:
  Atque ita se in rapidas perdita misit aquas.
Supposuisse manus ad pectora lubricus amnis
  Dicitur, et socii iura dedisse tori.
Te quoque credibile est aliqua caluisse puella:
  Sed nemora et silvae crimina vestra tegunt.
Dum loquor, increvit vastis spatiosus in undis;
  Nec capit admissas alveus altus aquas.
Quid mecum, furiose, tibi? quid mutua differs
  Gaudia? quid coeptum, rustice, rumpis iter?
Quid? si legitimum flueres, si nobile flumen?

qui genas *notaret*, quoties male famosa vulgi digitis *adultera* designarer! Palatinus *famosis*. Locus corruptus; forte: *Desine; damnosus quid notat ora pudor?* Epist. XX: *Quid pudor ora subit?* Vel, *Ne sit famosus, qui notet ora, pudor.* Heins. Legerem *Desit famosis, qui notet ora, pudor*; adulteris notis, et iam criminibus se polluere adsuetis, desit pudor; sed mihi, Vestali virgini, et intactae, pudor, quod *digitis designer*, subit, et prohibet plura loqui: et ideo vestem, pudore subeunte, oculis praetendit. Burm.

79. *Tumidis.* Turgidis propter fletum; ut apud Catull.: *Meae puellae flendo turgiduli rubent ocelli.* Mar. Recte *tumidis* Puteaneus et quatuor alii, ex fletu tumentes intelligit. Tibullus I, 8, 67:

Desistas lacrimare, puer! non frangitur illa,
  Et tua iam fletu lumina fessa *tument.*

— *Vestem tumidis praetendit ocellis.* Vidimus iam,

Ter molita fugam, *ter* ad altas restitit undas;

ubi haesitantis puellae, et praesentis leti metu inhorrescentis sensus ad vivum exprimitur; sed quo amarior sensim recrudescit amissae pudicitiae dolor, eo invalescit magis proiiciendae vitae desiderium; et *vestem* oculis ideo *praetendit*, ne, conspecto gurgite, a proposito iterum deflectat.

81–82. *Supposuisse manus* etc. *Lubricus amnis*, labilis, quique cito e manibus effluit, si tentes comprehendere. — *Socii iura dedisse tori.* Sepulta dicitur Ilia ad Tybridis ripas, unde cum ipso fluvio nupsisse poëtae tradiderunt; et egregie dictus ab Hor. I, Od. 2, 20: *Uxorius amnis:*

83. *Caluisse*) *Incaluisse* alter Puteaneus et excerpta Voss. Ita Epist. XI, 25: *Ipsa quoque incalui*: et supra vs. 26: *tepuisse* Francofurt. *tenera caluisse* Palatin. Mox, *sed nemus*, Francofurt.

85. *Vastis spatiosus in undis*) *Latis spatiosus in undis*, nostri. Naugerius ex suis malit: *latis spatiosius undis:* quod et Grutero arridebat, et iam editiones nonnullas occupavit. Heins. Mihi placet satis vulgata, *vastis spatiosus in undis.*

87. *Differs*) *Perdis* Putean. alter et excerpta Vossii; sed Epist. XVIII, 3: *Longa mora est omnis, nobis quae gaudia differt.*

89. *Quid si legitimum flueres, si*

Si tibi per terras maxima fama foret?
Nomen habes nullum, rivis collecte caducis;
Nec tibi sunt fontes, nec tibi certa domus.
Fontis habes instar pluviamque nivesque solutas,
Quas tibi divitias pigra ministrat hiems.
Aut lutulentus agis brumali tempore cursus:
Aut premis arentem pulverulentus humum.
Quis te tum potuit sitiens haurire viator?
Quis grata dixit voce: perennis eas!
Damnosus pecori curris, damnosior agris.
Forsitan haec alios: me mea damna movent.
Huic ego vae demens narrabam fluminum amores?
Iactasse indigno nomina tanta pudet.

nobile flumen?) *Flueres*, poëtice dictum pro *esses*. Sic Iuno non *est*, sed *incedit Divum Regina!* — *Nobile flumen*. Nobilitatis origine commendandum. — *Legitimum*. Tuo iure; non undis auxiliaribus pluviae, vel nivium solutarum.

91. *Rivis collecte caducis.* Sic libri potiores, et recte: *nivibus* alii; sed de nivibus mox sequetur: deinde Puteaneus cum Scaligeri excerptis *pluviamque*, pro *pluviasque*. Heins. Aeque bene *nives caducas*, quam *rivos* dici puto: ita *caducas nives* German. Prognost. I:

Grandine permixtus Aries, nivibusque caducis.

95. *Aut lutulentus agis* etc. *Lutulentus*, crassus, turbidus, et quasi *lentus a luto* quod undis immiscetur. Dicitur et metaphorice de scriptis, in quibus nonnihil ad styli liquiditatem desideratur. Sic de Lucilio Horat. Serm. I, Sat. 4, 11.

Quum flueret *lutulentus*, erat quod tollere velles.

Opponitur hic *lutulentus*, pulverulento.

97. *Quis te unquam potuit*) *Quis te tum potuit* Putean.: probe: aestivo tempore nimirum, quando arentem humum pulverulentus premis.

99. *Damnosus pecori curris, damnosior agris.* De inundatione stabulorum et pascuorum intelligendum. In quibusdam etiam legitur:

Damnosus pecori, cultis damnosior agris.
Micyl.

101. *Vae demens.* Valde demens; ut apud Virg. Ecl. IX, 28:

Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae!

Vae enim particula (ut docet Gell. lib. V, 12, Noctium Atticarum) interdum auget, interdum minuit: inde *vaehemens*, *vaegrande*, *vaesanos*, et *vaecordes* dicimus. In quodam codice legitur *Nunc demens*; in aliis manuscriptis *Nae demens:* quae lectio si tibi placet, expone: *Nae*, id est certe: ut apud Terent. *Nae ego homo infelix sum.* Mar.

102. *Iactasse indigno* etc. *Iactare* hic est inaniter loqui, ut Virgilianus Corydon, Ecl. II, 5, qui tot tantaque,

Nescio quid spectans, Acheloon et Inachon amnes,
  Et potui nomen, Nile, referre tuum.
At tibi pro meritis opto, non candide torrens,
  Sint rapidi soles, siccaque semper hiems.

ELEGIA VII

IN SE IPSVM, QVOD SIBI APVD AMICAM DEFVERIT

At non formosa est, at non bene culta puella;
  At, puto, non votis saepe petita meis!
Hanc tamen in nullos tenui male languidus usus,
  Sed iacui pigro crimen onusque toro.
Nec potui cupiens, pariter cupiente puella,
  Inguinis effoeti parte iuvante frui.
Illa quidem nostro subiecit eburnea collo

Montibus at silvis studio *iactabat* ineni.

103. *Nescio quid spectans.* Rectius fortasse in MSS. legitur *Nescio quem:* id est vilissimum et ignobilem quemdam torrentem aspiciens. Scribendum etiam omnino est *Acheloon*: Latini enim vertunt ω mega graecum in *o* longum, et graecae literae figuram non admittunt, ut *Inachon*. Omnes hi accusativi sunt graeci: idcirco per *n* scribuntur, non per *m*: nulla enim dictio apud Graecos desinit in *m*. M.

106. *Rapidi soles.*) *Rabidi*, Neapolitan.; sed et *rapidus sol* potest dici, quia calore suo omnia rapit, ut ita Virgil. IV Georg. 425, *rapidum Sirium* dixit; et *rapidae flammae*, *rapidus ignis* passim occurrunt. Bvr.

ELEGIA VII

1. *At non formosa est, at non* etc. Ironice loquitur, et est sensus: puella illa, et pulchra, et ornata, et a me saepe optata fuit. Quod autem haec puella formosa fuerit, ostendit inferius, dicens:

At qualem vidi, qualem tetigique puellam!

Moxque, eodem animi calore:

Illius ad tactum Pylius iuvenescere posset.

Quod eam cupiverit, paulo inferius ita indicat:

Optabam recipi certe, sum nempe receptus:
  Oscula ferre, tuli; proximus esse, fui.

Non igitur affirmative dixit, *At non formosa est*, sed ironice. Quo loquendi modo usus etiam Met. II, 566.

4. *Sed iacui.* In quibusdam *Sic iacui*: utrumque recte. Nave.

Brachia, Sithonia candidiora nive:
Osculaque inseruit cupidae luctantia linguae;
Lascivum femori supposuitque femur.
Et mihi blanditias dixit, Dominumque vocavit;
Et quae praeterea publica verba iuvant.
Tacta tamen veluti gelida mea membra cicuta,
Segnia propositum destituere suum.
Truncus iners iacui, species et inutile pondus:
Nec satis exactum est, corpus an umbra forem.
Quae mihi ventura est, siquidem ventura, senectus,
Quum desit numeris ipsa iuventa suis?

8. *Sithonia.* Male Palatinus *Sidonia:* ita apud Claud. I, Laud. Stil. 123, *Sithonas hyemes* est in MS. Mediceo, pro *Edonas.* BVRM.

9. *Cupida luctantia lingua.* Repone ex prima editione et tribus scriptis, *cupidae linguae.* Sic *inserere cancellis pedes*, sup. Eleg. 2, 64; et I Artis 605: *Insere te turbae.* Met. XIV, 33:

Inseris Aeacidis alienae nomina gentis.

Et I Art. 498: *Latus lateri conserere*, ut quidam codices; nisi dativus sit cum *luctantia* construendus, ut *certare*, *pugnare alicui.* Duo *cupidis linguis.* Putean. et tres alii, *cupide linguis.* HEINS.

12. *Publica verba.* Apprime huc facit Seneca in Epist. III: « Itaque sic priore *verbo*, quasi *publico* usus es: et sic illum amicum vocasti, quomodo omnes candidatos bonos viros dicimus, quomodo obvios, si nomen non succurrit, dominos salutamus. » at Epist. LIX: « Magnam ex epistola tua percepi voluptatem: permitte enim mihi uti *verbis publicis*; nec illa ad significationem Stoïcorum revoca. » IDEM.

15. *Truncus iners*) *Taurus*, citat Passerat. ad Propert. III, 6; nisi aberratio sit operarum: vel *Taurum* obscoeno sensu voluerit hic legi, de quo vide ad Petron. XXV et XLV. BVRM. — *Inutile lignum.* In omnibus fere MSS. exemplaribus legitur *signum*, id est statua, et sic omnino legendum. MAR. — *Pondus*, ac sequenti versu, *Et non exactum corpus*, Puteaneus cum aliis nonnullis et meliorum numero. Nil mutem temere. Forte tamen scribendum, *signumque et inutile pondus*; certe Arondelianus *pondusque et inutile lignum.* HEINS. *Signum* Barthius quoque praefert lib. XXXIV Adv. cap. 22: sed quia *species* et *signum* fere idem notat, *lignum* firmari possit illis Horat. lib. I, Sat. 8, 1:

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Quum faber incertus etc.

17. *Siquidem est ventura senectus*) *Siquidem ventura* Putean. cum quatuor aliis: complures *si qua est ventura.* Fast. IV, 603:

Hoc quoque tentemus; siquidem ieiuna remansit.

Ita, *si qua est modo corporis umbra*, infra Eleg. 9, 65.

Ah pudet annorum, quo me iuvenemque virumque,
Nec iuvenem, nec me sensit amica virum!
Sic flammas aditura pias aeterna sacerdos
Surgit, et a caro fratre verenda soror.
At nuper bis flava Chie, ter candida Pitho,
Ter Libas officio continuata meo.
Exigere a nobis angusta nocte Corinnam,
Me memini numeros sustinuisse novem.
Num mea Thessalico languent devota veneno
Corpora? num misero carmen et herba nocent?
Sagave Poenicea defixit nomina cera,
Et medium tenues in iecur egit acus?

19. *Quod me iuvenemque*) *Quo me*, Puteaneus: dictum alibi.

22. Post hunc versum duo inseruntur in Bernensi codice:

Factus ita imbellis, doleo, dolet ipsa puella,
Quum non humanis utimur officiis.

23. *Chie*. Nomen hoc meretricis aut tractum est a candore niveo, nam graece χιὼν nix dicitur; aut (quod magis placet) a Chio insula: a locorum enim nominibus ut plurimum nominabantur meretrices. Sic apud Terentium *Andriam*, apud Horatium *Lydiam*, legimus. Inflectitur autem haec *Chie*, *Chies*. MAR. Alii aliter. Puteaneus *Clide*: hoc est, χλιδή. *Clyte* Barberinianus; forte *Chloe*. — *Pitho*. *Pitho* a graeco Πειθὼ sumptum est, quod nomen Suadelam, ut Latini verterunt, significat. Quare non credula, sed active potius, ea quae facile persuadeat aliis, accipienda est. *Libas* autem a graeco Λείβειν derivari videtur, quod libare ac degustare significat: sive a libandis osculis, sive a libando vino adpellatam dicas. Aut certe a Λιβάζω, quod stillare significat: unde Λιβάς, gutta, vel scaturigo. MICYL.

26. *Et memini*) *Me memini*, in scriptis. HEINS. Suavitas quaedam in repetitione illius syllabae, me. — *Numeros sustinuisse novem*. Eosdem promittit magnifice amicae suae, si ad eum meridiantem venire velit, Catullus Epigr. XXXIII, 7.

27. *Num*) *Nunc* vel *Non* multi scripti: et sequenti versu etiam multi *nunc* vel *non* exhibent.

28. *Carmen et herba*) *Virus et herba*, excerpta Puteani et duo Moreti.

29. *Sagave Paenicea defixit nomina cera*. Locus non satis intellectus ab interpretibus. Duplicem defixionis magicae modum a Nasone describi observamus, qua absentem devovebant sagae quemcumque. Alterum habes Hypsipyles Epistola VI, 91 de Medea: *Devovet absentes simulacraque cerea figit*. Alterum incantamenti ac *devotionis* genus, quum tabellis inscribebant illorum *nomina*, quos defixos ac devotos cupiebant, eademque nomina pari, ut dictum est, modo confodiebant, aut imprecationibus adscriptis devovebant, ut nos mox videbimus. Tabellas cera rubra, *Paenicea*, plerumque oblitas fuisse di-

Carmine laesa Ceres sterilem vanescit in herbam:
  Deficiunt laesae carmine fontis aquae;
Ilicibus glandes, cantataque vitibus uva
  Decidit; et nullo poma movente fluunt.
Quid vetat et nervos magicas torpere per artes?
  Forsitan inpatiens sit latus inde meum.
Huc pudor accessit: facti pudor ipse nocebat:
  Ille fuit vitii causa secunda mei.
At qualem vidi, qualem tetigique puellam;
  Sic etiam tunica tangitur ipsa sua.
Illius ad tactum Pylius iuvenescere possit,
  Tithonosque annis fortior esse suis.
Haec mihi contigerat; sed vir non contigit illi.
  Quas nunc concipiam per nova vota preces?

scimus ex Amorum libro primo, El. 12, 11.

30. *In iecur urget acus*) *Egit*, meliores: vulgata lectio ex Epist. Hyp. promanavit:

Devovet absentes, simulacraque cerea figit,
Et miserum tenues in iecur *urget* acus.

Certe et hic loci *miserum iecur* in nonnullis scriptis. HEINS. Dousa malebat *ursit*, ut tempora ac modi convenirent.

31. *Sterilem vanescit in herbam*) *Vanescit in auram*, Iunii codex; quod ex Epistola I, 79, promanavit: deinde Scriverii et Fancofurtensis: *tenuem vanescit in herbam*. Mox Puteaneus et Palatinus optimus *laesi*, ut Ald. Gryph. et alii ediderunt, nec nos mutare voluimus, quia *laesae Cereri* respondent.

34. *Fluunt*. Male *cadunt*, plurimi codices.

37. *Huc pudor*) *Huic pudor accessit facto*, Moreti unus. *Accessit, facto pudor ipse nocebat* Neapolit. et ita legebat Francius. *Huc pudor accessit: facti pudor ipse nocebat* Gryph. Micyllus et alii; atque sic primus Moreti; quod nec mihi displicet. BVRM.

39. *At qualem vidi, qualem*) *Vidi tantum*, Puteaneus ac Arondelianus cum tribus Moreti et aliis duobus.

41. *Illius ad tactum*. Rectius in manuscriptis exemplaribus legitur, *Attactu*, ut unum sit verbum. *At tactum* Puteaneus, et *possit*, et *Tithonosque* pro *Tithonusque*. *Ad tactus* Barberin. Elegans ille usus praepositionis *ad*; id est, quam primum *tangeret*. — *Pylius*. *Pelius* Palatinus; *Peleus* Francofurt. sed legendum puto, *Pelias*; non enim nunc de seniore Nestore agitur, sed de talibus senibus, qui olim in iuventutem rediisse dicuntur: quare et Peliae Tithonus iungitur, qui revera renovavit iuventutem. Peliae autem eadem spes per Medeam facta fefellit: hinc efficaciorem huius puellae tactum omnibus Medeae succis innuit. BVRM.

43. *Haec mihi*. Palatini duo *Hoc mihi contigerat*: sed frustra. Propria *contingit* puella, cuius copia fit.

Credo etiam magnos, quo sum tam turpiter usus,
  Muneris oblati poenituisse Deos.
Optabam certe recipi; sum nempe receptus:
  Oscula ferre; tuli: proximus esse; fui.
Quo mihi fortunae tantum? quo regna sine usu?
  Quid, nisi possedi dives avarus, opes?
Sic aret mediis taciti vulgator in undis;
  Pomaque, quae nullo tempore tangat, habet.
A tenera quisquam sic surgit mane puella,
  Protinus ut sanctos possit adire Deos.
Sed non blanda, puto, non optima perdidit in me
  Oscula: non omni sollicitavit ope.
Illa graves potuit quercus, adamantaque durum,
  Surdaque blanditiis saxa movere suis.
Digna movere fuit certe vivosque virosque;

45. *Quo sum.* Maln *sim.* HEINS. *Quia sum* quatuor libri.

46. *Muneris oblati.* Potiundae scilicet puellae.

49. *Quo mihi fortunae tantum, quo regna sine* usu? Eadem sententia Horatii lib. I, Epist. 5, 12:

Quo mihi fortunas, si non conceditur uti! C.

— *Quo* Puteaneus cum optimo Palatino: et mox *quo regna. Quid dona sine usu*, Iunii et quatuor alii. *Quo dona*, Moreti tertius: deinde *Quid mihi possedi* alter Puteaneus; sed et ibi mallem *Quo, nisi possedi dives avarus, opes?* BURM.

51. *Sic aret.* Clarissimo Barthio, Adv. XXXIV, 22, displicet haec lectio; quare supponit, *sic avet:* sed non meminerat vir alias accuratus, contra rationem metri ac prosodiae hoc esse: praeterea ipse Ovidius sic locutus est lib. II Art. 605. Et Seneca Thyest. Act. I, vs. 4: *Peius inventum est siti Arente in undis aliquid, et peius fame Hiante semper.* — *Taciti vulgator.* Tantalus qui *tacenda* evulgaverat.

53. *A tenera quisquam sic surgit mane puella* etc. Tanaq. Fab. ad Lucret. lib. I, pag. 432, corrigit hunc locum ita:

A tenera quisquis sic surgit mane puella,
  Protinus in sanctos possit adire Deos.

In qua nihil ego venusti agnosco, sed meram scabritiem Ovidio indignam; et *quisquam* recte se habet. Sic Terent. Eun. II, 3, 82: *Quandoquidem illarum neque te* quisquam *novit, neque scit qui sis:* ubi pro *aliqua* ponitur. Scripti vero nihil hic variant, nisi quod *magnos Deos* habeat Palatinus secundus. BURM.

55. *Sed non blanda, puto*) *At non blanda satis, non optima* Dousa legebat. *At non blanda, puto*, mallem: ut lib. II Metam. 566:

At, puto, non ultro, nec quicquam tale rogantem
Me petiit. ID.

Sed neque tum vivi, nec vir, ut ante, fui.
Quid iuvet, ad surdas si cantet Phemius aures?
  Quid miserum Thamyran picta tabella iuvet?
At quae non tacita formavi gaudia mente!
  Quos ego non finxi disposuique modos!
Nostra tamen iacuere, velut praemortua, membra
  Turpiter, hesterna languidiora rosa.
Quae nunc ecce rigent intempestiva, valentque:
  Nunc opus exposcunt militiamque suam.
Quin istic pudibunda iaces, pars pessima nostri?
  Sic sum pollicitis captus et ante tuis.
Tu dominam fallis: per te deprensus inermis
  Tristia cum magno damna pudore tuli.
Hanc etiam non est mea dedignata puella
  Molliter admota sollicitare manu;
Sed postquam nullas consurgere posse per artes,

61. *Quid iuvet, ad surdas si cantet Phemius aures.* Homer. Odyss. X, 330; ibid. 347.

62. *Quid miserum Thamyrin* etc. De Thamyri a Musis caecato ex Mythographis nota fabula. Videantur Zenobius, et Apostolius in Θάμυρις μαίνεται. Pro *Thamyrin* optimus Puteaneus et duo alii *Thamyran*. Vtrumque dicitur. Huius argumenti ac nominis Tragoediam Sophocles scripserat, quae quum Polluci lib. IV, cap. 10, Θάμυρις sit, et Anonymo in vita Sophoclis, Athenaeo tamen lib. IV, et XIV, non sub Θαμύριδος, sed Θαμύρου nomine laudatur. Heins.

64. *Modos*) *Iocos* plurimi, et editio prima; male: *modis* sunt *Veneris mille figurae*, ut lib. II Art. 679 et III, 787.

66. *Hesterna languidiora rosa.* Eleganter hesternae rosae comparat languida sua membra, et mortua; ita ἡμιθνῆτας στεφάνους dixit poëta in Anthol. Sic *languida virilia* Mart.

67. *Quae nunc ecce vigent*) *Rigent* prima editio et sex scripti: optime; hinc et *arrigere* de illa parte. Heins.

69. *Quin istic pudibunda iace*) *Iaces* meliores, recte; prima editio et Mediceus primus, *pars pessima rerum*: non invenuste. Idem.

70. *Sic sum.* Libri fere omnes *sia sum*; et Putean. *captus es*: unde *captus et* refinxi, minima mutatione.

71. *Deprensus inermis*) *Deceptus* Francof. Scriverii et duo alii: quod admitti posset eo sensu, quo vidimus lib. II Amor. 10, 26; sed tunc distinguendum: *Per te deceptus, inermis Tristia* etc. *tuli*: et ita vulgata lectio videri posset formata ex simili loco Amor. II, 10, 3. Burm.

75. *Consurgere.* Rectius forte in manuscriptis exemplaribus legitur *as-*

Immemoremque sui procubuisse, videt;
Quid me ludis, ait? quis te, male sane, iubebat
  Invitum nostro ponere membra toro?
Aut te traiectis Aeaea venefica lanis
  Devovet: aut alio lassus amore venis.
Nec mora: desiluit tunica velata recincta;
  Et decuit nudos proripuisse pedes.
Neve suae possent intactam scire ministrae,
  Dedecus hoc sumta dissimulavit aqua.

surgere, id est *arrigi*. Mar. *Consurgere*, meliores. *Exsurgere*, Iunii.

79. *Lanis.* Excantatores enim duas imagines, ex lana alteram, alteram ex cera fingebant: lanea maior ceream urgebat; cerea autem tota acubus infixa ad ignem liquescebat, in eius, qui devovebatur, poenam. — Perperam multi codices, *Eoa venefica*; sed *Aeaea*, pro Colchica, bene se habet. H.

81. *Nec mora: dissiluit.* Imo *desiluit*, ut est in melioribus: de lecto videlicet. Sic supra Elegia prima de Corinna itidem:

Delabique toro tunica velata recincta. H.

82. *Proripuisse.* Legitur et *praeripuisse*: utrumque recte. Mar.

84. *Dedecus hoc sumta* etc. Nihil omnino ad hanc elegiam adnotandum existimavi, sive sensus, sive morum respectu. Sensus quippe satis, ne nimium dicam, obvius: quod vero ad mores spectat, tenuit me pudor, qui vetuit olim ne Quintilianus *Horatium in quibusdam* interpretaretur. Instit. I, 14.

ELEGIA VIII

AD PVELLAM, QVAE DITIOREM OVIDIO AMATOREM PRAETVLERAT

Et quisquam ingenuas etiamnum suspicit artes,
Aut tenerum dotes carmen habere putat?
Ingenium quondam fuerat pretiosius auro:
At nunc barbaries grandis, habere nihil.
Quum pulchre nostri dominae placuere libelli;
Quo licuit libris, non licet ire mihi.
Quum bene laudavit, laudato ianua clausa est.
Turpiter huc illuc ingeniosus eo!
Ecce recens dives, parto per vulnera censu,
Praefertur nobis, sanguine pastus eques.
Hunc potes amplecti formosis stulta lacertis?

3. *Pretiosius*) *Speciosius* Palatinus alter: quae eadem varietas lib. I, El. 14, 3.

4. *At nunc barbaria est grandis.* Lege *barbariae est grandis*, secundo casu: nisi malis cum quinque scriptis *barbaries grandis:* idque sequor.

5. *Pulchre*) *Pulchrae* prima editio et Putean. cum undecim aliis; sed male; ita saepe Plautus et Terentius.

6. *Quo licuit.* Forte *quo licet ire libris, non licet ire mihi.* Sic τὸ *ire* repetit I Trist. 1, 1:

Parve, nec invideo, sine me liber ibis in urbem,
Hei mihi, quo domino non licet ire tuo. B.

7. *Quum bene laudavit*) *Quum bene laudavi, laudanti ianua clausa est* Mediceus alter, Palatin. pr. Vatican. et Politiani pr. et ita coniecerat Francius.

8. *Turpiter huc illuc ingeniosus eo.* Licet, inquit, ingenio valeam, ingenio quod olim *auro* fuerat *pretiosius*, hanc modo, modo illam partem, pro ut amor rapit, deferor, undique *turpiter* exclusus, quia locum ditior alter occupat.

9. *Ecce recens dives* etc. Vnum ex istis designat, qui, in repentina rerum conversione, malis artibus repente divites, et generis humilitatem, et ipsas artes, quarum ope in tantum excreverant, insolenti fastu delere tentabant. *Parto censu;* equestri scilicet, qui erat quadringentorum sesterl. Egregie *sanguine pastus eques*, quum aliter alii *factus*, *sparsus*, *partus* etc. Quae omnia eo frigent magis, quod iam dixit, *recens dives*, *parto censu.*

11. *Formosis stulta lacertis.* Pro *stulta* tam hic, quam sequenti versu, Puteaneus *vita: mea vita, mea lux;*

Huius in amplexus stulta venire potes?
Si nescis, galeam caput hoc portare solebat:
  Ense latus cinctum, quod tibi servit, erat.
Laeva manus, cui nunc serum male convenit aurum,
  Scuta tulit: dextram tange, cruenta fuit.
Qua periit aliquis, potes hanc contingere dextram?
  Heu! ubi mollities pectoris illa tui?
Cerne cicatrices, veteris vestigia pugnae:
  Quaesitum est illi corpore, quidquid habet.
Forsitan et, quoties hominem iugulaverit, ille
  Indicet: hoc fassas tangis avara manus?
Ille ego Musarum purus, Phoebique sacerdos,
  Ad rigidas canto carmen inane fores.
Discite, qui sapitis, non quae nos scimus inertes,

blanditiae amatorum. Propert. I, 2, 1:

Quid iuvat ornato procedere, vita, capillo?

Atque ita ille passim alibi. Optimus Palatinus utroque loco *fulta;* sequenti versu quidam:

Huius in amplexus, stulta, *venire* potes!

15. *Cui nunc male convenit aurum.* Annulum equestrem intelligit, qui *aureus*, nec tali dextrae ita conveniens. *Serum* autem, quia *sero* eques factus erat iste, de quo hic agitur.

17. *Qua periit aliquis, potes hanc contingere dextram?* Sese tamen ita res habet; et puellam saepius facinoribus virtutis bellicae, quam ingenii dotibus ceperis. Inest quippe in re militari nescio quid fragosi et tumultuarii, quod ingenio muliebri satis accommodatur. Confer Lucian. Dialog. XIII Meretric.; ubi Leontichum quemdam inducit, qui, dum praeclare a se gesta bello narrat, tantum sui horrorem iniicit, ut, quam sibi velit conciliare, puella narrantem fugiat perterrita.

21. *Quoties hominem iugulaverit ille Indicet.* Rectius in MSS. exemplaribus legitur *ipse*. Mar. *Ille* meliores: *hostem iugulaverit* etiam Sarravianus: probe. Pro *Indicet*, Puteaneus *Et dicet*. Arondelianus, *Dicat et hoc fassas*. Lego *Praedicet*. H. Forte *iste*, per contemtum, ut saepe apud Nostrum et alios. *Hominem* non muto: nam *hostem* iugulare laudi foret; sed ambigue loquens etiam innocentium sanguine foedatum indicare potest. Burm.

23. *Ille ego Musarum purus* etc. Qui castus et *purus* a sanguine manus habeo. Opponitur *dextrae cruentae* militis, qui *quoties hominem iugulaverit*, amicae narrat iactabundus.

25. *Non haec quae scimus inertes. Non quae nos scimus*, Puteaneus. Lege *non quae non scimus:* atque ita unus Moreti et unus meus. Arondelianus quoque pro diversa lectione; at Neapolitanus, *non quod nos scimus*. Francofurtensis et Moreti primus, *non hoc quod scimus*. H.

Sed trepidas acies, et fera castra sequi;
Proque bono versu, primum deducite pilum.
  Hoc tibi, si velles, posset, Homere, dari.
Iupiter, admonitus nihil esse potentius auro,
  Corruptae pretium virginis ipse fuit.
Dum merces aberat, durus pater, ipsa severa,
  Aerati postes, ferrea turris erat:
Sed postquam sapiens in munera venit adulter,
  Praebuit ipsa sinus; et, dare iussa, dedit.
At quum regna senex coeli Saturnus haberet,
  Omne lucrum tenebris alta premebat humus.
Aeraque et argentum, cumque auro pondera ferri
  Manibus admorat; nullaque massa fuit.
At meliora dabat; curvo sine vomere fruges,
  Pomaque, et in quercu mella reperta cava.
Nec valido quisquam terras scindebat aratro:

26. [illegible]*ra castra sequi.* Sic Tibul. II, 6, [illegible] *Castra Macer sequitur.* Arondelianus *lustra*: mendose. H.

27. *Proque bono versu, primum deducite pilum.* Nihil vobis proderit versus, et optimos quidem, condidisse, *deduxisse*; sed centuriae primae cohortis primae praefuisse, et in hostem *deduxisse. Primus* autem *Pilus* vocabatur haec centuria; et qui praeerat *Primipilus*, quia ipsi parebant sexaginta Centuriae, id est tota Legio. Praeerat aquilae, ut docet Veget. II, 8. *Pilum* autem a *pereundo* dictum ait Varro: a *pellendo* hostes, Festus.

29. *Iupiter, admonitus nihil esse potentius auro.* Ad Danaen redit, cuius nescio an ulla sit elegia, quae non adhuc incuinerit: unde miranda magis poetae felicitas, qui varius semper, quamquam idem saepius.

32. *Turris erat.* Lege *erant.* H.

33. *Sed postquam sapiens* etc. Qui noverit, qua arte *durum* patrem, *severam* puellam, *aeratos* postes etc. posset perrumpere. — *In munera venit.* In imbrem aureum conversus depluit. — *In munera. Ad munera*, Sarravii et Palatin. secundus. *In munere* volebat Francius.

34. *Praebuit ipsa sinus.* Vt aurum pluviale, Iovem scilicet, exciperet. *Et, dare iussa, dedit.* Praebuit ipsa Deo *sinus*; amplexu excepit, sui copiam facturа.

35. *At quum regna senex* etc. Confer ipsum cum ipso, Metam. I, 89; Virgil. Georgic. I, 125; Arat. 110; et, qui dux omnibus praeivit, Hesiod. Ἔργ. 90 sqq.

41. *Terras scindebat aratro*) *Findebat* quidam codices: *terras aperiebat*, excerpta Iureti; venuste. *Terras findebat* excerpta Politiani. Palatinus primus et Vaticanus:

Signabat nullo limite mensor humum.
Non freta demissi verrebant eruta remi:
Vltima mortali tum via litus erat.
Contra te solers, hominum Natura, fuisti;
Et nimium damnis ingeniosa tuis.
Quo tibi, turritis incingere moenibus urbes?
Quo tibi, discordes addere in arma manus?
Quid tibi cum pelago? terra contenta fuisses.
Cur non et coelum, tertia regna, petis?
Qua licet, adfectas coelum quoque: templa Quirinus,
Liber, et Alcides, et modo Caesar, habent.

Nec terram valido cultor *scindebat* aratro.

ut *cultor* pro aratore ponatur. Ep. XII, 18. Heins.

42. *Mensor humum.* Sic Met. I, 136:

Cautus humum longo signavit limite *mensor*;

ubi pari modo in quibusdam libris peccatur. Horatius I, 28: *Et maris et terrae numeroque carentis arenae Mensorem* vocat Archytam. Hinc *agrimensura* et *agrimensores*.

43. *Non freta.* Recte in nonnullis legitur *nec*. Mar. — *Demissi verrebant eruta remi. Demissi* illi *remi* possunt intelligi ex navi in mare; sed tamen forte scripserit:

Non freta demissi verrebant eruta *rami*;

ut ad primam et adhuc rudem navigandi originem adludat, quum ramos deformes et infabricatos adhiberent. Virgil. IV Aeneid. 399:

Frondentesque ferunt *ramos*, et robora silvis
Infabricata, fugae studio.

ut ibi optimi codices, non *remi*: nam *rami* ad remorum usus; *robora* ad malos et alios usus adhibita. Eadem varietas est apud Nostrum III Metam. 662:

Illi admirantes *remorum* in verbere perstant;

ubi *ramorum* quidam codices: sed ibi nihil mutandum puto. *Demissi* vero rami possunt capi deiecti, amputati ex arboribus. Burm.

45. *Solers hominum natura.* Forte *Solers nimium.*

47. *Quid tibi turritis.* Scribe tam hic, quam sequenti versu *quo*, ex auctoritate optimorum codicum. H.

50. *Cur non et coelum ... petis?* Petierunt et postea; namque,

... Nil mortalibus arduum:
Coelum ipsum *petimus* stultitia.
Hor. I, Od. 3.

— *Tertia regna petis*) *Tertia dona facis* Puteaneus: *regna facis* excerpta Scaligeri. Idem.

52. *Liber et Alcides.* Non damno hanc lectionem; quum tamen optimus Palatinus, *Viribus Alcides*, forte scribendum *Virbius, Alcides.* Bacchus enim inter vetustissimos Deos, cui nihil cum his recentioribus: hi autem Romulus, Hercules, Caesar sunt omnes a Latinis culti. Certe in antiquis inscriptionibus, *Virbialis Flaminis* occurrit mentio. Heins. — Non persuadet hoc loco Heinsius: Bacchum enim hic praeteriri nefas esset, qui fere semper cum Hercule, Dioscuris, et aliis Heroibus, qui virtute

Eruimus terra solidum pro frugibus aurum.
  Possidet inventas sanguine miles opes.
Curia pauperibus clausa est: dat census honores;
  Inde gravis iudex: inde severus eques.
Omnia possideant: illis Campusque Forumque
  Serviat: hi pacem crudaque bella gerant.
Tantum ne nostros avidi praedentur amores;
  Et satis est, aliquid pauperis esse sinant.
At nunc, exaequet tetricas licet illa Sabinas,

coelum meruerunt, a poëtis memoratur, quibus Romulum et Caesarem adulatores romani addere solebant. Horatius III, 3, 9 sqq.

Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus, arces attigit igneas,
  Quos inter Augustus recumbens
    Purpurea bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres, indocili iugum
  Collo trahentes. hac Quirinus,
    Martis equis Acheronta fugit. B.

55. *Curia pauperibus clausa est* etc. Causam latini nominis *curia* adfert apud Nonium Varro lib. II de vita populi romani: « Itaque propter *curam* locus quoque, quo suam quisque senator confert, *curiam* adpellat. » *Curiae* quoque vocabantur sacrae aedes, in quibus sacra sua peragebant singulae triginta partium, in quas populus romanus divisus erat. Ratio nominis similis est. Voss. Etymol. — *Dat census honores.* Ius scil. et potestatem in curia sedendi.

56. *Inde gravis iudex; inde* etc. Ironice. Tanquam ideo tantum quis iudex *gravis* et peritus, aut eques *severus*, quia dives!

59. *Nostros avidi praedentur amores*) *Licientur* Puteaneus: quo et optimus Palatinus adludit, in quo *eiiciantur*. Aroudelianus etiam *eiiciantur*; cum diversa lectione *velliciantur*. Scribe *liceantur*. *Liceri* et *licitari* pretium offerre pro re venali. Festus: *Licitati, in mercando sive pugnando contendentes*. Vide et Nonium in eodem verbo. In aliis codicibus est *venentur*, *praedentur*, *precientur*, *lamientur*, *luctentur* et similia. Verbum *liceri* minus notum loco corrumpendo ansam dedit: quod tamen et apud Martial. exstat; et apud Horat. I Sat. 6, 13. H. *Liceantur* iam Bersmannus in margine notavit et explicuit: pretium in auctione offerant pro mea puella. Sed non agitur hic de ancillis, quae venales esse solebant; quare mihi praeplacet lectio Palatini et Francofurtensis, *venentur* vel *praedentur*: quod habet idem Francof. a manu secunda, et unus Heinsii. Cicer. III de Off. 17: *Neminem id agere, ut ex alterius praedetur inscientia.* Et Noster I Am. 3, 1: *Quae me nuper* praedata *puella est*. B.

60. *Et satis est, aliquid pauperis esse sinant.* Quidam codices scriptum habent *aliquam*, scilicet puellam. M. *Aliquid* libri meliores.

61. *Tetricas licet illa Sabinas*) *Rigidas* unus Mediceus: ut lib. II Am., Eleg. 4, vs. 15:

Aspera si visa est, rigidasque imitata Sabinas.

Imperat ut captae, qui dare multa potest.
Me prohibet custos: in me timet illa maritum.
Si dederim, tota cedet uterque domo.
O, si neglecti quisquam Deus ultor amantis,
Tam male quaesitas pulvere mutet opes!

ELEGIA IX

IN TIBVLLI MORTEM

Memnona si mater, mater ploravit Achillem,
Et tangunt magnas tristia fata Deas;
Flebilis indignos, Elegeïa, solve capillos.
Ah! nimis ex vero nunc tibi nomen erit!
Ille tui vates operis, tua fama, Tibullus

Alii codices, *duras*, *fortes*, *tetras*: unus Farnesianus, *tacitas Sabinas*. Puto *Tatias*. Heins.

64. *Si dederim, tota cedet uterque domo*. Munera vero si adtulerim, nec *custos*, nec *maritus* obstabunt, quo minus amica potiar. Sic Tibull. II, 4, 33:

Sed pretium si grande feras, custodia victa est;
Nec prohibent claves, et canis ipse tacet.

65. *Si neglecti*. Forte *reiecti*. Vid. ad IX Met. 512. Heins. Sed nihil muta. *Negliguntur* enim proprie pauperes a divitibus. Apud Terent.

Propter suam impotentiam se semper credunt *negligi*. Adelph. IV, Sc. 3, 16.

66. *Pulvere mutet*. Ad nihilum redigat.

Elegia IX

1. *Memnona si mater* etc. Vel ipsas *Deas*, quantaecumque sint, *tangunt*, movent tristia fata; et probat exemplo Aurorae, quae Memnonis filii mortem deflevit; et Thetidos, quae Achillis. — *Mater ploravit*. Elegans lectio Puteanei alterius et Menteliani: *Si mater flevit Achillem*. Quo alludunt tres alii inter meliores, qui habent *sic mater flevit*: et sequenti quoque versu Politiani codex, *si tangunt*. Sic repetit hanc voculam ter quaterque Claudianus Bell. Gildon. 404 ex MSS. Burm.

4. *Ex vero nunc tibi nomen erit*. Vide quae ad huius libri Elegiam 1, v. 7 notavimus. — *Nomen erit*. Legitur in MSS. etiam, *tibi nomen inest*. Mar. Quidam *inest*. Heins.

5. *Ille tui vates operis* etc. A *flebili* Elegia ad amatoriam redit, « cuius tersus atque elegans maxime auctor Tibullus » Quintiliano videbatur, Instit. X, 1. — *Tua fama*. Qui tan-

Ardet in exstructo, corpus inane, rogo.
Ecce puer Veneris fert eversamque pharetram,
Et fractos arcus, et sine luce facem.
Adspice, demissis ut eat miserabilis alis;
Pectoraque infesta tundat aperta manu.
Excipiunt sparsi lacrymas per colla capilli,
Oraque singultu concutiente sonant.
Fratris in Aeneae sic illum funere dicunt
Egressum tectis, pulcher Iüle, tuis.
Nec minus est confusa Venus, moriente Tibullo,
Quam iuveni rupit quum ferus inguen aper.
At sacri vates, et Divum cura vocamur:
Sunt etiam, qui nos numen habere putent.
Scilicet omne sacrum mors importuna profanat:
Omnibus obscuras iniicit illa manus.
Quid pater Ismario, quid mater profuit Orpheo?

tam tibi famam conciliavit, effecitque ut Graecos Romani Elegia *provocarent*. Id. Ibid. — *Tui vates operis*. Id est sacrorum tuorum antistes: ut *opus* et *operari* proprie de sacris, ut vidimus.

7. *Eversamque*. Francius malebat *inversamque*. Vid. Serv. ad Virgil. IX Aeneid. 93.

9. *Adspice, demissis*) *Deiectis* Barthius; qui literarum sonum quodammodo referre celerem alarum plausum putat. — Argute nimium.

14. *Egressum castris*. Sic libri Maffei. Cior. *Tectis* meliores: quamquam et *castris* bene se habet, ut cum Barthio intelligatur *Castrum Laurens*. Tibull. II, 5, 49:

Ante oculos Laurens Castrum murusque Lavini est,
Alboque ab Ascanio condita longe duce. H.

15. *Confusa*. Duo scripti *concussa*: sed frustra: *confusus* pro tristi passim ponitur.

16. *Quam iuveni rupit quum ferus inguen aper*. Vide quod Theocrito adscribitur Idyllium XXX, *in mortuum Adonin*; et eiusdem *Epitaphium* apud Bionem Idyll. I.

18. *Sunt etiam qui nos numen habere putent*. Expresse Socrates, vel Plato potius, ad *Ionem* in Dial. qui sic inscribitur: *Οὐ τέχνῃ, ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ*. Et ipse Noster Fast. VI, 6, sed ornatius:

Est Deus in nobis; agitante calescimus illo:
Impetus hic sacrae semina mentis habet.

20. *Omnibus obscuras*. Heinsius coniecerat olim, *obscaenas*; si addicerent MSS. laudarem: sed postea cum Mario *nigras* explicandas censuit; et recte: nam omnia inferis et morti adscripta *nigra* dicuntur: ut mox vers. 27, *niger Avernus*. BVRM.

21. *Quid pater Ismario* etc. Quid Orpheo profuit genus ab Apolline et Calliope Musa duxisse? Et infra ve-

Carmine quid victas obstupuisse feras?
Aelinon in silvis idem pater, Aelinon, altis
  Dicitur invita concinuisse lyra.
Adiice Maeoniden, a quo, ceu fonte perenni,
  Vatum Pieriis ora rigantur aquis;
Hunc quoque summa dies nigro submersit Averno;
  Diffugiunt avidos carmina sola rogos.
Durat opus vatum, Troiani fama laboris,

23, *Idem pater*, idem Apollo, invitus, *Lini* filii quem e Psammethe susceperat, fatum lyra concinuit.

22. *Obstupuisse.* Palatinus optimus, *obripuisse:* forte pro *obriguisse.* H.

23. *Aelinon in silvis* etc. *Aelinon*, hymnus, quem, exstincto Lino, cecinit Apollo. Notum illud Moschi, Αἴλινά μοι στοναχεῖτε νάπαι. Caeterum ut a Lino Αἴλινος θρῆνος derivatur, sic a Ialemo Calliopes filio, θρῆνος ἰάλεμος. Scholiast. Apoll. Rhodii ad illum versum lib. IV, 1304:

Παννύχιαι λιγεινὸν ἰήλεμον ὠδύροντο.

Ἰάλεμον, ἀντὶ τοῦ θρῆνον. εἴρηται ἀπὸ Ἰαλέμου, τοῦ Μούσης παιδός. Suidas Calliopes filium facit.

25. *Adiice.* In quibusdam *aspice.* NAVGER. Rectius in manuscriptis exemplaribus legitur *Adiice*: id est, adde superioribus poetis etiam Homerum, qui, licet optimus fuerit poeta, periit tamen. MAR. - *Ceu fonte perenni.* Ita passim Homerus praedicatur. Plin. XVII, 3: « Terra post vomerem nitescens, qualem *fons ingeniorum Homerus* in armis a Deo caelatam dixit, addiditque miraculum nigrescentis, quamvis fieret in auro. » Et eleganter huc facit quod narrat Aelianus XIII Var. Hist. 22 de Galathone pictore, qui dicitur Homerum vomentem depinxisse, cuius vomitum alii poetae adstantes absorbent. Vt autem hic *perennem* fontem dicit, ita Ammian. XXVII, 4, *perennem Homeri auctoritatem* dixit; et hinc *Maeonium fontem* Petron. 5. Francius hic malebat *e quo, ceu fonte perenni.*

27. *Demersit.* Francofurt. et alius Heinsii, *dimisit*: cuius *demersit* glossema esse puto: sed legendum *demisit.* Horat. I, 28: *Panthoiden iterum Orco demissum.* Ita *demittere leto, neci,* et similia, non *dimittere*; quod plures codices occupavit apud poëtas. *Submersit* Sarravii et tres alii. Sic Lampr. Heliogab. 33: *In Tibrim submissus*, ubi mallem *submersus*: et passim *mittere* et *mergere*, et eorum composita a librariis permutata deprehendi. BVRM.

28. *Effugiunt avidos carmina sola rogos.* Supra lib. I, Eleg. 15: *Carmina morte carent. Diffugiunt* vetustiores, cum prima editione. H. *Defugiunt* unus Moreti; quod non displicet: Sil. IX, 427: *Quod Sidonium defugeris ensem.* BVRM.

29. *Durat opus vatum, Troiani fama laboris.* Eos poëtas intelligit, qui de bello Troiano et de Penelopa scripserunt. CIOF. Repone, vel invitis libris, *vatis. Vates* per excellentiam Homerus. HEINS. *Troianus labor* Iliadem, et Odysseam *tarda tela* designat.

Tardaque nocturno tela retexta dolo.
Sic Nemesis longum, sic Delia nomen habebunt;
Altera, cura recens; altera, primus amor.
Quid vos sacra iuvant? quid nunc Aegyptia prosunt
Sistra? quid in vacuo secubuisse toro?
Quum rapiant mala fata bonos, ignoscite fasso,
Sollicitor nullos esse putare Deos.
Vive pius; moriere pius: cole sacra; colentem
Mors gravis a templis in cava busta trahet.
Carminibus confide bonis: iacet ecce Tibullus.
Vix manet e tanto parva quod urna capit.

30. *Tardaque nocturno tela retexta dolo*) *Retexere telam* etiam apud Statium occurrit Sylv. III, vers. 8. Sed tamen quum in duodecim codicibus invenerim *retenta*, in octo aliis *retecta*, fors sit, ut scripserit Naso *relecta*. Claudianus, de Laud. Serenae, 31:

Penelope trahat arte procos, fallatque furentes,
Stamina nocturnae *relegens* solertia telae.
HEINS.

31. *Sic Nemesis longum* etc. *Planiam* quamdam in animo habuisse Tibullum, dum in versu *Deliam*, adfirmat Apul. Apolog. De *Nemesi* autem quod coniiciamus, habemus omnino nihil.

32. *Altera cura recens; altera primus amor*. Potuit quoque et Neaeram quamdam addere. Constantior Propertius I, 12, 20:

Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.'

33. *Quid vos sacra iuvant*. Bene *vos* Puteaneus et quinque alii: ut ad Nemesin et Deliam referatur; nisi *nunc* praeferas, cum aliis codicibus. Respexit ad illa Tibulli I, 3, 23:

Quid tua nunc Isis mihi, Delia? quid mihi prosunt
Illa tua toties aera repulsa manu? ID.

35. *Quum rapiant*) *Rapiunt* meliores. HEINS. Respicere videtur ad solemnem formulam, qua, quum obiisset aliquis, incusabant fatum, quod tam bonum virum rapuisset: quo adludit Petron. cap. 41: *Homo bellus, tam bonus Chrysantus animam ebullit*. Et ita saepe in titulis sepulcralibus laudari ostenderunt ibi interpretes. BVRM.

37. *Vive pius; moriere tamen*. Vetus et sana lectio est: sed melius *moriere pius*. Sic Hor. II, 14, 2:

... Nec *pietas* moram
Rugis, et instanti senectae
Adferet, indomitaeque morti. MAR.

39. *Confide bonis*. In Neapolitano erat *infide*: unde Heinsius faciebat, *i, fide*, ut amabat facere: sed mihi plurium codicum consensus placet Senec. Medea 221:

Confide regnis, quum levis magnas opes
Huc ferat et illuc casus. BVRM.

— *Iacet ecce Tibullus*) *Ille Tibullus* excerpta Iureti. Vide Notas ad Ep. XIV, vers. 95. Supra: *Ille tui vates operis, tua fama Tibullus Ardet*. H. *Latet ecce Tibullus*, Bernensis.

40. *Vix manet e toto parva quod urna capit*) *E tanto* rectius unus Pa.

Teue, sacer Vates, flammae rapuere rogales;
  Pectoribus pasci nec timuere tuis?
Aurea sanctorum potuissent templa Deorum
  Vrere, quae tantum sustinuere nefas.
Avertit vultus, Erycis quae possidet arces.
  Sunt quoque, qui lacrymas continuisse negent.
Sed tamen hoc melius, quam si Phaeacia tellus
  Ignotum vili supposuisset humo.
Hinc certe madidos fugientis pressit ocellos
  Mater; et in cineres ultima dona tulit:
Hinc soror in partem misera cum matre doloris
  Venit, inornatas dilaniata comas.
Cumque tuis sua iunxerunt Nemesisque priorque
  Oscula; nec solos destituere rogos.

latinus et unus Vaticanus. Praeterea in uno Moreti et Menteliano, *curva urna*. Vid. ad Fast. II, 408. Putem *curta*. Met. XIII, 615:

Iam cinis est, et de tam magno restat Achille
  Nescio quid, *parvam* quod non bene compleat urnam. Heins.

44. *Tantum nefas*) *Sacrum* scilicet *vatem* comburendi.

45. *Avertit vultus.* Superstitionem illam non respiciendi ad sacra funebria egregie illustrat Dan. Heinsius ad Sil. III, 180.

47. *Quam si Phaeacia tellus.* Corcyra insula, a Phaeacibus populis sic dicta, quo Messalam Tibullus sequutus fuerat, ibique morbo correptus, redeuntem Romam patronum quum non posset comitari, Elegiam ad eum scripsit suavissimam, quae tertia libri primi. Dignus erat Messala quem sic Tibullus diligeret, laudaret Flaccus carm. III, Od. 21, et ita Tullius depingeret: « Cave putes, probitate, constantia, cura, studio reipublicae quidquam illi esse simile; ut eloquentia, qua mirabiliter excellit, vix in eo locum ad laudandum habere videatur; quamquam in hac ipsa sapientia plus apparet: ita gravi iudicio, multaque arte se exercuit in verissimo genere dicendi. Tanta autem industria est, tantumque evigilat in studio, ut non maxima ingenio, quod in eo summum est, gratia habenda videatur. » Ad Brutum Ep. XV.

49. *Hinc certe madidos* etc. Videtur e Tibullo expressisse, qui sic ipse lib. I, Eleg. 3, 5 sqq.:

... Non hic mihi mater
Quae legat in maestos ossa perusta sinus;
Non soror, Assyrios cineri quae dedat odores,
Et fleat effusis ante sepulcra comis!

— *Fugientis.* E vita excedentis.

53. *Cumque tuis sua iunxerunt Nemesisque, priorque Oscula*) *Priorque*; Delia, de qua iam *altera primus amor*. — *Nec solos destituere rogos.* Neque prius a *rogis* discesse-

Delia discedens: Felicius, inquit, amata
  Sum tibi: vixisti, dum tuus ignis eram.
Cui Nemesis, quid ais? tibi sint mea damna dolori?
  Me tenuit moriens deficiente manu.
Si tamen e nobis aliquid, nisi nomen et umbra,
  Restat, in Elysia valle Tibullus erit.
Obvius huic venias, hedera iuvenilia cinctus
  Tempora, cum Calvo, docte Catulle, tuo.
Tu quoque, si falsum est temerati crimen amici,

runt, quam impositum ignis perusserit.

58. *Me tenuit moriens* etc. Quasi dicat: quod a te sperabat, optaveratque, hoc illi praestiti. Tibullus enim ad Deliam I, 1, 59:

Te spectem, suprema mihi quum venerit hora,
  Te teneam moriens, deficiente manu.

59. *Nisi nomen et umbra*) *Nisi corpus et umbra* Scriverii et alius. *Nisi corporis umbra* Bernensis. Illud *nisi nomen et umbra* Mediceus.

60. *In Elysia valle Tibullus erit.* Huic quasi apotheosi Tibullus ipse praeluserat I, Eleg. 3, 57:

Sed me, quod facilis tenero sum semper amori,
  Ipsa Venus campos ducet in Elysios.
Hic choreae, cantusque vigent, etc.

Vnde, et ex iis quae supra adtulimus, patet, pulcherrimam Tibullum ipsum in Tibulli mortem Elegiam scripsisse. Caeterum, quod illi contigerat, ut dignum sui post fata laudatorem inveniret, hoc et Ovidio nostro contigit, cuius exilium et mortem Angelus Politianus deflevit, in luculenta admodum, quae hanc sequetur, Elegia.

61. *Venies*) *Venias* Puteaneus et alius Moreti. Heins. *Myrto iuvenilia* Palatinus secundus. *Vinctus* etiam quatuor libri.

63. *Tu quoque si falsum est.* Mirum est quam diversa de huius poetae morte tradant veteres. Noster II Trist. 446, causam ait fuisse, quod *linguam nimio mero non tenuerit*: quod Marius explicat, quod male de Augusto fuerit locutus. Alii narrant causam fuisse, quod Aegypto praefectus, nomen suum et res gestas Pyramidibus inscripserit; vel quod Aegyptum, et praecipue Thebas, rapinis exhauserit. Vid. Amm. Marcel. XVII, 4: ubi recte Valesius docet a Vossio confundi Cornelium Gallum poëtam cum Aelio Gallo, qui postea etiam Aegypto praefuit. Barthius Adv. XLI, 26, mortuum ob Lycorida, ex Propertii II, 25 in fine, etiam colligit; sed perperam. Passeratius ad Propert. lib. I, pag. 241, distinguit tres Gallos, quorum unus periit Bello Perusino, ubi tamen ipse hunc a Gallo Praefecto Aegypti non satis discernere videtur. Ille vero Gallus, Propertio saepe memoratus, nobilis fuit, ut apparet ex lib. I, Eleg. 5, 23. Gallus vero Praefectus Aegypti, ex humili loco ab Augusto ad honores est provectus, teste Suetonio Aug. 66. Hunc quoque ab Asinio Pollione me-

Sanguinis atque animae prodige, Galle, tuae.
His comes umbra tua est; si quid modo corporis umbra (est.
Auxisti numeros, culte Tibulle, pios.
Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna:
Et sit humus cineri non onerosa tuo.

morari apud Ciceronem X ad Fam. 32, putat Manutius; sed dubium facit, quod Epistola illa scripta sit anno 710, quo anno Gallus tantum 22 annos fuit natus, si quadragesimo aetatis anno sit mortuus; nam periit anno 728; et an familiarem suum iuvenem, aetate non admodum adhuc provecta, habuerit Pollio, dubitem. Quod vero haec poëtae verba capiant de Augusto, quem *amici* nomine poëta *temerati* designaret, non persuadent: neque tam familiari adpellatione Nasonem designavisse Augustum credibile est: sed recte aliquid inimicitiarum inter Gallum et Tibullum intercessisse suspicatur Scaliger ad Eusebii Chron. n. 1990. Quod si crimen *falsum est*, tum Naso dicit eum inter poëtarum umbras etiam Tibullo occursurum; si vero verum sit crimen, cum removeri vult a Tibulli adspectu. BURM. — Quae vero sub Galli nomine circumferuntur, Elegia et Epigrammata tria, fide carere iure censet Vavass. de Ludicr. Dict. p. 187: « Galli, inquit, qui duriuscule putatur scripsisse, nihil pervenit ad nos, iniuria et iniquitate temporum. » Vid. Cl. Wernsdorf. P. L. M. tom. III, p. 125 sqq. De Calvo autem, vidend. Horat. I, Sat. 10, 19; Doering ad Catullum carm. XIV, et Voss. de poëtis latinis.

64. *Sanguinis atque animae prodige Galle, tuae.* Horatius lib. I, carm. Od. 12, v. 37: *Animaeque magnae Prodigum Paullum.*

65. *Si qua est modo corporis umbra*) *Si quae modo* Puteaneus a manu emendatrice. Excerpta Iureti et tres alii codices, *si quid modo corporis umbra est*: recte. HEINS.

ANGELI POLITIANI

DE EXILIO ET MORTE OVIDII

ELEGIA

Et iacet Euxinis vates Romanus in oris:
  Romanum vatem barbara terra tegit!
Terra tegit vatem, teneros qui lusit amores,
  Barbara, quam gelidis alluit Ister aquis.
Nec te, Roma, pudet, quae tanto immitis alumno
  Pectora habes ipsis barbariora Getis?
Ecquid, Io Musae, Scythicis in finibus aegro
  Taedia qui morbi demeret, ullus erat?
Ecquid, frigidulos qui lecto imponeret artus,
  Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret salientis tempora venae,
  Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos media iam morte natantes,
  Aut legeret summam qui pius ore animam?
Nullus erat: nullus! veteres, tu dura, sodales
  Heu procul a Ponto, Martia Roma, tenes!
Nullus erat: procul ah! coniux, parvique nepotes:
  Nec fuerat profugum nata sequuta patrem.
Scilicet immanes Bessi, flavique Coralli,
  Aut vos pelliti saxea corda Getae:
Scilicet horribili dederit solamina vultu
  Sarmata, ab epoto saepe vehendus equo?
Sarmata, cui rigidam demisso in lumine frontem
  Mota pruinoso tempora crine sonant?

Sed tamen et Bessi extinctum, et flevere Coralli,
  Sarmataque; et durus contudit ora Getes.
Extinctum et montes flebant, et sylva feraeque,
  Et flesse in mediis dicitur Ister aquis.
Quin etiam pigro concretum frigore Pontum,
  Nereïdum lacrymis intepuisse ferunt.
Accurrere leves Paphia cum matre volucres,
  Arsuroque faces supposuere rogo.
Quem simul absumsit rapidae violentia flammae,
  Relliquias tecto composuere cado;
Impositumque brevi signarunt carmine saxum:
  « Qui iacet hic, teneri doctor amoris erat. »
Ipsa locum late sancto Cytherea liquore
  Irrorat nivea terque quaterque manu.
Vos quoque, Pierides, vati libastis ademto
  Carmina, sed nostro non referenda sono.

ELEGIA X

AD CEREREM: QVERITVR QVOD ILLIVS SACRIS CVM AMICA INTERESSE SIBI NON LICEAT

Annua venerunt Cerealis tempora sacri:
  Secubat in vacuo sola puella toro.
Flava Ceres, tenues spicis redimita capillos,

1. *Annua venerunt* etc. Ludos indicat qui Romae unoquoque anno a matronis et virginibus 5 Id. april. in honorem Cereris celebrabantur: quo tempore, mulieres secubabant a viris, quibus ne aditus quidem ad sacrarium Deae patebat. Quod quum non aequius ferret Naso, quam Propertius Isidis festa (II, Eleg. 24), in Cererem sic invehitur.

2. *In vacuo.* Et hic MSS. variant; quidam *viduo*: alii *medio*.

3. *Flava Ceres.* Dicta sic a colore maturae segetis, quae *flavescit* sensim, prout maturescit, ita ut *rubicunda* (Virg.), quum *succiditur*. Ce-

Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?
Te, Dea, munificam gentes ubicumque loquuntur;
Nec minus humanis invidet ulla bonis.
Ante, nec hirsuti torrebant farra coloni,
Nec notum terris area nomen erat.
Sed glandem quercus, oracula prima, ferebant.
Haec erat, et teneri cespitis herba, cibus.
Prima Ceres docuit turgescere semen in agris;
Falce coloratas subsecuitque comas.
Prima iugo tauros supponere colla coëgit;
Et veterem curvo dente revellit humum.
Hanc quisquam lacrymis laetari credit amantum,
Et bene tormentis secubituque coli?
Nec tamen est, quamvis agros amet illa feraces,

reris autem nomen Cicero, de Nat. Deor. II, a *gerere* vult derivari; quasi a *gerendis* frugibus.

5. *Gentes ubicumque.* Puteaneus, *ubi quaeque*; quod hic adprobabat olim Heinsius: sed ad II Art. Am. 627, ubi eadem est varietas, praetulit *ubicumque.* Farnesianus hic habet *gentes quaecumque:* sic apud Virgilium VII Aeneid. 400:

... Io matres audite ubicumque Latinae. B.

6. *Nec minus humanis* etc. Quum Dea sit nulla quae humanae felicitati *minus invideat*, quis illam amantum lacrymis laetari credat?

7. *Ante, nec hirsuti* etc. *Munificam* dixit; illius nunc *munera* copiosius exponit, unde colligat, Deam, quae tot homines cumulavit donis, non eam esse quae, etc.

8. *Nec notum terris area nomen erat.* Nec ipsum verbum, quo *area*, locus scilicet in quo fruges teruntur, nunc designatur, notum erat. Res enim verba quibus exprimerentur, praecessisse necesse est. Porro, mortalium primi frumenta *saxo frangebant*, non terebant in *area.*

10. *Haec cibus, et teneri cespitis herba torus.* Puteaneus cum multis aliis melioris notae:

Haec erat, et teneri cespitis herba cibus.

quod amplector: neque aliter Iureti et Scaligeri excerpta.

11. *Prima Ceres docuit* etc. Confer Virg. Georg. I, 147: Nostrum Met. V, 341; Fast. IV, 401. — *Docuit.* Virg. *instituit*, loc. cit. eodem prorsus sensu.

15. *Credit.* Vetus lectio est, *Credat:* et sic omnino legendum, ut sit sensus: Credibile non esse, tam liberalem et mitem Deam laetari cruciatibus et tormentis amantum. M. *Credit* meliores cum prima editione. Heins. Quidam, *Ridet.*

17. *Feraces.* Francius coniiciebat *Feroces*, ut conveniret τῷ *rustica:* sed nihil moveo, nisi quis cum Scriverii codice mallet *agros colat illa feraces:* quod optime respondet τῷ *rustica:* licet colat agros ut *rustici*, tamen non

Rustica; nec viduum pectus amoris habet.
Cretes erunt testes; nec fingunt omnia Cretes,
Cretes, nutrito terra superba Iove.
Illic, sideream mundi qui temperat arcem,
Exiguus tenero lac bibit ore puer.
Magna fides testi: testis laudatur alumno.
Fassuram Cererem crimina nota puto.
Viderat Iasium Cretaea Diva sub Ida
Figentem certa terga ferina manu.
Vidit, et ut tenerae flammam rapuere medullae;

est *rustica: habet illa*, Vatic. et Palatin. primus. Burm.

18. *Viduum*. Rectius in MSS. *Vacuum*. Mar. *Viduum*, libri castigatiores magna copia, cum vetustis editionibus. Heins.

19. *Nec fingunt omnia Cretes*. Non sine causa praecavet, ut dicendis fidem asserat: notum enim illud est e Callimach. hymno in Iovem 8: Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται; et minus honoranda Cereri narraturus, facti testes proferendos existimat. Cretensis autem Iasius.

20. *Cretes nutrito*) *Crete* Putean. *Crete est* Palatinus: sed nihil necesse: credebant enim librarii, *Cretes* non recte posse per adpositionem *terram* dici: sed ita et IV Met. 668:

Aethiopum populos, Cephea conspicit arva,

ut recte Heinsius constituit, et ubi plura. Burm.

21. *Sideream arcem*) *Sidereum axem*, Palatin. prior, Moreti alter et Francof. Eadem varietas apud Claud. Praef. lib. II, de Raptu, 35:

Non Leo sidereos coeli rediturus in axes;

ubi Iunii et Vossii codices, *sidereas arces*. Idem.

22. *Exiguus .... puer*. Vt *ambiguum* ab *ambigo*, sic ab *exigo*, *exiguum* deduci velit Vossius; ita, inquit, proprie *exiguum* sit, quod nullo negotio *exigi*, *eiicique* potest: μεταληπτικῶς vero pro *parvo* usurpetur, quia haec facile expelluntur, sive exterius aguntur.

24. *Crimina nota*) *Nostra* quinque ex melioribus: sequenti versu *Iasion*, unus Vaticanus. Heins.

25. *Viderat Iasium* etc. Facit hunc Theocriti Scholiast. Minois et Phroniae Nymphae filium. De illo Heraclid. Allegor. Homeric.: « Iasion quidam fertur agriculturam excoluisse; et quum fructus abunde ex agris suis reciperet, occasionem fabulae dedit, ut a Cerere amatus existimaretur. Non idem, qui Atalantae pater. Hyg. Fab. 70. Plutum ex eo Ceres, teste Hesiodo Theog. 969, suscepit filium.

27. *Tenerae flammam rapuere medullae*. Mihi venustior et verior videtur lectio, quam in quatuor codicibus MSS. et Editione prima deprehendi, *teneras flammae rapuere medullas*. *Rapere* enim proprie ignis et flammae dicuntur. Eleg. praec. 41:

Te ne, sacer vates, flammae rapuere rogales.

Et ita passim *rapax* ignis, *rapidae* flammae, Nostro at aliis. Burm.

Hinc pudor, ex alia parte trahebat amor.
Victus amore pudor: sulcos arere videres,
  Et sata cum minima parte redire sui.
Quum bene iactati pulsarant arva ligones,
  Ruperat et duram vomer aduncus humum,
Seminaque in latos ierant aequaliter agros;
  Irrita decepti vota colentis erant.
Diva, potens frugum, silvis cessabat in altis:
  Deciderant longae spicea serta comae.
Sola fuit Crete fecundo fertilis anno.
  Omnia, qua tulerat se Dea, messis erant.
Ipse locus nemorum canebat frugibus Ide,
  Et ferus in silva farra metebat aper.
Optavit Minos similes sibi legifer annos:
  Optavit Cereris longus ut esset amor.
Quod tibi secubitus tristes, Dea flava, fuissent,
  Hoc cogor sacris nunc ego ferre tuis.

30. *Et sata cum minima parte redire sui.* Id est, tantum vix reddere, quantum iacti seminis fuit: quod certe *pars* sui est *minima*. — *Sata*; quod satum est, a *serere*.

31. *Pulsarant.* Malebat Heinsius, *versarant*: ut alibi dixit, *versare ligonibus arva*: sed quum in Iunii codice sit *purgarunt*, mallem *purgarant*: ut I Pont. 8, 59.

33. *Ierant*) *Steterant* Francofurt. Sarravii, Bernensis et quatuordecim alii: *Ierant aequalia*.

35. *Cessabat in altis.* Sic *cessare* agri dicuntur, qui inculti iacent. Manil. lib. I, 74:

Terraque sub rudibus *cessabat* vasta colonis,

36. *Longae*) *Longa coma* alter Moreli; sed et *longe*, pro procul, potest capi; ut in illo Virg. Ecl. VI, 16:

Serta *procul* tantum capiti delapsa iacebant.
HEINS.

39. *Ipse locus nemorum* etc. Vel ipsae silvae, qui locus ferendis segetibus minime conveniens, aristis canebant.

40. *Metebat aper.* Nimis forte luxuriat hic contra veritatem poëta: nam Plinius lib. VIII, cap. 58, quum dixisset, nec lupos, nec vulpes, nec ursos, neque ullum maleficum animal in Creta esse, addit mirabilius esse, neque apros reperiri, nisi in regione Cydoniatarum. Statuendum ergo est, nunc ira Cereris excessisse apros fines suos, et vastasse omnem Cretam. BVRM.

43. *Quod tibi secubitus tristes* etc. Sic intelligas: quod tibi *secubare* triste admodum et intolerabile visum est, ideo *cogor hoc ferre*, id est, ab amica abstinere, dum tua sacra peraguntur.

Cur ego sim tristis, quum sit tibi nata reperta,
  Regnaque, quam Iuno, sorte minora regat?
Festa dies Veneremque vocat, cantusque merumque:
  Haec decet ad dominos munera ferre Deos.

ELEGIA XI

FRACTUS TANDEM INNUMERIS PUELLAE SUAE CONTUMELIIS, PROFITETUR HIC POETA SE NUNQUAM POSTEA AMATURUM

Multa diuque tuli; vitiis patientia victa est.
  Cede fatigato pectore, turpis Amor.
Scilicet adserui iam me, rupique catenas;

45. *Cur ego sim tristis* etc. Cur ego doleam, quum laetantur omnes, quod natam repereris, et regentem regna, *minora* quidem, sed *sorte* tantum, regnis quae Iunoni obtigerunt?

47. *Festa dies Veneremque vocat.* Alii codices *Cereremque colat:* vocat, ut libro IV Fastorum, vers. 187.

48. *Haec decet.* Moreti primus, *docet*, venuste: ut ipse dies admoneat sacrificii: eadem varietas XIV Met. 598:

Et situs et macies et pallor et omnia, captam
Quae deceant urbem:

ubi eleganter *doceant* Leidensis codex, cum duobus aliis. BVRM.

ELEGIA XI

1. *Multa diuque tuli* etc. In multis codicibus est. *multa diu tulimus;* sed frustra: formula enim est ordinaria, quam in prosa *multum diuque* efferunt. Flor. II, 3: *Itaque quum diu multumque eluderent Salyi.* Sallust. Iug. 94: *Igitur diu multumque fatigati.* Sic *saepe diuque* dixit Horat. lib. I, Epist. 13, 1. BVRM. — *Vitiis.* Iteratis saepius puellae periuriis.

2. *Cede fatigato pectore, turpis Amor.*) *Tristis*, Vaticanus: *dulcis*, unus Mediceus. Praestat vero *turpis*, (quod dant MSS. et ed. princ.) eo sensu, quod amantem puellam amore vero indignam, cogat ad *turpia*, id est ad rixas et iurgia, quae probum virum et ingenuum minime decent.

3. *Scilicet adserui iam me* etc. Vindicavi me in libertatem. « *Sertorem* quidam dictum putant a prendendo, quia quum cupiam *adserat* manum, educendi eius gratia ex servitute in libertatem, vocatur *adsertor*, etc. » Festus. *Adsertionis* autem formula videtur eius modi fuisse: *hunc liberali causa manu adsero.* Ratio, quia quem quis liberali causa in libertatem vindicabat, eum manu *adserebat*; id est admovebat, seu prope se statue-

Et quae depuduit ferre, tulisse pudet.
Vicimus; et domitum pedibus calcamus Amorem.
Venerunt capiti cornua sera meo.
Perfer, et obdura: dolor hic tibi proderit olim:
Saepe tulit lassis succus amarus opem.
Ergo ego sustinui, foribus tam saepe repulsus,
Ingenuum dura ponere corpus humo.
Ergo ego nescio cui, quem tu complexa tenebas,
Excubui clausam servus ut ante domum.
Vidi ego, quum foribus lassus prodiret amator,
Invalidum referens emeritumque latus.
Hoc tamen est levius, quam quod sum visus ab illo.
Eveniat nostris hostibus ille pudor!
Quando ego non fixus lateri spatiantis adhaesi,

bat. Hinc *adsertores* dicti, vindicea alienae libertatis.

5. *Vicimus*) *Vincimus* Neapolitanus et alii. Pro *domitum*, alter Mediceus *dominum*. Sic *domini Dei* Eleg. praecedenti, versu ultimo H. — Vtraque lectio habet quo se tueatur; et *adserui* praecedens, *dominum* videri posset exigere: ab illis enim in libertatem se adserebant. Remed. 73: *Publicus adsertor dominis oppressa levabo Pectora.* Sed quia *vincimus* quoque praecedit, *domitum* aptius congruit. Bvrm.

6. *Venerunt capiti cornua sera meo.* Proverbiale; sensus autem: tardius illatam mihi iniuriam sensi. Art. Amat. I, 239: *Tunc pauper cornua sumit;* id est, vel ipsi pauperi redit animus; audet magis etc.

7. *Perfer, et obdura.* Sic ipsum se Catullus, in eodem amatoriarum rerum discrimine adloquitur, Carm. VIII, 10 et seqq.:

Nec, quae fugit, sectare; nec miser vive:
Sed obstinata mente *perfer, obdura.*
Vale, puella; iam Catullus *obdurat:*
Nec te requiret, nec rogabit invitam.

11. *Nescio cui*) *Nescio quem dum tu complexa* Iunii. *Nescio quem tu nunc* Palatinus primus.

12. *Excubui clausam servus ut ante domum.* Vigilavi tanquam servus; quod summum dedecus *ingenuo corpori*, id est homini libero. — *Clausam servus ut ante domum.* Excerpta Scaligeri, Puteani, et Iureti, cum sex aliis, *forem:* quod probarem, nisi *foribus* mox sequeretur. Heins.

13. *Vidi ego, quum foribus.* Meliores scripti τὸ *ego* non agnoscunt: quare licet tollatur. Heins. — *Foribus lassus prodiret apertis*, Moreti unus et alius.

15. *Quam quod sum visus ab illo.* Quid enim mihi turpius, quam ab illo ipso *videri*, qui locum meum occupavit, et tota urbe irrisus propterea decantari?

17. *Lateri spatiantis adhaesi*) *Patienter*, Putean. cum duobus aliis.

Ipse tuus custos, ipse vir, ipse comes?
Scilicet et populo per me comitata placebas:
  Causa fuit multis noster amoris amor.
Turpia quid referam vanae mendacia linguae,
  Et periuratos in mea damna Deos?
Quid iuvenum tacitos inter convivia nutus,
  Verbaque compositis dissimulata notis?
Dicta erat aegra mihi: praeceps amensque cucurri.
  Veni; et rivali non erat aegra meo.
His, et quae taceo, duravi saepe ferendis.
  Quaere alium pro me, qui queat ista pati.
Iam mea, votiva puppis redimita corona,
  Lenta tumescentes aequoris audit aquas.
Desine blanditias, et verba potentia quondam
  Perdere: non ego sum stultus, ut ante fui.
Luctantur, pectusque leve in contraria tendunt,
  Hac amor, hac odium: sed, puto, vincit amor.

19. *Scilicet et populo per me comitata placebas*) *Comitata per me* potest quidem tolerari, ut Epist. III, 29: *Per quas comitata redirem;* sed iam praecedenti disticho de hoc egerat. Francof. et Palatin., *cantata*, quod magis placet, et frequens apud Nostrum. BURM. — *Populo per me.... placebas.* Quippe qui laudi tibi duceret, ab Ovidio amari, et ab eo quocumque ires, assidue *comitari*.

27. *His, et quae taceo, duravi saepe ferendis.* Pro obdurui: est enim hic absolutum *durare*, eo positum modo, quo apud Virg. Aeneid. I, 207:

Durate, et vosmet rebus servate secundis. M.

29-30. *Iam mea votiva* etc. Occupat portum tandem mea navis, corona redimita, quam in spem prosperi itineris, vel reditus, *voveram*. Coronam quippe navi imponebant, qui longum per mare iter erant suscepturi, ut prospere quo tendebant pervenirent; et vota quoque vovebant, in patriam inde redituri. — *Lenta.* Rectius sane, quam *laeta*, quod periculum evaserit: *lenta* autem, ut immota, scilicet et inconcussa *audit* undas turgescere, quia nihil iam inde periculi ipsi metuendum. Hac quoque metaphora usus Horat. I, Od. 5, ad Pyrrham, cuius ex illecebris, tanquam e naufragio, enataverat:

... Me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

33-34. *Luctantur, pectusque leve* etc. *Hac amor, hac odium.* Non sic Propertius, non Catullus, quum a Lesbia sua vel Cynthia decepti gemerent, aut indignarentur; non ea

Odero, si potero; si non, invitus amabo:
  Nec iuga taurus amat; quae tamen odit, habet.
Nequitiam fugio: fugientem forma reducit.
  Aversor morum crimina; corpus amo.
Sic ego nec sine te, nec tecum vivere possum;
  Et videor voti nescius esse mei.
Aut formosa fores minus, aut minus improba, vellem.
  Non facit ad mores tam bona forma malos.
Facta movent odium, facies exorat amorem.
  Me miserum! vitiis plus valet illa suis.
Parce, per o lecti socialia iura, per omnes,
  Qui dent fallendos se tibi saepe, Deos,

levitate ab odio ad amorem in eodem carmine transcurrebant. Quia nempe ex animo uterque amicam diligebat. « *Nulla*, inquit Catull. et merito quidem carm. LXXV, 1:

Nulla potest mulier tantum se dicere amatam
  Vere, quantum a me, Lesbia, amata, mea, es.

Propertius quoque ad Cynthiam, lib. II, 19, 21:

Tu mea compones, et dices: ossa, Properti,
  Haec tua sunt! eheu! tu mihi certus eras!
Certus eras eheu! etc.

— *Pectusque leve in contraria ducunt.* Vnus Maffeian. *vertunt:* alter vero *tendunt.* Ciof. *Tendunt* meliores: nonnulli *vertunt.* Trist. I, 3, 73: *Tunc quum in contraria versus.* Sequenti versu *vincit*, pro *vincet*, iidem praestantiores. Heins. *Pectusque meum*, Bernensis.

35–36. *Odero, si potero* etc. Distichon hoc Heinsius *parum Ovidianum* censet. Cur autem, quum nihil habeat, quod non auctoris ingenium referat, et scribendi modum ipsi usitatissimum? — *Invitus amabo.* Sic fere Catull. in suam Lesbiam, carmen LXXXV, vers. 1 et 2:

Odi et amo: quare id faciam, fortasse requiris.
  Nescio: sed fieri sentio, et excrucior.

37. *Reducit*) *Reducet*, Puteanens.

38. *Aversor morum crimina: corpus amo.* Rara adeo formae concordia et pudicitiae, ut saepius *corpus* ames, quia formosum; mores autem averseris, quia pravi aut illepidi.

39. *Sic ego nec sine te.* Imitatus verbatim inde Mart. XII, 47:

Difficilis, facilis, iucundus, acerbus es idem,
  Nec tecum possum vivere, nec sine te.

Et paulo infra Noster; *aut formosa fores minus, aut minus improba, vellem.* Expressit quoque Mart. VIII, Epigr. 53:

O quam te fieri, Catulla, vellem,
Formosam minus, aut magis pudicam!

43. *Facta merent odium*) *Movent* quidam codices: *merent* pro merentur. Medicamine Faciei, *munditie crimina nulla merent:* si tamen locus iste est sanus. Heins.

44. *Plus valet*) *Plus placet illa*, Mentelii alter.

46. *Qui dant*) *Qui dent* legendum

Perque tuam faciem, magni mihi numinis instar,
  Perque tuos oculos, qui rapuere meos;
Quidquid eris, mea semper eris: tu selige tantum,
  Me quoque velle velis, anne coactus amem?
Lintea dem potius, ventisque ferentibus utar;
  Vt, quamvis nolim, cogar amare tamen.

ELEGIA XII

DOLET AMICAM CARMINIBVS SVIS NIMIVM INNOTVISSE

Quis fuit ille dies, quo tristia semper amanti
  Omina non albae concinuistis aves?
Quodve putem sidus nostris occurrere votis?
  Quosve Deos in me bella movere querar?
Quae modo dicta mea est, quam coepi solus amare,
  Cum multis vereor ne sit habenda mihi.

cum codice Neapolitano: vide notas ad Epist. XV, 107. Heins.

47. *Magni mihi numinis instar.* Martialis VII, 11:

Perque tuas aures, magni mihi numinis instar.

49. *Tu selige tantum, Me quoque velle velis* etc. Tu videas, an velis potius *me volentem*, quam *coactum*, amore tui ardere; an secundis potius, quam adversis ventis, mare hoc iterum tentare. Quae quidem metaphora Nostro usitatissima.

Elegia XII

3. *Quodve putem sidus nostris occurrere votis*) *Fatis* Putean. et multi alii. Ep. Oenones vulgatam tuetur:

Quis Deus opposuit nostris sua numina votis!

4. *Bella movere*) *Parare*, Francof. a. m. s. Vid. III Epist. 123.

5. *Quae modo dicta mea est.* Propert. II, 7, 6:

Nec mea dicetur, quae modo dicta mea est.

— *Quam coepi solus amare.* De Corinna exponit hanc Elegiam Commentator: sed quod de hac proprie intelligendum sit, certe nusquam docet. Potest autem et de altera intelligi, quando supra ad Graecinum, Elegia decima libri secundi, se duas amare coepisse dicit. Et de Corinna, quam dixit, sedulo semper cavit, ne quae esset, vulgo innotesceret. Itaque ne hodie quidem verum eius nomen certo scitur. Micyl. Nec tanti forsan exquirere.

6. *Ne sit habenda.* Iunii *amanda*,

Fallimur? an nostris innotuit illa libellis?
  Sic erat: ingenio prostitit illa meo:
Et merito; quid enim formae praeconia feci?
  Vendibilis culpa facta puella mea est.
Me lenone, placet: duce me, perductus amator.
  Ianua per nostras est adaperta manus.
An prosint, dubium; nocuerunt carmina semper.
  Invidiae nostris illa fuere bonis.
Quum Thebae, quum Troia forent, quum Caesaris acta,
  Ingenium movit sola Corinna meum.
Aversis utinam tetigissem carmina Musis;
  Phoebus et incoeptum destituisset opus!
Nec tamen, ut testes mos est audire poëtas,
  Malueram verbis pondus abesse meis.
Per nos Scylla, patri canos furata capillos,

ut sit repetitio: sed vulgata recte se habet: et capio, ut apud Terent. Andr. act. I, 1, 58: *Quis heri Chrysadem habuit?* Virgil. Eclog. III, 107: *Phyllida solus habeto.* BVRM.

11. *Duce me productus*) *Perductus*, Puteau. et quatuor alii: hinc *perductores*, pro lenonibus, apud Comicos. — Quibus tamen in locis etiam proprie de captivis potest capi, de quo vide Gronov. ad Liv. XXX, 12. *Productus* hic maluit Dousa, ut patet ex eius adnotatis ad lib. I Art. Amat. 126. IDEM.

13. *Docuerunt carmina semper.* Etsi in omnibus impressis exemplaribus ita legitur, tamen, quia id sensus exigit, legendum ex manuscripti codicis auctoritate omnino est, *Nocuerunt carmina certe.* Dubium id, inquit, minime est, carmina mihi obfuisse. MAR.

15. *Quum Thebae, quum Troia foret*) *Forent* prima editio, cum quinque scriptis: eadem *Thebe* quoque agnoscit: atque ita Putean.; neque aliter Statius, pluresque ex antiquis singulari numero. HEINS.

17. *Aversis*) *O utinam adversis*, editio prima, Bersmanni, et codex Bernensis. *Tetigissem* autem eleganter: quod verbum puto reddendum Martiali III, 38:

Si nihil hinc veniet, *tangentur* carmina nobis.

Vulgo *pangentur*, quod obvium in hac re librarii arripuerunt. BVRM.

21. *Per nos.* Post hunc versum interserit primus Palatinus:

Nunc hostem patitur cum reliquis avibus
Altera Scylla maris monstrum medicamine Circes
Pube premit, etc.

— *Canos furata capillos. Caros*, Putean. et quinque alii, quod sit *pretiosos*: sed male. Met. VIII, 9, de Niso:

Inter honoratos medio de vertice *canos*,
Crinis inhaerebat magni fiducia regni. II

Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Nos pedibus pennas dedimus, nos crinibus angues.
Victor Abantiades alite fertur equo.
Iidem per spatium Tityon porreximus ingens;
Et tria vipereo fecimus ora cani.
Fecimus Enceladum iaculantem mille lacertis;
Ambiguae captos virginis ore viros.
Aeolios Ithacis inclusimus utribus Euros:
Proditor in medio Tantalus amne sitit.

24. *Victor Abantiades* etc. Huetius in notis ad Epigrammata graeca lib. I, pag. 3, putat Ovidium hic memoria lapsum, *Abantiadem* vocare Bellerophontem, quum nullus Abas inter eius maiores referatur, sed inter Persei: quia nullus poëtarum Pegasum dat Perseo, sed omnes uno ore Bellerophonti. Hinc quia Pegasum poëtae fingunt natum ex sanguine Medusae, quum ipsi caput a Perseo esset resectum, recte dicit eum victorem Pegaso vectum remeasse in patriam. Pegasum Neptuni et Medusae filium facit Statii Scholiastes ad VII Theb. 338; vide ad VI Metamorph. 119: postea inserviit hic equus, a Diis missus, Bellerophonti. Altera interpretatio Micylli, quam et Marius habet, qua *fertur* capitur, pro celebratur a nobis poëtis, coacta et dura est, neque puto poëtam tam ambigue locutum: nam quis haec legens non coniungeret, *fertur equo*, et intelligeret *portatur?* et non in eo mirum illud quaereret, quod a poëtis canatur, quod alite equo per aëra sit vectus? Quare statuendum est, Persea reducem a Medusae caede, Pegaso remeasse, qui postea a Diis missus est Bellerophonti. BURM.

28. *Ambiguae captos virginis ore viros.* Dubito valde, an hic vel Sirenes, vel Circe intelligi debeant, ut velit Micyllus. Certe Circen *virginem* dici posse non puto, quae, teste Diodor. lib. IV, nupta antea fuerat regi Sarmatarum, quo occiso, in Italiam demum venit; nec tam *captos eius ore viros*, quam veneficiis versos in porcos poëtae canunt. Maior species est in Sirenibus; sed dura haec enallage, ut *una virgo* ponatur pro plurimis. Quare forte Sphinga intellexerit Naso, quae *cepit* revera viros; neque movere quemquam debet, quod fabula Sphingis non referatur in libris Metamorph. nam plures hic recensentur, quam quas ex professo tractavit poëta. Sic Tityi, Enceladi, Atrei, Tantali et aliorum fabulas non integras inseruit operi suo mythico, quamquam eorum aliquoties in transitu meminerit. Quod si minus placeat, aliam hic fabulam latere crediderim de virgine quadam, quae mutando formam suam, vel responsis dubiis et *ambiguis* deceperit viros; nam id videtur epitheton *ambiguae* notare. IDEM.

29. *Inclusimus*) *Induximus* Francofurt.

30. *Proditor Tantalus.* Quod, ut puto, Deorum arcana cum mortalibus communicasset: idque ostendit Euripides initio Orestis, ubi sic 8:

De Niobe silicem, de virgine fecimus ursam:
  Concinit Odrysium Cecropis ales Ityn.
Iupiter aut in aves, aut se transformat in aurum;
  Aut secat imposita virgine taurus aquas.
Protea quid referam, Thebanaque semina, dentes?
  Qui vomerent flammas ore, fuisse boves?
Flere genis electra tuas, Auriga, sorores?
  Quaeque rates fuerint, nunc maris esse Deas?
Aversumque diem mensis furialibus Atrei?
  Duraque percussam saxa secuta lyram?
Exit in immensum fecunda licentia vatum:
  Obligat historica nec sua verba fide.
Et mea debuerat falso laudata videri
  Femina! Credulitas nunc mihi vestra nocet.

Ὅτι θεοῖς, ἄνθρωπος ὤν,
Κοινῆς τραπέζης ἀξίωμ' ἔχων ἴσον,
Ἀκόλαστον ἔσχε γλῶσσαν, αἰσχίστην νόσον.
Vid. et Hygin. Fab. LXXII.

40. *Percussam lyram*) *Percussas lyras* Francof. Bern. Sarravii et multi alii. Orphei et Amphionis fabulas respicit.

41. *Exit in immensum fecunda licentia vatum.* Duo Maffeiom. *iucunda licentia vatum.* *Facunda* Francofurt. Scriverii, duo Palatini, Bernensis et octo alii: *iocunda* quindecim.

44. *Vestra.* Rectius sic in manuscriptis exemplaribus legitur; mendose in aliis *nostra.* Adloquitur enim rivales suos poëta: quod, inquit, meis carminibus nimium *creduli* fuistis, id mihi *nocet.* MAR.

ELEGIA XIII

IVNONIA SACRA

Quum mihi pomiferis coniux foret orta Faliscis,
Moenia contigimus victa, Camille, tibi.
Casta sacerdotes Iunoni festa parabant
Per celebres ludos, indigenamque bovem.
Grande morae pretium, ritus cognoscere, quamvis
Difficilis clivis huc via praebet iter.
Stat vetus, et densa praenubilus arbore lucus.
Adspice; concedas numen inesse loco.
Accipit ara preces, votivaque tura piorum;
Ara per antiquas facta sine arte manus.
Hinc ubi praesonuit solenni tibia cantu,

1. *Coniux orta Faliscis.* Eam Etruriae partem incolebant Falisci, qui omnino diversi a Tyrrhenis, moribus et ipso sermone, quam interiorem dicebant, vel Mediterraneam. Celebre apud illos Iunonis Argivae templum; et urbs princeps Falerinum aut Faliscum, nam utroque nomine a Strabone V, 8, designatur; quod male interpretatus Solin. ex una eademque duas effecit. Narrat autem Cato apud Plin. III, 5, conditam urbem Faleriam aut Faliscum, ab Haleso, vel Halisco, Agamemnonis comite, qui, adventante in Italiam Aenea, pro Turno contra Troianos stetit, Aeneid. VII, 723; et a Pallante occisus est, ibidem X, 352. Pelasgis Faliscos adscribit Dion. Halic. I, 21.

2. *Moenia..... victa, Camille, tibi.* Vid. Tit. Liv. V, 19, 26, 27.

3. *Iunoni.* Editio prima, et tertius Moreti, *Iunonia.*

4. *Per celebres ludos indigenamque bovem.* Sic Columella VI, 2: *Indigena bos melior, quam peregrinus.* — *Indigenam potionem* Florus lib. II dixit. *Indigenae Dei* Naso VI Metamorph. 330.

5. *Grande morae pretium*) *Voco meritum* sex codices. Forte, *Grande loco meritum.* Mart. VIII, 64:

Grande loci meritum testantur et altera dona. II.

6. *Quamvis Difficilis clivis huc via praebet iter.* In uno Mediceo et Politiani erat minime contemnenda lectio:

Grande morae pretium, ritus cognoscere graios,
Difficilis quamvis huc via praebet iter.

Sacra enim haec Iunonia ex Graecia translata minime dubium.

It per velatas annua pompa vias.
Ducuntur niveae, populo plaudente, iuvencae,
Quas aluit campis herba Falisca suis:
Et vituli, nondum metuenda fronte minaces;
Et minor ex humili victima porcus hara;
Duxque gregis cornu per tempora dura recurvo.
Invisa est dominae sola capella Deae.
Illius indició silvis inventa sub altis
Dicitur incoeptam destituisse fugam.
Nunc quoque per pueros iaculis incessitur index;

12. *Annua pompa*) *Aurea* Palatinus unus, quod repetitum ex vs. 29, et supr. Eleg. 2, 44, puto. *Candida pompa* Moreti primus et Francof. a manu secunda. *Per vallatas vias* idem Francofurt. et Palatinus primus. *Vulgatas* Scriverianus.

14. *Quas aluit campis herba Falisca suis.* Plinius II, 103: *In Falisco*, inquit, *Clitumni amnis potata aqua candidos boves facit.* Quum igitur dixisset poëta:

Ducuntur niveae, populo plaudente, iuvencae;

statim subiungit:

Quas aluit campis herba Falisca suis.

Perinde ac si dicat: Quales peculiariter in agro Falisco habentur, propter amnem Clitumnum, cuius aquis inesse vis credebatur, quae candidiores efficeret. De Clitumno autem meminit et Virgil in Georg. II, 146: *Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima taurus Victima* etc. Et Plin. min. VIII, Ep. 8: solebant enim ex eodem agro, propter candorem, etiam Romam accersiri victimae.

15. *Metuenda fronte minaces.* Alter Puteaneus, *metuendi fronte minaci.*

16. *Et minor ex humili victima* etc. Quae *maiores* victimae, quae *minores*, e Livio et aliis in promptu colligere est. *Victimas* autem post victoriam; sed quum in hostem irent, *hostias* immolabant, inquit Serv. ad Aen. I, 338. Rectius, si *victimas* de maioribus sumi dixisset; *hostias* vero de minoribus, quae ante aras cadebant, animalibus.

19. *Illius indicio sylvis inventa sub altis* etc. Bis fugisse Iuno traditur: semel, quando virgo adhuc Iovem amoris impulsu illam persequentem fugiebat: quo tempore Iupiter se etiam in cuculum convertisse dicitur, ut fugientem ea specie falleret. Quam avem illa postea cepit, et inter ludicra sua habuit: ut in Corinthiacis 17 meminit Pausanias. Et iterum, quando Dii communiter omnes fugerunt in Aegyptum, metu Gigantum. Sed hic de priore fuga intelligere malim. MICVL.

20. *Destituisse*) *Destituisse viam* Francof. pro diversa lectione. *Indiciis* quoque Palatinus primus, ut ita *iudiciis* de quo vide ad Ep. III, 104.

21. *Iaculis incessitur index* etc. Capella, scilicet quae latentem in sylvis Iunonem *indicio* prodidit. Qui vero e pueris iaculis *incessit* felicius, ipsam tollit, victoriae praemium.

Et pretium auctori vulneris ipsa datur.
Qua ventura Dea est, iuvenes timidaeque puellae
Praeverrunt latas veste iacente vias.
Virginei crines auro gemmaque premuntur:
Et tegit auratos palla superba pedes.
More patrum Graio velatae vestibus albis
Tradita supposito vertice sacra ferunt.
Ore favent populi, tunc quum venit aurea pompa;
Ipsa sacerdotes subsequiturque suas.
Argiva est pompae facies. Agamemnone caeso
Et scelus et patrias fugit Halesus opes.
Iamque pererratis profugus terraque fretoque,
Moenia felici condidit alta manu.
Ille suos docuit Iunonia sacra Faliscos.
Sint mihi, sint populo semper amica suo.

24. *Praeverrunt latas veste iacente vias.* Auctor Moreti vs. 22:

... Et cinctus villosae tergore caprae,
Praeverrit cauda silices gremiumque molarum:

ubi insolenter *gremium molarum* dixit: sed scribe:

Praeverrit cauda silices, gremioque molares.

Gremio, id est caprae tergore, quo cinctus erat: sic *togae gremium* Florus dixit: unus tamen Mediceus, *velarant*: unus Vaticanus *Praebuerunt*. Iunianus *Praevertunt*; alius Vaticanus *Straverunt*. Forte *Praesternunt*.

25. *Gemmaque premuntur.* Puteaneus alter, Regius unus, duo Moreti, et tres alii, *teguntur*. Sed hic *premuntur* praeferendum; tantam enim auri et gemmarum copiam indicat, ut vix ferendae sufficiant. BURM.

27. *More patrum Graio*) *Grato*, excerpta Puteani, Scaligeri ac Iureti. Lege *Graio*: atque ita Arondelianus, et pro diversa lectione Sarravianus et Barberinianus. Optimus Palatin. *Graium*: mox dicet, *Argiva est pompae facies*.

28. *Tradita sacra.* Quae *tradiderat* Halesus, graeco more perficienda.

29. *Ore favent populi*) *Favet populus* unus Politiani et Moreti. Puto, *favent populus*. HEINS.

30. *Suos.* Manuscripta fere omnia exemplaria habent *suas*, et sic legendum esse arbitror: nam foeminas fere Iunoni sacrificare legimus. MAR. *Consequiturque* Francofurtens. Iunii, Scriverii et plures alii.

34. *Moenia felici condidit alta manu.* Recte *alta*, urbs quippe in monte posita; ideoque, 6, *clivis difficilis*. — *Felici* autem *manu*, quia res prospere colonis cesserat, utpote quae bona ave auspicata.

36. *Sint mihi.* Francius legebat *sit mihi, sit populo*; quare et praecedenti versu *Iunonis* corrigebat: *amata* Francofurt. et Puteaneus alter pro varia lectione.

ELEGIA XIV

AD AMICAM *

Non ego, ne pecces, quum sis formosa, recuso;
Sed ne sit misero scire necesse mihi.
Nec te nostra iubet fieri censura pudicam:
Sed, tantum tentes dissimulare, rogat.
Non peccat, quaecumque potest peccasse negare;
Solaque deformem culpa professa facit.
Quis furor est, quae nocte latent, sub luce fateri?
Et quae clam facias, facta referre palam?
Ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti
Adposita populum submovet ante sera.

* Monet rogatque, ne, quum non *peccare* non possit, quia *formosa*, nescio quam ex ipsa infamia laudem petat, faciatque, ut resciat Ovidius, quae, si videat, exoptet ignorare. Est autem in hac elegia morum quidam decor, et sui, ut ita dicam, reverentia, quam non exspectes a poëta plerumque lasciviori; quodque notatu dignissimum, res per se admodum turpes, verborum ubique castitate et elegantia commendat honestatque.

3. *Nec te nostra iubet* etc. Non is sum morum censor acerbissimus, qui *iubeam te fieri*, quum non sis proprio motu, *pudicam*; sed *dissimules* tantum velim et rogo.

6. *Deformem*. Vetus et vera lectio est *famosam*, id est infamem. Quum vero editiones antiquiores et Palatinus, cum octo aliis, *deformem* exhiberent, eam vocem ab Ovidio promanasse, *famosam* a glossatoribus arbitror; *deformis* enim turpem et famosam notat: ita Sueton. Aug. 35: *Inconditam et deformem turbam Senatorum* vocat. Per *inconditos*, Barbaros et Gallos; per *deformes*, notatos a Censoribus, quos Caesar in Senatum allegerat (vid. Caes. 41) innuens. Vide Claud. 40. Bvrm.

7. *Sub luce.* Mentelianus vero *cum luce:* quod maiorem in profitendo crimine festinationem et impudentiam notat.

9. *Ignota meretrix* etc. Quid puellae fortius obiicere potuit, quam petitum ab istius modi mulieribus argumentum, quas, quum obvio cuilibet, et vel infima de plebe *Quiriti*, sui copiam faciant, pudet tamen, servato decore publico, quae *clam* faciunt, *palam* proferre?

10. *Opposita sera*) *Apposita* Putea-

Tu tua prostitues famae peccata sinistrae,
  Commissi perages indiciumque tui?
Sit tibi mens melior, saltemve imitere pudicas;
  Teque probam, quamvis non eris, esse putem.
Quae facis, haec facito; tantum fecisse negato;
  Nec pudeat coram verba modesta loqui.
Est qui nequitiam locus exigat: omnibus illum
  Deliciis imple: stet procul inde pudor.
Hinc simul exieris, lascivia protinus omnis
  Absit; et in lecto crimina pone tuo.
Illic nec tunicam tibi sit posuisse pudori;
  Nec femori impositum sustinuisse femur:
Illic purpureis condatur lingua labellis;
  Inque modos Venerem mille figuret amor.
Illic nec voces, nec verba iuvantia cessent;
  Spondaque lasciva mobilitate tremat.
Indue cum tunicis metuentem crimina vultum;
  Et pudor obscoenum diffiteatur opus.

neus cum Iureti excerptis. *Ponere seram*, pro apponere, dixit Iuvenalis Sat. VI. 347: *Pone seram; cohibe.* Sat. IX, 98: *Candelam apponere valvis.* Neque aliter apud Festum in *Adserere* antiqui codices: *unde etiam serae appellantur, quia foribus admotae apponuntur.* Pari modo *admovere seram* Propertius quoque dixit lib. IV, 9, 55:

Interdicta viris metuenda lege piatur,
  Quae sese adm. ta vindicet ara sera.

Perperam nunc legitur, *quae se summota vindicat ara casa*, sensu minus commodo; erat enim occlusum fanum; nam in sequentibus dicit:

Nec tulit iratam ianua clausa sitim. H.

11. *Fama peccata sinistra.* In manuscriptis legitur, *famae sinistrae:* et rectius. Mar.

13. *Imitere pudicas*) *Sabinas* Regius, a manu prima.

14. *Teque probam, quamvis non eris, esse putem.* Affectus hic vere amantis! Quis enim, quam amat, infamem vel scire, vel ferre possit? Tibullum quoque aut Propertium legere te credas, quum ait Noster:

Mens abit, et morior, quoties peccasse fateris.

. . . .

Tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim.

16. *Verba modesta*) *Verba pudica* Moreti tertius et tres alii.

21. *Tunicam tibi sit posuisse pudori*) *Rubori* rectius Sarravianus; nam *pudor* praecesserat.

25. *Cessent*) *Desint* tres libri. H.

Da populo, da verba mihi: sine nescius errem;
  Et liceat stulta credulitate frui.
Cur toties video mitti recipique tabellas?
  Cur pressus prior est interiorque torus?
Cur plus, quam somno, turbatos esse capillos,
  Collaque conspicio dentis habere notam?
Tantum non oculos crimen deducis ad ipsos:
  Si dubitas famae parcere, parce mihi.
Mens abit, et morior, quoties peccasse fateris;
  Perque meos artus frigida gutta fluit.
Tunc amo: tunc odi frustra, quod amare necesse est.
  Tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim.
Nil equidem inquiram; nec, quae celare parabis,
  Insequar; et falsi criminis instar erit.
Si tamen in media deprensa tenebere culpa,
  Et fuerint oculis probra videnda meis,
Quae bene visa mihi fuerint, bene visa negato:
  Concedent verbis lumina nostra tuis.
Prona tibi vinci cupientem vincere palma est:
  Sit modo, NON FECI, dicere lingua memor.

34. *Collaque conspicio*) *Compositi dentis* Hafniensis. *Conspicuo* Neapolitanus. Lege *conspicui dentis*. HEINS.

37. *Mens abit*) *Fugit* Sarravianus: ut lib. II Artis, *miserae mensque colorque fugit*. Epistola Deianirae 135:

Mens fugit admonitu; frigusque perambulat artus.

Vulgata tamen lectio proba est. Fastorum II, 753:

Mens abit et morior, quoties pugnantis imago Me subit. IDEM.

38. *Fluit*) *Cadit* Palatinus alter.

39. *Tunc amo, tunc odi*. Tanaquil. Faber ad Lucret. lib. II, tentabat, *Tunc ah! tunc odi frustra: amans* pro *amens* exaratum erat aberrantis culpa librarii; quod quum literator nonnemo sentiebat ferri non posse, et peccare in leges metricas, *amo tunc* reposuit. HEINS.

42. *Et falsi criminis instar erit*. Modo neges, falso te lasciviae criminis accusatam censebo. — *Facti muneris* optimus Palatin.; at in Puteaneo, Sarrav. et quinque aliis, *falsi muneris*. Nil muto, nisi quod scribendum puto, *falsi criminis instar erunt*, nimirum, *quae parabis celare*.

45. *Negato*) *Negabo* Sarravianus et Moreti primus.

46. *Concedent verbis lumina nostra tuis*. Vel quae viderim ipse, non credam, si negaveris.

Quum tibi contingat verbis superare duobus;
Et, si non causa, iudice vince tuo.

ELEGIA XV

MVSIS VALE DICIT LASCIVIORIBVS, CVLTVRVS SEVERIORES *

Quaere novum vatem, tenerorum mater Amorum:
Raditur hic Elegis ultima meta meis;
Quos ego composui Peligni ruris alumnus:
Nec me deliciae dedecuere meae.
Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
Non modo militiae turbine factus eques.

49. *Verbis superare duobus.* Prona tibi admodum et facilis victoria, quae tota constet verbis duobus: *non feci!* quae quum protuleris, victum me libens et ultro profitebor. Alii *quum bene;* sed nostra lectio melior.

ELEGIA XV*

* Quamquam in huiusce generis carmine seriem hanc et iuncturam non desideres, quae varias operis maioris partes ita inter se consociant, ut *unum* inde corpus efficiatur, non te lateat tamen ordo, quem hic servandum Ovidius sibi proposuit. Omissis primum argumentis severioribus, totum se tradidit amatoriis, quibus postquam in primo et secundo libro satis superque indulserit, innuit, ineunte tertio, ad severiora se mox reversurum, et *exiguum* sibi *tempus* concedat Tragoedia, postulat. Hic tandem Elegis finem imponit, *grandius*, quod a tergo urgebat, *opus*, Tragoediam scilicet repetiturus.

2. *Vltima meta.* Id est ultimus terminus; sumpta enim est metaphora ab aurigis. Pro *meta*, quidam codices tam scripti quam editi, *charta*: optimus Palatinus *nota*. Mentelianus *cura*. Ad Symmachum Iuretus *creta* legendum contendit. Sed perperam. *Radere metam* quid sit, non est ut multis explicem. Nihil aptius aut elegantius dici potuit. *Terere metam* id ipsum alibi vocat, et *stringere*.

4. *Dedecuere meae.* Malim *tuae*, cum uno Moreti: nam *meis* sub finem proximi pentametri iam praecesserat. HEINS. *Nequitiae* etiam olim maluerat; sed *deliciae* hic idem fere notant, ut Art. Amat. III, 649.

6. *Non modo militiae turbine factus eques.* Quasi dicat: non bello, aut arte aliqua militari equestrem dignitatem consecutus sum: sed hanc a maiori-

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo:
  Pelignae dicar gloria gentis ego;
Quam sua libertas ad honesta coëgerat arma,
  Quum timuit socias anxia Roma manus.
Atque aliquis spectans hospes Sulmonis aquosi
  Moenia, qua campi iugera pauca tenent;
Quae tantum, dicet, potuistis ferre poëtam,
  Quantulacumque estis, vos ego magna voco.
Culte puer, puerique parens Amathusia culti,
  Aurea de campo vellite signa meo.

bus accepi etc. Vnus etiam *non ego fortunae munere.*

7. *Mantua.* Hoc distichon ponendum esse post sequens, *Quam sua*, censebat Dousa.

8. *Pelignae dicar gloria gentis ego.* Sic prorsus legendum ex veteribus exemplaribus, et carminis suavitate. Ciof. — *Pelignae dicar gloria gentis ego.* De Pelignis iam diximus ad Eleg. 1, lib. II, quorum civitates primariae Corfinium, Maruvium et Sulmone (quae nunc *Sulmona*) ex qua Naso oriundus. Strab. V, 9.

9. *Quam sua libertas* etc. Quum ius civitatis diu frustraque a Romanis Peligni, Marsi et Marucini petiissent, id sociis armis extorquere tentaverunt, quod ipsis exarmatis, et precantibus denegatum fuerat; bellumque Romanis indixerunt, quod *Marsicum* adpellatur, quia moverunt priores Marsi. Rem sic narrant Strabo V, 9; et Diod. Sicil. Exc. XXXVII; sed paulo aliter Velleius Paterculus II, 15, ubi motum primo ab Asculanis bellum, susceptum deinde et protractum a Marsis refert. — *Quam sua libertas.* Hanc veram esse lectionem, vel magno pignore contenderim. Nam si *Quem* legeris, necesse est ut ad Nasonem referas: de quo nusquam legitur, ut militarit, nisi in Amoris castris. Praeterea hic per *socias manus*, bella socialia intelligimus, quibus Ovidius minime interesse potuit: multo enim ante eius tempora gesta sunt. Omnino igitur legendum est *Quam*, scilicet Pelignam gentem: laus enim haec patriae Nasonis in ipsum quoque redundat. Mar.

12. *Qua campi.* Legendum est omnino *quae*, scilicet moenia, ut legitur in omnibus fere scriptis exemplaribus. M. *Qua* rectius duo scripti: nam *quae* sequitur. Heins.

13. *Dicet*) *Dicat* Francofurtensis, Moreti unus et quatuor alii.

14. *Vos ego magna*) *Vel ego magna* Bernensis, verum perperam.

15. *Puerique parens Amathusia.* Optimus Palatin., *parens Amathuntia culta.* Scribe *Amathusia culti*: namque ab *Amathunte*, *Amathusia*; ut a *Rhamnunte*, *Rhamnusia*; ab *Acherunte*, *Acherusia*; a *Selinunte*, *Selinusia.* Hinc *creta Selinusia* apud Plinium. Sic *Amathusiacas bidentes* Noster dixit lib. X Met. 227. Amathuntem enim ab Amathusia Cinyrae matre adpellatam volunt: quomodo et apud Catullum: *Nam, mihi quam*

Corniger increpuit thyrso graviore Lyaeus:
  Pulsanda est magnis area maior equis.
Imbelles Elegi, genialis Musa, valete;
  Post mea mansurum fata superstes opus.

dederit duplex Amathusia curam, *Scitis*. Carm. LXVIII, 51.

17. *Corniger increpuit* etc. Monuerat ipsa iam Tragoedia, Eleg. 1 huius libri, v. 23, tempus esse *thyrso pulsum graviore moveri*, seu tragicis argumentis vacare. Monenti igitur morem gerit, et ipso impulsus Lyaeo, intermissam statuit *Medeam* repetere.

20. *Post mea mansurum*. In Palatino secundo adiiciebatur distichon:

Hic ego, qui iaceo, tenerorum lusor amorum,
Ingenio perii Naso poëta meo.

Sed male huc importatum e Trist. III, 3, 73.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIAE

LIBRI TRES

LIBRI PRIMI

ARGVMENTVM

Vt caeteras artes, Rem Amatoriam praeceptis contineri, ideoque tradi posse, docet poëta, et variis probat exemplis; 1-34. Eligenda primum cui dicas: *Tu mihi sola places.* Sed quaerenda est in locis praesertim, ubi conveniunt spectandae puellae: quales sunt Porticus publicae, Circus, Theatra, Templa Deorum etc. 35-228. Inde amatorem ad convivia deducit, quae non facilem minus aditum quandoque praebent ad puellas; 229-264. Inventam autem facile omnino capi posse comprobat argumentis ex indole muliebri ductis, et exemplis, quae more suo exornat copiosius; 265-352. Quaerit deinde an satis tutum sit rem habere primum cum ancilla, quae *accessus molliat* ad dominam; et re, pro sua gravitate, diligenter excussa, controversiam omnem dirimit, asserendo non esse ab ancilla Venerem incipiendam; sed *comes* ut dominam *sequatur* concedit tamen; quo quidem concesso, monet quomodo cum ea sit agendum; 353-400. Qui dies servandi; an scribendae, quando et quomodo mittendae sint Epistolae: quis sit agendi modus cum domina, seu domi, seu foris; qui cultus amatorem deceat, qui sermones publice, qui privatim habendi, summa cum diligentia praecipit, a v. 367 ad finem huius libri, qui totus micat, omnibus exquisitioris elegantiae flosculis conspersus.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIAE

LIBER PRIMVS

Si quis in hoc artem populo non novit amandi,
Me legat; et lecto carmine doctus amet.

* De Arte Amandi hactenus inscripti sunt in vulgatis editionibus hi libri: nos veram inscriptionem revocavimus, quam veterrimus codex gallicus Bibliothecae Regiae, Francisci Iureti, Iosephi Scaligeri atque Claudii Puteani excerpta, cum fragmento Oxoniensi Bodleianae Bibliothecae, itidem antiquissimo, agnoscunt. Neque alio nomine ab Eutyche grammatico hi libri citantur, aut a Scholiastis MSS. in hos ipsos libros, et Metamorphoseos, ac caetera eiusdem opera: itque passim. Vocat quidem Artem Amandi ipse Ovidius primo huius operis versu; sed legi carminis id dedit, quae verum poëmatis huius titulum non admittebat; unde et errorem natum existimo. — *Πρωταγορίδου ἀκροάσεις ἐρωτικὰς* laudat Athen. lib. IV, non dissimilis argumenti scriptum: sed et Zenon Stoicus *τέχνην ἐρωτικὴν* composuisse dictus est Diogeni Laërtio. Laudatur et *τέχνη ἐρωτικὴ* Ephodrii Cynici, ut omittam *ἐρωτικὰ* Theophrasti, Clearchi, Aristonis, Demosthenis, Plutarchi et id genus complurium gravissimorum hominum. Heins. — Suos quoque artis huius praeceptores habuit Gallia, quos inter (ut recentiores omittam, *Bernard*, *Parny*, *Bertin*, quorum identidem Ovid. interpretanti mentio incidet) ordine temporum primus adparet Andreas quidam, *Francorum aulae Regiae Capellanus*, qui circa A. D. 1170 libellum conscripsit, cui titulus: De Arte Amandi et de Reprobatione Amoris, quod idem auctoris sensu, ac *de Remedio Amoris*. Lectorem quippe monet primum quomodo pie casteque amet; deinde quae sint in amando vitanda pericula dicit: denique in hoc libro, ut ipse praefatur, cuiusque gradus et ordinis mulier, ab homine cuiusque conditionis et status, ad amorem *sapientissime* invitatur. Exstat MS. in Bibliotheca nostra Regia 8758 numero inscriptus. Vide quoque Fabric. Bibl. Lat. mediae aetatis.

2. *Me legat*) *Hoc legat*, codex Regius et Bodleianus cum duobus aliis; sed nil muto: tres etiam, *doctus erat*, non *amet*: et placet, quo alii alludunt nonnulli, in quibus *erat* vel *erit*. Heins.

Arte citae veloque rates remoque moventur,
  Arte leves currus: arte regendus Amor.
Curribus Automedon lentisque erat aptus habenis:
  Tiphys in Haemonia puppe magister erat.
Me Venus artificem tenero praefecit Amori:
  Tiphys et Automedon dicar Amoris ego.
Ille quidem ferus est, et qui mihi saepe repugnet;
  Sed puer est; aetas mollis et apta regi.
Phillyrides puerum cithara perfecit Achillem,
  Atque animos placida contudit arte feros.
Qui toties socios, toties exterruit hostes,
  Creditur annosum pertimuisse senem.
Quas Hector sensurus erat, poscente magistro,

3. *Remoque rates veloque reguntur.* *Moventur* Regius, Bodleianus et alii nonnulli cum excerptis Scaligeri et Puteani.

5. *Curribus Automedon* etc. Ἱππηλάτης celeberrimus Automedon, qui, postquam egregiam Achilli in regendo curru operam praestitisset, munus idem apud Pyrrhum obiit. Occurrit frequens in Iliad. Π, 154; Ρ, 429; Τ, 392; Ω, 474, 573. Aen. lib. II, 477.

6. *Tiphys in Haemonia* etc. De Tiphy vidend. Apollon. Rhod. I, 105; II, 175-854. Valer. Flaccus I, 481; V, 15 et seqq. Narrat Pausan. Boeotic. XXXII, ostendi locum non procul ab urbe Tipha, ἔνθα δὲ ἐκ Κόλχων ὀπίσω κομιζομένην προσορμισθῆναι τὴν Ἀργὼ λέγουσιν.

9. *Et qui mihi saepe repugnat*) *Repugnet* excerpta Puteani et Scaligeri cum optimo Regio et Bodleiano: recte omnino. Proximo versu malim:

Sed pueris aetas mollis et apta regi;

ne τὸ *est* bis repetatur inconcinne. Heins. — Nihil omnino mutandum: genus loquendi est elegans et venustum *puer est aetas mollis.* Male hic etiam quidam codices, *aetas mobilis, apta regi:* alii, *mollius apta*, vel *arte regi mollis;* proprie enim aetas, quae facile flectitur, vel ut equi nondum duri oris, sed qui frena patiuntur. Et ita eleganter Hor. IV, 1, de se iam duri oris et refractario, ad Venerem:

... Desine dulcium
Mater saeva cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis. Burm.

11. *Phillyrides puerum* etc. De puero Achille a Chirone educato, vidend. haud illepidum Statii carmen *Achilleis*, quod, licet pendeat imperfectum, vel ipsa Thebaide non inferius nonnulli praedicarunt. — *Cithara perfecit Achillem.* Ed. prim. *Citharae praefecit.* Sed vulgatam bene praetulit lectionem Naugerius, ut sit *perfecit*, exacte erudivit.

13. *Perterruit hostes*) *Exterruit*, libri meliores constanter: nam sequitur *pertimuisse;* qui concursus τοῦ *per* durinsculus foret.

14. *Creditur*) *Dicitur* Palatin. unus et duo alii.

15. *Quas Hector sensurus erat* etc. *Verberibus praebuit manus.* Narrat

Verberibus iussas praebuit ille manus.
Aeacidae Chiron, ego sum praeceptor Amoris.
Saevus uterque puer; natus uterque Dea.
Sed tamen et tauri cervix oneratur aratro,
Frenaque magnanimi dente teruntur equi.
Et mihi cedet Amor; quamvis mea vulneret arcu
Pectora, iactatas excutiatque faces.
Quo me fixit Amor, quo me violentius ussit,
Hoc melior facti vulneris ultor ero.
Non ego, Phoebe, datas a te mihi mentior artes;
Nec nos aëriae voce monemur avis:
Nec mihi sunt visae Clio Cliusque sorores,
Servanti pecudes vallibus, Ascra, tuis.
Vsus opus movet hoc: vati parete perito.
Vera canam: coeptis, mater Amoris, ades!
Este procul vittae tenues, insigne pudoris;

Achilles apud Stat. II, 382 et sqq. qua ipsum morum severitate Centaurus erudierit; nec locum adiisse lectorem poenitebit.

16. *Iussas*) *Iussis* Palatinus. *Caesas* Hafniensis, quod non displicebat Heinsio olim.

18. *Saevus uterque.* Dousa explicabat *iracundus:* nam Homero Achilles iracundus animique impotentis et pertinacis fingitur: recte: centies enim ita *saevus* et *saevire* Terentio, Virgilio et aliis dicitur. Burm.

19. *Tauri cervix oneratur aratro. Tauri curvis onerantur aratris* unus Ambrosianus et unus Vaticanus: *aratra* passim *curva* Nostro aliisque poëtis dicuntur. Heins.

22. *Excutiatque*) *Excutietque* malebat Dousa, nec infitele.

27. *Nec mihi sunt visae Clio Cliusque sorores, Servanti pecudes vallibus, Ascra, tuis.* Sic prope in libro VI Fast. 13:

Ecce Deas vidi, non quas praeceptor arandi
Viderat, Ascraeas quum sequeretur oves
C.

— *Nec mihi sunt visae* etc. Nota fabula, puero adhuc et oves servanti Hesiodo Musas adparuisse, et ad fontem Castalium deduxisse, unde poëta repente prodiit. De Hesiodo iam ad lib. II, Eleg. 15, 11.

29. *Vsus opus movet hoc.* Vsu et experientia doctus haec scribo. Mer. Ianus Gebhard. lib. I Ant. Lect. 3, quum in uno codice Palatino τὸ *hoc* non exstare animadverteret, in altero legi *movit*, scribendum esse contendebat, *Vsus opus movit.*

31. *Este procul* etc. Puellarum insigne *vittae tenues;* ut et matronarum *instita*, quae *stolae* super addita, ad talos usque producebat. Praemonet ergo ut matronas puellasque vir-

Quaeque tegis medios, instita longa, pedes.
Nos Venerem tutam, concessaque furta canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Principio, quod amare velis, reperire labora,
Qui nova nunc primum miles in arma venis.
Proximus huic labor est, placitam exorare puellam.
Tertius, ut longo tempore duret amor.
Hic modus; haec nostro signabitur area curru:
Haec erit admissa meta terenda rota.
Dum licet, et loris passim potes ire solutis,
Elige, cui dicas: tu mihi sola places.
Haec tibi non tenues veniet delapsa per auras:
Quaerenda est oculis apta puella tuis.
Scit bene venator, cervis ubi retia tendat:
Scit bene, qua frendens valle moretur aper.
Aucupibus noti frutices: qui sustinet hamos,
Novit quae multo pisce natentur aquae.

gines procul absint a vate, qui canit amatoria; sibique rem esse tantum cum istius modi foeminis, quibuscum nihil non liceret audere vel dicere.

33. *Nos Venerem tutam* etc. Mulieres intelligit, ad quas *tutus* patebat aditus, qui periculosus admodum, quum ad insigniores tentaretur. Saepe enim, teste Hor. Serm. I, Sat. 2, 41:

Hic se praecipitem tecto dedit; ille flagellis
Ad mortem caesus; fugiens hic decidit acrem
Praedonum in turbam, dedit hic pro corpore nummos, etc.

37. *Placitam*. Restituit ex veteri codice Ioseph. Scaliger, et quidem recte; olim enim *placidam*.

39. *Haec nostro*) *Hic nobis* Bernensis. *Hic nostro* alii quidam.

40. *Meta terenda rota*. Memini illorum Propertii II, 19, 66:

Septima quam metam triverit *ante* rota.

Libri tamen meliores hoc loco, *meta premenda*: nec male. Vnde Vaticanus cum Ambrosiano, *tenenda*.

41. *Loris solutis*. Dousa legebat *collo licet ire soluto*: sed non probo.

45. *Vbi retia tendat*) *Ponat* Argentinensis liber: etiam non male. Sic et infra 263 libri meliores:

Hactenus unde legas quod ames, ubi retia ponas.

Virgilius Georg. lib. I, 307:

Tunc gruibus pedicas et retia ponere cervis. Heins.

47. *Sustinet hamos*) *Continet* fragmentum Bodleianum et tres quatuorve alii codices. Sic infra 544: *Pressas continet arte iubas*.

48. *Quae multo*) *Qua* Bernens. unus et duo alii. *Quam multo* Barthol. ut II ex Pont. 7, 26:

Altaque quam multis floreat Hybla thymis.

Tu quoque, materiam longo qui quaeris amori,
  Ante frequens quo sit disce puella loco.
Non ego quaerentem vento dare vela iubebo;
  Nec tibi, ut invenias, longa terenda via est.
Andromedan Perseus nigris portarit ab Indis,
  Raptaque sit Phrygio Graia puella viro:
Tot tibi tamque dabit formosas Roma puellas,
  Haec habet, ut dicas, quidquid in orbe fuit.
Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos;
  Aequore quot pisces, fronde teguntur aves;
Quot coelum stellas, tot habet tua Roma puellas:
  Mater et Aeneae constat in urbe sui.
Seu caperis primis et adhuc crescentibus annis;
  Ante oculos veniet vera puella tuos:
Sive cupis iuvenem; iuvenes tibi mille placebunt.

50. *Disce puella loco*) *Locum* unus Heinsii.

53. *Nigris portarit* etc. *Raptaque sit.* Nobis haec elegantior visa est lectio, quum in omnibus, *portavit ab Indis*, *Raptaque sic* legeretur. Neque tamen prior illa non recta. NAVGER. — In Vaticano erat *Andromedan alius Perseus*; forte pro *ales Perseus portarit.* Sic *ales* Mercurius Epist. XVI, 168. *ales equus*, Pegasus, III Am. 12, 24; et passim. — *Ab Indis.* Ex urbe Ioppe deportavit, ut docet Mela I, 11, et Plin. V, 13; sed *Indiam* olim latissime dictam multis ostendit Ampl. Cuper. IV Observ. 7.

56. *In orbe fuit*) *In orbe manet* Bernensis unus.

56. *Gargara quot segetes* etc. Pars Idae montis et oppidum in Troade; quae regio fertilitate nobilissima partim coeli clementia, partim situs ipsius felicitate sub monte Ida, unde magna rivorum et aquarum copie vicinos agros fecundabat. — *Quot habet Methymna racemos.* Vt messes suas Gargara, sic uvas mirabatur Methymna, quae urbs in insula Lesbo.

59. *Quot coelum stellas* etc. Distichon hoc non esse Ovidianae notae contendo. Pentameter ex illis Nostri adumbratus est, Am. I, 8:

Nunc Mars externis animos exercet in armis:
  At Venus Aeneae regnat in urbe sui.

In Oxoniensi fragmento legebatur:

Mater in Aeneae constitit urbe sui.

Constitit etiam Regius. HEINS.

62. *Vera puella*) *Grata*, unus Heinsii. Francius coniecerat *verna*; sed frustra: *vera* est iuvencula in primo flore, ut *veri anni* infra III, 61. Terent. Eunuch. II, 3: *verus color*; et talia sexcenta. Posset et capi *vera puella* non fucata, quae non mentitur annos et celat, ut *vera Glaniana* apud Mart. IV, 39. *Electra*, VIII, 51. B.

63. *Iuvenes tibi mille placebunt*

Cogeris voti nescius esse tui.
Seu te forte iuvat sera et sapientior aetas;
Hoc, crede mihi, plenius agmen erit.
Tu modo Pompeïa lentus spatiare sub umbra,
Quum sol Herculei terga leonis adit:
Aut ubi muneribus nati sua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.
Nec tibi vitetur, quae, priscis sparsa tabellis,

Commelinianus codex non male *iuvenes tibi mille patebunt:* patebit tibi aditus ad mille iuvenes.

66. *Crebrius agmen erit*) *Plenius* meliora exemplaria: idque constanter et recte. El. in Drusum 117, *pleni zephyri*. *Plenum agmen* enim idem est, quod *densum* dixit Ep. XVI, 183: ita *plenum convivium* Suetonio Caes. 49 et alibi: quod nescio an recte *copiosum* exponant viri docti, quum melius de convivarum frequentia capiendum videatur: vid. ad Petron. cap. 43. BVRM.

67. *Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra*. Pompeianam Porticum designat, quae celeberrima inter urbis monumenta adnumerabatur, seu operis ipsius magnificentia, seu amoenitate loci, et frigoris quod ibi captabatur, dum aestas fureret, opportunitate. Platanis quippe cincta erat, et aquis perpetuo salientibus recreata. Fuit autem prope Pompeii theatrum; qui mos in exstruendis porticibus vulgo servabatur, ut si forte, dum ageretur fabula, nimbus fieret, esset spectantibus, quo sese reciperent. Suam praeterea porticum habebant aedes sacrae, virorum illustrium domus, et publica quaeque aedificia.

69. *Aut ubi muneribus nati sua munera mater Addidit*. Theatrum Marcelli, et iuxta hoc porticum Octaviae, aut certe Bibliothecam eiusdem nomine celebratam, intelligere videtur: quorum priora duo aedificia, ut et Suetonius testatur, Augustus sub illorum nominibus erexit (erat enim altera soror, alter sororis eiusdem filius); Bibliothecam autem ipsa Octavia instituit, defuncto filio Marcello. MICYL. — *Aut ubi muneribus nati* etc. « Octaviae porticus duae adpellantur, inquit Festus, quarum alteram Theatro Marcelli propiorem Octavia soror Augusti fecit. » Iure ergo dicitur *sua munera*, porticum scilicet, *nati muneribus*, id est theatro, Marcelli filii nomine ab Augusto A. V. DCCXLIX dicato, addidisse. Quum incendio conflagrasset, ab Impp. Severo et Caracalla restitutam testatur adhuc quae ruinis impressa legitur inscriptio.

70. *Externo*. Palatinus et quinque alii *aeterno*, quod quidem explicari posset, ut *aeterna basis*, Phaedr. II Epilog. Sed praefero tamen vulgatam, quia intelligit marmor ex Graecia, vel Libya adlatum.

71. *Nec tibi vitetur quae priscis sparsa tabellis Porticus* etc. Similis Poecilae apud Athenienses porticui; erant ibi ambulationes amoenissimae. Vid. Pancirol. Descr. Vrbis Romae regione III, et praecipua Meurs. Athen. Attic. lib. I, c. 5, ubi etiam

Porticus auctoris Livia nomen habet.
Quaque parare necem miseris patruelibus ausae
  Belides, et stricto stat ferus ense pater.
Nec te praetereat Veneri ploratus Adonis;
  Cultaque Iudaeo septima sacra Syro.
Neu fuge linigerae Memphitica templa iuvencae:
  Multas illa facit, quod fuit ipsa Iovi.
Et fora conveniunt, quis credere possit? amori;

docet inde multas tabulas Romam translatas. — *Quae pictis* duo: *quae pressis* Vossianus. Burm.

72. *Porticus auctoris Livia nomen habet.* Ibi fuisse creditur, ubi antea Caesaris domus; ac postea Iulia ingentes aedes exstruxerat: quas Augustus quum esset demolitus, reposuit ibidem *porticum*, quam *Liviam*, uxoris de nomine, adpellavit. Hanc a Nerone dirutam ferunt, quo latius domum suam *auream* extenderet; sed a Domitiano restitutam.

74. *Belides, et stricto stat ferus ense pater.* De porticu eadem Propert. II, 23, 3:

Tota erat in spatium Poenis digesta columnis
  Inter quas Danai femina turba senis.

Vel, ut ait alibi Noster:

Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis.

Unde constat ita dispositas fuisse Danaidum imagines, ut singulae columnae unam haberent in intercolumniis. Stabant et equestres Aegypti filii.

75. *Nec te praetereat Veneri ploratus Adonis.* Nec omittat praecipit *Adonia*, quae in aede Veneris, ritu Syriaco fiebant, quia frequens hic mulierum concursus *ad deplorandam* Adonidis mortem. Sed quae sacra eiulatus primum inchoabant et lamenta, gaudia mox et immodici laetitiae impetus excipiebant, qui redditum luci Adonem concelebrarent. Figurate haec omnia, quae tropicam tempestatum anni conversionem indicarent.

76. *Cultaque Iudaeo septima sacra Syro*) *Syro* optime Bodleianum fragmentum pro diversa lectione. Nisi quod *Idumaeo Syro* reponi malim; quod magis poëticum. Sic et infra 416 similiter ex Puteani excerptis scribendum;

Culta Palaestino septima sacra *Syro*.

Nam et illic *viro* legebatur. Heins.

77. *Neu fuge linigerae.* Vide quae iam de sacris et casto Isidis praediximus ad lib. II, Eleg. 2, 25. Plura quidem fuerunt in urbe templa Isidis: at sermo hic de illo agitur, quod erat in Campo Martio, prope *septa*, quae *Ovile* quondam dicta sunt, quod ibi populus ad creandos magistratus velut inclusus cogeretur. Unde Iuven. VI, 529:

... Ut spargat in Aede
Isidis, antiquo quae proxima surgit Ovili.

78. *Quod fuit ipsa Iovi.* Pellex scil. Vid. Metam. I, 588 sqq.

79. *Et fora conveniunt*) *Ad fora* sex libri: at Bernensis quoque: *Ad fora conveniunt* (*qui credere posset*) *amoris Flammaque. Amoris* etiam sexdecim alii libri; quod si recipiatur, *conveniunt* capiendum de puellis

Flammaque in arguto saepe reperta foro.
Subdita qua Veneris facto de marmore templo
Appias expressis aëra pulsat aquis.
Illo saepe loco capitur consultus Amori;
Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.
Illo saepe loco desunt sua verba diserto;
Resque novae veniunt, causaque agenda sui est.
Hunc Venus e templis, quae sunt confinia, ridet:
Qui modo patronus, nunc cupit esse cliens.

ut saepe apud Plautum, Terentium, Apuleium et Nostrum quoque. Burm.

80. *Arguto.* Clamoso, seu vocali explicat Dousa; et ita Glossa Leidensis codicis. Pro *reperta*, duo *referta:* alius *repleta.*

81. *Subdita, qua Veneris facto de marmore templo* etc. Forum Iul. Caesaris indicat, cuius in medio templum Veneri genitrici dicaverat. Pro aede autem, statua Caesaris ex aere inaurata fuit, de qua sic Statius Sylv. I, carm. 1, 84:

Cedat equus, Latiae qui contra templa Dianes,
Caesarei stat sede fori: quem tradere es ausus
Pellaeo, Lysippe, duci; mox Caesaris ora
Aurata cervice tulit etc.

Erat porro mirabile quid et portentosum in equo illo, «quem natum apud se, pedibus prope humanis, et in modum digitorum ungulis fissis, quum haruspices imperium orbis terrae significare domino pronuntiassent, magna cura aluit Caesar, nec patientem sessoris alterius primus ascendit: cuius etiam instar pro aede Veneris genitricis postea dedicavit.» Sueton. in Iul. Caes. 61. Vid. quoque Plin. VIII, 42; et fusius Plutarch. in vita. — *Quae. Qua* legendum, id est, ubi. Cior.

82. *Appias expressis aera pulsat aquis.* Fontem intelligas, quem *Appiada* patronymice nominat, quia censor Appius illum huc adduxerat. — *Expressis.* Propria in hac re vox, quum aqua per fistulas ducitur. Vid. Voss. ad Caesar. Bell. Gall. lib. VII, cap. 22, et Bell. Civil. lib. II, cap. 9.

83. *Capitur consultus Amore*) *Amoris* vetustiores libri. Lege *Amori*, id est Cupidini. *Consultus*, pro iurisconsultu: ut Noster Amorum lib. I, Elegia 13, 21:

Nec tu consulto, nec tu iucunda diserto es.

Horatius I, Sat. 1, 17:

... Eris tu, qui modo miles,
Mercator, tu *consultus* modo.

Et *consultor* apud eundem v. 10:

Sub galli cantum *consultor* ubi ostia pulsat. H.

86. *Causaque agenda sui est.* Unus Vaticanus et Palatinus, *subit.* Rottendorphianus, *subest.* Scribe cum Politiani codice, *causaque agenda sui est:* sui ipsius causa, non aliena.

87. *Hunc Venus e templis* etc. Et vere quidem; nec ita procul a foro exstabant templa Veneris *in Circo; Victricis, Calvae, Erycinae, Cluacinae.*

SED tu praecipue curvis venare theatris:
  Haec loca sunt voto fertiliora tuo.
Illic invenies, quod ames, quod ludere possis,
  Quodque semel tangas, quodque tenere velis.
Vt redit itque frequens longum formica per agmen,
  Granifero solitum quum vehit ore cibum;
Aut ut apes, saltusque suos et olentia nactae
  Pascua, per flores et thyma summa volant:
Sic ruit in celebres cultissima femina ludos;

89. *Curvis venare theatris.* Vt duo Romae amphitheatra, castrense scil. et Flavianum, vulgo Colossaeum (nunc *le Colysée*), sic et tria theatra perennarunt, quae *Pompeii* fuerunt, *Marcelli* et *Balbi*. Theatrum autem Pompeii in campo Florae, ubi nunc aedes Ducum Vrsinorum, fuit: Marcelli in foro Montanario, ubi aedes Principum Sabellorum: Balbi sedes incertior; sed iuxta Circum Flaminium fuisse, sunt qui existiment. Agitur hic de Pompeiano.

91. *Quod ludere.* Cum quo ludere, ἐναλλαγμένως. Catullus Carm. II, 2:

Quicum ludere, quem sinu tenere.

Francius malebat *quo ludere: ludere in puella* dixit Propert. II, 4; sed nulla mutatione opus.

92. *Quodque tenere.* Moreti, Commelini et alii, *quod retinere:* nonnulli, *et retinere.* Mentelii prior, *quamque semel tangas, hanc retinere velis:* sed puto vulgatam praestare, et hunc habere sensum: in theatris duplicis generis mulieres offendi, et quas velis semel modo tangere, deinde iterum missas facere; sed praeterea reperiri, quas constanter velis amare, et quibus dicere possis *tu mihi sola places:* ut idem sit sensus praecedentium, Inveniri illic, quas *amare* velis, et quas *ludere*. BVRM.

94. *Solitum*) *Solidum* Oxoniens. et quinque alii: quod forte rectum; ut intelligat grana nondum trita aut comminuta in pila. Ita in Ibide 572:

Ictaque pro *solidis* frugibus ossa sonent.

B.

93. *Et olentia nactae Pascua.* Non damno penitus hanc lectionem, quam codices scripti tuentur: minimum tamen abest, quin *Hymettia pascua* reponendum censeam: sic infra pro *Hymettia mella*, plurimae membranae, *humentia.* HEINS.

96. *Et thyma*) *Per thyma*, duo Palatini et Regius unus, non invenusta repetitione. BVRM.

97. *Ruit ad celebres.* Editiones priscae usque ad Aldinam posteriorem omnes habent *in:* et merito id Micyllus et Bersmannus ex scriptis reduxerant. Porro, pro *cultissima*, quidam *gratissima*. alii *promptissima*, alius etiam *pulcherrima*, quae omnia a librariis profecta: *cultissima* recte: ut enim placeant, colunt se studiose puellae, antequam in theatra *spectatum*, et ut *spectentur*, eant, quod hic Ovidius subdit. Illustrat haec egregie dictum Socratis, cuius uxor Xantippe, quum nollet viri pallio induta ad pompam spectandam prodire, ille ipsi oggessit: Ὁρᾷς ὡς οὐ θεωρήσουσα, θεωρησομένη δὲ μᾶλλον βαδίζεις. Aelian. VII Var. Hist. 10. IDEM.

Copia iudicium saepe morata meum.
Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae:
Ille locus casti damna pudoris habet.
Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos,
Quum iuvit viduos rapta Sabina viros.
Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro;
Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.
Illic, quas tulerant nemorosa Palatia, frondes
Simpliciter positae, scena sine arte fuit.
In gradibus sedit populus de cespite factis;
Qualibet hirsutas fronde tegente comas.
Respiciunt, oculisque notant sibi quisque puellam,

99. *Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae.* Haud illepide de theatris quoque Ovidius noster Gallicus:

Dans ce chaos du monde séducteur,
Tout est spectacle, et chacun est acteur.
BERNARD, *Art d'aimer*, ch. I.

101. *Primus sollicitos* etc. Fecisti primus, ut aliud quid in ludis, quam ludos ipsos, quaererent *solliciti* spectatores.— Designat hic Ovidius *Consualia*: quae dum in honorem Neptuni celebrarentur, Sabinae raptae sunt.

103. *Tunc neque marmoreo* etc. *Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.* Sic et Propert. IV, 1, 15-16:

Nec sinuosa cavo pendebant vela theatro;
Pulpita solemnes non oluere crocos.

Pendebant vela. Carbasina vela primus in theatro induxit Lentulus Spinther, ludis Apollinaribus. Mox Caesar totum forum romanum intexit, viamque Sacram, ab domo sua ad clivum usque in Capitolium. Deinde vero, glisceote magis ac magis, quae opulentiae nimiae comes, luxuria, conspergebantur theatra, effuso repente nimbo croci mero diluti vasique vitreo infusi. Vnde tam vere quam eleganter non semel Noster vocat *fila croci*.

104. *Pulpita*) *Tincta* Francofurt. et alius Heinsii. — *Pulpitum* vero is scenae locus, ubi populum artifices cantu et saltatione detinebant, quum scena ipsa vacaret.

105. *Nemorosa Palatia.* Palatinus collis, ubi nunc horti Farnesiani: qui locus prima sedes urbis, et postea imperii.

107. *In gradibus sedit populus de cespite factis.* Rem sic quoque Virgilius describit, Aen. V, 287, quum, missa Naumachia, tendit Aeneas

Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
Cingebant silvae, mediaque in valle theatri
Circus erat, quo se multis cum millibus heros
Consessu medium tulit, exstructoque resedit.

108. *Qualibet*) *Quamlibet* Vaticanus; sed male: *qualibet*, id est obvia, etiam vili. Epist. IV, 98:

Sustinuit positos quaelibet herba duos. B.

109. *Respiciunt, oculisque notant.* Ita saepe *notare* apud Petronium et alios: *notat* et mox *movet* plurimi

Quam velit, et tacito pectore multa movent.
Dumque, rudem praebente modum tibicine Thusco,
Ludius aequatam ter pede pulsat humum;
In medio plausu, plausus tunc arte carebat,
Rex populo praedae signa petenda dedit.

scripti et editi priores ; et certe *quam velit* id videtur postulare. Burm.

110. *Multa movent.* Coniecerat olim Heinsius, *vovent* : ut infra 327, *Multa vove* ; sed hic non convenit.

112. *Lydius aequatam*) *Ludius* Scaliger et Politianus: nec aliter pro diversa lectione in Moreti libro. *Ludii* iidem qui histriones; de quibus quum alii iam abunde ex professo egerint, quod addam non habeo. Ad rem tamen facit Livii locus lib. VII, cap. 11: *Ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Thusco dabant.* Optimus Regius, *Ludis* a manu prima, sed emendatum postea *Lydius.* Varro apud Nonium *Ludios* vult esse dictos, quod ludis pueri praesules essent glabri ac depiles, propter aetatem; atque huc trahendum illud Plautin. Aululariae:

Tu istum gallum, si sapis, glabriorem
Reddes mihi, quam volsus ludiu' st. Heins.

113. *Plausus tunc arte carebat*) Tunc quidem, nam postea non nisi artificiose dati plausus. Tacitum ea de re audiamus Annal. lib. XVI, 4: «Plebs quidem urbis, histrionum quoque gestus iuvare solita, personabat *certis* modis, plausuque *composito.*» Quum vero addit, capite subsequenti: cum *manibus fatiscerent*, turbarent *gnaros* etc. indicat manifeste fuisse aliquando in *plaudendo* manuum artem, quam *nossent* alii, alii ignorarent. Neronis tempore etiam exstitisse, qui artificiosam plausuum doctrinam traderent, et qui condiscerent, aperte patet ex Suet. in Neronis 20: «Neque eo segnius adolescentes equestris ordinis, et quinque amplius millia e plebe, robustissimae iuventutis undique elegit, qui divisi in factiones *plausuum genera condiscerent.*», Ingeniose Dio Cassius LXXIII, 2, hunc plaudendi modum εὐρύθμως ἐκβοᾷν vocat.

114. *Rex populo praedae signa petenda dedit.* Non abs re erit historicorum latinorum principem, atque Nasoni aequalem, cum poëta nostro argumentum idem tractante, componere. Sic igitur Livius I, 9: «Vbi spectaculi tempus venit, deditaeque eo mentes cum oculis erant, tum ex composito orta vis; *signoque dato*, iuventus romana ad rapiendas virgines discurrit; magna pars forte, in quem quaeque inciderat, raptae: quasdam forma excellente primoribus Patrum destinatas, ex plebe homines, quibus datum negotium erat, domos deferebant.» — Nec indignus certe qui hic cum Ovidio conferatur Carol. Le Beau, qui Parisini Lycaei, dum viveret, flos et decus, meruit post mortem, quem inter praestantissima universitatis nostrae lumina adnumerares. Vid. carmen eius, *de Raptu Sabinarum.* — *Signa petenda dedit.* An hoc latine dicatur, vehementer dubito: debuisset *petendae praedae* dicere. Quare, si codex ullus addiceret, libenter legerem, *signa repente dedit* : vel, *Rex, populo praeda signa petente, dedit.* Burm.

Protinus exsiliunt, animum clamore fatentes;
Virginibus cupidas iniiciuntque manus.
Vt fugiunt aquilas, timidissima turba, columbae,
Vtque fugit visos agna novella lupos:
Sic illae timuere viros sine more ruentes.
Constitit in nulla, qui fuit ante, color:
Nam timor unus erat; facies non una timoris.
Pars laniat crines: pars sine mente sedet:
Altera moesta silet; frustra vocat altera matrem:
Haec queritur; stupet haec: haec manet; illa fugit.
Ducuntur raptae, genialis praeda, puellae;
Et potuit multas ipse decere pudor.

115. *Animum clamore fatentes.* Vel ipso *clamore* quid pararent declarantes.

117. *Vt fugiunt aquilas, timidissima turba*) *Aquilam* unus Vaticanus: *trepidissima* alter: utrumque confirmat locus lib. I Metam. 506:

Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae.

119. *Sine lege*) *Sine more* Schefferi codex: et *furentes* Oxoniensis et duo alii. Virgil. V Aeneid. 694: *Tempestas sine more furit.* Minucius Felix cap. 25, in hac ipsa historia: « Mox alienas virgines iam desponsatas, iam destinatas, et nonnullas de matrimonio mulierculas *sine more* rapuit, violavit, illusit. »

120. *Constitit in nulla.* Vaticanus *constitit et nulli*; etiam bene. Livius XXXIX, 34: *Adeo perturbavit ea vox regem, ut non color, non vultus ei constiterit.*

122. *Pars laniat*) *Laniant* Vaticanus unus cum codice Patritii Iunii: et tum *sedent* lege. Heins. — *Sine mente sedet. Ruit* Regius et Moreti: et *ruere* est proprie temere et sine mente ferri; sed praecessit *ruentes*, nisi ibi *furentes* malumus: *iacet* Bernensis, Iunii et tres alii: *manet* unus.

125. *Genialis praeda.* Certe *genitalis praeda* ab Ovidio scriptum quovis contenderem pignore. Ita *Dii Genitales* (de quibus abunde ad Horatii Carmen Seculare Bentleius egit) ex quibus reliqui Dii creati sunt. Vide et de hac voce Lambinum ad Lucretii lib. I, 7; ita *genitalia corpora* Noster vocat elementa lib. XV Metamorph. 239: *genitalia foedera* Ausonius Epigr. 71: et Noster passim hac voce utitur. Burm.

126. *Et potuit multas ipse decere pudor.* Nescio quid nativo decori, ex ipso rubore, decoris accedebat. — *Ipse decere pudor.* Adscripserat Donsa, huc facere exemplum ex Curtii lib. VI, 2: « Inter quas unam rex ipse conspexit moestiorem quam caeteras, et producentibus eam verecunde reluctantem. Excellens erat forma, et formam *pudor* honestabat. » *Pudori* autem hic non tam aptus locus, quam *timori*: quae vocabula

Si qua repugnarat nimium, comitemque negarat;
Sublatam cupido vir tulit ipse sinu.
Atque ita: quid teneros lacrymis corrumpis ocellos?
Quod matri pater est, hoc tibi, dixit, ero.
Romule, militibus scisti dare commoda solus.
Haec mihi si dederis commoda, miles ero.
Scilicet ex illo solemnia more theatra
Nunc quoque formosis insidiosa manent.

Nec te nobilium fugiat certamen equorum:
Multa capax populi commoda Circus habet.
Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris:
Nec tibi per nutus accipienda nota est.
Proximus a domina, nullo prohibente, sedeto:

passim confuderunt librarii. *Et poterat*, etiam Iunianus. Idem.

127. *Si qua repugnabat nimium, comitemque negabat*) *Repugnarat* et *negarat*, melioris notae libri; sed *comitem negarat* non placet, ut se subintelligatur. Nimirum huic loco accidit, quod aliis multis, ut repetitio eiusdem vocis neglecta o supinis librariis causam errori dederit. Lege:

Si qua repugnarat nimium, nimiumque negarat.

128. *Ipse sinu.* Heinsius coniecerat *inde.*

129. *Quid teneros lacrymis corrumpis ocellos?* Livius loc. citat. « Accedebant blanditiae virorum factum purgantium cupiditate atque amore; quae maxime ad muliebre ingenium efficaces preces sunt. » Caeterum quam apte congruat *episodium* hoc cum re proposita, nemo sane non aspectu primo intelligit.

131. *Dare commoda*) *Munera* multi etiam ex optimis: alii *praemia*; sed frustra: proprie in re militari *commoda*, quae supra stipendium militibus emeritis adiiciebantur, ut saepe Suetonius, et alii. Burm.

135. *Nec te nobilium* etc. A theatris ad Circum tironem deducit, et docet qua orte utendum illi sit, commoditate loci: sed nihil hic praecipit magister amoris, quod non iam edocuerit, Amor. III, eleg. 2, ad quam lectorem nobis liceat remittere, si quid illum delinuerit in legendo irretitum.

138. *Per nutus*) *Per nictus* unus Vaticanus.

139. *Proximus a domina*) *Ad dominam* multi ex scriptis. Forte, *Proximus at dominam*: ut apud Ciceronem lib. I, Epist. 9, ad Atticum: *Proximus Pompeium sedebam*. H. Non displicet Heinsii coniectura. Apud Iul. Obseq. quoque cap. 119, rectius legitur: *proxime Pompeium in castris sedenti accipiter super caput accessit*. *A domina* autem deberet capi pro *post dominam*, quod menti nostri poëtae non tam apte convenire videtur, quia latus vult esse lateri iun-

Iunge tuum lateri, quam potes, usque latus:
Et bene, quod cogit, si nolit, linea iungi;
Quod tibi tangenda est lege puella loci.
Hic tibi quaeratur socii sermonis origo:
Et moveant primos publica verba sonos.
Cuius equi veniant, facito studiose requiras.
Nec mora; quisquis erit, cui favet illa, fave.
At quum pompa frequens coelestibus ibit eburnis,
Tu Veneri dominae plaude favente manu.
Vtque fit, in gremium pulvis si forte puellae
Deciderit, digitis excutiendus erit;
Et, si nullus erit pulvis, tamen excute nullum.

ctum: et mox, *post vos quicumque sedebit: a vero post* notat. Burm.

142. *Et bene, quod cogit, si nolit, linea iungi*) *Si nolis*, castigatiores libri: quamquam *si nolit*, ad puellam referri debere videatur.

142. *Qua tibi tangenda est*) *Quod* Regius, et unus Palatinus, ut referantur haec ad τὸ *Et bene*. Oxoniensis, *Quid*. Primus Vaticanus, *Quo*: proxime verum. Heins.

143. *Hic tibi quaeratur*) *Hinc* Palatinus: non male: ab ipsa illa lege loci, quae cogit te tangere puellam, oriatur sermo, quo excuses te premere nimis anguste sedentem. Eleganter autem *quaerere sermonem*, de illis, qui occasionem colloquendi captant, ut Terent. Eunuch. Act. III, Sc. 3: quem *arcessitum sermonem* vocat Petronius 139. Burm.

144. *Et moveant primos publica verba sonos*. Ex rebus publicis, vel ex ipso hoc spectaculo, materiem sumas, unde prima verba moveas, et in colloquium cum puella venias.

145. *Studiose*. Tanquam huic vel illi factioni faveas.

147. *At quum pompa frequens* etc. Insignis huius loci est varietas in scriptis. *Certantibus ephebis* Bernensis unus: *cantantibus* Ambrosianus: *plaudentibus* Moreli: *gaudentibus* alius; alius *currentibus*. Quae omnes lectiones explicari possent; nec videtur facile *Epheborum* vox librariis imperitis in mentem venisse, contra *eburnos caelestes* facilius supponere potuisse mihi videntur. Si quis vero diligenter legat Dion. Halic. loc. cit., Eleg. 2, Am. III, ubi totam pompae faciem, et κρατῆβους primo ordine incessisse, etc. videat, ille non facile vulgatam lectionem repudiandam esse censebit. *Certabant* vero illi, id est, unusquisque pro se sedulo, id quod erat agendum, ut saltare, cantare etc. agebat. Burm. — Si vero *certantibus ephebis* legendum censeas, intelligas necesse est de *ludis Troianis*; quod ludicri genus a Iulio Caesare institutum, et ab Augusto et Caligula iteratum scribit Suetonius. Virg. Aeneid. V, 602:

Troiaque nunc, pueri Troianum dicitur agmen.

151. *Excutiendus erit*. Hoc officium inter characteres τῆς κολακείας etiam

Quaelibet officio causa sit apta tuo.
Pallia si terrae nimium demissa iacebunt,
Collige, et immunda sedulus effer humo.
Protinus officii pretium, patiente puella,
Contingent oculis crura videnda tuis.
Respice praeterea, post vos quicumque sedebit,
Ne premat opposito mollia terga genu.
Parva leves capiunt animos: fuit utile multis
Pulvinum facili composuisse manu.
Profuit et tenui ventum movisse tabella;
Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.
Hos aditus Circusque novo praebebit amori,
Sparsaque sollicito tristis arena foro.
Illa saepe puer Veneris pugnavit arena:
Et qui spectavit vulnera, vulnus habet.

Theophrastus numerat; et usos fuisse veteres peniculo, et candis bubulis ad excutiendas sordes docet Scaliger ad Moretum p. 162: perperam autem hic quidam codices *discutiendus*, vel *reiiciendus*.

155. *Protinus officii pretium*) *Officio* Regius, Oxoniensis, et unus ex meis. Heins. *Praestante puella*, Ambrosianus: *contigerint* quoque mox Bernensis et quinque scripti: *crura nitenda*, unus Mentelii: unde Heinsius coniiciebat olim *notanda*.

160. *Pulvinum facili composuisse manu.* Scaliger scribebat *supposuisse.* Recte utrumque. D. Heins. Caeterum pulvinorum usum in theatralibus spectaculis tam inter viros, quam foeminas fuisse etiam ex Theophrasti characteribus discimus; qui huiusmodi officium, quale hoc loco tangit Naso, inter adulatoria et servilia obsequia recenset. Apposite is ergo περὶ Κολακείας. Καὶ τοῦ παιδὸς ἐν τῷ θεάτρῳ ἀφελόμενος τὰ προσκεφάλαια, αὐτὸς ὑποστρῶσαι.

161. *Profuit et tenui ventum movisse tabella.* Vid. quae iam ad Am. III, 2, 38, notavimus.

162. *Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.* Ne scilicet pendula diutius torpeant lassitudine. Curae quidem leviores, et *in tenui labor*; at merces non tenuis, placuisse puellae! de *scamno* autem Varr. de Ling. Lat. IV, 35: « Quia simplici scansione scandebant in lectum non altum, *scabellum*: in altiorem, *scamnum.* » Vnde colligere est, poëtice Ovidium *scamna*, pro *scabellum*, dixisse.

164. *Sparsaque sollicito tristis arena foro.* Per *arenam*, illam amphitheatri partem intelligit, ubi pugnabatur, et quae eam ob causam *arena* consterni solebat: *tristem* merito dicit, quae sanguinem, et humanum quidem, toties combiberet. *Sollicito foro* eo sensu accipias, quo supra *sollicitos ludos*.

Dum loquitur, tangitque manum, poscitque libellum;
  Et quaerit, posito pignore, vincat uter;
Saucius ingemuit, telumque volatile sensit:
  Et pars spectati muneris ipse fuit.
Quid? modo quum belli navalis imagine Caesar
  Persidas induxit Cecropidasque rates?
Nempe ab utroque mari iuvenes, ab utroque puellae
  Venere; atque ingens orbis in urbe fuit.
Quis non invenit, turba quod amaret in illa?
  Eheu, quam multos advena torsit Amor!
Ecce parat Caesar domito, quod defuit, orbi

167. *Tangitque manum, poscitque libellum.* Sequentia evincunt apertissime agi de sponsione, utrum vinceret, Prasinus an Venetus etc. Iuvenal. XI, 199:

... Spectent iuvenes, quos clamor et audax
Sponsio, quos cultae decet adsedisse puellas;

ubi vide interpretes, et qui de Circo scripserunt hoc plenissime illustrantes. Recte vero Dousa adnotavit, solere manus tangi inter concertationes, quibus sponsiones ratae esse indicantur: ut et in aliis actibus, quibus fides interponebatur: ita Terent. Heaut. III, 1: *cedo dextram.* Sic *dextram tangere* Virg. VII, 266, in foedera faciendo, et ita passim. Quare male *tangitque manu* quidam scripti et editi, quod aliam sententiam efficeret: *poscit libellum* explico sponsionis chirographum, quo formula sponsionis scripta consignabatur, ut ex eo agi deinde posset: idem est infr. 428: *litera poscetur.*

170. *Et pars spectati vulneris ipse fuit.* Regius et Oxoniensis, cum excerptis Scaligeri ac Puteani, *spectati muneris*: egregie; intelligit enim munus gladiatorium. Sic *spectare munus* Martiali IV, 2:

Spectabat modo solus inter omnes,
Nigris munus Horatius lacernis. H.

171. *Quid? modo quum belli navalis imagine* etc. Naumachiam indicat, seu navale proelium quod populo repraesentabatur, in lacu, sive eum primum et ornatu nullo, prope Tiberim effosso. Postea res in delicias conversa, certantibus inter se, qui Augustum exceperunt, imperatoribus, quis luxu praecedentem et rerum novitate superaret. Hinc varius ille et multiplex apparatus, qui modo Nymphas aquis innantes, modo Tritonem argenteum induceret, qui medio in lacu per machinam emergebat, et pugnantes buccina exciebat. Vid. Suet. in Claud. 21; Mart. de Spectaculis Epig. 29. Quum vero in circis vel amphitheatris exhiberentur ludi navales, aquarum immissio fiebat per occultos atque subterraneos meatus, tanta celeritate, ut a spectatoribus vix sentiretur; eademque postea, si placuisset, emittebantur. Ita ut merito e Martialis libro citat. Epigr. 26:

Parva mora est: dices: hic modo pontus erat.

177. *Ecce parat Caesar, domito*

Addere: nunc, Oriens ultime, noster eris.
Parthe, dabis poenas: Crassi gaudete sepulti,
Signaque barbaricas non bene passa manus.
Vltor adest; primisque ducem profitetur in annis,
Bellaque non puero tractat agenda puer.

quod defuit orbi etc. De Caio magis, quam de Tiberio intelligendum hoc loco et sequentibus videtur: propterea quod Tiberius, Lucio et Caio iam mortuis, in Caesarum familiam adoptatus demum fuit: ut per id tempus, quando ipse in Armeniam profectus est, quod quidem longe ante mortem Caii et Lucii factum est, *Caesar* dici nondum potuerit. Deinde, quod et puerum vocat: quo nomine immerito, ut puto, Tiberius vocaretur, qui iam supra viginti aetatis annos impleverat, quum expeditio Syriaca susciperetur. Porro eodem anno, ut quidam tradidere, natus fuit Tiberius, quo ipse Ovidius: aut uno tantum posteriore, auctore Suetonio. Postremo et illud repugnat, quo minus de Tiberio hunc locum accipiamus, quod sequitur: *Quum tibi sint fratres* etc. Neque enim fratrem aliquem, praeterquam unum Drusum, habuit Tiberius, qui in Germania periit. At Caius Lucium et Agrippam habuit: de quibus Merula in Commentariis. Accedit huc et Senecae auctoritas, qui principem iuventutis Caium vocat, quod idem et poëta hic facit, fratremque Lucium in apparatu Parthici belli dicit amisisse: quod ipsum quoque nobiscum consentit. MICYL.

179. *Crassi gaudete sepulti.* Crassum utrumque, M. scilicet patrem et P. filium, in bello Parthico interemtos sepulcro caruisse tot constat testimoniis, ut ne in dubium quidem res nunc sit revocanda. Quare igitur *sepulti* Ovidius dixerit non video, nisi fingas Parthos, imminente novo, quod intentabat Augustus, bello, Crassorum reliquias collegisse, et sepulcro condendas Romanis tradidisse. Forte, inquit Burmann. *Bis ulti*, a Ventidio primum; nunc autem ab Augusto vindictam parante, et Caio, cui bellum hoc demandatum: sed petita haec longius. Dicam ego simplicius Ovidii mentem fuisse, Crassos, ubicumque iacerent sepulti, vel ipso e tumulo *gaudere*, quod *adesset ultor*, qui poenas tandem a Parthis repeteret.

180. *Signaque barbaricas* etc. Signa militaria quae Crasso Parthi rapuerant, ipsi Augusto, Orientis statum componenti, restituta sunt, A. V. C. DCCXXXIV. Qua victoria quantum gavisus fuerit, testantur tot et tam varie ea de re signati numi, cum inscriptione: SIGNIS RECEPTIS.

181. *Vltor adest.* Caius, Agrippae filius, de quo iam mentio. *Primisque ducem profitetur in annis.* Merito *primis in annis;* vix enim decem et octo annos natus, *bella puer*, non *puero* tractanda, tractabat. Sed mox, totus in adulationem compositus:

Caesaribus virtus *contigit ante diem;*

unde sane Cornelius noster versus egregios depromsit, quos sibi iam lector quisque in mentem revocat:

Je suis jeune, il est vrai; *mais aux ames bien nées*
La valeur n'attend pas le nombre des années.

Parcite natales, timidi, numerare Deorum:
  Caesaribus virtus contigit ante diem.
Ingenium coeleste suis velocius annis
  Surgit, et ignavae fert male damna morae.
Parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues
  Pressit; et in cunis iam Iove dignus erat.
Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuisti,
  Quum timuit thyrsos India victa tuos!
Auspiciis animisque patris, puer, arma movebis;
  Et vinces animis auspiciisque patris.
Tale rudimentum tanto sub nomine debes;
  Nunc iuvenum princeps, deinde future senum.
Quum tibi sint fratres, fratres ulciscere laesos;
  Quumque pater tibi sit, iura tuere patris.
Induit arma tibi genitor patriaeque tuusque:
  Hostis ab invito regna parente rapit.

183. *Parcite natales.* Magistrum exquisitae adulationis habuit Naso Ciceronem Philipp. V, cap. 17: *C. Caesar ineunte aetate docuit, ab excellenti eximiaque virtute progressum aetatis exspectari non oportere* etc., et quae ibi plura. Ovidius vero, dum Caio adulatur, ipsi etiam Augusto blanditur, ad maturam eius virtutem militarem, quam bello iam Mutinensi, et sequentibus prodidit, alludens.

191. *Auspiciis animisque* etc. Ita castigatiores libri: ante perperam *annis* in utroque versu legebatur.

194. *Nunc iuvenum princeps* etc. *Princeps iuventutis* dicebatur, qui primus in recognoscendo ordine equestri recitabatur. Perinde ac ille *Princeps senatus*, sive *senum*, qui primus in senatus recensione augusto titulo nominabatur. Quod quidem Caio Caesari non contigit, qui iuvenis admodum, biennio scilicet postquam Roma discessisset, occidit scelere et perfidia Parthorum ducis Domnes interemtus. Florus IV, 12.

195. *Quum tibi sint fratres* etc. Lucius Caesar et M. Agrippa Posthumius; quos *laesos* dicit, propter ius accipiendi rectores romanos, a Parthis intermissum: quod unum Armeniis, devicto rege Tigrane, servitii genus Pompeius indiderat.

196. *Iura tuere patris.* Ius illud de quo supra, per Caium Caesarem recuperavit Augustus, qui tres Agrippae filios in suos adscripserat; ideoque *pater* iure dicitur.

197. *Induit.* Ita recte: perperam editiones quaedam Venetae, Aldi et Bersmanni, *praebuit.* Vid. ad Epist. VIII, 50.

198. *Hostis ab invito* etc. Parthus *regna*, Armeniam quae ad Parthos defecerat, *rapit a parente*, ab Augusto scilicet; *pia* igitur quae *feres* tela

Tu pia tela feres, sceleratas ille sagittas:
  Stabunt pro signis iusque piumque tuis.
Vincuntur causa Parthi: vincantur et armis.
  Eoas Latio dux meus addat opes.
Marsque pater, Caesarque pater, date numen eunti!
  Nam Deus e vobis alter es, alter eris.
Auguror en; vinces; votivaque carmina reddam,
  Et magno nobis ore sonandus eris.
Consistes; aciemque meis hortabere verbis.
  O desint animis ne mea verba tuis!
Tergaque Parthorum, Romanaque pectora dicam;
  Telaque, ab everso quae iacit hostis equo.
Qui fugis, ut vincas, quid victo, Parthe, relinquis?

ius paternum defensurus. Sunt tamen qui de Phraate IV intelligant, qui, exturbato e solio patre Orode, regem se illius in locum suffecit. Sed planior multo, quae ad Augustum refertur interpretatio.

200. *Stabunt pro signis* etc. Incedent ante signa, et quasi viam ad victoriam adaperient Pietas et Iustitia, pro, quae praeferri solebant, Imperatorum imaginibus.

202. *Latio.* Coniecerat olim Heinsius, *Latiis:* ut Epist. III, vs. 86:

Quid lacerat Danaas impiger Hector opes!

203. *Date numen.* Alios legere *lumen*, notavit Dousa.

204. *Nam Deus e vobis alter es, alter eris.* Intelligit autem Martem et Augustum, de quibus praecedenti versu mentio fit: quorum alter, hoc est Mars, iam Deus erat: alter autem, Augustus scilicet, futurus erat. Id quod ex eo colligebat poëta, quod etiam tum vivo divini honores decernebantur. Non autem de Caio Tiberiove intelligendum: quorum neutri, neque vivo, neque mortuo, divini honores constituti fuere. Mar.

207. *Consistes.* In acie accinctus proelio. Vid. ad Petron. 19, et supra Epist. XXI, 117. Male Merula, *in concione stabis: consistes et quemque* excerpta Vossiana: *etiamque meis* duo alii: *aciesque* quinque: *tuis verbis* etiam tres. Burm.

208. *O desint*) *Fac desint*, unus Vaticanus.

211. *Qui fugis, ut vincas* etc. Non est unde quid in hoc versu moveas, quem tamen *suo*, ut ait, *periculo*, legi sic Heinsius volebat:

Qui fugis ut vincas, quid victo, Parthe, relinques!

Primum enim ad solitum Parthis morem alludit poëta, qui victoriae spem et fiduciam in fuga ponebant, (*fidentemque fuga Parthum* Virgil. Georg. III, 30) ad pugnam mox acriores reversuri: deinde vero simulatae veram, quam ominatur, fugam opponens, addit ironice: *quid victos, Parthe, relinquis?* quid Romanos, quos *victos* iam solita fraude praesumis,

Parthe, malum iam nunc Mars tuus omen habet.
Ergo erit illa dies, qua tu, pulcherrime rerum,
Quatuor in niveis aureus ibis equis?
Ibunt ante duces: onerati colla catenis,
Ne possint tuti, qua prius, esse fuga.
Spectabunt laeti iuvenes, mixtaeque puellae;
Diffundetque animos omnibus ista dies.
Atque aliqua ex illis quum Regum nomina quaeret,
Quae loca, qui montes, quaeve ferantur aquae;
Omnia responde: nec tantum si qua rogabit;
Et quae nescieris, ut bene nota, refer.
Hic est Euphrates, praecinctus arundine frontem:
Cui coma dependet caerula, Tigris erit.

relinquis, et *fugis* ipse, quasi victus? Nihil hic video, quod non aptissime cum mente poëtae congruat; dum quem ex Heinsiana lectione sensum eruas, vix capio intelligendum.

213. *Ergo erit illa dies* etc. Quos mente praesagit triumphos, iam describit ut veros poëta, et in mediam sese pompam cum amatore immittit; ubi vix mirandum satis qua arte ad rem propositam redeat, quaque verborum felicitate a grandioribus ad leviora transeat. — *Ergo erit illa*. Ita Stat. III Silv. 2, 127:

Ergo erit illa dies, qua te maiora daturus
Caesar ab emerito iubeat discedere bello.

Non tamen invenustum, quod habet codex Regina, *Quando erit illa dies:* quod vehemens desiderium exprimit. Burm.

214. *Aureus ibis equis.* Notandum vero hic *ire in equis* poni, pro curru vehi, quum aliter pro equitare sumi soleat: lib. V Trist. Eleg. 7, 14:

Per medias in equis itque reditque vias.

Sic *venire in equis* Florus lib. IV, cap. 2. *Super equos ire* Iustin. XLI, 3, qui et *plaustro ire* dixit lib. XI, cap. 7. Livius lib. XXVIII, 9: *Itaque iret alter Consul sublimis curru, multiiugis, si vellet, equis.*

217. *Mixtaeque puellae*) *Laetaeque puellae* Palatinus: *pariterque* tres: *nuptaeque* Vatican. *timidaeque* unus.

221. *Nec tantum si qua rogabit*. Monet ne expectet dum interroget, sed ultro puellam admoneat, *qui montes, quaeve ferantur aquae*; id est, urbium et regionum devictarum imagines descriptae.

224. *Dependet*) *Respondet* Commelianus: unde *resplendet* faciebat Heinsius: caeterum glossator aliquis in codice uno adscripserat: « Euphratem arundine praecinctum frontem, id est extremitatem riparum: Tigridi comam *dependere* propter arbores, quae sunt circa ripam. » — Nec mirum sane tales ineptias *glossatori* nescio cui quondam excidisse: quis vero non miretur referri, et serio quidem, ab interprete recentiori, aequalium censore asperrimo? — *Arundine crinem* Bernensis.

Hos facito Armenios: haec est Danaeïa Persis:
  Vrbs in Achaemeniis vallibus ista fuit.
Ille, vel ille, duces; et erunt, quae nomina dicas:
  Si poteris, vere: si minus, apta tamen.
DANT etiam positis aditum convivia mensis:
  Est aliquid, praeter vina, quod inde petas.
Saepe illic positi teneris adducta lacertis
  Purpureus Bacchi cornua pressit Amor.
Vinaque quum bibulas sparsere Cupidinis alas,
  Permanet, et capto stat gravis ille loco.
Ille quidem pennas velociter excutit udas:

225. *Haec est Danaeïa Persis.* Dicta sic Persarum regio a Perse, Persei et Andromedae filio, qui nepos Danaës. — Et qui sequitur versus eamdem regionem designat Achaemenis nomine, qui ibi regnavit: *Achaemenis in vallibus.*

229. *Dant etiam positis.* Quin recte *positae mensae* dicantur, nullum dubium: sed quia mox sequitur iterum *positi Bacchi*; hic mallem aliud verbum: forte *sociis mensis*: ut ita *socius torus*, *lectus*, *socii penates*, et similia passim apud Nostrum. BVRM.

231. *Saepe illic positi* etc. *Ponere vinum* etiam Petron. dixit cap. 34, et ad cap. 20; sed si *positi* hic scribendum, interpretarer, accumbentis et vino indulgentis: ut *cubitum ponere* apud Petron. 27, ita XIII Met. 638: *Positique tapetibus altis.* Petron. 32; *Positusque inter cervicalia minutissima;* et 101: *Giton super pectus meum positus.* Exemplo ergo Bacchi *positi* et accumbentis, cuius cornua Amor pressit, utitur, ut mox Cupidinis mentionem iniiciat. In Heinsii interpretatione Bacchus pro ipso vino esset capiendus, quod vix quadrat: *positus* si cum quibusdam editis, et Palatino codice legeretur, ad Amorem esset referendum accumbentem. IDEM.

234. *Et capto stat gravis ille loco.* Libri veteres *coepto* vel *cepto.* Sic *coeptum carmen* Lucanus, initio Panegyrici ad Pisonem: *coeptus furor* Seneca Hercule furente: et *coepta verba* Hippolyto: *iter coeptum animus peragit* Nostro Fast. lib. I; et lib. IV: *coeptum perficere opus*: atque his similia plura, quae passim occurrunt: nisi quis *certo loco* malit: ut lib. III, 530: *certo ponite quemque loco.* HEINS. — In exemplis ab Heinsio adductis nullum video, unde *coeptus locus* adstruatur: et facile alias res *coeptas* dici patior; sed *locum captum* a Nasone dictum vere et eleganter arbitror: est enim locutio a re militari desumta: ubi *locum capere* dicitur Imperator, qui aptum, sive aciei, sive castris eligit. Sic et in sacris *captus locus*, legitime ad sacrificandum constitutus dicebatur, teste Festo; et hoc *eligere locum* Cicer. X ad Fam. 23, dicit. Sic in ipsa acie Flor. IV, 1: *Quem quis in pugnando ceperat locum, eum amissa anima, corpore tegebat.* BVRM.

Sed tamen et spargi pectus amore nocet.
Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos:
Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit:
Tunc dolor et curae, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes, aevo rarissima nostro,
Simplicitas, artes excutiente Deo.
Illic saepe animos iuvenum rapuere puellae;
Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.
Hic tu fallaci nimium ne crede lucernae:
Iudicio formae noxque merumque nocent.
Luce Deas coeloque Paris spectavit aperto,
Quum dixit Veneri: vincis utramque, Venus.
Nocte latent mendae, vitioque ignoscitur omni;
Horaque formosam quamlibet illa facit.
Consule de gemmis, de tincta murice lana;
Consule de facie corporibusque diem.
Quid tibi femineos coetus, venatibus aptos,

236. *Sed tamen et spargi.* An vero *nocet?* Cur ergo, Naso, artem *noxiam* doces? Immo vero puto; *pectus amore docet:* ille quidem vini vim velociter excutere potest; sed *docet* tamen amorem penetrare in pectus; ideoque amatoribus quaerenda convivia sunt, ubi cum Baccho Cupido etiam dominatur. *Solet* est in uno Heinsii, etiam non male. IDEM.

240. *Dolor et curae.* Suspectus locus, quia mox praecessit *cura:* sed nihil iuvant scripti codices: nisi quod pro *dolor*, *pavor*, in uno Regio; in altero et Bodleiano, *color:* in Commeliniano, *tunc etiam curae* · forte, *tunc dolor et poena*, nam *poena* et *cura* passim confunduntur in scriptis libris.

242. *Artes.* Glossa scripti codicis *dolos:* recte. *Excutiente mero* Iunii codex.

244. *Ignis in igne.* Hoc sumptum e graeco proverbio πῦρ ἐπὶ πῦρ, de quo videndi Diogenianus VI, 71; Zenobius V, 69, cum nota Scholti; Hesychius in πῦρ ἐπὶ πῦρ, cum nota Alberti, ut docet Cl. Boissonade in Nicetae tom. II, p. 451. Perperam alii *Venus in venis.* Eratosthenes apud Athenaeum lib. II, cap. 4:

Οἶνος τῷ πυρὶ ἶσον ἔχει μένος.

Proponebat Heinsius:

Vi Venus in vinis, ignis in igne subit.

249. *Mendae.* Hoc versu utuntur antiqui Grammatici, ut doceant differentiam *mendae* et *mendi.* Vide Charis. pag. 55. Eutych. pag. 21, 74; et Incertum pag. 2791. BVRM.

253. *Quid tibi foemineos coetus ve-*

Enumerem? numero cedet arena meo.
QVID referam Baias, praetextaque litora velis,
Et, quae de calido sulfure fumat, aquam?
Hinc aliquis vulnus referens in pectore, dixit:
Non haec, ut fama est, unda salubris erat.
Ecce suburbanae templum nemorale Dianae,
Partaque per gladios regna nocente manu.
Illa quod est virgo, quod tela Cupidinis odit;
Multa dedit populo vulnera, multa dabit.
HACTENVS, unde legas quod ames, ubi retia ponas,
Praecipit imparibus vecta Thalia rotis.
Nunc tibi, quae placuit, quas sit capienda per artes,
Dicere praecipuae molior artis opus.
Quisquis ubique viri, dociles advertite mentes;

natibus aptos. Quid enumerem tibi *coetus* et congregationes mulierum omnes, in quibus, aut ubi licest eas apte ac commode *venari?* Estque haec velut transitio quaedam; nam ut hactenus enumeravit loca intra urbem, ubi puellae congregari solent: ita deinceps ea, quibus extra urbem idem fieri solet, recenset; ceu sunt Baiae, nemus Aricinum, et similia. MICYL.

255. *Praetextaque litora velis*) *Bais* fragmentum Oxoniense. Puto *Baulis*. *Bauli* enim *Baiis* vicini, et quidem in ipso litore. Potest et ferri *praetexta Baiis litora*, ut totum illum tractum litoralem designet, qui a Puteolis Misenum usque promontorium incurvus tenditur, ac sinuosus. Sed et *praetexta velis litora* ita intelligi possunt, ut apud Virgil. lib. VI: *litora curvae Praetexunt puppes.* Lucan. lib. X, 537: *Densae praetexunt litora classes*; et intellige de lintribus, quae in sinu Baiano frequentissimae. HEINS.

256. *Fumat.* Vossianus et quatuordecim alii *manat: aqua* etiam nonnulli.

260. *Partaque per gladios regna nocente manu.* Poëta historiam et morem tangit, quo sacerdotes apud Ariciam alii aliis succedebant. Non enim ingenui hoc munus obibant, sed servi, iidemque fugitivi; qui singulari certamine inter sese dimicantes, cum victoria etiam sacerdotium adipiscebantur, semperque victor idem, et successor alterius erat. Quem morem Pausanias in Corinthiacis etiamnum suis temporibus durasse scribit. Per regnum ergo sacerdotium intellige: nam et ipse sacerdos rex nemoralis, a nemore scilicet Aricino, ubi templum Deae erat, vocabatur. MICYL.

267. *Quisquis ubique viri.* Videtur legendum *Quotquot ubique viri*, vel *Quidquid ubique virum.* HEINS. Nihil muta: passim enim *quisquis*, et *quisque*, cum plurali coniunguntur. — *Dociles advertite mentes. Faciles* antiquae editiones usque ad Aldinam,

Pollicitisque favens vulgus adeste meis.
Prima tuae menti veniat fiducia, cunctas
Posse capi; capies: tu modo tende plagas.
Vere prius volucres taceant, aestate cicadae;
Maenalius lepori det sua terga canis;
Femina quam iuveni blande tentata repugnet;
Haec quoque, quam poteris credere nolle, volet.
Vtque viro furtiva Venus, sic grata puellae.
Vir male dissimulat: tectius illa cupit.
Conveniat maribus, ne quam nos ante rogemus;
Femina iam partes victa rogantis agat.
Mollibus in pratis admugit femina tauro;
Femina cornipedi semper adhinnit equo.
Parcior in nobis, nec tam furiosa libido.
Legitimum finem flamma virilis habet.
Byblida quid referam, vetito quae fratris amore

et ita unus Heinsii. *Faciles* sunt credulae: ut Fast. II, 45: *O nimium faciles*. In MSS. *faciles* etiam reperitur: *adesto* multi scripti et editi. Burm.

268. *Veniat fiducia, cunctas*) *Fiducia formae* Regius et Oxoniensis. Lego *forma posse capi*; puellas tua forma capi posse. Idem Oxoniensis *capias* sequenti versu.

273. *Tentata repugnet*) *Captata* Vaticanus unus. Nihil tamen temere hic mutandum. Heins. — *Tentata* praestat, et blanditiis melius convenit. Horatius III, Od. 7: *Et miseram tuis Dicens ignibus uri, Tentat mille vafer modis*. Sic *tentator Dianae Orion* eidem lib. III, Od. 4. Tibul. lib. I, Eleg. 3, 73:

Illic Iunonem *tentare* Ixionis ausi,
Versantur celeri noxia membra rota;

ubi videndus Gebhardus, qui docet eodem sensu Graecos πειρᾶν el πειράζειν uti; et Broukh. adeundus.

276. *Tectius illa cupit*. Turbant codices, qui, *rectius*, *tutius*, *fortius* habent: sed omnes frustra. Tibul. IV, Eleg. 5, 17:

Optat idem iuvenis, quod nos: sed *tectius* optat,
Nam pudet haec illum dicere verba palam,

ubi etiam *tutius* quidam libri: sententia vero est ab Euripide accepta, qui Andromach. vs. 219:

Αἰσχρόν γε καί τοι χεῖρον' ἀρσένων νόσον
Ταύτην νοσοῦμεν, ἀλλὰ προὔστημεν καλῶς.

281. *Parcior in nobis*) *Fortior* primae editiones, et Intimelianus codex, pro diversa lectione: eleganter; quomodo et Naugerius coniiciebat. *Fortis* enim Ovidio pro eo, qui moderatur adfectibus, saepe ponitur.

282. *Legitimum finem*) *Legitimam* Menteli liber. Varro lib. IV de de Ling. Lat. p. 8: *Quae radices egerit extra fines suas persequemur*. Vid. Lambin. ad Lucret. I, 108.

Arsit, et est laqueo fortiter ulta nefas?
Myrrha patrem, sed non quo filia debet, amavit;
Et nunc obducto cortice pressa latet;
Illius et lacrymis, quas arbore fundit odora,
Vnguimur; et dominae nomina gutta tenet.
Forte sub umbrosis nemorosae vallibus Idae
Candidus, armenti gloria, taurus erat;
Signatus tenui media inter cornua nigro:
Vna fuit labes; cetera lactis erant.
Illum Gnosiadesque Cydoneaeque iuvencae
Optarunt tergo sustinuisse suo.
Pasiphaë fieri gaudebat adultera tauri:
Invida formosas oderat illa boves.
Nota cano: non hoc, centum quae sustinet urbes,
Quamvis sit mendax, Creta negare potest.
Ipsa novas frondes, et prata tenerrima tauro

284. *Arsit, et est laqueo fortiter ulta nefas.* Hanc fabulam tractat idem IX Metam. Sed vide diversitatem traditionum: illic delicuisse in fontem dicit; hic laqueo finisse vitam Bybliden. Quae varietas a Graecis sumpta, apud quos Tragici, ut cuiusque argumento commodissima, hoc aut illud affingunt. MICYL.

285. *Myrrha patrem* etc. Indifferenter Σμύρνα vel Μύῤῥα apud Graecos: Latinis *Myrrha.* Vid. Hygin. Fab. 58, 275; Apollod. III, 14; Nostrum Metam. X, 298.

289. *Forte sub umbrosis* etc. Manifesta Virgilii imitatio, qui ium nefandam hanc Venerem Ecl. VI, 45 seqq. non caste minus, quam luculenter adligerat. Longius, suo more, Noster argumento immoratur, *arti* quam tractat, prorsus alieno.

291. *Tenui media inter cornua nigro.* Alii *tenui virga:* unus Vaticanus *gyro.* Sed nil mutandum: *nigro*, ut *albo* apud Virgil. III Georg. 56:

Nec mihi displiceat maculis insignis et albo.

Noster Metam. III, 221:

Et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos et Menelaus, etc.

293. *Gnosiades, Cydoniadesque.* Mire variant hic libri: meliores tamen *Gnosiades Cydoneaeque*: quod sequendum duxi: nisi quod *Gnosiadesque* lego, vel invitis scriptis; quum prior in *Cydon* syllaba corripiatur ab antiquis scriptoribus. Apud Maronem tamen *Cydon* nomen viri productum exstat; Aeneid. X, 325:

Dum sequeris Clytium infelix, nova gaudia, *Cydon.*

296. *Invida formosas*) *Formosae* Commelin. *deformes* Bernens. unus.

299. *Ipsa novas frondes et prata tenerrima*) *Per prata* libri nonnulli: sed male; frondes et herbas sic quo-

Fertur inadsueta subsecuisse manu.
It comes armentis; nec ituram cura moratur
Coniugis: et Minos a bove victus erat.
Quo tibi, Pasiphaë, pretiosas sumere vestes?
Iste tuus nullas sentit adulter opes.
Quid tibi cum speculo montana armenta petenti?
Quid toties positas fingis inepta comas?
Crede tamen speculo, quod te negat esse iuvencam.
Quam cuperes fronti cornua nata tuae!
Sive placet Minos, nullus quaeratur adulter;
Sive virum mavis fallere, falle viro.
In nemus et saltus thalamo regina relicto
Fertur, ut Aonio concita Baccha Deo.
Ah! quoties vaccam vultu spectavit iniquo,
Et dixit: Domino cur placet ista meo!
Adspice, ut ante ipsum teneris exsultet in herbis;
Nec dubito, quin se stulta decere putet.
Dixit; et ingenti iamdudum de grege duci
Iussit; et immeritam sub iuga curva trahi:
Aut cadere ante aras commentaque sacra coëgit;
Et tenuit laeta pellicis exta manu.
Pellicibus quoties placavit numina caesis,

que coniunxit lib. I Met. 632, de Io:

Frondibus arboreis et amara pascitur *herba.*

Tenera hic idem, quod nova et recens nata significat: sic *tenerum gramen* Hor. IV, Od. 12; Virg. I, Georg. 112:

Luxuriam segetum *tenera* depascit in herba.
BURM.

301. *It comes armentis.* Francof. et duo alii, *fit;* non male: nam et ita Propertius libro III, Elegia 15, vs. 20: *Exclusis fit comes ipsa Venus.*

303. *Quid tibi, Pasiphaë, pretiosas sumere vestes?* Omnino scribendum, vel contra libros, *Quo tibi?* Eleganter enim id cum infinitivo iungitur. Certe in codice Regio, *Quod tibi:* sic apud Persium Sat. I: *Quo didicisse.* Horatius lib. I, Sat. 6, 24:

... Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribuno

318. *Sub iuga curva trahi*) *Iuga panda* prima editio, cum quatuor scriptis: quae vox in deliciis est Nostro.

319. *Commentaque sacra*) *Mentita* Palatinus unus et Aprosii, pro diversa lectione. Dousa explicat, ut indictivas ferias, quas ipsa sibi *commenta* erat.

Atque ait, exta tenens: Ite, placete meo!
Et modo se Europen fieri, modo postulat Io:
Altera quod bos est; altera vecta bove.
Hanc tamen implevit, vacca deceptus acerna,
Dux gregis; et partu proditus auctor erat.
Cressa Thyesteo si se abstinuisset amore;
O quantum est, uni posse placere viro!
Non medium rupisset iter, curruque retorto
Auroram versis Phoebus adisset equis.
Filia purpureos Niso furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Qui Martem terra, Neptunum effugit in undis,

325. *Vacca deceptus acerna.* Ope scilicet Daedalea: Οὗτος (γὰρ) ξυλίνην βοῦν ἐπὶ τροχῶν κατασκευάσας, καὶ ταύτην λαβὼν καὶ κοιλάνας ἔσωθεν, ἐκδείρας τε βοῦν, τὴν δορὰν περιέρραψε, καὶ θεὶς ἐν ᾧπερ εἴθιστο ὁ ταῦρος λειμῶνι βόσκεσθαι, τὴν Πασιφάην ἐνεβίβασεν. ἐλθὼν δὲ ὁ ταῦρος, ὡς ἀληθινῇ βοῒ συνῆλθεν. Apollod. III, 1. — *Acerna. Ahena* unus Vatic.

327. *Cressa Thyesteo* etc. Aeropen indicat, Atrei coniugem. Nota fabula. — *Cressa.* Aerope: Apollodorus et Ovidius in Tristibus (lib. II, 391), et Seneca in Thyeste. Cior. — *Si se abstinuisset.* Versus paullo durior: unus Palatinus, *si se tenuisset.* Cogitabam aliquando, *si se renuisset amori*, id est negasset, ut Metam. IX, 506:

At non Aeolidae thalamos renuere sororum.

Sed nunc nihil muto. Plinius lib. XXVIII, cap. 4: *Abstinere se cibo omni aut potu, in praesentissimis remediis habetur.* Burm.

329. *Rupisset iter*) *Rapuisset* ediderunt olim Veneti, deinde Mieyllus, Bersmannus, Vincentius et Plantin. quod et in quinque codicibus exstat. Sed *rapere iter* aliud notat, ac poëta voluit: *rupit iter* sol, id est a medio cursu ad ortum rediit. Bene vero addit *medium*, quia *iter rumpere* etiam dicitur de difficili via, quum obstantia perrumpimus.

330. *Auroram versis*) *Adversis* Lincoln.; unde Heinsius coniecerat *aversis.* Ita certe Auctor Aetnae 29: *Aversumque diem*; et Claudian. Bell. Gildonic. 400: *Avertitque diem.* Sed nihil opus. Burm.

331. *Filia purpureos.* De utraque Scylla, quas poëtae saepius confuderunt, vid. quae disseruit Heins. ad Vlixis Epist. 33. Quidam vero quum moleste ferrent tribuisse Nostrum Nisi filiae, quae sunt Scyllae alterius, quae Phorci filia, varie locum hunc tentaverunt, quem ego sic, duce praest. edit. 1470, facile restituendum putem:

Puppe cadens celsa facta refertur avis.

Omisso tamen sequente disticho, quod nemo non iudicet Grammaticuli nescio cuius merum glossema. — *Niso. Nisi* plurimi scripti; sed ita et Pli-

Coniugis Atrides victima dira fuit.
Cui non defleta est Ephyraeae flamma Creusae?
Et nece natorum sanguinolenta parens?
Flevit Amyntorides per inania lumina Phoenix:
Hippolytum pavidi diripuistis, equi.
Quid fodis immeritis, Phineu, sua lumina natis?
Poena reversura est in caput ista tuum.
Omnia feminea sunt ista libidine mota;
Acrior est nostra, plusque furoris habet.

Ergo age, ne dubita cunctas superare puellas:
Vix erit e multis quae neget una tibi.
Quae dant, quaeque negant, gaudent tamen esse rogatae.
Vt iam fallaris, tuta repulsa tua est.
Sed cur fallaris, quum sit nova grata voluptas,

nius lib. XII, 14 dixit, *nemo furatur alteri.*

335. *Ephyraeae.* Corinthiae, ab Ephyre. Vid. quae adnotata in Epistola Medeae ad Iasonem.

337. *Flevit Amyntorides per inania lumina Phoenix.* Narrat ipse Phoenix apud Homerum Il. IX, 449 seqq. matris impulsu patris pellicem corrupisse, unde iratus pater filium diris devoverit; qui quum fugisset, et Phthiam devenisset, benigne a Peleo exceptus est, comesque Achilli datus. Haec tantum ex Homero: apud Apollod. autem III, 13, legimus, a patre excaecatum, et sanatum a Chirone, Dolopum regem a Peleo constitutum fuisse. Huius fortunae a tragicis poëtis varium in modum fuit versata.

339. *Quid fodis immeritis, Phineu.* Cur Phinea Iupiter lumine orbaverit, non constat satis inter Mythographos. Alii enim excaecatum a Diis ferunt, quia futura mortalibus aperirel: alii a Neptuno, quia fugientibus e Colchis in Graeciam Phryxi natis mare placaverat. Sunt denique qui oculis captum dicant, quod, suadente Idaea coniuge, natis, quos e priori uxore susceperat, oculos ipse effodisset. Apollod. I, 9. Plura apud Apollonium Rhod. II, 170–209, et seqq.: ubi vid. Schol. Valer. Flacc. 423 seqq. Breviter de Phineo, in Orphic. 665.

341. *Libidine mota*) *Cupidine plena* Oxoniensis. Heins.

343. *Ne dubita.* Nonnulli *nec* vel *ne dubites:* eodem modo variant codices II Met. 101, 335; IX, 697: sed imitatio videtur Tibull. III, 4, 75:

Ergo *ne dubita* blandas adhibere querelas.

Latinius autem *ne dubita*, quam *dubites*. Burm. — *Cunctas superare puellas.* Imo *sperare:* quod emendatiores membranae agnoscunt, quamquam *superare* pro *expugnare* possit capi. H.

347. *Quum sit nova*) *Quum sit*

Et capiant animos plus aliena suos?
Fertilior seges est alienis semper in agris;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

Sed prius ancillam captandae nosse puellae
Cura sit: accessus molliat ista tuos.
Proxima consiliis dominae sit ut illa, videto;
Neve parum tacitis conscia fida iocis.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando;
Quod petis, e facili, si volet illa, feres.
Illa legat tempus, medici quoque tempora servant,
Quo facilis dominae mens sit et apta capi.
Mens erit apta capi tunc, quum laetissima rerum,
Vt seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent, nec sunt adstricta dolore,

sibi grata voluptas Argent. *tibi* Mentelii: *iam grata*, Patavinus.

348. *Et capiant animos plus aliena suis*) *Suos* Iureti et Politiani codex cum aliis quibusdam. — Mallem *suis* retinere, ut sit sententia ex medio petita, omnes magis cupere aliena, quia credunt illa pleniora: ita puellam maiorem voluptatem sperare ex novo amante, quam ex eo, qui iam diu eam coluit; et ideo facile ad amandum deduci. De marito et uxore capit inepte Crispinus. B.

349. *Fertilior seges est alienis semper in agris.* Ad hunc locum respexit Iuvenalis Sat. XIV, 142: *Maiorque videtur, Et melior vicina seges.*

352. *Accessus molliat ista tuos.* Faciat ut tibi ad dominam aditus pateat facilior. Eleganter admodum *mollire* eo sensu: sic Dido ad sororem, Aen. IV, 423, de Aenea, quem tentat nequicquam detinere:

Sola viri *molles aditus* et tempora noras.

— *Molliat ista*) *Molliet illa* Oxoniensis et plerique alii: *molliet* multi.

353. *Proxima consiliis dominae sit ut illa, videto.* Tò *ut* libri quidam non agnoscunt. Oxoniensis et Petavianus, *sit an illa.* Forte *Conscia consiliis*: *conciliis* etiam est in Commeliniano. Heins.

354. *Conscia fida.* Francius malebat *conscia facta.* Certe alterutrum, *fida*, vel *conscia* credo glossatoris esse. *Missa* habebat Hafniensis. Heinsius olim coniecerat *cognita fida.* Forte *Neve parum tacitis nuntia fida iocis.* B. Sic *conscia* et *nuntia* apud Claudian. confusa. Bell. Get. 98.

360. *Luxuriabit humo*) *Luxuriavit* Regius et Oxoniensis cum aliis nonnullis. Iureti *luxuriatur.* Lege *luxuriarit*: et sic unus Vaticanus.

361. *Nec sunt adstricta dolore.* Plurimi inter meliores, *attrita*, sed frustra: ita enim contra *diffusa* in gaudio: et respondet τῷ *patent.* Sic *solvi*

Ipsa patent; blanda tum subit arte Venus.
Tum, quum tristis erat, defensa est Ilios armis:
Militibus gravidum laeta recepit equum.
Tum quoque tentanda est, quum pellice laesa dolebit:
Tum facias, opera ne sit inulta tua.
Hanc matutinos pectens ancilla capillos
Incitet; et velo remigis addat opem.
Et, secum tenui suspirans murmure, dicat;
Vt puto, non poteris ipsa referre vicem.
Tum de te narret; tum persuadentia verba
Addat; et insano iuret amore mori.
Sed propera, ne vela cadant, auraeque residant.
Vt fragilis glacies, interit ira mora.
Quaeris, an hanc ipsam prosit vitiare ministram?
Talibus admissis alea grandis inest.
Haec a concubitu fit sedula; tardior illa:
Haec dominae munus te parat, illa sibi.
Casus in eventu est: licet haec indulgeat ausis;

gaudio, et similia vidimus. *Ita adstrictum gelido frigore pectus* Ep. XV, 112: *abstracta* unus codex: *labore* etiam Vatican. Mallem vero cum Moreti, *ipsa patet*; dum laeta mente erit, ipsa tibi patebit facile. BURM.

367. *Hanc matutinos* etc. *Pectentem* Neapolitanus et Oxon. quasi ipsae puellae pecterent: ita Ep. XIII, 39, olim legebatur *ipsa comas pectam*; sed ibi Heinsius *pectar* legit, et ornatricum fuisse has partes docet.

370. *Vt puto, non poteris ipsa referre vicem.* Hoc est, compensare id, quod coniux in te peccavit; te ulcisci: non est referre gratiam, ut Merula hic exponit. Et quod mox sequitur, *Sed propera, ne vela cadant*, de occupanda puella intelligendum est, cuius animus antea devinciendus, quam ira residat.

373. *Sed propera, ne vela cadant, auraeque residant.* Sic recte Palatinus, ut perstet metaphora. Alii *irae*, quod non male; et id tuetur Virgil. Aen. VI, 407: *tumida ex ira tum corda residunt.* — *Properet* Oxoniensis, ut ad ancillam referatur. Vtrum velis eliges: nihil ad sensum.

375. *Vitiare ministram*) *Temerare* opinor legendum, Nasoniano verbo. Vide notas Amor. libro I, El. 8, vers. 19. HEINS. — Et *violare*, et *temerare* gravia nimis verba sunt, nec humilitati ancillae convenientia; ideoque ego *vitiare* praeferrem. B.

379. *Casus in eventu est, licet hic indulgeat ausis.* Expone: licet hic eventus, sive casus, hoc est fortuna, indulgeat ausis, id est faveat audentibus etc. secundum illud, *Audentes fortuna iuvat.* Non enim pro aliquis

Consilium tamen est abstinuisse meum.
Non ego per praeceps et acuta cacumina vadam:
Nec iuvenum quisquam, me duce, captus erit.
Si tamen illa tibi, dum dat, recipitque tabellas,
Corpore, non tantum sedulitate, placet;
Fac domina potiare prius; comes illa sequatur.
Non tibi ab ancilla est incipienda Venus.
Hoc unum moneo, si quid modo creditur arti,
Nec mea dicta rapax per mare ventus agit;
Aut non tentaris, aut perfice: tollitur index,
Quum semel in partem criminis ipsa venit.
Non avis utiliter viscatis effugit alis:
Non bene de laxis cassibus exit aper.
Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.
Perprime tentatam; nec, nisi victor, abi.
Tum neque te prodet communi obnoxia culpae;
Factaque erunt dominae dictaque nota tibi.
Sed bene celetur: bene si celabitur index,

sumi potest hoc loco *Hic*, ut Merula exponit: sed relative accipiendum est, ut saepe alias solet. MICYL. Scripti plurimi, *haec;* nimirum ancilla: et recte. HEINS.

381. *Acuta cacumina.* Pro *vadam*, melius, mea sententia, duo libri, *ducam*: profitetur enim se magistrum et ducem iuventuti Naso. Francofurt. quoque eleganti repetitione, *per praeceps, per acuta cacumina.* B.

389. *Aut non tentaris, aut perfice. Aut non tentasses*, Regius et multi alii. Iureti codex, nec pauci alii, *Aut non tentabis.* Oxoniensis, *tentares.* Lego *Aut non tentaris.* Mutarunt illud scioli, quod nescirent ultimam syllabam saepe produci in huiusmodi verbis. HEINS. — *Tollitur index, Quum semel in partem criminis illa venit.* Non tantum de indicio, quod ad dominam deferri potest, accipiendum: sed magis de eo, quod ad virum, sive maritum: quasi diceret, nunquam illa de domina indicabit marito, postquam ipsa in societatem criminis venerit. Quod fusius paulo post, 395.

394. *Perprime tentatam.* Id est, usque preme. Sic *interprimere* apud Minucium Felicem in Octavio me legisse memini. Horat. Epod. XVI, 38: *inominata perprimat cubilia.*

397. *Sed bene celetur: bene si celabitur* etc. Sensus est: ne suspicetur quidem domina ullam tibi cum ancilla esse amoris conspirationem; sicque amica *notitiae tuae suberit;* id est, nihil prorsus aget dicetve, quod non

Notitiae suberit semper amica tuae.
Tempora qui solis operosa colentibus arva,
Fallitur, et nautis adspicienda putat:
Nec semper credenda Ceres fallacibus arvis;
Nec semper viridi concava puppis aquae:
Nec teneras semper tutum captare puellas.
Saepe, dato melius tempore, fiet idem.
Sive dies suberit natalis, sive kalendae,
Quas Venerem Marti continuasse iuvat:
Sive erit ornatus, non ut fuit ante, sigillis,
Sed regum expositas Circus habebit opes:
Differ opus: tunc tristis hiems, tunc Pliades instant;

referat *index* ancilla, quae nullam sui dominae suspicionem iniecerit.

399. *Operosa arva.* Vide quae supra libro II Amor. 16, 33.

400. *Adspicienda*) *Accipienda* Palatinus unus et alius. Heinsius olim volebat *arripienda*: non male: ita Virgil. XI libro Aeneid. 459:

Immo ait, o cives, arrepto tempore Turnus,
Cogite concilium.

401. *Credenda Ceres*) *Tradenda* Palatinus. *Seges* etiam alius codex, solemni permutatione.

405. *Sive kalendae, quas Venerem Marti* etc. Solemnes inprimis mulieribus kalendae Martiae, quia tunc illis munera solebant missitari: unde *foeminecas* vocat Iuven. Sat. IX, 53:

Munera *femineis* tractas secreta *kalendis*.

Plura de kalendis Mart. apud Macrob. Saturn. I, 12 et 15; et Solin. 3. Ingeniose Noster *Matronalia*, id est sacra, quae a Matronis primo mensis huius die in honorem Martis celebrabantur, refert ad amores Veneris cum Marte, cui sacra haec *continuasse* dicitur.

408. *Sed regum expositas Circus habebit opes.* Quum variis ac speciosis rebus Circus exornatus erit, ita ut puellae illis contemplandis vacare magis quam amatori velint, tunc abstinendum esse: tunc enim operam in illis conciliandis frustra sumi.

409. *Differ opus: tunc tristis hiems, tunc Pliades instant.* Supra dixit poëta, *Nec semper viridi concava puppis aquae*, credenda scilicet. Ad hanc sententiam metaphorice hoc loco adludit, dicens opus esse differendum, quia hiems, et Pleiades, et Hoedi instant: hoc est, non esse tentandum puellae animum tunc, quia periclitaturus sit amator, perinde ut nauta, qui sub ortum aut occasum Pleiadum et Hoedorum navigationem instituit. MICYL. — *Tunc Pliades instant.* Dictae sic *Pliades* a Pleione, una ex Oceanitidibus, quae ex Atlante, Mauritaniae rege, filias suscepit duodecim, quarum septem *Pleiadum*, *Hyadum* quinque nomine celebrantur. Dictas volunt alii a πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant, quum oriantur circa aequinoctium vernum; unde a Latinis *Vergiliae* adpellantur.

Tunc tener aequorea mergitur Hoedus aqua;
Tunc bene desinitur: tunc, si quis creditur alto,
  Vix tenuit lacerae naufraga membra ratis.
Tu licet incipias, qua flebilis Allia luce
  Vulneribus Latiis sanguinolenta fuit:
Quaque die redeunt, rebus minus apta gerendis,
  Culta Palaestino septima festa viro.
Magna superstitio tibi sit natalis amicae;
  Quaque aliquid dandum est, illa sit atra dies.
Quum bene vitaris, tamen auferet: invenit artem
  Femina, qua cupidi carpat amantis opes.
Institor ad dominam veniet discinctus emacem:
  Expediet merces teque sedente suas.

411. *Tunc bene desinitur*) *Differtur* Cantabr. et Lincoln. *definit* Pal. *defluitur* alius; *dispicitur* alius. — *Si quis creditur.* *Qui* Oxon. sed valde blanditur codicis Menteliani scriptura, *tunc se qui credidit alto;* cui proxime accedit Regius, qui habet, *te qui credidit;* et Patav. *si quis credidit.* Ita *se credere coelo*, de quo vide ad Quintil. Decl. XIII, 17. BVRM.

413. *Qua flebilis Allia luce* etc. Vmbriae fluvius Allia, in Sabinis, (nunc *Rio di Mosso*) in perpetuum infamis, *flebili* Romanorum clade, qui ibi a Gallis Senonensibus, Brenno duce, fusi fugatique fuerunt A. V. CCCLVIII. Tit. Liv. V, 38; Flor. I, 13: Plutarch. in Camil.

416. *Culta Palaestino septima festa viro.* Hunc locum Merula de Saturnalibus interpretatur. Sed quia supra monuit poëta, neque natali die, neque kalendis Martiis, neque Circo speciosius solito exornato, puellam tentandam esse, videlicet quod tunc aliis ac propriis gaudiis occupata sit: sed Alliensi die, quum squalent caetera moesta ac luctuosa. Eam ob rem adducor, ut de Saturnalibus hunc locum accipere haudquaquam possim: propterea quod ii quoque inter laetos ac festos, non inter atros ac luctuosos referantur. Expone igitur diem, qua septima festa Iudaeorum redeunt, pro sabbato: ut sit καθ'ὑπαλλαγὴν dictum, septima festa, pro festa, quae die septimo redire solent. Atque haec mea expositio est, inquit Micyllus.

421. *Institor ad dominam* etc. « Institor est, inquit Vlpian. 18, de Iust. Act., qui tabernae locove ad emendum vendendumque praeponitur; quique sine loco ad eumdem actum praeponitur. » — *Veniet discinctus.* Oxoniensis *veniat*, et sequenti versu *Expediat*, quomodo et duo alii; recte: modo pro *quas illa*, reponas *has illa.* HEINS. *Distinctus* in prima editione et tredecim scriptis exstat: sed *discinctus* est, ut recte Merula, *in tunicis demissis*, sicut Propertius IV, 2, 38, ubi haec egregie illustrat Broukhusius. *Discretus* Bernensis unus.

422. *Expediet.* Exponet ob oculos.

Quas illa, inspicias, sapere ut videare, rogabit;
Oscula deinde dabit; deinde rogabit, emas.
Hoç fore contentam multos iurabit in annos:
Nunc opus esse sibi, nunc bene dicet emi.
Si non esse domi, quos des, causabere nummos;
Litera poscetur, ne didicisse iuvet.
Quid? quasi natali quum poscit munera libo,
Et, quoties opus est, nascitur ipsa sibi?
Quid? quum mendaci damno moestissima plorat,
Elapsusque cava fingitur aure lapis?
Multa rogant reddenda dari: data reddere nolunt.

Ita Quintil. VIII, 3, eleganter oratorem, velut *institorem eloquentiae*, *quidquid erit sententiis populare*, *verbis nitidum* etc. *intuendum et paene pertractandum daturum*, dicit. Burm.

423. *Sapere ut*) *Scire ut* Neapolitanus: sed *sapere* retineo: idem vero hic est, quod alii dicunt *intelligere*, peritum esse mercium. *Capere* Bernensis. Idem.

428. *Litera poscetur*, *ne didicisse iuvet* etc. Locus obscurior, quem ita capio, ut si causetur amator, sibi domi in arca non esse praesentes nummos, poscatur ab eo litera, sive scriptura ad tabernarios, qua de mensa iubeat solvi institori: *ne didicisse iuvet* addit, quia puella illa vicem ludimagistri quasi obit, et docet amatorem scribere, formulam literae praescribens; vel potest etiam referri ad institorem, qui cum puella colludit, et nihil sibi opus nummis praesentibus esse dicet, sed literam poscet ad mensarios. Egregie haec illustrat locus Apuleii in Apolog. « Hinc iam illa inter virum et uxorem nota collusio; qui amplam stipem mulieri detulerunt, nemo eos observat, suo arbitratu discedunt. Qui inaniores venere, signo dato, pro adulteris deprehenduntur; et quasi ad *discendum* venerint, non prius abeunt, quam aliquid scripserint. » Sed, *ne didicisse iuvet*, est, ne prosit tibi, si dicas te iam olim *didicisse*; ideoque non opus esse, ut nunc demum scribere discas. B.

429. *Quid quasi natali*) *Quasi natali* est ficto et falso, quum mentitur sibi diem illum natalem esse, qui minime est. Sic *quasi testamenta*, Plin. VIII, 16. Scriptum ab Ovidio putabat Heinsius;

Quid! sua natali quum poscit munera libo!

431. *Quid quum mendaci damno*. *Mordaci damno* Bern. unus. *Quid quo mendaci damno*, Micylli edit. Nihil muta. Has sacrilegas meretricum artes tangit etiam Horatius I, 17, 55:

Nota refert meretricis acumina, saepe catellam,
Saepe periscelidem raptam sibi flentis, uti mox
Nulla fides *damnis*, verisque doloribus adsit.

433. *Multa rogant reddenda dari*. Commodus bis inest sensus. Libri tamen uno consensu meliores, *utenda dari:* nisi quod Lugeti codex pro vul-

Perdis; et in damno gratia nulla tuo.
Non mihi, sacrilegas meretricum ut prosequar artes,
Cum totidem linguis, sint satis ora decem.
Cera vadum tentet, rasis infusa tabellis:
Cera tuae primum nuntia mentis eat.
Blanditias ferat illa tuas; imitataque amantum
Verba, nec exiguas, quisquis es, adde preces.
Hectora donavit Priamo prece motus Achilles:
Flectitur iratus voce rogante Deus.
Promittas facito: quid enim promittere laedit?
Pollicitis dives quilibet esse potest.
Spes tenet in tempus, semel est si credita, longum:
Illa quidem fallax, sed tamen apta Dea est.
Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui:
Praeteritum tulerit, perdideritque nihil.
At quod non dederis, semper videare daturus:
Sic dominum sterilis saepe fefellit ager;
Sic, ne perdiderit, non cessat perdere lusor,
Et revocat cupidas alea saepe manus.
Hoc opus, hic labor est, primo sine munere iungi;
Ne dederit gratis, quae dedit, usque dabit.

gata stat lectione: quidam etiam *tradenda sibi:* unus *optanda dari.* Sic lena instruebat puellam, Amor. libro I, Eleg. 8, 102:

Quod nunquam reddas, commodet usque roga.

435. *Vt prosequar.* Multi scripti et editi, *persequar.* Parum distat.

437. *Rasis infusa tabellis*) *Raris* Oxon. *roscis* Palatin. sed *rasae* tabellae sunt politae, aequato et levigato ligno, ut ita *rasile argentum*, *buxum* et similia obvia. Denique *radi* dicuntur omnia quibus asperitas demitur, ut sint levia et aequa. BVRM.

439. *Imitataque amantum Verba.* Neapolitanus *mentem.* Lego *amantem*, vel *amorem*; nam *amorum* est in Oxoniensi: infra 611:

Est tibi agendus amans, imitandaque vulnera verbis. HEINS.

448. *Praeteritum tulerit, perdideritque nihil*) *Tuleris* unus Patavinus: tertius Regius, *perdiderisque:* nil muta. Videbitur accepisse, quod promiseras, nec quidquam perdet.

454. *Si dederit gratis.* Regius et Oxoniensis, *ne dederit:* argute. Sperat enim se in posterum non daturam gratia: superiora hanc lectionem confirmant. Ambrosianus, *ne dederis* alius *nec dederit.* HEINS.

Ergo eat; et blandis peraretur litera verbis;
  Exploretque animos, primaque tentet iter.
Litera Cydippen, pomo perlata, fefellit;
  Insciaque est verbis capta puella suis.
Disce bonas artes, moneo, Romana iuventus;
  Non tantum, trepidos ut tueare reos.
Quam populus, iudexque gravis, lectusque senatus;
  Tam dabit eloquio victa puella manus.
Sed lateant vires; nec sis in fronte disertus:
  Effugiant cerae verba molesta tuae.
Quis, nisi mentis inops, tenerae declamet amicae?
  Saepe valens odii litera causa fuit.
Sit tibi credibilis sermo, consuetaque verba;
  Blanda tamen, praesens ut videare loqui.
Si non accipiet scriptum, illectumque remittet,
  Lecturam spera; propositumque tene.
Tempore difficiles veniunt ad aratra iuvenci;
  Tempore lenta pati frena docentur equi:

455. *Peraretur*) *Portetur* duo; *tractetur* unus: *paretur* tres: sed *properetur*, quod in alio est codice, mihi non displicet; quia τῷ *eat* melius respondet. BURM.

457. *Litera Cydippen* etc. Vide tom. I, Epist. Acontii Cydippae, et Cydippae Acontio. — *Perlata. Perlecta* Bernens. et quinque alii: *praelata* octo: *prolata* quatuor: *delata* totidem.

463. *Sed lateant vires; nec sis in fronte disertus.* Bene prudenterque monet, ut verbosam sui ostentationem vitet amator; et re, non verbis, *disertum* se praebeat. In rebus enim praesertim amatoriis, recte *Gresset*:

L'esprit qu'on veut avoir gâte celui qu'on a.

— *Nec sis*) *Ne sis* octodecim libri: *in fronte severus* duo: *lateant artes* etiam duo Palatini.

464. *Effugiant cerae* etc. *Verba magistra* Argentinensis: nimis erudita, et remota a vulgari et quotidiano usu. Sic divinum illud Augusti praeceptum Agrippinae nepti datum, apud Sueton. cap. 86: *sed opus est dare te operam, ne moleste scribas aut loquaris*, BURM.

467. *Sit tibi credibilis sermo* etc. Dicas nihil, quod sui non fidem protinus faciat: nihil praeter morem loquendi consuetum. *Consultaque verba*, quidam; male, et repugnans cum praecedenti *nec sis in fronte disertus*.

468. *Praesens ut videare*) *Praesens sic videare*, Bernensis unus.

472. *Lenta.* Francius malebat *dura*:

Ferreus adsiduo consumitur annulus usu:
  Interit adsidua vomer aduncus humo.
Quid magis est saxo durum? quid mollius unda?
  Dura tamen molli saxa cavantur aqua.
Penelopen ipsam, perstes modo, tempore vinces.
  Capta vides sero Pergama; capta tamen.
Legerit, et nolit rescribere; cogere noli.
  Tu modo blanditias fac legat usque tuas:
Quae voluit legisse, volet rescribere lectis;
  Per numeros venient ista gradusque suos.
Forsitan et primo veniet tibi litera tristis;
  Quaeque roget, ne se sollicitare velis.
Quod rogat illa, timet; quod non rogat, optat, ut instes.
  Insequere; et voti postmodo compos eris.
Interea, sive illa toro resupina feretur;
  Lecticam dominae dissimulanter adi:
Neve aliquis verbis odiosas adferat aures,
  Quam potes, ambiguis callidus abde notis.
Seu pedibus vacuis illi spatiosa teretur
  Porticus, hic socias tu quoque iunge moras.

male. *Lentae habenae* supra 5, et alibi.

475. *Quid magis est saxo durum.* E Lucret., ut quae praecedunt, qui libro I de rerum Natura, 314:

Stillicidi casus lapidem cavat, uncus aratri
Ferreus occulte decrescit vomer in arvis.
DVRM.

480. *Legat ipsa tuas*) *Legat usque.*

482. *Per numeros veniunt*) *Venient* Oxoniensis et quatuor alii: duo *veniant.* Huc pertinet Epigramma Mart. II, 9:

Scripsi, rescripsit nil Naevia; non dabit ergo?
Sed, puto, quod scripsi, legerat: ergo dabit.

484. *Quaeque roget.* Legendum, vel invitis libris, *quoque roget:* de epistola intellige. HEINS. Ita et Dousa correxerat.

488. *Dissimulanter*) *Dissimulator* unus Heinsii. Quasi nescius, quam vehat lectica.

489. *Adferat*) *Offerat* Regius et Oxoniensis cum uno Vaticano. H. — Non facile statim arripiendum verbum vicinum puto, ubi aeque sensui et elegantiae satisfacit vulgatum. Et ita hic rectum puto *adferre aures*, quia *odiosas* additur, ut ita *odium adferre* Cicer. pro Sulla cap. 1, et alibi dixit. Agit vero de auscultatore molesto, qui non *offert* aures, sed *adfert* odiosas.

492. *Hic socias*) *Huic* Iunian. et

Et modo praecedas facito; modo terga sequaris:
  Et modo festines, et modo lentus eas.
Nec tibi de mediis aliquot transire columnas
  Sit pudor, aut lateri continuasse latus.
Nec sine te curvo sedeat speciosa theatro:
  Quod spectes, humeris adferet illa suis.
Illam respicias, illam mirere licebit;
  Multa supercilio, multa loquare notis.
Et plaudas, aliquam mimo saltante puellam;
  Et faveas illi, quisquis agatur amans.
Quum surgit, surgas; donec sedet illa, sedebis.
  Arbitrio dominae tempora perde tuae.
SED tibi nec ferro placeat torquere capillos;
  Nec tua mordaci pumice crura teras.
Ista iube faciant, quorum Cybeleïa mater
  Concinitur Phrygiis exululata modis.
Forma viros neglecta decet: Minoïda Theseus
  Abstulit, a nulla tempora comtus acu:

quinque alii: *socias manus* Vossian. *tu modo* quinque codices.

495. *Nec tibi de mediis aliquam transire columnis*) *Aliquot transire columnas* Oxoniensis et decem alii: quae vera lectio. *Aliquod columnas* Regius: quidam *aliquot columnis*; quos inter Arondelianus: etiam non male. Lapides autem milliares intelligit. HEINS.

498. *Adferet.* In Aprosian. et Commelin. *auferat:* in quo etiam glossa: id est, *humeris suis pulchris auferat tibi spectaculum Theatri.* In Vossiano erat *oculis afferat illa suis*: ego legerem *quod spectes oculis, afferat illa, tuis:* ne vide ea, quae in theatro exhibe.i, et alios spectatores intentos habere solent; sed adferat illa, quae spectes oculis tuis: eam solam specta, illam mirere, etc.

501. *Et plaudas, aliquo mimo saltante, puellae*) *Aliquam mimo saltante puellam*, optime Scaligeri excerpta cum codice Oxon. neque aliter veterrimus Regius, a manu prima. Remedio Amoris 755, ubi agit de theatris:

Illic assidue ficti *saltantur* amantes.

Quod *moveri* dixit Horatius lib. II, Epist. ad Florum, 124:

... ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.

506. *Nec tua mordaci* etc. Egregie et vehementer, ut solet, invehitur Persius, Sat. IV, 33, in morem hunc viris indignum, quem iure Cybeleiae matris sacerdotibus remittit. — *Nec tua. Nec tibi* Patavinus.

510. *Comtus*) *Cultus* Aldina po-

Hippolytum Phaedra, nec erat bene cultus, amavit;
  Cura Deae, silvis aptus, Adonis erat.
Munditiae placeant: fuscentur corpora Campo:
  Sit bene conveniens, et sine labe toga:
Linguaque ne rigeat: careant rubigine dentes;
  Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet:
Nec male deformet rigidos tonsura capillos:
  Sit coma, sic docta barba resecta manu.
Et nihil emineant, et sint sine sordibus ungues:
  Inque cava nullus stet tibi nare pilus.
Nec male odorati sit tristis anhelitus oris,
  Nec laedant nares virque paterque gregis.
Cetera lascivae faciant concede puellae:

sterior, Micylli et aliae: scripti plerique tamen, *comtus.*

511. *Hippolytum Phaedra* etc. Ipsa enim ad eum, Epist. IV, 77:

> Te tuus iste rigor, positique sine arte capilli,
> Et levis egregio pulvis in ore decet.

Vereque, et quasi mulierum omnium consensu, paulo ante iam eadem epistola dixerat:

> Sint procul a nobis iuvenes, ut foemina, comti!

513. *Fuscentur corpora Campo.* Ad Campum Martium refer, ubi sese exercebant luctando, aliisque ludicris, et quidem nudi ut plurimum. Recte haec exercitia palaestrica atque athletica inter munditias refert Ovidius. Illi enim, qui denudabant frequenter corpus, ei curando assidui incumbebant, sordem omnem ac squalorem inde amoliti; sed et sole oleoque imbibitis corpora vegeta ac colorata reddebantur. Hoc *fuscare corpora* dixit Noster. Heins.

516. *Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.* Horat. I, Sat. 3, 31: *Male laxus in pede calceus haeret;* eleganter autem *natat.* Sic νεῖν ἐν ταῖς ἐμβάσι, Aristophan. Equitib. 321. Sidonius Apollinaris VII, Ep. 2:

> Laxo pes natat altus in cothurno. Bvax.

517. *Nec male.* Heinsius malucrat olim, *nec mala.*

518. *Sit docta barba resecta manu.* *Sit tuta* Oxoniensis et Regius; quod non capio, nisi legendum *scita manu;* idque verum arbitror. Sic in Fastis V, 54: *curvae scita Thalia lyrae;* et *scitus vadorum*, Metam. IX, 108. *Scite et literate praescriptae literae* Ciceroni, in Pisonem.

522. *Nec laedant nares* etc. Caveas, ne, ut ait Horatius, *gravis hirsutis cubet hircus in alis*, Epod. XII, 5. Id est, cura inprimis, ne quis tibi odor foetidus ex alis exhalatus, dominae *nares laedat;* fiasque *Gorgonius* ille, de quo idem Flaccus, *Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum*, lib. I, Sat. 2, 27. — *Nec laedat nares. Laedunt* iidem: duo praeterea libri, *duxque paterque gregis;* non *virque*, quod mox sequitur.

Et si quis male vir quaerit habere virum.
Ecce suum vatem Liber vocat: hic quoque amantes
Adiuvat; et flammae, qua calet ipse, favet.
Gnosis in ignotis amens errabat arenis,
Qua brevis aequoreis Dia feritur aquis.
Vtque erat a somno tunica velata recincta,
Nuda pedem, croceas irreligata comas;
Thesea crudelem surdas clamabat ad undas,
Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat, flebatque simul; sed utrumque decebat:
Nec facta est lacrymis turpior illa suis.
Iamque iterum tundens mollissima pectora palmis,
Perfidus ille abiit: quid mihi fiet? ait.
Quid mihi fiet? ait: sonuerunt cymbala toto

524. *Et si quis, male vir, quaerit habere virum.* Notandum sane hic qua arte Noster rem omnium turpissimam, et execrandum istud hominum genus designet, qui nec nominandi quidem inter *viros*, et a foeminis merito conspuendi. — *Vel si quis. Et si quis* scripti: *male vir*, Cinaedus. Notum illud Varron. in Pompeium:

> Fasciola qui crura tegit, digito caput uno
> Scalpit, quid credas hunc sibi velle? virum.

Huiuscemodi homines cinaedos eleganter *virosos* adpellat, quomodo *virosae* mulieres virorum adpetentes Lucilio et Afranio dicuntur, P. Scipio Africanus, oratione in P. Sulpicium Gallum, apud A. Gellium Noct. Attic. libro VII, cap. 12. H.

525. *Ecce suum vatem Liber vocat.* Iure *suum* dicit vatem, qui ipsum in societatem et quasi magisterium quoddam artis, quam nunc docet, advocat, inducitque desertam a Theseo Ariadnen splendide ulciscentem; quo nihil sane ipsi Baccho honorificentius, nec rei nostrae accommodatius.

527. *Gnosis in ignotis.* Duo libri *Gnosias.* Moreti etiam, *in arvis:* unde legendum puto: *Gnosias ignotis amens errabat in arvis.* Vel *arenis:* nam et *arenam* dixit Ep. X, 20.

532. *Indigno teneras.* Palatinus unus, *croceas*. in Commeliniano vox exciderat.

533. *Vtrumque decebat*) *Vtroque* unus Heinsii; *placebat* Aprosii.

537. *Sonuerunt cymbala toto Litore.* Quae sese offerebat occasionem non praetermisimus Catullum cum Nostro conferendi, in Epist. XIII, quae est Ariadnes ad Theseum. Ecce iterum nobis adest excitandus, in describendis Bacchanalibus, quae Naso non impari felicitate in opus suum e celeberrimo de Nuptiis Pelei carmine, 252 sqq. transtulit; sic igitur Catullus:

> At parte ex alia florens volitabat Iacchus,
> Cum Thiaso Satyrorum, et Nysigenis Silenis,

Litore, et attonita tympana pulsa manu.
Excidit illa metu, rupitque novissima verba:
Nullus in exanimi corpore sanguis erat.
Ecce Mimallonides, sparsis in terga capillis;
Ecce leves Satyri, praevia turba Dei;
Ebrius ecce senex pando Silenus asello,
Vix sedet; et pressas continet arte iubas.
Dum sequitur Bacchas, Bacchae fugiuntque petuntque;
Quadrupedem ferula dum malus urget eques;
In caput aurito cecidit delapsus asello.
Clamarunt Satyri; surge age, surge, pater!
Iam Deus e curru, quem summum texerat uvis,
Tigribus adiunctis aurea lora dabat.
Et color et Theseus et vox abiere puellae;
Terque fugam petiit, terque retenta metu.

Te quaerens, Ariadna, tuoque incensus amore:
Qui tum alacres passim lymphata mente furebant,
Evoe Bacchantes, evoe, capita inflectentes.
Horum pars tecta quatiebant cuspide thyrsos;
Pars e divulso raptabant membra iuvenco;
Pars sese tortis serpentibus incingebant;
Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis,
Orgia quae frustra cupiunt audire profani
etc.

539. *Excidit illa metu* etc. Intelligendum est, sermone, sive verbis: hoc est, desiit loqui, et conqueri de Theseo, metu correpta. MICYLL. Male: de mente intelligendum. Vid. ad Remed. 384. Sequentia, *rupitque novissima verba*, sermonem interruptum notant. Esse imitationem Virgiliani istius *dixitque novissima verba*, Dousa adnotaverat.

540. *In exanimi*) *In exanimo* Bern.

541. *Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis*) *Mimallones*, a quo *Mimallonides*, a Mimante vulgo dictas volunt, quod in eo monte sacra Bacchi celebrata fuerint. Suidas autem, et Graeci alii, ἀπὸ τῆς μιμήσεως nomen hoc deductum tradunt, nec feliciter quidem, eo quod foeminae istae virorum facta imitarentur. MIC.

545. *Fugiuntque premuntque*. Eleganter Palatinus, ut ludicrum indicet, quo Bacchae senem ebrium et vacillantem nunc fugiunt, nunc iterum tangunt et premunt. BURM.

546. *Dum malus urget*) *Male sedit* Regius; forte pro *sedat*, a *sedare*. Vexatus enim a Bacchis et senex et asinus, qui cauda et iubis prehensus exsultabat, et male sedabatur a Sileno: omnia enim de ludo, quem Bacchae faciebant Sileno, capienda: vel *urget* est impellit, ut progrediatur tardum animal, et effugiat mulierum manus. IDEM.

548. *Surge, Pater*) *Senex* Oxoniensis et Sarravianus. Sequenti versu, *e curru* quinque libri. HEINS.

Horruit, ut steriles, agitat quas ventus, aristae:
 Vt levis in madida canna palude tremit.
Cui Deus, « en adsum tibi cura fidelior, inquit:
 Pone metum: Bacchi, Gnosias, uxor eris.
Munus habe coelum: coelo spectabile sidus,
 Saepe reges dubiam Cressa Corona ratem. »
Dixit; et e curru, ne tigres illa timeret,
 Desilit; imposito cessit arena pedi:
Implicitamque sinu, neque enim pugnare valebat;
 Abstulit: ut facile est omnia posse Deo.
Pars, Hymenaee, canunt: pars clamant, Evie, evoë!
 Sic coëunt sacro nupta Deusque toro.
Ergo, ubi contigerint positi tibi munera Bacchi,

553. *Steriles agitat quas ventus aristae.* Intelligit aristas sole adustas, ac proinde steriles. Epist. V, 3:

Et minus est in te, quam summa pondus arista,
 Quae levis assiduis solibus usta riget.

554. *In madida.* Ambrosianus et Vossianus, *media.* Ita *madidum* et *medium* confuderunt librarii apud Claudian. *de Rapt.* II, 91.

557. *Coelo spectabile sidus*) *Coeli spectabere* multi scripti et editi olim: *coeli spectabile* etiam Bernensis unus. Amat Noster illud verbum *spectabile*, quamquam apud eius aevi scriptores non admodum fuerit in usu. Epist. VI, 49; et XII, 201: *Aries villo spectabilis aureo.* Sic Amor. I, Eleg. 8, 59: *Palla spectabilis aurea.*

562. *Vt facile est*) *In facili est* Regius et unus Patavinus. Oxoniensis et Vaticanus unus, *en facile est.* Sic *ex facili*, Remed. Amor. 522: *ex facili gaudia ferre licet;* et supra 356.

563. *Pars Hymenaee canunt* etc. Mire variant hic veteres libri. Regius, cum excerptis Scaligeri et Puteani, aliisque nonnullis, atque eos inter Arondelisno:

Pars Hymenaee canunt, pars clament
 Evion evoe,

Nec abludit Oxoniensis, in quo *Evio evoe:* forte pro *Evie evoe.* Posset et legi *Evan evoe:* ut versus sit spondaïcus. Iureti liber:

Pars Hymenaee vocet, pars altera clamet
 evòhe.

Helmaest. *Pars altera clamat echion.* Alii codices, *Pars Evion Evie clamat*, et his similia, quae recensere odiosum foret. Quare scribi etiam posset:

Hymen pars Hymenaee canunt, pars Evie
 evoe.

Vel *Evan evoe*, vel *Evie Evan:* ut et apud Lucretium lib. V, 742: *Graditur simul Evius Evan.* Deinque τὸ *clamant* mendi suspectum est, quum ad τὸ *canunt* referri omnia concinne possint; quare persuadeor, ut credam Nasonem scripsisse:

Pars Hymenaee canunt, pars Evan Evie
 Evoe. H.

— Vid. ad Epist. XII, 143; et XIV, 127.

565. *Ergo ubi contigerint*) *Con-*

Atque erit in socii femina parte tori;
Nycteliumque patrem, nocturnaque sacra precare,
Ne iubeant capiti vina nocere tuo.
Hic tibi multa licet sermone licentia tecto
Dicere, quae dici sentiat illa sibi;
Blanditiasque leves tenui perscribere vino,
Vt dominam in mensa se legat illa tuam;
Atque oculos oculis spectare fatentibus ignem.
Saepe tacens vocem verbaque vultus habet.
Fac primus rapias illius tacta labellis
Pocula; quaque bibet parte puella, bibas.
Et quodcumque cibi digitis libaverit illa,
Tu pete; dumque petes, sit tibi tacta manus.
SINT etiam tua vota viro placuisse puellae:
Vtilior votis factus amicus erit.

tingent Moreti et tres alii; *contigerit* alius: forte *contigerunt*, ut in libro III Trist. Eleg. 9, 19:

Ergo ubi prospexit venientia vela.

568. *Ne iubeant capiti vina nocere tuo.* Scaliger scribebat:

Ne subeant capiti vina nociva tuo.

Heinsius vero, *ne subeant nocere.*

569. *Sermone licentia tecto*) *Ficto* Bersm. tres libri. Gebhardus vero *sermone licentia tecto*. Et ita in duobus Palat. et Commelin. Quintil. lib. I Inst. 2: *Gaudemus, si quid licentius dixerint.* Sic *licente turba* Senec. Hipp. 780: Claudian. Fescen. 120:

Permissisque iocis *turba licentior*,
Exsultet tetricis *libera* legibus.

571. *Perscribere*) *Praescribere* Regius cum quatuor aliis: nil muto.

573. *Fatentibus ignem*) *Foventibus* tres libri: sed vulgata non est sollicitanda. HEINS.

575. *Fac primus.* Lucian. Dial. Deorum V, ubi ipsam Iunonem, istiusmodi delicias, amantibus solitas, marito suo obiicientem, et sic loquentem inducit: *Ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπογευσάμενος μόνον, ἔδωκας ἐκείνῳ (Ganymedi), καὶ πιόντος ἀπολαβὼν τὴν κύλικα, ὅσον ὑπόλειπον ἐν αὐτῇ πίνεις, ὅθεν καὶ αὐτὸς ἔπιε, καὶ ἔνθα προσήρμοσε τὰ χείλη, ἵνα καὶ πίνῃς ἅμα, καὶ φιλῇς.* Quod ipsum planius etiam habes in Apuleio lib. X Metam.

576. *Quaque bibit*) *Bibet* potiores, et Iureti codex cum quibusdam aliis, *tu quoque parte bibas:* ut Ep. XVII, 79:

... Modo pocula proxima nobis
Sumis, quaque bibi, tu quoque *parte bibis.*

578. *Sit tibi tacta manus.* Tibullus I, 6, 25:

Saepe velut gemmas eius signumve probarem,
Per causam memini me *tetigisse* manum.

580. *Vtilior votis*) *Vobis* Regius aliique multi; sed quum omnia praecedentia et sequentia tertiam perso-

Huic, si sorte bibes, sortem concede priorem:
  Huic detur capiti dempta corona tuo.
Sive sit inferior, seu par, prior omnia sumat:
  Neu dubites illi verba secunda loqui.
Tuta frequensque via est per amicum fallere nomen.
  Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat,
  Et sibi mandatis plura videnda putat.
Certa tibi a nobis dabitur mensura bibendi;
  Officium praestent mensque pedesque suum.
Iurgia praecipue, vino stimulata, caveto,

nam singularis numeri exhibeant, hic non satis eleganter *vobis* ioleriicitur: *votis* vero eleganter repetitur: *verbis* Regius codex; quae si quem offeodant legere posset *utilior furtis*. Ita *furta* et *vota* confuderunt saepe scribae. Heins. et Burm.

581. *Huic si forte bibas*) *Si sorte* Puleani et Scaligeri excerpta: vere: notum illud, *Nec regna vini sortiere talis*: Ium et hoc, *Quem Venus arbitrum dicet bidendi*. De lege Talaria couviviorum iam abunde disseruerunt homioes eruditi. Heins.

582. *Capiti dempta corona tuo.* Dousa retinebat *missa*, et explicabat, corouam tuo capiti paratam, destinatamque illi, impone, tanquam meliorem ac digoiorem demereri cuperes.

583. *Prior omnia sumat*) *Omnia* Scaliger: cuius, ut et Iureti, codex sequeoti versu, *Neu dubites*. Pro *sive erit inferior*, Regius mendose, *si velit*. Lege *sive sit*: atque ita decem scripti. Heins.

584. *Verba secunda loqui*) *Proxima verba* Palatinus, male; est idem quod Terentius Heaut. IV, 6, 22, et Adelph. V, 9, 37, dixit, *obsecundare in loco*, nec contradicere, nec adversari; sed assentiri et eius sententiae accedere: quod scriba ille, qui *proxima* supposuit, ignoravit. Male etiam Francius tentabat, *verba minora*: quae huc nihil faciunt. B.

585. *Tuta frequensque via est, per amici fallere nomen.* Fuit quum *Trita frequensque via est* opinarer legeodum: ounc nihil muto; oisi quod *amicum nomen*, cum codice Patricii Iunii et uno Vaticano, amplector. H.

587. *Inde procurator nimium quoque multa procurat.* Id persequitur Ovidius, quod proximis carminibus coeperat; ac de iis loquitur, qui sub amici nomine obrepeotes, maritos fallunt, atque, illis absentibus, *procuratores* relicti (quod persaepe inter amicos ac familiares evenit) uxoris etiam curam habeutes plura *curent*, quam illis mandatum sit. Hoc sensu verba illa *procurare* et *mandata*, et *videre* maxime proprio significatu proferrentur. Navger.

590. *Officium praestent mensque pedesque suum.* Videtur respexisse ad illud Terent. in Eunucho:

Neque pes neque mens satis suum officium facit.

591. *Stimulata.* Nescio an non lati-

Et nimium faciles ad fera bella manus.
Occidit Eurytion stulte, data vina bibendo:
Aptior est dulci mensa merumque ioco.
Si vox est, canta: si mollia brachia, salta;
Et, quacumque potes dote placere, place.
Ebrietas ut vera nocet, sic ficta iuvabit:
Fac titubet blaeso subdola lingua sono;
Vt, quidquid facies dicesve protervius aequo,
Credatur nimium causa fuisse merum.
Et, Bene, dic dominae; bene, cum quo dormiat illa:
Sed male sit tacita mente precare viro.
At, quum discedet mensa conviva remota,
Ipsa tibi accessus turba locumque dabit.
Insere te turbae; leviterque admotus eunti,
Velle latus digitis, et pede tange pedem.
Colloquio iam tempus adest: fuge rustice longe
Hinc pudor: audentem Forsque Venusque iuvant.

nius, quod in Iunii et decem aliis est, *vino stimulante.*

592. *Faciles ad fera bella manus.* Regius et sex alii, *fera verba*: hoc est, manus cavete inter iurgia nimium paratas et promtas, per quas ad verbera a verbis veniatur. Heins. *Verba* etiam Francofurtensis: *ad fera tela* unus Heinsii: nil muto.

595. *Si vox est, canta*] *Si tibi vox, canta,* Francofurtensis.

597. *Dote*) *Arte* Commelinian. et quindecim alii. *Parte*, unus Vatican.

601. *Et, Bene, dic dominae*) *Dominam* scribendum existimo, vel contra libros: ut *precor valere* subintelligas. Noster in Fastis II, 637: *Et, bene nos, bene te, patriae pater optime, Caesar, Dicite*, ubi *bene tu* perperam hactenus legebatur. Heins. — Contra libros nihil movendum censet Burman. — *Cum quo dormiat illa.* Id est, amatori: dubie enim dictum, ut et de viro possit capi, idque dici sibi callidus maritus credat. Ita *dormire cum aliquo*, sumi docuit diligentissimus Passeratius ad Propertii lib. V, eleg. 5.

603. *Mensa conviva remota*) *Relicta*, Vossian. Vid. II Am. El. 5, 21.

604. *Turba locumque dabit*) *Locusque dabunt*: unus Vatic. Lege *locumque dabunt*: et sic Iureti liber: sic *Turba ruunt*, et similia passim. H.

606. *Velle latus*) *Pelle* multi scripti. *Molle latus* Vossii et tres alii. *Tange* Vossian. et duo alii. Burm.

608. *Audentem Forsque Venusque iuvant*) *Audentes* Sarravianus: sed *audentem* editio prima et triginta sex scripti: idque verum esse, ex communi dicto et imitatione Virgiliana, esse arbitror. Burm.

Non tua sub nostras veniat facundia leges:
  Fac tantum incipias: sponte disertus eris.
Est tibi agendus amans, imitandaque vulnera verbis:
  Hinc tibi quaeratur qualibet arte fides.
Nec credi labor est; sibi quaeque videtur amanda:
  Pessima sit, nulli non sua forma placet.
Saepe tamen vere coepit simulator amare;
  Saepe, quod incipiens finxerat esse, fuit.
Quo magis o faciles imitantibus este, puellae;
  Fiet amor verus, qui modo falsus erat.
Blanditiis animum furtim deprendere nunc sit,
  Vt pendens liquida ripa subitur aqua.
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos;
  Et teretes digitos, exiguumque pedem.
Delectant etiam castas praeconia formae:
  Virginibus curae grataque forma sua est.
Nam cur in Phrygiis Iunonem et Pallada silvis
  Nunc quoque iudicium non tenuisse pudet?
Laudatas ostentat avis Iunonia pennas:

610. *Fac tantum cupias.* Imo, *incipias:* quod in multis codicibus exstat, et in Erfurtano Zinzerlingus invenit. Notum illud, *Dimidium facti qui bene coepit, habet*; et adagium graecum, Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός. H.

612. *Hinc tibi quaeratur.* Regius, excerpta Scaligeri, prima editio, et decem libri scripti, *Haec tibi.* Lege: Hac tibi quaeratur quamlibet arte fides.

617. *Imitantibus*) *Iurantibus* Iunii: *simulantibus* volebat Francius.

619. *Furtim deprendere nunc sit.* Est graecismus, de quo infra lib. II, vers. 28: male igitur potior librorum pars, *fas sit*; at Regius et Oxoniensis, cum excerptis Scaligeri, et alio codice, *non sit:* proximo versu pro *ripa subitur*, Lincolniensis *salitur.* Arondelianus *cavatur.* Heins.

620. *Vt pendens liquida ripa subitur aqua.* Vt sensim aqua ripam subit, vel altissimam; sic blanda verba aures primum subeunt, furtimque, et quasi stillatitia, in animum sese insinuant puellae, quae facilius blanditiis capitur.

621. *Laudare capillos.* Coniecerat olim *papillas* Heinsius; nam in uno codice erat *puellae.*

622. *Exiguumque pedem.* Commendatur in mulieribus pes brevis, lib. et elegia III Amorum, vs. 7.

627. *Laudatas ostendit avis.* Malo *ostentat*: quod in Sarraviano est, et quatuor aliis. Virgilius XII Aeneid.

Si tacitus spectes, illa recondit opes.
Quadrupedes, inter rapidi certamina cursus,
  Depexaeque iubae, plausaque colla iuvant.
Nec timide promitte: trahunt promissa puellas;
  Pollicitis testes quoslibet adde Deos.
Iupiter ex alto periuria ridet amantum;
  Et iubet Aeolios irrita ferre Notos.
Per Styga Iunoni falsum iurare solebat
  Iupiter: exemplo nunc favet ipse suo.
Expedit esse Deos: et, ut expedit, esse putemus:
  Dentur in antiquos tura merumque focos.
Nec secura quies illos, similisque sopori
  Detinet: innocue vivite; numen adest.
Reddite depositum: pietas sua foedera servet;
  Fraus absit: vacuas caedis habete manus.
Ludite, si sapitis, solas impune puellas:
  Hac minus est una fraude tuenda fides.

479, de Iuturna: *Iamque hic germanum, iamque hic ostentat ovantem:* quomodo legi in horrendae vetustatis codice illo Vaticano monet Pierius, quae verissima lectio. Arondelianus et Aprosianus, *extendit:* an *distendit? Picta pandit spectacula cauda* de Pavone Horatius. *Distenta umbracula* mox habebimus. IDEM.

632. *Pollicitis testes*) *Pollicito* libri: *quolibet adde* etiam in nonnullis. Forte, *quamlibet adde*, ut paulo ante.

633. *Iupiter ex alto periuria ridet amantum, Et iubet Aeolios irrita ferre Notos.* Sic Tibullus III, el. 6, 49:

... Periuria ridet amantum
Iupiter, et ventos irrita ferre iubet.

635. *Falso.* Ita olim editi: sed Aldus, Dan. Heinsius, aliique *Falsum* expresserunt; idque confirmant fere omnes scripti: neque capio adverbialiter, ut lib. III Amor. 3, 11: sed *falsum Styga*, fictum, qui a poëtis esse falso iactatur; et hoc confirmat editio prima, ubi erat,

Per falsum Styga Iunoni iurare solebat. B.

644. *Hac minus est una fraude tuenda fides*) *Haec magis est*, Regius et alii quidam: sed probe Oxoniensis et Scaligeri excerpta cum potioribus, *Hac magis est una fraude.* Iureti codex aliique tres, *Hac magis est una parte.* — Sit sensus: in ceteris rebus fidem servandam esse; sed in amore licere puellas fallere, eodem modo, quo reges, ex praecepto tyrannorum et Caesaris, iactant, *si iusiurandum est violandum, regni causa est: ceteris rebus pietatem colas. Tuenda* ita amatoribus fides, hac una parte minus, scilicet ubi per fallaciam extorqueas, quod sine fraude petenti fuisset de-

Fallite fallentes: ex magna parte profanum
  Sunt genus: in laqueos, quos posuere, cadant.
Dicitur Aegyptus caruisse iuvantibus arva
  Imbribus, atque annos sicca fuisse novem;
Quum Thrasius Busirin adit, monstratque piari
  Hospitis effuso sanguine posse Iovem.
Illi Busiris: fies Iovis hostia primus,
  Inquit, et Aegypto tu dabis, hospes, aquam.
Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
  Torruit: infelix imbuit auctor opus.
Iustus uterque fuit: neque enim lex aequior ulla,
  Quam necis artifices arte perire sua.
Ergo et periuras merito periura fallant:
  Exemplo doleat femina lusa suo.
Et lacrymae prosunt; lacrymis adamanta movebis:
  Fac madidas videat, si potes, illa genas.
Si lacrymae, neque enim veniunt in tempore semper,
  Deficiunt, uda lumina tange manu.

negatum. Sic *minus* cum ablativo, pro *praeter*, ponere amant Latini. H. et BVRM.

647. *Dicitur Aegyptus caruisse iuvantibus arva* etc. Idem tradit Hyginus fab. 56. *Aegyptos* Regius: pro *iuvantibus*, Ramirezius in Martialem lib. I, epigr. 62, *rigantibus* reponit: sed male. Noster Pont. lib. II, eleg. 1, 13:

Iupiter utilibus quoties *iuvat* imbribus agros,
  Mixta tenax segeti crescere lappa solet.

Plinius lib. XVII, cap. 2: *Quapropter iisdem imbribus quaedam laedi videas, quaedam iuvari.* HEINS.

650. *Hospitis effuso sanguine*) *Adfuso* Regius, ut ad aram Iovis respiciat. Ovid. Heroid. XIII, 114:

Vt solet *adfuso* surgere flamma mero.

Sic et apud Martialem scribendum lib. IX, epigr. 62:

Crevit, et *adfuso* laetior umbra mero. I.

653. *Perilli*) *Perilaum* vocat Lucianus in *Phalari primo*, ubi tota historia narratur.

657. *Ergo et periuras merito periuria fallant*) *Vt fallant* scripti plerique; sed Regius et Oxoniensis, *ut fallent*: quinque alii, *ut periuras merito periuria fallunt*: quod verum puto, ut parenthesi haec includantur. Sequenti versu, *femina lusa*, non *laesa* codex meus; et placet. HEINS.

662. *Deficiunt, uda lumina tange manu.* Primo, *Deficient* est in melioribus: deinde, *uncta manu* Regii cum Politiani codice et quinque aliis. Oxoniensis, *cuncta*: tres, *tincta*: duo, *unda*: sed *uncta* verum est, quo adlu-

Quis sapiens blandis non misceat oscula verbis?
  Illa licet non det, non data sume tamen.
Pugnabit primo fortassis; et, Improbe! dicet.
  Pugnando vinci sed tamen illa volet.
Tantum, ne noceant teneris male rapta labellis;
  Neve queri possit dura fuisse, cave.
Oscula qui sumsit, si non et cetera sumet,
  Haec quoque, quae data sunt, perdere dignus erit.
Quantum defuerat pleno post oscula voto!
  Hei mihi! rusticitas, non pudor ille fuit.
Vim licet adpelles, grata est vis ista puellis:
  Quod iuvat, invitae saepe dedisse volunt.
Quaecumque est subita Veneris violata rapina,
  Gaudet; et improbitas muneris instar habet.
At quae, quum cogi posset, non tacta recessit,
  Vt simulet vultu gaudia, tristis erit.
Vim passa est Phoebe; vis est illata sorori:
  Et gratus raptae raptor uterque fuit.
Fabula nota quidem, sed non indigna referri,

dil Helmaestadiensis, in quo *inita* vel *tincta*. Sic et *unctas comas*, pro *unguento delibutas* lib. V Fastorum dixit. *Olivo tangere* apud Persium Satyra III, 43: quomodo hic *lumina uncta manu tangere*:

Saepe oculos memini tangebam parvus *olivo*,
Grandia si nollem morituri verba Catonis
Dicere, et insano multum laudanda magistro.

Vda manu tangere, explicat simpliciter Burmannus, ut madefacta antea manu oculos contingat; ut videantur guttae illae: tanquam lacrymae, ex oculis cadere. Sic libro I Am. 8, 83:

Quin etiam discant oculi lacrimare coacti,
  Et faciant udas illa vel illa genas:

ubi *illa* vel *illa* possunt capi, quaecumque apta sunt ad eliciendum fictas lacrymas. Sic *udae* etiam *genae* leguntur in II libro Fastorum, 406.

670. *Haec quoque*. Sen. Hippol. 441:

At si quis ultro se malis offert volens,
Seque ipse torquet, *perdere est dignus bona*,
Queis nescit uti. DOVSA.

671. *Pleno post oscula voto*) *Facto* Iureti et Intimelii liber. Forte *furtō*. Nihil mutarem, licet enim *facto* explicare possemus, ut apud Petron. cap. 11: *nec adhuc erant omnia facta*. Idem notat *votum* Noster, infra 712; quod etiam in hac re proprium.

675. *Quaecumque est subita Veneris violata rapina*, *Gaudet* etc. Eleganter admodum Theocritus Idyll. XXVII, 69: Ομμασιν αἰδομένη, κραδίη δέ οἱ ἔνδον ἰάνθη.

Scyrias Haemonio iuncta puella viro.
Iam Dea laudatae dederat sua praemia formae,
Colle sub Idaeo vincere digna duas.
Iam nurus ad Priamum diverso venerat orbe;
Graiaque in Iliacis moenibus uxor erat.
Iurabant omnes in laesi verba mariti:
Nam dolor unius, publica causa fuit.
Turpe! nisi hoc matris precibus tribuisset, Achilles
Veste virum longa dissimulatus erat.
Quid facis, Aeacida? non sunt tua munera lanae:
Tu titulos alia Palladis arte petas.
Quid tibi cum calathis? clypeo manus apta tenendo est.
Pensa quid in dextra, qua cadet Hector, habes?
Reiice succinctos operoso stamine fusos;
Quassanda est ista Pelias hasta manu.
Forte erat in thalamo virgo regalis eodem:
Haec illum stupro comperit esse virum.
Viribus illa quidem victa est, ita credere oportet:
Sed voluit vinci viribus illa tamen.
Saepe, Mane, dixit, quum iam properaret Achilles;
Fortia nam posita sumserat arma colo.
Vis ubi nunc illa est? quid blanda voce moraris
Auctorem stupri, Deidamia, tui?

690. *Dissimulatus.* Salmasius ad Tertul. Pall. pag. 316, citat, *veste vir in longa dissimulatus erat;* male.

691. *Tua munera.* Mentelii, *munia:* forte rectius, ut ad *munia* militaria adludat. Sic eadem varietas XIII Metam. 296: *Duri fugientem munia belli;* ubi et alii, *munera:* mox *pete* quidam editi et scripti; *feres* Politiani; *tene* Neapolit. BURM.

693. *Clypeo manus apta terendo*) *Tenenda est* Oxoniensis: *terenda est* alii nonnulli. Puto, *terendo est;* et sic unus Vaticanus. *Ferendo* tamen non ablegem. HEINS. *Tenendo* rectum est. Sic XIII Metam. 352:

... Cum socia clypeum pro classe *tenebas.*

Clypeis ferendis Bernensis et unus Heinsii, ut III Am. El. 8, 15. BURM.

694. *Qua cadat*) *Cadet* editiones primae, Francof. et multi scripti; ut sit vaticinantis, non incertum optantis.

696. *Quassanda est ista Pelias hasta manu.* Vid. ad epist. III, 126.

698. *Haec illum stupro* etc. Peperit

Scilicet, ut pudor est quondam coepisse priorem,
  Sic alio gratum est incipiente pati.
Ah! nimia est iuveni propriae fiducia formae,
  Exspectat si quis, dum prior illa roget!
Vir prior accedat; vir verba precantia dicat:
  Excipiet blandas comiter illa preces.
Vt potiare, roga: tantum cupit illa rogari.
  Da causam voti principiumque tui.
Iupiter ad veteres supplex Heroïdas ibat:
  Corripuit magnum nulla puella Iovem.
Si tamen a precibus tumidos accedere fastus
  Senseris, incepto parce, referque pedem.
Quod refugit, multae cupiunt: odere, quod instat:
  Lenius instando taedia tolle tui.
Nec semper Veneris spes est profitenda roganti:
  Intret amicitiae nomine tectus amor.
Hoc aditu vidi tetricae data verba puellae:
  Qui fuerat cultor, factus amator erat.
Candidus in nauta turpis color: aequoris unda
  Debet, et a radiis sideris esse niger:
Turpis et agricolae, qui vomere semper adunco,
  Et gravibus rastris sub Iove versat humum;
Et tibi, Palladiae petitur cui palma coronae,

quippe Pyrrhum, paternae laudis aemulum non degenerem.

705. *Quiddam coepisse priorem.* Meliores libri *quadam* vel *quandam.* Scribe *quondam* cum p. edit.

710. *Comiter illa.* Perperam multi, *molliter.* Vide librum II Fast. 788: *Comiter excipitur: sanguine iunctus erat:* et sic saepe Livius.

714. *Corripuit.* Frustra *increpuit*, et *corripit* hic quidam codices.

715. *Tumidos accedere fastus*) *Flatus* Oxoniensis: venuste. Caeterum Regius, Oxoniensis, Iureti codex et alii nonnulli, *abscedere* non *accedere*, contrario plane sensu: sed male. H.

722. *Qui fuerat cultor, factus amator erat.* In quibusdam codd. legitur *Qui fuerat cultor victus.* Ex quo eruditissimus Rouerius optime fecerat *Qui fuerat cultor dictus, amator erat.* Dan. Heins.

727. *Et tu, Palladiae*) *Et tua* Regius, Oxoniensis, Iureti codex, et tres alii. Bene, ut ad *corpora* referatur: *palma coronae* pro *fama*, quatuor libri; nec damno. Heins.

Candida si fuerint corpora, turpis eris.
Palleat omnis amans: hic est color aptus amanti:
Hic decet: hoc vultu non valuisse putent.
Pallidus in Lyricen sylvis errabat Orion:
Pallidus in lenta Naïde Daphnis erat.
Arguat et macies animum: nec turpe putaris
Palliolum nitidis imposuisse comis.
Adtenuent iuvenum vigilatae corpora noctes,
Curaque, et e magno qui fit amore dolor.
Vt voto potiare tuo, miserabilis esto:
Vt qui te videat dicere possit, Amas!
Conquerar, an moneam mixtum fas omne nefasque?

730. *Hoc decet: hoc multi non voluisse putant*) *Hic decet* bene nonnulli codices: nimirum *color*. *Hic decet*, *hunc multi* excerpta Scaligeri et Puteani, cum aliis quibusdam. *Putent* etiam Regius et duo alii: pro *multi*, unus meus *vultu*. Forte:

Hic decet, hoc vultu non valuisse putent.

Ex *hoc vultu* colligant ac persuadeantur puellae, te non valere, et aegrum esse, prae nimio sui amore.

731. *Pallidus in Lyricen sylvis errabat Orion*. Noti sunt amores Orionis, qui Oenopionis filiam perdite amavit, quam Meropen alii; Parthenius in Eroticis, cap. 20, Haero adpellat; sed et *Side* Danai filia ab antiquis commemoratur, quae Orioni nupserit, et Sidae civitati Boeotiae nomen dederit. De *Lyrice* nihil me legisse memini. Nec constant sibi veteres membranae. Iureti codex, *Pallidus in Licea*: *in Linces* unus ex meis, ut et Regius: nisi quod est a manu secunda, *Linea:* quomodo in multis aliis. Arondelianus, *in silvis Lincea:* vel *Liceae;* vel *Linces*. Ceteri *Lincam*, *Lincem*, *Licie*, *Litie*, *Lineie*, *Licita*, *in Linccis*, *illineis*, et similia. Nam codex Oxoniensis hunc versum non habebat. Lege *in Dirces sylvis*. Nam Orion Thebanus: hinc *Boeotus* saepe poëtis dicitur; et Dirce, fons Thebani agri, quem inter alios Statius in Thebaïde sua luculentis versibus descripsit. Regius etiam *Arion* pro *Orion*. — De Daphnidis amoribus, ex Parthenio, Scholiaste Theocriti, Iunio Philargyrio, et Servio res est non plane ignota. HEINS.

734. *Palliolum nitidis imposuisse comis*. Qui enim infirmae valetudinis erant, palliolis obnubebant caput. Quintil. XI, 3: *Palliolum, sicut fascias, quibus crura vestiuntur, et focalia, sola potest excusare valetudo.* Monuit iam ad Historiam Augustam Salmasius, et ad Tertulliani *Pallium*, quae secutus Octavius Ferrarius, elegantissimi vir ingenii, partis secundae lib. IV, cap. 23, de Re Vestiaria. Sic Maecenas apud Senecam, epistola 114: *Pallio velatus caput;* et Trimalcio apud Petronium cap. 32: *pallio coccineo adrasum incluserat caput.*

739. *Conquerar, an moneam mixtum fas esse nefasque?* Libri meliores,

Nomen amicitia est: nomen inane fides.
Hei mihi! non tutum est, quod ames, laudare sodali;
Quum tibi laudanti credidit, ipse subit.
At non Actorides lectum temeravit Achillis:
Quantum ad Pirithoum, Phaedra pudica fuit.
Hermionen Pylades, quo Pallada Phoebus, amabat:
Quodque tibi geminus, Tyndari, Castor erat.
Si quis idem sperat, laturas poma myricas
Speret; et in medio flumine mella petat.
Nil nisi turpe iuvat: curae est sua cuique voluptas:
Haec quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus! non est hostis metuendus amanti!
Quos credis fidos, effuge; tutus eris.
Cognatum fratremque cave, carumque sodalem:
Praebebit veros haec tibi turba metus.
Finiturus eram; sed sunt diversa puellis
Pectora: mille animos excipe mille modis.
Nec tellus eadem parit omnia: vitibus illa
Convenit; haec oleis; hac bene farra virent.
Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figurae:

fas omne nefasque. Deinde Regius, *Quum querar admoneam. Admoneam* etiam et in Oxon. Scribe:

Num querar, ec moneam mistum fas omne nefasque,
Nomen amicitias, nomen inane fidem!

Vt *esse* subintelligatur. Nisi quis malit, *Conquerar, an taceam*, quod est in excerptis Politiani, et tribus a me inspectis. HEINS.

741. *Quod amas*) *Ames* meliores. — *Laudare. Iactare* Patavinus. B.

745. *Qua Pallada Phoebus*) *Quod* Regius: reliqui plerique, *quo:* ut supra 285:

Myrrha patrem, sed non quo filia debet, amavit.

747. *Laturas poma myricas*) *Iacturas* Regius, Oxoniensis et sex alii quomodo in observationibus ex Arondeliano codice restituit praeclare Gronovius lib. III, cap. 21. Mox *e medio flumine* libri meliores. Remed. Amor. 534:

Cedimus; e *medio* iam licet *amne* bibas.
HEINS.

Francof. et multi alii, *in medio:* quomodo et in loco Remediorum.

753. *Fidumque sodalem*) *Carumque* castigatiores: nam *fidos* praecesserat superiori versu.

756. *Excipe mille modis*) *Decipe* Palatinus et alius. Heinsius coniecerat, *exige mille modis*, vel *excipe mille dolis; accipe* Bernensis.

Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.
Vtque leves Proteus modo se tenuabit in undas;
  Nunc leo, nunc arbor, nunc erit hirtus aper.
Hi iaculo pisces, illi capiuntur ab hamis:
  Hos cava contento retia fune trahunt.
Nec tibi conveniat cunctos modus unus ad annos:
  Longius insidias cerva videbit anus.
Si doctus videare rudi, petulansve pudenti,
  Diffidet miserae protinus illa sibi.
Inde fit, ut, quae se timuit committere honesto,

761. *Vtque levis Proteus modo se tenuabat in undas.* Primo *leves undas* reponendum est ex auctoritate optimi Regii, fragmenti veterrimi Oxoniensis, et octo vel novem aliorum codicum. *Leves aquas* Noster alibi non uno loco dixit: ut in Fast. lib. V, 662: *leves cursum sustinuistis aquae.* Pro *tenuabat*, deinde idem Regius, et duo alii, *tenuavit*: sed probe prima editio, et unus Vaticanus, *tenuabit*: et sequenti versu, pro *erat*, fragmentum Oxoniense, codex Regius, et duo alii, *erit*; verissime.

762. *Nunc leo, nunc arbor* etc. Horatium lib. II, Sat. 3, 69, respexit hoc loco Noster, ubi is agit de malo debitore:

Scribe decem a Nerio: non est satis; adde Cicutae
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas.
Effugiet tamen haec sceleratus vincula Proteus,
Quum rapies in ius, malis ridentem alienis;
Fiet aper, modo avis, modo saxum, et quum volet, arbor.

Nam proverbii locum obtinuisse videtur, ut qui urgentes eludebant, *Protei* dicerentur.

766. *Longius insidias cerva videbit anus.* Olim *curva*; ridicule profecto. Causae scilicet multum est, cur anus iam curvata prae senio insidias amatorum metuat. Quis credat optimo poëtae tale quid excidisse? Tollit scrupulum codex Regius, in quo a manu prima legebatur, *cerva anus.* Nec aliter in Oxoniensi, pro diversa lectione. *Cervum senem* pari modo Lucretius dixit lib. III, vs. 614; et Noster infra lib. III, 78:

Nec faciant cervum cornua iacta senem.

Cervina senectus Iuv. XIV, 251. *Cycni senes* apud Martial. libro V, Ep. 38:

Puella senibus dulcior mihi cycnis.

Senes porci apud Iuven. Sat. VI, 160:

Et vetus indulget senibus clementia porcis.

Similes autem metaphorae familiares sunt Nostro quoties de puellis agit. Sic supra 393:

Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.

Et postea lib. III, vs. 662, tanquam proverbium doctis adnotatum, hoc invenies:

... Lepus hic aliis exagitandus erit.

Et initio sequentis libri, vs. 2:

Decidit in casses praeda petita meos.

Sed nihil opus est, ut elegantissimam lectionem pluribus exemplis adstruamus. Heins.

Vilis in amplexus inferioris eat.
Pars superat coepti, pars est exhausta laboris:
Hic teneat nostras anchora iacta rates.

771. *Est exhausta*) *Exacta* tres libri: etiam bene. In fine Met. *Iamque opus exegi*. Horat. III, Od. 30: *Exegi monumentum aere perennius.*

772. *Teneat nostras*. Codex Regius, *fessas*, ut infra lib. III, 748: *Vt tangat portus* fessa *carina suos.*

LIBRI SECVNDI

ARGVMENTVM

Vbi puellam invenias, et quomodo captes inventam, Ovidio duce, didicisti: edocendus nunc qua potissimum arte captam retineas; 1–20. Quae res quam sit difficilis et lubrica, exemplo Daedali confirmat, qui pennis non homini datis, e labyrintho effugit; 21–96. Illorum deinde errorem refellit, qui putant amorem magicis artibus posse detineri; et, quibus vere captetur veneficiis, docet; quae quidem in uno hoc verbo tota continentur, 107: *ut ameris, amabilis esto.* Non enim satis est forma praestare, vel eloquentia; 97–144: accedat oportet morum comitas obsequiosa; 145–172: vitanda praecipue iurgia; nec vel in minimis amicae primo obsistendum; cedendum vero in omnibus; 173–250. Alliciendi quoque munusculis servi, et ipsa quandoque capienda puella; sed opportune, nec sine arte; 251–272. Quid valeant carmina pro muneribus; quibus blanditiis concilianda sit; 273–314. Quid amanti, puella aegrotante, sit agendum, praecipit; 315–336. Quid vero curandum, ne elanguescat amor, ubi semel amica potitus, disces fusius 337–466. Excitandus etiam interdum stomachus, unde querelae, quas brevi pax consequatur. Hinc laus Amoris, qui, postquam elementorum litem diremisset, primus hominum, sylvestres adhuc et ferarum more vagos, in societatem coëgit; 467–492. Phoebi monita refert, et amatoribus quae sint patienda describit; 493–536. De rivali patienter ferendo, habes 537–560. Sequitur feliciter adducta, et iocose admodum enarrata, de Marte et Venere fabula; 561–590. Monitis autem satis superque instructos amantes conscius tandem accepit lectus, nec quid superest poëtae praecipiendum; nam, ut ait ipse, 705, Musam adloquens:

Sponte sua, sine te, celeberrima verba loquentur.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIAE

LIBER SECVNDVS

Dicite, Io Paean: et io, bis dicite, Paean:
Decidit in casses praeda petita meos!
Laetus amans donet viridi mea carmina palma:
Praeferar Ascraeo Maeonioque seni.
Talis ab armiferis Priameius hospes Amyclis
Candida cum rapta coniuge vela dedit.
Talis erat, qui te curru victore ferebat,
Vecta peregrinis, Hippodamia, rotis.
Quid properas, iuvenis? mediis tua pinus in undis

1. *Dicite, Io Paean* etc. Eodem animi impetu abreptus, unus e nostris (*Bertin*) qui fecit, pro viribus, ut elegia Galli quoque Romanos provocarent, exclamat, eleg. 4:

Elle est à moi! Divinités du Pinde,
De vos lauriers ceignez mon front vainqueur.
Elle est à moi! que les maîtres de l'Inde
Portent envie au maître de son coeur.

— *Io Paean.* *Io* est vox exultantium venatorum, qui, capta fera, *Io Paean* inclamabant, eo quod is sit Deus venatoriae artis; cuius soror Diana venatrix quoque esse dicitur.

3. *Laetus amans donet*) *Donat*, optimus Regius, cum aliis nonnullis et prima editione. Forte *dona*. *Amans ornet* Palatinus: *mea tempora palma* quatuordecim; *mea tempora myrto* Aprosii, Bernens. et duo alii: *lauro* Commelini, tres Palatini, et quatuor alii: *pari mea tempora* Neapol. Vnde legendum coniicere liceret:

Laetus amans ornet Paphia mea tempora myrto.

4. *Praeferar Ascraeo, Maeonioque seni.* Homero scilicet et Hesiodo; de quibus vid. Amor. I, eleg. 15, 11:

5. *Priameius hospes.* Paris, Priami filius, qui hospitio benigne exceptus a Menelao, illius coniugem rapuit. *Amyclis*, Amyclae urbs in Laconia, non longe a Lacedaemone; unde Castor et Pollux et soror Helena, modo Lacedaemone, Amyclis modo, dicuntur nati.

8. *Vecta peregrinis Hippodamia rotis.* Occurrit totidem verbis, in epist. VIII, Hermiones ad Oresten, 70.

Navigat; et longe, quem peto, portus abest.
Non satis est venisse tibi, me vate, puellam,
Arte mea capta est: arte tenenda mea est.
Nec minor est virtus, quam quaerere, parta tueri:
Casus inest illic; hic erit artis opus.
Nunc mihi, si quando, Puer et Cytherea, favete:
Nunc Erato; nam tu nomen amoris habes.
Magna paro: quas possit Amor remanere per artes
Dicere, tam vasto pervagus orbe puer:
Et levis est, et habet geminas, quibus evolet, alas:
Difficile est illis imposuisse modum.

11. *Non satis est venisse tibi, me vate, puellam.* Vulgat. *Non sotis invenisse tibi est.* Optime vero Regius, *non satis est venisse tibi.* Qui modus loquendi Propertio admodum familiaris: et ita *convenire* puellam, pro rem habere cum puella dicitur. Apulel. IV Metam. *Convenire in voluptatem veneream* dixit: et ita Graeci fere συνέρχεσθαι, de re venerea, honesto vocabulo utuntur. Heins.

16. *Nunc, Erato* etc. Non ideo tantum Musam hanc Naso invocat, quia nomen ab Amore, ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, et versibus praeest amatoriis; sed quia bellis etiam, quae non rara inter amantes consurgunt. Sic proelia dicturus Maro, quae ex amore Turni et Aeneae in Laviniam exorta, Erato, non Calliopen, in hanc partem operis sociam advocat: vide Aeneid. librum VII, 37:

Nunc age, qui reges, Erato, quae tempora rerum,

18. *Tam vasto pervagus orbe puer*) *Tam*, ad *pervagus*, an ad *vasto orbe* referendum? Dousa. — Minime dubitandi locus quin ad *orbem* referas, vix capacem, quum sit *tam vastus*, puerum *Amorem capiendi*.

19. *Quibus evolet, alas*) *Avolet* Regius et alii complures cum prima editione: quod sequitur Heins. Sed non mavendam puto vocem *evolat*, quae notat evadere manus prendere cupientium, et in altum, vel ex conspectu volare. Ita apud Sueton. Aug. 94, Torrentius notat in tribus libris fuisse, de aquila, *quum altissime evolasset*: et ita edidit Aldus. Burm.

21. *Hospitis effugio* etc. Daedali, qui ad Minoem confugerat, capite damnatus ab Areopago, ob occisum sororis filium Talaum, qui non imparem se quondam in arte, qua praecellebat Daedalus, futurum minabatur. Daedalum autem Minos, in ipso quem struxerat, labyrintho, cum Icaro filio inclusit, quia Pasiphaën, Tauri amore furentem, suae artis ope iuverat. Sed tactam rem obiter in lib. praecedenti 295, fusius suo loco, ad Metam. VIII, tractabimus. — *Praecluserat omnia Minos. Praestruxerat* meliores libri magno numero: rectius; nam *clausit* mox sequitur. Daedalus ipse lib. VIII Metam. 185, de Minotauro:

.... Terras licet, inquit, et undas
Obstruat; at coelum certe patet; ibimus illac.

Hospitis effugio praestruxerat omnia Minos:
  Audacem pennis repperit ille viam.
Daedalus ut clausit conceptum crimine matris,
  Semibovemque virum, semivirumque bovem;
Sit modus exsilio, dixit, iustissime Minos:
  Accipiat cineres terra paterna meos.
Et quoniam in patria, fatis agitatus iniquis,
  Vivere non potui, sit mihi posse mori!
Da reditum puero, senis est si gratia vilis:
  Si non vis puero parcere, parce seni.
Dixerat haec: sed et haec, et multo plura licebat
  Dicere; at egressus non dabat ille viro.
Quod simul ac sensit: Nunc, o nunc, Daedale, dixit,
  Materiam, qua sis ingeniosus, habes.
Possidet et terras, et possidet aequora Minos:
  Nec tellus nostrae, nec patet unda fugae.
Restat iter coelo: coelo tentabimus ire.
  Da veniam coepto, Iupiter alte, meo!

In vulgatis *praestrinxerit*; perperam.

25. *Sit modus exilio, dixit* etc. Non defuerunt inter criticos, qui hoc ἐπεισόδιον damnaverint, non modo quia longius, sed quod minus rei propositae congruum videretur. Cui quidem sententiae, licet paulo duriori, non possum, quin ex parte saltem adsentiar, fatearque non tam opportune adduci fabulam, quam egregie a poëta tractari. Perleciam vero quis a carmine censuerit exulandam?

28. *Da mihi posse mori*) *Sit mihi* Iureti excerpta: eleganti graecismo, γένοιτο, ἔστω, ἐνδέχεται. Sic contra, *Non sit*, *Ne sit*, μὴ γένοιτο, μὴ δ' ἔστω. *Non est*, οὐκ ἔστι, pro non licet, non datur.

33. *Quod simul ac*) *Simul ut* Regius cum Scaligeri et Iureti excerptis et octo aliis; sed frustra. Metam. II, 167: *Quod simul ac sensere, ruunt:* quatuor libri, *nunc o nunc Daedale*, concinnius: *sentit* etiam recte Commelinianus. HEINS.

34. *Habes*) *Habe.* Francofurtensis.

35. *Possidet et terras.* Argentinus et unus Vaticanus, et pro diversa lectione Arondelianus, *Possidet en.* Inde legendum Heinsius censebat:

Possidet en terras, en possidet aequora Minos.

37. *Restat iter coeli*) *Coelo* Politiani excerpta, et duo alii: non male. H. Vid. Broukh. ad Propert. II, 1, 20. — *Coelo tentabimus ire. Coelum* Sarravianus et duo alii: vide notas ad ep. VII, vs. 40. HEINS.

38. *Iupiter alte*) *Alme* editiones Venetae, Micylli et Bersmanni.

Non ego sidereas adfecto tangere sedes.
  Qua fugiam dominum nulla, nisi ista, via est.
Per Styga detur iter: Stygias tranabimus undas.
  Sint mihi naturae iura novanda meae.
Ingenium mala saepe movent: quis crederet unquam,
  Aërias hominem carpere posse vias?
Remigium volucres disponit in ordine pennas,
  Et leve per lini vincula nectit opus;
Imaque pars ceris adstringitur igne solutis,
  Finitusque novae iam labor artis erat.
Tractabat ceramque puer, pennasque renidens,
  Nescius haec humeris arma parata suis.
Cui pater: « His, inquit, patria est adeunda carinis:
  Hac nobis Minos effugiendus ope.
Aëra non potuit Minos; alia omnia clausit.

39. *Tangere*) *Scandere* Vatic. et alins.

41. *Tranabimus*) *Transibimus* Bernensis et sex scripti, et multi editi: *tentabimus* Ambrosianus.

42. *Sint mihi.* Francius volebat, *sint modo naturae iura novanda mihi: movenda* Regius, et emendatum *negata.*

45. *In ordine pennas.* Alas remigium quoque Graeci vocant nonnunquam. Sic Aeschylus in Agamemnone, de avibus: στροφοδινοῦνται πτερύγων ἐρετμοῖσιν ἐρεσσόμενοι. Εἰρεσίας πτερῶν. Lucianus dixit in Timone de Mercurio: ὁ μὲν ἀπελήλυθεν, ὡς δοκεῖ. Τεκμαίρομαι γὰρ τῇ εἰρεσίᾳ τῶν πτερῶν. Sic et *alarum remigium* Virgilius in hac eadem de Daedalo fabula: et *Daedaleum remigium*, auctor supplementi ad Plautin. Amphitryonem.

49. *Tractabat ceramque puer* etc. Haec eadem, sed plenius, Metam. VIII, 196 sqq. ubi puer,

... Ignarus sua se tractare pericla,
Ore renidenti, modo quas vaga moverat aura,
Captabat plumas; flavam modo pollice ceram
Mollibat; lusuque suo mirabile patris
Impediebat opus.

— *Pennasque renidens. Renitens* sex; *remittens* duo; *recudens* Palatinus et Vaticanus: *recentes* duo libri: *renectit* Regius. Omnes frustra.

50. *Arma parata.* Francius malebat, *vincla*, ut bis terve vocat; vel *dona:* sed perperam; adludit enim ad navium *arma* vel *armamenta*, ut vocabantur; nam mox *carinam* vocat, et *remigium* supra, et vers. 64, *vela.* Ita *arma* vocat Virgilius *vela*, lib. V Aeneid. 15, interprete Servio, et lib. VI, 353; Noster XI Met. 513, aliique poëtae, ut Graeci ὅπλα: unde *armare* et *exarmare* classem, et similia obvia.

51. *His inquit*) *Hac.... carina, Hac nobis Minos effugiendus erit*, Regius: *ope est*, Aldus et recentiores.

Quem licet, inventis aëra rumpe meis.
Sed tibi nec virgo Tegeaea, comesque Bootae
Ensiger Orion adspiciendus erit.
Me pennis sectare datis; ego praevius ibo.
Sit tua cura sequi; me duce, tutus eris.
Nam sive aetherias vicino sole per auras
Ibimus; impatiens cera caloris erit:
Sive humiles propiore freto iactabimus alas;
Mobilis aequoreis penna madescet aquis.
Inter utrumque vola: ventos quoque, nate, timeto;
Quaque ferent aurae, vela secunda dato. »
Dum monet, aptat opus puero, monstratque moveri;
Erudit infirmas ut sua mater aves.
Inde sibi factas humeris adcommodat alas,
Inque novum timide corpora librat iter.
Iamque volaturus parvo dedit oscula nato;

54. *Qua licet.* In nonnullis, *quam licet*: utrumque recte. NAVG. *Quem licet* meliores, cum prima editione: nonnulli *Quem libet.* Commelinianus et tres alii, *Quamlibet*, etiam non male.

55. *Sed tibi nec virgo Tegeaea* etc. Calisto Lycaonis Arcadiae regis filia, dicta sic a Tegea urbe. Fabulam vid. apud Nostrum Metam. II, et Fast. II, 156. Meminit quoque Pausanias Arcad. III sub finem. — *Comesque Bootae Ensiger Orion.* Vrion primum dictus (οὐρίων) iuxta Palaephat. de incredibil. Hist. VIII; sicque adpellatus, ait, διὰ τὸ οὐρῆσαι ἐκεῖνα κατ' εὐσχημοσύνην, Ὠρίων. Nota Orionis fabula. Caeterùm eadem filio praecipit Daedalus, Metam. loc. cit. 206:

... Nec te spectare Booten,
Aut Helicen iubeo, strictumque Orionis ensem.

58. *Sit tibi cura sequi*) *Tua cura* prima editio, cum melioribus scriptis, et mox *timeto* pro *caveto*, et *sibi factas* pro *suis*; et *timide* pro *timidus.* HEINS.

66. *Vt sua mater.* Malebat olim Heins. *ut pia*; sed nil opus: Terent. Hecyr. IV, 4, 38: *Mater quod suasit sua.* Ita *vir suus* infra 551. Ipsa comparatione hac quoque utitur Valerius Flacc. VII, 375:

Qualis adhuc teneros supremum pallida foetus
Mater ab excelso produxit in aëra nido,
Hortaturque sequi, brevibusque insurgere pennis.
Illos caerulei primus ferit horror Olympi,
Iamque redire volunt, assuetaque quaeritur arbor.

68. *Inque novum.* Mentelianus, *in quo novum*, ut notet initium itineris, in quod se dabat, vel tentamen itineris, ut solent aves tenerae pennas quatere, et leviter corpus tollere et librare; et ita Francius coniecerat. B.

Nec patriae lacrymas continuere genae.
Monte minor collis, campis erat altior aequis:
Hinc data sunt miserae corpora bina fugae.
Et movet ipse suas, et nati respicit alas
Daedalus, et cursus sustinet usque suos.
Iamque novum delectat iter; positoque timore,
Icarus audaci fortius arte volat.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
Vidit; et inceptum dextra reliquit opus.
Iam Samos a laeva fuerant, Naxosque relictae,
Et Paros, et Clario Delos amata Deo.
Dextra Lebynthos erant, silvisque umbrosa Calymne,
Cinctaque piscosis Astypalea vadis:
Quum puer, incautis nimium temerarius annis,

78. *Inceptum dextra reliquit opus.* *Relinquit* nonnulli: unus Vatican. *remisit*: alter Regius, *remittit*. — Ego nihil muto: *relinquere* enim τῷ *inceptum* optime respondet. Donatus ad illa Terentii Andr. II, 5, 1:

Herus me, relictis rebus, iussit Pamphilum observare.

« Imponitur manus rebus, quum *perficitur* id quod coeperit: *relinquuntur* vero res, quum imperfectae relinquuntur; » ut Virg. III Georg. 519:

Atque opere in medio defixa *reliquit* aratra.

81. *Dextra Lebynthos erat, sylvisque umbrosa Calymne.* Pro *Calydna* Regius veterrimus, *Palisnue*: prima editio cum nonnullis scriptis, *Palymne*. Forte pro *Calymne*: tam enim Calymnam, quam Calydnam inter insulas recenset Stephanus. Certe lib. VIII Met.

Dextra Lebinthos erat, foecundaque melle Calymne.

Occurrit in eadem hac narratione *Calymne*, ut libri meliores agnoscunt constanter, nisi quod *Calydne* in uno Regio illic offendi: alii *Calynne* et *Calyne*: apud Strabonem quoque sub finem lib. X non constant sibi codices, qui modo hanc, modo illam lectionem agnoscunt. De melle tamen Calymnio subscribit Ovidianae lectioni in Metamorph.: Ἀκαν μὲν οὖν τὸ νησιωτικὸν μέλι, ὡς ἐπιτοπολὺ ἄριστόν ἐστι, καὶ ἐνάμιλλον τῷ Ἀττικῷ. τὸ δὲ ἐν ταῖς νήσοις, διαφερόντως· μάλιστα δὲ τὸ Καλύμνιον. At Plinius, libro XI, cap. 13, de melle: « Ibi optimum semper, ubi optimorum caliculis florum conditur. Atticae regionis hic et Siculae Hymetto et Hybla ab locis, mox Calydna insula. » Eustathius ad illa Homeri Il. B, 184: νήσους τε Καλύδνας, inter alia, νῆσοι αἱ Καλύδναι εἰσὶν, ἃς ἔνιοι διὰ τοῦ μ' γράφουσι Καλύμνας. ὅτι δὲ ἀγαθὸν μέλι τὸ Καλύδνιον. κ. τ. λ. Deinde, ubi diversas sententias retulit de his insulis, Καλύδναι νῆσοι κατά τινας αἱ Σποράδες, ὧν μία Κάλυμνα.

83. *Incautis nimium temerarius annis*) *Armis* prima editio cum primo

Altius egit iter, deseruitque ducem.
Vincla labant; et cera, Deo propiore, liquescit;
Nec tenues ventos brachia mota tenent.
Territus e summo despexit in aequora coelo:
Nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant cerae; nudos quatit ille lacertos;
Et trepidat; nec, quo sustineatur, habet.
Decidit; atque cadens, Pater, o pater, auferor, inquit.
Clauserunt virides ora loquentis aquae.
At pater infelix, iam non pater, Icare, clamat,
Icare, clamat! ubi es? quove sub axe volas?
Icare, clamabat: pennas adspexit in undis.
Ossa tegit tellus; aequora nomen habent.
Non potuit Minos hominis compescere pennas:
Ipse Deum volucrem detinuisse paro.
FALLITVR, Haemonias si quis decurrit ad artes;
Datque quod a teneri fronte revellet equi.
Non facient, ut vivat amor, Medeides herbae,
Mixtaque cum magicis naenia Marsa sonis.

Mediceo: unus Vatican. et Amb. *alis*; alius Vaticanus *ausis*.

84. *Deseruitque patrem*) *Ducem* malo cum Moreti et Mentelii codice. Sic Daedalus ad Icarum Met. VIII:

Me doce, carpe viam.

87. *E summo*) *A summo* omnes fere editi; sed *e* reposuit Heinsius e Vaticano et uno ex suis; qui et coniecerat, *territus ut summo* etc.

92. *Clauserunt virides.* Imitatio Propertiana ex lib. III, Eleg. 5, 10:

Quum moribunda niger clauderet ora liquor.

93. *Iam non pater.* Virg. G. IV, 497:

Invalidasque tibi tendens, *iam non tua*, palmas:

95. *Icare, clamabat*) *Dum clamat* Lincolniensis.

96. *Tegit*) *Tenet* Aprosii et octo alii.

100. *Revellit*) *Revellet* Regius: alii tres, *revellat*. HEINS.

101. *Vt vivat*) *Vt duret amor* Mentelii et quatuor alii. Sic II Amor. Eleg. 19, 23:

Sic mihi *durat* amor, longosque adolescit in usus.

102. *Mistaque cum magicis mersa venena sonis.* Gruterus ex Palatinis *Marsa venena* scribebat. D. HEINS. *Marsa* legendum omnino cum prima editione, et scriptis quamplurimis. Sed necdum sanum praestiteris locum, nisi cum optimo Regio et excerptis Scaligeri ac Puteani, reponas

Phasias Aesoniden, Circe tenuisset Vlixen,
  Si modo servari carmine possit amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
  Philtra nocent animis, vimque furoris habent.
Sit procul omne nefas: ut ameris, amabilis esto;
  Quod tibi non facies, solave forma dabit.
Sis licet antiquo Nireus adamatus Homero,
  Naïadumque tener crimine raptus Hylas;
Vt dominam teneas, nec te mirere relictum,
  Ingenii dotes corporis adde bonis.
Forma bonum fragile est; quantumque accedit ad annos,

naenia Marsa. Cantus enim magicus Marsorum serpentibus fatalis creditus. Atque ita lib. VI Fast. 141, optimi codices, de strigibus:

> Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt;
> Naeniaque in volucres Marsa figurat anus;

ubi *Naenia falsa* vulgo legebatur. Hinc *serpentum domitores Marsos* adpellant Plinius ac Gellius; eosque originem a Marso Circes filio ducere testantur, ut artis magicae peritia, qua vulgo male audiebant, in iis nequaquam sit miranda. Glossae Isidori, *Marsus, incantator serpentum.* Papias: *Marsus pro incantatore ponitur.* Heins.

105. *Nec data profuerint.* Alii, *profuerant.* Lego *profuerunt:* quod postea confirmavit codex Helmaestadiensis. — *Pallentia. Pollentia* est in uno Palatino: eadem varietas apud Tibullum I, Eleg. 9, 17:

> Num te carminibus, num te *pollentibus* herbis,
> Devovit tacito tempore noctis anus!

ut recte viri docti pro *pallentibus*, restituerunt, et ex divite penu egregie illustravit Broukh.: sed quia hic culpat, non commendat *philtra*, vulgatam lectionem retinendam existimo: *pallere* enim de venenis passim dicitur. Burm.

107. *Sit procul omne nefas; ut ameris, amabilis esto.* Verbatim ex Ovidio, qui iam citatus apud nos Amorum praeceptor, Bernard:

> *Sans Canidie, et tout l'enfer armé,*
> *Soyez aimable, et vous serez aimé.*

109. *Sis licet antiquo Nireus adamatus Homero*) *Scilicet* quinque libri: unus, *si licet;* alius, *sic licet*, scribe *sis licet*, atque ita Moreti codex. Licet, inquit, Nireum ab Homero tantopere laudatum aeques pulchritudine:

> Νιρεὺς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε
> Τῶν ἄλλων Δαναῶν. Il. B, 673.

Quare Thersiten Lucianus, Dialog. Mort. XXV, cum Nireo colloquentem sic inducit: *ἓν μὲν ἤδη τοῦτ' ἔχω, ὅτι ὅμοιός εἰμί σοι, καὶ οὐδὲν τηλικοῦτον διαφέρεις, ὀλίγον σε Ὅμηρος ἐκεῖνος ὁ τυφλὸς ἐπῄνεσεν, ἁπάντων εὐμορφότατον προσειπών.* Hinc Νιρέως εὐμορφότερος adagium apud Graecos et Νιρέως καλλίων.

110. *Naïadumque tener crimine raptus Hylas.* Rem certatim narravere Theocrit. Idyll. XIII; Apollon. II, 1207; Valer. Flacc. III, 563.

Fit minor; et spatio carpitur ipsa suo.
Nec violae semper, nec hiantia lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi iam cani venient, formose, capilli:
Iam venient rugae, quae tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, et adstrue formae:
Solus ad extremos permanet ille rogos.
Nec levis ingenuas pectus coluisse per artes
Cura sit; et linguas edidicisse duas.
Non formosus erat, sed erat facundus Vlixes;
Et tamen aequoreas torsit amore Deas.
O quoties illum doluit properare Calypso;

Vnde non immerito Virgil. Georg. III, 6: *Cui non dictus Hylas puer?*

115. *Nec semper violae, nec semper lilia florent.* Mire turbatur versus hic in vetustis libris: alii codices, *mollia lilia*, vel *candida:* optimus Regius, *Nec violae semper, nec hyacinthia lilia florent:* cum glossa adscripta, *id est, Apollinea; sed τὸ hyac* linea subductum erat, quo id delendum esse significabatur: certe *cinthia lilia* in sex aliis quoque inveni. Vnde fuit quum legendum censerem:

Nec violae, aut semper hyacinthia lilia florent.

Lilia enim et *hyacinthus* solo colore distinguuntur: nisi malis, *hyacinthina:* quomodo *florem hyacinthinum* Catull. dixit. Haec olim: nunc scribo:

Nec violae semper, nec hiantia lilia florent.

Atque id confirmant tum Palatinus unus, tum codex probae notae, quo Andreas Cavalcantes, Patricius Florentinus, vir eleganter eruditus, me donavit: praeterea in uno Ambrosiano id ipsum quoque offendi, et in Hafniensi et Menteliano. H.

116. *Et riget amissa) Aret et amissa*, Ex Palatino Gebhard. lib. II; antiq. lect. 9: et ita unus Heins. *et caret.* Francof.

119. *Iam molire animum* etc. Prudenter iuvenem monet, ut formae caducitatem ingenii donis per laborem plurimum exculti, tentet rependere; hortaturque ut ea sibi comparet, quae *durent*, et ideo dicit *molire*, quod est magno conatu, et molimine magno aliquid agere. — Recte quoque *adstrue formae* Regius cum Scaligeri exceptis et septem aliis: hoc est, *superadde.* Sic *novum veteri aedificio adstruere* dixit Columella; neque aliter optimi latinitatis auctores.

120. *Permanet) Pertinet* unus Bernensis: de quo cogitandum, nam pro *pertingere*, quo hodie perperam utuntur, veteres usos hoc verbo docet Burm. ad Quintil. II de Inst. Orat. 4.

122. *Edidicisse) Addidicisse* Aprosii: *linguas duas;* romanam intelligit et graecam.

124. *Aequoreas torsit amore deas.* Scribe, *aequoream Deum:* nisi et Circe deabus aequoreis accensenda. Heins. *Traxit amore*, Vatican.

125. *O quoties illum doluit properare Calypso!* Vid. Homer. Odyss.

Remigioque aptas esse negavit aquas!
Haec Troiae casus iterumque iterumque rogabat.
  Ille referre aliter saepe solebat idem.
Litore constiterant: illic quoque pulchra Calypso
  Exigit Odrysii fata cruenta ducis.
Ille levi virga, virgam nam forte tenebat,
  Quod rogat, in spisso litore pingit opus.
Haec, inquit, Troia est: muros in litore fecit.
  Hic tibi sit Simoïs: haec mea castra puta.
Campus erat (campumque facit), quem caede Dolonis
  Sparsimus, Haemonios dum vigil optat equos.
Illic Sithonii fuerant tentoria Rhesi:
  Hac ego sum raptis parte revectus equis.
Pluraque pingebat; subitus quum Pergama fluctus
  Abstulit, et Rhesi cum duce castra suo.
Tum Dea: quas, inquit, fidas tibi credis ituro,
  Perdiderint undae nomina quanta, vides!
ERGO age: fallaci timide confide figurae,

E, 203 sqq. et quod inde Propert. depromsit I, Eleg. 15, 9 sqq.

130. *Exigit Odrysii fata cruenta ducis.* Rhesi scilicet, quem *Odrysium* vocat, ab Odrysarum gente, quae pars Thraciae fuit, ubi regnabat. De *fatis* autem, et *cruentis* quidem, vid. Homer. Iliad. K, 434, et de Penelop. Epist. 39 cum notis. Ibid. de Dolone. — *Fata cruenta. Facta* multi editi et scripti: *castra* Mentel. unus.

132. *Pingit opus*) *Versat* Thuaneus.

135. *Campus erat, campum fecit. Campumque facit*, emendatioris notae libri magno numero. IV Fast. 691:

Hoc, ait, in campo, campumque ostendit, habebat
  Rus breve cum duro parca colona viro.

138. *Captis nocte reversus equis*) *Revectus* potiores scripti: probe Vlixes in Sabiniana responsione:

Evasi, et Thracum caeso duce proelia Rheso,
  In mea captivis castra revectus equis.

Sed vox illa *nocte* non placet, quia ambiguam sententiam facit, et cum *hac* construi non debet: non enim noctem poterat praesentem pingere et ostendere. Quare cum Hafniensi malim,

Hac ego sum captis parte reversus equis.

Raptis etiam omnes fere scripti; *rapti* enim erant; et celeritate uti debuit Vlixes, ut, antequam nox abiret, *reverteretur.* BVRM.

142. *Perdiderint undae nomina quanta vides.* Eo gravior sententia, quo repentina magis exsurgit, nec opinantem lectorem subito a ludicris ad severiora convertit.

143. *Fallaci timide confide figurae.*

Quisquis es: aut aliquid corpore pluris habe.
Dextera praecipue capit indulgentia mentes:
Asperitas odium, saevaque verba movent.
Odimus accipitrem, quia semper vivit in armis,
Et pavidum solitos in pecus ire lupos.
At caret insidiis hominum, quia mitis, hirundo;
Quasque colat turres Chaonis ales habet.
Este procul, lites, et amarae proelia linguae:
Dulcibus est verbis mollis alendus amor.
Lite fugant nuptaeque viros, nuptasque mariti;
Inque vicem credunt res sibi semper agi.
Hoc decet uxores: dos est uxoria lites.
Audiat optatos semper amica sonos.
Non legis iussu lectum venistis in unum:
Fungitur in vobis munere legis amor.
Blanditias molles, auremque iuvantia verba
Adfer, ut adventu laeta sit illa tuo.
NON ego divitibus venio praeceptor Amoris:
Nil opus est illi, qui dabit, arte mea.
Secum habet ingenium, qui, quum libet, Accipe, dicit.
Cedimus: inventis plus placet ille meis.

Duo codices, *timide ne crede*. Forte *fallaci timide te crede figurae*: duo etiam libri, *nimium ne crede*. Virg. Eclog. II, 17:

O formose puer, nimium ne crede colori.

144. *Atque aliquid*) *Aut aliquid* meliores. HEINS. *Corpore maius habet* unus Heinsii pro varia lectione: non male, si *habe* legas, cum duobus aliis codicibus.

146. *Asperitas odium* etc. *Verba movet* quatuor libri: duo, *bella movent*. Commelinianus cum Arondeliano, *saevaque verba movent*: recte. HEINS.

151. *Este procul, lites*. Neapol. *ite procul*, non invenuste; ut in formula, *procul hinc, procul ite profani*.

152. *Mollis alendus*. Duo libri, *alliciendus amor*, ut lib. III, 510:

Comibus est oculis alliciendus amor.

Et infra vers. 444:

Acribus est stimulis eliciendus amor.

Deinde Iunianus habebat *dulcibus est signis*, forte pro *linguis*. HEINS.

153. *Lite fugant*) *Fugent* Regius et Lincolniensis cum excerptis Puteani et Scaligeri: *credant* quoque sequenti versu pro *credunt*, iidem: et *res* pro *rem*, meliores omnes: semper.

164. *Inventis plus habet ille meis*. *Plus placet* Regius et multi alii cum

Pauperibus vates ego sum, quia pauper amavi:
  Quum dare non possem munera, verba dabam.
Pauper amet caute: timeat maledicere pauper;
  Multaque, divitibus non patienda, ferat.
Me memini iratum dominae turbasse capillos:
  Haec mihi quam multos abstulit ira dies!
Nec puto, nec sensi tunicam laniasse; sed ipsa
  Dixerat, et pretio est illa redemta meo.
At vos, si sapitis, vestri peccata magistri
  Effugite; et culpae damna timete meae.
Proelia cum Parthis, cum culta pax sit amica;
  Et iocus, et causas quidquid amoris habet.
Si nec blanda satis, nec erit tibi comis amanti;
  Perfer, et obdura; postmodo mitis erit.
Flectitur obsequio curvatus ab arbore ramus:
  Frangis, si vires experiere tuas.
Obsequio tranantur aquae; nec vincere possis
  Flumina, si contra, quam rapit unda, nates.
Obsequium tigresque domat, Numidasque leones:

Iureti excerptis: plures cum prima editione et excerptis Puteani ac Scaligeri, *plus valet*. HEINS.

169. *Me memini iratum* etc. Vid. Amor. I, Eleg. 7: *Adde manus in vincla meas* etc. — *Me iratum memini*. *Me memini iratum*, scripti et primae editiones. HEINS. Vid. ad III Am. 7, 26. Tentaverat et Heinsius rescribere, *iratus memini*, ut apud Propert. II, Eleg. 6, 46: *Visura et quamvis numquam speraret Ulixen*, pro *visuram se*.

170. *Haec mihi quam multos abstulit ira dies*) *Illa* scripti plerique. Regius pro diversa lectione *Heu mihi*: prima editio *Hic*. Legendum forte:

Lis mihi quam multas abstulit illa dies!

— Sic Heinsius, sollicitus nimium locos vel apertissimos sollicitandi. Qui fit enim ut non intellexerit vir omnium sagacissimus, mirum in modum congruere hic pentametrum cum superiori versu; *iramque irato* dies tam multos abstulisse?

173. *At vos, si sapitis*) *Qui sapitis* nonnulli. HEINS. Sed III Amor. 8, 25: *Discite, si sapitis*. Et I Art. 643: *Ludite, si sapitis, solas impune puellas*. Et alibi.

177. *Nec erit tibi comis amica*. In nonnullis, *Si nec blanda satis, nec erit tibi comis amanti*. NAUG. *Tibi amanti* meliores cum prima editione.

180. *Franges, si vires experiere tuas*) *Frangis* meliores: *experiare* etiam nonnulli. HEINS.

183. *Tumidosque leones*) *Numi-*

Rustica paulatim taurus aratra subit.
Quid fuit asperius Nonacrina Atalanta?
Succubuit meritis trux tamen illa viri.
Saepe suos casus, nec mitia facta puellae
Flesse sub arboribus Melaniona ferunt.
Saepe tulit iusso fallacia retia collo:
Saepe fera torvos cuspide fixit apros.
Sensit et Hylaei contentum saucius arcum:

dasque Regius cum Puteani ac Scaligeri excerptis, et duodecim aliis. Ineti excerpta cum nonnullis, *Numidosque:* prima editio, *mundosque:* duo, *timidosque:* unus, *undasque:* quae omnia ad veram lectionem adludunt. Mart. lib. VIII, Epigr. 4, de leone eleganter et vere:

Sed cuius tremerent ipsi quoque iura leones,
Cui diadema daret marmore picta Nomas.

Vrsos Numidas babes apud Iuvenalem Sat. IV. Sic *Poenos leones* dixit IV Trist. Eleg. 6:

Tempore Poenorum compescitur ira leonum,

quomodo et Virgilius in Eclogis et in Ciri: et Claud. III de Rap. 166:

... Rabies Poenorum inopina leonum.

Dracontius Hexaëmero:

Aride vipereos angues excepit arena:
Sortitur Numidas tellus fera colla leonum;

ubi perperam legitur nunc *Humida sortitur tellus. Gaetulos* Plautus Menaechmis V, 2, et Horat. lib. I, Od. 23; et Stat. Theb. IX, et Virgil. V Aeneid. 551. Sic *Armeniae tigres* alibi non uno loco occurrunt, et *Ossea ursa* Metam. XI: ubi male *obscoenum* reponunt. *Gaetulas quoque leaenas* idem Horat. lib. III, Od. 20. *Gaetulum elephantem* Lucan. lib. VI. 208. *Pannonis ursa* eidem libro VI, 220. Veram huius loci lectionem Fruterius quoque vidit in Verisimilibus. H.

187. *Nec mitia*) *Immitia* plures scripti et quidam editi: perperam; vid. ad I Amor. 6, 17.

188. *Flesse sub arboribus Milaniona ferunt.* Vid. ad Am. III, El. 2, 29, quae de Milanione et Atalanta. — *Melaniona.* Valde turbant in hoc nomine veteres libri. Sed lege *Milaniona* cum Regio, qui lib. etiam III, 773 cum aliis melioribus, *Milanion humeris Atalantes crura ferebat.* Reliqui codices, *Minaliona,* aut *Mimaliona.* Apud Graecos Μιλανίων est, ut Xenophonti, de Venatione; at poëtis Μειλανίων. Sic Musaeus, 153:

Παρθένος οὐ σὺ δ᾽ ἄλληθιν ἀπ᾽ Ἀρκαδίης Ἀταλάντη,
ἣ ποτε Μιλανίωνος ἐρασσαμένου φύγεν εὐνήν.

190. *Saepe fera torvos cuspide fixit apros.* Aprosii liber, *saepe feras missa cuspide,* ut *missum fulmen* Epist. V; sed quia sequitur, *missis sagittis,* mallem *saepe feros torta cuspide fixit apros:* alii pro *missa* habent *saeva,* vel *iussa.* Heins.

191. *Sensit et Hylaei contentum saucius arcum.* De Hylaeo, qui unus e Centauris, vid. ad Virg. Georg. II, 457; Propert. I, Eleg. 1, 13; et Apollod. III, 9; Conf. quoque Callimach. in Dianam 221. — *Sensit et Hylaei quo-*

Sed tamen hoc arcu notior alter erat.
Non te Maenalias armatum scandere silvas,
Nec iubeo collo retia ferre tuo;
Pectora nec missis iubeo praebere sagittis:
Artis erunt cauto mollia iussa meae.
Cede repugnanti; cedendo victor abibis.
Fac modo, quas partes illa iubebit, agas.
Arguet, arguito; quidquid probat illa, probato:
Quod dicet, dicas: quod negat illa, neges.

tentum saucius arcum. Ita quidem in Aldinis legitur, sed falso. *Hylaei* enim legendum; id quod ex Callimachi loco, supra iam adlato, patet, ubi de Hylaeo, et Rhoeco Centauris (quos Atalanta, eo quod vim inferre sibi tentassent, sagittis confecit) in hunc modum legitur: οὐδὲ μὲν Ὑλαιόν τι καὶ ἄφρονα Ροῖκον ἔολπα οὐδέπερ ἐχθαίροντας, ἐν ἀΐδι μωμήσασθαι Τοξότιν· οὐ γὰρ σφιν λαγόνες συνεπιψεύσονται Τάων Μαιναλίῃ νᾶεν φόνῳ ἀκρώρεια. Intelligimus autem hic, poetam illud voluisse significare, in gratiam Atalantae Melanionem sustinuisse ab Hylaeo ultro sauciari. Quod et versus innuere videtur, qui infra sequitur: *Pectora nec missis iubeo praebere sagittis* etc. Vid. Ill. Spanheim. ad d. l. Callimachi.

192. *Notior alter erat.* Iunianus, *certior. Fortior alter*, Bernensis et octo alii. Sed *certior*; ut saepe alibi.

193. *Maenalias silvas.* Et silvas in montibus esse novi, sed an aeque recte *scandere silvas* dicatur, dubito. Duo scripti, *Maenalios montes*: unus Heinsii, *Maenalias rupes*: utrumvis praestat: *rupes* etiam laborem augerent. BURM.

194. *Nec iubeo collo retia ferre tuo.* Τὸ *iubeo* quum denuo occurrat versu proxime sequenti, hic nequaquam videtur admittendum; nec iuvant tamen libri veteres. Censeo nihilominus scribendum esse ex Nasonis sententia:

Subdola nec collo retia ferre tuo:

ut apud Martialem, magnum Nasonis imitatorem, II, Epigr. 40:

Subdola tenduntur crassis modo retia turdis. H.

195. *Nec missis*) *Nec Scythicis* duo codices, quod non de nihilo: *nec fixis* Vaticanus unus.

198. *Fac modo, quas partes illa iubebit, agas.* Verbatim locum hunc, et lepore solito expressit BERNARD, *Art d'Aimer*, ch. II:

Ris, si l'on rit; pleure si l'on soupire.
Près d'une folle, imite son délire:
Pour une muse, orne ce que tu dis.
Est-on dévot! sois dévot, et médis!
Fuis ce qu'on hait, encense ce qu'on loue:
Gai si l'on chante, et dupe si l'on joue.

— *Fac modo, quas partes illa iubebit, agas*) *Eas* Regius cum multis aliis non contemnendae notae: quare scribendum fortassis, etsi vulgata non displicet:

Fac modo quas partes illa subibit, eas.

Pro *subeas*, *subibit* certe in altero Regio legebatur. — Vix credibile quantum verbo hoc *ire* vir cl. delectetur.

Riserit? adride: si flebit, flere memento.
  Imponat leges vultibus illa tuis.
Seu ludet, numerosque manu iactabit eburnos,
  Tu male iactato, tu male iacta dato:
Seu iacies talos, victam ne poena sequatur,
  Damnosi facito stent tibi saepe canes:
Sive latrocinii sub imagine calculus ibit,
  Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.
Ipse tene distenta suis umbracula virgis:
  Ipse face in turba, qua venit illa, locum.
Nec dubita tereti scamnum producere lecto:

201. *Si flebit, flere.* In Francof. erat *flerit, deflere memento:* eleganter mehercule; subintellecto illo *si*, ut millies. Vid. I Amor. 4, 29. *Deflere* vero plus est quam *flere*, ut apparet ex usu huius verbi ad rogum, ubi *deflebantur* mortui: quo forte respicit; ut nimirum, puella flente aliquem ex suis mortuum, amatori, tanquam ad rogum, vehementius deflendum esse, praecipiat. BURM.

204. *Tu male iactato* etc. De duodecim scriptorum lusu agit. Cicero in Hortensio: « Itaque tibi concedo, quod in duodecim scriptis solemus, ut calculum reducas, si te alicuius dati poenitet. » Quintil. Institut. Orat. XI, cap. 2.

205. *Seu iacies talos, victam ne poena sequatur* etc. *Poenam* hic exponit Merula pro dolore: ut sit sensus, *Ne victa ludo puella doleat.* Mihi vero magis placet, ut *poenam* accipiamus pro multa, sive pecunia, quam, qui victus est, persolvere necesse habet. MICYLL.

206. *Damnosi canes*) *Senioni*, qui iactus felicissimus, unio, seu canis illi contrarius, opponebatur; sic et Persio *damnosa canicula*, de eadem re, Satyr. III, 49, et *dexter senio*. Propert. IV, Eleg. 8, 45:

> Me quoque per talos Venerem quaerente secundos,
> Semper damnosi subsiluere canes.

De *senione*, *canicula*, et *Venere* in iactu talorum satis distincte Scholiastes Persii: « Senio et Canicula et Venus proprio nomine iactus tesserarum sunt. Verbi gratia: dum tres seni proveniunt, is iactus *senio* est: in quo notandum, quod interdum etiam est sinister: dum vero tres, unio, *canicula: Venus* autem, dum iactus iuxta rationem numeri optime connectuntur; quam connexionem unio, id est canicula in fine tabulae conficere solet. » HEINS. — Vossianus, *damnosos facito.* Sic et alibi hoc loquendi modo utitur.

209. *Ipse tene distenta suis umbracula virgis.* Vide quae de *flabellis* et *umbellis* adnotavimus ad Amor. III, Eleg. 2, 38.

211. *Tereti scamnum producere lecto.* Lipsius lib. III Centur. Epist. Misc. 2, scamnum idem esse, quod sellam sive cathedram putat, sed qua ratione tunc scamnum lecto produceretur? Melius capitur de scamno,

Et tenero soleam deme, vel adde, pedi.
Saepe etiam dominae, quamvis horrebis et ipse,
Algentis manus est calfacienda sinu.
Nec tibi turpe puta, quamvis tibi turpe, placebit,
Ingenua speculum sustinuisse manu.
Ille, fatigatae perdendo monstra novercae,
Qui meruit coelum, quod prior ipse tulit,
Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas
Creditur, et lanas excoluisse rudes.

quo utebantur lectos altiores conscensuri. Varro lib. IV de Ling. Lat. *Quia simplici scansione scandebant in lectum non altum, scabellum; in altius, scamnum.* Per *lectum* vero hic non lecticam, sed adcubitorium intelligerem, quia de solea sequitur, quam posuisse adcubituros, notius est, quam ut demonstrari egeat. *Supponere lecto* Bernensis et unus Heinsii: *subducere* Vossii et Hafniensis. B.

212. *Tenero soleam deme, vel adde pedi.* Exequebantur haec pueri ad pedes, et ancillae quas, e munere, a *sandalio* vocabant. Differebat autem a calceo *solea:* calceus enim pedem totum texit; *solea*, plantam tantum: pars enim superior habenis devinciebatur. Quae autem Latinis differentia calceum inter et *soleam*, eadem ponebatur apud Graecos inter ὑπόδημα et σανδάλιον.

213. *Quamvis horrebis et ipse.* Nonnulli *algebis;* sed *horrere* pro *algere* rectum est. Propertius IV, 5: *Horruit algenti tegula curta foco.* Hinc et *horror* pro frigore. Versu proximo legebat Ianus Gebhardus: *Manus reficienda sinu*, quum in Palatino codice *conficienda* invenisset; sed vulgata scriptura non est sollicitanda.

215. *Quum vis sit turpe, placebit. Quamvis tibi turpe*, venusta repetitione Sarravianus, et prior Mentelii.

216. *Ingenua speculum sustinuisse manu.* Hoc quippe servile munus; et ex ancillis una, *cui nomen ab usu* latris erat, dominae speculum porrigebat.

217. *Ille fatigatae vincendo monstra novercae*) *Praebendo* Regius cum excerptis Scaligeri et sex aliis praestantioris notae; quod tamen non satisfacit: totidem scripti cum prima editione, *perdendo:* ut Epist. IV, 170: *Silvaque perdendas praebeat alta feras.* Impensius tamen placet, quod in codice Argentinensi offendebam; *perimendo:* atque ita insistens vestigiis optimi Regii iam ante conieceram legendum. Duo codices, *premendo:* haec aemulatur lib. IX Met. 198, ubi Hercules:

... Defessa iubendo est
Saeva Iovis coniux: ego sum indefessus agendo.

219. *Inter Ioniacas.* Scaliger, *inter Maeonias calathum tenuisse puellas* scribebat. DAN. HEINS. *Ionicas inter* prima editio et potiores scripti; alii, *Inter Ionicas*, vel *Ionias inter:* Comelinianus, *Inter Achaiadas.* Scribo *Inter Maeonidas*, vel *Mygdonidas:* quod posterius malo. Lyda enim

Paruit imperio dominae Tirynthius heros.
  I nunc; et dubita ferre, quod ille tulit:
Iussus adesse foro, iussa maturius hora
  Fac semper venias; nec nisi serus abi.
Occurras aliquo tibi dixerit? omnia differ;
  Curre; nec inceptum turba moretur iter.
Nocte domum repetens epulis perfuncta redibit:
  Tunc quoque pro servo, si vocat illa, veni.
Rure eris, et dicet: venias, Amor odit inertes:
  Si rota defuerit, tu pede carpe viam.
Nec grave te tempus sitiensve Canicula tardet,
  Nec via per iactas candida facta nives.
Militiae species amor est; discedite, segnes:
  Non sunt haec timidis signa tuenda risvi.
Nox et hiems, longaeque viae, saevique dolores
  Mollibus his castris, et labor omnis inest.
Saepe feres imbrem coelesti nube solutum;

aut Phrygia Omphale, quae et *Maeonis* Nostro dicta lib. II Fastorum. Neque me fugiunt quae ad Epist. IX, vs. 73, hoc de loco notavi; sed accuratius singula perpendenti, tam illic, quam hic, censeo legendum:

Inter Mygdonidas calathum tenuisse puellas.

Nam *Maeonia* zona illic paulo ante praecesserat. Heins.

223. *Maturius*) *Maturior* Bernensis unus; et mox uterque, cum septem aliis, *iussus abi.*

228. *Pro servo.* Nimirum, qui faciem sustinerat, quem *adversitorem* dixisse veteres, docet Donatus ad Ter. Adelph. I, 1. *Vocat* etiam recte notavit Dousa proprium esse verbum, ut Ep. XX: *Ignorus tua iura, voca.* Burm.

231. *Nec grave te tempus*) *Frigus* explicat Merula; atqui de hieme in pentametro agit. Intellige ergo tempus ex aestate in autumnum praeceps, quod ventis et pluviis crebrum, et morborum foecundum. Horat. III, Od. 23, 5 sqq.:

Nec pestilentem sentiet Africum
Foecunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero *grave tempus* anno.

233. *Militiae species amor est.* Dixit ipse iam, et probavit: *Militat omnis amans* etc. Amor. I, Eleg. 9.

234. *Signa tuenda.* Iureti codex cum multis aliis, *signa ferenda.* — *Tenenda*, Patavin. *Signa ferenda*, duo. Nihil tamen *mutandum* censet Heinsius.

235. *Saevique dolores*) *Labores* multi editi, et Bernensis unus, et tres alii; et seq. versu, *dolor. Calores* Iunian.

237. *Imbrem coelesti nube solutum.*

Frigidus et nuda saepe iacebis humo.
Cynthius Admeti vaccas pavisse Pheraeas
Fertur, et in parva delituisse casa.
Quod Phoebum decuit, quem non decet? exue fastus,
Curam mansuri quisquis amoris habes.
Si tibi per tutum planumque negabitur ire,
Atque erit opposita ianua fulta sera;
At tu per praeceps tecto delabere aperto:
Det quoque furtivas alta fenestra vias.
Laeta erit, ut causam tibi se sciet esse pericli:
Hoc dominae certi pignus amoris erit.
Saepe tua poteras, Leandre, carere puella:
Tranabas, animum nosset ut illa tuum.
Nec pudor ancillas, ut quaeque erit ordine prima,
Nec tibi sit servos demeruisse pudor.
Nomine quemque suo, nulla est iactura, saluta:

Sic *coelestem aquam*, Horat. lib. III, Od. 10. Dixit et Noster infra 352. *Imbres solutos* quatuor libri: *imbrem fluentem* unus.

238. *Frigidus et nuda saepe iacebis humo*) *Manebis* Excerpta Iureti: ut apud Horatium lib. I, Od. 1: *manet sub Iove frigido venator*. Hinc *emansores*. Glossae Stephani, *Emansio*, Παννυχισμός. *Emanet*, διαμένει, παννυχίζει. Heins.

239. *Pavisse per aestus*. Scripti multi, *per herbas*; sed aut *Pherei* legendum cum Regio, Iureti, Scaligeri ac Puteani excerptis, et Lincolniensi codice; aut *Pheraeas* cum uno Vaticano et Patavino, ac prima editione. Vide quae iam ea de re ad Epist. V, 151.

243. *Si tibi per tutum planumque negabitur ire*) *Placidumque* scripti plerique; sed diu est quod *planumque* vidi corrigendum, quod unus ex Vaticanis postmodum confirmavit. *Plana* praecipitiis et arduis et praeruptis opponuntur. Seneca, *Phoenissis*: (ita enim optimus Mediceus inscribit Tragoediam, quae *Thebaïdis* nomine perperam circumfertur):

In plena tendis? vado: praerupta appetis?
Non obsto; sed praecedo. Heins.

244. *Opposita ianua fulta sera*) *Apposita* alter Regius: diximus Am. III, Eleg. 14, 10.

245. *Aperto*) *Ab alto* unus Regius.

247. *Se sciet*) *Se feret* Bernensis: *sentiat* Palat. *sentiet* Bernensis et tres alii: *et casum tibi sentiet* unus Heinsii.

248. *Amoris erit*) *Amoris habe* Palat.

250. *Nosset*) *Sciret* Vossii et duo alii.

252. *Servos demeruisse pudor*) *Emeruisse* codex Moreti, et unus Vaticanus. Vide Notas ad Epist. VI, 138.

Iunge tuis humiles, ambitiose, manus.
Sed tamen et servo, levis est impensa, roganti
Porrige fortunae munera parva tuae.
Porrige et ancillae, qua poenas luce pependit
Lusa maritali Gallica veste manus.
Fac plebem, mihi crede, tuam: sit semper in illa
Ianitor, et thalami qui iacet ante fores.

254. *Iunge tuis humiles, ambitiose, manus.* Si Tanaq. Faber consuluisset codices scriptos, non ita paratragoediatus esset lib. I, Ep. 54; nec legendum contendisset:

Iungere neu dubites, ambitiose, manus.

Hoc est carnificare auctores, non emendare, quum in Regii codicis lectione omnia sint planissima: iunge *manus humiles*, id est, servorum et ancillarum, tuis manibus. — Optime Burm. Qui utinam saepius, quam in alius, in semetipsum legem banc sanxisset!

256. *Fortunae munera parva tuae.* Malim *parca:* nam *parva* mox sequitur. Sic apud Martialem lib. V, Epigr. ult pro *munera parva*, puto reponendum *parca*, quia *minora* sequitur; ne bis idem dicat. Heins.

258. *Lusa maritali Gallica veste manus.* Primus, quod sciam, Ianus Parrhasius ad Claudiani *Raptum Proserpinae*, mentem Nasonis perspexit: eius verba adscribam, quum liber ille difficulter inveniatur venalis. Igitur postquam monuit, *qua luce*, non *quae*, quod tamen membranis omnibus pertinaciter inbaeret, corrigi debere, haec addit: « Aristides Milesius de rebus Italicis libro primo, sic ait: Gallorum dux Atepomarus, quum Romanos longa fessos obsidione videret, postulavit, ut si salvos se vellent, matresfamilias et virgines ad stuprum dederent. Senatus, Retanae ancillae consilio, ad hostes babitu dominarum submisit ancillas; datoque ab eis signo, eruptione facta, Romani somno meroque depositos Gallos omnes obtruncaut: parta victoria, Ancillariorum diem solemnem perpetuo sanxerunt. Historiam repetit Plutarchus, Polyaenusque Macedo Strategematôn octavo. Macrobius alios sequntus auctores ab Aristide paulo deflexit. Ovidius amanti praecipit, ut Nonis Caprotinis, quo die Galli caesi sunt, aliqoid ancillae largiatur, ut alacrius operam navans iter adfectet ad dominam. » Haec Parlhasius. Varro lib. V de Ling. Lat.: « Nonae Caprotiuae, quod eo die in Latio Iunoni Caprotiuae mulieres sacrificant, et sub caprifico faciunt, et e caprifico adhibent virgam. » Plutachus νόννας καπρωτίνας hunc diem passim adpellat; et a Capreae palude, ad quam Romulus occubuit, denominatas esse contendit.

259. *Fac tuam.* Imitatione Terentii, qui Adelph. V, 6, 10: *Paulatim plebem primulum facio meam:* hoc est, mihi faventem. Bersman.

260. *Qui iacet*) *Quae*, Argentinensis: ut forte ancillam, vel anum, quae dominae cubiculum servat, posset intelligi; ut Epist. XXI, 19:

Ante fores sedet haec, etc.

Nec dominam iubeo pretioso munere dones:
  Parva, sed e parvis callidus apta dato.
Dum bene dives ager, dum rami pondere nutant,
  Adferat in calatho rustica dona puer.
Rure suburbano poteris tibi dicere missa;
  Illa vel in Sacra sint licet emta via.
Adferat aut uvas, aut quas Amaryllis amabat;
  At nunc castaneas non amat illa nuces.
Quin etiam turdoque licet, missaque columba,
  Te memorem dominae testificere tuae.
Turpiter his emitur spes mortis, et orba senectus.
  Ah pereant, per quos munera crimen habent!
Quid tibi praecipiam teneros quoque mittere versus?
  Hei mihi! non multum carmen honoris habet!
Carmina laudantur: sed munera magna petuntur.
  Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
Aurea nunc vere sunt secula! plurimus auro
  Venit honos: auro conciliatur amor.
Ipse, licet Musis venias comitatus, Homere;

261. *Munere dones.* Mentelianus venuste, *dites*, quod pretioso muneri convenientius; non vult enim talia munera amicae esse danda, unde eius fortunae incrementa possint sumere, et illa ditescere; sed tantum parva et apta, et voluntatem testantia. BVRM.

266. *Illa vel in sacra*) *Illa tibi in sacra* quidam. In via illa, venalia, inter alia edulia, poma et fruges.

267. *Aut quas Amaryllis amabat.* Nuces scil.: respicit autem ad illa Virgil. Ecl. II, 52:

Castaneasque nuces, mea *quas Amaryllis amabat.*

269. *Missaque columba.* Alii quidam *corona*, quod de corona turdorum capi posse Heinsius coniecerat, ut Martial. Xen. 50:

Texta rosis fortasse tibi, vel divite nardo:
  At mihi *de turdis* facta *corona* placet.

Et III, Epigr. 47:

Illic *coronam* pinguibus gravem turdis,
Leporemque laesum Gallici canis dente,
  etc.

Sed quia hic de parvis et rusticis muneribus agit, praetuli, quod in septem scriptis exstat, *missaque columba:* hoc enim aptissimum Veneris amoribus munus. Theocr. Idyl. V: Οὐκ αἱ τὰν φάσσαν ἴδωκα; et quae ibi Meursius. Alia poëtarum graecorum loca habet Athenaeus lib. XIV, 19.

271. *Emitur spes.* Terentianum, ex Adelph. II, 21: *spem pretio non emo.* Respicit captatores haereditatum, qui orbos praecipue colebant:

Si nihil adtuleris, ibis, Homere, foras.
Sunt tamen et doctae, rarissima turba, puellae:
Altera non doctae turba, sed esse volunt.
Vtraque laudentur per carmina: carmina lector
Commendet dulci qualiacumque sono.
His ergo, aut illis, vigilatum carmen in ipsas,
Forsitan exigui muneris instar erit.
At, quod eris per te facturus, et utile credis,
Id tua te facito semper amica roget.
Libertas alicui fuerit promissa tuorum;
Hanc tamen a domina fac petat ille tua.
Si poenam servo, si vincula saeva remittis,
Quod facturus eras, debeat illa tibi.
Vtilitas tua sit: titulus donetur amicae.
Perde nihil: partes illa potentis agat.
Sed te, cuicumque est retinendae cura puellae,
Adtonitum forma fac putet esse sua.
Sive erit in Tyriis; Tyrios laudabis amictus:
Sive erit in Coïs, Coa decere puta.
Aurata est? ipso tibi sit pretiosior auro:
Gausapa si sumsit, gausapa sumta proba.

de quibus egregie multa Horat. II, Sat. 5, et Petron. cap. 116 sqq.

282. *Altera non doctae turba, sed esse volunt.* Doctrinae famam ambiunt, licet ignarae.

283. *Vtraque laudetur*) *Laudentur* Neapolitanus cum uno Vaticano: concinnius. Sallustius Catilin. 49: *Vterque cum illo graves inimicitias exercebant.*

294. *Partes illa potentis agat.* Ita haec scena agatur, ut illa videatur omnia a te *posse* impetrare, etiam quae tu aegre concederes, nisi deprecaretur pro servo et aliis amicis; ita illa potens sit apud te specie, quum etiam sine eius precibus per te hoc facturus fuisses. Sic III Met. 292: *Laeta malo nimiumque potens.* Ita *potentes amici*, qui apud reges et principes omnia quae petunt obtinent. BVRM.

296. *Adtonitum forma fac putet esse.* Sic laudet amans formam et cultus puellae suae, ut mirantem ipsa miretur, et *adtonitum* videat.

298. *Sive erit in Cois, Coa decere puta.* Vbique fere *Coa vestis* pro bombycina accipitur, et in Co insula eadem bombycina fiebant, ut Plinius docet II, 23. Caeterum, diversae insulae *Cos* et *Ceos.*

300. *Gausapa si sumsit.* Agnoscunt

Adstiterit tunicata? moves incendia, clama:
  Sed timida, caveat frigora, voce roga.
Compositum discrimen erit? discrimina lauda:
  Torserit igne comam? torte capille, place.
Brachia saltantis, vocem mirare canentis:
  Et, quod desierit, verba querentis habe.
Ipsos concubitus, ipsum venerere licebit
  Quod iuvat; et querula gaudia voce notes.
Vt fuerit torva violentior illa Medusa,

tria Grammatici: *Gausapa*, *Gausape*, *Gausapum*. Fuit vestimentum ex pingui ac densa lana compactum, et ex una tantum parte villosum; nam quod utrinque villos habebat, *amphimallum* graece dictum est. Plinius VIII, 49.

301. *Moves incendia*. Totum me incendis, quia rara veste, et magnam partem nuda conspiceris. Tunica enim pectus, brachia et crurum partem non minimam sinebat conspici.

303. *Compositum discrimen*. In Hafniensi et Francofurtensi, *quum positum discrimen erit*; quod praestare puto. *Componere* enim certum ornatum notat, quum crines in cincinnos et gradus sunt flexi; sed de illo hic nondum agitur, at in sequenti pentametro. Neque *discrimen* aliud notare videtur, quam capillum pectine extricatum, et *discriminatum*, id est divisum in duas, vel plures partes. *Discerniculum capilli* vocat Nonius, et interpretatur *acum*, *quae capillos mulierum ante frontem dividit*; ubi forte melius, *a fronte*; et ita in antiquis Glossis, *discrimen* ἀνακτίνισμα, διάκρισμα vertitur. BVRM.

304. *Torte capille, places*) *Place* Regius et tres alii, cum prima editione.

305. *Venerere*) *Mirere* Iunii, Vossii et unus Berneusis.

306. *Verba querentis* etc. Dolentis scilicet, quod tam cito *desierit*.

308. *Et querula gaudia voce notes*. De *querula voce* iam praecesserat, quum dixit: *verba querentis habe*. Scripti, *et quaedam gaudia voce notes*; vel, *et quaedam gaudia vocis habe*. Nisi quod Regius et quatuor alii cum Iureti ac Scaligeri excerptis, *quaedam gaudia noctis habe*: neque aliter prima editio. Praeterea unus meus chartaceus, *et quae das gaudia vocis habe*. Locus haud dubie corruptus; nihil tamen nunc succurrit, quod convenientius sit, quam si refingas: *atque data gaudia nocte probes*. *Dare noctem* in re venerea usitatum. HEINS. Forte legendum:

... Et quae dat gaudia, voce proba.

Illa gaudia, quae tibi dat, te iuvare proba blanda et amatoria voce; sed ut ipse postea puellis praecipit, lib. III Art. 755:

Nec blandae voces iucundaque murmura cessent.

309. *Vt fuerit torva violentior illa Medusa*) *Violentior illa Creüsa*, unus Heinsii; *truculentior*, Palatin.; *crudelior*, Iunianus.

Fiet amatori lenis et aequa suo.
Tantum, ne pateas verbis simulator in illis,
Effice; nec vultu destrue dicta tuo.
Si latet ars, prodest; adfert deprensa pudorem,
Atque adimit merito tempus in omne fidem.
SAEPE sub autumno, quum formosissimus annus,
Plenaque purpureo subrubet uva mero;
Quum modo frigoribus premimur, modo solvimur aestu,
Aëre non certo corpora languor habet.
Illa quidem valeat: sed, si male firma cubarit,
Et vitium coeli senserit aegra sui;
Tunc amor et pietas tua sit manifesta puellae:
Tunc sere, quod plena postmodo falce metas.
Nec tibi morosi veniant fastidia morbi;
Perque tuas fiant, quae sinet ipsa, manus.
Et videat flentem, nec taedeat oscula ferre:

310. *Lenis et aequa.* Haec duo etiam Horatius coniungit libro III, Od. 18, 3: *Lenis incedas, abeasque parvis* Aequus *alumnis.*

311. *Verbis simulator in illis*) *Turbis*, Regius; sed *verbis* retineo, et hoc sequenti versu *dicta* exigunt. BURM.

312. *Destrue dicta.* Ita Seneca III, de Benef. 8: *Horum quomodo iudex inibit aestimationem, quum sermo, et dubitatio, et vultus meriti gratiam destruant?*

317. *Quum modo frigoribus premimur*) *Premitur* et *solvitur* Regius, ut ad aërem aut annum haec referantur. *Premitur* et *solvitur* erat quoque in Francofurtensi et Lincolniensi codice, qui praeterea sequenti versu habebat *aër et incertus*; ex quo totum distichon ita constitui posset, sublata parenthesi:

Quum modo frigoribus premitur, modo solvitur aestu
Aër, et incertus corpora languor habet;

ut dicat aëra densari et premi frigore, laxari vero aestu: neque tamen vulgatam repudiare ausim, quia elegantissime *aëra non certum* dici scio, qui varius est, ut autumno solet. Sic Virgilius Georg. I, 115, *incertos menses* dixit, quos Servius veris et autumni esse docet. Sic etiam *solvi* homines aestu recte dicuntur, quum langueut et debilitantur: *premimur* vero, quum membra adstringuntur frigore. BURM.

322. *Tunc sere, quod plena*) *Plena postmodo lance metas*, Bern. quod non de nihilo. Schol. Iuv. ad Sat. VI, 204: *lancem beatam*, explicat *plenam.*

324. *Quae sinet ipsa, manus.* Subintellige fieri. Sic infra III, 57:

... Petite hinc praecepta, puellae,
Quas pudor et leges, et sua iura sinunt.

325. *Et videat.* Francius malebat *te videat*, et ita Palatinus et duo alii,

Et sicco lacrymas combibat ore tuas.
Multa vove, sed cuncta palam: quotiesque libebit,
Quae referas illi, somnia laeta vide.
Et veniat, quae lustret anus lectumque locumque;
Praeferat et tremula sulphur et ova manu.
Omnibus his inerunt gratae vestigia curae:
In tabulas multis haec via fecit iter.
Ne tamen officiis odium quaeratur ab aegra,
Sit suus in blanda sedulitate modus.
Neve cibo prohibe, nec amari pocula succi
Porrige: rivalis misceat illa tuus.
Sed non, cui dederis a litore carbasa, vento
Vtendum, medio quum potiere freto.
Dum novus errat amor, vires sibi colligat usu:
Si bene nutrieris, tempore firmus erit.

330. *Praeferat et tremula sulphur et ova manu.* Prima editio, cum Lincolniensi et uno Vaticano *sulphura viva;* sed quum ovorum quoque usus in lustrationibus sit notissimus, nil hoc loco mutandum censeo. Superiori versu, pro *Et veniat*, unus Vaticanus, *Ter veniat quae lustret anus;* ut *Ter* ad *τὸ lustret* referatur; nam terna lustratione uti solitos, praeter alios, Broukh. ad Tibull. 1, 6, 11 docuit, quem inspice. Sequenti vero versu non audiendi codices, licet magno numero, qui *perferat* aut *proferat* habent: inde enim *praefericulum* vas sacrum; sed et ibi *ter ferat* habere Vaticanum notavit Heinsius. De *vivo* etiam sulphure videndus idem Broukhusius eodem loco. BVRM.

332. *In tabulas multis* etc. Intellige tabulas supremae voluntatis, seu testamenta. Sic Horat. II, Sat. 5, 51:

Qui testamentum tradet tibi cumque legendum
Abnuere, et *tabulas* a te removere memento.

Et ita alii auctores, cum Iurisconsultis passim. HEINS. — Mali certe auspicii foret captare haereditatem et mortem puellae, cuius se insinuare in amorem conatur amator: neque hoc docere censendus cautissimus praeceptor amoris, qui turpem hanc et sordidam artem modo vers. 271 damnavit. Quare per *tabulas* meliori omine intellige sponsalia, ad quae per officia talia multi adspiraverunt. BVRM.

335. *Neve cibo prohibe*) Odiosum enim est, et male aegros habet, si cibo prohibentur. *Prohibere cibo*, ut *prohibere aquis et aditu* Metam. VI, 348; et XII, 66.

338. *Quum potiere freto.* Pro *potiare*, Regius *potiore*. Lego *potiere;* et sic prima editio, cum tribus aut quatuor scriptis; nisi mavis *spatiere*.

340. *Si bene nutrieris, tempore* etc. Mutavimus distinctionem Heinsianae

Quem taurum metuis, vitulum mulcere solebas:
  Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.
Nascitur exiguus, sed opes adquirit eundo,
  Quaque venit, multas accipit amnis aquas.
Fac tibi consuescat: nil consuetudine maius!
  Quam tibi dum capias, taedia nulla fuge.
Te semper videat: tibi semper praebeat aurem:
  Exhibeat vultus noxque diesque tuos.
Quum tibi maior erit fiducia posse requiri,
  Tum procul, absenti cura futurus, abi.
Da requiem: requietus ager bene credita reddit;
  Terraque coelestes arida sorbet aquas.
Phyllida Demophoon praesens moderatius ussit:
  Exarsit velis acrius illa datis.

editionis, sequuti veteres editiones:

Si bene nutrieris, tempore firmus erit.

Tempore, hic est paulatim; si nutrieris, erit firmus tempore.

341. *Quem taurum metuis*) *Metuas* Vaticanus bene: quem posses, vel deberes metuere: deinde *mollire solebas*, Aprosii.

343. *Opes.* Idem significant hic *opes*, quod *vires* apud Virgil. IV, Aeneid. 175: *vires adquirit eundo.*

346. *Capias*) *Captas* unus Vaticanus: placet, ut de puella intelligatur. Heins. Inconcinne sermo hic ad puellam verteretur, quum τὸ *quam* manifeste ex lege sermonis latini ad *consuetudinem* sit referendum: quare insistens priscis editionibus et Patavino et tribus aliis scriptis, lego:

Quam tibi dum capias, taedia nulla fuge.

Vel, quod mallem, *tu*, *dum capiat*: puella scilicet tui consuetudinem *capiat*: elegans enim locutio, *capere consuetudinem*, pro sibi facere usum, paulatim adsuescere. Quam exquisitam elegantiam parum abfuit quin et a Ciceronis venere exsulare fecissent viri docti. Ille enim lib. I de Offic. 18: « Haec igitur et talia circumspicienda sunt, in omni officio, et *consuetudo* exercitatioque *capienda*, ut boni ratiocinatores officiorum esse possimus: » ubi quidam *adhibenda*, Guilelmius venustius *facienda* putabat. Burm.

348. *Exhibeat vultus*) *Exhibeant*, unus Regius. Recte. Heins. Amat Heinsius ubique talia inculcare: sed certe obtrudi non potest Ep. VII, 26:

Aeneam animo noxque diesque *refert*. B.

350. *Tum procul* etc. Regius, aliique nonnulli, *quum procul* etc., et *eris* pro *abi*.

351. *Requietus ager.* Proprie: nam ita Rei Rusticae auctores solent. Columell. II, 99: *Atque illa vicibus annorum* requietum *agitatumque alternis, et quam laetissimum volunt agrum.* De arborib. cap. 3: *In agro requieto vineam ponito.* Burm.

Penelopen absens solers torquebat Vlixes:
  Phyllacides aberat, Laodamia, tuus.
Sed mora tuta brevis: lentescunt tempore curae,
  Vanescitque absens, et novus intrat amor.
Dum Menelaus abest, Helene ne sola iaceret,
  Hospitis est tepido nocte recepta sinu.
Quis stupor hic, Menelaë, fuit? tu solus abibas:
  Isdem sub tectis hospes et uxor erant.
Accipitri timidas credis, furiose, columbas?
  Plenum montano credis ovile lupo?
Nil Helene peccat; nil hic committit adulter:
  Quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
Cogis adulterium, dando tempusque locumque.
  Quo, nisi consilio est usa puella tuo?
Quid faciat? vir abest, et adest non rusticus hospes:
  Et timet in vacuo sola cubare toro.
Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo.
  Vsa est humani commoditate viri.
SED neque fulvus aper media tam saevus in ira,
  Fulmineo rapidos dum rotat ore canes;

355. *Penelopen absens.* Prior Mentelii hoc distichon non agnoscit: et abesse potest, salva orationis serie: est enim frigidiusculum. HEINS.

357. *Lentescunt*) *Languescunt*, sex codices: *languescent* unus: *tempore formae*, Regius.

360. *Tepido.* Variant codices, neque ulla est lectio, quae non similibus illustrari possit. *Cupido* Vaticanus. Vid. Epist. XX, 48. *Socio* Sarravianus: de quo vide I Amor. Eleg. 9, 6. Hic tamen, quia praecedit *ne sola iaceret*, praeferendum est *tepido*; ne frigida tota nocte iaceret.

361. *Tu solus abibas.* Forte, *domo tua stultus abibas?* quae facilis aberratio: ita enim et lib. VIII Metam. 748; et apud Quint. VIII, 3; et XI, 2, errasse librarios offendimus. *Vxor erat*, etiam Lincoln. et duo alii. B.

368. *Quo, nisi consilio est usa puella tuo? Quid nisi* Regius et Iunianus. Remed. Amor. 591:

Quid, nisi secretae laeserunt Phyllida sylvae! H.

373. *Fulvus aper*) *Fulvi* proprie leones; quare forte hic praestet *torvus*, ut apud Propert. II, 2, 8. *Tam saevit in ira*, quoque alter Vatic.

374. *Rapidos dum rotat ore canes*) *Rabidos* Regius et alii nonnulli, cum prima edit. quam etiam meliores.

Nec lea, quum catulis lactentibus ubera praebet,
    Nec brevis ignaro vipera laesa pede:
Femina quam, socii deprensa pellice lecti,
    Ardet; et in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammasque ruit; positoque decore,
    Fertur, ut Aonii cornibus icta Dei.
Coniugis admissum, violataque iura maritae,
    Barbara per natos Phasias ulta suos.
Altera dira parens (haec est, quam cernis, hirundo),
    Adspice, signatum sanguine pectus habet.
Hoc bene compositos, hoc firmos solvit amores:
    Crimina sunt cautis ista timenda viris.
Nec mea vos uni damnat censura, puellae.
    Di melius! vix hoc nupta tenere potest.
Ludite; sed furto celetur culpa modesto;
    Gloria peccati nulla petenda sui.
Nec dederis munus, cognosse quod altera possit;
    Nec sint nequitiae tempora certa tuae.
Et, ne te latebris capiat sibi femina notis,
    Non uno est omnis convenienda loco.
Et quoties scribes, totas prius ipse tabellas
    Inspice: plus multae, quam sibi missa, legunt.

375. *Lactentibus*) *Latrantibus* Aprosii et duo alii. *Lea* vero pro *Leaena*.

378. *In vultu pignora mentis habet.* Iam ex ipso vultu praesentias, quid velit, quid sit actura; quis furor iam mentem occupet.

379. *Positoque decore.* Legitur et *pudore:* utrumque recte. NAVGER. *Timore*, Vossii et duo alii.

380. *Vt Aonii cornibus icta Dei.* Veluti bacchico furore stimulata, impulsa. Vide Aen. lib. IV, 300, seqq.

385. *Hoc bene compositos* etc. Hi duo versus in quibusdam paulo aliter leguntur, videlicet:

Haec bene compositos, haec firmos rumpet amores;

quasi ad foeminam iidem sint referendi. Sed prior lectio melior: ut intelligas: *Hoc factum*, vel, *Hoc peccatum rumpit compositos ac firmos amores* etc. — *Solvit amores* scripti, cum prima editione. HEINS.

391. *Possit.* Dousa legebat *poscit* ut est in quibusdam editis, et Lincolniensi codice.

394. *Non uno est semper convenienda loco*) *Non uno est omnis* scripti plerique, cum prima editione; quod superiora confirmant.

Laesa Venus iusta arma movet, telumque remittit:
  Et, modo quod questa est, ipse querare, facit.
Dum fuit Atrides una contentus, et illa
  Casta fuit; vitio est improba facta viri.
Audierat, laurumque manu vittasque ferentem,
  Pro nata Chrysen non valuisse sua.
Audierat, Lyrnesi, tuos, abducta, dolores;
  Bellaque per turpes longius isse moras.
Haec tamen audierat: Priameïda viderat ipsam.
  Victor eras praedae praeda pudenda tuae.
Inde Thyestiaden thalamoque animoque recepit;
  Et male peccantem Tyndaris ulta virum.
Qvae bene celaris, si qua tamen acta patebunt;
  Illa licet pateant, tu tamen usque nega.
Tum neque subiectus, solito nec blandior esto:
  Haec animi multum signa nocentis habent.
Sed lateri nec parce tuo; pax omnis in uno
  Concubitu: prior hoc inficianda Venus.
Sunt, qui praecipiant herbas, satureia, nocentes

405. *Priameïda* etc. Cassandram, quam secum Atrides abduxerat. Vid. Aeschyl. et Senec. in *Agamemnone*.

406. *Eras praedae praeda pudenda tuae.* Prior sic Mentelianus; probe. *Erat praedae praeda pudenda suae*, alii.

407. *Inde Thyestiaden.* Aegysthum, Thyestis filium.

409. *Quae bene celaris*) *Male* Palatinus: nihil muta; infra 571:

Sed *bene* concubitus primos celare solebant.

Lib. I Art. 397: *Bene si celabitur index:* mox *acta nega.* Francof. et Patavin. ut infr. 574:

Cognita Vulcano coniugis *acta* sui. B.

— *Si qua. Si quae* Regius et quatuor alii: puto *si cui*. Heins. *Qua* est dictum, ut *aliqua*, *alia*, et similia.

411. *Tum neque subiectus*) *Subiectus* ita apud Propert. I, 10, 27:

At quo sis humilis magis: et *subiectus* amori,
Hoc magis effectu saepe fruare bono

415. *Sunt qui praecipiant herbas, satureia, nocentes Sumere* etc. Ita quidem plerique legunt, et *satureia* plurali accusativo dictum accipiunt. Caeterum, quia apud Plinium, et Columellam item, *satureia* foeminino genere, ac prima declinatione usurpatur; hic autem necesse est idem nomen accusativo casu poni, propter verbum *praecipit*, et qui reliqui casus ab eo dependent, videndum, num

Sumere: iudiciis ista venena meis.
Aut piper urticae mordacis semine miscent,
Tritaque in annoso flava pyrethra mero.
Sed Dea non patitur sic ad sua gaudia cogi,
Colle sub umbroso quam tenet altus Eryx.
Candidus, Alcathoï qui mittitur urbe Pelasga,
Bulbus, et, ex horto quae venit, herba salax:
Ovaque sumantur, sumantur Hymettia mella,
Quasque tulit folio pinus acuta nuces.
Docta, quid ad medicas, Erato, deverteris artes?
Interior curru meta terenda meo est.
Qui modo celabas monitu tua crimina nostro,
Flecte iter; et monitu detege furta meo.
Nec levitas culpanda mea est: non semper eodem

magis de Satyrii herba hic locus accipiendus sit: legendumque *Satyrea*, a primitivo *Satyro* deducto nomine: ut intelligamus herbas, sive compositiones ex *Satyrii* additione ac temperatura factas, quas vulgo in officinis ac pharmacopoliis διὰ σατυρίων vocare solent.

417. *Vrticae.* Coniecerat olim *Erucae* Heinsius: sed postea mutavit sententiam. Contra vim frigoris etiam semen urticae commendat Serenus Sammon. Carm. X. Burm.

421. *Alcathoi urbe.* Megaram urbem intelligit, cuius, auctore Pausania Attic. XLI, imperium dicitur tenuisse Alcathous, Pelopis filius, post Megareum, cuius filiam uxorem duxerat. Megaram autem condidisse, socio operis Apolline, testatur Theognis Παραιν. 751, qui et ipse Megarensis:

Φοῖβε ἄναξ, αὐτὸς μὲν ἐπύργωσας πόλιν ἄκρην
Ἀλκαθόῳ Πέλοπος παιδὶ χαριζόμενος.

422. *Et, ex horto quae venit, herba salax.* Erucam intelligi puto: nam et infra lib. II de Remed. Am. 799, *salacem* eamdem nominat hoc versu:

Nec minus erucas aptum est vitare *salaces*, etc.

425. *Docta, quid ad magicas, Erato, converteris artes? Diverteris* scripti plerique: nisi quod Regius *deverteris*: quomodo semper in vetustioribus libris scribi iam observatum est ad lib. II Amor. El. 6, 9. Vnus meus *reverteris*: proxime verum. Sed cur *magicas artes*? Lege omnino *medicas artes*, cum Moreti codice. *Converteris*, Francof. ut et quaedam editiones. Heins.

426. *Interior curru meta terenda meo est*) *Tenda* Regius, unde scripti complures *tenenda*, cum prima editione: utrumque probum est. H.

429. *Nec levitas culpanda mea est.* Quod *detegenda* nunc praecipiam *furta*, quae modo *celanda* suaseram. Vna quippe meus, eademque mihi: amorem scilicet omni arte adserere.

Impositos vento panda carina vehit.
Nam modo Threïcio Borea, modo currimus Euro:
Saepe tument Zephyro lintea, saepe Noto.
Adspice, ut in curru modo det fluitantia rector
Lora; modo admissos arte retentet equos.
Sunt quibus ingrate timida indulgentia servit,
Et, si nulla subest aemula, languet amor.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis;
Nec facile est aequa commoda mente pati.
Vt levis, absumtis paulatim viribus, ignis
Ipse latet, summo candet in igne cinis;
Sed tamen extinctas, admoto sulfure, flammas
Invenit, et lumen, quod fuit ante, redit:
Sic, ubi pigra situ, securaque pectora torpent,
Acribus est stimulis eliciendus amor.
Fac timeat de te, tepidamque recalface mentem:
Palleat indicio criminis illa tui.
O quater, et quoties numero comprendere non est,

430. *Impositos.* Ambrosianus *in portus.* Nihil muta: per *impositos* enim intelligit vectores, et proprium est rei nauticae verbum *imponere*, quo utuntur simpliciter, non addito saepe *navi*, vel *in navem:* quale glossema eiecit e Ciceronis Verr. IV, 10, celeberrimus Graevius: *Per istos, quae volebat clam* imponenda, *occulte exportanda curabat.* BVRM.

432. *Saepe tument.* Non male Regius *saepe damus:* ut τῷ *currimus* conveniat.

437. *Plerumque) Quandoque* Linc. et Mentelii.

440. *Summo candet in igne cinis.* Si *cinis*, quomodo *candet*, inquit Heins. In Regio et uno Vaticano, *calet*, contra metrum: unde alii, *summo qui calet, sed calet, cum calet, qui latet*, et similia. Scribe *summo canet in igne cinis.* Hinc passim apud poëtas, *cinis canus*, et *favilla cana* dicuntur. HEINS.

441. *Admoto sulfure.* Vnus Patavinus *carcere*, unde coniiciebat olim Heinsius, *amoto carcere:* ut carcer sit *cinis*, a quo ignis obsessus et inclusus: quod tamen *argutum* nimis fatetur. *Admoto flumine* Neapol. Pro *flammas, taedas* habebat Argentinensis. — Inepte omnia, nec quae tantos viros vel proferre decuisset.

444. *Eliciendus.* Plurimi scripti *alliciendus:* sed non ita feliciter.

447. *O quantum et quoties numero comprendere non est, Felicem) O quater* Regius cum quatuor aliis: recte.

Felicem, de quo laesa puella dolet!
Quae, simul invitas crimen pervenit ad aures,
  Excidit, et miserae voxque colorque fugit.
Ille ego sim, cuius laniet furiosa capillos:
  Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas:
Quem videat lacrymans: quem torvis spectet ocellis:
  Quo sine non possit vivere; posse velit!
Si spatium quaeras; breve sit, quo laesa queratur:
  Ne lenta vires colligat ira mora.
Candida iamdudum cingantur colla lacertis,
  Inque tuos flens est accipienda sinus.
Oscula da flenti: Veneris da gaudia flenti.
  Pax erit: hoc uno solvitur ira modo.
Quum bene saevierit, quum certa videbitur hostis,
  Tum pete concubitus foedera: mitis erit.
Illic depositis habitat Concordia telis:
  Illo, crede mihi, Gratia nata loco est.

448. *Felicem, de quo laesa puella dolet!* Tibull. I, 11, 64:

> ... Quater ille beatus,
> Quo tenera irato flere puella potest!

450. *Voxque colorque.* Sarravii et tres alii, *mensque colorque:* ut III Metam. 99:

> Ille diu pavidus, pariter *cum mente colorem*
> Perdiderat;

ubi etiam *cum voce* alii. Burm.

451. *Laniet*) *Rapiat* duo libri, quod furiosae non male convenit. Mox Vossianus et Argentinensis, *cui secet ungue genas.* Vid. Epist. V, 72.

453. *Quem torvis*) *Quem torvus spectet ocellus*, Regius et Palatin. *oculis quem spectet amaris* Bernens. *excipienda* duo libri.

460. *Solvitur ira.* Vel *tollitur*, Regius: quod et in aliis nonnullis occurrit. Heins. Et dolorem ita *tolli* docet Stat. Theb. II, 353:

> ... Tenerumque dolorem
> Coniugis amplexu solatur, et oscula moestis
> Tempestiva genis posuit, lacrymasque repressit.

463. *Depositis*) *Compositis* Moreti, eleganter: in pharetra scilicet, vel alio repositorio, quo tempore pacis quiescunt. *Componere* enim est rem suo loco apte ponere; sic *componere libros* in bibliotheca, lib. I Pont. 1, 11: quod Propertio reddidit lib. I, Eleg. 9, 13, Broukhusius, pro *deponere*, ubi egregia exempla adducit.

464. *Illo, crede mihi, Gratia nata loco est*) *Iuncta* tres scripti: quomodo et Arundelianus. Vude Petrus Scriverius, adprobante in Observationibus Gronovio lib. III, cap. 21:

> Illic, crede mihi, Gratia iuncta loco est.

Quae modo pugnarunt, iungunt sua rostra columbae;
  Quarum blanditias, verbaque murmur habet.
PRIMA fuit rerum confusa sine ordine moles;
  Vnaque erant facies sidera, terra, fretum.
Mox coelum impositum terris: humus aequore cincta est;
  Inque suas partes cessit inane Chaos.
Silva feras, volucres aër accepit habendas:
  In liquida, pisces, delituistis aqua.
Tum genus humanum solis errabat in agris;
  Idque merae vires, et rude pectus erat.
Silva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes;
  Iamque diu nulli cognitus alter erat.
Blanda truces animos fertur mollisse voluptas:
  Constiterant uno femina virque toro.
Quid facerent, ipsi nullo didicere magistro:

468. *Vnaque erant facies, sidera, terra, fretum.* Sic in Fastis lib. I, 106:

Ignis, aquae, tellus, unus acervus *erant.*

Metamorphoseon libro I, 5:

Ante mare, et tellus, et quod tegit omnia coelum,
Vnus *erat* toto Naturae vultus in orbe.

Sic ibi enim scribendum, non *erat*, opinatur Heinsius.

471. *Silva feras.* Hic versus in Aldinis ita legitur:

Silva feras cepit, volucres agitabilis aër.

Qui versus mihi magis probatur, tametsi sententia utrobique eadem est. MICYL. — Interpolarunt hunc locum ex libro Metam. primo, qui posteriorem in *aer* syllabam non posse produci existimarunt. Nam scripti veteres, cum primis editionibus, constanter et recte:

Silva feras, volucres aër accepit habendas. H.

474. *Idque merae vires*) *Hisque novae vires*, Gronov. Mox *rude pectus erant*, sex scripti; nisi quod eorum tres, *erat*: rectius puto *pectus*, quam *corpus*, quod non tam eleganter *rude* dicitur. Semper autem fere pro *pectore*, *corpus* supposuere librarii, et contra. BURM.

475. *Domus fuerat*) *Fuerant* volebat Francius.

477. *Blanda truces animos* etc. Hesiodum sequitur, et poetice exornat, qui, quum, Theogon. 120, Amorem, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι, τῷ Chao coaetaneum dicat, eo ipso fingit rebus ordinandis praefuisse. Quo quidem ingeniosius nihil ab antiquis excogitatum puto; ne excepta quidem mirabili adeo de Pandora fabula.

478. *Constiterant uno foemina virque toro*) *Loco* recte cum prima editione scripti: nam in *toro* non statur: et tori usus illa tempestate haud ullus erat, nisi frondes pro *toro* accipis. H.

Arte Venus nulla dulce peregit opus.
Ales habet, quod amet: cum quo sua gaudia iungat,
Invenit in media femina piscis aqua.
Cerva parem sequitur; serpens serpente tenetur:
Haeret adulterio cum cane nexa canis.
Laeta salitur ovis: tauro quoque laeta iuvenca est:
Sustinet immundum sima capella marem.
In furias agitantur equae, spatioque remota
Per loca dividuos amne sequuntur equos.
Ergo age; et iratae medicamina fortia praebe:
Illa feri requiem sola doloris habent.
Illa Machaonios superant medicamina succos:
His, ubi peccaris, restituendus eris.
HAEC ego quum canerem, subito manifestus Apollo
Movit inauratae pollice fila lyrae.
In manibus laurus: sacris inducta capillis
Laurus erat: vates ille videndus agit.
Is mihi: « Lascivi, dixit, praeceptor Amoris,
Duc, age, discipulos ad mea templa tuos.
Est ibi diversum fama celebrata per orbem
Litera, cognosci quae sibi quemque iubet.

483. *Cerva parem sequitur*. Sex scripti *marem*: quam vitiosam scripturam (sequitur enim mox) videtur aemulatus Nemesianus Eclog. IV, 26:

Cerva marem sequitur, taurum formosa iuvenca.

In sequentibus, Bernensis unus habet, *sima capella caprum*. BVRM.

493. *Haec ego quum canerem* etc. Haud semel a nobis iam observatum est, quam facile Noster e levibus ad grandia adsurgeret; et inopinato res ludicras altioris sapientiae praeceptis temperaret.

495. *Inducta*) *Induta* plures, quae solemnis confusio; sed unus *obducta*, quod non displicet. Sic *clypeis obducere pectora*, Stat. Theb. XII, 701.

496. *Vates ille videndus adest*. Prima editio cum scriptis plerisque *adit*. Regius cum uno Patavino *abit*. Septem alii, *erat*. Quatuor, *ait*. Comelinianus ex melioribus, *agit*; nec dubita quin vere. HEINS.

499. *Est ubi diversum*) *Ibi* maiori ex parte scripti: nisi quod Regius et duo alii cum prima editione, *tibi*. *Est mihi* Politiani, et duo alii. *Diversum celeberrima fama per orbem*, Amb.

500. *Cognosci quae sibi* etc. Celebre scilicet illud ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΟΝ,

Qui sibi notus erit, solus sapienter amabit;
Atque opus ad vires exiget omne suas.
Cui faciem natura dedit, spectetur ab illa:
Cui color est, humero saepe patente cubet.
Qui sermone placet, taciturna silentia vitet:
Qui canit arte, canat: qui bibit arte, bibat.
Sed neque declament medio sermone diserti;
Nec sua non sanus scripta poëta legat.»
Sic monuit Phoebus; Phoebo parete monenti:
Certa Dei sacro est huius in ore fides.
Ad propiora vocor. Quisquis sapienter amabit,
Vincet, et e nostra, quod petet, arte feret.
Credita nec semper sulci cum foenore reddunt:
Nec semper dubias adiuvat aura rates.
Quod iuvat, exiguum; plus est, quod laedit amantes:
Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla;
Caerula quot baccas Pallados arbor habet;
Litore quot conchae, tot sunt in amore dolores:
Quae patimur, multo spicula felle madent.

quod e coelo descendisse Iuvenal. Satir. XI, 27, et *pectore memori tractandum*, praedicabat. Nec iniuria quidem, quicumque fuerit auctor, ex Ipso *coelo* demissam dixeris sententiam, unde, si rectius servetur, efflorescat humana felicitas necesse est. Sed fatendum est Nostrum, divinum hoc praeceptum levioribus admodum hic rebus accommodare.

505. *Taciturna silentia vitet*) *Rumpat*, excerpta Iureti et quatuor ex nostris. Lib. I Metam. 208:

Iupiter hoc iterum sermone silentia rupit.

Rumpere etiam Horat. Epod. V, 85: *Sed dubius unde rumperet silentium.* Nondum tamen *vitet* displiceat, quod praecipienti magis convenire mihi videtur: sed *taciturna silentia* forte alicui non placerent, et Francofurt. codicis scripturam praeferret *nocitura silentia*, quae amorem non promovent, sed illi nocent. BVRM.

513. *Quisquis sapienter amabit*. Rectius fortasse in nonnullis, *patienter amabit*. NAVGER.

515. *Quod laedit*. Mallem distinguere: *Plus est, quod laedit amantes Proponant* etc., ut *iuvat* et *laedit* simpliciter sint posita. BVRM.

520. *Multo spicula felle madent*) *Virent* unus Regius. Metam. II, 777 *Pectora felle virent*. HEINS. Qui etiam olim coniecerat, *quis petimur*.

Dicta erit isse foras, quam tu fortasse videbis;
  Isse foras, et te falsa videre, puta.
Clausa tibi fuerit promissa ianua nocte:
  Perfer, et immunda ponere corpus humo.
Forsitan et vultu mendax ancilla superbo
  Dicet: quid nostras obsidet iste fores?
Postibus et durae supplex blandire puellae;
  Et capiti demtas in fore pone rosas.
Quum volet, accedes; quum te vitabit, abibis.
  Dedecet ingenuos taedia ferre sui.
Effugere hunc non est, quare tibi possit amica
  Dicere? non omni tempore sensus adest.
Nec maledicta puta, nec verbera ferre puellae,
  Turpe, nec ad teneros oscula ferre pedes.
QVID moror in parvis? animus maioribus instat.

521. *Dicta erit isse foras* etc. Nihil hic Naso praecipit, quod non, ipso auctore, saepius fecerit. Vid. Amor. II, 19. — *Quam tu fortasse videbis. Videres*, Regius: *Quum tu*, Bersmannus in margine.

524. *Perfer, et immunda ponere corpus humo.* Pro *ponere*, multi *ponito:* male. Vnus *Perfer in nuda.* Lege *perfer in inmunda ponere.* Am. III, 11, 9:

Ergo ego sustinui, foribus tam saepe repulsus,
Ingenuum *dura ponere* corpus humo.

526. *Quid nostras obsidet iste fores?* Vaticanus eleganter, *quis:* ut apud Stat. Theb. I, 455: *Tecto coelum prohibere quis iste Arguit?* HEINS.

527. *Et durae supplex*) *Et durae precibus* Editiones plurimae. *Et dirae* multi scripti. Heins. voluerat *eduras*.

630. *Taedia ferre sui.* Quae scilicet aliis inferre se intelligit.

531. *Effugere hunc non est.* Locum hunc, qui diu multumque, et frustra Merulam, Micyllum, et Heinsium utrumque torsit vexavitque, sic interpretandum iure censuit Burmannus. Quare amica tua possit dicere; tui taedium capiens: an non licet *hunc* molestum *effugere?* ubique *adest* mihi. Non enim omni tempore *sensus adest*, Venereus scilicet. Captandae igitur ad tempus mulieres, nec interpellandae, ubi frigent. Formula vere usitata, *effugere non est.* Mart. XII, 82: *Effugere in thermis et circa balnea non est Menogenen, omni tu licet arte velis.* Lib. XI, 99: *Effugere non est, Basse, basiatores.*

533. *Nec maledicta*) *Nec mala dicta* Neapolitan. quae eadem varietas apud Tibull. III, 5, 101: ubi vide Broukh. Sic *mala verba* idem Tibul. I, 11, 57.

535. *Instat*) *Instet* Patavinus; et mox *vera canam* Ambros. *magna paro*, Schefferi: quod ex vers. 17 repetitum.

Magna canam: toto pectore, vulgus, ades!
Ardua molimur: sed nulla, nisi ardua, virtus.
  Difficilis nostra poscitur arte labor.
Rivalem patienter habe; victoria tecum
  Stabit: eris magni victor in arce Iovis.
Haec tibi non hominem, sed quercus crede Pelasgas
  Dicere: nil istis ars mea maius habet.
Innuet illa? feras: scribet? ne tange tabellas.
  Vnde volet, veniat; quoque libebit, eat.
Hoc in legitima praestant uxore mariti,
  Quum tener, ad partes tu quoque, somne, venis.
Hac ego, confiteor, non sum perfectus in arte.
  Quid faciam? monitis sum minor ipse meis.
Mene palam nostrae det quisquam signa puellae?
  Et patiar? nec me quolibet ira ferat?
Oscula vir dederat, memini, suus: oscula questus
  Sum data: barbarie noster abundat amor.
Non semel hoc vitium nocuit mihi; doctior ille,
  Quo veniunt alii conciliante viro.
Sed melius nescisse fuit: sine furta tegantur:
  Ne fugiat victo fassus ab ore pudor.

537. *Ardua molimur.* Recte quidem *molimur* et *ardua*, licet facete: quid enim amanti *arduum* magis et difficile, quam *rivalem* habere? *Patienter* vero, vix dicendum; nec indigna sane talis *victoria*, quae victorem in ipsa *magni Iovis arce* collocet. — *Nisi ardua virtus. Nisi ardua vincat* Editiones priores, Aldi, Micylli, Bersmanni et scripti duodecim. Vnus, *vincaat.*

544. *Vnde volet*) *Libet* Aprosii liber, et Bersmanni editio: *quaque* Editio Micylli: *quove* quinque libri.

545. *Hoc in legitima praestant*) *Praestent* in uno Vaticano rectius; ut supra 153:

Lite fugent nuptaeque viros, nuptasque mariti.

551. *Oscula vir dederat*) *Oscula ubi dederat, memini, sua*, Bernens. unus. *Memini sua basia questus*, Palatin.: *barbaria* Regius: *barbariae* Sarrav.: *abundet* unus Heinsii.

553. *Doctior ille* etc. Scilicet ad praecepta danda, quam provinciam ego suscepi; sed praecepta mea praestare non possum, quia in hac parte artis amatoriae *perfectus non sum;* sed *doctior* ille est, qui hanc potest conciliaturam praestare. Burm.

556. *Ne fugiat victo fassus ab ore pudor.* Sententia est: sine ut furta sua celet, ne, si studium celandi re-

Quo magis, o iuvenes, deprendere parcite vestras:
  Peccent: peccantes verba dedisse putent.
Crescit amor prensis: ubi par fortuna duorum est,
  In causa damni perstat uterque sui.
FABVLA narratur toto notissima coelo,
  Mulciberis capti Marsque Venusque dolis.
Mars pater, insano Veneris turbatus amore,
  De duce terribili factus amator erat.
Nec Venus oranti, neque enim Dea mollior ulla est,
  Rustica Gradivo, difficilisve fuit.
Ah quoties lasciva pedem risisse mariti
  Dicitur, et duras igne vel arte manus!
Marte palam simulat Vulcanum imitata, decebat:

mittat, etiam pudorem deponat, victa verecundia, fatendo ac palam peccando. Id enim sibi vult *fassus pudor*. MICYL. *Laesus* prima editio et multi ex scriptis. In pluribus, *falsus*: forte pro *pulsus*. Neapolitanus codex probe:

Ne fugiat fasso victus ab ore pudor.

561. *Fabula narratur* etc. Ab Homero primum, Odyss. Θ, 266–366. Vbi vidend. Eustath. et Athenaeus I, 12; iterumque XII, sub init. — *Fabula narratur*. Malim *narrantur*. Mars et Venus videlicet; et mox 630:

Vt quamque adtigeris, fabula turpis erunt.
HEINS.

562. *Mulciberi capti* etc. Ita quidem vulgatae editiones habent: Priscianus autem *Mulciberis* legit genitivo casu, declinatione tertia: citatque hunc ipsum versum, libro sexto. Quod, quamquam exiguum ac leve; adnotare tamen hoc loco placuit, vel versus gratia, qui hac lectione aliquanto levior ac mollior redditur.

563. *Turbatus amore*) *Succensus* Regius; *turpatus* Aprosii: *stimulatus* malebat Francius: mox *amator eras*, Patavinus.

567. *Pedem risisse*) *Pedes* scripti: et prima editio. HEINS.

569. *Marte palam simulat* etc. De quo ipse queritur Vulcanus, apud Homer. loc. cit. 308, in oratiuncula qua Deos omnes convocat, Venerem cum Marte deprensuros:

Ως ἐμὲ χωλὸν ἐόντα Διὸς θυγάτηρ Ἀφροδίτη
Αἰὲν ἀτιμάζει κ. τ. λ.

— *Marte palam simulat Vulcanum imitata, decebat*) *Simul et*, Aldinae editiones et tres libri Bersmanni: *similis*, unus Heinsii. Illud *simulat imitata* vix placet: forte,

Marte palam saltat, Vulcanum imitata, decebat,

vel simile quid: nam saltu et gestu imitabatur claudum Vulcanum: *simulare* et *imitari* unum idemque est; ideoque in scriptis saepe confusa. *Decebat* vero absolute ponitur: ut lib. I, 533:

Multaque cum forma gratia mixta fuit.
Sed bene concubitus primos celare solebant:
  Plena verecundi culpa pudoris erat.
Indicio Solis, quis Solem fallere possit?
  Cognita Vulcano coniugis acta suae.
Quam mala, Sol, exempla moves? pete munus ab illa;
  Et tibi, si taceas, quod dare possit, habet.
Mulciber obscuros lectum circaque superque
  Disponit laqueos: lumina fallit opus.
Fingit iter Lemnon: veniunt ad foedus amantes:
  Impliciti laqueis nudus uterque iacent.
Convocat ille Deos: praebent spectacula capti.
  Vix lacrymas Venerem continuisse putant.
Non vultus texisse suos, non denique possunt
  Partibus obscoenis opposuisse manus.
Hic aliquis ridens: in me, fortissime Mavors,
  Si tibi sunt oneri, vincula transfer, ait.
Vix precibus, Neptune, tuis captiva resolvit

Clamabat flebatque simul; sed utrumque
decebat.

Et passim. BVRM.

576. *Et tibi*) *At tibi* Palat. *haec tibi* Bernensis unus.

578. *Disponit laqueos: lumina fallit opus.* Homer. ibid. 277:

Βῆ ῥ' ἴμεν ἐς θάλαμον, ὅθι οἱ φίλα δέμνι' ἔκειτο·
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ἑρμῖσιν χέε δέσματα κύκλῳ ἁπάντῃ·
Πολλὰ δὲ καὶ καθύπερθε μελαθρόφιν ἐξεκέχυντο,
Ἠΰτ' ἀράχνια λεπτὰ, τά γ' οὔ κέ τις οὐδὲ ἴδοιτο,
Οὐδὲ θεῶν μακάρων· κ. τ. λ.

580. *Impliciti*) *Implicitis* Francof. et Aprosii. *Iacet* cum editione prima septemdecim scripti: sed vide supra ad vers. 283. *Cadunt* Iunii.

585. *Hic aliquis ridens, in me fortissime Mavors, Si tibi sunt oneri vincula transfer, ait.* Homer. ibid. 334:

Ἑρμῆν δὲ προσέειπεν ἄναξ, Διὸς υἱὸς, Ἀπόλλων·
Ἑρμεία, Διὸς υἱὲ, διάκτορε, δῶτορ ἐάων,
Ἦ ῥά κεν ἐν δεσμοῖς ἐθέλοις κρατεροῖσι πιεσθεὶς
Εὕδειν ἐν λέκτροισι παρὰ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ;
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα διάκτορος Ἀργειφόντης.
Αἲ γὰρ τοῦτο γένοιτο, ἄναξ ἑκατηβόλ' Ἄπολλον,
Δεσμοὶ μὲν τρὶς τόσσοι ἀπείρονες ἀμφὶς ἔχοιεν·
Ὑμεῖς δ' εἰσορόῳτε θεοὶ, πᾶσαί τε θέαιναι·
Αὐτὰρ ἐγὼν εὕδοιμι παρὰ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ.

Vid. Nostrum Metam. IV, 187.

Corpora: Mars Threcen occupat; illa Paphon.
Hoc tibi profectum, Vulcane: quod ante tegebant,
Liberius faciunt, ut pudor omnis abest.
Saepe tamen demens stulte fecisse fateris;
Teque ferunt irae poenituisse tuae.
Hoc vetui: vos ecce vetat deprensa Dione
Insidias illas, quas tulit ipsa, pati.
Nec vos rivali laqueos disponite: nec vos
Excipite arcana verba notata manu.
Ista viri captent, si iam captanda putabunt,

589. *Hoc tibi profecit, Vulcane.* Regius *perfecto:* ceteri plerique, *profecto.* Lege *profectum*: quomodo iamdudum conieci; quod Vaticanus unus confirmat. Hoc profecisti, inquit, Vulcane, ut liberius nunc faciant, postquam pudor abesse coepit, quod tegebant ante. Nam et sequenti versu scribendum *ut pudor omnis abest*, non *et pudor*; quod scriptos editosque perperam occupavit, praeter Potavinum unum. Heins. — *Quod ante tegebant, liberius faciunt.* Colligit e fabula Noster, quae ad rem suam facerent: sed longe alia mens Homero fuit, quum talia canentem apud Phaeacas Demodocum induceret; nam si Atheneo fides, loco supra citato, *ὁ δὲ παρὰ Φαίαξι Δημόδοκος ᾄδει Ἄρεος καὶ Ἀφροδίτης συνουσίαν, οὐ διὰ τὸ ἀποδέχεσθαι τὸ τοιοῦτον πάθος, ἀλλ' ἀποτρέπων αὐτοὺς παρανόμων ὀρέξεων, εἰδὼς ἐν τρυφερῷ τινι βίῳ τεθραμμένους, κἀντεῦθεν ὁμοιότατα τοῖς τρόποις αὐτῶν τὰ πρὸς ἀνάγνωσιν προφέρων.* Quod ex ipsis poetae verbis manifeste patet, qui Deos, deprenso Marte cum Venere, una voce narrat exclamasse: *Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα.*

592. *Irae poenituisse*) *Artis poenituisse*, Francof. et duo Regii: non male: nam supra *dolos* vocavit.

593. *Vos ecce vetat deprensa Dione* etc. Dionem, hoc est Venerem, dicit suo et Vulcani exemplo monere, et iubere caeteros, ne mutuo sibi insidias faciant. Micyl. — *Pati* rectius in nonnullis legitur vetustioribus: nisi mavis *Insidiis illis, quas tulit ipsa, peti.* Certe in uno Vaticano *peti* legebatur. — Sed sensum optum, ut cohaereat cum sequenti, in hoc disticho requiro: quid enim est, *vetat vos insidias illas pati*, quum hic praecepta det viris, non puellis? Dicendum ergo fuisset illas insidias, quas Marti posuit Vulcanus, vos rivalibus et amicis vestris Venus vetat facere. Quare parum abest, quin retinuissem vulgatam, quae est in plurimis scriptis:

... Vos ecce vetat deprensa Dione
Insidias illas, quas tulit ipsa, dare. B.

597. *Ista viri captent, si iam captanda putabunt.* Lego *si tam captanda putabunt*; pro *iam*, id quod vulgo legitur. Durius enim hoc loco adverbium temporis aut ordinis poni videtur; rectiusque *tam*, intendendi particula. Et brevis transitus fuit ex *tam* in *iam*, scribenti. Micyl. Nihil move; nam in argumentationibus elegans particulae *iam* usus, quasi concedentis; et idem valet, si post illa quae adduxi, nihilominus putabunt.

Quos faciunt iustos ignis et unda viros.
En iterum testor; nihil hic, nisi lege remissum,
  Luditur; in nostris instita nulla iocis.
Quis Cereris ritus ausit vulgare profanis,
  Magnaque Threïcia sacra reperta Samo?
Exigua est virtus, praestare silentia rebus:
  At contra gravis est culpa, tacenda loqui.
O bene, quod, frustra captatis arbore pomis,
  Garrulus in media Tantalus aret aqua!
Praecipue Cytherea iubet sua sacra taceri.
  Admoneo, veniat ne quis ad illa loquax.
Condita si non sunt Veneris mysteria cistis,
  Nec cava vesanis ictibus aera sonant:

598. *Quos faciunt iustos ignis et unda viros.* Est autem sensus poëtae, literas amatorum, si intercipiendae adeo videntur, intercipiant illi, qui, adhibitis igne et aqua, *iusti*, hoc est legitimi mariti facti sunt, non rivales, aut similis conditionis. Solebant autem in solemnibus nuptiis, quibus uxor et maritus legitime iungebantur, ignis et aqua adhiberi, quae utrinque sponsus et nova nupta contingerent: ad significandum, quod, ut haec elementa potissimum ac maxime necessaria, inter se in commune tangerent; ita ceteras quoque res necessarias communes essent habituri. Micyl.

601. *Quis Cereris ritus* etc. Hinc illa sacrorum formula passim obvia, *procul este profani*; et apud Graecos ἑκὰς ἑκὰς ἐστε βέβηλοι; et ἑκὰς ἑκὰς ὅστις ἀλιτρός: excludebantur enim non initiati. Horat. III, Od. 2, 26 seqq.:

... Vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgarit arcanae, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemve mecum
Solvat phaselum.

Dousa etiam legebat *profanis*, locoque Horatii firmabat.

604. *Tacenda loqui.* Unus Bernensis, *tegenda loqui*: quod placet, quia *taceri* mox sequitur: novi tamen illa Horatii I, Ep. 7, 72: *Dicenda tacenda locutus.* Et Persii IV, 5: *Dicenda tacendaque calles:* Burm.

607. *Praecipue Cytherea iubet sua sacra taceri.* Tale quippiam dixit et Tibullus I, 2, 34:

... Celari vult sua furta Venus. C.

609. *Condita si non sunt Veneris mysteria cistis, Nec cava vesanis ictibus aera sonant*) *Cistae* in sacris Cereris inter symbola habebantur, significantes clausa atque arcana omnia haberi debere (sive in iis inclusa sacra deae fuerint, ut hic Merula putat, sive secus) perinde ut in caerimoniis Bacchi vannus, cuius et Virgilius meminit I Georg. 166: ubi inquit, *Et mystica vannus Iacchi.* Haec enim purgationi significandae adhibebatur, ut eodem loco pluribus explicat Servius.

Attamen inter nos medio versantur in usu;
 Sed sic, inter nos ut latuisse velint.
Ipsa Venus pubem, quoties velamina ponit,
 Protegitur laeva semireducta manu.
In medio passimque coït pecus; hoc quoque viso,
 Avertit vultus saepe puella suos.
Conveniunt thalami furtis et ianua nostris:
 Parsque sub iniecta veste pudenda latet.
Et si non tenebras, at quiddam nubis opacae
 Quaerimus; atque aliquid luce patente minus.
Tunc quoque, quum solem nondum prohibebat et im-
 Tegula, sed quercus tecta cibumque dabat; (brem
In nemore atque antris, non sub Iove, iuncta voluptas.
 Tanta rudi populo cura pudoris erat!
At nunc nocturnis titulos imponimus actis:
 Atque emitur magno nil, nisi posse loqui.
Scilicet excuties omnes ubicumque puellas,
 Cuilibet ut dicas, haec quoque nostra fuit:

611. *Attamen inter nos* etc. Sensus est: si Veneris sacra non sunt tam occulta, aut tanta mysteria, ut Cereris et aliorum numinum, non etiam ita aperta debent esse, ut Cybeles, ubi vesano tumultu et cymbalis res agitur; sed habent quoddam medium, et ita inter nos versantur obvio usu, et omnibus vulgato, ut tamen velint inter eos, qui sacris his operantur, latere, et secretum hoc horribile perire. In hoc versu modo subintelligenda vox *etiam*, vel *tamen*. *Ictibus aera sonent* erat in Moreti et quinque aliis. Burm.

613. *Ipsa Venus pubem* etc. Quis, semel modo viderit, non adhuc videre se existimet eximiam *pudibundae Veneris* imaginem, versus legens, qui Deam ipsam, eo quo praebuit artifex corporis situ, mirifice adeo exprimunt?

616. *Avertit*) *Avertis* Regius unus: sed tunc *tuos* legendum.

619. *Nubis*) *Noctis* duo libri, et praeterea, *atque aliud luce* Vaticanus, cum prima editione.

622. *Dabat*) *Dabant* Patavinus et Francofurtensis.

627. *Scilicet excuties.* Hunc versum et sequentes tres interrogative, atque εἰρωνικῶς lego, exprobrandi sive increpandi figura. Quasi moneat poëta minime hoc esse faciendum. In quarto autem versu, ubi Merulae editio habet, *Nec quanquam attigeris*, sequor Aldinam editionem, legoque:

Vt quamque attigeris, fabula turpis erit.

Quamquam neque illud displiceat, si

Ne desint, quas tu digitis ostendere possis;
  Vt quamque attigeris, fabula turpis erit?
Parva queror: fingunt quidam, quae vera negarent,
  Et nulli non se concubuisse ferunt.
Corpora si nequeunt, quae possunt nomina tractant:
  Famaque, non tacto corpore, crimen habet.
I nunc, claude fores, custos odiose, puellae;
  Et centum duris postibus adde seras.
Quid tuti superest, quum nominis exstat adulter,
  Et credi, quod non contigit esse, cupit?
Nos, etiam veros, parce profitemur amores;
  Tectaque sunt solida mystica furta fide.
PARCITE praecipue vitia exprobrare puellae,
  Vt le quae multis dissimulasse fuit.
Nec suus Andromedae color est obiectus ab illo,
  Mobilis in gemino cui pede penna fuit.
Omnibus Andromache visa est spatiosior aequo:
  Vnus, qui modicam diceret, Hector erat.

quis legendum putet, *et quanquam adtigeris*, pro et quamcumque. MIC.

633. *Corpora si nequeunt, quae possunt nomina tractant*) *Tractant* vera et unica lectio est; de qua vide ad Petron. 86. *Tangunt* editiones priores, Ald. Micyl. et Bersm. et scripti quatuor. Posset etiam legi, *qua possunt*, ut saepe alibi. Vide ad Epist. XIII, 41. BVRM.

634. *Famaque, non facto crimine, crimen habet.* Parum latine, nisi fallimur. Bene in Palatino Gruteri, et antiquo Scaligeri:

Famaque, non tacto corpore, crimen habet.

636. *Et centum duris postibus adde seras*) *Obde*, Regius, cum Scaligeri excerptis et aliis nonnullis. Sic et *obdere pessulum foribus* apud Comicos. Reddenda est ea vox Propertio II, 6, 9, ad Cynthiam:

Anne ego transirem tua limina clausa maritus,
  Respiciens udis *obdita* luminibus!
Ah! mea tum quales faceret tibi tibia somnos,
  Tibia funesta tristior illa tuba!

Sic enim locus ille mendosissimus constituendus. Pro *obdita*, vulgati nullo sensu, *perdita:* scripti, *prodita*. HEINS. — Vide quae ad haec Bronkh. pag. 105.

641. *Exprobrare puellis*) *Puellae* multi ex scriptis. HEINS. *Praeterea*, multi editi.

642. *Vtile quae multis*) *Nam multis*, Regius: alii, *quod:* prima editio, et decem scripti, *quam*.

Quod male fers, adsuesce; feres bene: multa vetustas
Lenit; at incipiens omnia sentit amor.
Dum novus in viridi coalescit cortice ramus,
Concutiat tenerum quaelibet aura, cadet.
Mox eadem ventis, spatio durata, resistet,
Firmaque adoptivas arbor habebit opes.
Eximit ipsa dies omnes e corpore mendas:
Quodque fuit vitium, desinit esse mora.
Ferre novae nares taurorum terga recusant:
Adsiduo domitas tempore fallit odor.
Nominibus mollire licet mala: fusca vocetur,

649. *Coalescit.* Variant vehementer codices: *pubescit* Palatin. *callescit* tredecim: *calescit* Aprosii: *durescit* unus Heinsii: *canlescit* alius: sed (licet illud *pubescit* a librario vix provenisse videatur; est enim elegantiae reconditae nimis, quam ut illiterato in mentem venire potuerit) vulgatam tamen praefero, quia propria in hac re vox est. Vid. Columellam II, cap. 8. BURM.

650. *Aura.* Servavit hic poëta differentiam, quam inter *auram* et *ventum* constituunt Grammatici: quod non fecit Statius, qui saepe pro violentiore vento; interdum etiam promiscue hac voce abusus deprehenditur. DOUSA.

653. *Eximit ipsa dies* etc. Licet *eximere vitia* etiam Quintilianum lib. I Inst. 1 in fine dixisse sciat, putat tamen Burm. Nasonem scripsisse *exigit*. Idem vitium insederat Suetonio in Aug. 94: «*Statim in corpore eius exstitisse maculam, velut depicti Draconis, nec potuisse unquam* exigi.» Ita enim optimus Salmasii codex; et probat Gronovius, cuius ibi vide notas.

655. *Recusant.* Elegans lectio Moreti codicis, *refutant*, de quo verbo Heins. ad Claud. I, Eutrop. 91, ubi hunc Ovidii locum ita castigat.

657. *Nominibus mollire licet mala.* Verbis tenuare honestioribus puellae vitia poteris. Insignis est Lucretii locus, IV, 1146 sqq. quem dum Noster aemularetur, poëticam dictionem philosophicae severitati ingeniose subiecisse libens animadvertes:

Hoc faciunt homines plerumque cupidine caeci.
Et tribuunt ea, quae non sunt his commoda vere.
. . . .
Nigra, μελίχροος est: immunda ac foetida, ἄκοσμος:
Caesia, παλλάδιον: nervosa, et lignea, δορκὰς:
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum sal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris;
Balba, loqui non quit, τραυλίζει: muta, pudens est:
At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπάδιον fit. etc.

Versibus, et egregie quidem, vertit MOLIÈRE, *Misanthr.* Act. II, Sc. 5. Qui locus eo pretiosior, quod unus

Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.
Si paeta est, Veneri similis: si flava, Minervae.
Sit gracilis, macie quae male viva sua est.
Dic habilem, quaecumque brevis; quae turgida, plenam:
Et lateat vitium proximitate boni.
Nec quotus annus eat, nec quo sit nata require
Consule, quae rigidus munera Censor habet;
Praecipue, si flore caret, meliusque peractum
Tempus, et albentes iam legit illa comas.
Vtilis, o iuvenes! aut haec, aut serior aetas.
Iste feret segetes; iste serendus ager.
Dum vires annique sinunt, tolerate labores:

superstes ex illa, quam susceperat, Lucretii in Gallicum sermonem conversione.

659. *Si paeta est, Veneri similis* etc. Locus valde affectus. Agit de vitiosis oculis Naso: atqui *paeti* oculi parum vitiosi sunt, quos in Venere tantopere commendatos fuisse constet ab ipso Paride, egregio illo formarum arbitro. Hinc φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη passim graecis poëtis. Sed nec flavi oculi vitiosi; imo in Pallade laudabantur: quare et γλαυκῶπις illa Homero aliisque frequentissime dicta. Quid ergo? τὸ *paeta* in membranis vetustioribus non comparet: pro quo *crassa* plerique, vel *grassa*: nonnulli et *laeta*, sed ii recentiores: codex Regius omnium antiquissimus, *Si crasia est Veneris similis:* etiam mendose. Mihi dubium vix est Nasonem scripsisse, *Si qua straba est, Veneri similis:* subaudi *sit*, quod sequitur proximo pentametro. *Strabo* et *strabus* dicebatur Latinis, quemadmodum Graecis στραβὸς καὶ στραβῶν *Strabones* cum *paetis* quoque coniunxit Horatius I, Sat. 3:

At, pater ut gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit, vitium non fastidire: *strabonem*
Appellat *paetum* pater.

Nihil magis adpositum coniecturae nostrae adstruendae in medium proferri poterat. Heins.

664. *Consule*) *Sidere* Vnus Heinsii, quod an huic loco conveniat, dubito. — *Munera Censor habet*. *Quaerere censor*, Neapolitanus; non male: nisi forte melius, *quae rigidus quaerere Censor amat*. *Munia censor* margo Bersmanni: quae solemnis est confusio. Gebh. Antiq. lect. II, 12 coniecerat, *munera Censor agit*. Gruterus, *obit*: quasi minus latinum esset *habere munus*; sed ita et Cicero lib. II de Legibus, 3: *Tanquam id habuerit operis ac muneris, ut hanc nobis efficeret sedem ad disputandum*. Sed et latine dicitur *habeo quaerere*, si Neapolitani codicis scripturam sequi libet: *habere* autem et *agere* passim confundi vidimus apud Nasonem, Velleium et Quintilian. Burm.

666. *Albentes iam ligat illa comas*. *Legit* prima editio cum Iureti ac Scaligeri excerptis et aliis quibusdam scriptis. At Regius, cum potioribus,

Iam veniet tacito curva senecta pede.
Aut mare remigiis, aut vomere findite terras;
Aut fera belligeras addite in arma manus:
Aut latus et vires, operamque adferte puellis.
Hoc quoque militiae est: hoc quoque quaerit opes.
Adde, quod est illis operum prudentia maior:
Solus et artifices qui facit, usus adest.
Illae munditiis annorum damna rependunt;
Et faciunt cura, ne videantur anus:
Vtque velis, Venerem iungunt per mille figuras;
Inveniat plures nulla tabella modos.
Illis sentitur non irritata voluptas;
Quod iuvet, ex aequo femina virque ferant.
Odi concubitus, qui non utrumque resolvunt:

leget; recte. Alii *legat*, vel *liget*: *legit*, evellendas scilicet.

672. *Addite*) *Vertite* codex Regius et duo alii: perperam. Vid. ad lib. III Amor. 8, 48.

674. *Hoc quoque fecit opes.* Iidem libri *quaerit opes*: proprie. Sic Amor. lib. II, Eleg. 10, *Quaerat avarus opes*; et lib. III, Eleg. 8:

Tam male *quaesitas* pulvere mutet opes.

Et paulo ante:

Quaesitum est illi sanguine, quidquid habet.

pro adquisitum. Fast. II, 96:

Atque ita *quaesitas* arte ferebat opes.

Scribe praeterea, *militiae est*, cum Iureti excerptis. HEINS. Sed *facere divitias* posset dici, ut *rem facere* apud Terent. Adel. II, 2: *facere pecunias*; et similia apud alios

675. *Operum prudentia.* Scio *opus* hic dici praecipue de Venere; sed an *opera* plurali numero recte dicantur, dubito: etsi tralationem a re castrensi esse velit Broukhus. ad Tibul. I, 10, 64. Ego certe mallem, *rerum prudentia maior*: ita passim veteres. Virgil. I Georg. 416:

... Aut rerum fato *prudentia maior*. BVRM.

677. *Illae munditiis.* Egregie et graviter Tertullianus lib. II, de cultu Foeminarum 9: « Contra si forma defecit, adminiculum nitoris quasi de suo gratiam supplet. Aetates denique requietas iam, et in portum modestiae subductas spleodor et dignitas cultus avocant, et severitatem appetitionibus inquietant; compensatioibus scilicet habitus irritamentum pro frigore aetatis. » Vbi mallem *compensantibus scilicet habitus irritamento frigora aetatis* — Pro *rependunt* hic Gebhardus, in Antiq. Lect. II, 9, ex MSS. *sequuntur* profert; deinde tamen, ex Commeliniano codice, praefert *revellunt*.

681. *Illis sentitur non irritata voluptas.* In duobus Heinsii erat *tactu nutrita*: forte *tractu nutrita*; ut idem fere volet, quod 718:

Hoc est, cur pueri tangar amore minus.
Odi quae praebet, quia sit praebere necesse;
  Siceaque de lana eogitat ipsa sua.
Quae datur officio, non est mihi grata voluptas:
  Officium faciat nulla puella mihi.
Me voces audire iuvat sua gaudia fassas:
  Vtque morer memet, sustineamque, roget.
Adspiciam dominae victos amentis ocellos:
  Langueat; et tangi se vetet illa diu.
Haec bona non primae tribuit natura iuventae,
  Quae cito post septem lustra venire solent.
Qui properant, nova musta bibant: mihi fundat avitum
  Consulibus priscis condita testa merum.
Nec platanus, nisi sera, potest obsistere Phoebo:
  Et laedunt nudos prata novella pedes.
Scilicet Hermionen Helenae praeponere posses?
  Et melior Gorge, quam sua mater, erat?

Sed sensim tarda proliciendа mora.

Nutrit autem, ut infra lib. III, 579:

Qued datur ex facili longum male nutrit amorem.

686. *Siccaque de lana cogitat ipsa sua.* Ita prorsus ab amore aliena, ut vel in ipso amantis amplexu, de domesticis rebus et pensis cogitet; detque *officio*, quod *voluptati* debeat. Notanda inprimis verbi *sicca* vis singularis, et in tali re proprietas.

690. *Vtque morer meme sustineamque roget*) *Memet* primo reponendum cum scriptis plerisque et prima editione: deinde Regius et quinque alii, *Atque*. Vnus meus, *Vbique*. Puto:

Quaeque morer memet sustineamque, rogent.

ut ad *voces* referatur. HEINS.

694. *Quae cito post septem.* Si tam tarde bona illa veniunt, et post longum usum, an illa *cito* venire recte dicantur, videant acutiores? Mihi semper hic versus corruptus visus fuit, nec iuvant codices. Forte: *Quae nisi post septem*: ut *nisi*, pro *non nisi*, positum sit. Vide quae Gronov. ad Liv. XXXIV, 16. BURM.

698. *Nudos.* Sex codices, *teneros*. *Teneri* autem pedes hic sunt recentes; ut dicimus, *a teneris assuescere multum*; et *a teneris unguiculis*; et sup. 650: *tener ramus*. HEINS.

700. *Et melior Gorge, quam sua mater erat.* Althea scil. Nupserat autem Gorge Andraemoni, ex quo Oxylum suscepit, quo duce, Heraclidae Peloponnesum recuperare tentaverunt. Pausan. Phoc. 38: Apollodor. Bibliothec. lib. I, c. 8.

Ad Venerem quicumque voles adtingere seram,
  Si modo duraris, praemia digna feres.
Conscivs ecce duos accepit lectus amantes:
  Ad thalami clausas, Musa, resiste fores.
Sponte sua, sine te, celeberrima verba loquentur;
  Nec manus in lecto laeva iacebit iners.
Invenient digiti, quod agant in partibus illis,
  In quibus occulte spicula figit Amor.
Fecit in Andromache prius hoc fortissimus Hector;
  Nec solum bellis utilis ille fuit.
Fecit et in capta Lyrneside magnus Achilles,
  Quum premeret mollem lassus ab hoste torum.
Illis te tangi manibus, Briseï, sinebas,
  Imbutae Phrygia quae nece semper erant.
An fuit hoc ipsum, quod te, lasciva, iuvaret,
  Ad tua victrices membra venire manus?
Crede mihi: non est Veneris properanda voluptas;
  Sed sensim tarda prolicienda mora.
Quum loca reppereris, quae tangi femina gaudet,
  Non obstet, tangas quo minus illa, pudor.
Adspicies oculos tremulo fulgore micantes,

701. *Ad Venerem quicumque voles* etc. Plautus Mercat. Prol. 32:

> ... Hoc ideo fit, quia
> Quae nihil *adtingant ad rem*, nec sunt usui, haec
> Amator profert saepe adverso tempore.

705. *Sine te*) *Sine me* Francof. et Moreli cum prima editione; ut sensus sit: etsi ego nihil praecipiam. Sed rectius ad Musam magistram sermo fit: deinde malim, *verba sequentur*, sponte profluent; ita *sua verba sequi* saepe dixit. *Sequi* etiam et *loqui* passim confuderunt librarii: *celeberrima* interpretatur Dousa *publica*; non nego: sed addo simul notare saepe repetita. Vid. ad III Amor. Eleg. 5, 3. Bvrm

711. *Magnus*) *Fortis* Aprosii et duo alii, quod perpetuum fere Achillis epitheton: sed praecessit *fortissimus Hector*.

718. *Tarda perficienda mora.* Scripti fere omnes cum prima editione, *proricienda*: unus Regius, *prospicienda*: tres *proficienda*. Unde arduum non fuit coniectare *prolicienda*: quod unus Patavinus confirmat. Statius Theb. IV, 607:

> ... Non illa ad sanguinis haustus,
> Caetera ceu pubes, alumve accedit ad imbrem,

Vt sol a liquida saepe refulget aqua.
Accedent questus, accedet amabile murmur,
Et dulces gemitus, aptaque verba ioco.
Sed neque tu dominam, velis maioribus usus,
Desine; nec cursus anteat illa tuos.
Ad metam properate simul: tum plena voluptas,
Quum pariter victi femina virque iacent.
Hic tibi servandus tenor est, quum libera dantur
Otia, furtivum nec timor urget opus.
Quum mora non tuta est, totis incumbere remis
Vtile, et admisso subdere calcar equo.
Finis adest operi: palmam date, grata iuventus:
Sertaque odoratae myrtea ferte comae.
Quantus apud Danaos Podalirius arte medendi,
Aeacides dextra, pectore Nestor erat:
Quantus erat Calchas extis, Telamonius armis,
Automedon curru, tantus amator ego.
Me vatem celebrate, viri, mihi dicite laudes:
Cantetur toto nomen in orbe meum.

Immortale odium spirans: sed *proiicit* ultro Aonius vates.

722. *A liquida*) *In liquida* editiones priores et nonnulli scripti. *Vt sol et in liquida saepe resurget aqua*, Bernens. *ad liquidas aquas* Regius: *a liquidis aquis* Palat.

723. *Accedant questus, accedat.* *Accedent*, *accedet*, scripti meliores.

724. *Verba ioco.* Optime e Palatino notaverat Gruterus:

Et dulces gemitus, aptaque verba *loco*.

Loco etiam Bernens. et quinque alii.

725. *Sed neque tu dominam, velis maioribus usus, Desere*) *Desine* scripti, cum prima editione constanter, praeter codicem Arondelianum, et tres quatuorve alios recentioris notae. Metam. III, 478:

Quo fugis! oro, mane: nec me, crudelis, amantem
Desine, clamavit.

Virgilius Ecl. VIII:

Desine Maenalios mecum, mea tibia, versus.

Et Ecl. V, 19: *Desine plura, puer.*

729. *Hic tibi servandus tenor est.* *Versandus* scripti potiores cum prima editione.

731. *Remis*) *Velis* Ambrosian. et Francofurt.

733. *Operi*) *Operis* editio prima: *laeta iuventus* Neap. et sex alii: *tota* unus. *Graia* Voss. *Finis inest* etiam Neapol. Vatic. et Palat.

Arma dedi vobis: dederat Vulcanus Achilli.
  Vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
Sed quicumque meo superarit Amazona ferro,
  Inscribat spoliis: Naso magister erat.
Ecce rogant tenerae, sibi dem praecepta, puellae.
  Vos eritis chartae proxima cura meae.

741. *Dederat Vulcanus Achilli.* Dedit quoque Aeneae. Vide Iliad. Σ, 368; Aen. VIII, 369.

742. *Vincite muneribus.* Id est per munera, et virtutem munerum vobis a me datorum, ut Achilles olim, armorum ope, quibus eum Vulcanus, orante Thetide, instruxerat, victor evasit, Hectoremque interfecit.

744. *Spoliis*) *Foliis* plurimi scripti: eadem varietas lib. III, 812; sed praeferenda prior lectio: quid enim hic *folia*? *Inscribant* unus Heinsii.

LIBRI TERTII

ARGVMENTVM

Rite instructis in amatoria proelia viris, supersunt puellae, quas armis paribus Noster instruat, edoceatque qua arte, qui ceperint, capiant ipsae vicissim, contra fallaciam eo magis praemuniendae, quo minus, ipso auctore, quam viri ad fallendum sunt propensae; 1-31. Hoc exemplis confirmat Medeae, Ariadnes, Phyllidis et Didonis; 32-44. Venus ipsa adstans poëtae, indicat quae puellis praecipienda sint; 45-58. Annis utantur suadet primum; 59-100. Mox ad ea transit, quorum ope, ut valeant, indigent aetas ipsa et forma. Non enim satis est esse formosas, nisi munditiea accesserit exquisitissima; qua in re plurimus hic Noster, nec immerito; 101-127. Munditiem vero ornatam velit; et quo sint modo fingendi capilli, pro cuiusque oris habitu; quis quamque deceat vestium color aut forma; quae sint, et quomodo adhibenda faciei medicamina, fuse docet; 128-278. Dein unde sua constet ridentibus, flentibus et incedentibus gratia indicat; 279-310. Hortatur quoque, ut cantare discant et saltare, ingeniumque artibus ingenuis excolant: hinc egregia poëtarum laus, quos inter Tibullum, Gallum, seque ipsum recenset, 311-416. Haec vero quasi pugnae praeludia, e qua si victrix puella velit discedere, monet poëta ut mores ipsa suos temperet, indolemque amantis indoli accommodet: ne sit facilis nimium, nec difficilis aut credula; ne ipsi accidat, quod Procridi, cuius historiam narrat. Nihil denique praecipit, quod non Artis, quam profitetur, magistrum arguat peritissimum.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIAE

LIBER TERTIVS

Arma dedi Danais in Amazonas: arma supersunt,
Quae tibi dem, et turbae, Penthesilea, tuae.
Ite in bella pares: vincant, quibus alma Dione
Faverit, et, toto qui volat orbe, puer.
Non erat armatis aequum concurrere nudas:
Sic etiam vobis vincere turpe, viri.
Dixerit e multis aliquis: quid virus in anguem
Adiicis? et rabidae tradis ovile lupae?

1. *Arma dedi Danais in Amazonas.* Recte quidem *Danais:* quum enim Amazones ab Hercule et Theseo nativis in sedibus bello adpetitae et victae essent, bellum Graecis intulerunt, transmisso scilicet Bosporo Cimmerio; indeque per Thraciam Europaeam, Macedoniam ac Thessaliam, aditum sibi aperuerunt ad ipsam Atheniensium arcem, quam aliquandiu tenuerunt. Tamen hinc pulsae sunt a Theseo, ut probant iis in locis multa tum Thesei victoriae, tum Nadis Amazonum monumenta; earumque reliquiae intra pristinos Pontici litoris fine servavere deinceps formam aliquam imperii, usque ad Troiani belli tempora. (Ruaeus ad Virgilium Aeneid. XI, 659).

2. *Quae tibi dem, et turbae*) *Turmae* rectius in Regio, Scaligeri excerptis, et octo aliis: proeliabantur enim Amazones, ut plurimum, equis; et Lysias Rhetor, dicit post hominum memoriam Amazonas primas equos conscendisse. HEINS. — De Amazonibus, duce Penthesilea, auxilium Troianis adversus Graecos ferentibus, vid. Quint. Calab. lib. I. Penthesilea autem ab Achille aut Pyrrho sub belli finem occisa est. Dicitur ab Achille amata fuisse, et filium ex eo Caystrum nomine suscepisse. Vid. Dict. Cret. III, et IV.

7. *Quid virus in anguem adiicis?* Quid mulieres, per se callidas satis, praeceptis informas, quae callidiores etiam in arte amandi efficiant? Dubitat Burman. an satis latinum *virus adiicere in*: rectius quidem, ut ipsi videtur, Maro Georg. I, 129:

Ille malum *virus* serpentibus *addidit* atris,

Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.
  Spectetur meritis quaeque puella suis.
Si minor Atrides Helenen, Helenesque sororem
  Quo premat Atrides crimine maior habet;
Si scelere Oeclides Talaionidae Eriphyles
  Vivus et in vivis ad Styga venit equis;
Est pia Penelope, lustris errante duobus,
  Et totidem lustris bella gerente viro.
Respice Phyllaciden, et quae comes isse marito
  Fertur, et ante annos occubuisse suos.
Fata Pheretiadae coniux Pagasaea redemit;
  Proque sui est uxor funere lata viri.
Accipe me, Capaneu; cineres miscebimur, inquit
  Iphias; in medios desiluitque rogos.
Ipsa quoque et cultu est et nomine femina Virtus:

13. *Si scelere Oeclides* etc. *Vivus et in vivis ad Styga venit equis.* Amphiarai vatis excessum e terris, et in Tartara delati, egregiis admodum coloribus depinxit Stat. Theb. VII, 816 sqq. Nec inferior, qui sequitur, locus, ineunte libr. VIII, de subita illius inter manes apparitione.

14. *Vivus et in vivis.* Expressit hic Ovidius Euripid. in *Supplicibus*, 925:

Καὶ μὴν τὸν Οἰκλέους γε γενναῖον τόκον,
Θεοὶ ζῶντ' ἀναρπάσαντες εἰς μυχοὺς χθονὸς,
Αὐτοῖς τεθρίπποις, εὐλογοῦσιν ἐμφανῶς.

ubi notare non neglexit Barnesius, ex Pindaro defluxisse ad Euripiden.

17. *Respice Phyllaciden*, *et quae comes isse marito Fertur*, *et ante annos occubuisse suos.* Merula varie exponit hunc locum, post Laodamiam, etiam Didonis historiam huc accommodans. Sed ego simpliciter de Protesilao et Laodamia uxore eius totum distichon accipio, ut sit ordo et sensus: respice Phyllaciden, id est Protesilaum, et eam scilicet, quae dicitur *comes isse marito*, et ante legitimum tempus mortua esse, hoc est, Laodamiam.

19. *Fata Pheretiadae* etc. De Admeto, Pheretis filio agitur, cuius uxor Alcestis mortem pro coniuge subire non dubitavit. Vide insigne Euripidis Drama, quod *Alcestis* inscribitur.

21. *Accipe me*, *Capaneu* etc. Vide Stat. Theb. XII, 816 sqq. et Nostrum Consol. ad Liv. 322. — *Cineres miscebimus*, *inquit.* Scribo *miscebimur.* In obitum Drusi 163:

Miscebor cinerique cinis atque ossibus ossa.

Anacreon: Ὀλίγη δὲ κεισόμεσθα Κόνις ὀστέων λυθέντων.

23. *Ipsa quoque et cultu est et nomine foemina Virtus.* Varia *Virtutis* simulacra fuere, sed saepius matronali habitu. Primus Virtuti fanum posuit Scipio Numantinus: deinde Marcellus, *Virtuti* simul et *Honori*,

Non mirum, populo si placet illa suo.
Nec tamen hae mentes nostra poscuntur ab arte:
Conveniunt cymbae vela minora meae.
Nil, nisi lascivi per me discuntur amores:
Femina praecipiam quo sit amanda modo.
Femina nec flammas, nec saevos discutit arcus;
Parcius haec video tela nocere viris.
Saepe viri fallunt; tenerae non saepe puellae:
Paucaque, si quaeras, crimina fraudis habent.
Phasida, iam matrem, fallax dimisit Iason:
Venit in Aesonios altera nupta sinus.
Quantum in te, Theseu, volucres Ariadna marinas
Pavit, in ignoto sola relicta loco.

ad portam Capenam dedicavit. Caeterum, *Virtutis* et *Honoris* templa ita exstructa erant, ut per Virtutis templum ingressus esset ad aedem Honoris; ut docerent scil. nullum ad verum *honorem*, nisi per *virtutem* ipsam, aditum patere. Fuit alia Romae Honoris et Virtutis aedes, a C. Mario, devictis Cimbris, consecrata. Meminit Vitruv. VII.

24. *Nec mirum, populo si placet ipsa suo*) *Non* et *illa* scripti, cum prima editione: et sequenti versu, *Nec tamen*. HEINS. Vid. ad Epist. XVI, 24. *Si favet* editi olim et scripti Naugerii, et duo alii; quod probat Bersm.

25. *Hae mentes nostra poscuntur ab arte*. In undecim libris erat, *pascuntur*; in uno, *nascuntur*: quod non ineptum; ut sit sensus: illud consilium moriendi pro viris, non ex nostra arte vel praeceptis oritur: non enim tam gaudia trado praecepta, sed ut fine suo et modo amare discant. Ita Suet. Calig. 15: *Vnde percussoribus* natum *consilium*. Cicer. XVII ad Famil. 22: *Vt mihi* nascatur *Epistolae argumentum*. Sicque nescio, an *nascenda coepta* apud Silium lib. IV, 724, facile repudiari debeant.

28. *Foemina praecipio*) *Praecipiam* potiores scripti. HEINS.

29. *Excutit arcus*) *Discutit* prima editio cum plerisque membranis: etiam Regius; nisi quod ille, pro diversa lectione, *effugit*, quod et in multis aliis inveni. IDEM. *Defugit*, Aprosii.

32. *Paucaque, si quaeras, crimina fraudis habent*) *Parcaque* Sarravianus. Lego:

Raraque, si quaeras, crimina fraudis habent.

33. *Phasida* etc. *Phasideam* Regius, cum multis aliis. Sed verum est, quod prima editio et tres scripti agnoscunt, *Phasida iam matrem*.

35. *Quantum in te, Theseu*) *Ad te* olim editi: *ad Theseum* duo. Sed *in* recte Heinsius: ita saepe Valerius Maximus lib. IV, cap. 7, 6: *Quantum in illo fuit, et ipse extinctus est, et D. Brutus periculum mortis evasit*. Et cap. 8, 3: *quantum in ipso fuit*.

Quaere, novem cur isse vias dicatur; et audi
Depositis silvas Phyllida flesse comis.
At famam pietatis habet; tamen hospes et ensem
Praebuit, et causam mortis, Elissa, tuae
Quid vos perdiderit, dicam: nescistis amare.
Defuit ars vobis: arte perennat amor.
Nunc quoque nescirent; sed me Cytherea docere
Iussit, et ante oculos constitit ipsa meos.
Tum mihi, quid miserae, dixit, meruere puellae?
Traditur armatis vulgus inerme viris.
Illos artifices gemini fecere libelli:
Haec quoque pars monitis erudienda tuis.
Probra Therapnaeae qui dixerat ante maritae,

37. *Quaere, novem cur isse vices dicatur, et audi.* Ex suis libris castigavit ad Claudianum Ianus Parrhasius lib. I de Rapt. 135. Regius, *cur una vices dicantur;* et emendatum postea, *cur una vices iter isset*: quomodo plurimi ex scriptis: tres, *cur una vices iterasset*: unus, *cur una vices sic isset:* prima editio cum sex scriptis, *quaere novem vicibus cur una feratur*: unus, *cur una vices feratur:* alius, *quaere novem vices cur una ter isset*: sed solus codex Regius hic audiendus, qui nobis inter tantas fluctuationes Cynosura est. Eius vestigiis insistens, levi mutatione genuinam, nisi fallor, lectionem habebis, si pro his, *vices dicantur*, reponas, *quaere novem cur una viae dicatur*, vel *dicantur:* cur novem viae adpellentur, quae una est via. Alludit ad vicum in Thracia, qui inde dictus Ἐννέα Δρόμοι, postea Amphipolis; cuius geographi passim meminerunt. Hyginus Fab. 59, de Phyllide et Demophoonte: *Qui die constituta, quum non venisset, illa ea die dicitur novies ad litus cucurrisse, quod ex ea* Ἐννεαδὸς *graece adpellatur.* Et sic locus is etiam Hesychio adpellatur, quum aliis Ἐννέα Ὁδοὶ dicatur, ut iam vidimus: atque ita tam in Hygino, quam Hesychio, videtur corrigendum. HEINS.

42. *Quid vos perdiderit, dicam.* Post hunc versum in prima editione addebatur distichon insulsum certe, et nequam nugatoris:

Quid tibi divitiae prosunt? quid forma? quid aetas?
Rustica si nescis tale movere latus.

Pro *tale* Heinsius putabat *molle* dedisse interpolatorem: certe versus elegantior exiret. BURM.

49. *Probra Therapnaeae* etc. Stesichorum poëtam designat, quem ferunt, quum maledicum in Helenam carmen et contumeliosum conscripsisset, tamdiu oculis captum fuisse, quoad per somnium *Palinodiam* recantarit, cuiusquidem initium apud Platonem legere est, in *Phaedr.* sed rem alii fabulosius. Claruit autem a 37 Olymp. ad 56 usque, qua decessit; unde colligimus illum ad summam

Mox cecinit laudes prosperiore lyra.
Si bene te novi, cultas ne laede puellas;
Gratia, dum vives, ista petenda tibi.
Dixit: et e myrto, myrto nam vincta capillos
Constiterat, folium granaque pauca dedit.
Sensimus acceptis numen quoque: purior aether
Fulsit, et e toto pectore cessit onus.
Dum facit ingenium, petite hinc praecepta, puellae,
Quas pudor, et leges, et sua iura sinunt.
Venturae memores iam nunc estote senectae:
Sic nullum vobis tempus abibit iners.

senectutem pervenisse. Catanensis ne fuerit an Himerensis, inter scriptores ambigitur: sed *fuit tota in Graecia summo propter ingenium honore et nomine*. Cic. in Verr. *de Signis*. — Laudat quoque Aristot. in Rhetoric. ubi Apologum illius inducit de equo hominis opem in cervum implorante. Magnifice de eo Quintil. Instit. Orat. X, 1. Poëmata Stesichori sex et viginti libris composita tradidit Suidas. Meminit et ἀσμάτων Athenaeus XIII; nec amori mediocriter deditum adfirmat; οὐ μετρίως ἐρωτικός.

51. *Si bene te novi*) *Si bene te monui* Regius non male: forte, *si bene me nosti*: sed et *si bene te novi* placet. Deinde *teneras* Bernensis et unus Heinsii; *cultas mihi redde puellas* Apros. *cultas ne lude puellas* Moreti et alius. Burm.

52. *Gratia, dum vives, ista petenda tibi.* Non a Diis, ut Merula exponit; sed a puellis, ut sit sensus: danda opera tibi est, dum vivis, ut hanc gratiam a puellis ineas, ne laesisse videaris. Micyl.

53. *Myrto nam vincta*) *Nexa* Vaticanus: *iam nexa* Palatinus. Sic I Amor. 2, 23: *necte comam myrto*: tres etiam *cincta*, ut inf. 392: et alibi, ubi hae voces commutari a librariis solent.

54. *Folium granaque pauca dedit.* Hoc ex Hesiodi imitatione, qui, quum pauca ex Helicone folia sumsisset, ex pastore poëta subitus evasit: αὐτίκα μάλα ποιητὴς ἐκ ποιμένος κατέστη. Lucian. Rhet. Praecept. Vide quoque Broukh. ad Tibull. II, El. 5.

55. *Sensimus acceptum numen quoque: purior aether Fulsit*) *Acceptis* prima editio cum scriptis plerisque: recte: post accepta folia et grana myrti. *Clarior aether* Ambros. et unus Heins. eadem varietas apud Virgil. II, 590: *et pura per noctem in luce refulsit*, ubi *clara* quidam codices.

57. *Dum facit ingenium.* Putabam *ingenio*. Tristibus III, 14, 1:

Cultor et antistes doctorum summe virorum,
Qui facis ingenio semper amice meo.

Dum valet ingenium, Aprosii; qui et *favet* pro varia lect.: ut etiam multi editi et scripti; sed ego nihil muto: dum ingenium, quod a numine nunc calescit, *facit*, et promptum est, audite me tanquam vatem, qui divino monitu praecepta amoris cano. H.

Dum licet, et veros etiam nunc editis annos,
  Ludite: eunt anni more fluentis aquae.
Nec, quae praeteriit, rursus revocabitur unda:
  Nec, quae praeteriit, hora redire potest.
Vtendum est aetate; cito pede labitur aetas;
  Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.
Hos ego, qui canent, frutices, violaria vidi:
  Hac mihi de spina grata corona data est.
Tempus erit, quo tu, quae nunc excludis amantem,
  Frigida deserta nocte iacebis anus:
Nec tua nocturna frangetur ianua rixa;
  Sparsa nec invenies limina mane rosa.
Quam cito, me miserum! laxantur corpora rugis,
  Et perit, in nitido qui fuit ore, color!

61. *Veros etiam nunc editis annos.* Pro *veros* coniiciebat *vernos* Heins. ut Propert. IV, Eleg. 5, 57:

> Dum *vernat* sanguis, dum rugis integer annus,
> Vtere, ne quis eat liber emere dies.

Arondelianus, *teneros annos*. Sed *veri anni* videntur esse iuveniles, ac proinde amoribus apti. Vir clarissimus Iacobus Gronovius, *in* notis ad Cebetis Tabulam, corrigebat *veros inceditis annos*: sed optime refutavit hanc minime recipiendam emendationem Brukhusius ad Propertium II, Eleg. 7, 55; et III, 20, 10: et egregie ostendit *edere* hic profiteri esse, ut apud Censores facere debebant.

63. *Nec quae praeteriit, rursus revocabitur unda*) *Iterum*, scripti plerique, cum prima editione: placet.

65. *Labitur*) *Volvitur* Vossii liber. *hora*, Palatin.

68. *Hac mihi de spina* etc. Suaviter admodum in hanc sententiam Theocrit. Idyll. XXIII, 28-32:

> Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐςι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει.
> Καὶ κάλλος καλόν ἐςι τὸ παιδικὸν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ.

— *Hac mihi de spina.* Imitatus auctor Epigrammatis, in Anthol. lib. I, cap. 90, pag. 256:

> Τὸ ῥόδον ἀκμάζει βαιὸν χρόνον· ἢν δὲ παρέλθῃ,
> Ζητῶν εὑρήσεις οὐ ῥόδον, ἀλλὰ βάτον.

72. *Sparsa nec invenies limina mane rosa.* Lucret. IV, 1170:

> At lacrymans exclusus amator limina saepe
> Floribus et sertis operit, postesque superbos
> Vngit amaracino, et foribus miser oscula figit.

Vide quoque Propert. I, Eleg. 16, quam vocat cl. Broukh. carmen *nobile*, *argutum*, *aureum*. Et Tibul. I, Eleg. 2, 13:

> Te meminisse decet, quae plurima voce peregi
> Supplice, quum posti florida serta darem.

74. *In nitido*) *Niveo* Politianus et Vaticanus et unus Heinsii et prima

Quasque fuisse tibi canas a virgine iures,
  Sparguntur subito per caput omne comae.
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas;
  Nec faciunt cervos cornua iacta senes.
Nostra sine auxilio fugiunt bona: carpite florem;
  Qui, nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.
Adde, quod et partus faciunt breviora iuventae
  Tempora: continua messe senescit ager.
Latmius Endymion non est tibi, Luna, rubori,
  Nec Cephalus roseae praeda pudenda Deae.
Vt Veneri, quem luget adhuc, donetur Adonis;
  Vnde habet Aenean, Harmonienque suos?
Ite per exemplum, genus o mortale, Dearum;
  Gaudia nec cupidis vestra negate viris.
Vt iam decipiant, quid perditis? omnia constant:
  Mille licet sumant, deperit inde nihil.

editio. Eadem varietas lib. XV Metam. 685, et alibi. Burm.

75. *A virgine iures*) *Ab origine*, Patavinus.

77. *Anguibus*. Confer Tibull. I, 4, 31; et quae ibi Broukh. notavit.

81. *Faciunt breviora iuventae Tempora*) *Seniora* Regius cum Politiani excerptis, prima editione, et quinque scriptis: nil muto. Heins. — *Seniora* etiam Bernensis: *senex* adiectivum esse egregie ostendit Broukh. ad Tibul. I, 7, 88: quod non animadversum librarios saepe impulit, ut loca veterum corrumperent.

83. *Latmius Endymion non est tibi, Luna, rubori*. Propert. II, 12, 15:

Nudus et Endymion Phoebi cepisse sororem
  Dicitur, et nudae concubuisse Deae.

De his Apollonius sub principium lib. IV, et Apollodorus lib. I, cap. 7.

85. *Vt taceam de te, quem nunc quoque luget, Adoni: Vnde habet Aenean Harmonienque Venus?* Sic edd. prim. et quidam scripti; sed optime Regius:

Vt Veneri, quem luget adhuc, *ponetur* Adonis,
  Vnde habet Aenean Harmoniamque suos!

Venuste, si *ponetur Adonis*, levi mutatione, reponas: *donetur*, pro condonetur. Heins. Sic Iuno, apud Horatium lib. III, Od. 3, 31: *Quirinum Marti redonabo.*

86. *Vnde habet Aenean, Harmonienque* etc. Congressum innuit Veneris cum Marte et Anchisa, e quibus Hermionem, quae Cadmo nupsit, et Aeneam suscepit. — *Harmoniamque Venus*. Sic legendum ex bonis libris et veterum testimonio, et inprimis Hesiodi in Theogonia, ubi canit Martem ex Venere Harmoniam suscepisse; item Phobum, et Dimum. Et Coluthus ait, καὶ Ἀφροδίτης Ἀρμονίης. Ciofanus.

Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu:
  Sufficit, et damni pars caret illa metu.
Quid vetet adposito lumen de lumine sumi,
  Quisve cavo vastas in mare servet aquas?
Det tamen ulla viro mulier, non expedit, inquis.
  Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam?
Nec vos prostituit mea vox; sed vana timere
  Damna vetat: damnis munera vestra carent.
Sed me flaminibus venti maioris iturum,
  Dum sumus in portu, provehat aura levis.
ORDIOR a cultu: cultis bene Liber ab uvis
  Provenit; et culto stat seges alta solo.
Forma Dei munus: forma quota quaeque superbit?
  Pars vestrûm tali munere magna caret.
Cura dabit faciem: facies neglecta peribit,
  Idaliae similis sit licet illa Deae.
Corpora si veteres non sic coluere puellae;
  Nec veteres cultos sic habuere viros.
Si fuit Andromache tunicas induta vagantes,

93. *Quis vetet*) *Quid vetat* Iunianus. Scribe, *Quid vetet:* dixi ad Epist. X, vers. 88. HEINS.

94. *Quisque cavum.* Melius in antiquo Scaligeri codice, *Quisve cavo vastas in mare servet aquas?* ul *mare* sit *mari.* DAN. HEINS. *Cavo in mare* scripti potiores, cum prima editione: recte. Sic Trist. lib. V, eleg. 2, 20:

Exiguum pleno de mare demat aquae.
HEINS.

Ita etiam Zinzerling. promuls. Crit. cap. 16.

95. *Det tamen ulla viro mulier, non expedit, inquis.* Non expedit, ut mulier ulla det viro. *Dare*, pro copiam sui facere, usitatum poëtis. Noster supra lib. II, 345:

Quae *dant*, quaeque negant, gaudent tamen esse rogatae.

98. *Munera vestra*) *Nostra* Vossii et Bernens. et quinque alii: ut intelligat praecepta sua poëta. Sic lib. II, 742 et supra 79.

102. *Seges alta*) *Seges ampla* Ambros. qui et *loco*, ut alii nonnulli.

104. *Magna*) *Pars multa* Francof. et tres codices. Vid. ad I Amor. Eleg. ult., vers. ult. BVRM.

109. *Si fuit Andromache tunicas induta vagantes.* In quibusdam legitur *valentes*, pro *vagantes:* quod magis placet, ut intelligamus crassas et densas, non quales tum Romae gestabant, bombycinas et pellucidas plerasque, ut supra quoque meminit. MICYL. In uno Palatino, *volantes:* in Hafniensi, *squalentes.* Moretanus, et ex meis unus, *volentes.* Quid si re-

Quid mirum? duri militis uxor erat.
Scilicet Aiaci coniux ornata venires,
Cui tegimen septem terga fuere boum?
Simplicitas rudis ante fuit: nunc aurea Roma
Edomiti magnas possidet orbis opes.
Adspice, quae nunc sunt Capitolia, quaeque fuerunt;
Alterius dicas illa fuisse Iovis.
Curia, consilio quae nunc dignissima tanto est,
De stipula, Tatio regna tenente, fuit.
Quae nunc sub Phoebo ducibusque Palatia fulgent,
Quid, nisi araturis pascua bubus, erant?

vocemus hnc loci *tunicas fluentes*; quomodo apud Horatium libro primo Sat. III: *Rusticius tonso toga defluit*, pro incomposita toga? Apuleius Metamorph. VII: *Sumta veste muliebri sordida, et in sinus flaccidos undante:* sic enim scribendus ille locus vel *veste horrida*. Perperam circumfertur *veste florida et in sinus flacidos abundante*, qualis mulierem asinariam e plebecula uon decet. *Fluxiorem cincturam* in Iulio Caesare observat Suetonius et reprehendit.

111. *Coniux ornata veniret*) *Venires*, bene Regius et quinque alii: sequenti etiam versu vetustiores plerique, *tegimen* pro *tegmen*: *tegumen* Regius, cum uno Ambrosiano.

115. *Quae nunc sunt Capitolia, quaeque fuerunt.* Moxque, *Curia, quae* etc. *de stipula* etc. Frequens ap. poëtas comparatio haec temporum ac conditionis variae in Capitolio. Vid. Propert. quem iam adduximus, IV, El. 1; Tibull. II, Eleg. 5, 23 seqq. Sed Virg. inprimis, Aeneid. VIII, 347:

> Hinc ad Tarpeiam sedem, at Capitolia ducit,
> Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

Nec ita multo post, 360:

> ... Passimque armenta videbant,
> Romanoque foro, et lautis mugire Carinis.

117. *Curia consilio.* Prima editio et aliae nonnullae, ut et tres scripti, *consilii dignissima tanti*, secundo casu: quod et alibi apud Nostrum in veterrimis libris offendi. Arondelianus, *consilii nunc quae dignissima tanti:* Regius, *nunc est dignissima tanti.* Forte, *nunc en.* HEINS.

119. *Quae nunc sub Phoebo* etc. Apollinis Actii templum intelligit, quod in Palatio Augustus aedificavit, de quo Propert. IV, Eleg. 6, 11 sqq. — *Ducibusque.* Intelligit Augustum et Tiberium Merula; sed si ex calculo doctissimi Massonii Ars Amandi edita fuit A. V. C. ꟾↃCCLII; eo tempore Tiberius Rhodi versabatur; et, Caio gratia Augusti florente, nescio an caute Noster Tiberio, qui longe a spe successionis aberat, adulari fuisset ausus. Quare forte Caius et Lucius intelligendi; quibus paullo post mortuis, Tiberius fuit adoptatus. Cogitandum certe, quos *duces* hic intelligat Naso. BURM.

Prisca iuvent alios: ego me nunc denique natum
Gratulor: haec aetas moribus apta meis.
Non quia nunc terrae lentum subducitur aurum,
Lectaque diverso litore concha venit;
Nec quia decrescunt effosso marmore montes,
Nec quia caeruleae mole fugantur aquae;
Sed quia cultus adest, nec nostros mansit in annos
Rusticitas, priscis illa superstes avis.
Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
Quos legit in viridi decolor Indus aqua;
Nec prodite graves insuto vestibus auro:
Per quas nos petitis, saepe fugatis, opes.
Munditiis capimur: non sint sine lege capilli.
Admotae formam dantque negantque manus.
Nec genus ornatus unum est: quod quamque decebit,
Eligat; et speculum consulat ante suum.
Longa probat facies capitis discrimina puri:

121–122. *Prisca iuvent alios* etc. *Haec aetas moribus apta meis.* Ex Ovidio verbatim expressit VOLTAIRE, in carmine lepidissimo, cui titulus *le Mondain*:

Regrettera, qui veut, le bon vieux tems.
. . . .
Ce tems profane est tout fait pour mes moeurs.

123. *Lentum terrae subducitur aurum.* Tres libri, *laetum*; Barthol. *tectum*, ut I Met, 139: *Quasque recondiderat, stygiisque admoverat umbris, Effodiuntur opes.*

124. *Concha venit.* Tres nostri, *bacca*, quod Gronovio placebat, Observat. lib. II, cap. 21, ex Pirckheimeriano. Meliores tamen quum vulgatam amplectantur, nil ausim mutare. Nam per conchas baccae intelliguntur, quae in conchis nascuntur ut plurimum. BURM.

127–129. *Nostros mansit in annos*) *Crevit* unus Heinsii. Vide ad Vellei. Paterc. I, cap. 8. — *Aures onerate.* Plurimi scripti, *ornate;* sed frustra: Medic. Faciei, 22:

Et quantos oneri est aure tulisse Deos.

Senec. de Const. Sapientis 14: *Quid refert quantum habeat, quot lecticarios, quam oneratas aures?* ubi vide commentatores, et quae notavit Burman. ad Petronii cap. 55; ubi et de *caris lapillis.*

131. *Insuto vestibus auro*) *Inserto* Vaticanus et Aprosii, pro varia lectione; et ita Tertull. I de Cultu Foem. 1, 9: *Uno lino decies sestertium inseritur.* Sed et *insutum* rectum: agit enim de vestibus Phrygiis.

133. *Non sint sine lege capilli.* Scribe, *ne sint.* Scripti tamen plerique, cum prima editione, *non sint.* H.

137. *Longa probat facies capitis di-*

Sic erat ornatis Laodamia comis.
Exiguum summa nodum sibi fronte relinqui,
Vt pateant aures, ora rotunda volunt.
Alterius crines humero iactentur utroque:
Talis es, adsumta, Phoebe canore, lyra.
Altera succinctae religetur more Dianae,
Vt solet, adtonitas quum petit illa feras.
Huic decet inflatos laxe iacuisse capillos:
Illa sit adstrictis impedienda comis.
Hanc placet ornari testudine Cyllenea:
Sustineat similes fluctibus illa sinus.
Sed neque ramosa numerabis in ilice glandes;
Nec quot apes Hyble, nec quot in Alpe ferae;
Nec mihi tot cultus numero comprendere fas est:
Adiicit ornatus proxima quaeque dies.

scrimina puri. Discreti, sine ornato ullo, nec tamen sine arte, capilli puellam decent, cui facies oblonga. Idem *purum caput*, quod omnino nudum. — *Discrimina.* Vid. supr. lib. II, 303.

140. *Vt pateant*) *Ne pateant* Editio Micylli et margo Bersmanni. *Sub fronte* etiam Schefferi codex.

141. *Crines humero iactentur* etc. Talem Apollinis unam et alteram ex antiquis monumentis imaginem dedit Broukh. ad Tibull. III, El. 4, 27.

145. *Huic decet inflatos* etc. Egregie diversos hos capillorum positus recenset Tertullianus, de Cultu Foemin. II, 7: «Quod crinibus vestris quiescere non licet, modo substrictis, modo relaxatis, modo suscitatis, modo elisis: aliae gestiunt in cincinnos coërcere: aliae, ut vagi et volucres elabantur, non bona simplicitate.» Supp. in fine *iactare*, vel *solvere*.

147. *Testudine Cyllenea.* Merula de reticulo capit, quo includebantur crines: quod si verum est, illud reticulum, in modum testudinis, verticem capitis et capillos texisse debuit, ut referret corticem *testudinis*. Turneb. Advers. IV, 23, suggestum comarum rotundandum in formam *testudinis* explicat.

148. *Illa sinus.* Iuninoos et Schefferus, *comas;* ut *undulatus comas* intelligeret: sed glossatoris est *τὸ comas;* quum *sinus* recte etiam de crinibus fluctuantibus dicatur, qui in *sinus* modum humeris innatant.

150. *Hyble*) *Hyblae* editiones priores; sed in scriptis est *Hybla*, vel *Hyble:* nempe praepositio *in* huc debet etiam referri. BVRM.

151. *Nec mihi tot cultus numero comprendere fas est*) *Tot positus* recte libri veteres magno numero: nisi quod Regius, *posito:* prima editio, *positos*, cum scriptis nonnullis.

Et neglecta decet multas coma: saepe iacere
  Hesternam credas: illa repexa modo est.
Ars casum simulet; sic capta vidit in urbe
  Alcides Iolen: hanc ego, dixit, amo.
Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Euoe,
  Sustulit in currus, Gnosi relicta, suos.
O quantum indulget vestro Natura decori,
  Quarum sunt multis damna pianda modis!
Nos male detegimur, raptique aetate capilli,
  Vt Borea frondes excutiente, cadunt.
Femina canitiem Germanis inficit herbis;
  Et melior vero quaeritur arte color.
Femina procedit densissima crinibus emtis,
  Proque suis alios efficit aere suos.
Nec rubor est emisse palam: venire videmus

154. *Hesternam credas.* De externis et adscititiis crinibus quae dici possint, scio; sed huic opprobrio hic locus non est. Potes, inquit, singulis diebus crines componere. *Hesternas coronas* pari modo dixit Propert. II, Eleg. 34, pro heri plexis: ut recte illic restituit Lipsius; et *hesternas lucernas* libro III, Eleg. 7: quae vera illic scriptura: *hesternas rosas* Noster quoque III Amor. Eleg. 7, pro heri carptis. HEINS.

155. *Sic capta ut vidit in urbe*) *Capta vidit ut urbe* Regius et duo alii: recte: caeteri fere omnes, *capta vidit n urbe. Ars casus similis*, pro *casum simulet* idem Regius.

160. *Quarum sunt multis damna piandi modis*) *Pianda* dixit improprie, pro compensanda, et quasi dissimulanda, sive celanda. MYCIL. *Pudenda*, Thuaneus.

161. *Nos male detegimur.* Nobis vero si deciderint, nulla arte reparandi capilli. Nondum enim adscititiis crinibus viri utebantur.

163. *Foemina canitiem Germanis inficit herbis.* Per Germanos herbas spumam illam, sive sapum intellexit, de quo Inties Martial. VIII, 33; XIV, 26 et 27; et Plin. XXVIII, 12: quod ex herbis compositum fuisse credidit Ovidius, et ita non de colore nigrante, sed flavo, haec infectio canitiei capienda. Studebant enim maxime ut flavis capillis essent conspicuae; ut et hodie in Hollandiae et Frisiae multis pagis mulieres id studere videmus. Vid. post alios multos Broukh. ad Tibul. lib. I, Eleg. 6, 8: et de flavo colore capiendum Ovidii locum, aperte docet Tertull. II de Cultu Foem. ut iam ostendimus, Am. I, Eleg. 14, ad vs. 1. BVRM.

166. *Proque suis alios efficit aere suos.* De mentitis comis aut arte medicatis diximus supra ad Amor. I, Elegia 14.

167. *Nec rubor est etc.* *Venisse*

Herculis ante oculos, Virgineumque chorum.
Quid de veste loquar? nec vos, segmenta, requiro;
Nec quae bis Tyrio murice, lana, rubes.
Quum tot prodierint pretio leviore colores,
Quis furor est, census corpore ferre suos?
Aëris ecce color, tum quum sine nubibus aër,
Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas.

multi scripti; et editiones Micylli et Bersmanni, *emisse.* *Palam ventre videmus*, Vaticanus et Bernensis: non mala distinctione.

168. *Herculis ante oculos* etc. Herculis *Musagetis* aedem indicat, quam extruxerat M. Fulvius Nobilior, censor anno IↃLXVI, triennio postquam de Aetolis triumphavit; ibique Musarum Signa, quae, capta Ambracia, Romam transtulerat, posuit. Plinius lib. XXXV, 10. Aedem hanc vetustate collapsam restituit Marcius Philippus, vitricus Augusti. Suet. in Aug. 8. Heinsius coniecerat, *Pieridumque chorum:* in uno Heinsii erat, *Virgineumque caput*. Bernensis et Palatinus, *thorum*. BVRM.

169. *Quid de veste loquar?* Non agitur hic de vestium forma aut modis, sed de colore, quem suadet seligendum, pro ut quamque deceat; *pullus* scil. *niveas*, *fuscas* vero *albus* etc. Nec exemplis parcit poëta, quae rem obiter illustrent simul, exornentque. — *Nec vos, segmenta, requiro.* *Segmenta* exponit Merula, vestes simpliciter aureas. Ego vero arbitror *segmentatas* dictas, quae serico, aut simili aliquo panno circa oras praesutae. Nam et monilia *segmenta*, et apud Plinium circuli *segmenta* vocantur, a quorum similitudine etiam illa, opinor, recte *segmenta* vocantur, quae in circulum oris sive extremitatibus vestimentorum foris adsuuntur. MICYL. *Nec nunc* Regius et decem alii. Iureti excerpta, *nec enim:* alii aliter. Comelinianus, aliique novem, cum prima editione, *nec vos:* quo sex alii cum Neapolitano adludunt, *non vos:* sed praestat alterum, quod et Zinzerlingio placebat. *Rubes* etiam Regius sequenti versu, et unus Vaticanus cum prima editione. HEINS.

172. *Census corpore ferre suos.* Propert. III, Eleg. 11, 11:

Matrona incedit *census induta* nepotum.

Tertull. I de Cultu Foem. cap. 9: « Saltus et insulas tenera cervix circumfert: graciles aurium cutes calendarium expendunt, et sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. » BVRM.

173. *Tum quum sine nubibus aër)* *Odiosam* male censet Burman. vocis *aer* repetitionem. *Aether* quinque libri: *imber* unus: sed in Lincoln. Iunii et duobus aliis erat, *exstat:* forte bene: quum non latet aër, nubibus tectus, sed serenus est. Vel legendum:

Aëris ecce color, quum sol sine nubibus exstat.

Talis coloris erant *aërinae* illae *oves* Tertulliano lib. I de Cult. Foem. cap. 8: ut recte ex hoc loco Rigaltius probat: est autem color caeruleus. Vide Salmas. Exercit. Plin. pag. 143; ubi Tertull. locum similiter emendat; et pag. 399 et 770. BVRM.

Ecce tibi similis, qui quondam Phryxon et Hellen
  Diceris Inoïs eripuisse dolis.
Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis:
  Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.
Ille crocum simulat: croceo velatur amictu,
  Roscida luciferos quum Dea iungit equos.
Hic Paphias myrtos: hic purpureas amethystos,
  Albentesve rosas, Threïciamve gruem.
Nec glandes, Amarylli, tuae, nec amygdala desunt,
  Et sua velleribus nomina cera dedit.
Quot nova terra parit flores, quum vere tepenti
  Vitis agit gemmas, pigraque cedit hiems:
Lana tot, aut plures succos bibit; elige certos:
  Nam non conveniens omnibus omnis erit.

175. *Ecce tibi similis, qui quondam* etc. Galbinum colorem, qui et aureus, intelligit Salmas. ad Vopisc. Aurel. cap. 34. Vid. et Turneb. IV Adversar. cap. 23.

177. *Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis*. De glauco colore, quem eundem et *hyalum* adpellari dicit, exponit hunc locum Merula. Sed neque haec expositio per omnia procedit: non enim *hyalinus* color (ita enim ἀπὸ τοῦ ὑάλου dici recte puto) idem et qui glaucus: sed vitreus, vitri perspicuitatem referens. Deinde neque ab unda nomen suum habet *glaucus*. Fortassis autem poëta eum colorem significat, unde *vestes undulatae* dicuntur: quemadmodum a fluctuum colore, sive specie, *cymatiles*, sive de iisdem intelligamus cymatiles et undulatas, sive de diversis, ut quibusdam videtur, qui locum hunc poëtae de cymatili colore, sive veste accipiunt. Vndulatam autem vestem intelligunt eam, quam κυμβάλλωτον vulgo quidam vocant. Micyl.

179. *Croceo velatur amictu*) *Crocotam* et *crocotulam* Nonius Marcellus vocat crocei coloris vestem, quomodo et *caltulam*, a colore caltae. Idem color *luteus et crocinus*. Vid. Nonium in *Luteus*. Heins.

180. *Iungit equos*) *Movit*, Regius; *movet*, Lincoln.; *mergit*, Palatinus unus. *Lucida rorifluos*, Palatin.; *roscida purpureos*, Iunianus.

184. *Et sua velleribus nomina cera dedit*. Qui color *cerinus* dicitur, a quo *Cerinarii*, qui cerina, id est, cerei coloris vestes tingunt, sive inficiunt. Neque *caeruleus* color a cera dicitur, ut Merula putat: sed ut ceteri etymologici, a coeli apparentia, sive specie, quasi *caeluleus*. Et illud Propertii in Vertumno, IV, Eleg. 2, 42, quod quidam adlegant, *Caeruleus cucumis, tumidoque cucurbita ventre* etc. nihil ad rem praesentem facit: quum ibi non cyaneum, qui Graecis caeruleus proprie est; sed flavum ac cereum colorem, qualis in cucumeribus cernitur, significet. Micyl.

188. *Omnibus omnis erit*. In non-

Pulla decent niveas: Briseïda pulla decebant:
  Quum rapta est, pulla tum quoque veste fuit.
Alba decent fuscas: albis, Cepheï, placebas:
  Sic tibi vestitae pressa Seriphos erat.
Quam paene admonui, ne trux caper iret in alas,
  Neve forent duris aspera crura pilis!
Sed non Caucasea doceo de rupe puellas,
  Quaeque bibant undas, Myse Caïce, tuas.
Quid? si praecipiam, ne fuscet inertia dentes;
  Oraque suscepta mane laventur aqua?
Scitis et inducta candorem quaerere cera:
  Sanguine quae vero non rubet, arte rubet.
Arte, supercilii confinia nuda repletis,

nullis, *omnibus unus erit:* utrumque recte. NAVGER. *Omnis erit* meliores cum prima editione: argute. Scribonius Largus praefatione, ubi de Compositionibus: *Quaedam quibusdam magis, et non omnes omnibus conveniunt.* Propert. III, Eleg. 7, 7:

Omnia non pariter rerum sunt *omnibus* apta.

190. *Quum rapta est.* Scribe, *capta est*; quamquam aliter codices antiqui. Vide notas ad Epist. III, vers. 16.

192. *Sic tibi vestitae pressa Seriphos erat.* Quasi dicat sic vestita erat, *albis* scilicet, Andromeda, quum Seriphem insulam pressit pedibus, ubi eam Perseus fertur detulisse. Seriphus autem una e Cycladibus est, et nunc *Serphone* vocatur, vel *Serphena*. — *Sic tibi vestitae.* Ipsum verbum *vestire* ornatam saepe vestem indicat: ut apud Iuvenal. III, 135:

Quum tibi *vestiti* facies scorti placet .... DOVSA.

193. *Quam paene admonui.* Negat esse monendum de axillarum foetore, quum per se satis id caveatur a puellis non omnino rusticis.

199. *Scitis et inducta candorem quaerere cera.* An *creta*? quomodo apud Martialem VIII, 33:

Crassior in facie vetulae stat *creta* Fabullae.

Et II, 41:

Quam *cretata* timet Fabella nimbos.

Petron. cap. 24: *Inter rugas tantum erat cretae, ut crederes parietem tectum nimbo laborare:* ubi vid. interpretes. *Cera* tamen firmari posset, ex Anth. lib. II, cap. 13, Epigr. 13; ubi vidend. Brodaeus, pag. 205.

201. *Supercilii confinia nuda repletis.* Plin. lib. XXVIII, cap. 46: *Vrsinus adeps emendat raritatem superciliorum, cum fungis lucernarum ac fuligine, quae est in rostris earum. Sicuti canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt.* Idem XXX, cap. 46: *Ovis formicarum supercilia denigrari cum muscis tritis tradunt.* H. Tertull. de Cult. Foem. II, 5: *In Deum enim delinquunt, qui cutem medicaminibus urgent, genas rubore maculant, oculos*

Parvaque sinceras velat aluta genas.
Nec pudor est oculos tenui signare favilla;
Vel prope te nato, lucide Cydne, croco.
Est mihi, quo dixi vestrae medicamina formae,
Parvus, sed cura grande libellus opus.
Hinc quoque praesidium laesae petitote, puellae:
Non est pro vestris ars mea rebus iners.
Non tamen expositas mensa deprendat amator
Pyxidas: ars faciem dissimulata iuvat.
Quem non offendat toto faex illita vultu,
Quum fluit in tepidos pondere lapsa sinus?
Oesypa quid redolent, quamvis mittatur Athenis,

fulgine porrigunt. Quae ultima verba de superciliis productis intelligunt interpretes: quod confirmat idem Tertull. ibid. 1, 2: *et illum ipsum pulverem, quo oculorum exordia producunt:* nam probasse veteres supercilia tenui discrimine distincta et producta, docet Petronius cap. 126; ubi Burmann. adeas.

205. *Est mihi, quo dixi* etc. Libellum indicat *de Medicamine Faciei*, de quo postea, suo loco dicemus. — *Est mihi quo dixi. Qui dicit* Bernens. et alius. *Qui dixit* quatuor: *quo duxi* editio prima: forte, *qui dicet.*

207. *Praesidium*) *Consilium* Farnes. — *Laesae petitote puellae. Laesae figurae* prima editio et quatuor scripti: probe. Amor. I, Eleg. 10, 14:

Nunc mentis vitio laesa figura tua est.

209. *Non tamen expositas.* Comelinianus, *et positas:* forte, *ut positas.* Vide de eo loquendi modo quae notata ad Epist. V, vers. 83. *Positae pyxides*, ut *posita venena*, Remed. vs. 351. Heins. Omnino retinenda vulgata lectio: *expositae* enim pyxides sunt in mensa, eodem modo, ut *expositum aurum et argentum* in abaco, in triclinio. Cicer. in Verr. de Sign. 27: *Exornat ample magnificeque convivium, exponit ea, quibus abundabat plurima ac pulcherrima vasa argentea.* Vide supra ad lib. I, 407. B.

210. *Dissimulata iuvet*) *Iuvat* in quibusdam. Navger. *Iuvat* scripti cum prima editione. Heins. Vide an placeat lectio Vossiani codicis:

.... Ars faciem dissimulata facit.

Ita supr. 105: *cura dabit faciem;* et mox 217: *Ista dabunt faciem.* Burm.

213. *Oesypa quid redolent, quamvis mittatur Athenis*) *Oesypa* certe in Regio et uno Vaticano. Οἴσυπος, καὶ Οἰσύπη, καὶ Οἴσυπες, ὁ τῆς οἰὸς ῥύπος: sordes ovium, vel sordes ovillae lanae adhaerentes, aut lana succida et sordida prope nates ovium; vel etiam pinguedo, quae exprimitur ex hisce sordibus. Οἰσύπιον, ἔριον ῥυπαρὸν, προβάτων. Ita Hesychius. *Oesypon* autem neutro genere quoties dicitur, subintellige medicamentum: Οἴσυπον φάρμακον. Sic Graeci medici saepe, quomodo hic apud Nasonem. Erat autem foetidi odoris Oesypon: hinc οἰσυπηρὸς et οἰσυπώδης, qui redolet oesypum. Caeterum frustra est vir maximus,

Demtus ab immundo vellere succus ovis?
Nec coram mixtas cervae sumsisse medullas,
Nec coram dentes defricuisse probem.
Ista dabunt faciem; sed erunt deformia visu:
Multaque, dum fiunt turpia, facta placent.
Quae nunc nomen habent operosi signa Myronis,
Pondus iners quondam, duraque massa fuit.
Anulus ut fiat, primo colliditur aurum:
Quas geritis vestes, sordida lana fuit.
Quum fieret, lapis asper erat; nunc nobile signum;
Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.

qui pro *mittantur Athenis*, *mutantur ahenis* reponit. Plinius lib. XXIX, cap. 10: *Quin ipsae sordes pecudum, sudorque feminum et alarum, adhaerentes lanis (Oesypum vocant), innumeros prope usus habent. In Atticis ovibus genito palma.* Vt iam liqueat, *Athenis* cur *mitti* dixerit Ovidius. HEINS.

215. *Sumsisse*) *Suisse* unus Vaticanus: forte *suxisse*. Nihil muta; *sumere* posset aliquis capere pro bibere medullas mixtas vino vel alio liquore: ut supr. II Amor. 19, 32; sed malo de pigmento ex cervina medulla, aliis medicaminibus mixta, intelligere: quia *cervinae medullae* principatum inter medicamenta ex medullis animalium tribuit Plinius lib. XXVIII, cap. 9; et hoc sensu passim medicos *sumere* et *assumere* capere docuit Rhodius, in lexico Scribonianum, de interno et externo medicamento. BVRM.

216. *Dentes defricuisse probem*. Sic apud Catullum Epigr. 37: *dens Ibera* defricatus *urina*; et eidem Epigr. 39: *Dentem atque russam* defricare *gingivam*; et apud Horatium lib. I, Sat. 10, 4: *quod sale multo Vrbem* defricuit *Lucilius*.

217. *Ista dabunt faciem*) *Curam* Regius et quinque alii. *Formam* habent duo scripti: *facies* Neapolit. Vnus, *ista dabunt speciem*; etiam non male: *species* pro pulchritudine passim.

219. *Operosi signa Myronis*. Cui non innotuit Bucula Myronis, in quam exstant, in Anthol. IV, cap. 7, Epigramm. 31, e quibus sequens, quod est Iuliani Aegypt., adferemus:

Πόρτιν τήνδε Μύρωνος ἰδών, τάχα τοῦτο βοήσεις·
φύσις ἄπνοός ἐστιν, ἢ ἔμπνοος ἔπλετο τέχνη.

Vide quoque Auson. Epigr. LVII.

221. *Colliditur*) *Colliquitur* Gebhardus: *contunditur* Francof. Lincol. Iunii et Vossii codices.

224. *Nuda Venus madidas exprimit imbre comas*. Diximus de Apellea Venere ad Eleg. 14 Amor. I, ad vs. 33–34; sed hic Noster ad statuam aliquam Romae celebrem respicit; non tamen illam, quam Merula, et eum sequutus sine ullo examine Crispinus, ex Plinio innui credunt, quae

Tu quoque, dum coleris, nos te dormire putemus;
Aptius a summa conspiciare manu.
Cur mihi nota tuo causa est candoris in ore?
Claude forem thalami; quid rude prodis opus?
Multa viros nescire decet: pars maxima rerum
Offendat, si non interiora tegas.
Aurea quae pendent ornato signa theatro,
Inspice, quam tenuis bractea ligna tegat.
Sed neque ad illa licet populo, nisi facta, venire;
Nec nisi submotis forma paranda viris.
At non pectendos coram praebere capillos,
Vt iaceant fusi per tua terga, vetem.
Illo praecipue, ne sis morosa, caveto
Tempore; nec lapsas saepe resolve comas.

in Bruti Callaici templo fuit posita, et quam Praxiteleam faciunt: quum Plinius lib. XXVI, cap. 5, inter opera Scopae recenseat, et Praxiteleam antecedere dicat. Haec enim prope Martem nuda posita non fuit ἀναδυομένη: nam non statim Venus, ut emersit pelago, Marti fuit iuncta: sed quum iam Vulcano diu fuisset nupta, ut omnibus notum. Caeterum hic *sola Venus* malebat Francius. BURM.

226. *Conspiciere*) *Conspiciare* Sarravianus et unus Patavinus. HEINS. — *Aptius a summa* etc. *Aptius*, melius ab amante conspicieris, ubi manus summa cultui accesserit; nec *rude*, imperfectum adhuc, *opus* prodideris.

227. *Causa est candoris*) *Splendoris* prima editio, Veneta una, Aldina prior et Micylli, et Mediceus codex. Sed nihil muta. Propert. III, Eleg. 23, 8:

Quum tibi quaesitus *candor in ore* foret.

Quem locum etiam Dousa hic adscripserat.

229. *Multa viros nescire decet*. Quae si rescierint enim, damnum hinc ne capiant non leve puellae, verendum est.

232. *Quam tenuis bractea ligna tegat*) *Tegat* iam praecessit superiori pentametro: *ligat* Farnesian. Scribo, *linat*: ut adludatur ad derivationem vocis; *bractea* enim seu βρέχεια ἀπὸ τοῦ βρέχειν deducitur, a linendo. Hinc Martialis quoque lib. IX, Epigr. 57:

Et *linit* Hesperium *bractea* viva pecus.

Bracteam, *sputum* idem vocat lib. VIII, Epigr. 33:

Hoc linitur sputo Iani Caryota calendis. H.

234. *Forma paranda*. Hafniensis, *pianda*. Egregie *parari* formam dicit, quae constet omnis e rebus externis.

238. *Nec lapsas saepe resolve comas*) *Laxas* prima editio et quinque scripti: tres, *lassas*: totidem, *nexas*; puto pro *pexas*. Propertius tamen lib. I, eleg. 3, 23:

Et modo gaudebam *lapsos* formare capillos.

Tuta sit ornatrix: odi, quae sauciat ora
  Vnguibus, et rapta brachia figit acu.
Devovet, et dominae tangit caput illa; simulque
  Plorat ad invisas sanguinolenta comas.
Quae male crinita est, custodem in limine ponat;
  Orneturve Bonae semper in aede Deae.
Dictus eram cuidam subito venisse puellae;
  Turbida perversas induit illa comas.
Hostibus eveniat tam foedi causa pudoris,
  Inque nurus Parthas dedecus illud eat!
Turpe pecus mutilum: turpe est sine gramine campus;
  Et sine fronde frutex; et sine crine caput.
Non mihi venistis, Semele, Ledeve, docendae;
  Perque fretum falso, Sidoni, vecta bove.
Aut Helene, quam non stulte, Menelaë, reposcis;
  Tu quoque non stulte, Troïe raptor, habes.
Turba docenda venit, pulchrae turpesque puellae,

Laxas etiam placet: supra 145:

Huic decet inflatos *laxe* iacuisse capillos. I.

239. *Tuta sit ornatrix.* Vid. quae ad Amor. I, 14, 16, ea de re notavimus.

244. *Orneturve Bonae semper in aede Deae;* quo maribus adire non licebat. Hinc Tibull. I, eleg. 7, 22: *Sacra Bonae maribus non adeunda Deae.* Dousa haec ita capiebat, non quasi revera in aede Bonae Deae se ornet, sed quasi domi se ornari dissimulans, in templo se esse amatoribus persuadeat, ubi periculum non erat, ne a procaci turba illa iuvenum deprehenderetur, ut quibus fas non erat illo introire. Ego explicarem, ornetur domi in secreta parte, tanquam in aede Bonae Deae, et neminem admittat. *Orneturque* Palatin. et Bernensis.

249. *Turpe pecus mutilum: turpis sine gramine campus*) *Pecus mutilum* pro depilato ponit. Sic Nemesianus, de Sileno, Ecl. III, 33:

Adplauditque manu mutilum caput...

Sileni enim calvi. Heins. Alii auctores *mutilum pecus* vocant, quod cornibus caret. Donat. ad Terentii illa Hecyr. I, Sc. 1, 8: *Quin spolies, mutiles, laceres.* Mutiles, *imminuas; unde mutili dicti sunt boves aut capri, sine cornibus.* Et ita Columella, Praefatione: «Aliud caprinum, et id ipsum aliter curatur *mutilum* et raripilum; aliter cornutum et setosum» Lib. VII, 3: «Intortis cornibus, non quia magis hic sit utilis, nam est melior *mutilus* aries, sed quia minime nocent.» Burm.

252. *Falso bove*) *Flavo* Palatinus: male. Vide I Amor. Eleg. 3, 23; ubi *simulatus*, quod hic *falsus*.

Pulchraque sunt semper deteriora bonis.
Formosae minus artis opem, praeceptaque curant:
Est illis sua dos, forma sine arte potens.
Quum mare compositum est, securus navita cessat:
Quum tumet, auxiliis adsidet ille suis.
Rara tamen mendo facies caret: occule mendas;
Quamque potes, vitium corporis abde tui.
Si brevis es, sedeas, ne stans videare sedere;
Inque tuo iaceas quantulacumque toro.
Hic quoque, ne possit fieri mensura cubantis,
Iniecta lateant fac tibi veste pedes.
Quae nimium gracilis, pleno velamina filo
Sumat; et ex humeris laxus amictus eat.
Pallida purpureis tingat sua corpora virgis:
Nigrior, ad Pharii confuge piscis opem.
Pes malus in nivea semper celetur aluta;

256. *Pulchraque sunt semper deteriora bonis.* Scripti plerique, *Pluraque:* quod verum est. In Iureti excerptis, *Plurima.* Heins.

257. *Praeceptaque quaerunt*) *Curant* Iureti excerpta, Sarravianus, et duo alii, cum prima editione. *Poscunt* Palatin. unus.

258. *Sine arte potens.* Ita et lib. X Metam. 573, *potentiam formae* dixit; et Prop. III, 18, 7: *Est tibi forma potens.* In octo tamen libris est *decens:* etiam non male; licet videatur repetitum ex Remed. 350:

Fallit enim multos forma sine arte decens.
Burm.

259. *Cessat*) *Transit* Aprosii, et sex alii, cum prima editione, duabus Venetis et priore Aldina.

265. *Hic quoque.* Malim *sic quoque.* Heins. Probo: frequens enim huius formulae usus; pro licet iaceas, et abscondere velis brevitatem.

267. *Quae nimia est gracilis*) *Nimium gracilis*, ex scriptis ac prima editione reponatur. Heins. — *Pleno velamina filo.* Sunt quae *Polimita* Petronio, cap. 40, dicuntur. — *Quae nimium gracilis* etc. vestem induat, quae pleniori filo contexta, laxior hinc et inde fluctuet; sicque corporis *gracilitatem* dissimulet. Moxque per *virgas purpureas*, vacinia intelligit, quorum usus frequens apud Gallos, teste Plin. in tinctura purpurea. *Virgas* autem dixit, pro baccis ipsis, e quibus color exprimitur. Sandycem alii volunt, de qua Virgil. Ecl. IV, 45. Est vero coloris seu pigmenti genus ex metallo.

270. *Ad Pharii confuge piscis opem.* Capiunt nonnulli de stercore Crocodili, quo utebantur puellae, ut inde cutis niteret.

271. *Pes malus in nivea semper celetur aluta.* Albo calceo. Iuvenalis Satyra VII, 192, *nigrae meminit alutae:*

Arida nec vinclis crura resolve suis.
Conveniunt tenues scapulis analectrides altis:
  Inflatum circa fascia pectus eat.
Exiguo signet gestu quodcumque loquetur,
  Cui digiti pingues, et scaber unguis erunt.
Cui gravis oris odor, numquam ieiuna loquatur,
  Et semper spatio distet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non erit ordine natus
  Dens tibi, ridendo maxima damna feres.
Quis credat? discunt etiam ridere puellae:

Adpositam nigrae lunam subtexit alutae.

Alboscalceos Appianus videtur *Phaecas a* adpellare, ubi de Antonio agit, Athenis luxui indulgente. *Phaecasianorum* meminit et Seneca libro VII, de Beneficiis, cap. 21: *Pythagoricus quidam emerat a sutore* phaecasia, *rem magnam, nan praesentibus nummis*. «*Phaecasiatus* miles apud Petronium. Flavius Vapiscus in Aureliano, *calceos malleos*, *cereos*, *albos*, *ederaceos* recenset». HEINS.

272. *Vinclis crura resolve tuis*) *Suis* bene excerpta Iureti, et quinque alii. Libro III Fastor. 293, ut et illic scribendum: *adhibe sua vincula captis*; non *adhibeto*. *Suis* etiam Dousa legebat. Vid. supr. 236.

273. *Analectrides altis*. Ego ad Regii codicis, sacrae tanquam anchorae, confugiens scripturam, τὸ *analeptrides*, geminam lectionem designare opinor; videlicet in nonnullis codicibus, *analectrides*, ἀπὸ τοῦ ἀναλέγειν scriptum fuisse: in nonnullis, *analeptrides*, ἀπὸ τοῦ ἀναλαμβάνειν *colligere*, *restringere*, monens. Ego tamen *analectrides* malim, quod earum etiam usus in lecto fuerit: ita et ὁμαλακτρίδες, *concubinae*. Olim refingebam, *anacleptides*, ἀπὸ τοῦ ἀνακλέπτομαι, *retrocedo*; vel *anacletides*. Alexis Comicus, apud Athenaeum lib. XIII, multa ad rem habet, et inter cetera de tumore dorsi cohibendo. Antoninus Pius, apud Capitolinum, cap. 13: *fasciabatur tiliaceis tabulis in pectore positis*, *ut rectus incederet*. H.

274. *Inflatum circum fascia pectus eat*) *Strophium* intelligit quod *luctantes papillas vincibat*, ut cum Catullo loquar. Nonius certe *Strophium* vocat, *fasciam brevem*, *quae virginalem papillarum tumorem cohibet*. – Exuberans nimium pectus fascia, strophium coerceat. Ornate magis poëtice, *eat circa*.

275. *Exiguo signet gestu*, *quodcumque loquetur*. Sic Regius: unus Vaticanus, *signes* et *loqueris*: duo alii, *signi*. Iunianus *signat*. Quum sequenti disticho iterum *loquatur*, vel *loquetur* repetatur, Francius hic *profatur*, vel *signes quodcumque profaris*, malebat; et certe odiosa est repetitio. Forte, *quodcumque iocatur*, vel *iocetur*. BURM.

281. *Discunt ridere puellae*. Hac forte respexit Mart. lib. II, Epig. 41:

Ride, si sapis, o puella, ride,
Pelignus, puto, dixerat poëta.

Nam ipsa verba, quae Martialis producit, ex deperdito alio Nasonis opere desumta esse vix puto. BURM.

Quaeritur atque illis hac quoque parte decor.
Sint modici rictus, sint parvae utrinque lacunae,
Et summos dentes ima labella tegant.
Nec sua perpetuo contendant ilia risu:
Sed leve nescio quid femineumque sonent.
Est, quae perverso distorqueat ora cachinno:
Quum risu laeta est altera, flere putes.
Illa sonat raucum, quiddamque inamabile stridet,
Vt rudit ad scabram turpis asella molam.
Quo non ars penetrat? discunt lacrymare decenter;
Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.
Quid? quum legitima fraudatur litera voce,
Blaesaque fit iusso lingua coacta sono?
In vitio decor est, quaedam male reddere verba:
Discunt posse minus, quam potuere, loqui.
Omnibus his, quoniam prosunt, impendite curam.

283. *Sint parvae utrimque lacunae*) *Parvaeque* scripti plerique cum prima editione, nisi quod Regius, *pariesque*. Forte, *pariles et utrimque lacunae*: nam τὸ *que* geminatum offendit aures duriore sono: ea vox Ovidia in deliciis, ut dicemus Metam VII, vers. 638. Heins.

288. *Quum risu laeta est altera*) *Risu usa est*, vel *lata*, Regius: *usa* etiam duo alii: unus, *lusa*: duo alii, *risuque usa est*. Puta *quum risu effusa est*: vel, quod malim, *in risum effusa est altera*. Idem.

291. *Discunt*) *Discant* Voss. et quinque alii: et mox quoque, *volent*, *plorent*, Mentelian.

293. *Quid, quum legitima* etc. Quint. Inst. Orat. XI, 3, ex vetustis codicibus: «Nec volubilitate nimia confundenda, quae dicimus, qua et distinctio perit et affectus, et nonnumquam etiam verba aliqua sui parte *fraudantur*». Ibi male Salmasius, *qui sui parte fundantur*. Burm. — *Quid, quum legitima fraudatur litera voce?* Artem docet, qua si quod in pronuntiando vitium, ex eo ipso *decorem* quemdam captet puella, nec sine lepore, quaedam *male reddat* verba.

294. *Lingua coacta sono*. Vnus meus *subdola lingua*. Sic supra lib. I, 598:

Fac titubet blaeso subdola lingua sono. H.

295. *Quaedam male reddere verba*) *Male verba recidere quaedam* unus Patavinus et Argentin.: in Arondeliano pro diversa lectione, *quaedam rescindere*. Heins.

297. *Omnibus his, quanda prosunt*. Scripti cum prima editione, *quoniam*: etsi alterum quoque non inelegans. Iunianus, *magnam prodest impendere curam*: *magnam* (*prodest*) *impendite curam* prior Mentelianus: quae lectio arridet prae reliquis. Id.

Discite femineo corpora ferre gradu:
Est et in incessu pars non temnenda decoris.
Adlicit ignotos illa fugatque viros.
Haec movet arte latus, tunicisque fluentibus auras
Excipit; extensos fertque superba pedes.
Illa, velut coniux Vmbri rubicunda mariti,
Ambulat, ingentes varica fertque gradus.
Sed sit, ut in multis, modus hic quoque: rusticus alter
Motus; in incessu mollior alter erit.
Pars humeri tamen ima tui, pars summa lacerti

300. *Adlicit ignotos illa, fugatque viros.* Legendum *ille*: de incessu agit: deinde *Adligat* prima editio, cum multis scriptis, quos inter et Regius: fortasse rectius. Adposite Propert. de Cynthia, I, eleg. 5, 12:

Illa feros animis adligat una viros. HEINS.

302. *Excipit.* German. Arat. 155:

Excipiantque sinus Zephyris spirantibus amas.

Quod, *concipere veste ventum ingrediendo* dixit Quintil. lib. XI Instit. Orat. cap. 3. Et Decl. XII, 16: *Festina misericors, omnes excipe auras:* qui velis tribuit, quod Noster tunicis. — *Extensos fertque superba pedes.* Explicat Passerat. illa Propert. lib. II, eleg. 3, 6: *Ibat, et expenso planta morata gradu;* lento ac gravi, vel numerato, *à pas comptés:* deinde inclinat in *expanso gradu;* et tandem ex MSS. praefert *extenso gradu*, quod interpretatur, quasi cum gradibus metiretur spatium soli. Sed Broukhus. *expensum gradum*, id est compositum, lentum, praefert: ut et hic, si libri addicerent, mallem; quia mox *ingentes gradus* rusticae dat, quos non decet matronae superciliosae et superbae dare: et hinc *mollem* mox versu 310 vocat, quod extentis pedibus vix convenit: sed et *extensos* retinere possumus, et non de ingenti, aut celeri incessu capere, sed quum alte tollit et levat pedes, nec ideo tamen properat, sed potius exsultat, et mimice incedit, quod etiam *molliter* dici potest: ut apud Propert. III, eleg. 9, ult. *molliter ire pedes.*

303. *Illa, velut coniux Vmbri mariti* etc. In incessu rusticitatem signaturus, *Vmbri* coniugem adducit, et *rubicundam* quidem. Vmbri enim, qui Sabini iidem et Imbri, fuerunt omnium Italiae populorum fortissimi, et eorum coniuges agrestes nimium. — *Vmbri coniux rubicunda mariti.* Vnus Palavinus, *Catonis.* Puto *coloni:* ut apud Statium libro V Sylvar. carm. I, 122:

... Velut Appula coniux Agricolae parci.

304. *Ambulat, ingentes varica fertque gradus*) *Varica*, quae divaricat pedes, et praeter iustam mensuram late extendit. *Divaricare* Nonius Marcellus interpretatur *distendere*. Adposite Quintilianus libro XI, cap. 3: *Varicare supra modum, et in stando, deforme est; et, accedente motu,* (ad incessum refer) *prope obscoenum.*

307. *Pars humeri tamen ima tui.* Haec libertinis tantum et meretricibus

Nuda sit, a laeva conspicienda manu.
Hoc vos praecipue, niveae, decet; hoc ubi vidi,
Oscula ferre humero, qua patet, usque libet.
MONSTRA maris Sirenes erant, quae voce canora
Quamlibet admissas detinuere rates.
His sua Sisyphides auditis paene resolvit
Corpora, nam sociis illita cera fuit.
Res est blanda canor: discant cantare puellae.
Pro facie multis vox sua lena fuit.
Et modo marmoreis referant audita theatris;
Et modo Niliacis carmina lusa modis.
Nec plectrum dextra, citharam tenuisse sinistra
Nesciat arbitrio femina docta meo.
Saxa ferasque lyra movit Rhodopeïus Orpheus,
Tartareosque lacus, tergeminumque canem.
Saxa tuo cantu, vindex iustissime matris,

convenire docuit Ferrar. lib. III, de Re Vestiar. 23: et Bynaeus, de calceis lib. II, cap. 5, §. 6. De *exsertis* vero *humeris* vide eumdem Ferrar. I, 9. Tenul. ad Front. II, strateg. 1, 3, et Wass. ad Sallust. Catil. XLIV, ubi distinguit inter *nudare humerum* et *exserere*; hoc esse etiam proferre, iactare, educere; et ita possemus hoc praeceptum Nasonis, non ad exserendos humeros, sed parte tantum ima nudandos restringere, ne inverecundiae nimiae magister videatur. B.

311. *Monstra maris Sirenes erant.* De Sirenibus et illarum cantu vide Homer. Odyss. M, 39 sqq. 166. Virg. Aeneid. V, 864, et quae ibi notat cl. Heyn. Addas quoque Apollon. IV, 891; et Orph. Argonaut. 1232. — *Monstra maris.* Ita dici omnes inusitatas formas piscium docuit Barth. ad Claudian. II, Laud. Stilic. 28.

312. *Quaslibet admissas.* Recte Scaliger, *Quamlibet admissas detinuere rates*, legendum annotaverat. DAN. HEINS. Scribe cum Regio *Quamlibet.* Sic Trist. I, Eleg. 10, 6:

Quamlibet egressas occupat ante rates.

Vide notas ad epist. VI, vers. 140: eamdem vocem hoc ipso libro mox semel iterumque restituemus. HEINS.

313. *His sua Sisyphides* etc. Vlixes, illius Sisyphi filius, qui, illata vi, ut aiunt, Autolycae, Laërtae coniugi, Vlixem ex ea suscepit. Quod quidem probrum ipsi Aiax obiicit Metam. XIII, 31 sqq. ubi de armis Achillis, Vlixem inter et Aiacem, solemnis disceptatio.

317. *Referant*) *Resonent* Patavinus et Argent. vid. Am. II, el. 6, 6:

Pro longa *resonent* carmina vestra tuba.

323. *Saxa tuo cantu, vindex iustissime matris* etc. De Amphione agitur, Thebanae arcis conditore, qui Antio-

Fecerunt muros officiosa novos.
Quamvis mutus erat, voci favisse putatur
Piscis, Arioniae fabula nota lyrae.
Disce etiam duplici genialia naulia palma
Verrere: conveniunt dulcibus illa iocis.
Sit tibi Callimachi, sit Coï nota poëtae,
Sit quoque vinosi Teïa Musa senis.
Nota sit et Sappho: quid enim lascivius illa?
Cuive pater vafri luditur arte Getae.

pem matrem egregie ultus est, adligata Dirce, quae illam diu multumque vexaverat, taurorum sylvestrium caudis. Rem varie narrant Higyn. Fabb. 7–8–155, et Pausan. Corinth. VI; et Boetic. XVII.

324. *Officiosa novos*) *Duos* Palatinus unus: unde Heiusius legebat, *tuos*. Sed nihil mutandum.

326. *Arioniae fabula nota lyrae*) *Fabula* quidem, et ut ait Noster, nota satis. Vide tamen quae de illo Hygin. Fab. 194. Mentio quoque apud Prop. II, eleg. 25, 37.

327. *Genialia naulia palma*. De nabliis, et quale instrumentum id sit, Politian. vide, Miscell. 14, qui de hoc loco prolixe tractavit. Micyl. — *Nablia* multi editi et duo scripti: *lamina*, Palatinus; *nubila*, alius; sed *naulia* maior pars codicum et editiones antiquissimae. Vid. Pignor. de Serv. pag. 167, qui haec valde implicata, et quae egeant Alexandro, qui non gladio dissecet, sed explicet calamo et dissolvat, censet. Lampe de cymbalis Veterum, pag. 117, de cymbalis capit, et *vertere* praefert: ego fateor me non satis haec intelligere. Burm. — *Verrere* eleganter Regius et Arondelianus.

330. *Sit quoque vinosi Teïa Musa senis* (nota tibi). Amatoria praesertim videtur intellexisse, quae scripserat Anacreon, et nobis invidit temporum iniuria. De illis sic Critias, apud Athen. XIII, p. 600, ed. Casaub.

Τὸν δὲ γυναικείων μελέων πλέξαντα ποτ' ᾠδάς,
Ἡδὺν, Ἀνακρείοντα Τέως, κ. τ. λ.

— *Teïa musa*. Teos oppidum Ioniae, ab Athamante conditum: hinc *Teius, a, um*. Intelligit autem Anacreontem poëtam lyricum, quem hic *vinosum senem* vocat, propterea, ut videtur, quod (ut Suidas ait) *συνέγραψε παροίνιά γε μέλη καὶ ἰάμβους, καὶ τὰ καλούμενα Ἀνακρεόντεια.*

332. *Cuive pater* etc. Terentium intelligunt interpretes; sed ego Menandrum melius graecis poëtis iungi puto, ut et II Trist. 369; ubi etiam Romae pueris virginibusque legi solere prodit Noster. Adposite Propertius lib. IV, eleg. 5, 43:

Sed potius mundi Thais pretiosa Menandri,
Quum ferit astutos comica moecha Getas.

Qui locus et hunc de Menandro capi debere ostendit, et egregia luce a Broukhusio perfunditur; a quo tamen si discedere fas est, mallem *mundum* Menandrum dici, a sermonis elegantia, ut inf. 479, *munda verba*. Burm.

Et teneri possis carmen legisse Properti;
  Sive aliquid Galli; sive, Tibulle, tuum;
Dictaque Varroni fulvis insignia villis
  Vellera, germanae, Phryxe, querenda tuae;
Et profugum Aenean, altae primordia Romae,
  Quo nullum Latio clarius extat opus.
Forsitan et nostrum nomen miscebitur istis;
  Nec mea Lethaeis scripta dabuntur aquis.
Atque aliquis dicet: Nostri lege culta magistri
  Carmina, quis partes instruit ille duas.
Deve tribus libris, titulus quos signat Amorum,
  Elige, quod docili molliter ore legas.
Vel tibi composita cantetur Epistola voce:
  Ignotum hoc aliis ille novavit opus.
O ita, Phoebe, velis; ita vos, pia numina vatum,
  Insignis cornu Bacche, novemque Deae!
Quis dubitet, quin scire velim saltare puellam;
  Vt moveat posito brachia iussa mero?
Artifices lateris, scenae spectacula, amantur:
  Tantum mobilitas illa decoris habet!
Parva monere pudet: talorum ducere iactus
  Vt sciat, et vires, tessera missa, tuas.

334. *Tibulle, tuum.* Francius volebat *Tui.*

335. *Dictaque Varroni* etc. Diximus iam, Amor. I, Eleg. 15, 21, de Argonauticis Apoll. Rhod. a Varrone Atacino in latinos versus conversis.

343. *Amorum*) *Amores* Bartholinianos: *amoris*, Patavin. et duo alii.

350. *Brachia iussa.* Schefferi codex habet *passa*, quod praeferrem, ut elegantius et doctius. Sic apud Propertium II, Eleg. 18, 5:

Sive aliquis molli diducit candida gestu
  Brachia, seu varios incinit ore modos.

Quod nollem in *deducit* mutari: *diducere* enim est pandere, dispescere.

351. *Artifices lateris* etc. Egregie dicti histriones *artifices lateris*, qui operosam adeo ponunt operam in arte movendi, coërcendique latera. In *tenui* quidem *labor*: at non tenuis, quae inde gloria apud quosdam.

353. *Talorum dicere iactus*) *Discere* multi ex scriptis: *ducere* Iunianus et primus Patavinus: recte. Sic infra 493:

Ducere consuescat multas manus una figuras.   HEINS.

Et modo tres iactet numeros: modo cogitet, apte
Quam subeat partem callida, quamque vocet.
Cautaque non stulte latronum proelia ludat:
Vnus cum gemino calculus hoste perit.
Bellatorque sua prensus sine compare bellat;
Aemulus et coeptum saepe recurrit iter.
Reticuloque pilae leves fundantur aperto:
Nec, nisi quam tolles, ulla movenda pila est.
Est genus in totidem tenui ratione redactum

355. *Tres iactet numeros*) *Numero* editi quidam; et duo codices et recte, ut puto. Iustin. II, 10: *naves mille ducentas* numero *habuisse dicitur.* XXXIII, 1: *Romani legiones plures numero conscripserunt.*

358. *Vnus cum gemino.* Aprosii et alter meus chartaceus, *Vnus et in gemino:* forte, *unus ubi gemino.* Imitatus hoc Mart. lib. XIV, 17:

Calculus hic gemino discolor hoste perit.

Discolor, victoribus nempe, et diversarum partium. Heins.

359. *Bellatorque suo prensus sine compare bellet* etc. *Sua compare* et *bellat*, prima editio cum Regio, Sarraviano, et aliis quibusdam. Plures, *bellet*: sequenti versu etiam *recurrit* legendum. Vt haec omnia ad latrunculorum lusum referantur: *sua compare*, uxore. — De verbo *bellare* vid. ad Epist. XIII, 69. Multi codices hic, *pressus sine coniuge.* Aprosii, *praesens*, pro varia lectione: *ludat* Neapol. *recurrat opus* Micyll. Bersm. et una Veneta, edd. De Latrunculorum ludo vide Panegyricum ad Pisonem. Th. Hyde capit de Damiludio; quem adeas, de Ludis *Orientalium*, pag. 173. Burm.

361. *Reticuloque pilae leves fundantur aperto.* Aptum puellis esse pilae lusum, apparet, quod et senibus infirmis conveniebat. Vide ad Petron. cap. 27; et per *reticulum* forte follem reticulatum intelligit: *levis* autem pila, quia vitrea. De pilae lusu, plura vid. apud Casaub. ad Athen. I, 12: et Passer. ad Propert. III, 14, 5: ubi Broukhusius Romanas puellas ab hoc lusu arcet, propter sequentem mox vers. 383; sed ibi *celeres pilae* virilem ludum indicant; hic *leves*, puellarem. Discrimen vero utrinsque ludi me ignorare fateor. *Lecticuloque quidem lenes* Palatinus unus, et alter etiam *lenes*, ut celeribus opponantur. Id.

363. *Est genus in totidem tenui ratione redactum scriptula.* Hunc ludum, post Salmasium ad Vopisci Procul. cap. 13, et Scaligerum ad Catalect. pag. 282, illustravit Gronovius, lib. III, de Pecun. Vetere cap. 15: multae tamen adhuc mihi in illis tenebrae: nam vicisse dicit Noster illum, qui suos continuavit lapillos, quod in illo ludo, quem Belgae *verkeeren* vocant, non semper verum est: melior quidem status ille ludi, et victoriam promittit, sed verti potest sors, et disiungi iterum, qui antea continuati erant,

Scriptula, quot menses lubricus annus habet.
Parva tabella capit ternos utrimque lapillos;
In qua vicisse est, continuasse suos.
Mille facesse iocos: turpe est nescire puellam
Ludere: ludendo saepe paratur amor.
Sed minimus labor est, sapienter iactibus uti;
Maius opus, mores composuisse suos.
Dum sumus incauti, studioque aperimur in ipso,
Nudaque per lusus pectora nostra patent;
Ira subit, deforme malum, lucrique cupido;
Iurgiaque, et rixae, sollicitusque dolor.
Crimina dicuntur: resonat clamoribus aether:
Invocat iratos et sibi quisque Deos.
Nulla fides; tabulaeque novae per vota petuntur:

certe sequentia longe alium ludum iudicant, et non continuari, ut Bersmannus voluit, sed separari debent a priori ludo: quare recte mihi capere videtur cl. Hyde, de ludo, quem nos *Triodum* adpellamus. Vide eum de ludis Oriental. pag. 202 et sqq. et hoc videtur etiam Merula intellexisse. Quis vero haec ita explicet, ut omnibus satisfaciat, nisi viderit ipsum lusum, aut luserit? *Continuisse suos* etiam Leidensis et quatuor alii, quod diversum sensum efficeret: *duos* etiam tres libri. BURM.

370. *Maius opus mores composuisse suos*, et quae sequuntur. Eo laudandus magis hic locus, quia maior, quum haec scriberet Ovidius, aleae furor Romanos invaserat, et ipsum in primis Augustum, apud quem idem aulicus ac aleator. Suet. in Aug. 95.

373. *Ira subit, deforme malum* etc. Horat. Epist. lib. I, 9, 48:

Ludus enim genuit trepidum certamen, et iram,
Ira, truces inimicitias et funebre bellum.

Vid. quoque Iuven. Sat. I, 97 sqq.

377. *Nulla fides tabulis* etc. *Tabulae* Regius princeps, et quatuor alii; tertius Regius, pro diversa lectione, *talis*. Scribo:

Nulla fides talis, qui non per vota petuntur;

aut, quod malo, *per vota teruntur*. Nihil sibi promittunt, nec bene sperant de iactu talorum, cui vota desint. Si *tabulae*, cum primo Regio, mavis, legendum:

Nulla fides tabulae: quae non per vota petuntur!

— Sensus intricatior; neque satisfaciunt coniecturae Heinsii, qui etiam capiebat *tabulam*, pro tabula lusoria. Sed planus erit, si sequamur unius codicis Heinsiani elegantissimam, ut mihi videtur, scripturam:

Nulla fides, tabulaeque novae per tota petuntur.

Ut indicet lusorem, qui omnia perdiderit, et plus debeat, quam solvere possit, optare novas tabulas, ut non cogatur nomen suum expedire; sed, remisso debito omni, iterum integrare possit lusum: ita ut qui antea per-

Et lacrymis vidi saepe madere genas.
Iuppiter a vobis tam turpia crimina pellat,
In quibus est ulli cura placere viro!
Hos ignava iocos tribuit Natura puellis:
Materia ludunt uberiore viri.
Sunt illis celeresque pilae, iaculumque trochique,
Armaque, et in gyros ire coactus equus.
Nec vos Campus habet, nec vos gelidissima Virgo;
Nec Thuscus placida devehit amnis aqua.
At licet et prodest, Pompeias ire per umbras;
Virginis aethereis quum caput ardet equis.
Visite laurigero sacrata Palatia Phoebo:
Ille Paraetonias mersit in alta rates.
Quaeque soror coniuxque ducis monumenta pararunt,

diderit, lucretur aliquid. De *Tabulis novis* omnia sunt notissima. Burm.

380. *In quibus*. Forte, *si quibus est*.

383. *Sunt illis celeresque pilae*) *Teretesque*, tertius Regius pro diversa lectione: quod placet. Sic *teres malum*, apud auctorem Panegyrici ad Pisonem.

385. *Gelidissima Virgo*. Aquam intelligas, a Virgine, quae illius fontem indicaverat, sic adpellatam.

386. *Placida devehit amnis aqua*) *Placida aqua* Tibri non recte datur, quum sit rapidus. Scribe, *placita aqua*, et adi quae notamus ad epistolam XIX, vers. 208. Nisi forte, *flavis devehit amnis aquis*. Heins. Nihil muta: sit enim licet Tibris rapidus, non omni tempore violentus ire solet, sed imbribus et tempestate incitatus saepe fluit; quo tempore minime se natando exercere potest iuventus: tunc ergo, quum placidior est, et tractabilis nantibus, iuvenes *devehantur* (quod verbum satis cursum eius non quietum indicat) aqua fluvii: et Virgilius II Aeneid. 782, *leni agmine* Tibrim *fluere* ait. In primo Mentelii codice erat, *liquidis devehit amnis aquis*.

387. *Pompeias ire per umbras*. Vid. quae de Porticu Pompeiana diximus lib. I, 67. Sicque paulo infra. – *Per umbras*. *Sub umbras* tres libri, ita lib. I, 67: *spatiare sub umbra*.

389. *Visite laurigero sacrata Palatia Phoebo*. Aedem dicit quam Apollini Actiaco, devictis Cleopatra et Antonio, Augustus in Palatino monte dicaverat. Templum hoc fuit donis opulentissimum; si quidem Augustus aureas argenteasque statuas sibi positas ei donavit: fuit etiam opere magnificentissimum: valvae enim erant eburneae, auro picturisque ornatae etc. Describit elegantissime Propert. II, eleg. 23.

391. *Quaeque soror, coniuxque ducis*. Porticus Octaviae, Augusti sororis, et Liviae coniugis, indicat.

Navalique gener cinctus honore caput.
Visite turicremas vaccae Memphitidos aras:
Visite conspicuis terna theatra locis.
Spectentur tepido maculosae sanguine arenae;
Metaque ferventi circueunda rota.
Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido.
Fructus abest, facies quum bona teste caret.
Tu licet et Thamyram superes, et Amoebea cantu,
Non erit ignotae gratia magna lyrae.
Si Venerem Cous nusquam posuisset Apelles,

392. *Navalique gener cinctus honore caput.* Hoc est, M. Agrippa, qui gener Augusti fuit ex Iulia (ut Suetonius tradit) et corona navali ab eodem Augusto donatus, post devictum Sextum Pompeium. Exstruxit autem hic Romae opera complura et egregia, ut Suetonius ait: inter quae praecipue celebrantur Thermae, quas et variis tabulis exornavit, de quibus Plin. passim meminit, lib. XXXIV, XXXV et XXXVI; et porticus ad templum, quod Pantheon vocatum, quam eamdem et πρόθυρον quidam dixere: de qua apud eos qui de Antiq. Roman. scripsere, legitur. Item aquaeductus aliquot, de quibus omnibus Plin. lib. XXXVI, cap. 15. MICYL. — *Navalique gener* etc. Marcus Agrippa, qui Iuliam Augusti filiam uxorem duxerat; quemque navali corona socer donavit, qua donari solebat, si quis primus in hostilem navem armatus transiliisset.

399. *Thamyram superes et Amoebea cantu.* Fuit Amoebeus Citharoedus Atheniensis magni nominis, cuius ex Aristeae de Citharoedis libro meminit Athenaeus lib. XIV. Zenoni coaetaneum facit Plutarchus, περὶ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς. Laudat eum a continentia Clemens Alexandrin. lib. III Strom. Aelianus Histor. Animal. lib. VI, cap. 1, et Variae Historiae lib. III, cap. 30. Miror interpretes, inprimis Ciofanum, cui copia fuit tot veterum librorum, hunc locum praeteriisse indictum. HEINS.

400. *Non erit ignotae gratia magna lyrae.* Adlusit ad notissimum Graecorum proverbium, τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος; de quo vide Erasm. Adag. in titulo *occulta*, pag. 507; et Comment. ad Sueton. Neron. cap. 20.

401. *Cous) Cois nunquam* duo Burman. et unus Heins.: etiam non male. — *Nunquam posuisset* etc. Recte sic ed. prim. cum Reg. Sarrav. etc. pro *pinxisset*. Horat. lib. IV, Od. 8, 7:

Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.

Atque ita Salmasius quoque ex veteri codice ad *Pallium* Tertulliani reposuit: recte addito hoc ipso Horatiano loco, qui Nasoniani loci restitutionem egregie confirmat; ut dubitandum non sit de Regii codicis scriptura. Poëtas olim ducibus curae fuisse Pausanias docet in Atticis, exemplo Philoxeni et Arati. Sic Euripides Archelao Macedoniae regi; Anacreon Polycrati Samio; Simonides, Pindarus, Bac-

Mersa sub aequoreis illa lateret aquis.
Quid petitur sacris, nisi tantum fama, poëtis?
Hoc votum nostri summa laboris habet.
Cura ducum fuerunt olim regumque poëtae;
Praemiaque antiqui magna tulere chori.
Sanctaque maiestas, et erat venerabile nomen
Vatibus: et largae saepe dabantur opes.
Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio magne, tibi.
Nunc ederae sine honore iacent; operataque doctis
Cura vigil Musis nomen inertis habet.
Sed famae vigilare iuvet: quis nosset Homerum,

chylides Hieroni Siciliae tyranno: iidem quoque Anacreon, et Simonides Hipparcho Pisistrati filio carissimi fuere. At Cato in Oratione M. Nobiliori obiicit, quod poëtam in provinciam duxisset, qui Ennium eo duxerat, vide Cicer. lib. primo Tusc. Quaest. principio. Heins.

406. *Magna*) *Multa* tres libri.

409-10. *Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus, Contiguus poni, Scipio magne, tibi.* Ita optime hunc locum restituit Ianus Parrhasius, et feliciter interpretatus est, Commentario ad Raptum Proserpinae Claudiani, lib. I, 42: quum in scriptis omnibus sit *hortos*, vel *ortes*; et posteriori versu, *contiguos pene tibi*, vel *tuis*. Regius, *poenis: poni*, sepeliri. Heins. Ego *poni* non de sepultura, sed, cum Parrhasio, de eius statua capio, quae e marmore posita est in sepulcro Scipionis. – *Ennius emeruit* etc. *Contiguus poni* etc. Confirmat et Tull. pro Arch. poët. IX, 22: «Carus fuit Africano superiori noster Ennius; itaque etiam in sepulcro Scipionum (quod via Appia intra primum ab urbe lapidem) *putatur* is esse constitutus e marmore». Livius vero XXXIII, 56, refert in Scipionum monumento tres esse statuas, quarum duae P. et L. Scipionum *dicuntur* esse: tertia poëtae Q. Ennii. – Vere poëtam hic agnoscas, in poëtarum, et poëseos laudes splendide excurrentem.

411. *Iacent*) *Manent* unus Heinsii; *operosaque* idem, cum sex aliis.

413. *Sed famae vigilare iuvet* etc. Quamquam sine honore iaceant Musae, non ideo minus *vigilandum*, laborandumque in spem honorandae quondam famae. Quod non de claris vatibus tantum verum est, sed de illis etiam qui studiosam adeo ponunt operam, in interpretandis poëtarum carminibus. Par enim utrimque fortuna; nec raro communi fletu:

Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram.
Horat. Epist. II, 1, 8.

— *Sed famae invigilare iuvat. Vigilare* scripti potiores cum prima editione: quomodo apud Propert. II, eleg. 2, 9, *studiis vigilare severis*. Rectius quoque *iubet*, Aprosian. Iuvet vos vigilare in spem famae. Heins.

Ilias aeternum si latuisset opus?
Quis Danaën nosset, si semper clausa fuisset,
Inque sua turri perlatuisset anus?
VTILIS est vobis, formosae, turba, puellae:
Saepe vagos ultra limina ferte pedes.
Ad multas lupa tendit oves, praedetur ut unam;
Et Iovis in multas devolat ales aves.
Se quoque det populo mulier speciosa videndam:
Quem trahat, e multis forsitan unus erit.
Omnibus illa locis maneat studiosa placendi;
Et curam tota mente decoris agat.
Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus:
Quo minime credas gurgite, piscis erit.
Saepe canes frustra nemorosis montibus errant:
Inque plagam nullo cervus agente cadit.
Quid minus Andromedae fuerat sperare revinctae,
Quam lacrymas ulli posse placere suas?

416. *Perlatuisset.* Ita Aldina posterior; aliae, *si latuisset:* sed pro altera lectione stant scripti plerique. *Delatuisset* tres: *delituisset* Argent. *praelatuisset* Francof. et duo alii.

419. *Ad multas*) *In* Regius Francof. et alii, ut sequenti etiam versu; quod magis feritatem et hostilem animum notat, ut *ire in aliquem* et similia. Vid. ad Epist. III, 136, et alibi: praeterea, *In multas lupus exit oves*, eleganter Argentiuns, quod proprium verbum, cuius alterum glossema esse videtur. BVRM.

421. *Mulier speciosa.* Sic est in Vaticano: *famosa*, alii.

422. *Quem trahat.* Et hoc proprie et eleganter. Tertull. I de Cult. Fem. 4: *Ornatus in cura capilli et cutis et earum partium corporis, quae oculos trahant.* IDEM.

428. *Inque plagas*) *Plagam*, scripti cum prima editione. HEINS. *Venit* etiam Bernensis et quatuor alii: non male; nam *cadere* melius avibus convenit. Sed et *cadere* potest defendi, et similibus locis inf. 591, et lib. I, 646.

429. *Quid minus Andromedae fuerat* etc. In nonnullis *relictae* et *revictae*. Regius tamen *revinctae*. Germanicus in Arateis, de Cassiopea:

Sic tendit palmas, ceu sit planctura *relictam*
Andromeden, meritae non iusta piacula matris;

ubi *revinctam* similiter puto scribendum. H. — Ex Manilio autem I, 355, utraque lectio defendi potest:

.... Iuxtaque *relictam*
Andromedam vastos metuentem piscis hiatus,
Expositam ponto deflet, scopulisque *revinctam*

Funere saepe viri vir quaeritur: isse solutis
Crinibus, et fletus non tenuisse, decet.
Sed vitate viros cultum formamque professos;
Quique suas ponunt in statione comas.
Quae vobis dicunt, dixerunt mille puellis:
Errat, et in nulla sede moratur amor.
Femina quid faciat, quum sit vir levior ipsa,
Forsitan et plures possit habere viros?
Vix mihi credetis; sed credite: Troia maneret,
Praeceptis Priami si foret usa senis.
Sunt qui mendaci specie grassentur amoris,
Perque aditus tales lucra pudenda petant.
Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo:
Nec brevis in rugas cingula pressa suas.
Nec toga decipiat filo tenuissima; nec si
Annulus in digitis alter et alter erit.
Forsitan ex horum numero cultissimus ille
Fur sit, et uratur vestis amore tuae.
Redde meum, clamant spoliatae saepe puellae:
Redde meum, toto voce boante foro.

431. *Funere saepe viri vir quaeritur.* Testis *Matrona* illa Ephesiana, cuius historiam Eumolpus eleganter adeo et festive narrat, apud Petron. Hanc autem historiam vere contigisse, auctor est Flavinius, apud Sarisberiensem, et Ephesi mulierem poenas dedisse.

440. *Praeceptis Priami si foret usa senis*) *Priame tuis* prima editio, Regius, et complures alii; sed *Priami sui* verum est, quod septem aut octo veteres agnoscunt. Heins.

443. *Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo.* Hoc est, unguento nardino, sive ipsa nardus foliata, sive spicata fuerit: his enim nominibus apud Plinium distinguitur. *Liquido nardo*, viginti tres codices. Acro ad Horat. II, Od. 11, notandum esse dicit, quod foeminino genere dixerit Assyria nardo. Vid. ad X Met. 308. Quatuor etiam codices, *nitido liquidissima nardo*. Burm.

444. *Nec brevis in rugas cingula pressa suas*) *Cingulam brevem* hic exponunt, quae vestem ipsam arcte adstringat, pluresque rugas sive plicas faciat. Scaliger *lingula* legebat: quod confirmat Gruterus, qui e suo codice *ligula* adducit. Et e glossa, quae videtur alia fuisse lectio, *implexas lingula nexa comas*. D. Heins. Vide Ferrarium lib. III de Re Vest. cap. 7; qui, praeter Ovidium, neminem *cingulam* dixisse notat.

Has, Venus, e templis multo radiantibus auro,
  Lenta vides lites, Appiadesque Deae.
Sunt quoque non dubia quaedam mala nomina fama:
  Deceptae a multis crimen amantis habent.
Discite ab alterius vestris timuisse querelis:
  Ianua fallaci nec sit aperta viro.
Parcite, Cecropides, iuranti credere Theseo;
  Quos faciet testes, fecit et ante, Deos.
Et tibi, Demophoon, Theseï criminis heres,
  Phyllide decepta, nulla relicta fides.
Si bene promittant, totidem promittite verbis:
  Si dederint, et vos gaudia pacta date.
Illa potest vigiles flammas extinguere Vestae,
  Et rapere e templis, Inachi, sacra tuis;
Et dare mixta viro tritis aconita cicutis,
  Accepto Venerem munere si qua negat.

452. *Appiadesque Deae.* Huius loci etiam Caelius Rhodiginus meminit, lib. XII, cap. 1; sed et ipse eodem modo (ut Merula) de Venere, Pallade, Concordia, Pace, et Vesta exponit. *Appiades*, ab Appia aqua in forum Caesaris introducta, adpellatas sentit. MICYL.

453. *Sunt quoque non dubia* etc. Locus intricatus, et cuius sensum vix pervideo. Si de puellis agat, ut Merula capit, sensus esse posset, esse quasdam, quibus constat nullam esse habendam fidem; quae sunt indubie *mala nomina*, ut creditores dicuntur, qui fidem non praestant: hae autem, quia deceptae sunt a multis, etiam alios volunt decipere; et ita legi posset in pentametro:

Deceptae a multis crimen amantis amant.

Imitari amant amantem, qui eos decepit; sed incommode tunc singularis ille *amantis* additur τῷ *multis*. Quare cum Francofurtensi posset legi, *crimen amoris*; sed sequentia potius suadent, haec omnia de viris fallacibus esse capienda, ut exemplis Ariadnes et Phyllidis deceptarum, mox comprobat.

455. *Discite ab alterius vestris timuisse querelis.* Nec hic sensus apertus satis: quomodo enim timebunt a querelis? *Renuisse* Iunian. *tenuisse* sex: in Neapolit. et Bernensi erat, *caruisse*. Quare legerem:

Discite ab alterius, vobis cavisse, querelis.

A querelis deceptarum puellarum, quarum exempla mox subiiciam, discite vobis cavere: et seq. versu Regius, *nec sit*, Francof. *non sit*: probo Regii scripturam, quam Bersmannus expressit. BURM.

461. *Si bene promittent*) *Promittant* quidam ex melioribus: alii *promittunt*.

466. *Accepto Venerem munere si*

Fert animus propius consistere; supprime habenas,
Musa; nec admissis excutiare rotis.
Verba vadum tentent abiegnis scripta tabellis:
Accipiat missas apta ministra notas.
Inspice: quodque leges, ex ipsis collige verbis,
Fingat, an ex animo sollicitusque roget.
Postque brevem rescribe moram: mora semper amantes
Incitat, exiguum si modo tempus habet.
Sed neque te facilem iuveni promitte roganti:
Nec tamen eduro, quod petit, ore nega.
Fac timeat speretque simul; quotiesque remittes,
Spesque magis veniat certa, minorque metus.
Munda, sed e medio, consuetaque verba, puellae,

qua negat. Sui memor poëta, qui initio operis Matronas Virginesque ingenuas monuerat procul abessent, saepius innuit inter canendum sibi rem esse cum illis unice, quibus nihil aliud res Venerea, quam quoddam mercaturae genus et lucri.

469. *Abiegnis scripta tabellis.* In Vaticano erat *planis inscripta tabellis.* Sensus autem videtur expeditior, si subintelligatur *si*, ut millies solet Noster: si amator vadum tentat (ut hoc praeceperat lib. I, 437) per epistolam et colloquium, vel etiam noctem rogat, ne prohibe, quominus ancilla illam accipiat; sed tu caute tecum inspice et examina, an ex animo *roget*, an vero simulet. *Planae* autem tabellae proprie, ut *rasae* lib. I, 437: quia cerae complanatae verba inscribebantur; nisi verior lectio sit *plenis*, quod ex vestigiis τοῦ *alienis* vel *abienis*, ut quidam codices habent, posset conjici; et Epistolam intelligat tam plenam, qualem lib. I Am. Eleg. 11, vs. 20 et sequentibus, sibi ab amica per Napen petit mitti. Burm.

472. *Sollicitusque roget.* Dubius scilicet, an sis concessura.

476. *Nec tamen eduro, quod petit ille, nega*) *E duro* scripti meliores cum prima editione: alii quidam *e toto*, vel *ex toto*: tertius Regius et unus Vaticanus, *eduro ore*: optime. Sic, *duri puer oris et audax* Metam. V, 451.

478. *Spes magis hinc* etc. *Spesque magis veniat*, prima editio et scripti plerique. Puto *spes magis huic veniat*. Vide Notas ad Epist. IV, 113. H.

479. *Munda, sed e medio*) *Blanda* unus Vaticanus: quomodo supra lib. I, 467:

Sit tibi credibilis sermo, consuetaque verba,
Blanda tamen, praesens ut videare loqui.

Sed *blanda verba* aptius dedit viris, qui per blanditias aditum ad Venerem quaerunt. Puellis magis *munda* conveniunt: *munda* vero opponuntur *fucatis*, ut Cicer. Orat. 23: « Fucati medicamenta candoris et ruboris omnia repellentur, elegantia modo et munditia remanebit. »

Scribite: sermonis publica forma placet.
Ah quoties dubius scriptis exarsit amator,
Et nocuit formae barbara lingua bonae!
Sed quoniam, quamvis vittae careatis honore,
Est vobis vestros fallere cura viros:
Ancillae puerive manus ferat apta tabellas;
Pignora nec iuveni credite vestra novo.
Vidi ego, pallentes isto terrore puellas,
Servitium miseras tempus in omne pati.
Perfidus ille quidem, qui talia pignora servat;
Sed tamen Aetnaei fulminis instar habet.
Iudice me, fraus est concessa repellere fraudem;
Armaque in armatos sumere iura sinunt.

480. *Forma placet*) *Verba placent* edit. priscae et septemdecim scripti. Nihilominus vulgata verior et sincerior lectio: traducta locutio est a moneta, ut docet, monente iam Bersmanno, Quintilian. lib. I, cap. 6: *Consuetudo, certissima loquendi magistra; utendumque plane sermone, ut nummo, cui* publica forma *est.* Quo et Horatius adludit Art. Poët. 58:

... Licuit semperque licebit
Signatum praesente nota producere nomen.

485. *Ancillae puerique manus ferat arte tabellas*) *Puerive:* deinde prima editio et tres scripti, *ante:* duo, *apte.* Serravian. et alius, *arta;* unus, *arce.* Lege *apta*, cum Argentinensi, uno Patav. et Vatican. Supra 470:

Accipiat missas *apta* ministra notas. H.

486. *Pignora nec iuveni.* Magis convenit, quod e veteri codice citabat Scaliger:

Ancillae puerique manus premat arte tabellas:
Pignora nec puero credite vestra novo.
D. H.

Libri omnes veteres, cum prima editione, *puero*, quod iam praecessit. Iunianus, *rudi.* Forte *vernae rudi:* ita saepe pro servo poëtae. Regius *credita nostra.* H. — *Iuveni* rectum est; nec de servo, sed amatore debet intelligi, ut sequentia manifesto demonstrant.

489. *Talia munera servat*) *Captat* Lincolniensis; quod olim non displicuit Heinsio, et de interceptis literis capiebat: ut *captare* lib. II, 597. Sed mihi *servat* probum videtur: et de amatore, qui tabellas non remittit deletas, iisque responsum suum inscripsit, sed *signatas* servat; ut possit omnibus puellae scripturam ostendere; et si nolit ipsi obsequi, terrori isti semper eam habeat obnoxiam, qui duplicatur ex eo, si tam incauta fuerit, ut non deletis tabulis responsum inscripserit, et ita *gemina manus* appareat, unde mutuum amoris commercium probari potest. Easdem vero tabellas ultro citroque missas, et responsum deletis verbis mittentis inscriptum fuisse, patet ex Amor. I, Eleg. 12; et Catull. Epigr. XLI. B.

Ducere consuescat multas manus una figuras;
Ah pereant, per quos ista monenda mihi!
Nec nisi deletis tutum rescribere ceris,
Ne teneat geminas una tabella manus.
Femina dicatur scribenti semper amator:
Illa sit in vestris, qui fuit ille, notis.
Si licet a parvis animum ad maiora referre,
Plenaque curvato pandere vela sinu;
Pertinet ad faciem rabidos compescere mores.
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira; nigrescunt sanguine venae;
Lumina Gorgoneo saevius igne micant.
I procul hinc, dixit, non es mihi, tibia, tanti;
Vt vidit vultus Pallas in amne suos.
Vos quoque, si media speculum spectetis in ira,
Cognoscat faciem vix satis ulla suam.
Nec minus in vultu damnosa superbia vestro:

493. *Multas*) *Varias*, Vossii.

498. *Illa sit in vestris, qui fuit ille, notis.* Sic scribas, ut de foemina semper scribere videaris, quum re ipsa de viro, et amico quidem, loquaris: quod artis summum decipiendi; sed vix poterat dici ingeniosius.

499. *Si licet a parvis*) *Sed licet* scripti meliores cum priscis editionibus. Lege *sed libet*, quomodo alter Mentelii: nam Moreti codex, *si libet*. Arondelianus, *sed placet*.

500. *Pandere*) *Tendere* multi: *reddere* unus; *prendere* Bernensis. Sed *tendere* non male: *pandere* enim simpliciter est explicare: *tenduntur* autem vela, quum maior aura implet. Epist. XIII, 15, *abreptaque vela tetendit:* et ita alibi. Burm.

501. *Rabidos compescere mores.* Vaticanus, *componere mores*, eleganter etiam. Sic *compositam mentem* infra 572. *Compositam vocem* supra 345, pro molli, blanda, dixit. Sic pro *compescere amores* in MSS. erat *componere* apud Propertium lib. I, Eleg. 13, 11; et III, Eleg. 15, 3:

Tu potes insanae Veneris *componere* fastus.

503. *Nigrescunt*) *Concrescunt* Argent. Heinsius olim coniecerat *turgescunt*.

504. *Gorgoneo saevius igne micant.* Hoc est, oculis Gorgoneis. Sic lib. III Met. 33:

Igne micant oculi: corpus tumet omne veneno.

506. *Vt vidit vultus Pallas in amne suos.* Rem festive admodum Noster exponit Fast. VI, 697 sqq.

509. *Nec minus in vultu damnosa superbia vestro*) *Nec tumeat vultu* prima editio et plurimi ex scriptis: sed paulo ante praecesserat *Ora tu-*

Comibus est oculis adliciendus amor.
Odimus immodicos, experto credite, fastus:
Saepe tacens odii semina vultus habet.
Spectantem specta: ridenti mollia ride.
Innuet? acceptas tu quoque redde notas.
Sic ubi prolusit, rudibus puer ille relictis,
Spicula de pharetra promit acuta sua.
Odimus et moestas; Tecmessam diligat Aiax:
Nos, hilarem populum, femina laeta capit.
Nunquam ego te, Andromache, nec te, Tecmessa, rogarem,
Vt mea de vobis altera amica foret.
Credere vix videor, quum cogar credere partu,
Vos ego cum vestris concubuisse viris.

ment ira. HEINS. *Nec tumeat*, ex Palatinis duobus.

510. *Comibus est oculis.* Quidam, *dulcibus.* Moreti, Iunii et duo alii, *mollibus*, quod probo. Ita *mollis oculorum petulantia* Petron. 126, et μαλακὸν βλέμμα Aristoph. Plut. Act. IV, Sc. 4, 57. Paulo aliter *molles oculos* dixit, Remed. 340. Ita *comiter* et *molliter* confusa, Art. Amat. I, 710. Deinde unus Heinsii, *eliciendus amor.* Hoc autem rectius fit *mollibus* oculis, quam *comibus*; sed quia *superbia* praecedit, et *mollia ridere* sequitur, nihil movemus. B.

511. *Odimus immodicos (experto credite) fastus.* Vnus meus, *fatus.* Puto *flatus.* Vide notas ad lib. I, vs. 715. Argute etiam Regius cum Neapolitano et uno Vaticano, *expertae credite.* HEINS. *Odimus indomitos*, unus Vaticanus; non male.

515. *Sic ubi prolusit*) *Prolusit* cum prima editione scripti meliores: *praelusit* alii. Propert. IV, El. 4, 17:

Vidit arenosis Tatium *proludere* campis.

Sic scripti constanter: neque aliter passim codices castigatissimi, apud scriptores antiquos, ut etiam testatur, ad Senecae *Herculem Furentem* Gronovius. — *Rudibus puer ille relictis. Reiectis* coniecerat olim Heinsius: *sagittis* multi scripti et editi.

517. *Tecmessam diligat Aiax.* Videatur Sophoclis ΑΙΑΣ ΜΑΣΤΙΓΟΦΟΡΟΣ.

518. *Capit*) *Rapit* unus Heinsii eleganter.

520. *Amica foret*) *Fores* rectius legatur. HEINS. *Altera nupta foret*, Barthol. notandum vero *alteram* hic poni pro *alterutram*: sic apud Quint. lib. VII Inst. c. 1: *Alter igitur insidiatus est. Vter? Profecto Clodius.* B.

521. *Quum cogar credere partu. Nisi cogar credere partus*, prima editio et duo scripti. Mentelian., *nisi cogar credere partu.* Lege:

Credere vix videar, nisi cogar credere partu.

vel *cogant partus.* Natus enim ex Andromacha Hectori Astyanax: ex Tecmessa Aiaci Eurysaces, a quo Eu-

Scilicet Aiaci mulier moestissima dixit,
  Lux mea! quaeque solent verba iuvare viros?
Quid vetat a magnis ad res exempla minores
  Sumere, nec nomen pertimuisse ducis?
Dux bonus huic centum commisit vite regendos;
  Huic equites; illi signa tuenda dedit.
Vos quoque, de nobis quem quisque sit aptus ad usum,
  Inspicite; et certo ponite quemque loco.
Munera det dives: ius qui profitebitur, adsit;
  Facundus causam saepe clientis agat.
Carmina qui facimus, mittamus carmina tantum:
  Hic chorus ante alios aptus amare sumus.
Nos facimus placitae late praeconia formae.
  Nomen habet Nemesis: Cynthia nomen habet.
Vesper et Eoae novere Lycorida terrae;
  Et multi, quae sit nostra Corinna, rogant.
Adde, quod insidiae sacris a vatibus absunt,
  Et facit ad mores ars quoque nostra suos.

rysacidae, clarissima apud Athenienses familia. *Vix possum*, Lincolo.

527. *Centum commisit vite regendos.* Viteam virgam intelligas, quam gestabant Centuriones. Mala igitur, qui *iure.* Cod. alter Regius *Marte;* non melius. Iuv. de Mario Sat. VIII, 247:

Nodosam posthac frangebat vertice *vitem.*

529. *Quem quisque erit aptus in usum*) *Ad usum* scripti: deinde *quisque sit* Neapolitanus et prior Ambrosianus: bene. Heins. Ad lib. V Met. 112, *adhibendus in usus* praefert Heinsius, τῷ *ad usus.*

530. *Et certo ponite quemque loco.* Suo quemque amatorem loco collocent puellas monet, quo certiorem ex illis utilitatem ducant; nec carmina petant a *divite*, vel *munera* ab illo qui facit carmina, etc.

532. *Causam saepe clientis agat.* Malim *nempe.* Heins.

534. *Nam chorus*) *Hic chorus* meliores scripti cum prima editione: unus Regius, *Nos chorus.* Idem.

535. *Placitae late praeconia formae.* Posset et *laeti* legi: certe in Arondeliano *laete.* Heins.

536. *Nomen habet Nemesis* etc. apud. Tibull. *Cynthia* vero apud Propert. De Lycoride, tantopere a Gallo adamata, vid. Virg. Ecl. X.

539. *A vatibus*) *Ab*, duo libri.

540. *Et facit ad mores ars quoque nostra suos.* Sic Martial. *mores* pro bonis moribus posuit lib. XI, 18:

Mores non habet hic meus libellus.

Eleganter autem et Ovidiane, *suos.*

Nec nos ambitio, nec amor nos urget habendi:
Contemto colitur lectus et umbra foro.
Sed facile haeremus, validoque perurimur aestu:
Et nimium certa scimus amare fide.
Scilicet ingenium placida mollimur ab arte;
Et studio mores convenienter eunt.
Vatibus Aoniis faciles estote, puellae:
Numen inest illis, Pieridesque favent.
Est Deus in nobis, et sunt commercia coeli:
Sedibus aetheriis spiritus ille venit.
A doctis pretium scelus est sperare poëtis:
Me miserum! scelus hoc nulla puella timet.
Dissimulate tamen, nec prima fronte rapaces
Este: novus, viso casse, resistet amans.
Sed neque vector equum, qui nuper sensit habenas,
Comparibus frenis, artificemque regat.

541. *Nec amor nos urget habendi.* *Nec amor nos tangit* scripti plerique meliores, cum prima editione. Tres tamen, *nec amor nos urit.* Vulgata scriptura Virgilii auctoritate se tuetur, qui in Georgicis lib. IV, 177:

Cecropias innatus apes amor *urget habendi.*

— Mihi *urit* maxime blanditur, ut *amorem habendi* eleganter Poëta opponat amori puellae, quo praecipuo, et solo fere uruntur poëtae. De confusione horum verborum vid. et lib. III Amor. Eleg. 1, vers. 20 et alibi. Posset et legi *angit:* solliciti enim maxime avari; et *urget* et *angit* esse vicinae significationis, docet locus Horatii II Sat. 2, 64. Burm.

542. *Lectus et umbra.* Vid. ad lib. Amor. I, Eleg. 9, 42.

545. *Ingenium placida mollimur ab arte*) *Nostra ab arte* Francof. et Palatinus: *blanda* alii cum Iuniano; sed nihil move: *placida* enim *ars* melius Foro et Curiae opponitur, quam *blanda.* Art. Amat. I, 12:

Atque animos *placida* contudit arte feros.

550. *Sedibus aetheriis spiritus ille venit.* Huc facit quod scribit M. Tullius lib. II de Orat. ad Q. fratrem: « Saepe enim audivi poëtam bonum neminem (id quod a Democrito, et Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum existere posse, et sine quodam afflatu quasi furoris. »

555. *Sed neque rector equum.* Prima editio cum Regio et multis aliis, *vector.* Probe; nam *rector regit equum,* odiosa repetitione, non placet: pro *regit,* iidem codices, *reget:* sed *regat,* quod in tribus aliis est, amplector. Sic Trist. lib. I, El. 3, vs. 115, *vector,* pro nauta, ut illic legi in codicibus scriptis monui. Heins.

556. *Comparibus frenis.* Editiones antiquae et Aldina prior cum octo-

Nec stabiles annis animos, viridemque iuventam
Vt capias, idem limes agendus erit.
Hic rudis, et castris nunc primum notus Amoris,
Qui tetigit thalamos praeda novella tuos;
Te solam norit; tibi semper inhaereat uni.
Cingenda est altis sepibus ista seges:
Effuge rivalem: vinces, dum sola tenebis:
Non bene cum sociis regna Venusque manent.
Ille vetus miles sensim et sapienter amabit;
Multaque tironi non patienda feret;
Nec franget postes, nec saevis ignibus uret,
Nec dominae teneras adpetet ungue genas.
Nec scindet tunicasve suas, tunicasve puellae;
Nec raptus flendi causa capillus erit.
Ista decent pueros aetate et amore calentes:
Hic fera composita vulnera mente feret.
Ignibus hic lentis uretur, ut humida taeda;
Vt modo montanis silva recisa iugis.
Certior hic amor est: brevis et fecundior ille.

decim scriptis, inter quos optimi Regius et Sarravianus, *cum paribus frenis:* rectius, ut puto. Nam et alias Noster praepositionem hanc instrumentis, quibus quid efficitur, addere solet. Sic Metam. VI, 614:

Aut ego cum facibus regalia tecta cremaro.

561. *Inhaereat.* Neapolitanus, *militet uni*: quod elegantius est, quam ut a librario sit profectum. *Adhaereat*, Moreli et septem alii.

564. *Non bene cum sociis regna Venusque manent.* Hunc locum imitatus est Seneca in Agamemnone:

Nec regna socium ferre, nec taedas sciunt.

— *Manent*) *Iuvant* Bernensis unus.

565. *Ille vetus miles* etc. Monuit iam viros (lib. II, 667), ut mulieres praeponant, quas aetas maturior, et rerum amatoriarum usus *prudentiores* effecit: idem nunc, sed aliam ob causam, mulieribus ipsis praecipit; e utrumque recte.

570. *Nec raptus.* Gruterus in ora codicis notarat legendum *carptus:* et ita Passeratius malebat ad Propert. II, 5. Puto *raptus;* vid. ad Epist. X, 16 et alibi. H.

571. *Ista decent pueros*) *Animos* Bartholinianus: placet. — *Decent iuvenes*, Iunii.

575. *Brevis et fecundior ille.* Prima editio cum Regio et multis aliis scriptorum, *gravis.* Vulgatae lectioni sequens versus videtur suffragari. Regius, *gravis et fecundior: illa quae fugiunt.* Iureti excerpta, *quamvis fecundior.*

Quae fugiunt, celeri carpite poma manu.
OMNIA tradantur: portas reseravimus hosti;
Et sit in infida proditione fides.
Quod datur ex facili, longum male nutrit amorem:
Miscenda est laetis rara repulsa iocis.
Ante fores iaceat: Crudelis ianua! clamet:
Multaque submisse, multa minanter agat.
Dulcia non ferimus: succo renovemur amaro.
Saepe perit ventis obruta cymba suis.
Hoc est, uxores quod non patiatur amari:
Conveniunt illas, quum voluere, viri.
Obde forem; et duro dicat tibi ianitor ore:
Non potes; exclusum te quoque tanget amor.
Ponite iam gladios hebetes; pugnetur acutis;
Nec dubito, telis quin petar ipse meis.
Dum cadit in laqueos captus quoque nuper amator,
Solum se thalamos speret habere tuos.

578. *Et sit in infida proditione fides.* Subiungas cum praecedent. *Portas reseravimus hosti* etc. Id est: ita vos, puellae, quibus amantes deciperetis, artibus instruxi, ut vel *infidis*, fidem non possint deinceps non adhibere. Quapropter, addit non ita multo post: *Ponite gladios hebetes*, usitatas scilicet nimium artes: et *acutis pugnetur*, id est *acutiori*, ut Plautus vocat, *malitia* nunc vobis utendum.

580. *Miscenda est laetis rara repulsa iocis.* Nescio quid huic simile, Am. II, Eleg. 19, 6:

Et faciat voto rara repulsa *locum*.

581. *Ante fores iaceant, crudelis ianua, clament*) *Iaceat* et *dicat* prima editio cum scriptis melioribus: secundus Palatinus *cantet*.

583. *Renovamur amaro*) *Removemur* Regius: quo adludunt tres alii, in quibus *removemur*. HEINS.

586. *Quum voluere, viri.* Lege *viris*, scilicet *amari*. IDEM.

587. *Obde forem* etc. Quidam, *Claude forem; et sibi* etiam pro *tibi*, plerique scripti; sed frustra. Forte tamen pro *Claude forem*, vel quod in aliis est, *Adde forem*, et *Abde*, scribendum *Cede fore*; pro abscede a foribus: ut ianitoris herum increpantis hoc sit. Sic *cedere domo* Epist. XII, 133. HEINS. — Frustra vir clar. qui mihi non videtur intellexisse poëtae mentem, qui puellam primum adloquitur, monetque ut forem occludat; moxque sermonem convertit ad amatorem, cui ianitor, ore duro: *Non potes.* Vnde fit, ut vel *exclusum*, *tangat* magis amor.

591. *Captus quoque nuper amator.* Puto scribendum *captus tibi nuper amator*: vel *captatus nuper amator*. Sic *captata puella* lib. I Artis. *Captus*

Postmodo rivalem, partitaque foedera lecti
  Sentiat: has artes tolle; senescet amor.
Tum bene fortis equus, reserato carcere, currit,
  Quum, quos praetereat, quosque sequatur, habet.
Quamlibet extinctos iniuria suscitat ignes.
  En ego, confiteor, non, nisi laesus, amo.
Causa tamen nimium non sit manifesta doloris;
  Pluraque sollicitus, quam sciat, esse putet.
Incitet et ficti tristis custodia servi,
  Et nimium duri cura molesta viri.
Quae venit ex tuto, minus est accepta voluptas.
  Vt sis liberior Thaïde, finge metus.
Quum melius foribus possis, admitte fenestra;
  Inque tuo vultu signa timentis habe.
Callida prosiliat, dicatque ancilla, Perimus!
  Tu iuvenem trepidum quolibet abde loco.
Admiscenda tamen Venus est secura timori;
  Ne tanti noctes non putet esse tuas.
Qva vafer eludi possit ratione maritus,
  Quaque vigil custos, praeteriturus eram.

modo nuper Mentelianus; *factus quoque nuper*, alius. Idem.

599. *Causa tamen nimium non sit manifesta doloris.* Forte *nimii doloris.*

603. *Ex tuto*) *Ex voto* Vaticanus; *ex tacito* Scheffer.

604. *Vt sis liberior Thaïde.* Pro meretrice qualibet sumendum; non, ut exponit Merula, de Thaide Terentiana, in Eunuch.

605. *Quum melius*) *Vt melius*, Palat.

606. *Signa timentis habe*) *Verba* scripti plerique cum prima editione: perperam. Remedio Amoris 510:

Et nulla in vultu *signa dolentis* habe. H.

Et lib. IV Fast. 586:

Maximaque in vultu *signa dolentis* erant.

Signa timoris Patavinus: *verba* non conveniunt timorem simulanti: illa enim exaudiri possent.

607. *Callida.* Mallem *Pallida.* Sic *pallentes terrore* supra vers. 487. Sic coniecceram dudum; nunc vero in Bernensi uno codice, cuius, quum iam nostrae imprimerentur notae, varietates ad me missae sunt, ita exstare deprehendo. *Candida* unus Regius. Vid. I Amor. 10, 4. Burm.

609. *Sed miscenda tamen*) *Admiscenda*, cum prima editione et scriptis plerisque: *timenti* etiam unus ex meis, pro *timori.* Argute: ut *timentem* seu timidam Venerem *securae* opponat. Heins.

Nupta virum timeat: rata sit custodia nuptae.
  Hoc decet: hoc leges iusque pudorque iubent.
Te quoque servari, modo quam vindicta redemit,
  Quis ferat? ut fallas, ad mea sacra veni.
Tot licet observent, adsit modo certa voluntas,
  Quot fuerant Argo lumina, verba dabis.
Scilicet obstabit custos, ne scribere possis,
  Sumendae detur quum tibi tempus aquae?
Conscia quum possit scriptas portare tabellas,
  Quas tegat in tepido fascia lata sinu?

613. *Rata sit custodia nuptae.* Habeant nuptae, qui servent, et aditum omnem amatoribus praecludant, concedo equidem; quis vero ferat, te *servari*, quam modo Praetor in libertatem vindicavit? *Virgam* autem, qua libertate servi donabantur, *vindictam* tradunt quidam adpellatam fuisse, a Vindicio, qui servus Brutorum coniurationem patefecit. Liv. II, 4, 5. — *Rata sit custodia nuptae.* Hoc est, habeat certum custodem, a quo observetur et custodiatur, ne quis ad eam furtim veniat, etc. non *existimet tantum*, ut Merula exponit: loquitur enim de nuptis hoc loco, easque cum solutis confert: quasi dicat: in nuptis hoc ius est ac licitum, ut habeant suos custodes; solutae autem et liberae debebunt sine custode agere. MICYL.

614. *Iusque pudorque*) *Duxque* prima editio cum Regio, Sarraviano et duobus aliis, ut legem Iuliam respiciat; sed puto *fasque* scribendum. H. Qua differant inter se *leges* et *iura*, docuit Burm. ad Petr. 33.

615. *Te quoque servari.* Hoc est, quae libera sis, et soluta matrimonio. Sic accipiendum videtur, ut non modo Libertinas, de quibus Merula exponit hoc, sed et quaslibet libere et extra matrimonium degentes, intelligamus; ut sit species pro specie posita. Quamvis alias non ignorem, ipsa verba proprie ad Libertinas pertinere, quando ait, *quam vindicta modo redemit*; hoc est, virga Praetoria liberam fecit. MICYL.

616. *Fallas.* Id est lateas. DOUSA.

617. *Adsit modo certa voluntas.* Variant scripti et editi, in quibus *vestra*, *vera*, *grata*; sed omnes frustra: *voluntas* est enim quasi ex non inepta tamen lectione unius Bernensis, *adsit modo sola voluntas*; nisi quod *voluptas* habebat: nam, ut dixit II Amor. El. 3, 3, in hac eadem re, *non caret effectu quod voluere duo.* B.

621. *Conscia quum possit.* Malim *Nuncia*, quamquam et alterum probum est. HEINS. — Recte *conscia*; ita etiam simpliciter apud Horat. lib. I, Sat. 2, 130: *Miseram se conscia clamet.*

622. *In tepido fascia lata sinu.* *Fascia longa*, Politiani. Huc pertinet Turpilii locus, apud Nonium in Strophium: «Me miseram, quid agam? inter vias epistola excidit mihi: infe-

Quum possit sura chartas celare ligatas,
  Et vincto blandas sub pede ferre notas?
Caverit haec custos: pro charta conscia tergum
  Praebeat; inque suo corpore verba ferat.
Tuta quoque est, fallitque oculos e lacte recenti
  Litera: carbonis pulvere tange; leges.
Fallet et humiduli quae fiet acumine lini,
  Et feret occultas pura tabella notas.
Adfuit Acrisio servandae cura puellae:
  Hunc tamen illa suo crimine fecit avum.
Quid faciat custos, quum sint tot in urbe theatra?
  Quum spectet iunctos illa libenter equos?

lix! inter tunicam ac strophium collocaveram. » Burm.

623. *Solea chartas celare ligatas.* *Sura* editio prima et scripti praestantiores, magno numero: recte, nisi quod malim *sura ligata.* Sic *vinctum pedem* mox dicet: fascia enim surae obligabantur. Sic *surae cothurno evinctae* Maroni Ecl. VII, 32. Pro *chartas* etiam unus Regius cum prima editione, *ceras*, et ita passim Noster: *ceram* unus Vaticanus. De solea sequens versus est intelligendus. Heins. Pro *vincto*, *tenero* Patavinus. *Ferre preces* etiam Vossian.

629. *Fallet et humiduli.* Locus sine dubio corruptus: *fallet et ex humili* duo codices: *liquefiet acumine lini* Vatican. *qua sit acumine*, vel *a semine*, vel *de semine* Aprosii: *acumine ligni* Francof. et alius. Heinsius olim coniecerat *alumine nitri*; sed an recte dicatur *alumen nitri*, dubito: forte *humiduli quae fiet alumine limi*: fiebat enim alumen ex *aqua* et *limo*, teste Plinio lib. XXXV, 12; et Voss. lib. I de re Gramm. c. 40, docet alumine et succo tithymali occultas literas scribi. Pentametrum vero de alia fallacia capiendum puto; nam huc usque de literis in charta vel membrana oculos effugientibus egit, quod de tabellis ceratis intelligi nequit: quare, nisi *tabella* etiam de charta sumenda sit, et, ita continuato sermone, *pura tabella* sit, quae nihil scriptum ostendit, hic capi posset forte *pura tabella*, pro rasa et plana, et in qua nihil stylo exaratum appareat; et forte talis occulta ratio scribendi innuitur, qualem Iustinus narrat Demaratum adhibuisse, lib. II, cap. 10, ut in ligno literae scribantur, quae, cera superinducta, deleantur. B.

634. *Quum spectet iunctos illa libenter equos.* Forte *licenter equos*; id est, audacter, nemine prohibente, extra decorum. Licebat omnibus mulieribus spectare Circenses; sed non decebat matronas, sine probro frequenter illos spectare, ut libertini ordinis foeminae facere solebant, etiam incomitatae, qualis videtur illa fuisse, cui adsedit Poëta lib. III Am. El. 2. Burm.

Quum sedeat Phariae sacris operata iuvencae;
Quoque sui comites ire vetantur, eat?
Quum fuget e templis oculos Bona Diva virorum,
Praeterquam si quos illa venire iubet:
Quum, custode foris tunicas servante puellae,
Celent furtivos balnea tuta viros:
Quum, quoties opus est, fallax aegrotet amica,
Et cedat lecto quamlibet aegra suo:
Nomine quum doceat, quid agamus, adultera clavis,
Quasque petas, non det ianua sola, vias?
Fallitur et multo custodis cura Lyaeo:
Illa vel Hispano lecta sit uva iugo.
Sunt quoque quae faciant altos medicamina somnos;
Victaque Lethaea lumina nocte premant.
Nec male deliciis odiosum conscia tardis
Detinet; et longa iungitur ipsa mora.

635. *Quum sedeat Phariae sacris* etc. *Sistris* scripti potiores cum prima editione; quam lectionem non est ut multis adstruam, quum de sistro Isidis res sit vel pueris notissima.

636. *Quoque sui comites.* Merula, *suae comites*, hoc est, inquit, aliae matronae. Sed melior lectio videtur eorum, qui legunt: *quoque sui comites ire vetantur, eat;* ut *sui comites*, de custodibus, qui illam comitantur et observant, intelligatur: qui quum sint mares, ad sacra Isidis et Bonae Deae haudquaquam intromittuntur.

640. *Celent furtivos*) *Furtivi viri* aut adulteri, aut qui clam irrepserunt.

641. *Aegrotet amica.* Martial. XI, Epigr. 8:

Infelix quid eget? aegram simulabis amicam!
Haerebit dominae vir comes ipsae suae.
DOVEA.

643. *Nomine quum doceat, quid agamus, adultera clavis.* Hoc est: Quum ipsa clavis, quae *adulterina* dicitur, quam puella vel amator habet, doceat ac moneat suo nomine, quid agatur, sive in quem usum ac finem sit comparata.

644. *Quasque petet, non det ianua sola vias.* Lege *quaque petas*, nempe amicam; vel etiam: *Quasque patens non det ianua sola, vias*, quod verius est. HEINS. Nihil hic mutandum; sanus enim, si quis ullus in Nasone, hic locus; nisi quod legendum *petas*, vel per *fenestras* ut supr. vers. 605; vel *per tectum*, ut lib. I, vers. 245, vel per alias vias aditum ad amicam.

646. *Illa vel Hispano lecta sit uva iugo.* Ne vino parcas, vel Hispano, quod caeteris multo carius, ut custodes fallas. Sunt qui *Hispanum* vinum de viliori intelligant. De particula *vel*, vid. Broukhus. ad Tibull. I, El. 9, 53.

650. *Longa iungitur ipsa mora.*

Quid iuvat ambages, praeceptaque parva movere,
  Quum minimo custos munere possit emi?
Munera, crede mihi, capiunt hominesque Deosque:
  Placatur donis Iupiter ipse datis.
Quid sapiens faciat? stultus quoque munere gaudet.
  Ipse vir, accepto munere, mutus erit.
Sed semel est custos longum redimendus in annum:
  Saepe dabit, dederit quas semel, ille manus.
QVESTVS eram, memini, metuendos esse sodales:
  Non tangit solos ista querela viros.
Credula si fueris, aliae tua gaudia carpent;
  Et lepus hic aliis exagitandus erit.
Haec quoque, quae praebet lectum studiosa locumque,
  Crede mihi, mecum non semel illa fuit.
Nec nimium vobis formosa ancilla ministret:
  Saepe vicem dominae praestitit illa mihi.

Ille Bersmannus et Micyllus, quasi ad amatorem pertineret. *Frangitur illa* Regius; quod tolerabile esset, si *ille* legeretur; ut conscia illum blandis verbis et in longum productis mitigaret: sed prior lectio praestat.

651. *Praeceptaque parva movere.* Malo *moneri.* Sic ego, cum editione prima et Aldina, et novem scriptis, non *monere;* non enim *monemus* praecepta, sed per illa homines; et ita Stephanus in Thesauro suo iam citavit: eodem modo apud Horatium III, 7, 20, *fallax Historias monet* legitur, pro quo Torrentii codices *movet* recte habent: frequens enim horum verborum confusio. IDEM.

653. *Munera, crede mihi, capiunt.* *Captant* Farnesianus. *Placant* editiones priores et novem scripti: et mox, *Iupiter ille* unus Regius: de quo Bronkhus. ad Tibul. I, 4, 19, vid. et ad Epist. XIV, 95; et II Metamorph. 849.

656. *Ipse vir, accepto munere, mutus erit*) *Mitis erit* multi editi et sex scripti; qua lectione evitatur idem sonus in *munere* et *mutus*. *Victus erit*, Palatin.

662. *Exagitandus erit.* Proverbii speciem habet. Ita Petronius cap. 131: « Vides, inquit, Chrysi mea, vides, quod aliis leporem excitavi » ubi vide quae viri docti adnotarunt; *exagitare* vero proprium in hac re verbum. Iul. Obseq. *de Prodigiis*, cap. 72: « Lupi Exquiliis, et in colle Quirinali meridie apparuerunt, *exagitatique* fuerunt. » BVRM.

663. *Quae praebet lectum studiosa locumque.* De amica intelligit, quam morbum simulantem alia invisit, *locum* ab ea et ipsum *lectum* saepius petitura.

666. *Illa mihi*) *Illa suae* Bernensis et tres alii: *praebuit* etiam multi: sed praecesserat modo *praebet*.

Quo feror insanus? quid aperto pectore in hostem
  Mittor, et indicio prodor ab ipse meo?
Non avis aucupibus monstrat, qua parte petatur:
  Non docet infestas currere cerva canes.
Viderit utilitas; praecepta fideliter edam:
  Lemniasi gladios in mea fata dabo.
Efficite, et facile est, ut nos credamus amari:
  Prona venit cupidis in sua vota fides.
Spectet amabilius iuvenem; suspiret ab imo
  Femina; tam sero cur veniatque roget.
Accedant lacrymae, dolor et de pellice fictus.
  Et laniet digitis illius ora sui.
Iamdudum persuasus erit, miserebitur ultro;
  Et dicet: cura carpitur ista mei.
Praecipue, si cultus erit, speculoque placebit,
  Posse suo tangi credet amore Deas.
Sed te, quaecumque es, moderate iniuria turbet;
  Neu sis, audita pellice, mentis inops.

667. *Quid aperto pectore in hostem Mittor*) *Nitor* Cavalcantianus, cum duobus Vaticanis; quod arridet. H.

671. *Viderit utilitas.* Res, tempus, locusve suadebunt quod potissimum e praeceptis meis sequendum eligas.

672. *Lemniasi gladios in mea fata dabo.* Egregie Stat. Theb. V, 50 sqq. Lemniadum crimen et furias describit; et eo pathetice magis, quod narrantem ipsam Hypsipylen induxerit. Locus est ex insignioribus. — *Lemniadum gladios* etc. Regius, *Lemnias et.* Farnesian., *Lemnios et.* Quinque, *Lemniades*: tres, *Lemniadis*: duo, *Lemniadi*: unus, *Lemniados.*

673. *Efficite.* Alter Mentelianus, *efficere et facile est*: forte *efficere in facili est*: ut supra lib. I, 562: *In facili est omnia posse Deo.* Heins. Et commodius in *ex* transiret, ut legatur *ex facili.* — *Credamus amari.* *Credamur* prima editio et unus Vaticanus; et ita unus Bernensis.

675. *Spectet amabilius* etc. *Spectet amabiliter* Bernensis unus: *amabilibus* Barthol. quod non displicebat Heinsio nec mihi: ut *oculis* subintelligatur; quemadmodum dicimus *limis spectare.* Burm.

677. *Dolor, et de pellice fictus.* Sed si *fictus* ille dolor sit, apte tegendus, ne appareat simulatio: et cur non verum de pellice amatoris sui dolorem praeferret, quum revera non ament puellae ab alia teneri suum amatorem? Egregie ergo Palatinus et quatuor alii:

Accedant lacrymae, dolor, et de pellice questus.

Nec cito credideris: quantum cito credere laedat,
  Exemplum vobis non leve Procris erit.
Est prope purpureos colles florentis Hymetti
  Fons sacer, et viridi cespite mollis humus.
Silva nemus non alta facit: tegit arbutus herbam:
  Ros maris, et lauri, nigraque myrthus olent:
Nec densae foliis buxi, fragilesque myricae,
  Nec tenues cytisi, cultaque pinus abest.
Lenibus impulsae Zephyris, auraque salubri,
  Tot generum frondes, herbaque summa tremunt.
Grata quies Cephalo, famulis canibusque relictis:
  Lassus in hac iuvenis saepe resedit humo.
Quoque meos releves aestus, cantare solebat,

686. *Exemplum vobis non leve Procris* etc. Vid. Metam. VII, 661 sqq. ubi rem ipse narrat Cephalus.

689. *Silva nemus non alta.* Id est licet sint arbores non altae, tamen apta ambulationi et quieti est umbra: ita et de herbis *silvam* dixisse Virgilium lib. I Georg. 153: *subit aspera silva, Lappaeque tribulique*, notat Servius: et contra de quercu lib. III Aeneid. 680: *silva alta Iovis. Silvam* autem et *nemus* diversa esse videmus II Metam. 438. B.

690. *Ros maris et laurus*) *Flos maris* Palatin. sed *Ros maris* recte, aliter *Rosmarinus*, Graecis λιβανώτις. *Pullam myrtum* dixit Horat. lib. I, Od. 10, 25, quam nos *nigram* explicamus, cum Salmasio, qui contra Heinsium egregie disputat, Exercit. Plin. pag. 674. *Myrtus olet*, Moreti.

691. *Fragilesque myricae*) *Viridesque* Vatican. *humilesque* Neapol. et Patavin. quod ex Virgilii Ecl. IV, 2, repetitum. *Fragilesve* Bernensis, quod probo; et seq. versu etiam mallem *cultave*.

692. *Cultaque pinus abest*) *Tinus* legendum censet Salmasius ad Solinum pag. 198. Ego, quemadmodum facile concesserim in Columella, et Virgil. Culice *tinum* reponi debere, ita hoc loco scripturam receptam haud mutem. Intelligit autem *pinum domesticam*, seu *hortensem*: ac proinde *cultam* dixit, ut a sylvestri pinu distinguat. Virgil. Ecl. VII, 65:

Fraxinus in silvis pulcherrima: pinus in hortis.

Per *cultam tinum* quid possit intelligi, praeter laurum, non video, quum lauri iam meminerit Ovidius: atque ita bis idem dixerit. Nam quod χαμαίκιστος intelligebatur a Scaligero, ne illud quidem admiserim, quum χαμαίκιστος inter herbas a Plinio recenseatur, et vocetur ab eo *abign*; *pinus* nusquam appelletur. Describere autem Ovidium non frutices solummodo, sed arbores quoque, ex buxo liquet, de qua paulo ante egerat. Heins.

Accipienda sinu, mobilis Aura, veni.
Coniugis ad timidas aliquis male sedulus aures
  Auditos memori detulit ore sonos.
Procris ut accepit nomen, quasi pellicis, Aurae,
  Excidit, et subito muta dolore fuit.
Palluit, ut serae, lectis de vite racemis,
  Pallescunt frondes, quas nova laesit hiems.
Quaeque suos curvant matura cydonia ramos;
  Cornaque adhuc nostris non satis apta cibis.
Vt rediit animus, tenues a pectore vestes
  Rumpit, et indignas sauciat ungue genas.
Nec mora: per medias sparsis furibunda capillis
  Evolat, ut thyrso concita Baccha, vias.
Vt prope perventum, comites in valle relinquit:
  Ipsa nemus tacito clam pede fortis init.
Quid tibi mentis erat, quum sic male sana lateres,

698. *Mobilis Aura*) *Nobilis* Micylli et Bersmann. Edit. et unus codex Heinsii. *Mollis umica*, Aprosii; pro diversa lectione.

700. *Auditos memori*) *Nemori* quatuor scripti: *rettulit* etiam multi codices et editio prima, et *pertulit* quidam; sed *detulit* rectum; inde et dicti sunt *delatores*. Gell. I, 24: *Domo trepidans egreditur, ad caeteras matronas* defert *quod audierat*. Virg. IV Aeneid. 298: *Fama furenti Detulit armari classem*: et ita passim. *Aure* etiam editiones quaedam, et duo scripti; sed inepte. Burm.

702. *Muta dolore fuit.* Sic *muta metu Iphianassa*, apud Lucretium I, 93. Virgil. Aeneid. XII, 718.

Stat pecus omne, metu *mutum*....

Ita quoque apud Senecam Medea V, 150, ex optimo Mediceo reponendum:

Sile, obsecro, questusque secreto abditos
Manda dolori, gravia quisquis vulnera
Patiente et aequo *mutus* animo pertulit,
Referre potuit.

703. *Palluit, ut serae, lectis de vite racemis.* Palluit, velut frondes ac folia pallescunt sub autumnum, quando iam vindemia facta est. Et magis proprie de foliis *pallor* intelligitur, quam de racemis, praesertim quando non omnes eiusdem coloris sunt. Mic.

708. *Sauciat*) *Lauiat*, et *petit*, ut Art. Amat. lib. II, 451 et seqq.

709. *Passis*) *Sparsis* editiones antiquissimae, Micylli, Bersmanni et aliae, et quadraginta fere scripti: et puto rectius furentibus *sparsos* dari crines, quam *passos*, qui et quietis conveniunt. Burm.

713. *Quid tibi mentis erat*) *Erit* unus: alius *eras*: certe *erat* sequitur. Scribe *Quid tibi mentis io.* Sic paulo post vers. 742 ex antiquis libris:

Labor io, cara lumina conde manu. H.

— *Male sana*. *Male sola*, Politian.

Procri? quis adtoniti pectoris ardor erat?
Iam iam venturam, quaecumque erat Aura, putabas,
Scilicet, atque oculis probra videnda tuis.
Nunc venisse piget; neque enim deprendere velles!
Nunc iuvat: incertus pectora versat amor.
Credere quae iubeant, locus est, et nomen et index;
Et quia amans semper, quod timet, esse putat.
Vidit ut oppressam, vestigia corporis, herbam,
Pulsantur trepidi, corde micante, sinus.
Iamque dies medius tenues contraxerat umbras,
Inque pari spatio vesper et ortus erant:
Ecce redit Cephalus silvis, Cyllenia proles,
Oraque fontana fervida spargit aqua.
Anxia, Procri, lates: solitas iacet ille per herbas;

Vid. lib. IV Metamorph. 520. *Iaceres* Neap. *timeres* tres alii.

714. *Pectoris ardor erat.* Lege *error erat.* HEINS.

716. *Videnda.* Codex unus Heinsii *nitenda*; forte pro *notanda.*

720. *Et quia mens semper, quod timet, esse putet*) *Putat* scripti plerique cum prima editione. *Et quae mens* tres scripti cum Arondeliano. *Et quod amnas* Regius cum quatuor aliis. Lege *Et quia amans.*

721. *Vidit ut oppressam, vestigia corporis, herbam.* Optime Gruteri codex, *Vidit ut in pressa vestigia corporis herba.* DAN. HEINS. *Vidit et oppressa herba*, scripti cum prima editione pleriqua: frustra; est enim elegans adpositio. Si quid mutem, legerem cum Grut. codice. HEINS.

722. *Pulsantur trepidi, corde micante, sinus*) *Veste micante*, Moreti: *corde tremente* multi. Vid. ad Epist. I, 45.

725. *Ecce redit Cephalus, proles Cyllenia, silvis.* Sciendum, prolem Cylleniam a poëta dici Cephalum, eo quod a quibusdam Mercurii, quem vulgo Cyllenium vocant poëtae, filius habitus fuerit. Cuius rei testem Hyginum ipsum habemus, qui cap. 241 de iis qui coniuges suas occiderunt, inter ceteros et Cephalum hunc recenset. *Cephalus*, inquiens, *Deionei* (ita enim lego, pro *Deionis*) *sive Mercurii filius, Procridem Pandionis filiam imprudens* etc. MICYL. Scaliger *proles Hellenia* emendabat. DAN. HEINS. *Silvis Cyllenia proles.* Scaliger et Leopardus Miscell. lib. VII, cap. 33, *Hellenia*, ab Hellene, Aeoli patre, qui Cephali proavus fuerit.

726. *Oraque fontana fervida spargit aqua.* Scripti plerique cum prima editione, *pulsat:* quod et Zinzerlingius in Promulside Critica est amplexus: nec ignoro sic alibi Ovidium locutum. Forte *purgat:* a pulvere scilicet. BURM.

727. *Solitas*) *Teneras* Vossii codex; ut saepe alibi.

Et, Zephyri molles, Auraque, dixit, ades!
Vt patuit miserae iucundus nominis error,
  Et mens, et rediit verus in ora color.
Surgit; et adpositas agitato corpore frondes
  Movit, in amplexus uxor itura viri.
Ille feram sonuisse ratus, iuveniliter arcum
  Corripit: in dextra tela fuere manu.
Quid facis, infelix? non est fera: supprime tela.
  Me miserum! iaculo fixa puella tuo est.
Hei mihi! conclamat, fixisti pectus amicum.
  Hic locus a Cephalo vulnera semper habet.
Ante diem morior, sed nulla pellice laesa:
  Hoc faciet positae te mihi, terra, levem.
Nomine suspectas iam spiritus exit in auras:
  Labor io! cara lumina conde manu.
Ille sinu dominae morientia corpora moesto
  Sustinet, et lacrymis vulnera saeva lavat.
Exit, et, incauto paulatim pectore lapsus,

729. *Iucundus nominis error.* Octo scripti, *iucundi*; sed male: ita, licet in alia re, Virgil. Aeneid. X, 392:

... Gratusque parentibus error.

730. *Et mens et rediit verus in ora color*) *In ore* sexdecim scripti: *versus* duo: conieceerat olim *vivus* Heinsius: sed male. Vide supr. ad I, 62.

733. *Ille feram sonuisse ratus*) *Vidisse* Regius, et sex alii. Scribo *movisse*: scriptum fuit *Ille feram ovisse*: omisso altero *m*; qui frequens error in libris antiquis. Ibidem: *Iuveniliter arcum Corripit. Arcus* scripti plerique cum prima edit.: deinde *Arripit*, tres scripti. HEINS.

739. *Ante diem morior*) *Moriar* Lincolniensis, Vossii et quatuor alii: *sed non a pellice* Aprosianus: *sed non iam pellice* Francof. etiam eleganter.

740. *Hoc faciet positam te mihi terra levem.* Codex Regius mendose, *Hoc face, et posita est te mihi terra livet.* Sed scribendum est, *positae te mihi*: et sic Aprosianus: quod et e suis adnotavit Naugerius. *Positi* vel *compositi*, mortui. HEINS.

743. *Morientia corpora*) *Pectora* editi et scripti plurimi.

745. *Dixit, et incauto.* Scripti cum primis editionibus huic disticho sequens praeponunt: *Ille sinu dominae*: et recte; modo tu, pro *dixit*, rescribas *exit*, ut sit repetitio verborum Procridis: nam τὸ *dixit* hic locum non habet, etsi in omnibus antiquis libris legitur. Quod quum viderent correctores, ordinem versuum inverterunt. HEINS. Forte legendum *vixit*, ut saepe loquuntur veteres.

Excipitur miseri spiritus ore viri.
SED repetamus iter: nudis mihi rebus agendum est,
Vt tangat portus fessa carina suos.
Scilicet exspectes, dum te in convivia ducam,
Et quaeras monitus hac quoque parte meos?
Sera veni; positaque decens incede lucerna.
Grata mora est Veneri: maxima lena mora est.
Etsi turpis eris, formosa videbere potis;
Et latebras vitiis nox dabit ipsa tuis.
Carpe cibos digitis: est quiddam gestus edendi;
Ora nec immunda tota perunge manu.
Neve domi praesume dapes: et desine, citra
Quam capies paulo, quam potes esse, minus.
Priamides Helenen avide si spectet edentem,
Oderit; et dicat, stulta rapina mea est.

747. *Nudis mihi rebus agendum est.* Apertis scilicet verbis et exemplis.

749. *Scilicet expectas ut te in convivia ducam*) *Sollicite expectes, dum te* scripti plerique, cum primu editione. Ita Cicero ad Brutum: *legi orationes duas tuas : nunc sollicite hoc expecto* etc. Sed nihil muta. HEINS.

752. *Grata mora venies*) *Veniens* Regius et quatuor alii: unus, *Grata mora Venus est*, non male: sed rectius Neapolitanus cum Cavalcantino, *Grata mora est Veneri.* HEINS. Mallet Burmannus sic distinguere:

Grata mora est: Veneri maxima lena mora est.

Ad conciliandam Venerem *mora* optissima lena. Amor. III, 1, 44:

Huic ego proveni *lena* comesque *Deae.*

753. *Et si turpis eris.* Lege *Etsi.*

755. *Est quidam gestus edendi.* Diu est quod vidi *quiddam* reponi debere: quod prima editio confirmat, et unus Vaticanus.

756. *Tota perunge*) *Tacta* Bernens. *ora per immunda* Iunii: *nec indigna*, Ambrosianus alter.

757. *Neve domi praesume dapes.* Locus perplexissimus. Vetustae edit. *Neve diu.* Sarravianus et septem alii, *Neve nimis.* Sed pro vulgata stant vetustiores libri: et recte omnia constabunt, si pro *sed desine*, *et desina* reponas: et sequenti versu pro *cupias*, *capies*, ut in Regio est et aliis quatuor. Multi *cupies*: proxime verum. *Praesumere*, quomodo apud Plin. XXXVI, cap. 42: *Theophrastus auctor est, potores in certamine bibendi* praesumere *farinam punicum.* Tangit et damnat morem puellarum quarumdam, quae domi *praesumebant* dapes, ut in convivio a cibis abstinerent, quod nunc multae faciunt.

758. *Quam capies paulo* etc. Sensus est: desines (edere scilicet) *citra*, priusquam ceperis, quantum possis *capere*: frenabis appetitum, ne plus *esse* videaris, quam puellam deceat.

Aptius est, deceatque magis potare puellas:
  Cum Veneris puero non male, Bacche, facis.
Hoc quoque, qua patiens caput est, animusque pedesque
  Constent: nec, quae sint singula, bina vide.
Turpe iacens mulier, multo madefacta Lyaeo;
  Dignaque concubitus quoslibet illa pati.
Nec somnis posita tutum succumbere mensa:
  Per somnos fieri multa pudenda solent.
VLTERIORA pudet docuisse: sed alma Dione,
  Praecipue nostrum est, quod pudet, inquit, opus.
Nota sibi sint quaeque: modos a corpore certos
  Sumite: non omnes una figura decet.
Quae facie praesignis eris, resupina iaceto:
  Spectentur tergo, quis sua terga placent.
Milanion humeris Atalantes crura ferebat:
  Si bona sunt, hoc sunt accipienda modo.
Parva vehatur equo: quod erat longissima, nunquam
  Thebaïs Hectoreo nupta resedit equo.
Strata premat genibus, paulum cervice reflexa,
  Femina, per longum conspicienda latus.

763. *Hoc quoque, qua patiens caput* etc. Nec plus bibas, quam ferre, *pati*, potest caput; ita ut animus, pedesque *constent;* et quae sunt *singula*, non *bina* tibi, ut temulentae, videantur. Monet iuvenes quoque lib. I, 567 seqq. ut Bacchum patrem, et *nocturna sacra* precentur, *ne subeant capiti nocere vina.*

765. *Turpe iacens mulier*) *Iacet* Aprosii et Mentelii prior; sed perperam: *iacens* proprie de ebria. Varro apud Servium, ad Virg. III Aeneid. 631: *in lecto temulentos iacere, sobrios cubare, consuescere.* Vide ad Petronii cap. 22.

769. *Vlteriora pudet docuisse.* Pudeat saltem commentariis illustrare. Hic igitur mihi subsistendum credo dum inchoatae rei exitus certiorem me fecerit, utrum tempus bene an male in hoc qualicumque opere collocaverim. AMAR.

771. *Nota sibi sit quaeque*) *Sint* Regius et unus Vaticanus. Vide Notas ad Amor. lib. II, Eleg. 11, vs. 21. — *Modos a corpore certos Sumite.* Ita est in bonis libris: vere. CIOF. *Ad corpora* quatuor scripti, et margo Bersm. *cunctos* duo: *comptos* unus.

773. *Quae facie praesignis erit.* Recte, quod in Palatino codice, quo usus est Gruterus: *Quae facie praesignis eris.* DAN. HEINS.

778. *Nupta*) *Nuda*, duo libri.

Cui femur est iuvenile, carent cui pectora menda,
Semper in obliquo fusa sit illa toro.
Nec tibi turpe puta crinem, ut Phylleïa mater,
Solvere: et effusis colla reflecte comis.
Tu quoque, cui rugis uterum Lucina notavit,
Vt celer aversis utere Parthus equis.
Mille modi Veneris: simplex minimique laboris,
Quum iacet in dextrum semisupina latus.
Sed neque Phoebei tripodes, nec corniger Ammon
Vera magis vobis, quam mea Musa, canent.
Si qua fides arti, quam longo fecimus usu,
Credite: praestabunt carmina nostra fidem.
Sentiat ex imis Venerem resoluta medullis
Femina, et ex aequo res iuvat illa duos.
Nec blandae voces, iucundaque murmura cessent;
Nec taceant mediis improba verba iocis.
Tu quoque, cui Veneris sensum natura negavit,
Dulcia mendaci gaudia finge sono.
Infelix, cui torpet hebes locus ille, puella es,

781. *Carent quoque caetera menda. Quoque pectora* scripti meliores: *cui* etiam prior Mentelianus. Lege *carent cui pectora mendo*; ut concursus vitetur duum *a*. Vide supra, hoc ipso libro, Notas ad vers. 261. *Quoi* scriptum erat: hinc *quoque* factum. H.

782. *Semper in obliquo* etc. Optime prima editio, et scripti meliores:
Stet vir: in obliquo fusa sit ipsa toro.

784. *Et effusis colla reflecte comis*) *Renecte* prior Mentelii. Aprosianus, *reflecte*: τὸ *reflecte* hoc loco nihili est, quamquam minime me praeterit Maronian. illud de equis Aen. XI, 622: *mollia colla reflectunt*; contra durioris equus. Apud Nostrum scribendum, nisi coniectura me fallit, *colla replere*: sive passivum sit graecismo usitato, sive infinitivum. Heins. *Emissis* Regius: certe *fusa* praecesserat. Forte, *immissis*. *Colla referre* Bernens. et alius.

787. *Mille modi Veneris*) *Ioci*, Regius, Scaligeri excerpta, cum aliis nonnullis; sed nil mutandum.

789. *Neque Phoebei*) *Phoebeae* Bernens. *neque Phoebe, tui*, Regius et Palatin. *neque iam Phoebi* unus Heins.

794. *Res iuvet ista duos*) *Illa* meliores: quidam *una*, cum Iureti excerptis, et codice Sarraviano. Heins. *Vna* etiam Francof. et Editio una Veneta.

798. *Mendaci*) *Mentito* Palat. et Mentelii unus.

799. *Ille, puella*) *Puellae*, Regius;

Quo pariter debent femina virque frui!
Tantum, quum finges, ne sis manifesta caveto:
  Effice per motum luminaque ipsa fidem.
Quod iuvet, et voces et anhelitus arguat oris.
  Ah pudet! arcanas pars habet ista notas.
Gaudia post Veneris quae poscet munus amantem,
  Ipsa suas nolet pondus habere preces.
Nec lucem in thalamos totis admitte fenestris:
  Aptius in vestro corpore multa latent.
LVSVS habet finem: cycnis descendere tempus,
  Duxerunt collo qui iuga nostra suo.
Vt quondam iuvenes, ita nunc, mea turba, puellae
  Inscribant spoliis: Naso magister erat.

sex alii cum prima editione, *puella est;* sed bene Sarravian. *puella es.*

801. *Tantum quum finges*) *Quum simulas* Iureti excerpta. Lege *dum simulas.* Nonnulli ex melioribus, *Dum nimium simulas.* Duo *Tute quum simulas.* Forte *At tu dum simulas.* H.

803. *Quod iuvat*) *Iuvet* quidam. ID.

804. *Ah! pudet* etc. In uno Regio et Bernensi erat:

Et color, et centum pars habet illa notas.

805. *Gaudia post Veneris* etc. *Poscet* prima editio et Regius: qui et *amantes.* HEINS. — Locus hic ἀμφίβολος; posset enim et de ipsa re, et de pretio, sive de dono exponi.

806. *Illa suas nolit*) *Nollet* Regius, et multi alii: plures *nolet:* quod sequor. MICYL. *Ipsa* quinque libri: *ista* Neapolitanus.

807-8. *Nec lucem in thalamos* etc. Monuerat iam, et prudenter admodum Amor. I, Eleg. 5, 7, hanc lucem esse praebendam puellis,

Qua timidus latebras possit habere pudor.

Idem nunc, sed aliam ob causam, suadet; nempe, ut ait Artis apud nos Amatoriae praeceptor:

La Beauté même a toujours ses secrets.

— *Multa latent. Munda latent*, Florent. et Palatin.

809. *Cycnis discedere tempus*) *Discendere* Regius; alii multi *descendere*, pro descendere curru, quem olores traxerunt: bene.

811. *Mea turba.* Broukh. ad Propertii lib. III, 12, 16, malebat *turma;* ut in initio libri, vs. 2: ego *turba* retineo. Vid. I Amor. 1, 6, et II, 9, 54: *mea cura* quinque scripti. *Inscribat foliis* hic quoque Bernensis, et octodecim alii. BVRM.

P. OVIDII NASONIS

REMEDIORVM AMORIS

LIBER VNVS

LIBELLI

DE REMEDIO AMORIS

ARGVMENTVM

Prospere nimis cesserat in lucem vix emissum carmen *de Arte amandi*, quam quod non carperet livor, et in quibusdam lasciviorem Musam protervitatis damnaret. Parandam igitur invalescenti in dies malo medicinam, et avertendam, quae iam e longinquo impendebat, tempestatem, ratus Naso, libellum hunc lusit, quem, nec iniuriose quidem, *Remedium* ipso *malo peius* nonnulli adpellarunt. Licet enim quae suaserat primum, dissuadere nunc videatur, et gravioris disciplinae praecepta amatoriis nugis passim immisceat, redit tamen vel invitus ad ingenium, et solitae magister nequitiae amorem artibus ipsis excitat, quibus fugandum praecipit.

P. OVIDII NASONIS

REMEDIORVM AMORIS

LIBER VNVS *

Legerat huius Amor titulum nomenque libelli:
  Bella mihi, video, bella parantur, ait.
Parce tuum vatem sceleris damnare, Cupido;
  Tradita qui toties, te duce, signa tuli.
Non ego Tydides, a quo tua saucia mater
  In liquidum rediit aethera Martis equis.
Saepe tepent alii iuvenes: ego semper amavi;
  Et si, quid faciam nunc quoque, quaeris; amo.
Quin etiam docui, qua possis arte parari:
  Et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.
Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes;
  Nec nova praeteritum Musa retexit opus.
Si quis amat, quod amare iuvat, feliciter ardens

* De Remedio Amoris Liber Primus. Codex Regius et alii nonnulli librum *unum* faciunt ex duobus: et recte. Noster enim ipse *libellum* vocat, huius poëmatis initio.

3. *Sceleris damnare.* Imitatio Virgilii, ex Ciri 187:

> . . Quis non bonus omnia malit
> Credere, quam tanti *sceleris damnare* puellam!

5. *A quo tua saucia mater.* Quemadmodum Venus a Diomede vulnerata fuerit, narrat Homerus in Iliad. E, 330 seqq. meminit et Virgil. Aeneid. XI, 276; ubi rem ipse Diomedes exponit.

9. *Qua posses arte parari*) *Possis* rectius quidam scripti, et sequenti versu, *quod nunc ratio est*, non *quae*.

11. *Nostras prodimus.* Malim cum Argentino *vestras*: nam sequitur, *nostrae sentiat artis opem*: et ad Cupidinem melius refertur. Burm.

13. *Feliciter ardet; Gaudeat*) *Ardens Naviget*, Putean, optimus: et recte.

Gaudeat, et vento naviget ille suo.
At, si quis male fert indignae regna puellae,
Ne pereat, nostrae sentiat artis opem.
Cur aliquis, collum laqueo nodatus ab arto,
Et trabe sublimi triste pependit onus?
Cur aliquis, rigido fodit sua viscera ferro?
Invidiam caedis, pacis amator, habes.
Qui, nisi desierit, misero periturus amore est,
Desinat: et nulli funeris auctor eris.
Et puer es; nec te quidquam, nisi ludere, oportet:
Lude; decent annos mollia regna tuos.
Nam poteras uti nudis ad bella sagittis;
Sed tua letifero sanguine tela carent.
Vitricus et gladiis et acuta dimicet hasta;
Et victor multa caede cruentus eat.
Tu cole maternas, tuto quibus utimur, artes:
Et quarum vitio nulla fit orba parens.
Effice nocturna frangatur ianua rixa;
Et tegat ornatas multa corona fores.
Fac coëant furtim iuvenes, timidaeque puellae,

17. *Cur aliquis laqueo collum nodatus amator*) *Collo laqueum nodatus ab alto*, Puteaneus praestantissimus et duo alii. Scribit Heins. *laqueo ab arto*: et sequenti versu, *E trabe sublimi*, nou *a*. Nam *amator* ex Glossa irrepsit: et ea vox paulo post denuo sequitur. *Pendere e trabe*, quomodo *pendere e collo*, et similia.

19. *Cur aliquis rigido fodiat sua pectora ferro*) *Viscera* reclius Iureti excerpta, cum Puteaneo. *Fodit* etiam scribendum, cum quatuor scriptis, superiora evincunt.

22. *Auctor eris.* Forte *auctor eas*, ut ad Cupidinem sermo sit: et ita mallem quoque, mox 37: *contentus eas.* Sic *erit* pro *eat*, vs. 70, in Regio codice erat, et centies alibi.

23. *Et puer es*) *Nam puer es* unus Heins. *En puer es* Mentelii. *At* alius.

24. *Decent annos mollia regna tuos.* Sic emendavi, ope unius Vatican. alii male legunt *animos*. Cior.

27. *Mortifero vulnere tela carent.* Scripti omnes meliores, *sanguine*: prima editio cum uno Farnesiano, *letifero sanguine*, ut Fast. I, 124:

Sanguine letifero totus miscebitur orbis.

29. *Vtimur*) *Vteris* Leidensis: et mox *e quarum*: *ex quarum* Lincoln. et undecim alii; sed nil muta.

33. *Timidaeque*) *Trepidaeque* Puteaneus tertius et tres alii.

Verbaque dent cauto qualibet arte viro.
Et modo blanditias, rigido modo iurgia posti
Dicat, et exclusus flebile cantet amans.
His lacrymis contentus eris, sine crimine mortis.
Non tua fax avidos digna subire rogos.
Haec ego. Movit Amor gemmatas aureus alas;
Et mihi: Propositum perfice, dixit, opus.
Ad mea, decepti Iuvenes, praecepta venite;
Quos suus ex omni parte fefellit amor.
Discite sanari, per quem didicistis amare;
Vna manus vobis vulnus opemque feret.
Terra salutares herbas, eademque nocentes,
Nutrit, et urticae proxima saepe rosa est.
Vulnus in Herculeo quae quondam fecerat hoste,
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.
Sed quaecumque viris, vobis quoque dicta, puellae,
Credite: diversis partibus arma damus.
E quibus ad vestros si quid non pertinet usus,
Attamen exemplo multa docere potest.
Vtile propositum, saevas extinguere flammas;
Nec servum vitii pectus habere sui.

34. *Verbaque dent cauto qualibet arte viro.* Non damno hanc lectionem: opinor tamen scribendum, *quamlibet apta.* In Amoribus, *huic operi quamlibet aptus eram.* Sic *apta verba ioco*, Epist. Sapphus etc. *Arte* pro *apta* perperam etiam alibi scriptum offendas. Potest et *quamlibet* cum *cauto* coniungi. HEINS. — *Dent capto* viginti codices cum prima editione: eleganter. Vide inf. 108 et ad Epist. XV, 63; si enim *cauto* legatur, de marito, quem fallant uxores, intelligendum; at ego malo de puellis, quae captos viros, et amori irretitos omni arte decipiant, interpretari; nam sequentia de amantibus agi docent. *Captus* vero et *cautus* passim commutantur.

36. *Dicat.* Rectius *nectat*, si MSS. addicerent. *Cantet amans*, *Flebile carmen amans*, Moreti; ut ad *dicat* referatur.

45. *Terra salutares* etc. Pro *nocentes* unus Puteaneus *nocivas*. Sic *nocivum periculum* dixit Phaedrus lib. I, Fab. 29. Noster Trist. lib. V, Eleg. 10, 22: *tela nociva*, ut in veteri codice legitur, non *noxia*. HEINS.

47. *Vulnus in Herculeo quae quondam fecerat hosti.* Telephus enim Herculis, ex Auge filius.

Vixisset Phyllis, si me foret usa magistro;
  Et per quod novies, saepius isset iter.
Nec moriens Dido summa vidisset ab arce
  Dardanidas vento vela dedisse rates;
Nec dolor armasset contra sua viscera matrem,
  Quae socii damno sanguinis ulta virum est.
Arte mea Tereus, quamvis Philomela placeret,
  Per facinus fieri non meruisset avis.
Da mihi Pasiphaën; iam tauri ponet amorem:
  Da Phaedram; Phaedrae turpis abibit amor.
Redde Parin nobis; Helenen Menelaus habebit;
  Nec manibus Danaïs Pergama victa cadent.
Impia si nostros legisset Scylla libellos,
  Haesisset capiti purpura, Nise, tuo.
Me duce, damnosas, homines, compescite curas:
  Rectaque cum sociis, me duce, navis eat.
Naso legendus erat, tunc quum didicistis amare;
  Idem nunc vobis Naso legendus erit.
Publicus adsertor dominis oppressa levabo

58. *Dardanias rates*) *Dardanidas* tres scripti: rectius. Vide Notas lib. I Artis Amat., vs. 172. HEINS.

59. *Nec dolor armasset* etc. De Medea et Iasone, vide quae alibi notavimus.

63. *Iam tauri ponet amorem*) *Tauri deponet amorem* Puteaneus, et sex alii. *Iam tauri spernet*, unus.

65. *Redde Parin nobis.* Ita libri veteres: quum Nasonem scripsisse censeam, *Crede Parin nobis.* Sic infra:

... Qui fueras dominae male *creditus* uni.
HEINS.

66. *Nec manibus Danaum Pergama victa cadent*) *Manibus Danais* Regius et Putean. optimi, et Arondelian.: quomodo Epist. tertia, *Danaas opes*; et VIII, *Danaum ignem*, ac *Danaum militem*: et *rem Danaam* Met. XIII, veteres libri. Deinde pro *cadent* plerique veteres *forent*, nisi fallor, pro *ruent*. *Ruit alto a culmine Troia* Virg. Aeneid. II, 290.

67. *Legisset*) *Legisses* Mazarin.

69. *Compescite curas*) *Damnosos compescite mores*, unus Heins., quod repetitum ex lib. III Art. Am. 501; sed alter, *damnosas compescite flammas*: quod magis arridet. Eadem diversitas infra 495; et Metamorph. VI, 466. BURM.

73. *Vitiis suppressa levabo Pectora.* Quantivis pretii est, quod in Regio, Puteaneo, Lincolniensi, et Scaligeri excerptis legebatur *dominis suppressa*; scribe *dominis oppressa Pectora.* Iu-

Pectora: vindictae quisque favete suae.
Te precor, o vates, adsit tua laurea nobis,
  Carminis et medicae, Phoebe, repertor opis.
Tu pariter vati, pariter succurre medenti;
  Vtraque tutelae subdita cura tuae.
DVM licet, et modici tangunt praecordia motus;
  Si piget, in primo limine siste pedem.
Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi;
  Et tuus, incipiens ire, resistat equus.
Nam mora dat vires; teneras mora percoquit uvas;
  Et validas segetes, quod fuit herba, facit.
Quae praebet latas arbor spatiantibus umbras,
  Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tum poterat manibus summa tellure revelli:
  Nunc stat in immensum viribus aucta suis.
Quale sit id, quod amas, celeri circumspice mente;

reti excerpta et duo alii, proxime verum, *damnis suppressa:* supra *vitii servum pectus* dixerat. Sallustius egregie in fragmentis: « Porro ii, quibus bis die veotrem ouerare, nullam noctem sine scorto quiescere mos est, ubi animum, quem dominari decebat, servitio *oppressere*, nequaquam eo postes hebeti atque claudo pro exercitio uti volunt. » HEINS.

75. *Te precor, a vates, adsit* etc. *Incipiens* ex prisco exemplari Vatican. legendum censet Ciofan. Alii codices, *o vates;* sed Iureti escerpta *arcitenens:* aptime. Apollinem sic passim dici, Dianam quoque, qui nescit, valde is oportet peregrinus ac hospes sit iu scriptis poëtarum veterum. Noster Met. VI, 164:

... Motus erat, quum iam revocabile telum
Non fuit, Arcitenens. H.

77. *Tu pariter vati* etc. *Tu melius*, Marg. Bersmanni.

80. *Siste pedem*) *Gradum* duo scripti: ut Virgilius Aeneid. VI, 465:

Siste gradum, teque aspectu ne subtrahe nostro.

83. *Teneras mora percoquit uvas*) *Decoquit* scripti nonnulli, etiam ex melioribus, cum prima editione: nil tamen muta. Proprie *coqui* de vindemia. Virg. I Georg. 522:

Mitis in apricis *coquitur* vindemia saxis.

Hinc *coctura* dicebatur ea coeli temperies, quae uvas maturas reddebat. Vid. Plinium lib. XIV, cap. 4 et 6.

88. *Aucta suis*) *Acta* rectius. Sic infra 106: *Et mala radices altius arbor agit.* BERSM. *Acta* etiam in multis est codicibus; sed retineo tamen *aucta:* nam *agere radices* quin dicatur eleganter, et saepe apud rei rusticae scriptores occurrat, nullum est dubium; sed *arbor acta viribus in immensum*, an recte dicatur, probandum erat. Vid. IV Met. 659.

Et tua laesuro subtrahe colla iugo.
Principiis obsta: sero medicina paratur,
  Quum mala per longas convaluere moras.
Sed propera; nec te venturas differ in horas.
  Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Verba dat omnis amor, reperitque alimenta morando.
  Optima vindictae proxima quaeque dies.
Flumina pauca vides de magnis fontibus orta:
  Plurima collectis multiplicantur aquis.
Si cito sensisses, quantum peccare parares,
  Non tegeres vultus cortice, Myrrha, tuos.
Vidi ego, quod primo fuerat sanabile, vulnus
  Dilatum longae damna tulisse morae.
Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,
  Dicimus adsidue: Cras quoque fiet idem.

92. *Invaluere*) *Convaluere* libri tres. Cicero: *ne rei crudelitas experrecta in me, in vos* convalescat. Hoc est, vires et robur adsumat. Idem: *impune ad omnium perniciem* convalescet. Burm. *Invaluere* multi scripti, et hoc Dousa et Franc. probabant.

93. *Nec te venturas differ in horas*) *Profer* Puteaneus optimus: longe elegantius. Sic et infra apud Nostrum, 642, meliores membranae:

Nec, si scire voles, quid agat tamen illa rogabis.
  Profer: erit lucro lingua retenta suo.

Apud Terent. Andria II, 1, 29: *saltem aliquot, dies profer*: quod Donatus interpretatur, *produc, differ*. Hinc *res prolata*; qui loquendi modus occurrit frequentissimus, apud optimos latinitatis auctores.

95. *Omnis amor*) *Amans* fere omnes scripti et editi olim; sed *amor* Aldus, Heinsius et alii receperunt. *Recipitque alimenta*, Sarravii codex.

97. *Flumina magna vides parvis de fontibus orta.* Sic nonnulli; sed habet Aldina lectio:

Flumina pauca vides magnis de fontibus orta.

Quod est: Flumina non statim ab ortu suo magna sunt; sed plerumque augentur in cursu, aquis undecunque acceptis. Quae lectio melior videtur, eo quod sequitur *Plurima collectis* etc. Habent enim collationem inter se, *pauca* et *plurima*. Mar.

99. *Quantum peccare.* Forte, *quam tu peccare*. Heins. *Peccare* hic pro peccato ponitur: ita *ipsum amare te pudet* Quint. Decl. XV, 9. Burm.

103. *Veneris decerpere flores*) *Fructum* prima editio cum Puteaneo, Regio et quatuor aliis; multi, *fructus* vel *florem*: parum refert. Puto *praecerpere* esse scribendum; nimirum antequam desinamus amare. Heins.

104. *Cras quoque fiet idem.* Transtulit Persius haec Nasoniana, ad verbum fere, Sat. V, 64 seqq.

Interea tacitae serpunt in viscera flammae,
Et mala radices altius arbor agit.
Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
Et vetus in capto pectore sedit amor;
Maius opus superest: sed non, quia serior aegro
Advocor, ille mihi destituendus erit.
Quam laesus fuerat partem Paeantius heros,
Certa debuerat praesecuisse manu:
Post tamen hic multos sanatus creditur annos
Supremam bellis imposuisse manum.
Qui modo nascentes properabam pellere morbos,
Admoveo tardam nunc tibi lentus opem.
Aut nova, si possis, sedare incendia tentes;
Aut ubi per vires procubuere suas.

... Petite hinc iuvenesque senesque
Finem animo certum, miserisque viatica canis.
Cras hoc fiet. Idem cras fiet: quid! quasi magnum
Nempe diem donas: sed quum lux altera venit,
Iam cras hesternum consumsimus: ecce aliud cras
Egerit hos annos, et semper paulum erit ultra.

Apud Petronium in Satyrico, cap. 45: *Quod non est hodie, cras erit: sic vita truditur.* Heins.

105. *Tacitae serpunt in viscera*) *Placidae* unus Heinsii: *per viscera* Sarravii et Palatin. et mox, *ut mala radices*, unus codex.

108. *In capto pectore sedit amor*) *In cauto* septem libri. Puto *incauto pectore*. Vid. Art. III, 743.

111. *Qua laesus fuerat partem* etc. *Quam* veterrimus Regius, ut sit graecismus, in quibus elegantiis est multus Noster. Supra, 15: *collum nodatus laqueo. Teneram cuspide laesa manum* Fast. IV, 120: atque ita alibi infinitis propemodum locis. Heins.

112. *Certa debuerat* etc. Sic Regius, Puteani et Iureti codd. Alii quidam: *Debuerat celeri* praesecuisse manu. *Debuerat laesi*, Bernens. quod quid sit, nescire se merito ait Burm.

113. *Post tamen hic* (Philoctetes) *multos sanatus creditur annos, Supremam bellis imposuisse manum.* Hac de re hic Noster Metam. XIII, et Q. Smyrnaeus IX et X *Praetermissorum* ab Homero. *Sanatus*, a Podalirio. Idem Smyrnaeus IX.

115. *Pellere.* Regius *tollere*: ut in lib. I ex Pont. 3, 23: *Tollere nodosam nescit medicina podagram.* Celsus lib. II, cap. 14: » *Potest morbus, etiam qui per se finem habiturus est, tamen citius, adhibito auxilio*, tolli. » *Pellere* et *tollere* saepe confusa, ut I Amor. 11, 8. III Art. 379, et alibi. *Pellere morbos* tamen recte dicitur: ut *pellere noxas* Fast. VI, 129. Burm.

116. *Nunc quoque lentus*) *Nunc tibi* meliores libri: recte. Heins. *Admoveam* etiam codex Cantabrig.

118. *Procubuere*) *Succubuere* Pu-

Quum furor in cursu est, currenti cede furori:
  Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui quum descendere possit,
  Pugnat in adversas ire natator aquas.
Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte,
  Respuit, atque odio verba monentis habet.
Adgrediar melius tunc, quum sua vulnera tangi
  Iam sinet, et veris vocibus aptus erit.
Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati
  Flere vetet? non hoc illa monenda loco.
Quum dederit lacrymas, animumque expleverit aegrum,
  Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporis ars medicina fere est: data tempore prosunt,
  Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irritesque vetando,
  Temporibus si non adgrediare suis.
Ergo, ubi visus eris nostrae medicabilis arti,
  Fac monitis fugias otia prima meis.
Haec, ut ames, faciunt: haec, ut fecere, tuentur:

trancus a manu prima: *aut ubi per longas succubuere moras*, Patavin. qui et *tenta*, versu praecedenti.

123. *Arte Respuit.* Francius volebat, *Artem Respuit. Impatiens animi* etiam erat in Sarraviano et Mazariniano: ita *patiens animi* Claud. Cons. Manlii 211.

129. *Animumque expleverit aegrum*) *Impleverit* scripti cum prima edit. H. Nescio cur *expleverit* repudiandum, quum saepius ita loqui soleant optimi scriptores. Terent. Hecyr. V, 1, 29: *Exple animum iis: teque hoc crimine expedi.* Et alibi. Praeterea non tam impletur animus lacrymis, quam *expletur*. Sic Noster Tristium IV, 3, 38:

Expletur lacrymis, egeriturque dolor.

Explere enim et *egerere* idem fere notat; et pro *minuere* poni docet Servius ad Virgilii VI Aeneid. 545:

.. *Explebo* numerum, reddarque tenebris. B.

131. *Temporis ars medicina fere est.* Eleganter mehercules! hoc est, ars quae se ad temporis opportunitatem componit. Sic *Temporis arma* dixit Trist. IV, 10, 106. Arma, ad quae capienda temporis necessitate compellebar.

137. *Haec, ut fecere, tuentur.* In nonnullis, *haec quod fecere*. Navo. *Ut fecere* iidem: hoc est, ubi, postquam fecere, aut quemadmodum fecere, ita et tuentur. Multi alii, *quae fecere*. Heins.

Haec sunt iucundi causa cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
  Contemtaeque iacent, et sine luce, faces.
Quam platanus vino gaudet, quam populus unda,
  Et quam limosa canna palustris humo;
Tam Venus otia amat: qui finem quaeris amoris,
  Cedit amor rebus, res age: tutus eris.
Languor, et immodici sub nullo vindice somni,
  Aleaque, et multo tempora quassa mero,
Eripiunt omnes animis sine vulnere nervos:
  Adfluit incautis insidiosus Amor.
Desidiam puer ille sequi solet: odit agentes.
  Da vacuae menti, quo teneatur, opus.
Sunt fora, sunt leges, et, quos tuearis, amici:
  Vade per urbanae candida castra togae.
Vel tu sanguinei iuvenilia munera Martis

138. *Haec sunt iucundi*) *Haec tibi iucundi* unus Heinsii: *mihi* Patav.

140. *Contemtaeque* etc. *Deceptaeque* Bernens.

141. *Quam platanus rivo gaudet. Limo* tres scripti; sed Regius et Scaligeri excerpta optime *vino*. Atque ita iam restituit exactissimus Gronovius; neque aliter Dousa divinarat in ora codicis sui. Hinc *platanus genialis* apud Nostrum Metamorph. Lib. X, 95. Heins.

143. *Finem qui quaeris amoris*. *Amori* rectius duo libri. Sic. infra 308: *hinc odiis semina quaere tuis*: quomodo et illic videtur scribendum; et mox ex antiquis libris 643:

Tu quoque qui causam finito quaeris amori.

145. *Sub nullo vindice somni*) *Iudice* edit. antiquae et plerique scripti; sed perperam. Amor. II, El. 19, 45:

Nec mihi sub nullo vindice semper erit.

In Cantabrigiensi et alio erat *immodici tangunt praecordia motus*: quod repetitum ex vers. 79; ut saepe librarios fecisse deprehendimus. B.

148. *Adfluit*. Viginti duo scripti, *adfuit*: sed frustra; elegans enim verbum minime movendum. Sic et apud Virgilium lib. X Aeneid. 143, ex MSS. legendum fuit: *Adfluit et Mnestheus*: vulgo *adfuit*. Iust. XXVI, 2: «Quum novus illi hostis, Gallograeciae exercitus, *adfluxisset*.» — *Insidiosus*. *Desidiosus* septemdecim libri: *invidiosus* Bernensis.

151. *Et quos*) *Sunt quos*, Aldina posterior.

152. *Vrbanae splendida castra togae*) *Candida castra* venuste Iureti codex. Age *candidatum*, inquit; atque in ambitu honorum mentem distrahe. Hinc Ciceronis oratio in *Candida toga*, cuius fragmenta exstant apud Asconium et alios. H.

Suscipe: deliciae iam tibi terga dabunt.
Ecce fugax Parthus, magni nova causa triumphi,
Iam videt in campis Caesaris arma suis.
Vince Cupidineas pariter, Parthasque sagittas,
Et refer ad patrios bina tropaea Deos.
Vt semel Aetola Venus est a cuspide laesa,
Mandat amatori bella gerenda suo.
Quaeritis, Aegisthus quare sit factus adulter?
In promtu causa est: desidiosus erat.
Pugnabant alii tardis apud Ilion armis:
Transtulerat vires Graecia tota suas.
Sive operam bellis vellet dare, nulla gerebat;
Sive foro, vacuum litibus Argos erat.
Quod potuit, fecit; ne nil ageretur, amavit.
Sic venit ille puer: sic puer ille manet.
Rura quoque oblectant animos, studiumque colendi:
Quaelibet huic curae cedere cura potest.
Colla iube domitos oneri supponere tauros;
Sauciet ut duram vomer aduncus humum.
Obrue versata Cerealia semina terra,
Quae tibi cum multo foenore reddat ager.

160. *Mandat amatori bella gerenda suo.* Hoc est: Ipsa quidem abstinet de caetero bellis; gerenda autem eadem committit *amatori* suo, id est, Marti, a quo amabatur. Micyl.

164. *Quo tulerat.* In veteribus, *transtulerat:* mihi prior magis placet. Navg. Scripti omnes cum prima editione, *transtulerat.* Sic Fast. II, 279:

Transtulit Evander silvestria numina secum.

166. *Argos.* Ita recte Dousa et Heinsius. *Argus*, aliae editiones.

167. *Quod potuit, fecit; ne nil ageretur, amavit.* Regius cum Puteaneo et Scaligeri excerptis, rectius:

Quod potuit, ne nil illic ageretur, amavit.

Non damnanda penitus vetus scriptorum et editorum lectio. In Codice Bern. deerat *illic;* et legebatur:

Quod potuit, ne nil ageretur, amavit.
Burm.

169. *Rura quoque oblectant*) *Oblectent* malit Heinsius.

171. *Colla iube domitos*) *Indomitos* quidam ex melioribus. *Submittere* ed. prima et duo scripti.

172. *Sauciet*) *Sentiat* Leidensis.

173. *Cerealia semina.* Farnes. *munera.*

174. *Cum multo foenore.* Respe-

Adspice curvatos pomorum pondere ramos;
  Vt sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.
Adspice iucundo labentes murmure rivos:
  Adspice tondentes fertile gramen oves.
Ecce petunt rupes, praeruptaque saxa capellae:
  Iam referent hoedis ubera plena suis.
Pastor inaequali modulatur arundine carmen;
  Nec desunt comites, sedula turba, canes.
Parte sonant alia silvae mugitibus altae,
  Et queritur vitulum mater abesse suum.
Quid, quum suppositas fugiunt examina taxos,
  Vt relevent demti vimina torta favi?

xisse puto Tibulli locum, II, Eleg. 7, 3:

... Spes sulcis credit aratis
Semina, quae *magno foenore reddat ager.*

Sed a librario tamen profectam esse lectionem codicis Heinsiani unius, *cum iusto foenore*, vix mihi persuadere possim; qui sciam passim Auctores agros comparare debitoribus: unde *credita reddere*, *respondere*, *fallere*, et similia passim occurrunt. Ita *gratus ager*, Amor. II, 16, 8. *Iustum* igitur *foenus*, vel quod iure debet cultori suo; vel plenum, cui nihil deest; ut ita *iusta arma* etc. Vide Broukh. ad dictum Tibul. loc.

177. *Adspice labentes*) *Liquaces*, pro diversa lectione optimus Puteaneus: eleganter, a *liquando*. Sic Noster in Fastis IV, 152: *Expressis* mella liquata *favis*. Id inverterunt, qui primam syllabam non posse produci crediderunt. Heins.

279. *Ecce petunt rupes, praeruptaque saxa capellae.* Concursus ille idem fere sonantium syllabarum, *rupes praeruptaque*, scabri quid tinnire videtur: certe idem Heinsii aures offendit, Metam. lib. I, 719, qui pro *praeruptam rupem*, ex MSS. rescripsit *cautem*: praeterea *rupes et saxa praerupta* fere idem notant. In Vossiano erat *montes praeruptaque saxa*: quod defendi posset ex Catonis Diris 134;

Haedorum pater o felix, semperque beate,
Sive petis montes praeruptos, saxa pererrans. B

180. *Iam referunt*) *Vt referant* multi ex scriptis; sed Regius et sex alii, *Iam referent*: bene. Francius corrigebat *Ecce ferunt.*

181. *Modulatur arundine carmen.* *Moderatur*, Iureti excerpta et multi alii: *meditatur* unus Mediceus: quod placet, ut initio Tityri Virgiliani. H. Libro tamen Amor. I, Eleg. 1, 30: *Musa per undenos* emodulanda *pedes*. Et *modulatum carmen* proprie, quod ad modos musicos est exactum.

185. *Quid, quum suppositas* etc. *Suppositos taxos* Iureti excerpta: *compositos taxos* Puteaneus. Regius, *compositos fumos*. Lego *suppositas taxos*: nisi mavis *combustas taxos*.

186. *Demti vimina curva favi*) *Vimina torta*, optimus Puteaneus; quomodo *funes torti*, *capilli torti*, et alia:

Poma dat autumnus: formosa est messibus aestas:
  Ver praebet flores: igne levatur hiems.
Temporibus certis maturam rusticus uvam
  Deligit, et nudo sub pede musta fluunt:
Temporibus certis desectas adligat herbas;
  Et tonsam raro pectine verrit humum.
Ipse potes riguis plantas deponere in hortis:
  Ipse potes rivos ducere lenis aquae.
Venerit insitio? fac ramum ramus adoptet,
  Stetque peregrinis arbor operta comis.
Quum semel haec animum coepit mulcere voluptas,
  Debilibus pennis irritus exit Amor.

retia torta apud Tibull. lib. IV, 3, 12. *Torquere* enim pro flectere. Posset et *vimina querna* legi: nam *vimina curva* non placent. Sic apud Maronem Aen. XI, 65:

... *Querno* texuntur vimine crates. H.

189. *Maturam rusticus uvam Colligit.* Pro *colligit* Puteaneus et duo alii, *deligit.* Sic Epist. IV, 30, *deligere rosam* dixit: hinc *delectus*, supra. Artis Amat. lib. III, 703 simpliciter dixit, *lecti de vite racemi.*

191. *Desectas adligat herbas*) *Colligit* prima editio cum scriptis nonnullis: codex Moreti pro diversa lectione, *adgregat.* Forte *aggerat*, ut de foeno intelligat, quod converritur, et in cumulos concervatur: quos *metam foeni*, et *foeni striam* rei rusticae scriptores adpellant. Hinc *foenum in metam extruere*, apud Columellam: cui tamen lib. II, cap. 18, de foeno, *desectam herbam religare*, idem est, quod *adligare* Nasoni. Per *desectam* igitur *herbam*, foenum intelligit. H.

192. *Verrit humum*) *Versat*, vel *vertit* quidam scripti: quod videtur probare Bersmannus, ex illis Virgil. Georg. lib. I, 1, *Quo sidere terram Vertere.* Male: nam rastris non *vertitur* terra, sed *raditur*; unde dicta *rastra.* Versatur terra aratro; deinde iacta semina rastris obruuntur, quod proprium in hac re verbum posuit supra 173: ut et Columel. II, cap. 13. Hic vero quia *tonsam humum* dicit, intelligit prata desecta, quae verruntur, quum herbae rastellis in unum converruntur, vel potius, post foenum avectum, reliquiae. Burm.

193. *Plantas deponere in hortis.* *Plantam* scripti: deinde nonnulli *deducere* vel *defigere.* Sed nil mutandum.

194. *Lenis aquae*) *Laetus aquae*, Linc.

195. *Ramum ramus adoptet.* Eleganti hac translatione poëtis, et Nostro praecipue usitatissima, utitur et Plinius, praefatione libri XVI: *sive illae ultro, sive ab homine didicere blandos sapores adoptione et connubio.* Venustum etiam Callinii Epigramma est, in Anthologia, lib. I, cap. 20; ubi pyraster inquit:

Ὀγχνίοις ὄζοισι μετέμφυτος, ἔμπεδα θάλλω.
Οὐκ ἐμὸν ἡμετέροις κλωσὶ φέρουσα βάρος.

Vel tu venandi studium cole: saepe recessit
  Turpiter a Phoebi victa sorore Venus.
Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci:
  Nunc tua frondosis retia tende iugis.
Aut pavidos terre varia formidine cervos;
  Aut cadat adversa cuspide fossus aper.
Nocte fatigatum somnus, non cura puellae,
  Excipit, et pingui membra quiete levat.
Lenius est studium, studium tamen, alite capta,
  Aut lino, aut calamis, praemia parva, sequi.
Vel, quae piscis edax avido male devoret ore,
  Abdere supremis aera recurva cibis.
Aut his, aut aliis, donec dediscis amare,

201. *Leporem pronum* etc. *Parvum* unus Heinsii: male. *Pronus* est celer, velox. Metamorph. lib. X, 538:

Aut *pronos* lepores; aut celsum in cornua cervum,

ubi etiam quidam codices *parvos* exhibent. Idem.

202. *Nunc tua frondosis retia tende iugis.* Puto *nunc sua*: ut saepe Noster poëta; sic supra 176:

Vt sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.

Superiori versu, *catulo sequaci* pro *sagaci*, codex Iureti; sed nil muta: est enim *sagax* perpetuum canum epitheton.

203. *Aut pavidos terre varia formidine cervos.* In Palatino, *Aut terre victos*, quod est, *Aut terre pavida victos formidine cervos.* Dan. Heins. Nihil muta; *varia* formido est picta, diversis maculis et coloribus distincta. Ita Firmicus lib. VIII, cap. 9, *varios casses* dixit: *varia vestis* Terent. Eunuch. IV, 4. Vnus Heinsii, *vana formidine*, etiam non male. B.

206. *Pingui membra quiete levat.* Sic Regius cum Scaligeri excerptis, et Puteaneus pro diversa lectione. Reliqui fere, *dulci quiete*: perperam. *Leni*, unus codex.

207. *Lenius est studium, studium tamen*) *Prodest tamen*, editiones veteres et scripti septemdecim: mox, *aut calamo*, unus Heinsii.

210. *Abdere supremis aera recurva cibis.* Sic et scripti: quod tamen vix concoquo. Quid enim *supremi cibi*? Forte *sub tremulis cibis*. Sic *tremula seta* Martial. I, Epigr. 56:

Et piscem *tremula* salientem ducere seta.

Seneca, Hercule Furente vers. 157: *Sentit tremulum linea piscem.* Apud Lucanum libro II, 162: *Tremulo contentae fune carinae. Tremuli cibi.* Sic *quatere cibos* in piscatione cum hamo. Theocritus: ἐκ καλάμων δὲ πλάνον κατίσαιον ἰδωδάν: sed verum est, *sub primis cibis*, quod in uno codice exstat. H. *Supremi cibi* sunt ultimi, quos pisces ex hamo capiunt, mox leto dandi, et esca homini futuri: ita millies *supremus* pro ultimo, quod putidum foret exemplis confirmare. *Addere* in multis quoque est: male. Burm.

Ipse tibi furtim decipiendus eris.
Tu tantum, i, quamvis firmis retinebere vinclis,
I procul: et longas carpere perge vias.
Flebis, ut occurret desertae nomen amicae:
Stabit et in media pes tibi saepe via;
Sed quanto minus ire voles, magis ire memento:
Perfer, et invitos currere coge pedes.
Nec pluvias vites; nec te peregrina morentur
Sabbata, nec damnis Allia nota suis.
Nec quot transieris, sed quot tibi, quaere, supersint
Millia: nec, maneas ut prope, finge moras.
Tempora nec numera, nec crebro respice Romam;
Sed fuge: tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.

213. *Tu tantum, quamvis firmis retinebere vinclis, I procul* etc. Ita Regius cum vulgatis; caeteri maiori ex parte cum prima editione, *Tu tamen et*: duo, *Tu tamen infirmis quamvis*: quartus Puteaneus, *Tu tamen hic quamvis*. Iureti codex, *Tu tandem firmus quamvis*; et tres alii. Scribe:

Tu tamen, i, quamvis firmis retinebere vinclis,
I procul. HEINS.

217. *Sed quanto minus* etc. *Quo minus ire vides, tanto magis ire memento*, unus codex: non male, si *voles* legatur: *quanto minus ire voles, tanto ire minus*. Alius *quantum*; etiam editio prima et duo scripti.

219. *Nec pluvias vita*. Quae moram tibi abituro iniiciant: at prima editio, *vites* cum duobus Farnesian. lege *vita*. Sic apud Gratium: *et pluvias et Cauri frigora vitent*: et contra *vitare aestum*. HEINS. — *Peregrina sabbata*. Id est Iudaea; nam imitatione Iudaeorum etiam Romanos hebdomadem dierum; et in ea quosdam dies, prava imitatione, coluisse, docet Petitus, in leges Atticas, Titulo I, p. 4. BURM.

220. *Nec damnis Allia nota suis*. Legit Merula: *alea nata tuis*, et exponit *Aleam*, sortes, quae iactu aleae captabantur. Aldina autem lectio habet, *Nec damnis Allia nota suis*: quod magis probo; non enim de sortitione poëta hic loquitur, sed de diebus atris et inauspicatis, quale tum *sabbatum* habitum fuit, propter Iudaeos; item *Alliensis* dies, quo Romani a Gallis ad Alliam flumen superati ac caesi sunt: de qua re supra dictum est Art. Am. I, 413.

222. *Nec maneas, nec prope finge moras*. Sic Merula distinguit ac legit, ut sit sensus: nec maneas sive subsistas in itinere; nec prope patriam finge velle morari. Melius autem Aldina editio, ubi haec verba distinguuntur et leguntur in hunc modum: *Nec maneas ut prope, finge moras*; quod est: ne ipse tibi finge moras, quo causam manendi ac cessandi habeas. MICYL.

224. *Tutus adhuc* etc. Hoc addit

DVRA aliquis praecepta vocet mea: dura fatemur
Esse; sed, ut valeas, multa dolenda feres.
Saepe bibi succos, quamvis invitus, amaros
Aeger, et oranti mensa negata mihi.
Vt corpus redimas, ferrum patieris et ignes;
Arida nec sitiens ora levabis aqua:
Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis?
At pretium pars haec corpore maius habet.
Sed tamen est artis strictissima ianua nostrae,
Et labor est unus tempora prima pati.
Adspicis, ut prensos urant iuga prima iuvencos?
Vt nova velocem cingula laedat equum?
Forsitan a Laribus patriis exire pigebit;
Sed tamen exibis: deinde redire voles.
Nec te Lar patrius, sed amor revocabit amicae,
Praetendens culpae splendida verba suae.
Quum semel exieris, centum solatia curae
Et rus et comites et via longa dabunt.
Nec satis esse puta discedere: lentus abesto,
Dum perdat vires, sitque sine igne cinis.
Si nisi firmata properabis mente reverti,
Inferet arma tibi saeva rebellis Amor.

in adulationem Augusti, quia iustabat bellum cum Parthis. Vide supra 155; et Art. Amator. lib. I, 177.

229. *Patiaris*) *Patieris* scripti idque sequens versus requirit, ubi pro *lavabis*, prima editio et scripti, *levabis*: ut Epist. IV, 174: *arentem quae levet unda sitim*. HEINS.

235. *Adspicis*, *ut prensos*. Melius in Palatin. *Adspicis*, *ut pressos urant iuga prima iuvencos*. DAN. HEINSIVS. *Prensos* tuetur ad Statium Gronov. cap. IX. Alii codices *pressos*: *teneros laedunt* Francof. et Leidensis, quod repetitum ex Epist. IV, 21. *Domitos urunt*, unus codex: *pressos laedunt*, decem.

237. *A Laribus*) *E laribus* unus: *ex* alter. Sic *ex aggere exit* Metam. XII, 524: et saepe easdem praepositiones addere amant veteres verbis ex illis compositis.

242. *Dabunt*) *Dabit* Puteaneus et Regius: Francius volebat etiam *ut via longa*, id est quantumvis longa.

244. *Sine igne cinis*) *Sine igne rogus* Lincoln. argute; ut quasi extuleris et sepelieris omnem amorem.

Quid? quod, ut abfueris, avidus sitiensque redibis,
  Et spatium damno cesserit omne tuo?
VIDERIT, Haemoniae si quis mala pabula terrae,
  Et magicas artes posse iuvare putat.
Ista veneficii vetus est via: noster Apollo
  Innocuam sacro carmine monstrat opem.
Me duce, non tumulo prodire iubebitur umbra:
  Non anus infami carmine rumpet humum;
Non seges ex aliis alios transibit in agros;
  Nec subito Phoebi pallidus orbis erit.
Vt solet, aequoreas ibit Tiberinus in undas:
  Vt solet, in niveis Luna vehetur equis.
Nulla recantatas deponent pectora curas;
  Nec fugiet vivo sulfure victus amor.
Quid te Phasiacae iuverunt gramina terrae,
  Quum cuperes patria, Colchi, manere domo?

247. *Quidquid eras fueris, sitiens avidusque redibis*) *Quisquis es affueris*, unus. *Quisqus et* duo. *Quidquid eris fueras*, alius; unos Vaticanus, *Quid quod et affueris*: proxime verum. Reliqui cum prima editione, *Quidquid et abfueris*. Regius, *Quidquid et afueris*. Scribe:

Quid! quod, ut abfueris, avidus sitiensque redibis!

Nam posteriores voces eo legunt ordine scripti omnes meliores. HEINS.

249. *Viderit, Haemoniae.* Haec vera lectio est, licet *Fallitur* sit in plerisque scriptis.

252. *Sacro.* Fraocius *sancto* malebat: sed ut *sacri vates* Am. lib. III, Eleg. 9, 17 dicuntur; ita carmina et omnia, quae ad poëtas pertinent, *sacra* passim vocantur.

253. *Prodire iubebitur umbra.* Rectius fortasse in nonnullis, *videbitur*. NAVG. — Male viri docti *videbitur* praeferunt: potentiam enim, quam passim iactant sagae et veneficae, verbo *iubebitur* optime exprimit poëta. Metam. lib. VII, 205:

Et silvas moveo, iubeoque tremiscere montes.

254. *Infami*) *Insano*, Micylli editio et duo scripti: utrumque habet, quo se tueatur; sed placet magis *infami*, quia hic invidiam magicis artibus facit.

255. *Transibit*) *Exibit*, Puteaneus; male. *Traducere* dixit Tibull. I, Eleg. 9, 99; ubi vid. Broukh. et ad Propertium III, Eleg. 2, 49.

259. *Recantatas*) *Nullaque cantatas*, Moreti. *Nulla replantatas* unus Heins. *pectore* etiam, ut *nulla puella* intelligatur.

261. *Quid te Phasiacae*) *Pasiphaë* Regius et duo alii: tres *Phasideae*, unus *Phasiadae*: alius *Perseidos*. Lege *Phasiados terrae*: dixi Epist.

Qvid tibi profuerunt, Circe, Perseïdes herbae,
 Quum sua Neritias abstulit aura rates?
Omnia fecisti, ne callidus hospes abiret:
 Ille dedit certae lintea plena fugae.
Omnia fecisti, ne te ferus ureret ignis:
 Longus at invito pectore sedit amor.
Vertere quae poteras homines in mille figuras,
 Non poteras animi vertere iura tui.
Diceris his etiam, quum iam discedere vellet,
 Dulichium verbis detinuisse ducem:
Non ego, quod primo, memini, sperare solebam,
 Iam precor, ut coniux tu meus esse velis.
Et tamen, ut coniux essem tua, digna videbar:
 Quod Dea, quod magni filia Solis eram.
Ne properes, oro: spatium pro munere posco.
 Quid minus optari per mea vota potest?
Et freta mota vides; et debes illa timere.
 Vtilior velis postmodo ventus erit.

XIV, vers. 164. Sic *Phasias* passim pro Medea. Heins.

264. *Quum tibi Neritias abstulit hora rates.* In *Naricias* scripti libri plerique mutant. Hom. Il. B, 631:

Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἦγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους,

Οἵ ῥ' Ἰθάκην εἶχον καὶ Νήριτον εἰνοσίφυλλον

et quae sequuntur; ubi Eustathius: Νήριτον τὸ ὄρος διὰ τοῦ τ· τὸ γὰρ διὰ τοῦ κ Νήρικον πόλις Ἠπείρου ὡς δηλοῦται. Hinc Ἰθάκην Νηρικίην dixit Periegetes; quare non penitus est damnandum illud *Naricias*, ἀπὸ τοῦ Νηρίκου, seu Ναρίκου, Dorico.

268. *Longus et invito pectore sedit amor.* Lege *at invito* cum priscis editionibus et duobus scriptis: alii nonnulli, *in invito*: pro *sedit* frustra Puteaneus et nonnulli alii, *mansit.*

269. *Vertere quae poteras.* Scripti cum prima edit., *tu poteras:* mihi tamen vulgatam magis arridet. *Quum poteras*, unus codex.

276. *Quod magni filia Solis eram.* Circe Solis filia ex Perseide. Hesiodus in Theogonia, 956.

277. *Spatium pro munere posco.* Sic Dido Virgil. Aeneam per Annam sororem obsecrans, Aeneid. IV, 433:

Tempus inane peto, requiem *spatiumque* furori.

279. *Freta mota vides.* Vnus Heinsii *magna*; elegantissima, nec ab inscito librario profecta lectio: *magna* enim maria ventis et fluctibus concitata. Ind. Lucret. *in mare magnum.*

Quae tibi causa fugae? non hic nova Troia resurgit:
  Non alius socios Rhesus ad arma vocat.
Hic amor, hic pax est; in qua male vulneror una!
  Totaque sub regno terra futura tuo est.
Illa loquebatur: navem solvebat Vlixes;
  Irrita cum velis verba tulere Noti.
Ardet, et adsuetas Circe decurrit ad artes:
  Nec tamen est illis adtenuatus amor.
Ergo age, quisquis opem nostra tibi poscis ab arte,
  Deme veneficiis carminibusque fidem.
Si te causa potens domina retinebit in urbe;
  Accipe, consilium quod sit in urbe meum.
Optimus ille fuit vindex, laedentia pectus
  Vincula qui rupit, dedoluitque semel.
Si cui tantum animi est, illum mirabor et ipse;
  Et dicam: monitis non eget ille meis.
Tu mihi, qui, quod amas, aegre dediscis amare;

281. *Nova Troia resurgit.* Respicit ad primam illam insaniae simulationem, qua caecitum se fecerat Vlysses, ne ad Troiam cum caeteris Heroibus cogeretur proficisci. Dovsa. *Resurget*, editio prima et septemdecim scripti.

282. *Non alius socios Rhesus* etc. Victoriam de Rheso passim iactat et ostentat Vlyxes: ita in responsione Sabiniana ad Ovidian. Penelopen; ita Met. XIII, in oratione adversus Aiacem: ita Artis lib. II, ubi cum Calypso colloquens inducitur. Bene etiam unus Farnesianus, *in arma.*

283. *Hic amor, hic pax est*) *Et pax*, meliores, praeter excerpta Ilureti. Sequens versus aut spurius est, aut aliquid hic excidit. Heins.

287. *Et adsuetas Circe decurrit ad artes.* Sic libri veteres: placet. *Tendebat*, nonnulli editi et scripti: male. Art. Amator. lib. II, 99:

Fallitur, Haemonias si quis *decurrit* ad artes.

Decurrere enim proprie, qui auxilium quaerit, dicitur. *Adsiduas* unus Puteaneus.

291. *Domina retinebit in urbe.* Sic bene Regius: reliqui fere, *dominae in urbe.* Male.

293. *Optimus ille fuit vindex.* Ita et scripti; opinor tamen a Nasonis manu esse, *optimus ille sui vindex :* optimus adsertor suae libertatis.

294. *Dedoluitque*) *Desolvenda semel*, Palatin.; pro quo *dissoluenda* esset legendum; et Heinsius etiam *dissoluitque* posse legi olim notabat, sed praestare vulgatam.

297. *Tu mihi*) *Tu modo*, duodecim codices et quidam editi: *tu modo quidquid amas*, unus.

Nec potes, et velles posse, docendus eris.
Saepe refer tecum sceleratae facta puellae,
Et pone ante oculos omnia damna tuos.
Illud et illud habet; nec ea contenta rapina,
Sub titulum nostros misit avara lares.
Sic mihi iuravit: sic me iurata fefellit.
Ante suam quoties passa iacere forem!
Diligit ipsa alios; a me fastidit amari.
Institor heu noctes, quas mihi non dat, habet!
Haec tibi per totos inacescant omnia sensus:
Haec refer: hinc odii semina quaere tui.
Atque utinam possis etiam facundus in illis
Esse! dole tantum; sponte disertus eris.
Haeserat in quadam nuper mea cura puella:
Conveniens animo non erat illa meo.
Curabar propriis aeger Podalirius herbis;

299. *Sceleratae facta puellae.* Alii, *verba*, aut *dicta.* Sarravianus, *regna:* eleganter mehercules. Sic de regno amatorio Horatius lib. IV, Od. 1. Propert. passim. Posset et legi *sceleratae furta puellae:* de iis enim agit in sequentibus; et *facta* et *furta* saepe apud Nostrum librarii commutaverunt.

301. *Nec ea contenta rapina est* etc. Tollatur verbum substantivum, ut melius procedat orationis tenor:

... Nec ea contenta rapina,
Sub titulum nostros misit avara lares.

Sub titulum lares mittere est aedes venales proscribere. Non recte codices vetusti, magna ex parte, *sub titulo.* Tibulli enim illa respiciebat Noster lib. II, 4, 54:

Quin etiam, sedes iubeat si vendere avitas,
Ite sub imperium *sub titulumque*, lares.

Per *titulum*, tabella designatur aedibus adfixa, quae transeuntes doceret domum esse venalem. Heins.

306. *Institor.* Horat. III, Od. 6: *Seu vocat institor.* Et Epod. XVII, 20: *Amata nautis multum et institoribus;* unde apparet hoc genus contemptissimum fuisse antiquitus. Dousa. — *Per totos marcescant omnia sensus.* Vnus *vanescant:* alius *manescant:* prior Mentelianus, *acescant.* Regius cum duobus aliis, *inacescant:* vere, atque ita, quem nihil praeterit, perspicacissimus Gronovius, Observ. lib. II, cap. 21, plura de eo verbo collegit. *Non cescent* codex Ireti: frustra *inacescere*, Scribonius Largus, Compositione 104, et Marcellus Empiricus quoque dixerunt.

308. *Odii semina quaere tui.* Malo *tuis odiis:* dixi supra ad 143. Sequenti versu, *possis* pro *posses* meliores. Heins.

Et, fateor, medicus turpiter aeger eram.
PROFVIT adsidue vitiis insistere amicae:
Idque mihi factum saepe salubre fuit.
Quam mala sunt nostrae, dicebam, crura puellae!
Nec tamen, ut vere confiteamur, erant.
Brachia quam non sunt nostrae formosa puellae!
Et tamen, ut vere confiteamur, erant.
Quam brevis est! nec erat: quam multum poscit amantem!
Hinc odio venit maxima causa meo.
Et mala sunt vicina bonis; errore sub illo
Pro vitio virtus crimina saepe tulit.
Quam potes, in peius dotes deflecte puellae,
Iudiciumque brevi limite falle tuum.
Turgida, si plena est: si fusca est, nigra vocetur.
In gracili macies crimen habere potest.
Et poterit dici petulans, quae rustica non est:
Et poterit dici rustica, si qua proba est.
Quin etiam, quacumque caret tua femina dote,
Hanc moveat, blandis usque precare sonis.
Exige quod cantet, si qua est sine voce puella:

319. *Brachia.* Hoc distichon deerat in Lincoln. et Francof. et in antiquis qoibusdam editionibus et Aldina priore.

320. *Nec tamen*) *Et tamen* scribe cum Puteaneo et Argentinensi: aliter sensus non constabit: et sequenti versu, *Quam brevis est! nec erat*, cum eodem Puteaneo et duobus aliis.

323. *Et mala sunt vicina bonis.* Lego, *Vt mala sunt vicina bonis*; hoc est, quemadmodum. HEINS.

325. *Quam potes.* Regius, Puteaneus et plures alii, *Qua potes:* nil muta. Sic infra 595 libri quidam veteres: *Et modo*, quam poterat, *latum spectabat in aequor.* Val. Maximus libro IV, cap. 1, §. 5: « Fabius Maximus, quum a se quinquies, et a patre, avo, proavo, maioribusque suis saepenumero consulatum gestum animadverteret; comitiis, quibus filius eius summo consensu Consul creabatur, *quam potuit*, constanter cum populo egit, ut vacationem aliquando huius honoris Fabiae genti daret. » HEINS.

329. *Quae rustica*) *Quia rustica non est* Francof. *si*, Puteaneus et sex alii.

331. *Caret tua dote puella*) *Tua foemina dote*, scripsi fere omnes cum prima editione; bene. Ita saepe pro amica Noster: nam *puella* mox sequitur. HEINS.

333. *Exige quod cantet*) *Vt can-*

Fac saltet, nescit si qua movere manum.
Barbara sermone est; fac tecum multa loquatur.
Non didicit chordas tangere; posce lyram.
Durius incedit? face inambulet. Omne papillae
Pectus habent tumidae? fascia nulla tegat.
Si male dentata est; narra, quod rideat, illi.
Mollibus est oculis? quod fleat illa, refer.
Proderit et subito, quum se non finxerit ulli,
Ad dominam celeres mane tulisse gradus.
Auferimur cultu: gemmis auroque teguntur
Omnia; pars minima est ipsa puella sui.
Saepe, ubi sit, quod ames, inter tam multa requiras:
Decipit hac oculos aegide dives Amor.
Improvisus ades; deprendes tutus inermem:
Infelix vitiis excidet illa suis.
Nec tamen huic nimium praecepto credere tutum est:
Fallit enim multos forma sine arte decens.

tet Regius et Puteaneus cum alio Regio. *Vti cantet* Scaligeri excerpta et Iureti cum uno Puteaneo. Lege *exigito cantet*: saepe sic peccatum. Pro *si qua est*, unus ex meis, *si qua sint*. Idem.

334. *Fac saltet, nescit si qua movere manum.* Optime *Movere manum*, χειρονομεῖν. Sic et leg. Met. XIV, 520:

Ad numerum *motis manibus* duxere choreas.

Iactare in numerum brachia, Lucret. lib. IV, 773; et *mollia mobiliter brachia mittere* lib. IV, 791. Gestus enim manuum et brachiorum in saltatione puellarum plus commendabatur, quam pedum motus.

335. *Barbara sermone est*) *Sermonem est* Patavin.; ut sit graecismus, cuius notae multae occurrunt apud Nostrum. Heins. — *Fac tecum multa loquatur.* Puteaneus unus, *tecum ut*, mallem *fac tecum*, *et multa*, *loquatur*: crescet enim odium et fastidium ex *multo* et *barbaro* sermone.

337. *Durius incedit? face ut ambulet.* Scripti plerique, *fac ambulat.* Regius, *fac inambulet.* Excerpta Scaligeri, *face inambulet*: *face* pro *fac*, usitatissimum Nostro. *Inambulandi* verbo frequenter usus est Cicero: hinc et *inambulatio* apud Catullum.

338. *Omne papillae Pectus habent: vitium fascia nulla tegat*) *Pectus habent tumidae*, priscae editiones et Sarravianus cum quatuor aliis codicibus: quod prae vulgata lectione placet; malim etiam, *fascia nulla liget*, quam *tegat.* Sic Mart. XIV, 134:

Fascia crescentes dominae compesce papillas.

343-4. *Teguntur Omnia.* In nonnullis *crimina*, non *omnia.* Navg.

350. *Forma sine arte decens.* Vide

Tum quoque, quum positis sua collinet ora venenis,
  Ad dominae vultus, nec pudor obstet, eas.
Pyxidas invenies, et rerum mille colores;
  Et fluere in tepidos oesypa lapsa sinus.
Illa tuas redolent, Phineu, medicamina mensas:
  Non semel hinc stomacho nausea facta meo.
NVNC tibi, quae medio Veneris praestentur in usu,
  Eloquar: ex omni parte fugandus amor.
Multa quidem ex illis pudor est mihi dicere; sed tu
  Ingenio verbis concipe plura meis.
Nuper enim nostros quidam carpsere libellos,
  Quorum censura Musa proterva mea est.
Dummodo sic placeam, dum toto canter in orbe,
  Quod volet impugnent unus et alter opus.
Ingenium magni detrectat livor Homeri:
  Quisquis es, ex illo, Zoïle, nomen habes.

Art. Am. lib. III, vers. 258, ex quo loco etiam hic Francius volebat *potens*.

351. *Compositis sua quum linit ora venenis*) *Compositis quum linit* Regius, corrupte: forte pro *leverit*: ita enim dicebant quoque veteres, non *leverit* tantummodo: vel, *quum positis sua leverit ora venenis*. *Quum positis sua collinet* Puteaneus cum quinque aliis: recte. Vnus *colliget*; quod proximum vero. Sic apud Horatium lib. I, Od. 15: *Crines pulvere collines*. *Compositis quum liniet ora venenis* prima edit., et ex scriptis multi: non male a *liniendo*, si lex metri id ferret. *Posita venena*; nempe in mensa. BVRM.

352. *Ad dominae vultus*. Heinsius olim coniecerat:

Ad dominam multus, nec pudor obstet, eas.

Ego, si quid mutandum sit, mallem:

Ad dominam, stultus nec pudor obstet, eas.

354. *Et fluere*) *Effluere*. Puteaneus unus, et Mazarinaeus et duo alii: *praestamus* idem cum Iureti libro; sed Farnesianus unus, *praestentur*: quod sequor. HEINS.

357. *Medio Veneris praestemus in usu*) *Medios in usus*, Puteaneus et quatuor alii: *praestamus* idem, cum Iureti libro; sed Farnesianus unus, *praestentur*: quod sequor. HEINS.

364. *Quam volet impugnent*) *Impugnet* plerique scripti. Pro *Quam volet*, unus *Quolibet*: unus item Leidensis, *Qua valet*. Excerpta Puteani, *Quo volet*. Regius, *Quod volet*. Iureti excerpta, *Quum volet*. HEINS. Ego ex vestigiis libri istius in quo, *qua valet*, legerem *qua patet*, et ad orbem referrem; ita enim sexcenties Noster et alii poetae.

366. *Quisquis es* etc. Recte. Non enim constabat, quis aut cuias fuisset Zoilus.

Et tua sacrilegae laniarunt carmina linguae,
Pertulit huc victos quo duce Troia Deos.
Summa petit livor: perflant altissima venti:
Summa petunt dextra fulmina missa Iovis.
At tu, quicumque es, quem nostra licentia laedit;
Si sapis, ad numeros exige quidque suos.
Fortia Moeonio gaudent pede bella referri:
Deliciis illic quis locus esse potest?
Grande sonant Trag·ci; Tragicos decet ira cothurnos:
Vsibus e mediis soccus habendus erit.
Liber in adversos hostes stringatur Iambus;
Seu celer, extremum seu trahat ille pedem.
Blanda pharetratos Elegeïa cantet Amores,
Et levis arbitrio ludat amica suo.
Callimachi numeris non est dicendus Achilles:
Cydippe non est oris, Homere, tui.

368. *Pertulit huc victos quo duce Troia Deos.* Tangit obiter Carbilium Pictorem, cuius exstabat libellus in Aeneida, cui titulus *Aeneidomastix.* Videatur Pseudo-Donatus in Vita Virgilii.

369. *Summa petit livor.* Velleius Paterculus libro posteriore cap. 40: *Nunquam eminentia invidia carent.*

376. *Versibus e mediis*) *Vsibus e mediis*, Regius. *Versibus e modicis*, Puteaneus. Reliqui plerique maiori ex parte, *Versibus in mediis.* H. Ego *usibus* non tollerem: sensus est enim ex medio usu et consuetudine hominum comoediam esse assumendam.

380. *Et levis arbitrio ludat amica suo*) *Laudat*, Regius; et *cantat* superiori versu. *Laudat* quinque alii: plures, *plaudat*: unus, *laudet.* H. Nihil mutem: licenter, ut velit, *ludat*, nemine obstante.

381. *Non est dicendus*) *Non est tractandus*, Vossianus codex; quod non facile reiecerim: proprie enim *tractant aliquem* poëtae, quum eius mores, ingenium et dotes versibus diligenter describunt. Ita egregie *tractare personam* in Cic. pro Arch. c. 2 exposuit Passeratius Et ita mox Noster, *partes peragentem* Thaïda dicit. Quare ego *tractandus* ab ipso Ovidio fluxisse puto: omnia vero hic nomina, *Achilles*, *Andromache*, *Thaïs*, capienda pro personis, quas poëtae ipsos iubent agere: ut ita *Comicos* et *Tragicos* homines dici ostendit egregie Bentleius ad Horat. Art. Poët 96; ubi *Thaïda comicam* moecham a Propertio ita dici recte docet. Burm.

382. *Cyidppe.* Cuius nominis poëma scripserat Callimachus, ex quo fragmenta ab antiquis Grammaticis citantur. Vide celeber. Bentleium ad Fragmenta Callimachi, et quae ad Epist. Cydippes notavimus.

Quis ferat Andromaches peragentem Thaïda partes?
  Peccat, in Andromache Thaïda si quis agat.
Thaïs in Arte mea: lascivia libera nostra est.
  Nil mihi cum vitta: Thaïs in Arte mea est.
Si mea materiae respondet Musa iocosae,
  Vicimus, et falsi criminis acta rea est.
Rumpere, livor edax: iam magnum nomen habemus:
  Maius erit; tantum, quo pede coepit, eat.
Sed nimium properas: vivam modo; plura dolebis:
  Et capiunt animi carmina multa mei.
Nam iuvat, et studium famae mihi crescit amore:
  Principio clivi vester anhelat equus.
Tantum se nobis Elegi debere fatentur;

383. *Quis feret.* Rectius alii, *ferat:* et tum sequenti versu *Peccet* quoque sit scribendum. *Si quis agat*, etiam recte prima editio cum Puteaneo et multis aliis. HEINS.

384. *Andromaches.* Euripidem et Menandrum respicit, quorum ille Andromachen, quae exstat, hic Thaida comoediam, quae deperiit, ediderat. Thaidis Menandri meminit Martialis lib. XIV, Epigr. 187.

385. *Libera nostra est*) *Libera nobis*, Vossii codex: deinde *nil mihi cum nupta*, editiones priscae et viginti tres codices.

392. *Et capient anni carmina multa mei.* Scripti non pauci, *capient animi carmina plura: plura* quoque codex Iureti: *capiunt*, Regius. Politiani liber, *capient animi carmina magna mei:* quod placet, modo *capiunt* cum Regio admittas: hinc *capax animus*. Legebam aliquando pro *carmina multa*, *culta*. HEINS.

393. *Studium famae mihi crescit honore.* Lege *famae honorae*, ut apud Statium Theb. II, 629:

Vos quoque, Thespiadae, cur inficiatus honora
  Arcuerim fama!

Et idem lib. I Silv. 4, 96: *Honora carmina.* Quo respicit unus codex Patavinus, in quo *honestae*. Editio prima et scripti nonnulli, *amore*. Sed quum Regius et Putean. a manu prima agnoscant, *mihi crevit honori;* alii sex, *crescit honori;* forte legas rectius, *famae studium mihi cessit honori*, vel *cedit:* nam in uno Vaticano est *credit*. Sic *bene cedere* Fast. II, 380. De voce *honorus* vide Barth. ad Stat Theb. IV, 624: et ad laudatum locum ab Heinsio lib. II, ubi usitatiorem aevo barbarissanti, quam latino, vocem dicit: et certe apud Silium, Val. Flac. et Statium frequentissime occurrit: apud Nostrum, quod sciam, nunquam. Quare praeferrem sane *honestae*, cuius glossam esse puto *honore*, ut scribere solebant aevo deteriore librarii, pro *honorae:* ut *honesta fama* dicatur, quae paratur ex elegantiori eruditione. BURM.

394. *Noster anhelat equus*) *Vester*

Quantum Virgilio nobile debet opus.
HACTENVS invidiae respondimus: adtrahe lora
Fortius, et gyro curre, poëta, tuo.
Ergo ubi concubitus, et opus iuvenile petetur,
Et prope promissae tempora noctis erunt;
Gaudia ne dominae, pleno si corpore sumes,
Te capiant; ineas quamlibet ante velim.
Quamlibet invenias, in qua tibi prima voluptas
Desinat: a prima proxima segnis erit.
Sustentata Venus gratissima: frigore soles,
Sole iuvant umbrae: grata fit unda siti.
Et pudet, et dicam, Venerem quoque iunge figura,
Qua minime iungi, quamque decere putes.
Nec labor efficere est: rarae sibi vera fatentur;

Regius et tres alii: melius: ut ad livorem referatur. HEINS.

396. *Quantum Virgilio nobile debet opus*) *Epos* legebat Muretus, apud Ciofanum: quod si hic admittimus, etiam Statio erit reddendum, ubi de Heroo carmine, Sylv. I, Carm. 2, 148. Hoc tamen Nasonis loco vulgatam lectionem non temere sollicitem, praesertim quum scripti codices nostri omnes pro ea stent: nam per *nobile opus* quid intelligat, satis apparet, quum de Virgilio loquatur.

398. *Fortius*) *Fortiter* Puteaneus et duo alii; vide infra 435.

401. *Pleno si corpore sumas*) *Pectore* Puteaneus et Iureti excerpta, cum aliis nonnullis. HEINS.

404. *Desinat*) *Decidat* vel *occidat* unus Regius. Heinsius olim coniiciebat, *recidat*. – *A prima*. Imitatus hanc locutionem Iuv. Sat. X, 125:

... Conspicuae divina Philippica famae,
Volveris *a prima* quae proxima.

Huius vero praecepti salubritatem et efficacitatem docebit historia a Valerio Maximo tradita lib. VII, cap. 3, Exempl. 10.

405. *Frigore soles*. Concinnius Sarravianus et quinque alii, *frigora sole*. Alii totidem, *frigora soles*: proxime verum. HEINS. Ego vulgatam retineo, ut venusta servetur oppositio: *soles* vero sunt serenum et calore gratum coelum. BVRM.

407. *Veneris quoque iunge figuram*) *Venerem iunge figura* Regius et Puteaneus, pro diversa lectione; bene: quomodo et duo alii: et sequenti versu, pro *quamque decere putes*, *quaque* libri meliores. *Putas* Regius et multi alii. Scribe, *quaque decere potest*: alioqnin sensum vix commodum elicias. Alter Regius, *Venerem finge figura*: sed Iureti codex et Puteani:

... Veneri quoque iunge figuram,
Quam minime iungi, quamque decere pute',

409. *Raro tibi vera fatentur*) *Rarae* Puteaneus et editiones nonnullae. Regius, *Rara est ibi vera*. Lego, *rarae sibi vera*, et sic alter Regius. Blandiuntur, inquit, sibi et verba dant.

Et nihil est, quod se dedecuisse putent.
Tunc etiam iubeo totas aperire fenestras,
Turpiaque admisso membra notare die.
At simul ad metas venit finita voluptas,
Lassaque cum tota corpora mente iacent;
Dum piget, et nullam malis tetigisse puellam,
Tacturusque tibi non videare diu;
Tunc animo signa quodcunque in corpore mendae est;
Luminaque in vitiis illius usque tene.
Forsitan haec aliquis, nam sunt quoque, parva vocabit;
Sed, quae non prosunt singula, multa iuvant.
Parva necat morsu spatiosum vipera taurum:
A cane non magno saepe tenetur aper.
Tu tantum numero pugna; praeceptaque in unum
Contrahe: de multis grandis acervus erit.
Sed quoniam mores totidem, totidemque figurae,
Non sunt iudiciis omnia danda meis.
Quo tua non possunt offendi pectora facto,
Forsitan hoc, alio iudice, crimen erit.
Ille, quod obscoenas in aperto corpore partes

Vulgata lectio quid sibi velit non video. Heins.

411. *Tunc etiam iubeo*) *Iubeas* alter Regius. Lego *iubeam*. Idem.

413. *Finita*) *Properata* quidam scripti.

416. *Tacturusque*. Editiones priscae et tres scripti, *facturusque*; quod quomodo defendi posset ex iis, quae ad Petronii cap. 9 et 87, notarunt viri docti, non sum nescius; et ita etiam infra Noster vs. 779, eodem sensu, *Fecit Atruies*. Tamen hic ex more Ovidii repeti debere idem verbum existimo. Burm.

417. *Quaecunque in corpore menda est*) *Quodcunque mendum* Regius et Puteanens, cum tribus aliis. Lego, *quodcunque mendi*. Septem alii *quodcunque mendae est*: etiam bene. H.

423. *Praeceptaque in unum Contrahe*) *Praeceptaque in usum* Puteau. non *unum*. *In unum Collige*, quinque scripti: *perceptaque* etiam Leidensis et margo Bersmanni.

424. *Grandis acervus*) *Magnus*, quidam ex melioribus.

425. *Totidemque figurae*. In Puteaneo et uno Leidensi erat: *Mores totidem, quot in orbe figurae. Quia sunt mores*, editiones antiquae et quinque scripti: et mox duo alii, *non sunt iudiciis omnia digna meis. Iudiciis* etiam nonnulli.

Viderat, in cursu qui fuit, haesit amor:
Ille, quod, a Veneris rebus surgente puella,
  Vidit in immundo signa pudenda toro.
Luditis, o, si quos potuerunt ista movere:
  Adflarant tepidae pectora vestra faces.
Adtrahat ille puer contentos fortius arcus:
  Saucia maiorem turba petetis opem.
Quid? qui clam latuit, reddente obscoena puella,
  Et vidit, quae mos ipse videre vetat?
Di melius, quam nos moneamus talia quemquam!
  Vt prosint, non sunt experienda tamen.
Hortor et, ut pariter binas habeatis amicas:
  Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito quum mens discurrit utroque,
  Alterius vires subtrahit alter amor.
Grandia per multos tenuantur flumina rivos,
  Cassaque seducto stipite flamma perit.

431. *A Veneris rebus* etc. In uno Heinsii, *in Veneris usu*; inde ille olim *lusu* coniiciebat, ut supr. 376; sed *res Veneris* ne moveas. Ita saepe Lucretius, ut notaverunt Elmenborstius ad Arnob. lib. III, pag. 113, et Herald. pag. 133. BVRM.

435. *Adtrahat ille puer*) *Adtrahet* scripti meliores. HEINS. Ego *adtrahat* rectius puto: Vos luditis et deridetis, qui modice tepetis, me, qui in his vim aliquam esse iacto ob amore revocandi; sed *adtrahat* modo Cupido arcus, et gravius vulneret, iam validiorem medicinam petetis.

437. *Reddente*) *Radente* Heinsius edidit, ut erat in Potavino. In Sarraviano, *radenti obscoena puellae:* ut *obscoena* sint partes pudendae. Sed *reddere obscoena* dixit quoque Pomp. Mela libr. I, cap. 9. IDEM.

440. *Expedienda tamen*) *Experienda* Puteaneus et multi alii, ex scriptis, cum prima editione. Sic infra vs. 804, vice versa, scribendum est:

Spe citius monitis expediere meis.

Vbi *experiere* legebatur. HEINS. *Expedienda tibi* Bodleianus: *expedienda tamen*, Aldina posterior, Gryph. et recentiores quaedam: *excipienda* duo scripti.

442. *Habere potest*) *Habere parat* unus Heius. *potes*, Patavin. Heinsius olim volebat, *fortior es*, *plures si quis habere potes*.

446. *Sectaque subducto stipite flamma perit.* Ita Iureti codex; quod ferri non potest, quum mox *secta* praecesserit: prima edit., et maior scriptor. pars, *Magnaque:* octo codices, *Lataque:* quinque, *Altaque:* tres, *Lentaque:* duo, *Multaque:* unus, *Cunctaque:* alius *Totaque:* vetustissima editio, et quinque scripti, *Laesaque:*

Non satis una tenet ceratas anchora puppes:
Non satis est liquidis unicus hamus aquis.
Qui sibi iam pridem solatia bina paravit,
Iam pridem summa victor in arce fuit.
At tibi, qui dominae fueris male creditus uni,
Nunc saltem novus est inveniendus amor.
Pasiphaës Minos in Procride prodidit ignes:
Cessit ab Idaea coniuge victa prior.
Amphilochi frater, ne Phegida semper amaret,

Politiani, *Laetaque*. Regius, *Haesaque*, vel *Cassaque*, quod postremum amplector. Praeterea, pro *subducto*, Regius optimus et septem alii, *seducto*: etiam bene. Nec male *diducto* Putean. cum alio ex nostris.

448. *Nec satis*) *Non satis* scripti maiori ex parte. *In liquidis* Mureti et Leidensis.

451. *Fueras dominae*) *Fueris* Regius, Putean. et septem alii. HEINS.

453. *In Procride prodidit ignes.* Omnium veterrimus Regius, *Prognaede*. Optimus Putean., *Procride*: unus Patavinus, *Progride*: alii aliter. Ne dubita quin *Procride* sit scribendum: hanc enim amavit Minos: obiter rem tangunt Antoninus Liberalis, sub finem Metamorphoseon; Apollodor. in Bibliotheca, et Tzetzes Chiliad. I, Fab. 20. Certe Procridem ad Minoëm fugisse in Cretam plures testantur, eumque ex ulcere laborantem sanasse; quos inter Hyginus, in poëtico Astronomico, et Palaephatus I, περὶ μύθων, praeter auctores ante laudatos. Hanc quidam cum Ovidio Erechthei filiam faciunt; alii, Pandionis. Servio ad lib. VI Aen. 445, Iphicli filia est: Tzetzae, Erechthei et Praxitheae.

454. *Ab Idaea.* Plotida intelligit Merula, quae Cretensis ab Ida monte *Idaea* dicta; sed rectius Parrhasius ad Claudian. I, de Rapt. Proserp. vs. 199, de Cleopatra capit, quam duxit prius Phineus; sed, ea repudiata, Idaeam, Dardani Scythiae regis filiam, duxit. Idaeam hanc *Scythicam pellicem* vocat Scholiastes Apollonii ad lib. II, vers. 140: ex qua Thynum et Maryandynum suscepit Phineus: et ibid. vs. 207, ex Dionysio Mitylenaeo, qui de Argonautis scripsit, vocat Scythicam mulierem quam duxerat Phineus. Corruptus autem in hac voce idem Scholiastes ad lib. II, vs. 181, ubi, quum ex Sophocle narrasset, Phinea liberos excaecasse ex Cleopatra, hoc fecisse dicit, Παταξαντα διαβολαῖς Διάς τῆς αὐτῶν μητρυιᾶς, ubi legendum Ἰδαίας: nam idem, ad lib. I, vs. 211, dicit Phinea post Cleopatram duxisse Idaeam, Dardani filiam. Triclinius etiam Sophoclis commentator, ad Antigon. 977, narrat, mortua Cleopatra, superduxisse Idaeam Dardani filiam: addit tamen alios tradere, viva et exacta Cleopatra, eam duxisse. Hygin. Fab. 19, sine nomine *novercam* vocat; ubi vide Munkerum.

455. *Amphilochi frater* etc. Alcmaeonem intelligit, qui, quum occisa matre, Argo fugiens Psophidem, tunc Phegiam a Phegeo dictam, venisset, Alphesiboeam Phegei filiam uxorem

Callirhoë fecit parte recepta tori.
Et Parin Oenone summos tenuisset ad annos,
Si non Oebalia pellice laesa foret.
Coniugis Odrysio placuisset forma tyranno;
Sed melior clausae forma sororis erat.
Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
Successore novo vincitur omnis amor.
Fortius e multis mater desiderat unum,
Quam cui flens clamat, tu mihi solus eras.
Ac ne forte putes nova me tibi condere iura;
Atque utinam inventi gloria nostra foret!
Vidit id Atrides: quid enim non ille videret,
Cuius in arbitrio Graecia tota fuit?
Marte suo captam Chryseïda victor amabat:
At senior stulte flebat ubique parens.
Quid lacrymas, odiose senex? bene convenit illis:

duxit: cui inter cetera et matris monile dono dedit. Postea quum hinc etiam, quippe ubi illi in dies augesceret potius quam minueretur furor, aufugisset, consulto Delphico Oraculo, in eam regionem venit, qua Achelous in mare irrumpit: hic et consedit ille, et Callirrhoen Acheloi filiam uxorem habuit, ex qua Amphoterum et Acarnanem filios genuit. Quum vero muliebri quadam cupiditate Callirrhoe Eryphiles monile summopere sibi optaret, Phegiam ob id regressus Alcmaeon, ab Phegei filiis Temeno et Axione occisus est. Haec prope et plura Pausanias in Corinth. 20; Eliac. 17, 18; et Ovidius IX Met. 406 sqq.

457. *Et Paris Oenonen summos tenuisset in annos.* Rectius Regius, *Parin Oenone:* idem *ad annos* cum aliis plerisque. HEINS. Recte Heinsius: *tenere* enim proprie mulier dicitur virum. Vide quae notavit Gudius ad Phaedr. lib. II, fab. 12; et nos ad Quintil. Decl. XIV, 3, et 357. BURM.

463. *Parcius e nultis mater desiderat unum.* Regius praestantissimus, *Foritus:* lege *Fortius. Fortis*, quae dolori moderatur et adfectibus; idque ex placito Stoicorum, apud quos fortitudo in robore animi consistit potius, quam in corporis viribus. — Firmat Heinsianam correctionem Senec. Ep. 88: «Cogitavi enim, non quam *fortiter* ego mori possem; sed quam ille *fortiter* desiderare me possit» ut recte Muretus legit.

464. *Quam quae flens clamat.* Regius, mendose: *Quem quoque flens.* Sarravianus *qui flens.* Lege: *Quam cui flens clamat.* HEINS.

469. *Amabat.* Unus Putean. *amarat.* H. *Habebat* Putean. primus et duo alii: *raptam* etiam quuque.

471. *Bene contigit illi.* Prima edi-

Officio natam laedis, inepte, tuo.
Quam postquam reddi Calchas, ope tutus Achillis,
Iusserat, et patria est illa recepta domo;
Est, ait Atrides, illi quam proxima forma;
Et, si prima sinat syllaba, nomen idem.
Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles:
Si minus, imperium sentiat ille meum.
Quod si quis vestrum factum hoc incusat, Achivi,
Est aliquid valida sceptra tenere manu.
Nam, si Rex ego sum, nec mecum dormiet illa,
In mea Thersites regna, licebit, eat.
Dixit; et hanc habuit solatia magna prioris;
Et prior est cura cura sepulta nova.
Ergo adsume novas, auctore Agamemnone, flammas,
Vt tuus in bivio detineatur amor.

tio, cum scriptis fere omnibus, *bene convenit illi*, praeter optimos Regium et Putean., in quibus *convenit illis*: vere. Martial. lib. VIII, Epigr. 35:

Miror non *bene convenire* vobis.

474. *Patria est illa recepta domo*) *Patrio sinu* Francofurtensis pro varia lectione.

475. *Atrides ait, est illius proxima forma* etc. Numeri duriores, quam qui Nasoniani videantur. Nec constant sibi libri veteres, quorum nonnulli, *Est, ait Atrides*: concinnius. Sed Iureti et Puteani codex:

Atrides ait, illius iam est proxima forma.

Duo alii, *Atrides ait, illius est proxima*. Duo alii, *Haec ait Atrides, illius proxima forma est*: unus, *sic ait Atrides*. Lego:

Est, ait Atrides, illi quam proxima forma;

in quo nihil mihi permisi, nisi quod pro *illius iam* veteri lectione reposui *illi quam*. Heins.

479. *Accusat*) *Incusat* prima editio et ex scriptis satis multi. H. in multis codicibus τὸ *hoc* non exstat: *incusat* vero rectum: proprie enim, quum minores reprehendunt viros auctoritate maiore praeditos, non *accusare*, sed *incusare* dicuntur; ut docet Servius ad Virg. I Aen. 410.

480. *Est aliquid valida sceptra tenere manu*. Vide Homer. Iliad. A, 137 sqq.

484. *Cura repulsa*. Vnus Pulean. cum Lincolniensi: *Et prior est posita cura sepulta nova*: unde elegans lectio formatur, *Et prior est cura cura sepulta nova*.

485. *Flammas*) *Curas*, Puteaneus. Vide mox 495.

486. *Vt tuus in bivio detineatur amor*) *Destineatur* Regius, et Scaligeri excerpta: recte, si legatur *distineatur*. Sarravianus, *destituatur*. Horatius libro IV, Od. 5, 9:

Vt mater iuvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora

Quaeris, ubi invenias? artes, i, perlege nostras.
  Plena puellarum iam tibi navis eat.
Quod si quid praecepta valent mea; si quid Apollo
  Vtile mortales perdocet ore meo;
Quamvis infelix media torreberis Aetna,
  Frigidior glacie fac videare tuae.
Et sanum simula; ne, si quid forte dolebis,
  Sentiat; et ride, quum tibi flendus eris.
Non ego te iubeo medias abrumpere curas:
  Non sunt imperii tam fera iura mei.
Quod non es, simula; positosque imitare furores:
  Sic facies vere, quod meditatus eris.
Saepe ego, ne biberem, volui dormire videri:
  Dum videor, somno lumina victa dedi.
Deceptum risi, qui se simulabat amare;
  In laqueos auceps decideratque suos.
Intrat amor mentes usu; dediscitur usu.
  Qui poterit sanum fingere, sanus erit.
Dixerit, ut venias pacta tibi nocte? venito.
  Veneris, et fuerit ianua clausa? feras.
Nec dic blanditias, nec dic convicia posti,

Cunctantem spatio longius annuo
Dulci *distinet* a domo. HEINS.

487. *Artes tu perlege nostras*) *En perlege* duo libri: totidem cum prima editione, *iam perlege.* Sed vere Regius, *i*, *perlege.*

490. *Edocet ore meo*) *Perdocet* scripti, cum prima editione. *Praedocet* tres libri.

492. *Frigidior dominae fac videare tuae.* Videtur scribendum, *domina tua.* Nisi quod unus Puteaneus et unus Leidensis, *Frigidior glacie:* quod arridet. Sic Epist. I, 22: *Frigidius glacie pectus amantis erat. Tuae*, pro amicae tuae. Tibull. lib. IV, Eleg. 7, 6: *Dicetur si quis non habuisse suam.* Ita enim legendum videtur; nisi *sua* malis. HEINS.

495. *Medias abrumpere flammas*) *Curas* prima editio cum scriptis melioribus; omnino bene: *cura* enim pro amoribus. Sic Dido apud Virgilium. Sic Noster, sic Tibullus ac Propertius; sic alii passim. Sequenti versu, pro *imperii fera iussa*, rectius Puteaneus, et duo alii ex melioribus, *iura*. HEINS.

507. *Nec dic convicia posti*) *Nec fac* prima editio et scripti meliores magno numero. Amor. I, El. 7, 21:

Sed taciti *fecere* tamen *convicia* vultus.

Nec latus in duro limine pone tuum.
Postera lux aderit: careant tua verba querelis;
  Et nulla in vultu signa dolentis habe.
Iam ponet fastus, quum te languere videbit:
  Hoc etiam nostra munus ab arte feres.
Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi:
  Propositis frenis saepe repugnat equus.
Vtilitas lateat; quod non profitebere fiet.
  Quae nimis adparent retia, vitat avis.
Ne sibi tam placeat, quo te contemnere possit;
  Sume animos, animis cedat ut illa tuis.
Ianua forte patet? quamvis revocabere, transi.
  Est data nox? dubita nocte venire data.
Posse pati facile est, tibi ni sapientia desit;
  Promptius e facili gaudia ferre licet.
Et quisquam praecepta potest mea dura vocare?
  En etiam partes conciliantis ago.

— *Facere convicium*, propria est locutio; sic et Met. IX, 302: *Ingrato* facio convicia *demens Vana Iovi*. B.

510. *Signa dolentis*. Multi codices *doloris*, vel *pudoris*.

512. *Feras*) *Feres* scripli cum prima editione. HEINS.

513. *Te quoque falle tamen* etc. Longe alio sensu quidam: *Tunc quoque fallit amor, ne sit tibi*. Pro *fallit*, multi *fallat*: pro *dum sit*, Sarravianus *dum fit*: tres *nisi sit*: alii, *nec*, *ne*, *ni*: unus, *ut sit*: Regius:

Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi;

quod sequuti sumus. *Falle tamen* etiam in excerptis Politiani et uno ex nostris. Non satis est, inquit, ut fallas dominam, atque illi persuadeas te non amare; sed tibi quoque ipsi persuadeas velim, non eo fine haec a te agi, ut amare desinas. HEINS. Non videt satis aptum ex his verbis sensum Burmannus, legitque:

Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi
Praepositus. Frenis saepe repugnat equus.

Ne tibi proponas hunc finem, te velle desinere; nam tunc amor, qui calet, repugnabit, ut equus saepe frenis repugnat; sed *falle te*, et crede haec a te non agi, ut a domina avellaris; sed ipsa consuetudine, et usu paulatim dedisces amare.

517. *Nec tibi tam placeat, ut te contemnere possit*. Puteaneus *sibi*, pro diversa lectione: quod et Patavinus agnoscebat. Regius, *Nec sibi tam placeat, nec te*. Scripli plerique, *quod te* cum prima editione: unus meus pro diversa lectione, *quo*: recte.

522. *Protinus e facili gaudia ferre licet*. Lego *Pronius*: ut supra Art. Amat. III, 674:

Nam, quoniam variant animi, variamus et artes.
Mille mali species, mille salutis erunt.
Corpora vix ferro quaedam sanantur acuto:
Auxilium multis succus et herba fuit.
Mollior es, nec abire potes, vinctusque teneris,
Et tua saevus Amor sub pede colla premit?
Desine luctari; referant tua carbasa venti;
Quoque vocant fluctus, hac tibi remus eat.
Explenda est sitis ista tibi, qua perditus ardes:
Cedimus: a medio iam licet amne bibas.
Sed bibe plus etiam, quam quod praecordia poscunt;
Gutture fac pleno sumta redundet aqua.
Perfruere usque tua, nullo prohibente, puella:
Illa tibi noctes auferat, illa dies.
Taedia quaere; malis faciunt et taedia finem.
Iam quoque, quum credas posse carere, mane.
Dum bene te cumules, et copia tollat amorem,

Prona venit cupidis in sua vota fides.

Sed Puteaneus a manu prima, *Promtius*, quod sequor. In uno Vaticano erat, *gaudia magna feres*.

528. *Auxilium multis succus et herba fuit*. Male quidam codices *tulit*, vel *dedit*. *Auxilio fuit* non male duo codices. Sic infra v. 582: *Auxilio turba futura tibi est*: ut quidem legendum. Nihil tamen hic mutem. Heins. — Ita Vell. II, 110: *Pars suis sedibus praesidium esse destinaverat*; ubi perperam Heinsius malebat, *praesidio esse*.

530. *Colla premit*. Maior librorum pars, *tenet*; sed perperam. Propert. I, Eleg. 1, 4:

Et caput impositis pressit Amor pedibus;

ubi vide eruditionis elegantissimae interpretem Broukhusium, et quos laudat. Si quid mutandum, reponerem *terit*; sed nil necesse.

531. *Referant tua carbasa venti*) *Referent* libri meliores cum prima editione: scribendum est *referant sine*: nam *tua* paulo ante praecessit: nisi mavis *sua carbasa*; et mox *Quoque vocant*, pro *Quaque*, Puteaneus. Heins.

534. *A medio*) *In*, Sarr. et Franc.

537. *Utere et usque tua*. Regius et Puteaneus cum quatuor aliis et prima editione, *Et fruere*: alter Regius, *in fruere*, duo *sic fruere*. Scribe, *I, fruere*. Codex tamen Scaligeri et unus Vaticanus, *Perfruere*, quos sequor. Sic Epist. VIII, 106:

Perfruor infelix liberiore malo. H.

541. *Dum bene te cumulas, et copia tollit amorem*) *Cumules* et *tollat* scripti cum prima editione. Sequenti versu, pro *libet esse*, veteres plerique *iuvet* vel *iuvat*: sed meliores, *iuvet*. Scaligeri codex et unus Vaticanus,

E fastidita non iuvet isse domo
Fit quoque longus amor, quem diffidentia nutrit:
Hunc tu si quaeres ponere, pone metum.
Qui timet, ut sua sit, neu quis sibi detrahat illam,
Ille Machaonia vix ope sanus erit.
Plus amat e natis mater plerumque duobus,
Pro cuius reditu, quod gerit arma, timet.
Est prope Collinam templum venerabile portam:
Imposuit templo nomina celsus Eryx.
Est illic Lethaeus Amor, qui pectora sanat;
Inque suas gelidam lampadas addit aquam.
Illic et iuvenes votis oblivia poscunt;
Et si qua est duro capta puella viro.
Is mihi sic dixit: (dubito, verusne Cupido
An somnus fuerit; sed puto somnus erat)
O qui sollicitos modo das, modo demis amores,
Adiice praeceptis hoc quoque, Naso, tuis.
Ad mala quisque animum referat sua, ponet amorem;
Omnibus illa Deus plusve minusve dedit.

Infastidita. Lego, minima mutatione:

Dum bene te cumules, et copia tollat amorem,
E fastidita iuvet isse domo.

Pro *Et* reposuimus *E*; pro *esse*, *isse*: in quibus frequentissime peccant libri veteres: cetera auctoritate codicum scriptorum nitüntur. HEINS.

545. *Qui timet ut sua sit, ne quis sibi subtrahat illam*) *Detrahat* prima editio et plerique scripti. Sic Metam. VI, 386: *Quid me mihi detrahis, inquit?* Praeterea legendum:

Qui timet, ut sua sit; neu quis sibi detrahat illam.

Subtrahit dixit tamen supr. 444:

546. *Vix ope sanus erit.* Alii libri *tutus*: unus *salvus*. Sed nil muta. Patavinus, *sanus erat*. Lego *sanus eat*. Vide notas in elegiam de morte Drusi, sub finem. HEINS.

549. *Est prope Collinam templum venerabile portam*: *Imposuit templo nomina celsus Eryx*. Lib. IV Fast. 871. Strabo lib. VI. CIOF.

551. *Pectora sanat*) *Fovit* unus Heinsii. *Vulnera sanat*, alius mox. *Inque suis gelidam lampadis*, unus Putean. et Leidensis: tentavit olim et Heinsius, *lampasin*. Vix puto: nam solet Noster *addere* cum praepositione *in*, et accusativo iungere.

557. *O qui sollicitos.* Regius, *sollicitus*; scribendum forte, *sollicitis*: scilicet iuvenibus et puellis.

558. *Hoc quoque*) *Haec quoque* meliores.

560. *Omnibus illa Deus*) *Ille* scri-

Qui Puteal Ianumque timet, celeresque Kalendas,
  Torqueat hunc aeris mutua summa sui.
Cui pater est durus, votis ut cetera cedant,
  Huic pater ante oculos durus habendus erit.
Hic male dotata pauper cum coniuge vivit:
  Vxorem fato credat obesse suo.
Est tibi rure bono generosae fertilis uvae
  Vinea: ne nascens uva sit usta, time.
Ille habet in reditu navim: mare semper iniquum
  Cogitet, et damno litora foeda suo.
Filius hunc miles, te filia nubilis angant;

pti plerique cum prima editione; sed male: refee ad *mala.* HEINS.

561. *Puteal.* Ara fuit, ad quam foeneratores conveniebant, et hoc docet *Ianus* adiunctus *puteali*; nam et ad illum foeneratores versatos docet Horat. II, Sat. 3, 18: *Postquam omnis res mea fracta est Ad medium Ianum.* De quo Iano *medio* diversa sentiunt viri docti, quae nunc excutere non vacat. BVRM.

562. *Torqueat hunc aeris mutua summa sui.* Hoc est, anxius et sollicitus de aere, quod ipse ab aliis mutuo accepit. Merula autem *Mutua cura* legit; expouitque de aere, quod quis aliis mutuo dedit. Sed huic expositioni repugnare videtur, quod versu praecedenti dicitur, *Qui Puteal, Ianumque timet* etc.: non enim creditores, sed debitores iudicem metuunt, et de tempore solutionis solliciti sunt. MICYL.

563. *Cui durus pater est, ut voto cetera cedant.* Melius quatuor scripti:

Cui pater est durus, ut votis cetera cedant;

nisi quod, transpositis vocibus, lego *votis ut.* HEINS.

565. *Cum coniuge vivit*) *Dormit* Politiani codex et Cantabrigiensis. *Qui male dotata* etiam tres libri.

566. *Vxorem fato credat obesse suo.* Scaliger emendabat, *Vxorem facto credat adesse suo.*

567. *Rure bono.* Tres scripti, *rure novo*, quod minime spernendum: maior enim sollicitudinis materia nasci posse videtne ex *novo* rure, quod nunc demum culturae a nobis est paratum: *bonus* vero et *novus* saepe confusa a librariis. BVRM.

569. *Ille habet in reditu navim.* Sensus est, iuxta Burm. qui nihil possidet, praeter unicam navem, ex qua vitam toleret, et quaestum faciat cogitet semper mare iniquum.

570. *Damno litora saeva suo*) *Litora foeda* prima editio et scripti omnes meliores. Quid si *foeta* legas? Virgil. Aen. lib. I, 51: *Nimborum in patriam, loca* foeta *furentibus austris, Aeoliam venit.* HEINS.

571. *Te filia nubilis angant.* In Leidensi erat *urat:* elegantee mehercule. Vide quae ad III Art. Am. 541. Hanc vero non esse levem sollicitudinem docet Lucianus in Tuxari, pag. 624: Μάλιστα δὲ αὐτὸν ἐνίκ θυγατρὸς

Et quis non causas mille doloris habet?
Vt possis odisse tuam, Pari, funera fratrum
Debueras oculis substituisse tuis.
Plura loquebatur; placidum puerilis imago
Destituit somnum: si modo somnus erat.
Quid faciam? media navim Palinurus in unda
Deserit: ignotas cogor inire vias.
Quisquis amas, loca sola nocent, loca sola caveto.
Quo fugis? in populo tutior esse potes.
Non tibi secretis, augent secreta furores,
Est opus: auxilio turba futura tibi est.
Tristis eris, si solus eris: dominaeque relictae
Ante oculos facies stabit, ut ipsa, tuos.
Tristior idcirco nox est, quam tempora Phoebi:
Quae relevet luctus, turba sodalis abest.
Nec fuge colloquium; nec sit tibi ianua clausa;
Nec tenebris vultus flebilis abde tuos.

αὐτὴ, ἐκγαμος ἤδη καὶ ἐκπωκωτίδακτις οὖσα. Burm.

572. *Mille doloris.* Eleganter Moreti unus *mille salutis:* quam nimirum ex doloribus et curis, et meis praeceptis, et aliis, quae ipse sibi dare potest amator, habet.

574. *Substituisse tuis*) *Sustinuisse* scripti plerique, cum Iureti et Scaligeri excerptis. Excerpta Politiani et sex alii codices, *praeposuisse*. Heins. — *Sustinuisse* aliud quid significaret: quod hic admitti posset tamen, ut scilicet Paridem ignaviorem inducat, qui debuisset audere coram aspicere funera fratrum: sed vulgatam etiam retineo, etsi singulariter dictum sit. Burm.

576. *Destituit somnum.* Scripti nonnulli *placide;* et *Destituit somnus*, cum prima editione; vel etiam, *Destituor somno:* perperam. *Plura loquebatur*, hoc est, postquam plura esset locutus, destituit somnum. H.

581. *Nam tibi secretos augent secreta furores* etc. Haec inquinatissima sunt. Pro *secretos*, alter Regius, *secretis:* pro *Nam*, Puteaneus *Non;* et sequenti versu pro *auxilio*, *in populo*. Alii *Nunc*, vel *Iam*. Codex Regius optime:

Non tibi secretis, augent secreta furores,
Est opus: auxilio turba futura tibi est.
Heins.

586. *Quae relevet*) *Quaeque levet* editiones priores Micylli, Bersmanni et aliae, cum scriptis plurimis: *quae releves* tres Bersmanni: forte, *qua releves luctus:* pro *luctus* etiam *fletus* unus Puteaneus. — *Turba sodalis.* In Regio et Iureti, *fidelis*.

588. *Nec tenebris luctus flebilis adde tuos*) *Vultus flebilis abde*, cum prima editione at iisdem scriptis re-

Semper habe Pyladen, qui consoletur Oresten;
  Hic quoque amicitiae non levis usus erit.
Quid nisi secretae laeserunt Phyllida silvae?
  Certa necis causa est: incomitata fuit.
Ibat, ut Aedonio referens trieterica Baccho
  Ire solet fusis barbara turba comis;
Et modo, qua poterat, longum spectabat in aequor;
  Nunc in arenosa lassa iacebat humo.
Perfide Demophoon, surdas clamabat ad undas;
  Ruptaque singultu verba dolentis erant.
Limes erat tenuis, longa subnubilus umbra,
  Quo tulit illa suos ad mare saepe pedes.
Nona terebatur miserae via: videris, inquit:
  Et spectat zonam pallida facta suam.
Adspicit et ramos: dubitat, refugitque quod audet;

ponendum: *abde tuis* prima editio et Regius. Lego *abde suis*: nam *oculos tuos* paulo ante praecesserat. BVRM.

589. *Semper habe Pyladen aliquem, qui curet* etc. *Pyladen, qui te procuret* Meotel.: alius, *Pyladen tecum qui curet*: duo, *socium qui curet*: tres, *qui consoletur*: malim *qui te soletur*. Latet aliquid mendi. HEINS. *Qui te comitetur* volebat Francius: sed nec vulgata facile spernenda. *Pyladen aliquem*, ut infra 741: *aliquis Calchas*: et *Quis Cephalus* Amor. I, El. 13, 39, ubi vide. *Curare* autem etiam non ineleganter, pro curas levare, reficere.

593. *Ibat ut Aedonio*. In nonnullis, *Aonio*: et fortasse melius; nam longa est secunda syllaba in *Aedonio*. NAVG. *Aonio* etiam G. Fabricius ad Virgil. XII Aeneid. 365, quem vide; sed *referens* non debet mutari: est enim proprium in sacris verbum, quae *referuntur*, et instaurantur, more antiquo et a maioribus instituto. BVRM.

595. *Et modo, qua poterat, latum spectabat in aequor*) *Longum aequor* scripti omnes meliores cum primis editionibus. Amor. II, Eleg. 11, 5:

O utinam, ne quis remo freta *longa* moveret,
  Argo funestas pressa bibisset aquas!

598. *Ruptaque singultu verba loquentis*) *Raptaque* Regius et Puteaneus: non probo. Idem Regius. *dolentis* pro diversa lectione: quomodo septem alii. Recte; sed *querentis* puto scribendum, quo verbo Noster impense gaudet. Sic infra 644:

Deque tua domina multa *querenda* refers.
HEINS.

601. *Viderit, inquit*. Optimus Patavinus *videris*, ut se ipsam adloquatur: quomodo saepe alias.

603. *Adspicit et ramos: dubitat, refugitque quod audet* etc. Rectius puto scribendum:

Adspicit et ramos dubitans fugiensque quod audet,
  At, timide digitos ad sua colla refert.

Et timet, et digitos ad sua colla refert.
Sithoni, tunc certe vellem non sola fuisses;
Non fleres positis Phyllida, silva, comis!
Phyllidis exemplo nimium secreta timete,
Laese vir a domina, laesa puella viro.
PRAESTITERAT iuvenis, quidquid mea Musa iubebat:
Inque suae portu poene salutis erat.
Reccidit, ut cupidos inter devenit amantes;
Et, quae condiderat, tela resumsit Amor.
Si quis amas, nec vis, facito contagia vites:
Haec etiam pecori saepe nocere solent.
Dum spectant oculi laesos, laeduntur et ipsi;
Multaque corporibus transitione nocent.
In loca nonnunquam siccis arentia glebis
De prope currenti flumine manat aqua.
Manat amor tectus, si non ab amante recedas;
Turbaque in hoc omnes ingeniosa sumus.
Alter item iam sanus erat: vicinia laesit.
Occursum dominae non tulit ille suae.
Vulnus in antiquum rediit male firma cicatrix,
Successumque artes non habuere meae.

Timide, ut infra 722:

Tu timide flammae perfida verba dabis! H.

606. *Non fleres*) *Flesses* Iureti codex et septem alii cum altero Regio: duo mei et duo alii, *fleres*: ut τὸ *Sithoni* in superiori versu, cum *sylva* construatur. *Non sola* in superiori versu scripti, pro *ne*. IDEM.

607. *Nimium secreta cavete*) *Timete* scripti et prima editio.

611. *Decidit*. Duo *Accidit*. Regius *Reccidit* pro *Recidit*, ut fere semper scribitur in vetustissimis libris, quando prima syllaba producitur: recte. *Recidit* etiam est in excerptis Scaligeri. HEINS.

612. *Et quae deciderant tela*) *Conciderunt* plerique veteres: unus *cecciderant*: alius *reciderant*; sed Sarravianus, alter Regius, et unus Vaticanus, *condiderat*: probe; in pharetra videlicet. IDEM.

618. *Currenti*. Vnus Heinsii, *labenti*. Vid. ad II Amor. 16, 9. *Manantі*, alter.

619. *Manat*. Ita Catull. Epig. LII: *tenuis sub artus flamma dimanat*: ubi vide Achill. Statium.

623. *Male firma*. Sic in veteribus libris. CIOF. Editi et scripti plurimi, *male sana*.

Proximus a tectis ignis defenditur aegre:
Vtile finitimis abstinuisse locis.
Nec, quae ferre solet spatiantem porticus illam,
Te ferat; officium neve colatur idem.
Quid iuvat admonitu tepidam recalescere mentem;
Alter, si possis, orbis habendus erit.
Non facile esuriens posita retinebere mensa;
Et multam saliens incitat unda sitim.
Non facile est visa taurum retinere iuvenca:
Fortis equus visae semper adhinnit equae.
HAEC ubi praestiteris, ut tandem litora tangas,
Non satis est ipsam deseruisse tibi.
Et soror, et mater valeant, et conscia nutrix,
Et quidquid dominae pars erit ulla tuae.
Nec veniat servus: nec flens ancillula fictum,
Suppliciter dominae nomine dicat, Ave!
Nec, si scire voles, quid agat tamen illa, rogabis.

625. *Defenditur*) *Deffunditur* vitiose unus codex. Gellius XV, 1: *Docuisset te profecto Archelaus Regis Mithridatis praefectus, qua solertia ignem* defenderes. BVRM.

628. *Officium neve colatur idem.* Obvius est sensus: ne intersis amicorum tuorum officio, ad quod puellam etiam scis venturam. *Officia* sunt, quum ad gratulationes, deductiones et pompas, et similia amicorum progredimur; ut *officium novorum Consulum*, quum Kal. Ianuar. procedunt. Sueton. Caes. 15, et passim alii. *Colere officium*, idem quod *facere*, ut Horatius I, Epist. 17, 21.

632. *Multum saliens incitat unda sitim.* Lege *multam sitim*, cum prima editione et Bartholiniano: neque aliter pro diversa lectione Putean. Sic III Fastor. 668: *multae sedulitatis anus*; et ibid. 380: *Consilium multae calliditatis.*

634. *Visae semper adhinnit equae.* Vnus tamen Heinsii codex hic, *visam adhinnit equum*: quomodo Plautum, Cistel. IV, Scen. 2; et alios locutos docet Barth. lib. XI Advers. 15. *Visa equa* editiones priscae et quatuor scripti. BVRM.

636. *Deseruisse*) *Destituisse* Heinsii unus. *Non satis est illam* unus Puteaneus.

640. *Suppliciter*) *Fictum* et *suppliciter* duo adverbia dure concurrunt. Puto legendum:

... Nec flens ancillula, fictum
Supplicet, et dominae nomine dicat, ave!
HEINS.

— Nulla opus emendatione: *fictum* coniungendum est vel cum *flens*, ut *dulce ridere* et similia; vel cum *Ave*, ut Martial. I, 56: *matutinum ave*. In uno erat *furtim*: etiam non male.

Profer: erit lucro lingua retenta suo.
Tu quoque, qui causam finiti reddis amoris,
Deque tua domina multa querenda refers;
Parce queri: melius sic ulciscere tacendo,
Dum desideriis effluat illa tuis.
Et malim taceas, quam te desisse loquaris.
Qui nimium multis, Non amo, dicit, amat.
Sed meliore fide paulatim extinguitur ignis,
Quam subito: lente desine; tutus eris.
Flumine perpetuo torrens solet acrius ire;
Sed tamen haec brevis est: illa perennis aqua.
Fallat, et in tenues evanidus exeat auras,
Perque gradus molles emoriatur amor.
Sed modo dilectam scelus est odisse puellam:
Exitus ingeniis convenit iste feris.
Non curare sat est: odio qui finit amorem,
Aut amat, aut aegre desinet esse miser.

642. *Perfer.* Prima editio cum Puteaneo et tribus aliis, *Profer:* eleganter denuo. Pro *lucro tuo*, Regius etiam bene, *suo.*

643. *Qui causam finito reddis amori.* Sic pro diversa lectione Putean. qui tamen cum Regio, Scaligeri excerptis et tribus aliis, *finiti reddis amoris;* quod verum est. Tu, inquit, quum reddes causam sodalibus tuis, quare desieris amare. Alii magno numero, *finiti quaeris amoris*, cum excerptis Iureti. *Finem vesani quaerere amoris* apud Propertium lib. II, Eleg. 12, 29; et apud Horatium, libro I, Od. 19, 4: *finitis animum reddere amoribus.* Heins.

645. *Melius sic te ulciscere tacendo)* *Sic ulciscere* meliores scripti cum primis editionibus, recte: ut τὸ *te* subintelligatur. Pro *tacendo*, Cantabrig. *querendo:* forte *premendo:* hoc est tegendo, et occulendo iniuriam: *tacendo* minus placet, ne bis idem dicat: nam sequitur, *Et malim taceas.*

653. *Evanidus exeat auras)* *Radicitus* nonnulli ex scriptis: sed nihil muto. Metam. V, 435:

Pectoraque in tenues abeunt evanida rivos.

654. *Emoriatur amor)* *Emolliatur* Vossianus: *emoderatur* Mentelianus: *amoveatur* quatuor. Nil muta.

657. *Nec curandus adest.* Scaliger legebat:

Nec curare sat est, odio qui finit amorem.
D. H.

Regius, et pro diversa lectione Puteaneus, *Non curare sat est:* neque aliter Scaligeri excerpta. Duo, *Non curandus abest. Non curasse sat est* prima editio. Sequenti versu, pro *amat* et *desinit*, scripti plerique, *amet* et *desinat.* Reg. *amat* et *desinet.*

Turpe, vir et mulier, iuncti modo, protinus hostes:
  Non illas lites Appias ipsa probat.
Saepe reas faciunt, et amant: ubi nulla simultas
  Incidit, admonitu liber aberrat amor.
Forte aderam iuveni: dominam lectica tenebat:
  Horrebant saevis omnia verba minis.
Iamque vadaturus; Lectica prodeat, inquit.
  Prodierat: visa coniuge, mutus erat.
Et manus, et manibus duplices cecidere tabellae:
  Venit in amplexus; atque ita, Vincis, ait.
(Tutius est, aptumque magis, discedere pace,
  Quam petere a thalamis litigiosa fora.)
Munera quae dederis, habeat sine lite iubeto:
  Esse solent magno damna minora bono.
Quod si vos aliquis conducet casus in unum,
  Mente memor tota, quae damus arma, tene.
Nunc opus est armis: hic, o fortissime, pugna:

660. *Appias.* Venus ipsa genitrix, cuius templum erat in foro C. Caesaris; sic cognominata ab aqua Appia quae illic erat.

662. *Oberrat*) *Aberrat* Regius, et sex alii; hoc est abit.

663. *Forte aderat iuvenis.* Imo *aderam iuveni* cum Regio, Puteaneo, uno ex meis, et prima editione: *aderam*, advocationem praestabam: ita illud quoque intelligendum lib. III Artis Amat. 531:

Munera det dives, ius qui profitebitur, *adsit.* ID.

— *Ferebat* duo scripti: forte etiam *tegebat*, ut de *tecta lectica* cum Bersmanno capiatur; qui sequutus videtur auctoritatem Lipsii, lib. I Elector. cap. 19.

667. *Duplices tabellae.* Quae vadimonii formulam continebant.

669. *Tutius est aptumque magis.* Nemo mihi persuaserit hoc distichon Nasonianae venae foetum esse. H.

671. *Munera quae dederas, habeat sine lite, iubeto.* Verba artis sunt: sic enim solebat dicere, qui divortium faciebat: *Abeas, valeas, tuas res tibi habeas.* MICYL. *Dederis* Puteaneus et tres alii. *Habeat sine lege* Puteaneus. *Dederis* etiam Dousa.

675. *Hic opus est armis: hic, o fortissime, pugna*) *Nunc opus est* Regius, Puteaneus, et plures alii. Pro *hic o*, idem Puteaneus, Iureti codex, aliique multi, *nunc o*: unus, *his o*: alii duo, *hic hic fortissime*: unus Leidensis, *His opus est armis, his o.* Puto scribendum:

Hic opus his armis: his hic, fortissime, pugna.

Vincenda est telo Penthesilea tuo.
Nunc tibi rivalis, nunc durum limen, amanti:
Nunc mediis subeant irrita verba Deis.
Nec compone comas, quia sis venturus ad illam:
Nec toga sit laxo conspicienda sinu.
Nulla sit ut placeas alienae cura puellae:
Iam facito e multis una sit illa tibi.
Sed quid praecipue nostris conatibus obstet,
Eloquar; exemplo quemque docente suo.
Desinimus tarde, quia nos speramus amari:
Dum sibi quisque placet, credula turba sumus;

676. *Vincenda Penthesilea est.* Amazonum fortissimae reginae comparat puellam, adversus quam pugnandum sit, ut amore vincatur.

679. *Nec compone comas, quum sis venturus ad illam.* In nonnullis, *quia sis.* NAVGER. *Comam* Puteaneus, et tres alii (sed paullo durius) *et illam:* quinque alii minoris notae, *si sis.*

680. *Toga laxa.* Ex hoc loco apparet, apud Tibull. I, 7, 46, rescribendum:

Effluit effuso cui toga *laxa* sinu.

Non *lapsa.* DOVSA; et hic *lapso* tredecim: *largo* unus. *Lato* unus: *confluitura* etiam unus Heinsii.

681. *Nulla fit ut placeas* etc. Quidquid libri veteres dissentiant, legendum putabat Heinsius: MVLTA *fit ut placeas* etc. Ego vero, inquit Burman. nullum sensum video, si Heinsianam emendationem sequamur, et inconcinne admodum a puella illa aliena, in pentametro, oratio ad illam, quam olim amaverat, convertitur, quum τὸ *illa* de eadem agi ostendat: quare vulgatam, quam omnes codices confirmant, retineo, quae hunc optimum sensum habet: si ulla sit tibi cura placendi puellae, quam iam non pro tua, sed pro aliena habere debes; fac ut illa sit tibi e multis una, neque praecipuam aut egregiam habeas. *Aliena* est, alienata, vel tanquam extranea, ut Terent. Adel. Act. III, Scen. 2, vs. 28: *Aeschinus* alienus *est a nostra familia*; et Hecyr. Act. I, Sc. 2, vs. 83: *Postquam hunc* alienum *ab sese videt.*

682. *Iam face ut e multis una sit illa tibi*) *Iam facito e multis* Regius: quidam alii, *Iam face e multis*, vel, *Iam fac: face* pro *fac* quum in deliciis sit Ovidio, scribam libenter, *Iamque face e multis.* HEINS. — *E multis una sit illa tibi. Sit illa tuis*, unus ex meis. IDEM.

683. *Quid praecipue vestris conatibus obstet*) *Obstat* scripti: vel *quod obstat: nostris* etiam *conatibus* Puteaneus et multi alii cum prima editione; quod sequentia confirmant.

684. *Eloquar*) *Proloquar* ed. prima.

686. *Dum sibi quisque placet.* Malo *placent.* In Menteliano erat *favet:* quod hic praeferrem; non enim hic de superbia, quae proprie facit ut sibi placeant homines; sed de eo, qui sibi blanditur, causam suam ipse agit. BVRM.

At tu nec voces, quid enim fallacius illis?
  Crede, nec aeternos pondus habere Deos.
Neve puellarum lacrymis moveare caveto:
  Vt flerent, oculos erudiere suos.
Artibus innumeris mens oppugnatur amantum,
  Vt lapis aequoreis undique pulsus aquis.
Nec causas aperi, quare divortia malis:
  Nec dic, quid doleas; clam tamen usque dole.
Nec peccata refer, ne diluat: ipse favebis;
  Vt melior causa causa sit illa tua.
Qui silet, est firmus; qui dicit multa puellae
  Probra, satisfieri postulat ille sibi.
Non ego Dulichio furiales more sagittas,
  Nec rapidas ausim tingere in amne faces.
Nec nos purpureas pueri resecabimus alas;
  Nec sacer arte mea laxior arcus erit.
Consilium est quodcumque cano: parete canenti;
  Vtque facis, coeptis, Phoebe saluber, ades.
Phoebus adest: sonuere lyrae; sonuere pharetrae:
  Signa Deum nosco per sua: Phoebus adest.
Confer Amyclaeis medicatum vellus ahenis

691. *Oppugnatur*) *Expugnatur* unus Heinsii.

693. *Divortia malis*) *Quaeres* quindecim scripti, *quaeris* quatuor: *cur doleas* duo: *quod doleas* editiones priscae et Aldina prior. *Sed tamen usque*, Iunii.

695. *Ne diluat ipse cavebit*) *Nec diluat ipsa caveto* plerique scripti: quidam etiam, *illa*, vel *ipse caveto:* alter Regius, *Nec peccata refer, nec cui favet ipsa, favebis.* Alius, *illa favebis:* sed recte, ille omnium optimus Regius et tres alii, et venuste:

Nec peccata refer, ne diluat: ipse favebis.
HEINS.

699. *Non ego Dulichio furiales more sagittas*) *Dulichio more*, more Vlyssis, qui amores suos cum Calypso et Circe, de quibus supra 263, nimis praeceps abrupit.

703. *Consilium est quodcumque cano.* Scribe *Concilium:* atque ita in uno codice Gallicano scriptum offendi. Hoc est nimirum, quod supra dixerat 523:

Et quisquam praecepta potest mea dura vocare,
En etiam partes *conciliantis* ago.

Concilium pro conciliatione, aut *conciliatu*, ut Lucretius loqui amat: qui et *concilii* voce, hac, qua Noster, significatione est usus.

707. *Confer Amyclaeis.* Vid. Fer-

Murice cum Tyrio: turpius illud erit.
Vos quoque formosis vestras conferte puellas:
  Incipiet dominae quemque pudere suae.
Vtraque formosae Paridi potuere videri;
  Sed sibi collatam vicit utramque Venus.
Nec solam faciem; mores quoque confer et artes:
  Tantum iudicio ne tuus obsit amor.
Exiguum est, quod deinde canam; sed profuit illud
  Exiguum multis, in quibus ipse fui.
Scripta cave relegas blandae servata puellae:
  Constantes animos scripta relecta movent.
Omnia pone feros, pones invitus, in ignes;
  Et dic: Ardoris sit rogus iste mei.
Thestias absentem succendit stipite natum:
  Tu timide flammae perfida verba dabis!
Si potes, et ceras remove: quid imagine muta
  Carperis? hoc periit Laodamia modo.
Et loca multa nocent: fugito loca conscia vestri
  Concubitus; causas mille doloris habent.

rar. de Re Vest. lib. II, cap. 7. Amyclae Peloponnesi civitas iuxta Eurotam, ubi purpureo colore imbuebantur vellera, quae, quamvis pulchra, tamen collata cum Tyriis, de suo pretio perdere multum videbantur.

712. *Sed sibi collatam vincis*) *Vicit* libri meliores cum prima editione: alia tamen editio ex primis, et duo scripti, *tibi collatam vincis.* Etiam bene. HEINS.

713. *Confer et artes*) *Artem* meliores. IDEM. — *Artes* rectius, cum priscis editionibus et maiori librorum numero. Intelligit *artes*, quibus puellae commendantur. BVRM.

714. *Ne tuus obsit amor.* Alii *obstet:* nos meliores sequimur. *Suus amor* est in Sarraviano: probe: quod iam saepius supra inculcatum. HEINS. — *Tantum.* Id est, dummodo, ut saepe.

715. *Exiguum est, quod deinde canam.* Quidam τὸ *est* non agnoscunt. Forte *Exiguum quid.*

719. *Quamvis invitus.* Eleganti repetitione Regius et Puteaneus, *pones invitus.* BVRM.

721. *Thestias succendit natum.* Althea Thestii filia, quae filium suum Meleagrum, proiecto in focum stipite, qui fata nati continebat, ita perdidit.

724. *Quid imagine muta Carperis? hoc periit Laodamia modo.* Laodamia periit, spectando servatam mariti Protesilai ceream imaginem. Vide vol. I, pag. 244.

Hic fuit; hic cubuit; thalamo dormivimus isto:
  Hic mihi lasciva gaudia nocte dedit.
Admonitu refricatur amor; vulnusque novatum
  Scinditur: infirmis causa pusilla nocet.
Ut, paene extinctum cinerem si sulfure tangas,
  Vivet, et e minimo maximus ignis erit:
Sic, nisi vitaris quidquid renovabit amorem,
  Flamma redardescet, quae modo nulla fuit.
Argolides cuperent fugisse Capharea puppes;
  Teque, senex, luctus ignibus ulte tuos.
Praeterita cautus Niseïde navita gaudet:
  Tu loca, quae nimium grata fuere, cave.
Haec tibi sint Syrtes; haec Acroceraunia vita:
  Hic vomit et potat dira Charybdis aquas.

729. *Admonitu revocatur amor.* Alii, *renovatur* et *revocatur*. *Recreare* dixit, quomodo Horat. I, Od. 22: *Arbor aestiva recreatur aura.* Non dubita tamen praeferre Regii codicis lectionem, in quo *refricatur*. Sic *refricare obductam reipublicae cicatricem*. Pro *vulnus novatum*, alter Regius, *vulnus coactum*, quod sit conductum: quomodo *cogere rugas* et similia. Potest et *coaltum* legi, pro *coalitum*.

730. *Causa pusilla nocet*) *Culpa* editi quidam et scripti: *et firmus* editiones priscae, et Micylli et Bersman.

734. *Flamma redardescet.* Sic Regius, Puleaneus et Farnes. *retardescet:* reliqui plerique cum prima editione, *recandescet:* ut Met. VII, 78: *totoque recanduit ore;* et saepe alibi. Nonnulli, *recalescet*, vel *recalescit*. Forte, *recaldescet*. *Redardescere*, ut in *redamare*, *redarguere*, *redambulare* et *redauspicare* apud Plautum, et multos alios. In uno Heinsii, *recrudescet:* etiam non male.

735. *Argolides cuperent fugisse Capharea puppes.* Docet a simili, loca quae noceut amanti, vitanda esse. Nauplius senex, Palamedis pater, ut filii iudicio iniquo Graecorum occisi necem ulcisceretur, quum illi Troia redeuntes naufragio laborarent, ex Caphareo Euboeae promontorio accendit faces, et signum dedit, quasi portus illic fuisset; qui credentes illuc navigarunt et inter asperrimos scopulos fracti et demersi perierunt.

737. *Niseide.* Perperam maior scriptorum pars, *Ripheide:* dixi ad Epist. I Sabini 33, Scylla Nisi filia, in scopulum freti Siculi mutata; sed cum Phorci nata hanc poeta noster confudit, ut saepius alibi.

739. *Acroceraunia*) *Atra Ceraunia* Sarrav. Hor. *infames scopulos* vocat.

740. *Hic vomit epotas.* Malo *vomat:* putetur vomere. Heins. Puleani omnes et quindecim alii, *hic vomit et potat*. Leidensis, *hic vomat*, *hic potat;* et certe *epotas* nimium videri potest: non enim omnes undas epotat. Burm.

Sunt, quae non possint aliquo cogente iuberi;
  Saepe tamen casu facta iuvare solent.
Perdat opes Phaedre; parces, Neptune, nepoti:
  Nec faciet pavidos taurus avitus equos.
Gnosida fecisses inopem; sapienter amasset.
  Divitiis alitur luxuriosus amor.
Cur nemo est, Hecalen; nulla est, quae ceperit Iron?
  Nempe quod alter egens, altera pauper erat.
Non habet, unde suum paupertas pascat amorem:
  Non tamen hoc tanti est, pauper ut esse velis.
At tibi sit tanti, non indulgere theatris;
  Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Enervant animos citharae, lotosque lyraeque;
  Et vox, et numeris brachia mota suis.
Illic adsidue ficti saltantur amantes;
  Quid caveas actor, quid iuvet, arte docet.

741. *Aliquo cogente.* Vnus Leidensis, *aliquo Calchante*, unde Heinsius olim *aliquo inculcante* faciebat: sed latere hic nomen proprium puto. In quinque praeterea, *moneri*; in tribus *moveri*. Forte:

Sunt quae non possis aliquo Calchante moneri.

Sunt quaedam quae nullus vates, ut Calchas erat, monere posset, sed quae casus dat: ut casus opponatur certis monitis alicuius vatis.

743. *Perdat opes Phaedre.* Si Phaedra sit sine divitiis, non capietur privigni Hippolyti amore; et Neptunus non emisisset e mari taurum furentem, ad iuvenem discerpendum.

744. *Nec faciet pavidos taurus avitus equos.* Taurum avitum dicit, non ab avo Thesei, sed ab avo Hippolyti Neptuno. Nam et Theseus Neptuni filius fuit, idemque pater Hippolyti. Vocat autem et Euripides ταῦρον ἄγριον, a quo equi Hippolyti perterrefacti sunt: eumque, ob imprecationes ac diras Thesei in filium, mari emissum dicit. Micyl.

747. *Cur nemo est, Hecalen* etc. *Hecale* fuit anus pauperrima, quae Theseum hospitio excepit. — *Irus* fuit ex Ithaca mendicus, de quo in Epistola prima, vol. 1, pag. 10.

753. *Enervant animos citharae, cantusque lyraeque*) *Citharoeque iocique* excerpta Politiani et multi alii: unus, *citharae iocique:* quomodo et a Vincentio Bellovacensi memini citatum. Regius, *citharae lotosque lyraeque:* optime pro *lotos:* quomodo Scaligeri quoque excerpta: atque ita iam ad Solinum Salmasius, ex suis codicibus. — *Lotos* est arbuscula Africae, cuius lignis ad tibias veteres utebantur; unde pro tibiis ipsis hic ponitur.

755. *Ficti saltantur amantes.* Alii codices, *cantantur amantes* vel *amores* et similia: sed nil mutandum.

756. *Quid caveas actor, quid iuvet,*

Eloquar invitus: teneros ne tange poëtas.
  Submoveo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito; non est inimicus Amori;
  Et cum Callimacho tu quoque, Coë, noces.
Me certe Sappho meliorem fecit amicae;
  Nec rigidos mores Teïa Musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli,
  Vel tua, cuius opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
  Et mea nescio quid carmina dulce sonant.
Quod, nisi dux operis vatem frustratur Apollo,
  Aemulus est nostri maxima causa mali.
At tu rivalem noli tibi fingere quemquam:
  Inque suo solam crede iacere toro.

arte docet. Locus mendosus: scripti plerique, *auctor* et *iuvat.* Regius, *qua iuvet.* Lego:

Quas caveas actor, qua iuvet arte docet.

Caveas dixit pro spectatoribus, in cavea sedentibus. Heins. — Nescio an recte. *Caveam* dixisset Ovidius, si haec ipsi mens fuisset; neque *caveas*, a *cavere*, quid huc faciat, video. Si enim docet quid sit vitandum, non vitandos esse mimos doceret poeta. Legerem:

Qua capias, actor, quod iuvat, arte docet.
Burm.

758. *Impius ipse meas.* Palavinus, *mei:* duo alii, *esse:* forte, *ipsius ecce mei: ipsius* enim duo alii.

759. *Inimicus Amori*) *Amoris* Puteaneus et viginti et unus alii. *Amanti* idem Putean. a manu secunda: mox, *tu quoque, Coë, taces* unus Heins. An *facis? facere cum aliquo* eleganter. Horat. II, Ep. 1, 68: *Et sapit et mecum facit;* et ita saepe Cicero et alii: ut contra *facere adversus aliquem*, de quo vide Gronovium ad Gellium II, 22. — Callimachus Cyrenaeus, a Batto oriundus, elegiarum scriptor elegantissimus, amatoria de Lyde composuit carmina, cui secundus Philetas, ex Coo insula maris Aegei oriundus. Perlegendos, et adsidue quidem, suaserat, Art. III, 329.

761. *Sappho*, cuius opera fuerunt lasciva, ut ipse ait Naso in Arte Am.

762. *Teia Musa.* Anacreon pariter lascivus, cuius patria Teos, urbs Ioniae.

764. *Cynthia sola.* Hinc apparet Propertii carmina inscribenda CYNTHIA MONOBIBΛΟΣ. Vide Broukh. ad initium poetae.

766. *Carmina dulce sonant*) *Dulce canunt* duo scripti: *lene sonant* quatuor: *molle* malebat Francius.

767. *Quod nisi* etc. *Qui nisi* Francofurt. forte pro *Quin:* ultima litera absorpta fuit a sequenti *nisi.*

768. *Nostri maxima causa mali*) *Vestri* Vaticanus: sed nil opus. Vid. supra 683.

Acrius Hermionen ideo dilexit Orestes,
  Esse quod alterius coeperat illa viri.
Quid, Menelaë, doles? ibas sine coniuge Creten;
  Et poteras nupta lentus abesse tua.
Vt Paris hanc rapuit, nunc demum uxore carere
  Non potes: alterius crevit amore tuus.
Hoc et in abducta Briseide flebat Achilles,
  Illam Plisthenio gaudia ferre toro.
Nec frustra flebat, mihi credite: fecit Atrides:
  Quod si non faceret, turpiter esset iners.
Certe ego fecissem, nec sum sapientior illo:
  Invidiae fructus maximus ille fuit.
Nam sibi quod numquam tactam Briseïda iurat
  Per sceptrum, sceptrum non putat esse Deos.
Di faciant, dominae possis transire relictae
  Limina; proposito sufficiantque pedes.
Et poteris: modo velle tene: nunc fortiter ire,
  Nunc opus est celeri subdere calcar equo.
Illo Lotophagos, illo Sirenas in antro
  Esse puta: remis adiice vela tuis.
Hunc quoque, quo quondam nimium rivale dolebas,
  Vellem desineres hostis habere loco.
At certe, quamvis odio remanente, saluta:
  Oscula quum poteris iam dare, sanus eris.
Ecce cibos etiam, medicinae fungar ut omni

772. *Alterius viri*, scilicet Pyrrhi.

778. *Viro Plisthenio.* Plisthenium virum, Agamemnonem vocat, a Plisthene patre Agamemnonis et Menelai. Tres enim fuerunt Pelopis filii, Atreus, Thyestes, et Plisthenes: quorum ultimus hic, quum invenis adhuc diem obiisset, relictis Agamemnone et Menelao filiis, horum curam Atreus in se suscepit, eosque educavit. Atque hinc est quod etiam *Atridae* vocantur, quanquam Homerus fere ubique *Atridas* vocet, nulla Plisthenis facta mentione. MICYL.

790. *Vela tuis.* Hic denuo *suis* legendum. H. — Nihil mutandum.

794. *Oscula.* Viri etiam viros osculis salutabant. DOVSA.

795. *Ecce cibos* etc. Cibos quoque libidinem incitantes, vitandos ait.

Munere, quos fugias, quosve sequare, dabo.
Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
  An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum vitare salaces;
  Et quidquid Veneri corpora nostra parat.
Vtilius sumas acuentes lumina rutas,
  Et quidquid Veneri corpora nostra negat.
Quid tibi praecipiam de Bacchi munere, quaeris?
  Spe brevius monitis expediere meis.
Vina parant animum Veneri, nisi plurima sumas,
  Et stupeant multo corda sepulta mero.
Nutritur vento, vento restinguitur ignis:
  Lenis alit flammam, grandior aura necat.
Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, ut tibi curas
  Eripiat: si qua est inter utramque, nocet.
Hoc opus exegi: fessae date serta carinae;
  Contigimus portum, quo mihi cursus erat.

797. *Daunius bulbus.* Bulbus ex Apulia, quem post Africanos, seu Libycos laudat Plinius lib. XIX. — *Missus ab oris. Ab hortis* Puleaneus pro diversa lectione. Vid. II Art. 422.

799. *Aptum est*) *Iubeo vitare* duo libri: *aptum evitare*, unus.

800. *Corpora nostra*) *Vestra* hic et sequenti pentametro, duo libri. Vid. modo 768.

804. *Monitus experiere meos*) *Monitis meis* scripti plerique cum prima editione. Lege:

Spe brevius monitis expediere meis.

Sic in Fast. lib. IV, 669:

Expedit errantem nemori gratissima coniux.

Certe Vaticanus unus, *excipiare*. Hafniensis non male, *erudiere*. H.

805. *Vina parant animos*) *Animum* libri plerique veteres, cum prima editione. Idem.

806. *Vt stupeant.* Iidem, *Et stupeant.* Heins. Ita et Dousa. *Fac stupeant*, Leidensis et duo alii: forte, *ac stupeant.*

807. *Nutritur vento*) *Ignem ventus alit*, Ureti excerpta, codex Puleaneus, et sex alii: mox *flammam* prima editio cum tribus scriptis, non *flammas.* Heins.

810. *Si qua est inter utrumque, nocet*) *Inter utramque* bene scripti quatuor. Sed et inter *utrumque* defendi iure potest.

811. *Hoc opus exegi*) *Ecce opus malim.* Heins.

Postmodo reddetis sacro pia vota poëtae,
  Carmine sanati femina virque meo.

813. *Postmodo reddatis.* Scripti fere omnes cum vetustis editionibus, *reddetis.* Forte, *Vos modo reddatis.* IDEM.

P. OVIDII NASONIS

MEDICAMINA FACIEI

FRAGMENTVM *

Discite, quae faciem commendet cura, puellae;
Et quo sit vobis forma tuenda modo.
Cultus humum sterilem Cerealia pendere iussit
Munera: mordaces interiere rubi.
Cultus et in pomis succos emendat acerbos;

* Integrum hunc libellum fuisse ex ipso Ovidio colligimus, qui in Arte Amatoris III, 205:

Est mihi, quo dixi vestrae Medicamina formae,
Parvus, sed cura grande libellus, opus.

De inscriptione non satis constat: quae vulgo circumfertur, ex hoc Ovidii versu videtur conflata: scripti, quos vidi, nullam agnoscunt, praeter unum Vaticanum, qui de *Ornatu faciei* inscribit: prima tamen editio *Medicatam faciem* vocat. Quid, si *Artem Medicandae faciei* inscribamus? Heins.

1. *Commendet.* Vid. ad Petron. cap. 110.

2. *Et quo sit vobis forma tuenda modo*) *Cura tuenda* veteres omnes nostri. Marius Niger ex suis alterum profert, et Ciofanus ex uno Maffeiano. Forte; *Et quo sint vobis ora tuenda modo.* Inf. vs. 52: *Candida quo possint ora nitere modo.* Forte etiam: *Et quo sint vobis ora linenda modo.* Nam in scriptis nonnullis, *ora tenenda.* Heins.

3. *Cultus humum quondam.* Ambo Maff. et ambo Vaticanae bibliothecae libri habent, *cultus humum sterilem* etc., non male. Ciof. *Humum sterilem* prima editio cum scriptis plerisque: recte; quod et in duobus suis Ciofanus invenerat. Heins.

4. *Mordaces.* Heinsius olim *marcentes*, id est inertes, coniecerat. Marius explicat, propter spinas aduncas, quibus horrent, ita dictas; male: *mordaces* dictae infelices herbae, quia urunt et mordent terram, et efficiunt, ne feliciores et bonae proveniant. Vid. ad Petron. 44: ubi *mordere annonam*, et *adurere terram* illustravimus: voluerat etiam Heinsius, *mordaces hinc periere rubi*, ex cultu scilicet. Burm.

Fissaque adoptivas accipit arbor opes.
Culta placent: auro sublimia tecta linuntur;
  Nigra sub imposito marmore terra latet.
Vellera saepe eadem Tyrio medicantur aheno:
  Sectile deliciis India praebet ebur.
Forsitan antiquae, Tatio sub rege, Sabinae
  Maluerint, quam se, rura paterna coli;
Quum matrona, premens altum rubicunda sedile,
  Adsiduo durum pollice nebat opus;
Ipsaque claudebat, quos filia paverat, agnos:
  Ipsa dabat virgas, caesaque ligna foco.
At vestrae teneras matres peperere puellas:
  Vultis inaurata corpora veste tegi;
Vultus odoratos positu variare capillos;

6. *Fissaque adoptivas accipit arbor opes.* Arbor, quum alterius arboris ramos insitos habet, adoptivas opes accipere dicitur. Metaphora ab iis, qui alienos, sive extraneos, in suas familias admittunt.

7. *Linuntur.* Male *levantur* hic unus codex.

9. *Medicantur aheno.* Vnus Vaticanus, *medicata veneno*; non male, si *medicanda* reponas. Venenum enim omnis fucus et color, quo medicatur aliquid. Remed. 351; sed ibid. 707, *medicatum vellus ahenis* dixit. Burm.

11. *Tatio sub rege*) *Regnante* unus Heinsii, ut I Amor. Eleg. 8, 39: unde fortasse repetiit librarius. Pro *Sabinae*, etiam *puellae*, Neapolitanus.

13. *Premens*) *Sedens* idem Neapolitanus: quod etsi defendi possit, malim vulgatam. Huc adducebat Dousa illa Iuvenalis Sat. II, 57:

... Residens in codice pellex.

15. *Claudebat.* Septis et ovilibus includebat. Virgil. Eclog. VII, 14:

... Neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
Depulsos a lacte domi quae *clauderet* agnos.

Huc respicit forte Iuven. Sat. VI, 4:

Et pecus at dominos communi *clauderet* umbra;

ubi *communis* legit Lutatius, ad Stat. I Theb. 586. — *Filia paverat.* Ergo matronarum filiae pastorali officio fungebantur: hanc eandem priscorum Romanorum severitatem ostendit et Flaccus lib. III, Od. 6, 37:

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severae
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes. Marius.

16. *Caesaque ligna foco.* Sic legitur in altero Maff. *focis* alii.

19. *Vultis odoratos positu variare capillos.* Hanc habet lectionem alter Maff. liber, qui fuit eruditissimi viri, Pauli Marsi, Piscinatis, cuius in Fastorum libros exstant commentarii. Quidam alii, *adornatos*;

Conspicuam gemmis vultis habere manum:
Induitis collo lapides Oriente paratos;
Et quantos oneri est aure tulisse duos.
Nec tamen indignum, si vobis cura placendi,
Quum comtos habeant secula nostra viros.
Feminea vestri poliuntur lege mariti:
Et vix ad cultus nupta, quod addat, habet.
Proin se quaeque parent; nec quo venentur amores,

20. *Conspicuas manus.* Exemplaria MSS. babent, *Conspicuam gemmis vultis habere manum:* quae lectio magis mihi placet, tum quia vitatur sibilus, qui gignitur a litera *s* saepius interposita: tum quia in una tantum manu, id est sinistra, annuli gestari consueverant. MAR.

21. *Oriente petitos*) *Paratos* Neapolitanus et Mentelianus: boc est, emtos; libro tamen Met. VII, 266:

Adiicit extremo lapides Oriente *petitos*. H.

22. *Et quantos onus est.* Hoc est, duos lapillos tantos, quantos est onus tulisse auribus: id est, quantos ipsae aures vix possent gestare, propter onus et gravitatem. MICYL. *Quanto bonus*, duo libri: totidem, *et quantus honor est.* Lege, *Et quantos oneri est.* Met. X, 195: *Ipsa sibi est oneri cervix.* HEINS. Claud. VI Cons. Honor. 528: *Baccis* onerat *candentibus aures.* Senec. de Const. sap. 14, oneratas *aures* dixit. Tertull. Apologet. cap. 6: *Quum aurum nulla membra oneraret, praeter unicum digitum, nunc in foeminis prae auro nullum est leve membrum.* Vide ad Petron. 55 *et* 66, et supra ad III Art. 129. BURM.

23. *Indignum.* Coniecerat Heinsius, *non tamen indignor.:* ut Epist. XVI, 371: *Nec tamen indigner pro tanta sumere ferrum Coniuge.* — *Sit vobis.* Ex vetustis codicibus, praeterquam quod sic exigit sensus, legendum est: *Si vobis cura placendi*, subaudi *est.* MAR. *Sit vobis* scripti plerique; sed alterum ex suis Marius Niger recte praefert. *Non tamen* iidem nostri. HEINS.

25. *Foeminea vestri poliuntur lege mariti.* Sic *mores frugalitatis lege polire* dixit Petronius, cap. 5:

Artis severae si quis amat effectus,
Mentemque magnis adplicat, prius mores
Frugalitatis *lege poliat* exacta.

quomodo mendosissimos versus esse restituendos censeo; nisi quod primo versu malim *ambit*, vel *adamat*. H.

27. *Proin se quaeque parat* etc. Textus hic foedissime inquinatus. *Pro se quaeque parat*, sex libri: *quos et veneretur*, nonnulli alii, cum prima editione. *Venerentur* duo: pro *refert*; unus *praefert:* *refer* et *parent* Helmaestadiensis. Non video quid commodius extricari possit, quam si legas:

Proin se quaeque parent; nec quo venentur amores
Refert: munditiae crimina nulla merent.

Vel *mundicies meret:* ut in Amorib. III, El. 11, 43: *Facta merent odium.* *Proin* una syllaba, ut apud Virgil. Aen. XI, 383: *Proinde tona eloquio.* Sic et *Dein* monosyllabum. *Parare* pro *ornare*; unde *paratus* pro *cultu*, Propertius libro II, Eleg. 24:

Et se plus uni si qua parare potest.

Refert: munditiae crimina nulla merent.
Rure latent, finguntque comas; licet arduus illas
Celet Athos; cultas altus habebit Athos.
Est etiam placuisse sibi quotacumque voluptas:
Virginibus cordi grataque forma sua est.
Laudatas homini volucris Iunonia pennas
Explicat, et forma muta superbit avis.
Sic potius nos uret amor, quam fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec mixto credite succo:
Nec tentate nocens virus amantis equae.
Nec mediae Marsis finduntur cantibus angues;
Nec redit in fontes unda supina suos.

De *venatu amoris* alibi dictum. Viderint acutiores: ego enim hic mihi vix satisfacio. Heins. — Legerem, inquit Burmannus:

Per se quaeque parat, nec quo venetur amores
Praefert: munditiae crimina nulla merent.

Hoc sensu, unaquaeque sine ope alterius aut consilio illa parat, quibus se viros capere posse putat, neque tamen palam prae se fert, quomodo venetur, sed solis munditiis id efficit, quibus nihil peccare sibi videtur. Hoc iam sequentia docent.

31. *Quaecumque.* Commentator legit, *Cuicumque*, pro omnibus puellis: quae emendatio paullo durior videtur. Ego vero malim, *Quotacumque:* ut sit sensus: Est etiam *quotacumque*, hoc est, aliqua voluptas, placuisse sibi etc. Micyl.

34. *Muta superbit avis.* In quibusdam exemplaribus legitur *multa avis;* sed prior lectio mihi magis probatur, tametsi et ea meliorem optarim. Vocat autem *mutam* (opinor) poeta, non quia in totum muta sit, sed quod cantum nullum edat, sed tantum inconditum quemdam et raucum clamorem. Et quid, si *stulta* legas, pro *multa*? Micyl. Idem lib. Maff. *cauta superbit.* Alter vero *muta*: non displicet. Ciof. Alii *multa*, alii *stulta:* mihi simplicissimum videtur, quod Palatinus habet, *et forma laeta superbit avis.* D. Heins.

35. *Vos uret.* Lego ex antiquorum codicum auctoritate, *Nos tanget amor:* ut sit sensus: facilius uos viros in amorem vestrum trahetis cultu corporis, quam magicis artibus. Mar. Scripti cum prima editione, *urget:* unus Ambrosianus, *vos uret.* Lege, *Hinc potius nos urat Amor.* Heins. — *Fortibus herbis.* Tibul. I, 9, 17: *pollentibus herbis.*

39. *Finduntur cantibus angues.* Citat haec Charisius lib. I, in verbo *Anguis:* eius verba sunt: *Anguis, quum sit masculini generis, dixerunt tamen et foeminini*, ut Tibullus: *Iratae detinet anguis;* et Ovidius: *Mediae Marsis finduntur cantibus angues.* Et Varro Atacinus: *Cuius ut adspexit torta caput angue revinctum.* Ciof.

Et quamvis aliquis Temesaea removerit aera,
  Nunquam Luna suis excutietur equis.
Prima sit in vobis morum tutela, puellae:
  Ingenio facies conciliante placet.
Certus amor morum est: formam populabitur aetas,
  Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
  Et veniet rugis altera causa, dolor.
Sufficit, et longum probitas perdurat in aevum;
  Fertque suos annos: hinc bene pendet amor.
Disce, age, quum teneros somnus dimiserit artus,
  Candida quo possint ora nitere modo.
Hordea, quae Libyci ratibus misere coloni,
  Exsue de palea tegminibusque suis.
Par ervi mensura decem madefiat ab ovis:
  Sed cumulent libras ordea nuda duas.

43. *Prima sit in vobis* etc. Sic legendum et distinguendum censebat Micyllus:

Prima sit in vobis morum tutela, puellae;
  Ingenio facies conciliante placet.

Vt *puellae* vocandi casus sit, et posterior versus per se sententiam faciat, eam scilicet: facies, sive forma tum potissimum placet, quando ingenium, hoc est, bona natura, sive probitas, eam conciliat, sive commendat. Aut rursum:

Prima sit in vobis morum tutela, puellae
  Ingenio faciem conciliante placent.

ut sit ordo: puellae placent, formam commendante ingenio etc.

46. *Aratus*. Malebat Heinsius *arandus*.

50. *Perque suos annos hinc bene pendet amor*. Haec nihili sunt: nec iuvant libri veteres. Scribe nihilominus:

... Longum probitas perdurat in aevum,
  Fertque suos annos: hinc bene pendet amor.

Quintilianus lib. II, cap. 4: *Quare mihi maturitas ne festinet quidem, nec musta in lacu statim austera sint. Sic annos* ferent. Ita et *aetatem ferre*.

51. *Discite*. Hic incipit poëta docere faciei medicamen. Lege *Disce, age* cum Menteliano: nam *iube* paullo post sequitur: prima editio et septem scripti, *Discite*, ut initio operis: quod et Marius Niger agnoscit. Micyl. malit *Ergo age*. Lege etiam *dimiserit*, cum iisdem scriptis et prima editione: postquam somnus te destituit. Heins.

55. *Par ervi*. In Helmaestadiensi, *par orbi*, cum Glossa *ordei*. Graecis ervum ὄροβος dictum, unde minus tus *orobiam* dixerunt, teste Plinio lib. XII, 14, ab ervi figura. Salmas. Exerc. Plin. p. 361; et idem Plinius *orobiten* Chrysocollum, ab ervi quo-

Haec ubi ventosas fuerint siccata per auras,
Lenta iube scabra frangat asella mola.
Et, quae prima cadunt vivaci cornua cervo,
Contere: in haec solidi sexta face assis eat.
Iamque ubi pulvereae fuerint confusa farinae,
Protinus in cribris omnia cerne cavis.
Adiice Narcissi bis sex sine cortice bulbos:
Strenua quos puro marmore dextra terat;
Sextantemque trahat gummi cum semine Thusco.
Huc novies tanto plus tibi mellis eat.
Quaecumque adficiet tali medicamine vultum,

que similitudine, lib. XXXIII, 5, dictam ait. IDEM.

60. *In haec solidi sexta face assis eat*) *Sexta* subintellige pars. Sic *sextula*, sexta pars unciae, apud Rhemnium de ponderibus. *Solidus as* vel *assis*, idem qui et *solida libra* antiquis.

61. *Namque ubi*) *Iamque* prima editio et scripti: quomodo Marius quoque Niger et Naugerius ex suis annotarunt. HEINS.

62. *In numeris omnia cerne suis.* Sic legitur in omnibus excusis: depravate. In scriptis autem, *innumeris omnia cerne cavis.* Vere: ut sit setacei cribri periphrasis, quod innumerabilia habet foramina. Aut lege auctoritate aliorum vet. exemplarium, quibus se usum esse affirmat Dominicus Marius Niger, homo doctissimus: *Protinus in mundis omnia cerne cavis.* Id est, ut ipse loquitur, purganda haec tibi sunt cribris. Ciofan. *in cribris* legebat, et legere alios voluit Heinsius: quae lectio adhuc obtinuit.

64. *Puro marmore.* Forte *Pario.*

65. *Trahat*) *Terat* scripti plerique. Neapolitanus, *sextantesque trahat:* alii duo, *sextantem trahere.* Sic et mox vers. 80 lego: *trahant:* bulbi nempe. — *Gummi.* Casus est rectus. Ordo enim est: *Gummi cum semine Thusco trahat sextantem.* Hic est indeclinabile, et generis neutri *gummi.* Columella tamen lib. XIII, *Qualis est gummis*, inquit. Est autem gummis lacryma arborum conglutinata, ut persici, cerasi, et similium. MAR. — *Semine.* Semen hic proprium est frumenti genus, non dissimile farri: quod et Zeam appellant, ex quo alica fiebat, ut docet Plin. lib. XVIII. — *Thusco.* Quia in Thuscia optimum nascebatur. Mihi tamen magis placeret, si legeretur *tuso*, id est, trito in mortario: sed nullum habeo exemplar, cuius auctoritate nitar. IDEM.

66. *Et novies.* Legendum est, ut in manuscriptis exemplaribus legitur, *Huc:* id est, in haec omnia quae supra commemoravi. *Novies tanto plus:* hoc est, una libra cum dimidia: quod efficit novem sextantes, id est, uncias decem et octo. *Tanto*, scilicet sextante. Nam dixerat paullo ante, *Sextantemque trahat.*

67. *Quaecumque adficiet.* Malim *inficiet.* HEINS. Vide locum Petronii cap. 102: in initio adductum.

Fulgebit speculo levior ipsa suo.
Nec tu pallentes dubita torrere lupinos,
Et simul inflantes corpora frige fabas.
Vtraque sex habeant, aequo discrimine, libras:
Vtraque da nigris comminuenda molis.

69. *Torrere.* Rectius in manuscriptis exemplaribus legitur, *Nudare:* hoc est, quod supra dixit, exuere de suis tegminibus. MAR.

70. *Et simul instantis corpora finge serae*, in omnibus, quos vidi, libris impressis: pessime. In uno Maff.: *Instantis corpora fige fece.* In altero, et utroque Vaticano: *Instantis corpora frugiferae.* Nullus ex his lectionibus elicitur sensus. Placet itaque legere cum Nigro, qui ingeniosissime emendat: *Inflantis corpora frange fabae.* Fabis enim in his rebus, quae a poëta hic describuntur, utuntur mulieres. *Inflantis* etiam legendum viderat Muretus, antequam ego Nigri commentarios inspexissem. D. HEINS. *Frugiferae* scripti potiores; quomodo et ex suis Ciofanus notat: unus ex nostris, *frigefere.* Helmaest. *frange ferae.* Ciofani unus, *fige fece.* Ego diu est quod insistens propriis vestigiis depravatae lectionis emendabam:

Et simul inflantes corpora frige fabas.

Nam *instantes* habebat codex unus Patavinus: *inflantes corpora* recte *fabas* dixit, quod nihil sit flatulentius iis. Sic *inflantes corpora Deos* apud Persium reperies Sat. V, 187: quo et Iuvenalis illa Sat. III, 293 referenda:

Cuius conche tumes! quis tecum sectile porrum
Sutor, et elixi vervecis labra comedit!

ubi Scholiastes antiquus, *cuius faba inflatus es?* Est autem *frigere* idem quod *torrere.* Plin. XVIII, cap. 7: *Graeci perfusum aqua hordeum siccant nocte una, ac postero die frigunt, deinde molis frangunt.* Hinc *frictum cicer* apud Plautum; *frictum triticum*, *frictum sal*, *fricta ova* apud alios passim. Produci autem primam syllabam inde liquet, quod Nonius Marcellus observet, *Frigit, quando significat erigit, corripere primam syllabam:* quod non addidisset, si in *frigit*, pro *torret*, eundem usum obtinere opinatus esset. — Superiori versu, pro *nudare lupinos*, quod Marii Nigri commentum est (uam in scriptis *nudare* nusquam comparet, quidquid ille de suis adfirmet, probetque Ciofanus), prima editio et tres scripti, *praebere.* Moreti codex, *pallere* et sex alii. Ambrosianus et Helmaestadiensis, *torrere.* Fuit quum *pinse fabas* legendum existimarem.

71. *Habeat.* Lego *habeant*, ut est vetus lectio. MAR.

72. *Vtraque da nigris comminuenda molis.* Vetus lectio est *da;* id est praebe. MAR. Alius, *det nigris.* Puto, *scabris molis*, ut supra, *Lenta iube scabra frangat asella mola:* ubi Moreti codex, *scribra.* Posset et legi:

Vtraque puniceis sunt minuenda molis.

Vel, *da minuenda:* sed hoc a vulgata lectione longius abit. Melius, *da pigris comminuenda molis.* *Libris* est in Patavino: *pigras* autem molas propter asellum: pro *utraque*, vetustae editiones et duo scripti, *Lectaque;* unus, *Letaque.* Forte, *Frictaque.* HEINS.

Nec cerussa tibi, nec nitri spuma rubentis
  Desit, et Illyrica quae venit iris humo.
Da validis iuvenum pariter subigenda lacertis:
  Sed iustum tritis uncia pondus erit.
Addita de querulo volucrum medicamina nido
  Ore fugant maculas: Halcyonea vocant.
Pondere, si quaeris, quo sim contentus in illis;
  Quod trahit in partes uncia sexta duas.
Vt coëant, apteque lini per corpora possint,
  Adiice de flavis Attica mella favis.
Quamvis tura Deos, irataque numina placent;
  Non tamen accensis omnia danda focis.
Tus ubi miscueris radenti tubera nitro,
  Ponderibus iustis fac sit utrimque triens.

73. *Nitri*) *Vitri* editiones priscae et scripti octo: nitrum fuci genus ap. Theocritum, initio Syracusanarum.

75. *Iuvenum*, Ancillarum. MAR.

78. *Halcyonea vocant.* De Halcyoneis medicamentis Plin. lib. XXXII, cap. 8. Ego Ciofani lectionem recepi, *addita de querulo* etc. quae sententiam efficit rotundiorem. *Nidus querulus* vero dictus pro pullis. Glossae veteres, Νεοσσὸς: *nidus*, *pullus*. *Querulas domos* dixit Claudian. praef. ad III Cons. Hon. 5; Plin. quoque de liberis dixit XXXV, 3: «Decora res utique, si liberorum parvulis imaginibus, ceu *nidum* aliquem sobolis pariter ostendat.»

80. *Quas trahit.* Legendum est ex vetustissimis exemplaribus *Quod*, scilicet pondus. Per *unciam sextam* Marius Niger selibram intelligit. Scribe cum Scaligero, *uncia secta.*

81. *Vt coëant apteque lini per corpora possint*) *Lini* expone pro illini et inungi, non per lineas induci.

85. *Tubera.* Quaedam exemplaria scriptum habent *Corpora.* Sed et *Tubera* optime legetur: hic enim *Tubera* non significabit terrae fructum, sed morbi genus, hoc est, tumores quosdam in corpore humano, in facie praesertim: quales sunt clavi, papulae, ficus, verrucae, et id genus alia. Male multi ex scriptis *radianti*: illud vero recte, quod quinque exhibent, *radenti tubera nitro.* Metam. VIII, 808: *immodico prodibant tubere tali.* De hac vi nitri vide Plinium lib. XXXI, cap. 10. HEINS.

86. *Ponderibus iustis fac sit utrumque triens*) *Trahens* omnes libri excusi: quae monstrosissima plane est lectio. Germanissima reperitur in utroque Maffeiano: *Vtrumque triens.* Est enim *triens*, ut Priscianus, quum alibi, tum in carminibus de ponderibus et mensuris, docet, ponderis genus, quod quatuor uncias continet: item mensurae genus, ut idem ait. CIOF.

Parte minus quarta dereptum cortice gummi,
  Et modicum e myrrhis pinguibus adde cubum.
Haec ubi contriris, per densa foramina cerne:
  Pulvis ab infuso melle premendus erit.
Profuit et marathros bene olentibus addere myrrhis;
  Quinque trahant marathri scrupula: myrrha, novem;
Arentisque rosae quantum manus una prehendat,
  Cumque Ammoniaco mascula tura sale.
Hordea quem faciunt illis adfunde cremorem:
  Aequent expensas cum sale tura rosas.
Tempore sis parvo molles licet illita vultus,

87. *Direptum cortice gummi.* Lege *dereptum*, et vide quae notata sunt Amor. I, Eleg. 5, 13.

88. *Cibum.* Alter liber Vaticanus, et ambo Mafſeiani perspicue habent: *adde cubum:* optime: κύβος graece; *tessera* latine: *dado* italice, est. Talis igitur hoc loco sensus: et adde modicum cubum e myrrhis pinguibus: id est, tantum ex myrrhis pinguibus detrahe, et iis, quae iam dicta sunt, adde, quantus est parvus cubus. A κύβος venit κυβεύειν, quod est tesseris ludere. Ciof.

89. *Haec ubi contriris* etc. *Contriveris* prima editio et plerique scripti: *contereris* Moreti codex. *Contrieris* pro *contriveris.* Nam Charisius notat ex Apuleio, *Tero*, *terii* et *trivi*: dicebant et *conterui.* Vt haec cohaereant cum sequentibus, castigandum forte:

> His, ubi contrieris, per densa foramina cretis,
> Pulvis ab infuso melle premendus erit.

Posset defendi *contriris*, ut *intristi* apud Terent. Phorm. II, 2, 4.

91. *Marathos.* Arbitror legendum, *marathros*, ut foeniculum significet. Neque repugnat genus, quum pleraque eiusmodi nomina in *us* et in *um* declinata reperiantur; ut *Hyssopus*, *Hyssopum*, *Intybus* et *Intybum*, *crocus* et *crocum*, et id genus alia.

92. *Quinque parent.* Muretus legit *Quinque trahant:* quod verbum ad pondus mirifice accommodatur. Sic Graeci utuntur verbo ἕλκειν. Ciof. *Parant* scripti plerique cum prima editione. Pro *novem* quidam libri, *decem.* Ciof.

95. *Cremorem*) *Cremor* id fortasse est, quod Dioscorides χυλὸν adpellat. Cornelius Celsus *cremorem ptisanae*, pro succo fere accipit, ut hic Naso. Mar.

96. *Expensas.* Ad libram scilicet, id est ponderatas. Apparet autem hoc carmen κολοβὸν esse, ac suo fine carere. Nam versus, qui ultimo loco ponuntur, etiam alios quosdam ad descriptionem coeptam absolvendam postulare videntur. Micyl.

97. *Mollis.* Lego ex vetustis exemplaribus *mulier*, ut aliquis sensus elici possit: et ex manusc. codicibus *illita vultum*, ut sit synecdoche. Scribe, *Tempore sic parvo mulier linet illita vultum* · vel *linat.* Deinde, *Haerebit toto multus in ore color.* Dan. Heins.

Haerebit toto multus in ore color.
Vidi quae gelida madefacta papavera lympha
Contereret, teneris illineretque genis.

* * * * * * * * * * *

Molli vultu quinque scripti: *mollis vultu* prima editio et sex alii: *molli vultus* duo. Lego:

Tempore sus parvo molles licet illita vultus.
HEINS.

98. *Haerebit toto nullus in ore color.* Duo libri scripti, *multus in ore.* Vere omnino. CIOF.

VOLVMINIS SECVNDI

INDEX SPECIALIS.

P. OVIDII NASONIS AMORVM

LIBER PRIMVS

LIBER SECVNDVS

LIBER TERTIVS

ARTIS AMATORIAE LIBRI TRES

FINIS VOLVMINIS SECVNDI

FACVLTATE IMPETRATA